RB168,652

Presented to the
LIBRARY of the
UNIVERSITY OF TORONTO
by

Prof. Stillman Drake

Pepin a worker for the bringinge in of Clodoveus
against the heires of Theodorick kinge Austrasiæ
primor. an. 1300 He was a cheife counsalore
to Dagobert beside Maior domus in regno Austrasiæ
tam strenuus et efficax in administrac̃o regni apparebat
ut circumpositæ nationes eius vererentur nomẽ, et ei
auxiliũ in subijciendis exteris gentibus sponderent fide
promptissima 341 this was primũ futuri regni fun
damentũ. Pipinus ex potentissimis Austrasiorũ, perswaded
with Dagobert against his sacriledge iniustice and wantonnesse
and though some wente about to put a pike betwene the kinge
and him tamẽ domini protectus est clemẽtia cuius in observan
da iusticia præcepta sectabatur et regi suadendo utilia
fidelissimus apparuit 343 After the death of Dagob. he beca
meth a faithfull counselor to Sigebert one of his sonnes 369
and procureth him a portion by iust division of his fathers
treasure. an. Pepin died to the great greife of the cuntrie in respect
of his curtesie and iustice cuius filius Grimoaldus strenuus ad
modum cunctis propter egregia patris merita populo simul et prin
cipibus erat charus one Otho labored to steppe betwene him
and palatij comitatũ because in his youth he had bene bailus of
Sigeberte and in this respecte bare himselfe verie highlie but
Grimoald [illegible] such a quarrell betwene Otho and [illegible]
Leudvaine Dux Alemannorũ as he slewe Otho in the 10
yeare of Sigibert whereuppon Grimoaldus in locũ patris
maior domus in Austriæ regno est institutus 379
Grimoaldus after the death of Sigebert did shave
his son a monck and sent him to travaile into Scotland
filiũ suũ in regno statuens whereuppõ he was convicted
and died vatilis cruciatibus [illegible] his lempe [illegible]
brother of Sigebert 379 this storie telleth agayn of on Pep
in the younger filius Ansigisi that was a great man in Aust
rasia in the time of Childerick the son of Clodoveus [illegible]
or he wear of the howse or [illegible] because the last we reade
of was called Grimoaldus [illegible] 382 this Pepin
iunior was discomfited by Ebroinus but escaped
[illegible] havinge slaine Ebroinus first of all
made a league with Pepin in Austrasia 384

This Pepin havinge overthrowen Theodorie the kinge beinge youn
gest son of clodoveus in the feild afterward made peace with him
et sub Theod[orico] rege coepit esse princeps regiminis et maior
domus. 385. so that the removinge of childerie out of Austrasia
which was his lotte, into the place of his brother clothaire
whom the states deposed gave an opportunitie to Pepin to ma
ke himselfe so stronge in Austrasia as afterward he gave a proud
check to the kinges themselves in their principalitie. cura
de eſſe thesaurorum ac palatij accepta Nordobertum quendam ex suis
pro se cum rege relinquens ipse in Austriam remeavit 385 Dro
gus his eldest son he placed in ducatu Campaniae 385. and his
younger son Grimoaldus was made maior domus in the courte
of childebert after the death of Theodoric his father and his bro
ther clodoveus 386 Thereafter childebert [illegible] after he had
raigned 17 yeares duringe which time Pepin warried contra Suevos
Saxones [illegible] winninge frendes and encreasinge strength daily by
martiall prowes [illegible] his son Grimoald married filiam Radbodi
ducis gentilis but beinge slaine by a preist in a church
his base son was presumptuously preferred to his place rubente
anno 387 Howe Drogus and Grimoaldus beinge both dead
Pepin had a third son by another wife called charles then
this olde Pepin himselfe of a [illegible] Plectrud his wife who
managed the state could not abide this charles because he
came by another wife [illegible] but yet he escaped from her handes [illegible]
388 this charles after gave an overthrowe to the kinge who
the francks sette uppe by the name of chilperic whereas his na
me was danuel and he had bene shaven for clericus 388 then
did he regem sibi statuere clotharium nomine 390 but he
died soone after and so did the other counterfait chilperic
then did the franckes sette uppe one Theodoric filium Dagoberti
iunioris brought uppe in a monasterie 390. Afterward he made
[illegible] peace stilie cum matre plectrude because she had omnes the
sauros patris 391 uppon [illegible] revolte from him he took oc
casion to invade the strongest partes of france and turne them to
his owne use 392 usque ad Massiliensem urbem et Arelatensem
suis iudicijs costituit 394 makinge warre sometimes against
the saxones sometimes the vandales sometimes the Sarracenes he kept
[illegible] of the realme still in his owne hande [illegible] 397 after his vict

ontr agaynst the Sarracenes he is saed to retourne in Hirca francorum soluum
Ermengardis sui 397 Ne implicetur Germanu suo Childibrando in all his actions
when Rachis ... assieg... he made peace with Luitprand Rege Longob
... and sent his son Pepin to him ut pater illi spu[ritu]a[li]s existeret 388 T
in Dives Charles ... all his states to his sonnes to Carlom
an and Pepin for Grifo the youngest was detained by his brethren in cla
ancis capiendo Carlomanu gave all over to Pepin and became a monke
p 402 After Pepin his sonnes Carolus et Carlomannus rayg
ned 414

The Emperour Lewes thought him selfe bounde to make satisf
action almost for all those punishements quae legaliter super unam
quamque decreuerat quasi gesta sua fuerint crudelitate 595 Duca
tus Foroiuliensis inter 4 comitatus est dissecta 585 pro vita
beneficio summa Imp quam potuerunt importauere cladem 586 sa
ue a theefe from the gallowes and rebelles properlie compared camb
us et aucibus rapacibus 587 Tradebat eos vitae Imp qui nisi bene
ficio illius viuerent iuste et legaliter vita caruissent 588 The man
... of cleering a mannes selfe more francis solito was by combatt
592 The frenshe bishoppes wold not obeie the excommunication of po
pe Gregorie takinge the sonnes parte against their father asseverantibus
se nullo modo eius voluntati velle succumbere sed si excommunicatu
rus ead uenirit excommunicatus abiret cum aliter se habeat antiqua
rum auctoritas canonum 590 Lewes deposed and committed by
his owne sonnes 598 nec Forenses leges nec clericis his indicant
in ... 599 The Emperour refused rescue when he might
haue had it to auoide bloudshed 600 Lotharius excused his
unlawfulnesse to his father because it was but an exequutio iudicij
episcopalis 601 whereuppon beinge after lefte to ~~Lotharius~~ himselfe
by Lotharius wolde not for all that resume his state till he was
reconciled at S. Denises and armed by the handes of a bishop 602
Warinus comes a notable worker in the restitution of the Emp
erour Lewes to his state againe 603 S. Georges church on the fr
ontier castelloni circa lamberbec ... 605 Ludouicus multa
reparauit tam in ecclesiasticis quam politicis rebus 606 Com
ites vicini assiduo ad vicinas castigandas prouocans 607 So man
ye of the frenshe bishoppes as assented to the deposinge of
Lewes were deprived afterwardes 609 Septem archiepiscopi

7 orationes reconciliationis super Imp' ceciderunt 008 Quia aliqui comites in exterminatione latronum segnes reperti sunt 009 Lewes was never gladde of the death of his enemies but with teares prayed for the sowles 014 Pro defunctis 017 the excellent resolution of Lewes uppon the sight of a comete 020 Imperator filium suum Carolum id est armis virilibus cinxit 021 the empresse seketh to make hir sonne with the nexte heire apparent 023 Tam se quam coniuges eiusdem regni proceres 025 the bishop of Bocelon speaketh. Howe the emperour spendeth the time of Lente 029 Non enim se recessurum dolebat sed quod futurum noverat gemebat dicens se miserum cuius extrema talibus clauderentur miseriis 031 Kinsmen to be trusted above others 031 Dalie confessio Ibid he receaved everie daie in Lent and eate nothinge ells Ib: canos patris sui deduxit ad mortem he speaketh of his son Lewes 033 ligno sanctae crucis pectus suum munivit Ibid the emperour at the point of deathe lookinge toward the lefte hand in a suddaine anger cried hutz hutz which is out out wherby some thought he sawe som evill spirite 034 Non potest male mori qui bene vixerit Ibid coelitus sumpto chrismate unde adhuc habemus peructi 043 Petrus card maliis ecclesiae Rom presbiteros Lewes was disobediente to his father so were his sonnes to him 050 Ad dnum apostolicum 057 Anastasius Rom sed. bibliothecarius utriusque linguae graecae et latinae peritus 062 this author maketh the 3 parte stiffly against images and to much partiality to Rome 063 Diabolus ecclesiam ingreditur 067 Daemoniacus lecto euangelio uoce saepe exclamavit 067 Dona annua 071 Dux Brittonum quod a nullo Britt. quicquam mali sustinuit libere traditus est Francis 072 In quo procumusin loco plectimur Ibid reward of breakinge sanctuary Ib corona ducali ornatus 075 Concilium indicit auctoritate apostolica et sanctione sua 076 The answer of the frenshe bishoppes to the popes decree 078 contention about the precedence amonge the frenshe bishopes 079 the popes token to the empresse pallium et armillam gemmis 080 obedientia erga papas 081 legit Arrobanus schedulam auctoritate et vocae carentem 081 Richildim coronatam ... adduxit in synodo 082 The empresse feined to steal this ... nexte night after she was brought abedde and hir man bare ... Ibid him 080

AIMOINI MONACHI, QVI ANTEA ANNONII NOmine editus eſt, Hiſtoriæ Francorum Lib. V.

Ex Veterib. exemplaribus multò emẽdatiores.

Cum indice copioſiſſimo, qui etiam locorum communium ac epitomes vicem ſupplet.

PARISIIS,

Apud Andream Wechelum.

1567.

Cum priuilegio Regis.

PRIVILEGII SENTENTIA.

CAutum eſt authoritate Regia, ne quis alius præter Andream Wechelum iuratum in alma Pariſienſi Academia Librarium, hanc Aimoini monachi, de rebus geſtis Francorum, hiſtoriam, poſtrema recognitione editam, ante decennium ab editione proximum, in hoc Francorum regno imprimat, néue alibi impreſſam vendat: ídque omnibus perinde clarum, notum, indictum habeatur, ac ſi Regii diplomatis ſententia operis initio præfigatur, finíue poſtponatur. Secùs qui faxit & libris ipſis, & mille librarum Pariſien. multâ pœnas pendito. Datum Rhemis, Regio conſenſu ſubſignatum, D. Villamoro ſupplicum libellorum magiſtro præſente. 3. id. Iun. 1557.

Coignet.

D. IOHANNI NICO-
TIO LIB. SVPPL. IN
Reg. Mag. Andreas Wechelus
typographus, S.P.D.

AImoinum monachum tua opera in integrũ, ſuíſque gentilibus reſtitutum, tibi, ex cuius bibliotheca hoc ornatu prodit, do atque dedico. Feciſti certè præclarè, atque è re Antiquitatis Francorum, quòd hunc quoque, rerum ab ipſis geſtarum optimũ ſcriptorem, ſubciſiuis tuis horis carere haud paſſus ſis. Nam quũ in Luſitania Chriſtianiſsimi Regis Legatus eſſes, Hiſtoricorúmque lectioni (qua magnoperè adiuuari ais, qui Principũ negocia gerunt)

operam dares, haud certè minus, quàm te ea vtiliſsima gerendarū rerum diſciplina ornaſti, Hiſtoricis, quos tum legebas, ſtudio iudicióque tuo profuiſti. Teſtis hic equidem auctor totis ſanè libris. Nam ſi ad Aſcenſianam editionem, hanc tuam, aut, vt certè iubes, noſtram quis referat, non certè Aſcenſianum Aimoinū agnoſcat. In illa innumerabilia corrupta aut prætermiſſa: in hac verò omnia integra atque appoſita, perſpiciet. Fidem verò ac iudicium tuum mirificè commendo atque amplector, qui Aimoino ſua omnia. i. patrias phraſeis, dictiones earúmque finitiones, ſcribēdi pronunciandiq́; rationem, reſtitueris: quæ non ſatis prudens aliquis, ei

nimio

nimio ſtudio ademerat. Rectè enim cenſes, nihil quicquam Aimoini Manes pudere, latinæ ſui temporis orationis: Sat verò ſuperq́; ab Aimoino, ingenti etiam cum ipſius laude, poſteritati præſtitum, cum priſca omnia Frãcorum fide maxima narret, ſeu rerum gerendarum veteres eorum arteis domi foríſque, ſeu ritus moréſque gentis ſpectes. Attamen latinè ille quidem, etſi ita ſcripſit vt romana minimè multa habeat. Cuiuſmodi certè ſcriptores, plurimi Aimoino ætate ſuppares extitere. Quos ſi quis magis latinè ſcribentes, quàm ipſis, etiam nitẽtibus, illa ætate licuit effingere conetur, nõ hercle procul abſit à crimine læſæ prototyporũ fidei. Quã-

tò verò magis iniuria is non vacabit, qui pro priſcis boniſq; gallicis, etſi latino tantùm ſono ſint expreſſa, latina non bona, aduerſantibus exēplaribus, ſupponat? Quod equidem pleriſque in locis huic Aimoino euenerat in Aſcēſiana illa editione. At nunc reſciſis ſuppoſitiis omnibus, ſuiſq; repoſitis ita excudendum, tuo munere, curaui, ut à naſcente Aimoino, hic renatus nihil quicquã, ab illo autem Aſcenſiano, omninò differat. Vtinam verò quæ in Tito Liuio ac Cornelio Tacito eadem opera præſtitiſti, in manus quoque hominum venire, quàm premere, malles. Sed prodibūt illa quando tu quidem permittes. Te tamen hortari ac monere non de-

ſiſtam

ſiſtam, vt quamplurimis illorum editione prodeſſe cures. Vale. Dat. Lutetiæ Pariſior. XIV. Kal. Nouembr. M. D. LXVI.

ANDREAS WECHElus typographus Lectori. S.

LAtuerant diu Aimoini de rebus francorum libri, quum Aſcenſius illos euulgauit: verùm adeò detruncati ac vitioſi ab illo ſunt editi, vt hactenus prorſus latuiſſe omnes meritò cenſeant. Ego autem, qui rei literariæ adiuuandæ, dudum à patruo ita inſtitutus, me addixi, quum D. Io. Nicotium lib. Suppl. in Reg. Mag. hos accuratè perlegiſſe, & ad vetuſtißimi exemplaris fidem emēdaſſe reſciſſem, ne diutius tam inſigni támque vtili ac ab omnibus expetito rerum à Frãcis geſtarum ſcriptore careres, illius erga me beneuolentia effeci. Eccum tibi itaque Aimoinũ fidelißimum valdéque diligētem hiſtoricum. A quo ſanè diſces quæ incunabula, quæq; in-

crementa Francorũ Imperij fuerint. Quæ artes pacis belliq́; Frãcos ad tantam rerum ſummam extulerint: Atque adeò quo tempore maximè, res Francorũ armis, ciuiliúmq́; artium præſtantia Parſimonia, Fide ac Iuſtitia, Maieſtate denique Imperij ipſorum, excelluerint. Quæ fœdera, quibuſcum gẽtibus, ſiue æqua, ſiue comi Maieſtatis Francorum obſeruatione, Quæue cum iis affinitates, interceſſerint. Quãta porrò in eodẽ regno eademq́; gente morum, artiumq́; pacis ac belli irrepſerit labẽtibus annis dißimilitudo. Quæ equidem, aliaq́; eiuſmodi, ad prudentiam conſtituendam valde apta obſeruantibus fructus hiſtoriarũ maximè patet atque cõſtat. Res certè illis qui negotiis Principum Rerumq́; publicarum interſunt præſúnt ve imprimis neceſſaria, cuiuis autẽ cognitu vtilis atque iucunda. Hoc verò ſcito D. Nicotiũ in dubiis propriis nominibus virorum, fœminarum, vrbium, pagorum, arcium, fluminum, iudicium tuum, ſuo præferre: quod ſanè in cauſa fuit, vt marginibus lectiones dubias adnotari curauerim. Quòd ſi tibi hanc operã meam gratam eſſe ſenſero, ſpondeo non defuturũ ſtudium meũ in aliis huius ordinis ſcriptoribus quàm emendatißimè excudendis. Vale.

AIMOINI
MONACHI IN FRANCORVM HISTORIAM
ad Abbonem abbatem epiſtola nuncupatoria.

Domino venerabili & in Chriſti dilectione fundato, Abboni Abbati, totius gregis illi à Deo commiſſi minimus Aimoinus, perpetuæ felicitatis munus.

PRAECEPTIS beatitudinis tuæ parui beatiſſime páter: quibus præceperas vt ingeniolum exercẽdo meum: quod tribuente Chriſto per tuæ ſollicitudinis tuorúmq; diſcipulorum laborẽ ad meliora profeciſſe arbitrabaris: res geſtas Frãcorum ſiue regum quæ & per diuerſos ſparſæ libros & inculto erant ſermone deſcriptæ: in vnius redigerẽ corpus opuſculi: ac ad emenda-

tiorem latinitatis reuocarem formam . Inſtiti igitur vt potui atque vtinam , tam efficaciter quàm libenter. Porro de opere tua paternitas viderit:rectè ne an ſecus egerim. Ego autem ſolius obedientiæ (ſi tamẽ voluntate, conatúque eam decoraui) teſtimonio contẽtus ſum. Ammonitionis itaque tuæ non immemor: qua ſæpiſſimè hortatus es: vt ſitũ Germaniæ & Galliæ, in quibus hæc quæ referentur acta ſunt nõ prætermitterem : ea quæ in auctoribus Iulio, Plinio, ac Oroſio inuenire potui colligẽs, huic opuſculo inſerendo volũtati ſublimitatis tuæ ſatisfacere commodum duxi. His igitur adiũxi quæ Iulius de Germanorum Gallorúmque moribus, ac inſtitutis, in libro ſuę interſerit hiſtoriæ. Ab egreſſu quoq; Francorum è Troia vſque ad id temporis quo Pipinus magni Caroli pater regnare cœpit, cũctam rerum geſtarum ſeriem in quatuor decreui libros partiri. Quos ea contexui ratione : vt ſequens ſemper priorem quantitate ſui & numero regum trãſcẽderet. Verbi gratia. Primo cõtinente quinque regum actus : Secundus continet ſex. Tertius ſeptem. Quartus verò octo & eo amplius. Genealogias quoque regum , quæ propter ſimilitudines nominum valde confuſæ erant, quanta potui diligentia diſtinxi: vnumquemq; vel patris nomine, vel ſenioris iunioríſve appellatione ab altero diſtinguens: quemadmodum diligens lector in ſuis animaduertere poteſt locis . Id præcipuè conſeruare curaui vt in

Operis diuiſio.

omni-

omnibus his libris mentio fieret Benedicti patris, certis ex cauſis: cui ego meum ſcire, meũ poſſe, meúmque viuere poſt Deum acceptum fero. Nec ignoro multos fore qui ſolita libidine omnibus detrahendi, huic volumini genuinum infigant dentem: quod vitare non poterit niſi qui nihil omnino ſcribet. Calumniabuntur in tẽpora: cõuertent ordinẽ: res arguẽt: ſyllabas euentilabunt: & quod accidere plerũque ſolet, neglegẽtiam librariorum ad auctorem referent. dicent etiam: En noſter hiſtoriographus nouúſque auctor, qui aliorum verbis pro ſuis vtitur. Hoc quidem me feciſſe non nego, neque id me piget: ac deinde facturũ autumo. habeo bonorum exemplum, quo mihi id licere facere quod illi fecerunt puto. Nec ſententiis detrahentium ſatis moueor: tua laude vel vituperatione doctus eſſe ſufficiens. Vale pater venerande: & proſperis ad vota ſuc ceſſibus polle.

Explicit Epiſtola. Incipit præfatio continens prænotamenta in geſta Francorum.

De *Germaniæ diuiſione, longitudine, latitudine, amnibus,* Hercinia *ſylua.* *Cap.* I.

GERMANIA omnis in quinque populorũ conuentus diuiditur: è quibus primi ſunt Vindelici, deinde Cimbri, poſt hos Teutones, ac perinde Peutini: vltimis omnium exiſtentibus Baſternis: qui confines ſunt

Germaniæ diuiſio.

Peutini.

Daci. Dacis. Porrigitur autem Germania in longitudinem ſexcentis octoginta ſex millibus paſſuũ. *Longitudo.* In latitudinem, centũ quadraginta octo millibus. *Latitudo.* Amnes in ea clari atque in oceanum decurrentes: Guthalus, Diſurgis, & Rhenus. *Amnes.* In Rheno autem ipſo centum propè habentur in lõgitudine inſulæ: quarum nobiliſſima eſt Batauorum, & aliæ quamplurimæ, quæ ſternuntur inter Rhenum ac Fleuum. ita verò appellãtur oſtia in quæ Rhenus in ſeptentrione in lacus varios, ab occidente in amnem Moſam ſe ſpargit: medium inter hæc & modicum nomini ſuo cuſtodiens alueum. *Rheni ortus.* Oritur autem ex Lepontiis, qui Alpes incolunt: & lõgo ſpatio per fines Heluetiorum, Mediomatricũ, atque Treuerorum citatus fertur. Et vbi oceano appropinquat, in plures defluit partes multis ingentibúſque inſulis, vt præmiſſum eſt, effectis (quarum pars magna à feris barbaríſque nationibus incolitur: Ex quibus ſunt qui ſolis piſcibus, atque ouis auium viuere exiſtimãtur) multíſque capitibus in oceanum fluit. Intra Germaniam verò nulla inferius nobilitate Hercinium iugum prætenditur: de quo videlicet iugo Iulius Cæſar in hiſtoria belli Gallici, quòd ſylua adopertus ſit, variíſque ferarũ generibus abũdans hoc modo ſcribit. Ea (inquiens) quæ fertiliſſima Germaniæ ſunt loca circum Herciniam ſyluam, *Hercinia ſylua.* quam Eratoſtheni & quibuſdam Græcis fama notam eſſe video, quam illi Orciniam appellant, *Orcinia.* peruolgè Tectoſages nuncupauerũt

pauerunt atque ibi conſederunt. Quæ gens vſque ad hoc tempus his ſedibus ſeſe continet: ſummámque habet iuſtitię & bellicæ laudis opinionem. núncque in eadem inopia, egeſtate, patientia, qua Germani, permanent: eodem victu & cultu corporis vtũtur. Gallis autem prouinciarum propinquitas & tranſmarinarũ rerũ notitia, multa ad copiam atque vſus largitur: qui paulatim aſſuefacti ſuperari multíſque victi præliis, nec ſe quidem ipſi cum illis virtute comparant. Huius Herciniæ ſyluæ, quæ ſupra demonſtrata eſt, latitudo nouem dierum iter expedito patet. Non enim aliter finiri poteſt, neque menſuras itinerum nouerunt. Oritur ab Heluetiorũ & Nemetum & Tauriacorum finibus, rectáque fluminis Danubij regione: & pertingit ad fines Dacorum & Anartiũ. hinc ſe flectit ſiniſtrorſus diuerſis à flumine regionibus: multarum gẽtium fines propter magnitudinem attingit. Neque quiſquam eſt huius Germaniæ, qui ſe aut audiſſe, aut adiſſe initium huius ſyluæ dicat, cùm dierum iter ſexaginta proceſſerit: aut quo ex loco oriatur acceperit. Multáque genera ferarum in ea naſci conſtat, quæ reliquis in locis viſa non ſunt: ex quibus quæ maximè differant ab aliis & memoriæ prodenda videntur, hæc ſunt.

Germani virtute præſtãt.

Herciniæ extenſio.

De feris Germaniæ, præcipuè in Hercinia ſylua. Cap. II.

Bos ſylueſter. EST bos cerui figura, cuius à media fronte inter aures vnum cornu exiſtit excelſius, magíſque directũ his quæ nobis nota ſunt cornibus: & ab ei⁹ ſummo ſicut palmæ rami latè diffunduntur. Eadem eſt fœminæ maríſque natura: eadem forma magnitudóque cornuum.

Alces. Sunt item quæ appellantur Alces. Harum eſt conſimilis capris figura & varietas pellium: ſed magnitudine paulò antecedunt. inutiles ſunt cornibus: & crura ſine nodis articulíſque habent: neque quietis cauſa procumbunt: neque ſi quo afflictæ caſu conciderint, erigere ſeſe aut ſubleuare poſſunt. His ſunt arbores pro cubilibus & ad eas ſe applicant: atque ita paululum modo reclinatæ quietem capiunt. Quarum ex veſtigiis cum eſt animaduerſum à venatoribus quò ſe recipere conſuerint, omnes eo loco aut à radicibus ſubruunt, aut arbores abſcindunt, tantum vt ſumma ſpecies earum ſtantiũ relinquatur. Hinc cũ ſe cõſuetudine reclinauerint, informes arbores pondere affligunt, atque vna ipſæ concidunt.

Vri. Tertium eſt genus eorum qui Vri appellantur. Hi ſunt magnitudine paulò infrà elephantis ſpecie & colore & figura tauri. magna vis eorum eſt & magna velocitas: neque homini neque feræ quam conſpexerint parcunt. hos ſtudioſè captos foueis, interficiunt. Hoc ſe labore durant adoleſcentes, atque hoc genere venationis ſe exercent. Et qui plurimos ex his interfecerint: relatis in publicũ cornibus quæ ſint

ſint teſtimonio, magnam ferunt laudem. Sed aſſueſcere ad homines & mãſueti fieri, ne paruuli quidem excepti, poſſunt. amplitudo cornuũ & figura & ſpecies multum à noſtrorum boum cornibus differt. hæc ſtudioſè conquiſita ab labris argento circuncludunt, atque in ampliſſimis epulis pro poculis vtuntur.

Vrorum cornua.

De moribus Germanorum. Cap. III.

DE moribus quoque hominum ac cultu idẽ auctor in eodem libro hæc refert. Germani (ait) multũ à conſuetudine Gallorum differunt. Nam neque Druides (quos nos ſacerdotes vel diuinos vates poſſumus vocare) habẽt, vt illi qui rebus diuinis præſunt, neque ſacrificiis ſtudent. de deorum numero eos ſolos ducũt quos cernunt, & quorum apertè operibus iuuãtur, Solem ſ. & Vulcanum & Lunam. Reliquos nec fama acceperunt. Vita omnis in venationibus, atque in ſtudiis rei militaris conſiſtit. Ab paruulis labori ac duritiæ ſtudẽt. Qui diutiſſimè impuberes permanſerũt, maximam inter ſuos laudem ferunt: Hoc alij ſtaturam, alij vires, neruóſque confirmari putant. Intra annum verò viceſimum fœminæ notitiam habuiſſe, in turpiſsimis habent rebus. Cuius rei nulla eſt occultatio: quòd & promiſcuè in fluminibus perluũtur, & pellibus aut paruis Rhenonum, id eſt nomen animalis, tegumentis vtuntur, magna corporis parte nuda. Agricul-

Germanorũ mores.
Druidæ.

turæ non ſtudent: maiórque pars eorũ victus in lacte, caſeo, carnéque conſiſtit: neque quiſquam agri modum certũ, aut fines habet proprios. Sed magiſtratus ac principes in annos ſingulos gentibus cognationibuſque hominũ qui vna conierunt, quantum & quo loco viſum eſt agri attribuunt: atque poſt annum alio tranſire cogunt. Eius rei multas afferunt cauſas: ne aſſidua conſuetudine capti, ſtudium belligerandi agricultura commutent: ne latos fines parare ſtudeant, potẽtioréſque humiliores poſſeſſionibus expellant: ne accuratius ad frigora atque æſtus vitandos ædificent: neque oriatur pecuniæ cupiditas, qua ex re factiones diſſentionéſque naſcuntur: vt animi æquitate plebẽ contineant, cùm ſuas quiſque opes cum potentiſſimis æquari videat. Ciuitatibus maxima laus eſt, quàm latiſſimè circum ſe vaſtatis finibus ſolitudines habere. Hoc proprium virtutis exiſtimant expulſos agris finitimos cedere, neque quenquam propè audere conſiſtere. Simul hoc ſe fore tutiores arbitrantur, repentinæ incurſionis timore ſublato. Cum bellum ciuitas aut illatum defendit, aut infert, magiſtratus qui ei bello præſint, vt vitę necíſque habeãt poteſtatem deliguntur. In pace nullus eſt communis magiſtratus: ſed principes regionum atque pagorum inter ſuos ius dicunt controuerſiáſque minuunt. Latrocinia nullam habẽt infamiam quæ extra fines cuiuſque ciuitatis fiunt: atque ea iuuentutis exercẽdæ ac deſidiæ minuen-

minuēdæ cauſa fieri prædicant. Atque vbi quis ex principibus in concilio dixerit, ſe ducem fore qui ſequi velint profiteantur: conſurgūt hi qui & cauſam & hominem probant, ſuúmq; auxilium pollicentur atque multitudine collaudantur: qui ex his ſecuti non ſunt, in deſertorum ac proditorum numero ducuntur: omniumque his rerū poſtea fides derogatur. Hoſpitem violare fas non putant: quique qua de cauſa ad eos venerint ab iniuria prohibēt, ſanctos eóſque habent, hiſque omnium domus patēt, victúſque communicatur. Ac fuit antea tempus cum Germanos Galli virtute ſuperarent: vltro bella inferrent: propter hominum multitudinem agríque inopiam trās Rhenum colonias mitterēt. Hacten⁹ de Germania, quæ in veteribus reperire potuimus pandere curauimus: nunc de Gallia dicendum.

De Gallia: vt tripertitus eſt ſitus Galliæ. Cap. IIII.

GAlliam omnem in quatuor prouincias Oroſi⁹ hoc modo diuidit. Gallia, inquiēs, Belgica habet ab oriente limitē fluminis Rheni & Germaniā: ab Euro Alpes Pēninas: à meridie prouinciam Narbonenſem: ab occaſu prouinciam Lugdunenſem: à Circio oceanum Britannicū: à Septentrione Britanniam inſulā. *Gallia.*

Gallia Lugdunenſis ducta per longum, & per anguſtō inflexa, Aquitaniam prouinciam *Lugdunenſis.*

ſemicingit. Hæc ab oriente habet Belgicam: à meridie partem prouinciæ Narbonenſis, quà Arelas ciuitas ſita eſt: & mari Gallico Rhodani flumine accipitur.

Narbonenſis. Narbonenſis prouincia pars Galliarum habet ab oriente Alpes Cottias: ab occidente Hiſpaniam: à Circio Aquitaniam: à ſeptentrione Lugdunēſem: ab Aquilone Belgicam Galliam: à meridie mare Gallicum, quod eſt inter Sardiniam & inſulas Baleares habens in fronre, quà Rhodanus fluuius in mare exit, inſulas Stichadas.

Aquitania. Aquitaniæ prouincia obliquo curſu Ligeris fluminis, qui ex plurima parte terminus eius eſt, in orbem agitur: hæc à Circio oceanum qui Aquitanicus ſinus dicitur: ab occaſu Hiſpanias habet: à Septētione & oriente Lugdunēſem: ab Euro & meridie Narbonenſem prouinciam contingit.

Iulius verò Cæſar, qui cum eiuſdem terræ incolis decēnio bellum geſſit, cōcordante ſecum Plinio multíſque aliis philoſophis, tres tantum vult eſſe prouincias. Cuius nos ſcripta eodem quo ipſe vſus eſt hic inſerimus ordine: aliqua tantummodo, quæ ille in aliis ſuæ hiſtoriæ locis de ciuitatibus ſiue fluminibus dixit, ſeu quæ Plini⁹ aliter ac ille ſenſit, interponētes.

De Gallia ſecundum Cæſarem. Cap. V.

GAllia eſt omnis diuiſa in partes tres, quarum vnam incolunt Belgæ. alteram Aquitani.

tani. Tertiam qui ipſorũ lingua Celtæ, noſtra Galli appellantur. Hanc quoque partem Plinius Lugdunenſem Galliam eſſe aſſerit. Hi omnes lingua, inſtitutis, legibus inter ſe differũt. Gallos Lugdunenſes ab Aquitanis Garomna flumen, à Belgis Matrona & Sequana diuidit: horum omnium fortiſſimi ſunt Belgæ: propterea quòd à cultu atque humanitate prouinciæ lõgiſſimè abſunt, miniméque ad eos mercatores ſæpe commeant, atque ea quæ ad effœminandos animos pertinẽt important: proximíque ſunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt, cum quibus continenter bellum gerunt. Qua de cauſa Heluetij quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quòd ferè quotidianis præliis cum Germanis contendunt, cùm aut à ſuis finibus eos prohibent, aut ipſi in eorum finibus bellum gerunt. Hi vna ex parte flumine Rheno latiſſimo atque altiſsimo continentur: qui agrum Heluetium à Germanis diuidit. Altera ex parte monte Iura altiſſimo, qui eſt inter Sequanos & Heluetios. Tertia lacu Lemanno & flumine Rhodano, qui prouinciam noſtram ab Heluetiis diuidit. *Belgæ.* *Heluetij.*

Galliæ vna pars quã eos qui ſpecialiter Galli dicũtur obtinere dictum eſt, initiũ capit à flumine Rhodano: continetur Garõna flumine: oceanum in finibus Belgarum attingit, etiam ab Sequanis & Heluetiis flumen Rhenum vergit à ſeptentrione. Vrbes in ea multæ ac opulétæ. Sed ex his præcipuæ ſunt noſtróque æuo *Celtica.*

plus cognitæ :Lugdunum, Cabillonis, Heduáque & Auguſtidunus, Senonis, Antiſſiodorus, Meldis, Trecas, Pariſius, Carnotum, Gēnabus vbi nūc Aurelianis, Rothomagus, Ebroas, Oximus, Cenomānis, Lixouium, Nānetis, Redonis, Venetus, Abrincatina, Andus quæ & Andegauis, Turonis, Bituriges, Niuedunus, quā quidam Niuernis eſſe putant. Harum Auguſtidunus & Senonis magnæ antiquitus apud Gallos fuere auctoritatis atque potentiæ. Adeo vt vna earum. i. Auguſtidunus, quam Iulius Heduam nominat, amicitiam populi Romani amplectendo, toti penè Galliæ nixa fauore principata ſit. Porrò Senonis viribus cōfiſa ſuis, ipſam Romam orbis caput obſidere non pertimuerit, quam & cepit. Vrbs verò Biturica atque Turonica, ſecūdum Oroſij diffinitionem, qui Aquitaniam à flumine Ligeri vſque ad Pyrenæos determinat mōtes, quamque moderni ſequuntur non in Celtica Gallia, ſed magis in Aquitania ſunt prouincia. Flumina in Lugdunēſi Gallia plurima, ſed ex eis præcipua Rhodanus, qui eius ab orientali parte terminus eſt. Quòd autem verbis Iulij poſuimus, qui prouinciam noſtram ab Heluetiis diuidit, terrā illam intelligimus quæ hoc nomine proprio ſortita eſt. Deinde Araris qui per fines Heduorùm & Sequanorum incredibili lenitate in Rhodanum influit, ita vt oculis in quam partē fluat iudicari vix poſſit: Quod nos quoque perſpeximus ac admirati ſumus tantæ magnitu-

Senones.

Aquitania.

Lugdunenſis.

Araris.

gnitudinis fluuium tam tardo motu profluentem. Poſt eum extat Liger qui terram illam quæ inter illum & Sequanam iacet penè inſulam efficit. Syluæ multæ:ſed eminentior cæteris Perticus. Et hoc quidem de Gallia Celtica quæ & Lugdunenſis vocatur. Nunc de Belgica prouincia videamus.

Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur. *Belgica,* pertinent autem ad inferiorem partem fluminis Rheni,ſpectántque in ſeptētrionem & orientem ſolem. Vrbes eius inclytæ ac famoſæ Colonia Agrippina, Tungris, Treueris, Metíſque,& Mediomatricum, Remis,Laudunus,Sueſſionis, Ambianis, Viromandus, Beluagus, Atrabatum, Lingonis & pagus Heluetiorum, quem nunc Alamanni incolunt. Eius prouinciæ fluuij Scaldus,Matrona atque Moſa profluens ex monte Voſego, qui eſt in finibus Lingonum, & parte quadam ex Rheno recepta quæ appellatur Vacculus,vulgò autem dicitur Eualis, inſulam efficit Batauorum,quæ ruſtico ſermone vocatur Battua. Alter fluuius eſt apud Belgas Axona, vltimos Remorum fines præterfluens. Sylua quoque Ardenna,quæ eſt *Ardenna.* totius Galliæ maxima,atque à ripis Rheni finibúſque Treuerorū millibus amplius quingentis in longitudinem patet. Hæc de Belgis ſatis dixiſſe ſit,dummodo de Aquitania,quæ digna ſunt memoriæ tradantur.

Aquitania,vt Plinio atq; Iulio videtur,à Garōna flumine vſque ad Pyrinæos montes,& ad *Aquitania.*

eam partem quæ eſt ad Hiſpaniam pertinet: ſpectat inter occaſum ſolis & ſeptentrionem. Plus tamen hoc tempore determinatio Oroſij ſuperius à nobis declarata tenetur: ſecūdū quā traditionem in Aquitania continētur vrbes egregiæ: Narbona, Arunnias, quæ nunc Clarus mons vocatur, Cadurx, Toloſa, Gaualis, Rotenus, Lemouis, Petragorica, Pictauis, Burdegalis, Sanctona, & Engoliſma. Fluuij quoque haud parui nominis in eadem ſunt prouincia: Helauer qui non multo minor Ligeri eius excipitur alueo. Dordonia etiam qui ex monte qui Dor dicitur: & eſt in finibus Aruernorum duobus ſcaturiēs fontibus, quorum vni nomen eſt Dor, alteri Donia: qui haud procul à monte ipſo coniūgūtur, in Garōnam influit. Denique Aquitania dicta eſt eo quòd præ cæteris prouinciis fontibus, fluminibúſq; exuberet. Eſt in ea ſylua vocabulo Lecēna nō contemnēdæ magnitudinis Biturigibus atque Aruinnis confinis: in qua vſque hodie oſtēditur lapidea domus Brunichildis reginæ quondam Francorum, amœno ſatis, vt nos quoque aſpeximus, ſita loco. Nam fluuiolus eam præterfluens, irrigua à latere efficit prata: meſſeſque à fronte oppoſitæ cingūtur ſylua venationi cōgrua. Has omnes prouincias dum Franci occupaſſent, in duas tantummodo partes diuidētes, eam quæ Septētrionem verſus tenditur & inter Moſam & Rhenum eſt Auſtriam: illam verò quæ à Moſa ad Ligerim vſque pertingit,

Neu-

Neuſtriam vocauerunt. pars tamen Lugdunenſis Galliæ, quam Burgundiones occupauerant, Burgūdiæ nomē retinuit. Aquitania quoque auitum non eſt dignata nomen mutare.

His de ſitu Germaniæ vel Galliæ prout in libris veterum inueſtigare potuimus oſtenſis, nunc quæ Iulius de antiquorum conſuetudine vel moribus ſenſerit Gallorum ipſius explicemus verbis.

De conſuetudine vel moribus Gallorum. Cap. VI.

Ait ergo, in omni inquiēs Gallia eorum hominum, qui aliquo ſunt numero atque honore, genera ſunt duo. Nam plebs penè ſeruorum habetur loco: quæ nihil habet per ſe: nullo adhibetur conſilio. plærique cum aut ære alieno aut magnitudine tributorum aut iniuria potentiorum præmuntur ſeſe in ſeruitutem addicunt. Nobilibus in hos eadem ſunt omnia iura, quæ dominis in ſeruos. Sed de his duobus generibus alterum eſt Druidum, alterum equitū. Illi rebus diuinis interſunt, ſacrificia publica ac priuata procurant: religiones interpretantur: ad hos magnus adoleſcētium numerus diſciplinæ cauſa concurrit: magnóque hi hunt apud eos honore. Nam feré de omnibus controuerſiis publicis priuatíſque cōſtituunt. Et ſi quod eſt admiſſum facinus, ſi cædes facta, ſi de hæreditate, de finibus contro-

uerſia eſt: iidem diſcernunt, præmia & pœnas conſtituunt. Siquis aut priuatus aut populus eorum decreto non ſteterit, ſacrificiis interdicunt. hæc pœna apud eos eſt grauiſsima. quibus ita eſt interdictum, hi numero impiorum ac ſceleratorũ habentur. his omnes decedunt: aditum ſermonémque diffugiũt, ne quid ex cogitatione incommodi accipiant: neque his petentibus ius redditur: neque vllus honor communicatur. His autem omnibus Druidibus præeſt vnus qui ſummam inter eos habet auctoritatem. Hoc mortuo, ſiquis ex reliquis excellit, dignitati ſuccedit: aut ſi ſunt plures pares, ſuffragio Druidũ: nonnũquam etiam armis de principatu cõtendunt. Hi certo anni tempore in finibus Carnotum, quæ regio totius Galliæ media habetur, conſidunt in loco conſecrato. Huc omnes vndique qui cõtrouerſias habent cõueniũt: eorúmque iudiciis decretíſque parent. Diſciplina in Britannia reperta, atque inde in Galliam tranſlata eſſe exiſtimatur. Et nunc qui diligẽtius eam rem cognoſcere volunt, plerunquẽ illò diſcendi cauſa proficiſcuntur. Druides à bello abeſſe conſueuerunt: neque tributa vna cum reliquis pendunt: militiæ vacationem omniúmque rerum habent immunitatem. Tantis extantibus præmiis, & ſua ſpõte multi in diſciplinam conueniunt & à parẽtibus propinquíſque mittuntur. Magnum ibi numerum verſuum ediſcere dicuntur. Itaque annos nonnulli. xx. in diſciplina permanent:

neque

neque fas eſſe exiſtimant ea literis mandare: cùm in reliquis ferè rebus publicis priuatíſque rationib⁹ græcis literis vtantur. Id mihi duab⁹ de cauſis inſtituiſſe videntur: ꝙ neque in vulgũ diſciplinam efferri velint, neque eos qui diſcunt literis confiſos, minus memoriæ ſtudere. quod ferè pleriſque accidit, vt præſidio literarum diligentiam in prædiſcendo ac memoriã remittant. In primis hoc volũt perſuadere, nõ interire animas: ſed ab aliis poſt mortem tranſire ad alios, atque hoc maximè ad virtutẽ excitari putãt, metu mortis neglecto. Multa præterea de ſyderibus ac eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac poteſtate diſputãt & iuuentuti tradunt.

Alterum genus eſt equitum. hi cum eſt vſus atque aliquid bellum incidit (quod fere ante Cæſaris aduẽtum quotannis accidere ſolebat: vt aut ipſi iniurias inferrent aut illatas propulſarẽt,) omnes in bello verſantur: atque eorum vt quiſque genere copiiſque ampliſsimus, ita plurimos circum ſe ambactos clientéſque habet. Hãc vnam gratiam potẽtiámque nouerũt.

De Gallorum religione. *Cap.* VII.

NAtio eſt omnium Gallorũ admodum dedita religionibus: atque ob eam cauſam, qui ſunt affecti grauioribus morbis, quique in pręliis periculíſque verſantur, aut pro victimis *Religio Gallorum.*

homines immolant, aut ſe immolaturos vouẽt: adminiſtríſque ad ea ſacrificia Druidibus vtuntur: quòd pro vita hominis nõ niſi vita hominis reddatur, non poſſe deorum immortalium numen placari, arbitrantur: publicéque eiuſdem generis habent inſtituta ſacrificia. Alij immani magnitudine ſimulacra habẽt: quorum contexta viminibus mẽbra viuis hominibus complent. Quibus ſuccenſis circumuenit flamma: exanimantur homines. Supplicia eorum qui in furto, aut in latrocinio, aut aliqua noxa ſunt comprehenſi gratiora diis immortalibus eſſe arbitrantur: ſed cùm eius generis copia deficit, etiam ad innocentium ſupplicia deſcendunt. Deum maximè Mercurium colũt: huius ſunt plurima ſimulacra: hunc omniũ inuentorem artium ferunt: hunc viarum atque itinerũ ducem: hunc ad quæſtus pecuniæ mercaturáſque habere vim maximam arbitrãtur. Poſt hũc Apollinem, & Martem, & Iouem, & Mineruam: de his eandem ferè quam reliquæ gentes habẽt opinionem. Apollinem morbos depellere: Mineruam operum atque artificiorum initia tradere: Iouem imperiũ cæleſte tenere: Martem bella gerere. Huic, cùm prælio dimicare conſtituerunt, ea quæ bello ceperint plerunque deuouent: quæ ſuperauerint animalia capta immolant: reliquáſque res in vnum locum conferunt. Multis in ciuitatibus, harũ rerum extructos tumulos locis conſecratis cõſpicari licet. Neque ſæpe accidit vt neglecta quiſpiam

quiſpiã religione aut capta apud ſe occultare, aut poſitatollere auderet: grauiſſimúmque ei rei ſupplicium cum cruciatu conſtitutum eſt.

De *Gallorum origine.* *Cap.* VIII.

GAlli ſe omnes ab Dite patre prognatos prædicant: ídque ab Druidibus proditũ dicunt. Ob hanc cauſam ſpatia omnis temporis, non numero dierum, ſed noctium finiunt: dies natales & menſium & annorum initia ſic obſeruant, vt noctem dies ſubſequatur. In reliquis vitæ inſtitutis in hoc ferè à reliquis differunt: quòd ſuos liberos niſi cùm adoleuerint, vt munus militiæ ſuſtinere poſſint, palàm ſe adire non patiuntur: filiúmque puerili ætate in publico in conſpectu patris aſſiſtere turpe ducunt. Viri quantas pecunias ab vxoribus dotis nomine acceperũt: tãtas ex ſuis bonis, æſtimatione facta, cum dotibus communcãt. huius omnis coniunctim pecuniæ ratio habetur, fructúſque ſeruantur: & vter eorum vita ſuperauerit, ad eum pars vtriuſque cum fructibus ſuperiorum temporum peruenit. Viri in vxores ſicuti in liberos, vitæ necíſque habent poteſtatem. Et cùm paterfamilias illuſtriore loco natus deceſsit, eius propinqui conueniunt: & de morte, ſi res in ſuſpicionẽ venit, de vxoribus, in ſeruilem modum, quæſtionem habent. Et ſi compertum eſt: igni atque omnibus tormentis excruciatas interficiũt. Funera ſunt pro cul-

Gallorum origo.

Gallorum ritus.

tũ Gallorum magnifica & ſumptuoſa: & omnia quę viuis cordi fuiſſe arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia: ac, paulò ſuprà hanc memoriam, ſerui & clientes, quos ab his dilectos eſſe conſtabat, iuſtis funeribus confectis vnà cremabantur. Quæ ciuitates commodius ſuam rempublicam adminiſtrare exiſtimãtur, habent legibus ſcriptum, ſi quis quid de republica à finitimis rumore aut fama acceperit vti ad magiſtratum deferat: néve cum quo alio communicet. quòd ſæpe homines temerarios atque impeditos falſis rumoribus terreri & ad facinus impelli, & de ſummis rebus conſilium capere cognitum eſt. Magiſtratus quæ viſa ſunt occultant: quæque eſſe ex vſu iudicauerint multitudini produnt. De republ. niſi per concilium loqui non conceditur.

De aliis Gallorum inſtitutis. Cap. IX.

ITem idem ipſe alio in loco inquit. Eſt hoc inquam Gallicè cõſuetudinis, vti & viatores etiam inuitos conſiſtere cogant, & quid quiſque eorum de quacunque re audierit, aut cognouerit quærant: & mercatores in oppidis vulgus circunſiſtat, quibúſque ex regionibus veniant, quaſque ibi res cognouerint pronuntiate cogant. His rebus atque auditionibus permoti, de ſummis ſæpe rebus conſilia ineũt: quorum eos è veſtigio pœnitere neceſſe eſt, cùm incertis moribus ſeruiant, & plerique ad volun-

voluntatem eorum ficta reſpondeant. His de libro Iulij ſententiis antepoſitis, non videatur lectori oneroſum duorum clariſsimorum exempla ſubnectere virorum, Oroſij atq; Salluſtij de virtute prolata Gallorũ. Quamuis præfatio non vel id ſpoponderit ſe acturam, tamẽ cõgruum æſtimatum eſt duorum aut trium teſtimonia inſerere, vt dum eorum virtus magna fuiſſe docetur, maior fortitudo Frãcorum qui eos vicerũt fore declaretur. Ait denique Oroſius. Quotieſcunque, inquiens, Galli exarſerũt contra Romanos, ſcilicet totis opibus ſuis ita Roma detrita eſt, vt ſub præſenti nunc cõcurſione Gothorũ, magis debeat meminiſſe Gallorum. Ideo verò præſentem dicit concurſionem Gothorum, quia eius temporibus Gothi primum Romam ceperunt: quos poſtea Franci vicerunt, vt in ſequentibus declarabitur. Salluſtius autẽ ita ſcribit: Per idem tempus haud dubium, quin quo bellum contra Iugurtham à Romanis gerebatur, à ducibus noſtris, Quinto Scipione & Memmio Mãlio, aduerſus Gallos malè pugnatum eſt. Quo metu omnis Italia cotremuerat. Illíque & vſque ad noſtram memoriam Romani ſic habuere. Alia omnia virtuti ſuæ prona eſſe: cum Gallis pro ſalute non pro gloria certari.

Explicit præfatio.

INCIPIT PROOEMIVM, *Hiſtoriæ Francorum. Cap. X.*

REgnum Francorum, antiqua Troianæ gentis proſapia, nobilitatum cùm virorum ferocis corporis animiq́ue virtute, tum maximè regum excellentiſſima ſemper viguiſſe potentia, luce clarius cõſtat. Quæ pro certo natio licet eo quo cenſetur nomine præferox eſſe cognoſcatur: mãſuetudinis tamẽ eiꝰ inſignia adeo elucẽt, vt rebelliũ colla hoſtium non tã vindici ferire mucrone, quàm ſibi ſubiicere maluerit: verũ, vt diximus, cũ regnũ præcellẽtiſſima floruerit auctoritate, virorumq́ue præualida animoſitate, non tam finiũ ampliare ſpacia ſuorũ, quàm exterarum ſibi aquirere ſtuduit dominationem gentium: viuidam nãque bello dextram præferens & parcere norat ſubiectis & debellare ſuperbos. Quæ non immeritò domina euaſit multarum nationum, dum non diu paſſa eſt ſemet idololatriæ ſeruire dæmonum. Nam creatori potius quàm creaturæ ſubdi rectius duces, ipſa (vt ita dictum ſit) ſui primordia regni Chriſto auſpice cœpta, cultui ipſius dedicare maluit. Hinc ad altiora ſe ſubrigens, catholicæ fidei norma, ardẽtius vſa deſiderio, ea cũ regni terminis, vt dilataretur, ardenter effecit. Rerum verò ſecũdarum proceſſu excitata impetum non refrenabat ſuum: ſed adiungere ſibi finitimos bello coactos haudquaquam diſſimulandum arbitrabatur:

donec

donec Alamannorum gens, dominationis iugum ferre detrectans, bellum immanè excitauit. Quod quidem rex inclytus Clodoueus, qui quintus regum, ipſius gẽtis, regnum tenebat, ſolerter ad victoriam vſque perduxit. Sed hîc proprio digeſta referentur in loco. Nunc hiſtoriæ ordo texatur.

Explicit proœmium.

INCIPIT LIBER PRIMVS, DE GESTIS FRANCORVM: & primo, De Troianorum diſperſione. Caput primum.

POſt triumphum victoriæ quam Græci de excidio egerunt Troiæ, multi ciuiũ euerſæ vrbis, qui effugere cladem potuere necis, quaquauerſum poterant ſedes ſibi quærere procurabant. Eorum quidem Antenor nomine non infimus genere, adiuncta ſibi ſociorum numeroſa multitudine, nauibus altũ petiit mare. Tandem poſt magnos pelagi varióſque labores Tanais ingreſſi oſtia fluminis, Meotides tranſmeantes paludes in finibus Pãnoniorũ caſtrametati ſunt. Adridente autem eis locorum amœnitate, ſtationem inibi conſtituerunt ſuam: ædificata ciuitate, quam Sicambriam vocauerunt. Poſt multorum verò curricula temporum contra Valentinianum, qui Romani tenebat imperij principatum, Alanorum gens contumax, rebellauit audacia *Sicambria.*

perfidorũ. Quos ille prælio ſuperatos, Meotidis coegit expetere latibula paludis. Illuc quoq; eos cũ exercit⁹ multitudine inſecutus, dum ſitu & difficultate locorum, quo minus eis nocere poſſet impediretur, Troianos Sicambriã habitantes in auxilium euocat. Hos hortatur, monétque vt ſuis tantummodo viam pãdant, per quam ſecuros hoſtes & nil tale verẽtes inuadendo opprimant. Illi non id ſolum ſe facturos, verùm ſe Alanos hinc expulſuros ſpõdent. Imperator decennio eis tributa, ſi id efficiant, indulget. Troiani fiducia animati, quòd forent gnari locorum, ſimul & munerum promiſſione allecti, Alanis locorum firmitate fidentibus, ex improuiſo ſuperueniunt: cædunt proſternúntque multos mortales: cæteróſque in fugam actos à palude perturbant. Imperator virtutem gentis audaciámq; mirat⁹, (quòd loca, quæ totius orbis victores Romani expauiſſent, non ſolum intrare, verum & immaniſſimos hoſtes expellere nõ dubitaſſent) Attica lingua Francos.i. feroces nuncupauit.

De Francorum appellatione altera opinio. Cap. II.

QVidam verò auctores referũt, quòd à Frãcione rege vocati ſunt Franci: dicentes quòd digreſſi à Troia regem ſibi Frigam nomine conſtituerint: ſub quo inquiunt eis Aſiam peruagantibus, quædam ex ipſis pars inter

ter Macedones ſortem habitationis accepit. Quorum viribus aucti Macedones quanta ſub Phillippo & Alexandro regibus bella geſſerũt proſpera perſpicuum habetur. Porrò reliqua portio cum præfato principe Europæ partes adiit: & inter oceanum & Thraciam ſuper littora Danubij conſedit. Quæ duobus à ſe electis regibus, in duarum ſe diuiſit nomina gentium. Et vna quidem natio Torgorum à Torgoto rege. alia verò à Francione, Francorum adepta nomen eſt: quæ Alanos vt diximus à Meotidis expulit paludibus.

aliâs Torchorum & Torchoto.

De Francorum antequam in Galliam venerint geſtis. Cap. III.

Decennio ſanè exacto miſit imperator, qui conſueta, de gente Francorum, exigerent tributa. Illi pretio ſui ſanguinis ſe eo leuatos fatentur: ſéque vectigal nõ ſoluturos, pro quo remittendo mortis diſcrimen perpeſſi forent. His indignatus Cæſar ſuorum inſtruit aciem: quæ & viribus foret exercita, & tantæ genti obuiam ire parata. Nec morati obuiam eunt Franci Romanis, pugna in manibus, nec comperendinata, quamuis vni genti, aduerſus plures gentes, prælio decertandum foret. Franci ſanè robur aliarum nationum Romanis ſubſidio veniſſe cõſpicati, cedendum ſibi loco vtilius æſtimantes, Sicambriam egreſſi ripas Rheni fluminis occupauerunt. Duces autem ſibi

Marchomirum Sunnonem & Genebaudum, poſt funus memorati regis Francionis eligentes, plurima Germanorum oppida peruaſere. Quorum quidē numerus, cum primo digreſſionis ſuæ ab Aſia tempore, vix ad duodecim milia armatorum æſtimaretur: in tantam coaluit innumeroſitatem: vt ipſis etiam Germanis, proceritate & virtute corporum præminentibus, formidini eſſet. Quos tempore Theodoſij Nannius & Quintinus magiſtri militum, collecto exercitu, Germania pellere moliti ſūt. Quos prima quidem acie ſuperaſſe ſibi viſis, poſtmodum tamen cum maiores copias, iunctis ſibi Heraclio ac Iouiniano Romanæ militiæ principibus, ad ſe iuiſſent: commiſſa pugna tantam ex Romanis Franci ſtragem fugatis Heraclio ac Iouiniano ediderunt: vt cunctis in circuitu nationibus hæc audientibus terrorem ſuæ virtutis incuterent. Nec fuit in reliquum gens, quę Francos iure belli ſub iugo redigeret tributi.

Sanè Arbogaſtes eiuſdem gentis comes ad Romanos ſe contulit, & victus bello à Francis primo congreſſu aufugit. Poſtmodum tamen inita denuo pugna non paruam multitudinem manu fudit, cum reſiduis verò pacem firmauit: vti in vita beati Ambroſij plenius inueniri valet.

Treuerorum vrbem Franci, factione Lucij conſularis, eodem tempore peruaſerunt. Qui videlicet Lucius indignatione commotus, eo quod cognouiſſet ab Auito Galliarū Auguſto

vxorem

vxorem ſuam ſtupro maculatam, atque cauillando ſibi audiſſet eum dicentem, quòd calidas quidem haberet thermas, ſed ipſe frigido lauaretur, iſta perpetrauit.

De Faramundo primo Francorum rege. *Cap.* IIII.

REgem verò, cæterarum more nationũ, Fráci ſibi eligentes Faramũdum Marchomiri filium ſolio ſublimant regio. Cui filius ſucceſſit Clodio crinitus: illo in tempore Francorum reges criniti habebãtur. Finitimos itaque bello laceſſendo Thoringorum, qui Germaniæ incolunt fines, depopulantes, caſtellum quoddam Diſbargum nomine occupant, in quo rex Clodio ſedem ſui conſtituit regni.

De Ro. imperij excidio & Francorum incremento, ſub Claudio aut Claudione rege. *Cap.* V.

EO in tempore Romano Imperio à ferrea firmitate in teſtaceam decidente fragilitatem, Burgundiones Lugdunenſem, Gothi Aquitanicam peruaſerant prouincian: eaque tãtum pars Galliarum Romanæ ſuberat ditioni, quam Rheni fluenta ac amnis Ligeris determinant. Rex autem Clodio, anguſtos regni fines dilatare cupiens, exploratores à Diſbargo trans Rhenũ dirigit: & ipſe cum exercitu ſub-

ſecutus Cameracum ciuitatem obſidens expugnauit & cepit. Carbonariam ſyluam ingreſſus Tornacum vrbem obtinuit: quoſque Romanorum obuios habuit neci tradidit.

De Meroueo Rege. Cap. VI.

POſt hæc Clodione rege vita decedēte, Meroueus eius affinis regni Francorum gubernacula ſuſcepit. regnauit autem Clodio per xx. annorum curricula. Qua tempeſtate etiā Huni Rhenum tranſeuntes Metis ciuitatem concremant, Treueris diripiunt, Tungrenſe deuaſtant territorium. Ita per totam Galliam ſæua bellorum exardeſcebant incendia. Vbique luctus, vbique dolor, & plurima mortis imago. Aurelianenſem quoque adeuntes vrbem obſidione claudunt: & ne quis tutè egrediatur, portis cuſtodia vallatis, ſtudioſo conamine prouident. Erat tunc temporis eiuſdē ciuitatis præſul, virtute admirabilis, Anian⁹. Cuius meritis & orationibus, immaniſſimas Hunorum phalanges omnipotentia Chriſti ita protriuit vt quibus profugi habitent in terris hucuſque ſit incognitum.

De Childerico rege. Cap. VII.

MEroueo autem rege Francorum hac luce caſſo, Childericus filius eius ſolio ſublimatur regio. Huius regni primordia quibúſ-

que bonis deteſtanda fuere. Hic namque contra Francos primum nequiter agens, cùm filias nobilium inceſto contaminare non deſiſteret, regno eiicitur. Qui expulſus, regem Thoringorum Biſſinum nomine expetiit, tutam ſibi apud eum latebram fore autumans: nec ſpe ſua fruſtratus eſt. Nam cuncto exilij ſui tempore cum rege conuerſatus, honorifico apud eum loco habitus eſt. Erat ei quidam è Francorum proceribus familiaritatis vinculo colligatus, nomine Vuinomadus: cuius ille omnia agebat conſilio, dum adhuc regni potiretur ſceptro. Hunc ergo euocans, animoſitatem Francorum ſeſe regno pellere minitantium edicit: quid facto opus ſit conſulit: ille iræ eorum cedendum ſuadet: ne ſi permanendũ putaret, augeret potius odium quàm minueret: humani dicens eſſe ingenij morem præſentiæ alicuius inuidere: abſentiæ compati. ſe interim dum ille quoquo locorum immoratur, animos gentis pertentaturum pollicetur, perſuaſurumque vt cum eo in gratiam redeant: diuidenſque aureum ſibi mediũ retinet, mediumque illi confert, dicens: Suſcipe mediam huius aurei partem: & ſi quidem Francos tibi conciliare potuero hoc tibi erit ſignũ, dum hanc tibi miſero partẽ, & conuenire ſibi vtrasque contigerit: animaduertas oportebit eodem modo conuenientia populi ſtudia tibi congruere: reditũ ergo ad patriam accelerabis tuam, vt regnum quo nũc priuaris

recipias. Poſt hæc verba Childericus Thoringam, vt prælibatum eſt, petiit. Franci verò immemores iniuriarum quas Romanis intulerãt Egidium patricium, qui à Romanis tuendæ Galliæ curam ſuſceperat, regem ſibi ſtatuunt. Cæca mens hominum eum ſibi putare conſulere, cui ipſe mala non deſinit irrogare. Nam quo pacto is benè illis conſultum vellet, cuius agros igne, populum gladio, vrbes vaſtatione protriuerunt? Vuinomadus ſané verſuta callens aſtutia, & ad quæ animum intenderat efficere ſatis prompt⁹, in breui amicitiæ Egidij inhæſit. Cui ille, familiariſsimum ſibi æſtimans amicorum, ſe ſuáque omnia credebat conſilia. Vuinomadus itaque, præſentiſcens Francorum ei ſuſpectam fore potentiam, cumulare & ipſe verbis, quibus poterat inuidiæ ſimultates non ceſſabat. Suadet ergo tributi onere eos opprimi oportere: ſed perpendens hac eos iniuria non flecti, quin vt cœperant odio Childericum honore Egidium dignum acclamarent, Egidio ſic locutus eſt: Ita, inquit, Francorum frangere quibis contumaciam, ſi aliquos potentium gladio peremeris. Egidius id illi committit negotij. Vuinomadus opportunam nactus occaſionem, quos infeſtiores fuiſſe Childerico cognouerat, criminibus inſimulatos, Egidio mittit puniendos: ille, vt reos imperialis maieſtatis, gladio puniri iuſſit. Hac regis immanitate permoti Franci Vuinomadum

dum ab hoc concilio immunem æſtimantes querelam ei ſuam depromunt: ille mirari ſe dicit variam eorum mutabilitatem mẽtium, vt de eius nunc crudelitate querantur, quem tanto antè præconio dignum iudicauiſſent: ſimúlque hac eos oratione conuenit. Quæ, inquit, demẽtia veſtris veſanis inſedit animis, vt expulſo ciue dominatui, vos ſuperbi ſubderetis aduenæ? Sed dicturi eſtis infrænatam eius luxuriam vobis pudori fuiſſe: Vt quid ergo de huius feritate cauſamini, quem illi præferendum æſtimauiſtis? ſpreuiſtis regem veſtra de gente creatũ, qui benignus natura, benignior etiam abolita potuit eſſe laſciuia: & elegiſtis tyrannum ob hoc, vel maximè pertimeſcendum, quòd genus externa habeat natione deductum. Animalia ſanè ratione carentia ſui potius quàm externi dominum expetũt generis. ſolis ciconiis alieni duces placent ſanguinis: quæ ventri deditæ aliarum ſe tuentur periculo auium. Verùm ſi conſiliis decreuiſtis parere meis, redeundum in gratiam cenſeo: & placandum principis animum expulſione offenſum. Durum certè iudico vnius non poſſe perpeti luxuriam & tantorum perferre nobilium perditionem ciuium. His illi animati verbis ſimul & atrocitate facti permoti, quo primores regni peſſundari videbant, Vuinomado dixerũt, pœnitet nos iniuriarum proprio regi illatarum: quem ſicubi gentium inueniri poſſe ſciremus ſupplices legatos mit-

Scilicet cornicum.

teremus exoratum, vt ſuũ rediret ad regnum. Ille conuenientia regi Francorum perſentiſcens ſtudia fidelem per puerum dimidium ei dirigit aureum, cuius partem mediam abeunti dederat in ſignum: legatóque hæc illi dicere iuſſit. Reuertere iam nunc vt deſyderatus dominus, ac vt felix vtere regno tuo. Qua legatione Childericus accepta ouans patriam repetit: & è medio itineris mittit, qui Vuinomado aduentum nunciet ſuum, & edicat vt ſibi feſtinato occurrat. Quod ille iunctis ſibi Francorum proceribus maturato impleuit: & apud Caſtrum, cui nomen Barrum eſt, ei ocurrit. Præceperat porrò præfat⁹ dux Barrẽſibus, vt cùm ſummo honore regem aduenientem exciperent. Cuius ipſi præcepto parentes honorificentiſsimè eum, obuiam progreſſi, ſuſceperunt. Quod rex pro omine accepit: gratantérque eorum obſequio vſus tributum quod regni eius dependebant partibus, liberalitate indulſit regia. Iunctis itaque cum Vuinomado viribus, Childericus inde progreſſus, Egidium acie ſuperatum regno decedere compulit. Qui expulſus Sueſſionem ciuitatem petiit: reliquóq; quoad vixit tempore inibi deguit. Eo autem præſenti lumine caſſo, Siagrius filius eius eandem vrbem hæreditario iure poſſedit.

Childericus verò cum & manu promptus & conſiliis eſſet prouidus, cum Adouagrio Saxonũ rege Aurelianis pugnans victor extitit. Quem

Quem fuga lapſum Andegauos vſque perſequens, cùm eum non repperiſſet, ipſam vrbẽ opugnans cepit. Paulum Romanarum comitem partium interemit. Sícque regni terminos, Aurelianẽſem ac demũ Andegauẽſem vſq; ciuitatẽ dilatare haud ſegniter procurauit.

De Baſinæ Thoringorum regis vxoris ad Chil. tranſitu. Cap. III.

BAſina autem Biſſini Thoringorum regis vxor, cognoſcens Childericum paternum recepiſſe regnum, ad eum, priori abiecto viro, ire contendit: dicebatur autem idem princeps conſuetudinem ſtupri cum ea habuiſſe, dum apud præfatum exularet regem. Childericus ergo dum ab ea quæreret, qua de cauſa ad ſe venire tantopere curaſſet, hoc ab ea reſponſum accepit. Tua, inquit, virtute & modeſtia cognita expetere decreui: Nam ſi vltimi in finibus orbis te vtiliorem inuenire me ſperarem, nulla itineris moleſtia impedirer, quin eum properanter adirem. Cúmque ab ea rex hæc accepiſſet reſponſa, immemor amicitiæ & beneficiorum ab eius viro ſibi collatorum, ipſo ſuperſtite, vtpote paganus, eam ſibi in matrimonium adſciuit. Cùm autem ſecreta iugalis thori ſuperueniſſent ſilentia, mulier virum ammonet à mutua eum debere uacare coniunctione: hortatúrque vt ante fores palatij exeat & quæ viderit ſibi renunciet. Ille

monita mulieris haud aſpernanda arbitratus dicto paret. Et, ecce, præ foribus aulæ regiæ videt magnarum formas beſtiarum veluti deambulantium, pardorum, ſcilicet, vnicornium atque leonum: perterritus itaque ad coniugem properat: rem ordine refert. illa conſidere eum imperat, & vt ſecundò ac tertiò id faciat edicit. Reuertenti itaque regi apparent iterum vrſorum luporúmque circumcurſantium imagines. Tertiò quoque egreſſus aſpicit canum figuras, minorúmque animalium ſe inuicem lacerantium. Stupens igitur, viſionis ignarus, ſtratum repetit: cauſam prudenti fœminæ pandit, & quid iſta portendant ſollicitus explorator exquirit. Nanque non ſe ab ea fruſtra ad hæc intuenda miſſum certò ſciebat. Illa caſtè ſe agere virum ea nocte præmonet: cuncta ſe, ventura luce, declaraturam pollicens. Dum ergo aurea polum facies rutilíque iubar ſolis diem decorarent, ſurgit mulier maritíque animum, dubia viſione ſuſpenſum, hac reddidit oratione lenitum. Has, inquit, mi vir, corde pelle curas, & quæ dicam intenta percipe mente: Etenim non tantum præſentium acta rerum, quantum futurorum, eſt oſtenſum præſagium. Nec te formas animalium, vti ante pedes vidiſti poſitas, dignum eſt perpendere: ſed potius in his poſterorum mores & actus noſtrorũ oportet proſpicias. Noſtro nanque qui primus ſurget à ſemine, filiíque cenſebitur nomine, inſignis erit po-

erit potentiæ, quem leonis vel vnicornis conſpexiſti in ſpeciẽ. In figura ſanè lupi ac vrſi ſignantur ipſius poſteri, virtute præualidi rapinæque auidi: at canis libidinis impatiens, nulliúſque virtutis, humana ſine eſſe ope præualens, eorum præſagit ignauiam qui vltimis in ſeculis huius regni potientur ſceptris. Porrò minorum turba animalium ſemétque inuicem lacerantium, populus eſt ſine timore principum: qui dum regni primoribus mutuo ſeſe odio impugnantibus obſequitur attentius, variis ſeſe implicat cauſarum tumultibus: dúmque proceres alterutris ſeſe moliuntur priuare honoribus, illis ignobile vulgus fauendo patet ſine numero cædibus. Hæc mihi, domine rex, tuæ viſionis eſt expoſitio manifeſta & futuri indicatrix certa. Ita rex poſtpoſita viſionis propriæ mordaci cura, numeroſa venturæ ſuæ prolis lætatus eſt ſe agnouiſſe auſpicia.

De Antemij imperio & prodigiis ſub eo. Cap. IX.

EA tempeſtate, Antemio Romanum gubernante imperium, Leone Conſtantinopolitanũ, apud Toloſam Galliæ vrbem è medio eius tota die ſanguis largiſſimo fluxit riuo. Quod prudentes quíque Gothorum, qui eadem regnabant in ciuitate, perditionem, Francorúmque dixerunt portendere domina-

tionem. His quoque diebus Odoacer, qui Herulis aliiſque nationibus quæ Danubij ripas incolunt imperitabat, victoria elatus, quam Feletheo Rugorum rege bello deuicto adeptus erat, Italiam à parte Pannoniorum inuadere cogitabat. Cúmque fines Noricorum ingrederetur, colloquium cuiuſdam ſerui dei nomine Seuerini petiit: qui his in locis monaſterium ſibi conſtruxerat. A quo petita benedictione & impetrata, dum domum egredi vellet, & ſe ad limen oſtij, ne caput offenderet, inclinaſſet, (erat enim ſtatura procerus) hæc ab eodem viro dei audiuit. Vade Odoacer vilibus nunc animantium pellibus veſtitus, Italiæ dominus mox futurus. Qua viri dei prophetia ille audita, Italiam ingreſſus, non vt debuit ſed vt voluit, cædibus ac rapinis cuncta vaſtauit. Antemio verò imperatore fraude Ricimiri generi ſui interempto, ipſis etiam Romanæ vrbis ſummis arcibus inſeſtus minitare cœpit. Qua de cauſa Romani, & maximè Gothi, legatos ad Leonem Conſtantinopolitanum imperatorem dirigũt: oratum vt ſibi aliquis mitteretur principum, per cuius auxilium impetum propulſarent hoſtium.

De Theodorici Imperio. *Cap.* X.

ERat autẽ quidam inter primores imperialis aulæ, Theodoricus nomine, vir ſpectatæ pru-

tæ prudẽtiæ : cuius pater Theodor⁹ Macedonia gẽitus, cuiuſdã, Idatij patricij dum eſſet famulus, quandam conſeruam ſuam nomine Liliam amare cœpit ardentius. Quod agnoſcens dominus, coniugis Eugeniæ conſilio vſus, eam illi tradidit coniugem: ſciens eadem de gente eſſe prognatam. Cuius domina, quæ ſe fructu ventris dolebat eſſe priuatam, hæc illi in mandatis dedit: vt quod prima nocte iugalis thori in ſomnis videret, id ſibi nuntiare curaret. Ea igitur nocte qua primùm cum viro ſecreta petiit cubiculi ſilentia, videt mulier ab vmbilico ſibi procedere arborem, vſque ad tecta domus, excreſcentem. Terrore viſionis expergefacta, narrat viro viſionem, ſimul & dominæ iuſſionem. Ille mirari viſum: dominǽque cœpit laudare præceptum. Sed timens pueri interitum, mutare iuſsit ſomnium, taléque dedit mandatum: Dum, inquit, ante dominæ veneris conſpectum, & iuſſa fueris pandere ſomnium, dices vidiſſe te equum & equam pulcherrimos omnium obambulantes, aliúmque paruulum ponè eos ſequentem. Parens illa verbis viri, refert dominis ficti verba ſomnij. Gratulantur illi pro auſpicio naſcituri pueri, famulos libertate donant: natúmque puerum ſibi adoptant in filium. Poſt hæc, Idatio & eius coniuge vita decedẽtibus, iuſſu Leonis imperatoris Theodoricus caſtris imperialibus miles eſt aſcitus. Qui cùm cæteris proceritate corporis eſſet eminentior,

fortitudine quoque membrorum, virtutéque animi erat præſtantior. Vnde ipſi imperatori multíſque ſenatoribus charus habebatur. Venientibus itaque ſupradictis Romanorum Gothorúmque legatis,& propter quæ venerãt intimantibus,imperator Theodoricum,patriciatus honore inſignitũ, ad partes direxit Italiæ tuendas. Qui euectu nauali Heſperiam ingreſſus,cum Odoacro ac Herulis variis ſucceſſibus bella geſſit. Quadam autem vice bello deuictus,Rauennam, fugiens, petere eſt coactus. Cui mater Lilia obuiam venit, orat vt in bellum redeat.Cunctãti taliter infit. Mihi crede fili, non eſt tugurium quò fugiens te recipere poſſis,niſi alleuem veſtem & eam, ex qua primam fuſus es in lucem,ingrediaris domum. Quibus verbis irritatus iuuenis pudoréque inflammatus, collecta ſuorum, quos ad præſens reperit,parua quidem ſed robuſta manu, ſuper hoſtes irruit, qui ſecuri victoriæ latè diffuſi iacebãt in campo: Hos ergo circumfuſos ſternit fugátque ipſúmque Odoacrum capit. Quem non multò pòſt occidit: omnémque Italiam à dominatione Herulorũ eripuit. Sed hunc eius proſperum ſucceſſum inuida mutauit fortuna. Nam (ſicut fieri aſſolet, vt bonis virtutis augmentum, apud improbos inuidiæ det locum) quidam de ſenatoribus apud vrbem regiam commanentes, ſecundis Theodorici inuidebant actibus.Quapropter derrogare apud imperatorem rebus ab eo optimè geſtis conati ſunt:

ſunt:adeuntéſque Leonem imperatorem, eius clementiſſimum animum, ex ſua leuitate alios exiſtimantem, ab amore Theodorici auertere geſtiebant: confingentes velle Theodoricum Heſperiæ arripere regnum. His imperator credulus verbis, eum ab Italia accerſiuit: cuius Theodoricus parens præceptis, cum nobilibus Gothorum ei Conſtantinopoli occurrit. Delatorum verò verſutia princeps deceptus, ſegregatum à ſuis Theodoricũ interficere cogitabat. Sed huius machinationi, technis obuiauit Ptolemæus, vir ſenatorij ordinis prouidus conſiliis. Qui fidiſſimus amicorum Theodorici dum eſſet, & ab adoleſcentia iure amicitiæ fœderatus, nulla poterat in eius odium calliditate deflecti. Hic ergo, ſubdola aduerſariorum perſentiſcens conſilia, adiit principem, talíque apud eum oratione vſus eſt. Romani, inquit, gloria nominis quanuis ſit bellorum ſublimata triũphis, plus tamẽ decoris emeruit inſignibus integræ fidei magnificæque pietatis. Maiores quippe noſtri plus ſe alterutrum pietate, quàm hoſtes certabant vincere bellico iure. Præſtantiſſimum quidem quòd fertur Scipio de Carthagine triumphaſſe: præſtabilius verò quòd dicitur infeſtiſſimi hoſtis exequiis non ſolùm interfuiſſe, verùm & funus ipſum ſubiectis vexiſſe humeris. Laudabile quoque Pompeium Mitridatis deleſſe copias, ipſúmque ad mortẽ coegiſſe. Laudabilius etiam Tigranem ſeſe dedentem, terræque ante pedes

Oratio Ptolemæi.

proſtratum,ac diadema ſuum ſuper genua eius ponentem,non ſolùm eleuaſſe, verũ etiam coronã eius capiti impoſuiſſe, ſibíque concedere feciſſe. Quid mirabilem Reguli conſulis referam fidem, qui maluit inter inimicorum manus inauditis perire ſuppliciis, quàm iuriſiurandi frangendo fidem, Romæ amantiſſimus viuere ciuis. Non ergo ſuſcipias, clementiſſime imperator, eorum verba, qui decus imperij tui perfidiæ volunt inquinare macula. Quid enim toto dicetur in orbe, ſi præſtãtiſſimum ducem tam infandiſſima peremeris morte? Sed placeat tibi cõſilium meum: & dum palatium intrauerit Theodoricus, cuſtodiæ mancipetur vinctus. Poſt hæc mittantur ex ſenatoribus aliqui, qui hoc à tua pietate reſponſum referant Gothis: Nõ, inquiãt, dimittetur Theodoricus, niſi ſe purgauerit obiectis criminibus. Placuit ſermo principi cunctóque ſenatui. Mittitur Ptolemæus, cum aliis legatis, hæc nuntiaturus Gothis. Præmiſerat ſanè puerum hæc illis intimaturum, vt eum cum cæteris venientem caperent, & hæc imperatori mandarent: Non remittentur ſenatores, niſi dominum ſuum receperint Gothorum nobiles: Illi monitis ſibi vtillimis obſecundant: circunuentos ſenatores in vincula coniiciunt. Qua re comperta, Cæſar feritatem gentis veritus, ne quid in ſuos crudele agerent, conſultò precauit & Theodoricum ſaluum Gothis reddidit. Ita prouido amici conſilio, ad præſens de mortis liberatus eſt pericu-

periculo. Dum verò Romam reuerſus eſſet, varios eum contigit bellorum habere ſucceſſus. Nam & Auares ſæpe bello deuicit, victúſque ab eis eſt. Quodam autem die, ſuperadictos hoſtes prælio ſuperatos fugientéſque totis cædens viis, haud procul ab amne, cui Hiſter nomen eſt, caſtra conſtituit: & paucis ſuorum aſſumptis ſpeculatum hoſtes proceſsit: cum, ecce, quidam Auar, Xerſes nomine, itidẽ tentoria Theodorici exploraturus ſingularis adueniebat. Quem Theodoricus ſolum aduẽtarę conſpicatus, tres è ſuis dirigit qui eum captum ocyus ſibi præſentarẽt. Quos Auar Xerſes, fugam fingens, ſingulatim interemit. Alios quoque tres, pari modo neci tradidit. Tunc Theodoricus, ſociis reformidantibus, eum aggreditur: cum quo diu multúmque decertans, tandem Xerſes brachio vulneratus à Theodorico capitur, atque in caſtris Gothorum vinctus ſtatuitur. Cuius virtutẽ ſupradictus princeps admiratus, primùm blanditiis, de hinc minis, ad cohabitandum ſibi cogere nitebatur. Sed dum eum nec terrore cõcuti, nec promiſsis flecti poſſe cõſpexiſſet, multis affectum iniuriis ad patriam redire permiſit inuitus. Ille uerò natatu flumen Hiſtrum ingreſſus, retro reſpiciens ad Theodoricum taliter infit. Tua, inquit, exutus dominatione, meæque redditus libertati, ad te nunc iam meum reuertar dominum pollicens me tibi fidelem fore famulum. His dictis, ripam quàm reliquerat repetiit &

ditioni ſe Theodorici commiſit. His proſperis ſucceſsibus dum in Italia ſæpe fatus polleret patricius, Conſtantinopoli apud imperatorem inuidis detrahentium lacerabatur relationibus. Improborum etenim mentes hominum, aliorum incommodis ſua volentes augmentare commoda, bonorum benefacta virorum contrariam moliuntur vertere in partem. Denique imperator delatorum verſutis in errorem inductus inſimulationibus, furénſque animo quòd Theodoricus inſidiator regni eſſe ferebatur, eum iterum ad ſe venire mandat: habitóque cum ſenatoribus mortis eius tractatu, iuriſiurandi fide eos obligat, ne quis arcani ſui proditor exiſtat. Theodoricus autem legatione principis accepta, è veſtigio ad Ptolemæum (cuius ſuprà meminimus) mittit puerum, vt ſibi remandet vtrum expediat imperatoris audire preceptũ. Ille dum ſimulat ſe velle reſponſum non reddere, pueri qui miſſus fuerat inſtantia, veteríſque viri deuictus amicitia, tandem Theodorici legato talia dat præcepta: Hodierna, inquit, die natalitio imperatoris exiſtente, nobíſque ſenatoribus cum eo pariter diſcumbentibus, tu vice obſequentis famuli ponè ſtans meo adhærebis lateri: & inter conuiuandum de qua re mihi fiet ſermo ad ſenatores, vel principem, intenta curabis aure percipere, eique à quo directus es nuntiare. Paret ille mandato, ac ſedulus Ptolemæi auditor fit in conuiuio. Tunc inter epulas & pocula, cùm

cùm procerum mero incaluiſſent corda, tali eos Ptolemæus eſt hortatus affamine. Hic, inquiens, dies cum ſit magnificis lætus epulis, iocundus oportet fiat delectabilibus fabulis: ſatisfiat ergò eorum voluntati qui his delectãtur perfrui: quandoquidẽ auxit talium auiditatem exuberans opulentia vini. Omnibns ergo hoc ſermone ſuſpẽſis, hæc ille dicere eſt orſus. Eo, inquit, in tempore, quo humanæ copia eloquentiæ cunctis inerat animantibus terræ, beſtiæ ſaltus in vnum coiere conſenſum, vt ſibi eligerent regem: & quæ hominum faſtidiebant dominium, haberent ſui generis imperatorem electum. His ſeſe mutuò cohortantes verbis, adoriuntur leonem rogántque vt earum non abnuat voluntatem: dicunt ſe velle eum habere principem, quem ſcirent eſſe cõſilio prudẽti. Suſcipit ius dominationis leo, & ab vniuerſis feris ſolio ſublimatur regio. Conueniunt frequentes ad eum ſalutandum, & adorant vt dominum. Inter cæteras igitur aduenit ceruus, forma corporis egregius ramoſíſque pollens cornibus. Qui dum ſubmiſſa ceruice procideret adoraturus, à leone arripitur, epulum ei mox futurus. Sed ipſe dolum perſentiſcens, fortíque conamine caput excútiens, amiſſis cornibus ſyluam petiit profugus. Indignatus imperator contemptum ſui, & impatiens iræ, multa furibundus ceruo interminatur, Conqueruntur inter ſe feræ pro principis iniuria: nec tamen inuenitur vlla quæ ceruum perſe-

Fabula lepida

qui audeat, hanc contumeliam vindicatura. Qui etſi videretur eſſe inermis, pernici tamen curſu, tranſiliens ardui iuga montis, euaderet ſine beneficio noctis. Erat inter eas vulpes, artibus callens ingenioſis: hanc mittunt vt ceruum callidè conueniat & ad Leonem redire faciat, obtemperat illa iuſſis, ceruum adit: dicítque ſe eius dolori compati, &, quòd ſine cauſa talia paſſus ſit, ſibi iniuſtũ videri. Ille è contra multa in leonem congerens maledicta, ſe, dum obſequitur, male multatum conqueritur. Cui vulpes. Videndum, inquit, eſt ne quod tu iniuriæ deputas, ille amoris tui cauſa feciſſe comprobetur: Nam dum te, vt æſtimo, ſibi ſupplicem od ſuum eleuare vult oſculum, tu, forte putans morſum, eius declinaſti cõſpectum: at ipſe te nunc abſentem eſſe dolet: de te abſente ſermonem agitat: in te ſolo eius intentio moratur. Quid plura? ſuadet ceruo vt leonem adeat, ac eius ſe ditioni committat. Qui dum, vt antè, inclinato capite regem adoraturus veniret, ceruice tenus vnguibus infixis à leone arripitur, & à circunſtantibus feris ſine mora diſcerpitur. Vulpes propè ſtans, furtim cor eius aufert & deuorat. Cor cerui quærens, & non inueniens, leo fremit graue. Tremefactæ feræ inquirunt ſollicitè, quæ earum huic ſit obnoxia culpæ. Suſpitio erat vulpem huius eſſe furti ream, quòd vidiſſent eam ceruo proximius adhærentem. Inquiſita vulpes, negat ſe conſciam huius

huius criminis. Sed, dum ei non creditur, cruciatibus addicta in hæc prorupit verba. Væ, inquit mihi miſeræ, quæ tantas pœnas patior indignè: vt quid enim à me exquiritur, quod eum minimè habuiſſe certa ratione cognoſcitur. Etenim ſi cor habuiſſet, profectò huc non rediſſet: Primò, cornibus auulſis inermis aufugit: Secundò, non dubitauit ſubire periculum mortis. Nullatenus ergo cor habuit, qui ſibi conſulere neſciuit. hæc locutus Ptolemæus conticuit. Puer Theodorici hæc intentè auſcultans & ſagaci animo dicta intelligens, ad dominum ſuum reuerſus cuncta per ordinem pandit: & cautiorem aduerſus dolos inſidiantium eſſe præmonuit. Theodoricus itaque imperatoris iuſſionibus ſpretis (quibus Conſtantinopolim adire iubebatur) in Italia reſedit. Denique poſtmodum Gothorum, qui Italiam inuaſerant, rex eſt effectus & dominus. Imperij verò partibus quotannis modium terræ dependebat. Vnde rei veritatem ignorantibus, dum modium rex Theodoricus ærariis publicis ſoluere diceretur, non addito cuiuſquam rei vocabulo, vt puta vini aut olei, modium nummorum conferre putabatur.

Modium terræ in ærariũ contulit Theodoricus.

De *duobus* Papis, *& pœna antipapæ fautoris.* Cap. XI.

EO tempore, defuncto Anaſtaſio Papa Romano, pro eius ſucceſſore fœda in clero

ſimul & populo erat diſſenſio. Quædam etenim pars in perſonam cuiuſdam Laurentij conſenſum præbebat: maior verò, &, vt pòſt patuit, ſaniori vtens conſilio ſanctiſsimum ſibi elegerat Symmachum. Ordinantur ergo vna die ambo, & Symmachus quidem in baſilica Conſtantiniana: Laurentius verò in eccleſia ſanctæ Mariæ. Sed cùm neutra pars alteri cederet, conſtituerunt vt lis cœpta iudicio ſuprà memorati regis Theodorici finiretur. Qui Rauennæ poſitus, dum legatos vtriuſque partis audiſſet, decreuit, vt qui prior ordinatus eſſet, aut quem maior pars cleri ſimul ac populi elegiſſet, in ſede apoſtolica reſideret. Vnde Symmachus, pontifex factus, conſtituit Laurentium in Nucerina ciuitate epiſcopum intuitu miſericordiæ. Hæc autem plenius in geſtis pontificalibus, qui ſcire voluerit, inueniet. In hac verò diſſenſione, vt beatus ſcribit Papa Gregorius, ſanctiſſimus Paſchaſius eccleſiæ Romanæ diaconus, partibus fauit Laurentij. Qui dum contemptor ſui atque amator eſſet pauperum Chriſti, eleemoſinarumque ſedulus diſpenſator: nunquam tamen flecti potuit vt Symmacho communicaret: illum diligens, illũ ſemper præferẽs, quem eccleſia iuſto epiſcoporum iudicio ſibi pręeſſe repudiauerat. Hic ergo Paſchaſius dum tempore Symmachi pontificis terminum huius eſſet ſortitus vitæ, ad eccleſiam eſt delatus mandandus ſepulturæ. Cuius dalmaticam, quæ ſuper fere-

Papæ duo.

feretrum eius poſita erat, cùm quidam dæmoniacus tetigiſſet ſtatim liberatus eſt. Germano autem Capuano epiſcopo medici dictauerant, vt pro recuperanda ſalute corporis in angulanis thermis lauaretur. Hic itaque eaſdem thermas ingreſſus, eundem Paſchaſium in eiſdem caloribus ſtantem & ſibi obſequi paratum inuenit. Quem cum tremefactus inquireret, quid ibi tantus vir ageret, hoc ab eo reſponſum accepit: pro nulla, inquit, alia re in his ſum deputatus caloribus, niſi quia Laurentio fauens, ei contra Symmachum nequiter agenti cõſenſi. Porro ſi pro me domino preces dignaris fundere, in hoc te exauditum ſcito eſſe, ſi huc rediens me non quiueris inuenire. Epiſcopus ſanè ad eccleſiam regreſſus hoſtiam pro eo ſalutarem domino obtulit: & ad thermas reuerſus eum minimè inuenit.

De Clodouei regis ortu & regno. Cap. XII.

POrrò Childericus rex Francorum, ex ſuprà memorata vxore ſua habuit filium nomine Clodoueum. Qui, vt ætate, indies ſic & morũ creſcebat probitate. Hoc tempore fame valida totam penè Burgundiam opprimente, quidam ex ſenatoribus, nomine Editius, deo & hominibus placẽs, ſtuduit agere rem placitã. Miſſis namque pueris congregauit ad quatuor millia eorũ quos famis inopia coanguſtabat: hos toto egeſtatis tempore propriis aluit ac fouit

ſumptibus. Quadam itaque die, ei tam pio operi inſiſtenti vox deſuper audita eſt, dicens: Quia, inquit, ô Editi mihi in membris meis eſurienti alimoniam contuliſti, ſemini tuo panis non deerit in ſæculum ſæculi. Fidelis vtiq; deus in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, fidelem famulum de præmio iuſti laboris voluit eſſe ſecurũ. Interea rex Childericus, dum per XXIIII. annorum pericula Frãcorum ſtrenuè gubernaſſet regnum, ex hac vita deceſſit. Huic hæreditario iure ſucceſſit ſupradictus Clodoueus, vir in rebus bellicis ſtrenuus, nullíque priorum virtute ſecundus. Hic Siagrium Romanorum patricium, Egidij filium, à Sueſſionis ciuitate expulit: eámque ſuæ ditioni ſubdidit. Exercitus ſane Francorum multas Galliarum eccleſias inuadens, theſauros earum diripuit. Vnde, inter cætera ſpolia, de eccleſia Remenſis vrceum miri ponderis ſimul & decoris aſportauerunt: pro quo beatus Remigius, ipſius vrbis pontifex, legatum ad Clodoueũ direxit, multa prece depoſcens, vt ſi nõ aliud recipere mereretur, ſaltem vrceus ille ſibi redderetur. Tunc rex legato præcepit dicens, Sequere, inquit, me vſque Sueſſionis, ibi quæ capta ſunt ſorte miſſa diuidentur: Et ſi mihi ſors iuſta vas, pro quo oras, dederit, in recipiendo eo nulla tibi generabitur mora. Parens ille præcepto, iter regis vſque ad deſtinatum proſecutus eſt locum. Quò cum perueuiſſent, ex regis edicto ſupellex cuncta in medium defertur

fertur, ſorte diuidenda. Porrò rex veritus ne forte, ſorte miſſa, vrceus ad alterius deueniret dominium, conuocatis principibus hac eos alloquitur oratione. Cùm rationis ordo expoſcat principem imperare potius ſubditis quid velit quàm prece depoſcere: ego tamen, fortiſſimi commilitones, malo cum gratia, quàm cum auſteritate, quicquam à vobis exigere. Tyrannorum quippe eſt, leuia quæque cum vi & feritate ſubiectis præcipere: bonorum verò principum ad grauia etiam ac difficilia toleranda, ſola lenitate inuitare verborum. Regij itaq; dignitas nominis, pij patris debet exempla ſectari, vt plus reuerentiæ ſibi ex benignitate, quàm timoris exigat ex crudelitate. Rectius igitur duxi, manſueti animi beneuolentia id vos rogare, quòd poſſem regia vſus authoritate inconſultis vobis præripere. Vnde oratos vos omnes eſſe volo (vt vas iſtud vrceum demonſtrans) veſtra mihi munificentia extra ſortis meæ portionem tribuat: deque remunerationis præmio nullus veſtrum ambigat, cùm me retributorem profitear, ſi hoc cum bona quiuero impetrare gratia. Ad hæc Franci, reſpondentes regi, dixerunt. Nos, ô inclyte rex, ſacramento olim tibi fidem promiſiſſe recolimus: vtque mortem, pro corporis tui ſalute ſubire perati eſſemus profiteri nõ erubuimus: ſi ergo vitam ipſam, quæ cunctis carior eſt opibus, tibi vouimus, quid maius erit quòd iuſtè negemus? Sanè ex his ſpoliis non partem, ſed

totũ tuæ poteſtati cedimus: vt volueris fac: aut mergi fluminibus, aut flammis iubeas tradi voracibus, nil ad nos attinet, tantùm vt tuo ſatiſfiat deſiderio. Tam deuotam totius erga ſe exercitus voluntatem rege admirante, atque laudante, vnus ex Francis, leuitate animi commotus, gladio vrceum percutiẽs, ad regem dixit: Tu, inquiens, rex hinc nihil accipies, niſi quod tibi vera ſors auferre permiſerit. Mirantibus cæteris ſimúlque audaciam viri incuſantibus, rex moleſté id ſe ferre diſſimulans vas ſuprà memoratum legato pontificis reddidit. Emenſo labentis anni circulo, idem princeps exercitũ adunari præcepit in campo qui Martius dicebatur: generale proponens edictum vt ſic adeſſent armati, ac ſi cõtra hoſtes pugnaturi. Procedit eo loco quo iuſſum fuerat exercitus, geſtis militiæ clarus ac armorum nitore conſpicuus: progreditur & rex Clodoueus, ordinatam ſuorum aciem inſpecturus. Circuitóque agmine, deuenit ad eum qui vrceũ ſuo percuſſerat mucrone, quem intuitus taliter alloquitur. Vniuerſum, inquit, perluſtrãs exercitũ, te ignauiorem non repperi, nec inutiliora gerentem arma cõſpexi. Nam nec haſta aut clypeus, nec galea aut gladius, alicuius ſunt vtilitatis. Et extenſa manu Franciſcam eius terræ deiecit (quæ ſpata dicitur) ad quam recipiendã cùm ſe ille inclinaſſet, rex ſuam vagina exemit, eiuſque ceruici valido conamine illiſit dicens. Sic tu Sueſſionis in vrceo illo mihi feciſti.

Clodouei vindicta in militem.

ſti. Eo itaque mortuo, rex vnumquénque ad propria redire præcepit. Grandis propter hoc factum Francos terror inuaſit, & ne quis eius voluntati in poſterum cõtrairet coercuit. Inerat vultui eius grauitas mixta alacritati: vt & iucunditate aſpectus mulceret probos, & ſeueritate terreret improbos.

De Clodouei regis procatione. Cap. XIII.

QVo ergo ordine ad matris eccleſiæ ſinum, ac catholicæ peruenerit fidei vnitatem, paucis edicam. Duxit vxorem ex genere Burgũdionum Crothildem nomine, Chriſtianam ab ipſis cunabulis infantiæ. Hæc tali quadam ex cauſa, ad notitiam ipſius regis peruenit. Miſerat idem princeps legatos ad Gundebaldum regem Burgundionum, ſerendæ pacis gratia: Qui dum palatio immorantur, Crotildẽ puellam contemplati, inquirunt quæ ſit: dictum eis eſt neptem regis eſſe, ex fratre progenitã, quæ, inquiunt, parentibus orbata, nunc ſtipe alitur regia. Regreſſi itaque legati, nuntiant perfecta eſſe pro quibus ierant: inter cætera dicunt vidiſſe ſe puellam adeo forma venuſtam, vt cuilibet potẽtiſſimo regi nuptui poſſit tradi: Quã, inquiunt, regia manantem à ſtirpe, patre eius hac vita carente, patruus ab ineunte nutrit ætate. Hoc audito, rex Clodoueus amore capitur puellæ: ſperans ſe ex hac occaſione, regnũ Burgundiæ arripere poſſe. Dirigit eueſtigiò *Crothildis.*

quendam ſibi familiariſſimum, nomine Aurelianum, qui munera puellæ à ſe miſſa perferés, ſpeciem eius diligentius contemplaretur. Huic imperat vt puellam adeat: de nuptiis voluntatem regis edicat: & quid animi illa ſuper hac re habeat agnoſcat. Ille præcepto parens, Burgundiæ partes ingreditur: Palatio appropinquans, ſocios ſyluis ſe abdere iuſſit: ipſe habitu mendici circumamictus, ad aulam properat, & vt futuræ ſibi dominæ colloqui poſſit explorat. Tunc forte illa ad eccleſiam proceſſerat, domino vota ſuarũ ſolutura precũ (erat quippe dies dominica) Aurelianus inter cæteros pauperes præ forib⁹ ſtans, egreſſum eius opperiebatur. Expletis miſſarũ ſolenniis, egreditur puella, egenis (vt ei mos erat) eleemoſinam largitura. Accedit Aurelianus, vt mendicus ſtipem poſtulaturus. Cunque illa aureum ei porrigeret, ipſe apprehenſam manum eius, pallio ſuper brachium reducto nudam, ori ſuo oſculaturus admouit. Illa pudore puellari rubore perfuſa, domum repetit. Mittit cõtinuò puellam, que inuentum (vt putabat) mendicum ad ſe deduceret: Quem coràm poſitum taliter alloquitur. Quid tibi, ô homo, viſum, vt eleemoſinam accepturus, manum meam veſte denudans oſculareris? Cui ille, interrogata omittens, tale dedit reſponſum: Dominus meus rex Francorum, audita generoſitatis tuæ exellentia, deſiderat te habere coniugẽ: Ecce anulus eius & cætera ornamenta ſponſalia. Cõuerſus autem

autem vt ſacculum, quem poſt oſtium depoſuerat, ſumeret, oblaturus ei munera quæ detulerat, furtim ablatum eſſe perſéſit. Quæſtione habita inuenitur ſacculus: recepit eum vt peregrinus: munera puellæ offert, de nuptiis iam ſecurus. Nam illa, vbi de thori copula audiuit, legato in hæc verba reſpondit: Non eſt, inquit, fas Chriſtiane mulieri paganum ſortiri maritum: ſed ſi hoc cunctorum præordinauit conditor deus, vt ille, per me, creatorem agnoſcat ſuum, petita non abnuo: quinimmo omnipotentis fiat domini iuſſio. Illo dicente regem eius deſyderio per omnia aſſenſum præbiturum rogat, illa vt ſecretũ apud ſe hoc verbum teneat, ne patruus aliquo illud pacto perſentiſſcat. Qui fidem dans ſe id nulla proferre ratione, regreditur ad regem, quem proſpero nuntio reddidit alacrem. Puella ſanè eum quem Clodoueus miſerat anulum, in theſauris patrui repoſuit cuſtodiendum.

De Crothildis deſponſatione. *Cap.* XIIII.

ITeratò Clodoueus eundem Aurelianum ad regem dirigit Gundebaldum, vt ſponſam requirat ſuam, nuptiali fœdere ſibi copulandam. Qui regem adiens Burgundionum, mandata ei depromit regis Francorum. Ille ſe neſcire fatetur quæ eius ſit ſponſa: nec ſe vlla poſſe dare reſponſa. Sed tibi, inquit, cauendum, ne publica affectus contumelia ex hac pellaris aula,

qui noſtra adueniſti exploratum regna. Cui legatus, hæc, inquam, mandat dominus tuus, rex noſter, Clodoueus: Si vis mihi Crotildem meã reddere ſponſam, locum deſigna, quo eam recepturus adueniam. At ipſe miratus quòd neptem ſuam peteret Clodoueus, conuocatis regni primoribus, cõſilium cum eis habuit quid eſſet facturus. Qui Francorum veriti animoſitatem, ne in Burgundiam pararent expeditionem, ſi eorum regi memorata non traderetur puella, talia ſuo principi dedere conſilia. Requirat, inquiũt, dominus noſter quid puellæ deſideret animus, & vtrum eidẽ regis Francorũ delatus fuerit anulus. Quod ſi eſt vt hæc illa velit, & forte iam ſponſalia munera ſuſcepit, reniti non poteris: quin potius legatis eam tradere maturabis. Burgundiones namque omnes plus conſiliis, quàm armis, ſuam tutantur rempublicam. Inquiſita puella, fatetur ſuprà memorata ſe ſuſcepiſſe dona, regíſque copulam mente velle cupida. Gundebaldus, licet inuitus, Clodouei eam tradidit legatis: nihil ei de ſuis tribuens theſauris. Poſtmodum tamen, opere & induſtria Aureliani, pars maxima ex ipſis ceſſit dominio Clodouei. Vnde cũ Clodoueus regnum ſuum vſque Sequanam, atque poſtmodum vſque Ligerim fluuios, ampliaſſet, Milidunum caſtrum eidem Aureliano, cum totius ducatu regionis, iure beneficij conceſſit. Suſceptam ergo ſæpedictus Aurelianus Crotildem deducere feſtinabat ad regem. Quę

finibus

finibus appropians regni ſui patrui, imperat Francis qui ſecum erant, vt prædam capiant, incendiáque villarum in regno Burgundiæ faciant. Nec mora, illi haud ſecus ac iuſſi fuerant perficiunt, iniectóque circuniacentibus villis incendio, auerſaque præda, Burgundia egrediuntur Francorum repetentes ſolum. Hoc illa cernens, dixiſſe fertur: Gratias tibi, inquit, ſumme deus refero, quòd initium vindictæ paternæ necis conſpicio. Nam Gundebaldus rex, patrem eius infandiſſima paremerat morte: vt pòſt in ſequentibus demõſtrabitur. Porrò rex Clodoueus, in Sueſſionis ciuitate nuptias cum magna celebrans gloria, ſæpedictam Crothildem duxit vxorem. Hæc fidelis infideli cõiuncta viro, eum ad fidem perducere conabatur. At ipſe id agere poſſe negabat, ritúmq; & morẽ Francis aſſuetũ, ſe nolle deſerere teſtabatur.

De Clodouei regis ad Chriſti fidem conuerſione. Cap. XV.

COncipit interea regina puerũ, natúmque perducit ad baptiſmum, quem vocauit Ingomirum. Qui in albis poſitus ſpiritum exhalans, vitæ tranſmiſſus eſt perpetuæ. Pro qua re rex nimia repletus indignatione, dixit reginæ. Quia, inquit, puer in dei veſtri baptizatus eſt nomine, dij noſtri illum præſenti luce fraudauerunt. Cui regina, Gratias ago, ait, omnipotenti deo, qui dignatus eſt ex meo vtero pri-

mogenitum in ſuum ſuſcipere regnum. Genuit & alium filium, quem baptizatum vocauit Clodomirum. Quo ægrotante, rex coniugem cœpit increpare, dicens: Et hic propter ſuperſtitionem veſtram, deorum incurret offenſam. Sed orãte regina, puero ſalus eſt reſtituta. Verùm rege in infidelitate permanente, tandem, vt ſupra dictũ eſt, commouetur exercitus: bellúmque à Francis & Alamannis, totis regnorum viribus, excitur. Tunc rex Clodoueus, ſigno ſuis dato, bellum aggredi imperat. Sed inter præliandum, ſuos grauiter hoſtium mucrone ſterni conſpiciens, in hanc vocem prorupit: Chriſte, inquit, potentiſſime deus, quem Crothildis coniunx mea colit pura mente, trophæũ meæ tibi voueo fidei, tribuas ſi his ex hoſtibus triumphum victoriæ. His peroratis Alamannos inuadit timor: Francos accendit virtutis ardor. igitur hoſtes terga vertẽtes, victoriam Clodoueo relinquunt: ac demum regem ſuum gladio cæſum conſpicientes, iure tributario Francis ſe fore ſeruituros libentiſſimè ſpondent.

Bellum Frãcorum contra Alamannos.

Clodouei conuerſi ad ſuos Concio: & eiuſdem baptizatio. Cap. XVI.

VIctor Clodoueus exinde regrediens, Tullo ciuitatem deuenit: repertúmque inibi beatum Vedaſtum poſtea Atrabatenſem epiſcopum

aliâs Adartenſium.

ſcopum, comitem ſui aſciuit itineris. Ventum dum eſſet Remis, cunctos ſuos ſuorúmque caſus coniugi refert rex. Gratiæ deo in commune referuntur: rex credulitatem ſuam profitetur. Gratulabũda coniunx ad ſanctum Remigium Remenſis vrbis epiſcopum properat: fidem regis edicit: quid facto opus ſit edocet: hortatur Antiſtitem ad aulam quantocyus regis properet: Dúmque animus adhuc dubia pẽdet ſub ſorte viam ei veritatis qua ad deum itur pandat: Vereri ſe dicit, ne mens proſperis elata ſucceſſibus, largitorem horum dum ignorat, contemnat: facilius enim pro libitu nobis attributa noſtro, temporis interſtitio memoriæ eximuntur, quàm ſi qua aliorſum ac volumus euenerint. Accelerat pontifex monitis religioſæ parere mulieris: conſpectibus ſeſe offert regis, iamdudum præſentiam eius operientis: fides ab antiſtitite profertur: modus credendi edocetur. Rex quoque, veritate agnita, vni ſe deo famulaturum deuotus ſpondet: procerũ ſanè regni atque exercitus ſe tentaturum ſententiam: Ex hac re quæ ſit fatetur: quo tãtò magis deuotius Chriſto ceruices ſubdant ſuas, quanto plus blanditiis quàm terroribus allici ſe conſpexerint. Placet cõditio, & ex regis edicto fit publica populi euocatio. Conueniũt regni primates, nec militaris quoque manus defuit. Quibus coram poſitis rex rex taliter infit. Franci, inquit, troiugenæ (meminiſſe etenim vos nominis generíſque veſtri

S. Remigius Remenſis epiſcopus.

Clodouei concio.

decet) quibus nunc vſque ſeruierimus diis, ad memoriam reducere animos veſtros virtutéque depoſco. Competens namque ac vtilis viſa eſt ratio oſtendendi, primum quorum cultui mancipati ſumus, vt dum inutiles eos fore conſtiterit, vnius veríque agnitio dei libentius accipiatur: Quod tunc rectiſsimè fiet, ſi maiorum res geſtæ recenſeantur. Ac primum vrbē illam Troianæ quondam gloriam gentis intueamur: quam tot (vt autumabatur) numinū præſidio cinctam, imbellis, græcorum leuitas, illis nil opis ferentibus, fraude magis quàm virtute oppreſsit. Et certè mœnium illius propugnacula, deorum eſſe ſtructa manu audieramus: arci quoque ſimulachrorum effigies ipſis conſecratæ, vt inexpugnabilis contra aduerſantium maneret incurſus, impoſitæ feruntur. Quod verò adiumentum, non dicam hominibus, verum ipſis maceriarum præberent ſtructuris, qui nec imaginibus opitulati ſunt ſuis? Abiiciamus ergo eos, quos inutiles eſſe probauimus: cultúmque deſeramus inanem. Soli verò Deo patri filióque eius Ieſu Chriſto, ſocia ſancti Spirit⁹ virtute, mētes noſtras corporáque ſubdamus, unum in trinitate & trinum in vnitate venerātes. Huiuſmodi religionis vel diſciplinæ patronum noſtrum dominum Remigium nobis autorem eſſe certū habetote: ſed vt collateranea mea Crothildis, huius ſe eſſe profitetur fidei, méque huius ab omni potētia diuinitatis, quod eſſet infortunium, ſpera-

ſperare ſuaſit auxiliũ. Hic planè Chriſtus deus in Alamãnico, quod nuperrimè confecimus, bello, Alamannorum proteruam ſtrauit contumaciam: veſtrorúmque cordium incentiuo notæ virtutis excitauit audaciam. Ad rectas ergo ſpes animos ſubleuemus: humiles preces in excelſa porrigamus: eum nobis protectorem quæramus, qui in ſe ſperãtibus omnia præſtat. Hæc dum rex fide plenus peroraſſet, pleróſque de populo flexit, vt Chriſto mitia ſubderent colla: gaudet ſacerdos regem nõdum initiatum, iam ſuæ gentis eſſe apoſtolum factum. Exornatur baptiſterium: deſcendit rex, veluti alter Conſtantinus, in ſanctificatum fontis alueum. Cui cùm ſanctus pontifex modum dominicæ paſſionis recitaſſet, rex ait illi. Si ego cum Francis meis inibi affuiſſem, eius iniurias vindicaſſem. Quòd verò grata acceptabiliſque deo prædicti regis fides fuit, oſtenſum declarauit miraculum. Nam cùm fortè qui chriſma ferebat interclusſus à populo deeſſet, ecce ſubitò non alius ſine dubio quàm ſanctus apparuit ſpiritus, in columbæ viſibili figuratus ſpecie: Qui rutilanti roſtro ſanctum deferẽs chriſma, inter manus depoſuit ſacerdotis, vndas fontis ſanctificantis. Fit gaudium & exultatio: baptizantur multi de populo: deo laudes, deo gratiæ acclamantur: & gaudens rex ab eccleſia ad propria regreditur: & vt plenius deuotionem ſuæ propalaret fidei, baſilicam Deo ac principi Apoſtolorum, in ciuitate Pariſiaca,

Clodoueus baptizatur.

Affertur chriſma à columba.

in qua ipſius ſedes erat, conſtrui fecit: permanſitque in eo, vſque ad terminum vitæ, cuſtodia religionis & iuſtitiæ vigor.

De Clodouei expeditionibus & victoriis reliquis. Cap. XVII.

CONtra hunc regem ciues Viridunenſis vrbis rebellauerũt. Sed dum rex vrbem obſidione vallaſſet, & iam admoti arietes alta murorũ pulſarẽt, ſupplicãte ſancto viro Euſpicio, eiuſdẽ tũc vrbis archipreſbytero, verbum impunitatis à principe promeruerũt: & rex ciuitatem recepit. Poſtea cũ Aurelianenſem vrbem Clodoueus rex adire diſpoſuiſſet, ſanctũ Euſpicium ac eius nepotem beatum Maximiũ iuſſit vt ſuum proſequerentur iter. Quibus & Initiacenſe contulit prædium: & vt ipſi ac poſteri eorum illum poſſiderent locum, per ſuũ firmauit pragmaticum.

aliàs Maximinum.

aliàs practicũ

De Sancto Furſeo. Cap. XVIII.

CVius in diebus ſanctus quoque Furſeus in Gallias, venit: & eodem concedente rege, monaſterium quod Latiniacum dicitur ædificauit. Hic autem beatus Furſeus ex Hybernia veniens, prius à rege Saxonum Sigiberto honorificè ſuſceptus, cœnobium in eadem conſtruxerat prouincia Saxoniæ. De hoc rege Sigiberto ſcilicet nil aliud in antiquis reperire

rire potuimus hiſtoriis, quàm quòd in vita ſancti Furſei legitur excepiſſe hoſpitio eundem virum dei. Verũ in Chronica quæ dicitur Gregorii (& putatur eſſe Turonenſis epiſcopi) refertur, quòd quidam rex Sigibertus filium ſuum Chlodericum, ad Clodoueum principem direxerit, Francorum auxilium contra Gothos laturum. Memorat etiam idem Chronicus, eoſdẽ, videlicet patrem cum filio, fraude Francorum eſſe interemptos, regnúmque eorum ac theſauros à Francis occupatos: ſed quia codex in quo hæc digeſta inuenimus, vitio ſcriptorum erat deprauatus, ad liquidum inueſtigare nequiuimus cuius gentis rex fuerit, vel quæ iuſta necis huius cauſa extiterit. Tantummodo narrat regnum eius, oppéſque à Clodoueo peruaſas.

De bello contra Gundebaldum. Cap. XIX.

GEſſit verò bellum Clodoueus, cõtra Gundebaldum regem Burgundionũ, exercitúmque eius ad internecionem deleuit. Cauſa autem huius pugnæ fuit, quia Gundebaldus fratrẽ ſuũ Chilpericũ, patrẽ videlicet Crothildis reginæ gladio interemerat, vxorẽque eius, matrem ſuprà dictæ reginæ, lapide ad collum ligato fluuio immergi fecerat, Ob id rogatus à coniuge rex Clodoueus, Burgundiam cum exercitu Francorum ingreſſus deuaſtauit, regémque ipſum Gundebaldum, lõga obſidione

ſatigatum, tributa dare coegit. Godegiſilus autem, frater Gundebaldi, ad Francos defecerat, & coniunctis cum Clodoueo viribus fratrem expugnabat. Sed opere & induſtria Aredij viri ſapientis, qui ab Arelatenſi vrbe auxilium Gundebaldo laturus aduenerat, idem rex auro hoſtem repulit, quem ferro nequiuerat. Nam Clodoueus acceptis muneribus repedauit ad propria, relinquens Godegiſilo in auxilium quinque milia Francorum. Porrò Gundebaldus ſui iam ſecurus, fratrem Viennæ obſidione circundat, atque per aquæductum vrbem ingreſſus, multorum cæde patrata fratrem vnâ interemit: Francos quoque, in quadam turri congregatos, ferro trucidauit.

De Bello contra Alaricum Gottorum regem. *Cap.* XX.

CONtra Alaricum etiam regem Gothorum, pugnans Clodoueus victor extitit. Quam pugnam ideo quam maximè noſcitur inchoaſſe, quia Gothi Arrianæ hæreſeos ſecuti Burgundiones, erant: optimámque Galliarũ partẽ, à fluuio ſcilicet Ligeris vſque ad Pyrenæorum iuga montium, obtinebant. Extitit & alia iuſta huius pugnæ occaſio. Miſerat idem Clodoueus legatum ſuum, nomine Paternum, ad Alaricum regem Gothorum, vt quæ pacis eſſent cum eo tractaret: ſimul etiam vt voluntatem eius agnoſceret, quo in loco ambos reges ſibi,

ſibi, pro vtriuſque regni vtilitatibus collocuturos, oporteret occurrere, & Alaricus, iuxta morem antiquorum, barbam Clodouei tangens, adoptiuus ei fierit pater. Legato aduenienti, & propter quæ venerat intimanti, Alaricus deſignat locum: dicítque ſe colloquio non defuturum. inquirit demum legatus, vtrũ cum paucis, an cum multitudine adueniret exercitus: ille ſe fatetur paucis aſſumptis eorum expetiturum colloquium. Rurſus interrogat Paternus, vtrum armati eſſent, an inermes? dicit ille ſuos omnes inermes venturos, & vt itidem Frāci faciant poſtulaturos. His omnibus conſentiens Paternus ad dominum ſuum regreſſus, nũciat ei quæ cognouerat cõplacuiſſe Gothis. Progreſſus itaq; Clodoueus, è Francia venit in Aquitaniam: & antequam perueniret ad locum placito deſtinatum, ſuprà memoratum dirigit legatum, quo habitu Gothi vterẽtur exploraturum. Qui dum Alarico regi colloqueretur, ferreum oſtij obicem, eum pro baculo manu gerere perſenſit, & quòd reliqui idem facerent agnouit: apprehenſaque regis dextra dixit ei. Quid, inquit, O rex, te læſit dominus meus Clodoueus & Franci, vt nos fraude machinareris decipere. Quo negante, & cauſa ad iurgium vſque procedente, definitum eſt, vt iudicio Theodorici Gothorum regis (cuius ſuprà meminimus) hæc res terminaretur. Vnde ambo reges, legatos ad eum in Italiam, vbi & regnabat, dirigũt. Qui, vtriuſq;

Alarici regis fraus.

partis agnita cauſa, ſtatuit vt legatus Francorũ equo aſcenſo, ante fores palatij regis Alarici ſtans, eleuatam teneret haſtam manu, ſuper quam Alaricus & Gothi, eo vſque copiam iacerent nummorum argenti, quouſque ſummitas operiretur conti: quorum ſumma ſolidorũ ad dominium deueniret regis Francorum. Redeunt qui fuerant miſſi: iudicium referunt regis Theodorici, quod cuncti laudauerũt Frãci. Sed Gothi id ſe non poſſe implere dixerunt: inſuper & legatum Clodouei contumeliis affecerunt. Nam quadam nocte, dum ille in ſolario cuiuſdam domus dormitum iſſet, Gothi tabulatum quod ante lectum eius erat deſtruxerunt: qui ad requiſita dum ſurgeret naturæ, pede lapſo corruit, brachioque contrito vix viuus euaſit. Feſtin⁹ itaque natale ſolum repetit: rei geſtæ ordinem ei à quo miſſus fuerat pandit: flebilémque ſuæ querelam ærũnæ miſerabiliter depromit. Rex ergo Clodoueus in talibus non eſſe procraſtinandum ratus, ſimul pro iniuria legati iræ impatiens: congregat exercitum, quem tali hortatur oratione ad pugnam. Virtutis, inquit, veſtræ ô fortiſſimi commilitones, ſecurus, animoſitatem veſtram nullius exhortationis indigam iudico: quam adeo hoſtes extimuerunt, vt legatũ noſtrum infanda cæde perimere vellent. Oſtendũt profectò ſe totius iram gentis non poſſe perpeti, qui vnius expauerunt conſtantiam legati. Hoc ſolũ vos noſſe cupio, vobis aduerſum immaniſſimos ho-

Oratio Clodouei.

mos hoſtes, non pro coniugibus aut liberis, non etiam pro acquirendis certamen eſſe diuitiis: ſed potius pro inſeparabili ſanctæ trinitatis vnitate, quam illi nefandiſſimo diuidunt errore. Ad extremum, pro diuinis ſimul humaníſque legibus, quæ iniuriarum immunes ſanciunt debere eſſe eos, qui mediatores hoſtilium efficiuntur armorum. Inter arma nanque hoſtilia, ſola legatio pacis ſequeſtra eſt: Exuit hoſtē qui legatione fungitur. Feſtinem⁹ igitur ad prælium & diuina protectione cōfiſi, hoſtiles phalāges aggrediamur intrepidi. Hac allocutione ducis animati viri virtutis contra hoſtes proficiſcuntur, corde conſtanti aut vincere aut mori parati.

De Omine victoriæ & Ceruæ apparitione. Cap. XXI.

IN hoc bello diuinum illi affuiſſe auxilium, ſigna à deo oſtenſa docuerunt. Nam dum legatos munera ferentes, ad ſepulchrum ſancti mitteret Martini, dixit eis, ite, & à baſilica Sancti Martini mihi ſignum victoriæ referte. Abeuntes illi dum eccleſiam oraturi intrant, vox cantoris eorum inſonuit auribus, dicens: Præcinxiſti me, domine, virtute ad bellum, & inimicorum meorum dediſti mihi dorſa. Lætantes illi, oratione completa muneribúſque oblatis, regi ſignū victoriæ à Deo ſibi conceſſum depromunt, & alacrem efficiunt.

Cùm autem flumen, cui Vigenna nomen eſt, tranſire deliberaret, & dum vadum non inueniret, eò quòd fluuius pluuiis auctus exũdauiſſet, his dominum verbis exorare cœpit. Trinitas, inquit, in perſonis deus, & in maieſtate vnus mihi contra aduerſarios fidei catholicæ victoriam tribuens, facilẽ huius aluei concede tranſitum. Annuit his precibus clemens auris omnipotentis: cúmque illuceſcente die caſtra mouiſſent, ecce, cerua quædam ſe ſubito conſpectibus eorum ingeſſit, illi (vt moris eſt Francorum venatui ſcilicet inſiſtere) prædam putantes, eam auidè inſequuntur. At ipſa tranſito flumine vadum oſtendit, ac deinceps nulli comparuit. Ita rex cum omni exercitu tranſmeans, Pictauis peruenit: & haud procul à baſilica ſancti Hylarij tentoria fixit: edictóque compeſcuit populum qui ſecum aderat nequid in ea prouincia raperent, nec cibi quidem neceſſaria: cùm, ecce, medio noctis ſilentio, pharus ignea viſa eſt egredi ab eccleſia ſancti Hylarij, ac ſuper tabernaculum in quo rex quieſcebat protendit. Conſerto ergo prælio, victi Gothi terga verterunt. Inter ipſas verò confertiſſimas acies, Clodoueus cum Alarico certamen iniit. Cúmque eum terræ proſtrauiſſet, & quà letale vulnus infligeret rimaretur, duo Gothi eum à latere contis feriunt: ſed, propter loricam, eum vulnerare nequiuerunt.

De *Theo-*

De Theodorici expeditionibus. Cap. XXII.

REge itaque Alarico, qui Gothos per XII. annos rexerat, hoc modo interfecto, Clodoueus filium ſuũ Theodoricum, cum valido exercitus ſupplemento, ad ſuperiores regni eius dirigit partes: qui peruagata omni prouincia, Rothenos, Cadurcóſque atque Auernos ſubegit: & ad patrem victor rediit, qui tunc in Burdegalenſi vrbe hyemabat. Brumali autem recedente rigore, vernalíque ſuccedente temperie, Clodoueus Toloſam petit. Inde theſauros Alarici auferens, ad Engoliſmam properat: in cuius aduentu murus vrbis, diuino nutu ſponte ruens, aduenienti regi apertum præbuit iter. Qui vniuerſos Gothos quos inibi repperit, gladio interemit: pari etiam modo per vicinas vrbes aduerſarios interficiẽs, ſuóſque conſtituens, eas ſibi parere compulit. Rebus ergo cũctis ex ſentẽtia compoſitis, Turonis iter dirigit. Vbi dum ſtatiuarum gratia aliquantiſper moratur, legationem ſuſcepit Anaſtaſij Conſtantinopolitani principis, munera epiſtoláſque ei mittentis: in quibus videlicet literis hoc continebatur: quòd complacuerit ſibi & ſenatoribus, eum eſſe amicum imperatorum patriciumq́ue Romanorũ. His ille perlectis, conſulari trabea inſignitus, aſcẽſo equo, in atrio quod inter baſilicam ſancti Martini & ciuitatem ſitum erat, largiſſima populo contulit munera. Ab illa die, conſul ſimul & Augu-

Clodoueus cõſul & Augustus appellatur.

ſtus meruit nũcupari. Cùm antem equũ, quem inter cætera donaria ſancto miſerat Martino, redimere centum datis ſolidis decreuiſſet: nec ille vllo modo eũ de loco mouere poſſet: alios centum dari præcipiens, taliter infit. Sanctus Martinus bonus in auxilio, ſed carus noſcitur eſſe in negotio. Rex itaque recepto equo, paceque per circuitum facta, Pariſios regreditur,

De Chararici regis morte: & pugna Clodouei contra Ragnachariũ. Cap. XXIII.

CHararicum verò regem (qui ei quondam contra Siagrium pugnaturo auxilio eſſe debuerat, & fide fracta ſe ſubtrahens, ſpectator certaminis magis eſſe voluerat, quàm pugnator: vt ſcilicet poſtmodum victoris ſequererur partes) Clodoueus, cum filio dolo cepit: & tonderi eos faciens, patrem quidem preſbyterum, filium autem diaconum ordinari iuſſit. Cúmque Chararicus cauſaretur pro ſui humiliatione, filius ad eum hæc inquit: Frondes (barbam demonſtrans) ad ſummum verticem, in viridi ligno deciſæ, citò ſuccreſcent: Vtinam & auctor huius facti tam velociter pereat. Quod verbum vbi nunciatum eſt Clodoueo, ſtatim eos gladio puniri præcepit: regnúmque eorũ cũ theſauris peruaſit. Poſt hæc parauit expeditionem contra quendam ducẽ, nomine Ragnacharium, apud Camaracum vrbem cõmorantem: quẽ quidẽ ei ſanguinis affinitas

nitas coniunxerat, ſed morum improbitas infeſtum reddebat. Nam obſcœnitati & luxuriæ deditus, ſuis etiam omnibus erat odioſus. adſciuerat quoq; quòd ſibi quendã ſpectatæ, vt putabat, prudentiæ familiarem, nomine Faronẽ: Qui fallendi artifex, ita eum mente alienauerat, vt ſi quid muneris quilibet ei offerret, in ſumendo eo ipſum participem aſciſceret: Sint, dicens, iſta mihi & cõſiliario meo Faroni. Hac ducis ignauia permoti qui in eius militabant aula, cõferre ſecum cœperunt, qua ratione hãc à ſe remouerent iniuriam. Deſidia enim imperãtis, opprobrio eſt ſubditis. Quapropter Clodoueum per internũtios ſollicitant, vt gerendi aduerſus eum cauſam belli exquirat: Mandant ſe, priuſquã in manus veniatur, prę̨lio ceſſuros, vinctumq́; dominum, ſi eis præmia conferantur, tradituros: qui, nil morat⁹, cũ valida ſuorũ manu cõtra eũ proficiſcitur, mittẽs prius proditoribus armillas æreas deauratas, cũ gladiis ſimili modo ornatis, loco muneris. Ventũ itaque eſt ad locum certaminis, & conſcij proditionis, fugam ſe fingunt quærere ſubſidio ſalutis: Ragnacharius verò dum fugere nititur, à ſuis capt⁹ Clodoueo præſentatur vinctus. Quẽ ille, vt degeneris animi virum, gladio puniri iuſſit, fratrẽ quoq; eius ſimiliter præcepit occidi: improperans ei, quòd non ferendo auxilium fratri, permiſiſſet ſe & illum turpiter teneri. Pari etiam modò multos parentum ſuorum neci tradidit, theſauróſque eorum abſtu-

lit: ne quis remaneret, qui inſidiari regno eius vel vitæ poſſet. Nam fratrem Ragnacharij, Ricunirum nomine, quem aduerterat regni cupidiorem, miſſis ſatellitibus apud Cenomannorum vrbem vita priuari fecit. Vnde vna dierum, aſtantibus regni primoribus, dixiſſe fertur parentibus, inquit, orbatus cunctis, periculum mei pertimeſco capitis: dum neminem habeam propinquum meæ cuſtodem ſalutis. Quod quidam calumniæ cauſa dictum æſtimauerunt, ſi fortè quiſquam prodiret, qui ſe regi ſanguine proximum aſſereret. Proditores verò Ragnacharij, cognito deprauata fuiſſe dona quæ acceperant proditionis gratia, Clodoueo querelam detulerunt. Quibus, inquit Clodoueus, ingrati eſtis beneficiis vobis collatis: nam quantis putatis eos debere interire ſnppliciis, qui domino ſuo auctores ſunt mortis? Abite potius ad propria: ſufficiátque vobis ipſa indigna, qua fruamini, vita. Illi indignationem principis veriti, ad ſua ſunt habitacula reuerſi.

aliâs Ricimirum.
aliâs Cinomannorum.

De Sancto Seuerino & aliis. Cap. XXIIII.

HVnc regem ferè per annum continuum febre laborantem, vir domini Seuerinus (qui in cœnobio Agaunenſium martyrum tūc erat abbas egregius) ab eo accerſitus, ſaluti reſtituit: ac poſtmodū in loco qui caſtrum Nantonis dicitur, laudabile vitæ curſum complens

migrauit

migrauit ad dominum.

De Sancta Genoueſa,

Huius quoque inclyti regis temporibus, florebat in vrbe Pariſiaca virgo virtutum Genoueſa meritis pollens. Quæ in Nammetodoero, vico Pariſiaco, huic mundo parentibus edita, temporibus Honorij imperantis in occidente, Theodoſij verò minoris in oriente, à Sancto Germano Altiſſiodorenſi epiſcopo, proficiſcenti in Britanniam ob Pelagianam hæreſim deſtruendam, tempore ſupradicti Valentiniani principis cõſecrata, poſt obitum parentũ, tempore Childerici genitoris hui⁹ præcelſi principis Clodouei, in vrbem Pariſiacam deuenit: ibique ad tempora vſque Hlotarij & Childeberti filiorum præfati inclyti regis eximiis vitæ meritis conſenuit. *aliâs Antiſſiodorenſis.*

De Sancto Germano epiſcopo Pariſienſi.

Tempore quoque Clodouei nobiliſſimi regis, vrbs Edua huic mundo protulit florem lilij fragrantiſſimi: beatiſſimum ſcilicet Germanum, poſtmodum præſulem Pariſiorum. Qui à parentibus literis traditus, intra terni luſtri ſpaciũ, à beato Agrippino Diaconus inſtituitur: ac ſequenti triennio preſbyter ordinatur. Dehinc à venerabili pontifice Nectario abbas ad ſanctum Symphorianum aſciſcitur.

De Sancto Benedicto Abbate ſanctiſſimo.

Agebat eo in tẽpore curam imperialis maieſtatis, Anaſtaſio defuncto, Iuſtinus ſenior. in cuius imperij partibus, in Nurtia ſcilicet pro-

uincia, exortus toto orbe venerandus vita & nomine Benedictus: iam tũc pueriles attingẽs annos, à parentibus ſcholis artium liberalium deputatus. Romanam quoque eccleſiam, poſt Symmachum Hormiſda, ſuſcepit regendam. Cuius temporibus, ſæpe dictus rex glorioſus Clodoueus direxit ad beati Petri limina, hortatu ſummi præſulis Remigij, regiæ dignitatis auream coronam gemmis precioſiſſimis inſignitam. Quo facto patenter oſtendit, ſe deo non fore ingratum, dum ad ipſius apoſtoli ſepulchrum inſignè mitteret regium, ſciens ſe à Chriſto ſolio regni eſſe donatum. Nam & Soſius conſul Romanus, capta Hieroſolymorum vrbe in domini templo coronam obtulit: ſed hic munere gratior, quia fide potior. Ille etenim idolorũ cultor, aſt iſte catholicæ eccleſiæ pro poſſe ſedulus venerator. Ille, quòd eſſet præſens, quamuis ipſi vrbi templóque infeſtus: verùm hic abſens, Romuleæque amator domus, nec minus baſilicæ apoſtoli Petri deuotus.

De terræmotu, & Clodouei tranſitu.
Cap. XXV.

HIs etiam diebus apud Viennam Galliæ vrbem, multorum domus ſimul & eccleſiæ terræmotu concuſſæ ceciderũt. In Paſchali verò feſtiuitate, beatiſſimo Mammerto eiuſdem vrbis epiſcopo miſſarum ſolennia celebrante, palatium regale, quod in eadem erat ciuitate, cœleſti

cœleſti concrematum eſt igne. Lupi quoque vel vrſi ſyluis profugi, eidem ciuitati innumeri cœperunt eſſe infeſti, adeò vt multorum lacerantes corpora, propria eos cogerent deſerere habitacula. Vnde memoratus ſacerdos, adueniente dominicæ aſcenſionis die feſto, conuocato populo præmonuit agere triduanum ieiunium, ac omnipotentis dei expoſcere ſuffragium. Appropinquante autem die ſtatuto, conuenit omnis populus ad eccleſiam cum gaudio letanias peragens, cum triduano ieiunio. Exinde pulcherrimus in ſancta vniuerſali eccleſia mos inoleuit, vt, quoquò terrarũ Chriſti fides diffunditur, à cunctis fidelibus hæ letaniæ cum exultatione peragantur.

Porro inclytus Clodoueus rex Francorum, metas ſibi attributi attingens æui, defunctus eſt anno quinto poſt quàm Alaricũ regem Gothorum interfecerat: & in baſilica ſancti Petri, quam ipſe rogatu ſuæ coniugis fabricauerat, ſepultus eſt. Super cuius tumulum à ſancto, vt fertur, Remigio hoc deſcriptũ eſt Epitaphiũ.

Epitaphium regis Clodouei.

Diues opum, virtute potens, clarúſque triumpho,
Condidit hanc ſedem rex Clodoueus: & item
Patricius magno ſublimis fulſit honore.
Plenus amore dei, contempſit credere mille
Numina quæ variis horrent portenta figuris.
Mox purgatus aquis & Chriſti fonte renatus,
Fragrantem geſſit, infuſo chriſmate, crinem.
Exemplúmque dedit: ſequitur quod plurima turba
Gentilis populi: ſpreto quæ errore ſuorum,

aliâs Au-ctorem.

Ductorem eſt cultura deum, verúmque parentem.
His felix meritis ſuperauit geſta priorum:
Semper conſilio, caſtris, bellíſque tremendus.
Hortatu dux ipſe bonus, ac pectore fortis:
Conſtructas acies firmauit in agmine primus.

Regnauit autem Clodoueus annis.xxx.obiit verò anno Dominicæ incarnationis.D.relinquens quatuor filios regni hæredes.

A tranſitu verò ſancti Martini, vſque ad tranſitum ipſius Clodouei regis, computantur anni.CXII.

LIBRI PRIMI FINIS.

LIBER SECVNDVS.

De regni Francorum inter filios Clodouei partitione. Caput I.

aliâs Chlodouei.

IGITVR quatuor filij Clodouei, id eſt Theodoricus, Clodomirus, Childebertus, atque Clotharius, regnum inter ſe æqua lance diuidunt: Et Theodoricus quidem ſedem regni ſortitus eſt Metis: Clodomirus Aurelianis: Clotharius Sueſſionis: Childebertus Parrhiſius, quo & pater eorum. Quo tempore ſanctiſſimus Papa Ioannes, qui Hormiſdæ ſucceſſerat, Conſtantinopolim ad imperatorem Iuſtinum eſt profectus, à Theodorico Gothorum rege miſſus.

Iuſtinus

Iuſtinus namque Auguſtus, cùm eſſet vir fide catholicus, hęreticos impugnans, eccleſias eorum Orthodoxis condonauerat, conſilio memorati Papæ vſus. Quapropter Theodoricus Arrianæ exiſtens hæreſeos, eum cum aliis catholicis viris ad imperatorem direxit, mandãs quòd niſi Arrianis eccleſiæ redderentur, cunctum Italiæ populum gladio percutiens extingueret. Sanctus autem Antiſtes, vt erat languidus, iter arripiens nauigio Conſtantinopolim eſt euectus. Occurrit autem ei Auguſtus & omnis ciuitatis clerus: gaudente principe ſuſcepiſſe ſe in regia ciuitate pontificem ſedis apoſtolicæ. Peroratis ergo pro quibus ierat, & impetratis, ipſi Iuſtino Auguſto vt vicarius beati Petri imperialem impoſuit coronam. Et accepta remeandi licentia, reuerſus eſt Rauennam. Quem Theodoricus, eò quòd audierat eum ab Auguſto honorificè ſuſceptum, diutina cuſtodia maceratum, ieiuniis, ac ſqualore carceris afflictum, vltimum coegit exhalare ſpiritũ. Qui deficiens animam Chriſto martyr reddidit. Alios quoque qui cum eo fuerant, partim igne cremauit, partim variis pœnis interfecit: inter quos Symmachum patricium, & Boëtium eius generum poſt carceris cuſtodiam, gladio puniri iuſſit. Qui videlicet Boëtius quã diſertus fuerit in literis ſecularibus, quámque fuerit catholicus, ex eius comprobatur codicibus. Teſtatur hoc Arithmetica, nec non Dialectica, ipſa etiam omnium animis gratiſſima

Symmachi & Boëtij interitus & laus.

Muſica ab eo tranſlata, & latinorum iamdudum eam deſiderantium auribus delectabiliter infuſa. Porrò eiuſdem de ſanctæ trinitatis cõſubſtantialitate liber, liquido oſtẽdit quàm eximius ſuo, ſi licuiſſet, tempore ſanctæ eccleſiæ colonus extitiſſet. Theodoricus autem tam immanis ſceleris ſtatim pretium luit. Nam nonageſimo octauo, poſt hoc facinus, die ſubita morte defunctus, indignam vitam digno exitu finiuit. Cuius animam quidam ſolitarius, apud Liparam manens inſulam, vidit inter ſanctiſſimum Papam Ioannem & Symmachum exconſule deductam, in Vulcani demergi ollam, eo loco vicinam: quæ ideo ſic dicitur, quòd inibi mare, tanquam æneum vas, ferueſcat ab igne. Hoc modo periit Theodoricus, homo in ſuis initiis honeſtis pollens moribus. Romanis etenim primitiis quotannis ad ſubſidium, conferebat tritici centum viginti millia modiorum: qui veniens ad extrema, vt ex ſuperioribus patet, polluit omnia. Huic fuit in coniugio iuncta ſoror Clodouei regis, nomine Audefleda. Suas quóque ſorores aut filias, Theodoricus principibus circumpoſitarũ ſociauerat nationum. Nec erat vlla gens vicina Italiæ, cuius rex eſſet eius affinitatis expers. Nunc cœptæ ordinem proſequamur hiſtoriæ.

De bello inter fratres ob diuiſionem regni orto. Cap. II.

DIVISO quadrifariam (vt ſuprà prælibatum eſt) regno, aliquantiſper ſæua bellorum

rum quieuere incendia. Dani verò, gens inquietiſſima, cõſcenſis quampluribus nauibus, fines regni Theodorici regis ingreſſi depopulantur. Contra quos ſupradictus rex filium ſuũ Theodebertum cum exercitu illas direxit ad partes: qui fugatis hoſtibus, captiuíſque ereptis, victor reuerſus eſt.

De Crothildis ad reges oratione. *Cap.* III.

THeodorico itaq; rege hoſtilem incurſum propulſante, Crothildis regina reliquos filios, Clodomirum atque Childebertum necnon Clotarium, aduocans, hac eos oratione alloquitur. Omnipotens, inquit, totius conditor ac rector orbis deus, paterni vos ideo voluit eſſe hæredes regni, vt maternæ vos conſtitueret vindices iniuriæ. Quapropter, dilectiſſimi filij, feliciter nati, felicius educati, ſi benè quid de vobis promerui, vlciſcimini, quæſo, iniuſtam patris matríſque meæ infandiſſimam necem. Gaudeam, inquit, hos me enutriſſe materni executores doloris, quorum ingemiſco periſſe auos, magni ſi adhuc viuerent authores honoris. Neque etenim parui pendẽda eſt vobis cauſa mearum querelarum, quibus contigit tantorum carere patrociniis propinquorum, quos vobis abſtulit inimici atrox inuidia, priuſquam huius vitæ perciperetis oblectamina. Quid verò ſpei vobis ſit in reliquum animaduertite: Num parcituros putatis nepoti-

Crothildis oratio.

bus, qui non pepercerunt fatribus? Et certè illos parua pro parte regni, è medio ſuſtulerunt hominum: vobis autem mitiores fore cenſetis, quibus ablatis magnorum inerit ſpes regnorum: Namque ſi vos iuſtam non exegeritis vltionem, ipſi vobis infauſtam inferent necem. Quòd ſi miſeratione non mouemini mortuorum, anxios ſaltem contemplamini meorum affectus viſcerum, qui fuerint dum patrē gladio, matrem fluminis ſubmerſione, ſororem exilij relegatione, damnari conſpexi. His filij piis maternæ querelæ cōmoti affectibus, exercitum Francorum perualidum congregantes Burgundiam contra Sigiſmundum & Godmarum, filios Gundebaldi regis, pugnaturi ingrediuntur.

De Sigiſmundi in ædificanda æde ſanctorum martyrum ſancta magnificentia & victoria. Cap. IIII.

TVnc temporis Sigiſmundus baſilicam ſanctorum Mauricij ſociorúmque eius, magnis extruebat impēſis, in loco nuncupato Agauno. Circa eundem quippe locum magnanimitatem ſuæ oſtendit deuotionis, dum eſſet vir optimæ mentis & ſanctarum locupletator eccleſiarum. Nam & prædiorum illi loco contulit copiam: & clericorum ordinem pſallentium conſtituens, ſanctæ religionis martyres propitios ſibi adſciuit. Meminerat etenim ſe, coniu-

coniugis perſuaſionibus deceptum, vnicum amiſiſſe filium. Quem dum illa odio proſequitur nouercali, in tantum exoſum fecerat patri, vt felle commotus iuberet eum puniri gladio. Nec multò pòſt facti pœnitētia ductus, ſecum ipſe reputans quid ſceleris admiſerit, ad ſepulchra ſanctorum recurrens ſæpè, humíque proſtratus, eos erga ſe clementiſſimos fore efflagitans rogabat, vt ſi quid minus perfectum, diuinæque maieſtati aduerſum, in ſuis reperiretur actibus, id, eorum interuentu, iuſtus iudex in hoc ſæculo potius, quàm in futuro puniret examine. Quam petitionem ad effectum iuxta votū perueniſſe conſtat. Audiens quippe exercitum aduenire Francorum, inſtruit & ipſe copioſam ſuorum manum: atque aduerſus eos, pugnaturus, aciem dirigit. Congreſſione itaque facta, Francis acriter præliantibus, victi Burgundiones fugæ præſidio ſe committunt. Sigiſmundus verò cum tutelam ſanctorum Agaunenſium martyrum, citato expeteret curſu, à Clodomiro Frācorum rege, qui eum perſequebatur, captus atque Aurelianis perductus carceri eſt mancipatus. Tunc beatus Auitus, qui in territorio eiuſdē vrbis abbatis fungebatur officio, rogare Clodomirum cœpit, ne tam excellentis nobilitatis, inſigníſque bonitatis, virum neci traderet. Quod ille audire detrectans, eum in villa cui Calumpnia nomen eſt, perduci, ac ibidem cum filiis capite cæſum in puteum proiici iuſſit: de quo poſtmodum ſu-

blatus, atque ad Baſilicam ſanctorum Agaunẽſium deuectus martyrum, cum digno honore eſt ſepultus. Quem ſanctorum collegio Chriſtum dominum adnumeraſſe, ideo non ambiguum habetur, quòd febricitantes quíque ſi pro remedio animæ ipſius, ſalutare fideliter fecerunt offerre ſacrificium, continuo ab infirmitatis ſuæ liberantur incommodo. Auctor verò necis eius, nõ diu lætatus eſt in hoc facto: Nam ſequenti anno idem Clodomirus, commoto exercitu partes Burgundiæ, deuaſtaturus, aggreditur. Cui occurrit frater regis defuncti: ac fraternæ necis auidus vindex, pugnam cum eo non dubitauit conferre: ſed Burgũdiones, more ſibi ſolito, animoſitatem Frãcorum non ferẽtes, hoſtibus terga nudarunt. Rex verò Clodomirus iuuenta alacrior, armis munitus, & ipſo præſentis certaminis proſpero ſucceſſu animatus, dum audacius quàm debuit hoſtes inſequitur pernicitate equi, cui inſederat, vectus, agmen inimicum, ſui nimium negligens, anteceſſit. Quem illi à ſuis deſertum, à ſe verò circunuentum conſpicati, telis eminus vrgere cœperunt. Sola etenim ſpecies viri, & nimis notæ atque alacris fortitudinis gloria, perturbabat hoſtem, ne quis propius accederet. Qui vbi ſe hoſtilibus circundatum cuneis vidit, nullúmque adeſſe ſuorum, in virtute ſola remedium ponens ſalutis, conuertit equum ſeſéque collegit in arma. Æſtuare tamen magnanimus cœpit iuuenis, atque incertus animi ingentia

gentia pectore cœpit conſilia: obuiam ne eundum, an hoſtibus cedendum foret, aliquandiu deliberauit. Tandem aliquando inuenit ratione viam, vicítque mentem pudor: intérque cõfertiſſimos aduerſi agminis viros proruẽs, ferro iter aperire conatus, quem primũ obuiam habuit equo deiecit. Circunuentus autem, cõfoſſis lateribus vitæ terminum ſortitus eſt. Impiger ſanè iuuenis & manu promptus, ſed conſilio parum prouidus: qui in ſecundis amorem poſuerat vitæ: fuit tamen maternæ pro poſſe vltor iniuriæ. Porrò Franci, regis interitu cõperto, nõ (vt nationes cæteræ) ſubſidium quæſierunt, fugæ, ſed ira feruente Burgundiones, inſecuti, cædunt, proſternúntque grauiter: deuaſtatáque omni prouincia natiuum repetunt ſolum. Regnum regis interfecti cum eius vxore, Gundeaca nomine, frater Clotarius accepit: filios verò eius, Theodoaldum, Guntarium atque Clodoaldum, auia eorum Crothildis materno ſuſcepit nutriendos affectu.

De Iuſtiniano & Beliſario. Cap. V.

His ipſis apud Conſtantinopolim diebus, Iuſtino humanis rebus exempto, Iuſtinianus ei ſucceſſit in regno. Is autem Iuſtinianus, dum eſſet temporibus memorati Iuſtini ſacri ſcrinij præpoſitus, & Beliſarius equitum præfectus, mutuæ ſibi adinuicem dextras dederãt amicitiæ. Ii iuriſiurandi ſe obligauerant fide,

vt ſi quilibet eorum altioris gradus potiretur honore, ſocium ſibi æquaret dignitate. Quadam itaque die, cum coæqueuis ſibi lupanar ingreſſi, conſpiciunt duas mulierculas ex gente Amazonum ſorte captiuitatis abductas, inibi eſſe proſtitutas. Eas illi rapiunt, atque ad proprias domos deducunt: vni earum nomen Antonia, alia vocabatur Antonina. Et Antoniam quidem Iuſtinianus: Antoninam verò accepit Beliſarius. Erántque ambæ ſorores. Vna ergo dierum, Iuſtiniano meridianis horis ſub diuo quieſcente, cùm caput in ſinum ſuæ reclinaſſet amatæ, adueniens aquila, alis expāſis ab ardore ſolis eum conabatur defendere. Intellexit mulier auſpicium, quod Iuſtiniano portendebat imperium: & experrectum tali voce compellat virum. Oro, inquit, amantiſsime iuuenis, vt dum regni potitus fueris ſceptris, nō me indignam iudices gratiſsimæ amplexibus coniugis. Illo dicente impoſsibile hoc eſſe, vt ipſe ad culmen proueheretur imperiale: rogat mulier, vt quod illa pro certo ſciebat, ne ſe inexoratum ei præberet. Quo tribuente aſſenſum, factáque commutatione anulorum vtrínque eſt diſceſſum. Sanè Beliſarius eíque copulata Antonina, eadem inierunt cōnubij fœdera: vt, quia non dubitabat Beliſarius adepturum ſe potioris honoris gradum, ſi imperio potiretur Iuſtinianus, ſociam ſui eam adſciſceret ſtratus. Nec multum fluxerat temporis, cùm imperator Iuſtinus expeditionem
parauit

parauit aduerſus regem Perſidis. Sed in ipſo belli apparatu morbo præuentus, anno aſſumpti imperij octauo eſt defunctus. Cōſenſu Senatus, totiúſque ſimul exercitus, Auguſtus efficitur Iuſtinianus. Qui, nihil moratus, collecto exercitu cotra Barbaros eſt profectus. Et commiſſa pugna, fugatíſque hoſtibus, regem ſe eorum cepiſſe gauiſus eſt. Quem in ſolio regni iuxta ſe ſedere fecit: & vt prouincias, quas Romanis eripuerat, ſibi reſtitueret imperauit. Cui ille, non, inquam, dabo. Ad hæc Iuſtinianus reſpondit. Daras. pro cuius nouitate ſermonis, ciuitas eo loci cōſtructa eſt, cui Daras nomen eſt. Rex autem Perſidis, licet non voluntarius, omnia ei reſtituit quæ Romani fuerant iuris: ſícque in regnum ſuum eſt redire permiſſus. Iuſtinianus quoque Auguſtus, cum magno triumpho Conſtantinopolim eſt regreſſus. Tunc Antonia, eius quōdam amata, ſui nequaquam oblita, ſumptis quinque aureis palatium eſt ingreſſa: E quibus duos dedit ianitoribus, vt ſibi pateret introitus, tres verò tenentibus cortinam, vt ſuam permitteretur enarrare cauſam: & ſtans ante principem, hunc apud eum habuit ſermonem. Cùm ſcriptura dicat, honor regis iudicium diligit: & item, rex qui ſedet in ſolio iudicij diſſipat omne malum intuitu ſuo: ego, clementiſſime imperator, hæc dicta eſſe de te intelligens fiduciam ſumpſi te adeundi, tibíque propriæ neceſſitudinis cauſam exponendi. Eſt deníque in hac ciuitate iuuenis, qui

Iuſtinianus fit imperator.

mecum permutatis anulis fidem pepigit alterni amoris, profeſſus quòd me ſibi iungeret ſub nomine legitimæ coniugis. Ob id ſerenitatis tuæ præſentiam adij, tui ſuper hac re expoſcens ſententiam iudicij. Cui imperator, ſi, inquit, fides eſt pacta, non debet fieri irrita. Quo illa audito, anulum ſuo detrahens digito oſtendit Auguſto: Videat, ait, dominus meus cuius iſte fuerit anulus. Agnoſcit princeps eum quem dederat anulum: iubet eam introduci in cubiculum: ornamentíſque regalibus indutam, de cætero vocari & eſſe Auguſtam. Quod factum vehementer abhorruit populus cunctúſque Senatus: adeo, vt palam clamarent nefariam rem feciſſe Auguſtum: vt publicæ abiectionis ſcortum ſibi copularet in matrimonium. Hac Cæſar exagitatus iniuria, plæróſque Senatorum pertrahi iubet ad necem. Quæ res in tantum perterruit plebem, vt, ſibi quíſque metuens, conatibus eius in poſterum minimè obuiare auderet.

De Beliſarij ſucceſſu. Cap. VI.

POſt hæc commilitonem ſuum Beliſariū in Aphricæ promouit partes, patricium eum conſtituens: qui quóque ſupradictam Antoninam, Auguſtæ ſororē, duxit vxorem. Hunc dū Iuſtinianus ſummo cōplecteretur amore, magnis locupletare ſtudebat opibus diuitiarum erat auſſiduus imperatoris conſilio: particeps quóque

quoque aſſumebatur in conuiuio. Sed quia ſemper inuidetur felicioribus, paupertatíſque nullus inuenitur æmulus, immoderatéque detrahentium lacerantur morſibus affluentes opibus, multi Beliſarij proſperis offendebantur ſucceſſibus. Huic calumniam acerbo componunt felle, & acerbiori parant exitu. Denique regem adeunt improbiſſimi homines, & inuidiam excitant, aſſerentes, necem regis ac vſurpandi imperij potentiam à Beliſario affectatã. Haud difficile princeps impulſus eſt, vt credibile duceret quod pro vero affirmabatur. Itaque priuſquam ſibi probaretur, tentamentum aliquod flagitij parricidalis, vel mendacij ſuſpicionem excluderet examen veritatis, ſuggerentibus calumniatoribus, iubet eum expugnare Wandalos. Hi ſæpiſſimè maximas Romani exercitus vires, clariſsimæque nobilitatis, peſſundederant duces. Accepta hac iuſsione principis, Beliſarius domum repetit mœrẽs ac triſtis. Quem vxor ſua graui cernens affectum mœrore, inquirit ab eo cauſam offuſcantis faciem eius mœſtitiæ: rogat ſibi manifeſtari ſecretum, ſi fortè conſilij aliquod valeat cõferre ſubſidium. Cui ille prælij rem fore dixit, non lanificij: ideóque viros magis quàm fœminas oportere conſuli. Ad hæc illa. Confido, ait, in Chriſto, me virilem prolaturam ſententiam, ſi huius arcani attingere quiuero ſcientiam. Veridicus námque eſt ſermo apoſtoli dicentis, quòd ſaluetur vir infidelis per mulie-

rem fidelem (erat enim ipſa catholica, quamuis Beliſarius hæreſi inuolueretur nefanda) Tunc ſæpefatus patricius paululum quid inter ſemetipſum deliberans conſideránſque, quia & in fœminis inuenitur ſapientia, nec priuatur infirmior ſexus rerum profundarum intelligentia, coniugi refert, vt Wandalos expugnaret ſibi imperatum eſſe. Illa, muliebri abiecta imbecillitate, hac virum exhortatione ad fidem orſa eſt inuitare: Nullus, inquit, proteſtante ſacra ſcriptura, ſperauit in domino & derelictus eſt ab eo: Quapropter, mi vir, ſuadeo tibi, relictis hæreticorum blaſphemiis, trinum & vnum deum agnoſcere, qui regnat in cœlis: fac ergo votum deo cœli, & eris victor melius quàm fuiſti (per ipſum námque Beliſarium imperator Iuſtinianus multarũ ſibi ſubiugauerat feritatem gentium) Spondente itaque illo fidem Chriſti, mulier iterum dicit ei: Nullatenus immutetur decor vultus tui ſollicitatus difficultate prælij, & pallor qui tuam obtinuit faciem diſcedat à te. Nunquid non ſunt nobis duodecim milia puerorum quos propriis alimus ſtipendiis: & decem & octo milia militum, quos cum patriciatus dignitate adquiſiſti? Quo reſpondente, etiam ſunt: adiecit illa. Aſſumpta igitur parte militum ad duodecim ſcilicet milia, puerorúmque ad quatuor milia, terreſtri itinere partes aggredere Aphricæ: Ego verò cum reliquo exercitu, videlicet ſex milibus militum, & octo milibus puerorum,

rum,nauali euectione fines petam Libyæ.Hócque nobis adinuicem erit ſignum, vt tui in caſtris copioſum accendant ignem, & nos in nauibus lumen oſtendamus facibus. Quid plura? factis dicta compenſantes Aphricam partito petunt agmine. Wandali terrena expeditione comperta, naualis ignari agminis, ad pugnam ſe præparant, cõiugibus ac liberis ad belli ſpectaculum in caſtris conſtitutis. Conſerto prælio cum neuter exercitus alteri loco cederet, nuntius ad Wandalos venit aſſerens vxores eorum & natos gladio trucidatos. Antonina enim cum ſuis de naui in littus egreſſa, caſtra hoſtium peruaſerat, nullúmque viuentem reliquerat,nec pueros quidẽ ac puellas.At Wandali pugnantes comperta ſuorum nece, rupta acie,dum ſuis timent, propria neglecta ſalute, ad caſtra reuerti feſtinant.Quos confuſè ruentes, qui caſtra inuaſerant obuiam facti excipiunt ſternúntque, ac toto palãtes perſequuntur campo.Rex autem Childemerus cum duodecim tantum Vvandalis fuga periculo exemptus,caſtellum quoddam munitiſſimum eſt ingreſſus:in quo à Beliſario obſeſſus, dum nullus ei pateret exitus, rogabat memoratum patricium, vt liber vinculis ante conſpectum duceretur imperatoris. Cui cùm ſpopondiſſet Beliſarius quòd non reſti aut funibus, non etiam ferreis conſtringeretur nexibus, aut ligaretur maſtigia: & credens ille promiſſa, vbi ſe dedidit catena vincitur argentea, Conſtantinopó-

límque in triumpho perducitur. Sed in palatio conſtitutus, cum ab Aulicis multis afficeretur iniuriis, poſtulauit principem, vt conceſſo ſibi quem primum habuerat equo, duodecim ex his qui eum colaphis ſputíſque inceſſabant, ſingulare cum eo inirent certamẽ: Ibi, inquit, & meæ probrum ignauiæ, & illorum ſpectare habes fortitudinem audaciæ. Imperator petita non abnuens, cum eo, pro ſpectaculo, duodecim iuuenibus congredi imperat. Quos ille, ſimulata fuga, poſt tergum iaciens ſpicula omnes interfecit. Poſt hæc, ex præcepto principis Childemerus eunuchus factus, patricius Romanorum finium qui Perſidis prouinciæ adiacent ordinatur. Cum Perſis maxima ac proſpera bella geſſit: ibíque vitam finiuit. Sed ad ordinem reuertamur hiſtoriæ.

De Clothario & Childeberto.

Cap. VII.

INterfecto, eo quo ſuprà diximus modo, Clodomiro natorum Crothildis primo, reliqui eius duo filij, id eſt Clotharius atque Childebertus, iterum cum exercitu Burgundiam petunt: fugatóque rege eius Godmaro, regnum Burgundiæ Francorum ſubiugauere ditioni. In hac pugna Theodoricus, quem Clodoueus ex concubina ſuſceperat, fratribus auxilium præbere detractauit: eò quòd filia regis Sigiſmun-

mundi eſſet nupta illi, neptis videlicet regis Godmari.

De Amalrico Gotho. Cap. VIII.

AMalricus autem, filius Alarici regis Gothorum, cum partem regni paterni quæ à Francis non fuerat peruaſa ſuſcepiſſet regendam, legatos ad Childebertum & Clotharium direxit: rogans vt inito fœdere ſororem eorũ mereretur coniugem accipere. Quam illi non negantes, (vt regibus tantæ gentis dignum erat) ſummo cum honore miſerunt. At ille, vt erat gente & animo ferus, habere eam cœpit remiſſius nec diligere, vt reginam, ſed contumeliis dehoneſtare quaſi pretio emptam ancillam. Nam dum eſſet ipſe nefanda, qua & pater ſuus, Arrianæ hæreſeos maculatus perfidia, deſpectui eam habens quòd eſſet fide catholica, eunti ad Orthodoxorum eccleſiam multa ingerebat probra: ſtercora nanque in eam, vel in eius proiiciens viam, fœtoris commouebat violentiam, vt deuotam à puræ orationis ſtudio auerteret mentem. Quibus præſtricta contumeliis filia Clodouei, ad fratres cum lachrymis ſcribit, epiſtolam mittens per quendam ſibi fidelem: & cauſam ſuarum exponens iniuriarum ad extremum intuit, Miſeremini, inquit, mei fratres amãtiſſimi, & mearum neceſſitudines indignamini cauſarum. Vrbs Auerna Childebertum in finitim is

ſuis, de fratris Theodorici regimine ab eo vi prærepta tenebat: cùm memorata ſororis ſcripta ad eum peruenerunt, inde vir militiæ peritus, non expectato fratris Clotharij ſolatio, compoſitis ordinibus caſtra mouit: atque improuiſus armatas acies Hiſpaniis infudit. Nec defuit congreſſioni Amalricus, terreſtri naualíque pugna certare paratus. Vbi vtrique exercitui placuit, in cāpo prælio decreuêre. Sed Childebertus validior equitatu auertit hoſtē: nec diutius reſiſtere potuerunt Gothi: cùm virorum contis, & fremitu equorum conturbarentur. Cōuerſi igitur ſunt in diuerſa alij: plærique ad claſſem refugiebant. Ex ea quoque parte occurrêre Franci, ac vniuerſos, præoccupato itinere, repellunt à mari. Ipſe Amalricus fugere conatus eccleſiam catholicorum curſu petebat. Tunc vnus è turma Francorum citato equo eum inſecutus, haſta cominus percuſſum terræ deiecit exanimatum. Cuius comperto interitu Childebertus poſt tergum iter dirigens Gothorum, Toletum vrbem, ipſo terrore belli ciuibus conſternatis, ſine mora oppugnauit & cœpit: multíſque ablatis theſauris & ſorore aſſumpta repedare feſtinabat ad patriam. Sed antequam cupitas peruenirent ad ſedes, ſoror regis, neſcio quo depreſſa incommodo, vita deceſſit. Cuius corpus in loculo poſitum Parrhiſius eſt delatum, ac in baſilica ſancti Petri, iuxta patrem humatum. Sanè in theſauris quos Childebertus auexit ab

Hiſpa-

Hiſpaniis, reperta ſunt eccleſiaſtici vtenſilia miniſterij, ex vaſis quos dicũt fuiſſe Salomonis, ſexaginta precioſiſſimi calices, quindecim patinæ, viginti capſæ euangeliorũ. Quæ omnia cum ſolido fabricata eſſent auro, gemmiſque ornata opere incluſorio, rex tamen, integer, ab eorum cupiditate (vt erat largiſſimus) cuncta diuerſis præbuit eccleſiis. Sed dum incurſare ſtudet aliena, perdidit quæ putabat ſua. Nam Theodoricus frater ipſius dolẽs Aruernorum vrbem ab eo ſibi fuiſſe ſublatam, eam tempore iterato inuadit: Cæſiſque vel fugatis quos Chidebertus ad tuendam reliquerat ciuitatem, Mundericum, qui ſe propinquũ regis iactitabat regnúmque ſibi deberi, perimi iuſſit, & quæ eius erant ſub fiſcum redigi. Hic etenim Mundericus perſuaſis Aruernicis ciuibus, collecta etiam ruſticorum non parua manu caſtrum Victuriacum cõtra Theodoricum peruaſit: vbi dum rex eum obſidione cinxiſſet, & ſuperare nequiret, cuidam ſuorum Aregiſilo nomine imperat, vt dato ſacramento ſecuritatis, Mũdericum à caſtello exire ſuadeat, quatenus à circunſedentibus perimi poſſet. Ille præcepto obtemperat: ac circumuentum hominem caſtro educit: datóque in hunc modum ſuis ſigno: quid, ait, ô populi hũc virũ aſpicitis, ac ſi nunquam amplius eum vidiſſetis? His illi auditis impetu in Mundericum proruunt, quod ille cernens Aregiſilum ſic alloquitur: Quia (inquit) ô Aregiſile periu- *Munderici fortitudo.*

riis me decepiſti tuis, ex hoc tempore te viuentem nullus cernet oculis carnis. & hæc dicens, vti pone eum ſtabat, lancea inter ſcapulas adacta eum terræ defixit: euaginatóq; gladio hortatus ſocios ſuper hoſtes irruit, ac quouſque ſpiritus vitæ in eo fuit, cedere non ceſſauit. Archadius quoque, qui vrbem Aruernã Childeberto tradiderat, Bituricas aufugit. Ea vrbs tunc Childeberto parebat. Mater verò eius atque amica comprehenſæ apud Cadurcũ vrbem exilio addictæ ſunt.

aliâs Amita

De Clotharij in Thoringos expeditione. Cap. IX.

INde, fratre Clothario in ſocietatem aſcito, ipſe cum filio Theodeberto Thoringam petit. prçerat Thoringis rex Hermenfridus, duobus ſuis fratribus trucidatis. Cui acceſſerat ex coniugio vana quædam mentis elatio, quòd ei filia Theodorici regis Italici, ex ſorore ſuſcepta Clodouei, iure copularetur nuptiali. Hæc muliebri faſtu elata ꝙ regali manaret è proſapia, fratrem mariti Bercharium nomine ingenti oderat crudelitate: denique ſuadet viro, vt fratrem ſibi æmulum vita priuet & regno. Id ille nil moratus effecit, miſſiſque lictoribus eum perimi iuſſit. Pari modo alium, vocabulo Baldricum, ſuſpicione fraternæ inſimulatũ vindictæ, infanda damnauit morte. Hac arte Amalberga, id quippe nomen mulieri, vacuefecit

aliâs Bertharium.

Fecit ſibi aulam regni, dũ ſimulat ſaluti ſe velle conſulere mariti. Miſer ille, qui putauerit quòd illa in eius fratribus parricidales odiſſet cogitationes: nec animaduerteret conſortes regni ac periculorum ſublatos eſſe ſuorum, adeò apud improbos eſt affectus vilis, vt citò paruis ſuggeſtionibus extorqueatur. Profectꝰ *aliàs prauis.* itaque Theodoricus in Thoringam, obuiam habuit Hermenfridum cum innumera multitudine hoſtiũ: foderant autem Thoringi foſſam, quam texerant operimento ceſpitum, vt aduenientium inibi debilitarentur equi Francorum. Quo cognito, Franci acriter indignati hoſtes vltima labefactarunt pernicie: actóſque in fugam vſque Oneſtrudh fluuium proſequuntur. Ibi etiam aduerſarij reſiſtere auſi tranſitúque prohibere Frãcos graui ſatagebãt certamine. Sed vbi ſe Franci ipſo vſu veteri aſſuetáque vincendi confirmarũt cõſuetudine ordine ſuo nixi incurſantes cædere, ſcutis repellere, niſu omni ac virtute inconditã multitudinem in fluuiũ vrgere cœperunt. Nec difficile fuit plurimos in amnem mergi, cùm haud procul à littore res gereretur. Tanta autẽ ſtrages tũc de Thoringis facta fuiſſe fertur, vt cæſorum congerie completo fluuio, Franci ſuper interfectos in vlteriorem tranſirent ripam. Hermenfridus ipſe cum paucis elapſus in munimentum ſe contulit vrbis. Quem poſtea Theodoricus, fide data, Tulbiacum ad ſe venire mandauit: eúmque, dum deambulatum

per murum vrbis irent, & inter ſe alterutrum ſermocinarentur, præcipitem deorſum egit. Qui ruens comminuto cerebro exanimatus eſt. Ex eo quoque genitis minimè pepercit: Sed eos ſtrãgulari præcipiens, vniuerſas Thoringorum ciuitates Francis ſubiugauit, priſtináque eos iuſſit incolere domicilia. Denique Francos Thoringorum prius poſſediſſe fines ſuperior declarauit ſermo.

De *origine* Francorum *citatus diuus* Hieronymus. *Cap.* X.

SEd & beat⁹ Hieronymns, in opuſculo quod de vita ſancti ſcripſit Hilarionis, aſſerit hãc gentem, non tam amplam quàm robuſtam, inter fines Saxonum quondam habitaſſe & Alemannorum: memorans illius nationis illuſtrem iuuenem ab eodem viro dei dæmone eiecto fuiſſe curatum, nec nobis oneri etit ipſius diſertiſſimi verba ponere viri, cùm & noſtram (ſi inſerantur) honeſtent materiam, & gentis fortitudinem notam faciant pariter & decorent: ſimul etiam vt virtus dei in gentili quoque operata homine euidenter appareat. Ait ergo diuinæ legis interpres. Candidatus Conſtantij imperatoris rutila coma & candore corporis indicans prouinciã (inter Saxones quippe ac Alemannos gens eius non tam lata quàm valida apud hiſtoricos Germania, nunc verò Francia vocatur) antiqua ab infanti:

tia poſſeſſus, hoc eſt, à dæmone, qui noctibus eum vlulare, ingemiſcere, fremere dentibus compellebat. Hic ſecreto ab imperatore eue-ctionem petiit, cauſam ei ſimpliciter indicans, & acceptis ad conſularem quoque Palæſtinæ literis, cum ingenti honore ac comitatu Ga-zam deductus eſt. Qui cùm à Decurionibus lo ci illius quæſiſſet, vbi habitaret Hilarion mo-nachus: territi Gazenſes & putantes eum ab imperatore miſſum, ad monaſterium adduxe-rũt: vt & honorem commendato exhiberent: & ſi quid ex præteritis iniuriis in Hilarionem eſſet offenſi nouo officio deleretur. Deambu-labat tunc ſenex in arenis mollibus, & ſecum-de pſalmis neſcio quid, ſubmurmurabat. Vi-dénſque tantam turbam veniẽtem ſubſiſtit & reſalutatis omnibus, manúque eis benedicens poſt horam cæteros abire præcepit: illum ve-rò cum ſeruis ſuis & apparitoribus remanere. Ex oculis enim ei' ac vultu cur veniſſet agno-uerat. Statim ergo ad interrogationem ſuſpen-ſus homo, vix terram pedibus tangens, & im-mane rugiens Syro, quo interrogatus fuerat, ſermone reſpondit. Videres de ore barbaro & qui Francam tantũ ac Latinam nouerat lin-guam, Syra ad purum verba reſonare: vt non ſtridor, non aſpirationis, non idioma aliquod Palæſtini deeſſet eloquij. Confeſſus eſt itaque quo in eum modo dæmon intraſſet: & vt in-terpretes eius intelligerẽt, qui græcam tantum ac latinam nouerant linguam, græcè quoque

S. Hilarion dæmonem eiicitè corpore cuiuſdam.

eum interrogauit. Quo ſimiliter & in verba reſpondente eadem. Multas denique incantationum ei occaſiones & neceſſitatem magicarum obtendenti artium, Non curo ait, quomodo intraueris ſed vt exeas in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti impero. Cúmque curatus eſſet ſimplicitate ruſtica decem auri libras offerens, hordeaceum ab eo accepit panem: audiens quòd qui tali cibo alerentur, aurum pro luto ducerent. Hæc dixit Hieronymus, vir in ſancta eccleſia omni laudum præconio dignus. Nos autem ad rem cœptam vertamus articulum.

De reliquis Clotharij & Theodorici geſtis. *Cap. XI.*

Theodoricus fratri inſidias tendit.

DEnique dum apud Thoringam moræ fierét, Theodoricus fratri Clothario occultas parat inſidias: Expanſóque in parte domus velo armatos poſt id ſtare iubet, qui Clotharium ad ſuum veniẽtem colloquiũ ex improuiſo interimerent. Clothario itaque ingredienti domum pedes apparuere detecti armatorum. Quod vbi animaduertit, ſuos capere arma iubet, ſeque præcedere. Intellexit protinus Theodoricus fratrem dolum præſenſiſſe: & ne amplius manifeſtum fieret factum, loco muneris diſcum ei dat argenteum, gatias agẽs propter collatum auxilium. Neſcientibus ergo ſuis quid actum foret, Clotharius metatum

repetiit

repetiit ſuum. Poſt hæc Theodoricus cum ſuis queſtus ſe ſine cauſa ſuum perdidiſſe catinum, aduocans Theodebertum filium ſuum, Vade, ait, ad patrem tuum, & pete ab eo vas à me ei dono datum. Abiit ille, ac ſine mora quod petiit impetrauit. Clotharius inde regrediens Radegũdem, Bertharij regis filiam, ſecum abduxit: quæ poſtmodum apud Pictauam vrbẽ multis effulſit virtutibus.

Cùm igitur, vt prefati ſumus, Theodoricum atque Childebertum, quos iunxerat natura, diuideret diſcordia, tandem domeſtico fœdere ciuilium ſunt ſequeſtrata bellorum certamina. Sed quorundam nefandorum molitionibus hominum, qui aſſiduis gaudent rerum mutationibus, iterum pactæ pacis violata ſunt iura. Quapropter multi nobilium filij obſides, vtraque ex parte qui fuerant dati, ſeruituti ſubiiciuntur. Inter cæteros verò nepos beati Gregorij Lingonicæ ciuitatis epiſcopi, dum cuiuſdam barbari ſeruitio præmeretur, à memorati pontificis ſeruo Leone vocabulo, qui præparãdis epulis miniſterium exhibebat, ſubducitur priſtinæque libertati hoc ordine reſtituitur. Audito quippe ſacerdos præfatus eum Treueris detineri, mittit pueros, qui oblato domino eius pretio, illum exinde abducerent. Quibus barbarus reſpondit: hic, inquiens, tam præclari generis puer non dimittetur, niſi mihi decem libræ auri dentur. Illis hæc epiſcopo nuntiantibus, Leo ſe obtulit

B. Gregorius Lingonenſis epiſcopus.

dicens, permitte me & ego per Dei auxilium puerum liberabo. Quo permittente, quæſitum ille quendam hominem rogat, vt ſe domino pueri quaſi proprium famulum vendat, & pretium loco beneficij in ſuos vſus habeat. Obaudit ille dicta, & eum duodecim aureis memorato vendidit viro. Quærit deinde emptor à Leone quid operis ſciat agere. Cui Leo, in præparandis, inquit, epulis nullus me præteriit diſciplina artis. Imperat ergo dominus vt adueniente die Solis (ſic enim barbari vocant diem dominicam) tale paret conuiuium, quod venturi ad eum amici habeant admiratum. Quare ille aggregata pullorum gallinaceorum multitudine, ita præparauit, vt dicerent conuiuæ ſe nec in menſa regis tale quid guſtaſſe. Gauiſus dominus Leonem promptuario præficit, ac ſummam ſui gratiam impartit. Poſt anni circulum cum Artalo (id quippe nomen nepotis epiſcopi erat) in prato, eò quòd ille cuſtos equorum eſſet, deſcendit. Et verſis ſibi inuicem dorſis, ne agnoſcerentur loquentes. Artalum ſic compellare cœpit: Tempus eſt, inquam, ô puer, vt de patria cogitemus. Hac igitur nocte dum equos è paſtu reduxeris, caue ne ſomno graueris, Sed, vt à me vocatus fueris, iter ſi ſapis noſtrum parabis. Ea fortè nocte Leo generũ domini ad domum redeuntem proſecutus, vina porrexit. Cui ille ioco: ait dico, ô puer ſi valeas, qua nocte ad patriam reuerti deſtinas?

aliàs Attalo

Att. induſtriam ſerui.

Ad

Ad quem Leo item iocando,veritatem tamen effatus, hac inquit nocte, ſi deus permiſerit. Vtinam ait alter me cuſtodiant famuli mei,ne quid de domo mea auferas. Necdum itaque prima noctis quiete tranſacta, Leo ad Artalum properans quærit an habeat ſpatham, quo negante, ille à capite domini ſui ſcutum ſimul cum framea aufert:ſciſcitantique domino, reſpondit ſe eſſe, velléque Artalum qui tanquam ebrius quieſcebat ſuſcitare, vt ad paſtum equos deducat. Illo verò non abnuente profectus eſt ad Artalum: aſcenſiſque equis, raptíſque quibuſdam veſtibus ſiue ornamentis, triduo ieiuni iter peragunt: venientéſque ſuper Moſam dum à quibuſdam detinerentur, relictis equis ſuper parmas fluuium tranſmearunt: inuentáque arbore pruni, eius ablato fructu, inter iter agendum eo ſe ſatiant. Porrò viam ingreſſi Campaniæ, nocte quadam audiunt ſonitum poſt terga currẽtium equorum. Tunc Leo ad puerum, proſternamur, inquit, terræ ne videamur. Tunc poſt truncum rubi ſe collocant, extractis tamen gladiis, vt, ſi neceſſe foret, his ſe defenſarent. Equites verò eo loco conſtiterunt, ſpectantes donec equi vrina ſe leuarent, Dixítque alter ad alterum, veni, quia fugiunt hi deteſtabiles: verùm ſi inuenirentur, vnum ex eis patibulo, alium gladiorum ictibus perderem, Erat autem qui hæc loquebatur dominus illorum: qui motis equis cum ſocio receſſit à loco.

Illi verò eadem nocte Remis venientes, à preſbytero Paulello per biduum recreati ad beatum Gregorium ſunt regreſſi. Attalus cum gaudio eſt ſuſceptus: Leo cum vxore ac filiis libertate, præmióque terræ donatus eſt.

De dolo in filios Chlodomiri. Cap. XII.

INterea Crothildis regina Parrhiſius reſidens, filios Chlodomiri, nepotes ſuos, ſolerti nutriebat diligentia. Childebertus verò zelo ductus, quòd videbat reginam ſuper eos maternum declinaſſe animum, autumans deperire ſibi, quicquid materni affectus in illis transfundebatur. Clotharium excitat, vt è medio hominum tollendi adoleſcentes occaſionem quærat. Doloſa adinuicem captantes cõſilia, ad matrem dirigunt, qui memoratos iuuenes ab ea ſuſceptos ad ſe perducerent, aſſerẽtes ſe velle debitam illis regni reddere portionem. Dolum regina non præuidit: mandatóque filiorum paruit eò ſtudioſius, quo adoleſcentulis benè eſſe gratulabatur conſultum. Suſcepit legatus iuuenes, vt eos deduceret ad reges. Eo diſcedente è veſtigio aduenit alter forpices & gladium deferens, Quibus regina viſis, inquirit quid ſibi iſta velint: cui Veredarius ſic inquit. Mandant filij tui, velis ne tuos nepotes tonderi, an gladio percuti: delibera, Vnum enim eorum neceſſe eſt fieri. Quo illa audito, alta trahens à pectore ſuſpiria

Planctus Crothildis reginæ in nepotum nece.

ſpiria ingemuit, & ait: Nunc mihi bonum eſt cũ filiis meis mori: mortua eſt pietas: nũc profectò illud eſt tempus, quo ſi omnes dent ſua conſilia, huic malo remedium inueniant nullum. Nouum hoc flagitij genus eſt, quo patrui innocentium appetunt vitam nepotum. Doleo: fateor parricidas generaſſe me filios, qui non poſſent parcere parentibus. Sed de illis taceo quos iuſta allegatio maternæ calamitatis exoſos fecerat: Verum in iſtis nullæ reperiuntur cauſæ offenſionis, niſi quòd in regno natis, regiſque filiis, debita inuidetur portio paternæ hæreditatis. Pereunt itaque ad dolorem mihi, ad fructum illis. At quærat quis, vt quid eos occidere velint? cognoſcat, quia ad præſens ipſis mors eorum proficiet. Miſeram me, quæ ad hos fructus fœcunditatis ſum reſeruata, vt infelicia eis porrigerem vbera, qui mihi chara nepotum auferrent pignora. Ego, infantuli, veſtræ cauſa ſum perditionis, quæ inconſideratis perſuaſionibus patrem veſtrum obieci periculis mortis. Satis infelix mater fueram, auia volui eſſe ſolicitior. Videns mihi ætatem procedere, tentaui conſulere poſt me nepotibus, atque vtinam conſuluiſſem. Sed nunc eos mihi quidem eripit intolerabilis ærumna, quos magis magiſque commendauerat natura & miſericordia. Summe Deus, ne inter greges noxiorum deputes animas innocentium, nec eos ſæua infeferorum crucient ſupplicia: ſed mundo ſu-

pernum iter carpentibus è veſtigio tranquilla æternæ vitæ ſuccedãt habitacula. His dictis, indignatione ſimul & cõpaſsione vox eſt intercepta loquentis. Verùm vbi ſpiritũ reſumpſit, ecquid ait, aliud reſtat? Conditio mihi offertur, vtrum malim eos tonderi an gladio percuti. Sed vtcunque ſe res habeat nullatenus clericos fieri patiar. Hæc dixit, putans quòd pietate flexi naturæ, à tanto deſiſterent ſcelere. Quamuis enim ei nota eſſet Clotharij feritas, nunquam tamen credere potuit, quòd vſque ad parricidium perſeueraret. At ille longè ab eius ſententia aberrans, arreptum ſeniorem natu puerum ad terram eliſit, cultellóque latus perfodiens vita priuauit. Quod cernens iunior ad Childebertum ſe contulit: & ſuffuſus lachrymis ſpecie miſeſerabili, patrui inhærens veſtigiis, orare veniam, ac vt animum ſibi regis Clotharij conciliatum redderet obſecrare. Motus ille miſeratione fratrem deprecabatur, vt naturæ contemplatione molliret iram, nepotíque parceret, ſupra iram conſtituens ius naturæ. Promittebat etiam ſe pro huius rei viciſſitudine, beneficium quod ipſe vellet recompenſare. Cui frater dum tu (inquit) huius facti miniſter exiſtis, vt quid miſereri te velle ſimulas. Quin potius puerũ à te expelle, aut pro eo morere. Veritus Childebertus verba fratris, nec eius valens, immò nolens, contraire voluntati, puerum à ſe repulit: quem Clotharius

Clotharij crudelitas.

rius eo quo fratrem eius interemit modo. Reliquus qui ſupererat è fratribus, vitæ potius ac ſaluti quàm regno intentus, prompta fidiſſimorum ſibi famulorum ope vſus, fuga ſe exemit periculo, ei nomen Clodoaldo. Qui poſtea clericus factus, preſbytérque ordinatus, dignè eſt conuerſatus: & finem vitæ ſortitus, Nouigento villa territorij Parrhiſiacæ vrbis ſepultus, multis miraculorum ſignis cœlo ſe viuere declarat. Clotharius autem, nutritiis puerorum pari modo neci traditis, aſcenſo equo ab eo receſſit loco vna cum ſuis. Tunc Crothildis regina ablata nepotum corpuſcula condiens aromatibus, in baſilica ſancti Petri fecit humare. Theodoricus autem Theodeberto filio ſuo deſpondit vxorem vocabulo Wiſegardam, filiam Vvaconis regis Longobardorum. *aliâs Langobardorum.*

De Longobardorum origine & geſtis, Cap. XIII.

HIc locus nos admonet, intermiſſa paululum cœptæ rei ſerie, exordium nos huius pandere gentis, & præterita retrò tempora retractando repetere: maximè cùm præclara quædam Francorum geſta, in hiſtoria contineantur Longobardorum. Heruli igitur, *aliâs Huinili* qui & Longobardi, ab inſula Germaniæ, quæ Scandinauia dicitur, egreſſi Ibore ac Aione *Scandinauia.*

ducibus,regionem quæ Scoringa dicitur quaſi habitaturi ſunt ingreſſi. De qua propter vict⁹ penuriam exire cõpulſi, tranſierunt in Maurigam. Vnde progreſſi habitauerũt,in Golanda: mortuíſque ducibus regem ſibi Agelmũdum, filium Aionis ducis ſtatuerunt, qui per triginta trium curricula annorum illis præfuit. Cui ſucceſſit Lamiſſio: Lamiſſioni quoque Lethij: poſt Lethij regnauit Hildehoc. Quo defuncto, quintns Gudehoc regnum ſuſcepit. Deinde poſt pugnam, quam inter Odoacrem & Pheletheum fuiſſe ſuperiori commemorauimus libello,profecti Longobardi de Golanda peruenerunt in Rugiland, quæ Latinè Rugorum patria dicitur. Nam land lingua Germanorum, patria dicitur verbo Latinorum. Exempto autem humanis rebus Gudehoc,ſucceſſit eius filius Claffo. Decedente quoque Claffone, Tato regnum tenuit. Quo tempore Longobardi relicta Rugorum patria venerũt in campos patentes, qui ſermone barbarico felth appellantur,manſerúntq; ibi. Quo dũ demorantur, Radulphus rex Herulorum fœdus quod cum Tatone pepigerat irrumpẽs,eò quòd comprererat fratrem ſuum germanum à filia Tatonis nefandiſſimè interemptum, bellum ei intulit. Sed ipſe cum ſuis à Longobardis ſuperatus, vita pariter & regno eſt priuatus. Tanta autem conſternatio, ac, vt verius dicam, mentium alienatio eius inuaſit exerci-

aliâs Mauringa.

exercitum, vt virides ſegetes, lini campos, flumina crederẽt: dúmque brachia quaſi nataturi extenderent, à ſuperuenientibus ſine difficultate cædebantur hoſtibus. Irruit autem ſuper Tatonem Vvacho filius fratris ſui: interfectóque eo regnum ipſe iam octauus ſuper Longobardos tenuit. Huius filiam, vt prædictum eſt, Theodoricus filio ſuo Theodeberto deſpondit. Quam ille poſt mortem patris relinquens, Deutheriam Romani generis fœminã hac de cauſa duxit vxorem. Dum Gothi, poſt mortem Clodouei, multa de his quæ ipſe eis abſtulerat, peruaſiſſent: Theodoricus Theodebertum filium ſuum ad ea recuperanda direxit: qui ad vrbem Bituricam accedẽs, legatos ad caſtrum Caprariam, vt ciues ſibi aperiant, dirigit. Deutheria verò mulier nobilis & ſapiens, cuius vir ad prædictam vrbem propter hoſtilem tranſierat incurſum, Theodeberto mandauit quòd veniens cum pace ſuſciperetur. Quo aduentãte, illa ei obuiam eſt progreſſa. Cuius ſpecie rex captus ſuo eam coniunxit ſtratu.

aliâs Biterris

De Theodorico & Theodeberto. *Cap.* XIIII.

IN illis diebus Theodoricus Siginaldum parentem ſuum occidens gladio, clàm mandauit Theodeberto vt filium eius, qui vna cum eo ierat, interimeret. Sed ille, eò quòd illũ de ſacro fonte leuaſſet, oſtenſis paternis literis

aliâs Sigiualdum.

fugam ſuaſit, donec poſt mortem patris ipſo regnante ad eum reuerteretur. Qui fugiens apud Latium latuit. Poſt nuntiatur Theodeberto patrem grauiter ægrotare, qui poſtpoſitis cæteris rebus eò tendit, Deutheria Aruerni relicta.

Theodebertus regnat. Theodoricus autem, cum iam viginti quatuor annis regnum tenuiſſet, vita decedens Theodeberto filio ſedem ſui reliquit regni: qui manſuetus cunctiſque modeſtus, iuſtitiæ quóque cultor fuit egregius. Conſurgẽtes verò Childebertus atque Clotharius eum regno pellere conati ſunt. Quos ille demulcens regnum ſagaciter recepit, miſſóque nuntio Deutheriam ab Aruerno euocans, ſibi eam in matrimonium copulauit. Cernens Childebertus quòd eum vi ſibi ſubdere nequiret, amicitia ſibi necti commodiùs duxit: accerſitúmque triplicibus ex omni ſupellectili ſua ornamentis donauit.

aliâs Giualdus. *Ginaldo reſtituuntur res.* Ginaldus autẽ, Siginaldi filius, audiẽs Theodebertum loco patris regnare, ad eum rediit. Quem rex deoſculans cunctas ei paternas reſtituit hæreditates: data ei tertia ex omnibus quæ à patruo acceperat muneribus parte. Verùm Deutheria cernens filiam ſuam, quam ex priori ſuſceperat viro, valdè adultam, verita ne à rege concupiſceretur, vehiculo impoſitam indomitiſq; bobus tractam, apud Viridunum de põte in Moſam præcipitari iuſſit. Erat porrò Theodebertus rex egregiè moratus: agno-

ſcens

ſcens verò quòd Deutheria ſuã, vt prædictum eſt, interemiſſet filiã, repudiata ipſa Vviſegardam, iterum ſibi ſociauit.

Deutheriæ crudelitas in filiam.

De Beliſarij reliquis ſucceßibus. Cap. XV.

POrrò Beliſarius poſt inclytum quẽ de Vvãdalis, vt ſuprà diximus, apud Conſtantinopolim egit triumphũ, intimus amicorum Iuſtiniani principis habebatur. Et aſtipulante prioris ſocietatis prærogatiua, cùm inter primos ſecretorum arbitros ipſe primus accerſiretur, multorum contra ſe inuidorum excitauit corda. Qui dolentes vberiore illum pollere potentia, ſibíque deputantes officere in quo ille proficeret, quaſi ſalutis Cæſaris ſolliciti, crebro ei denuntiabant, ab inſidiis Baliſarij fore cauendum. Quòd niſi ipſi ſimulatione fidelioris conſilij reuocauiſſent, iandudũ Beliſarij gladio interfectum Iuſtinianum, regnúmque indigno hæredi vacuefactum. His, atque homini, regiorum ſatellitum ſeu etiam primorum palatij ſermonibus, Auguſtus per inuidiã paulatim accendebatur. Et ſuſpectam habens Beliſarij potentiam, patriciatus ei interdixit curam. Qui publicis expeditus actionibus, ſecuram deliberans in reliquũ agere vitam, priuatas incolebat ædes. Sed, quia difficile eſt in proſperis inuidia carere, iterum zelutiterum orta inſimulatio, quia vltrà quàm priuatis mos eſt ſeſe agebat: duodecim námque milibus

Iuſtiniano inſignia imperatoria adimuntur.

puerorum vallatus, quocunque eundum foret, progrediebatur. Fuere nonnulli qui vitã quoque ipſam ereptum ei ire vellent. Verùm cùm imperatoris mentem ad ſuam nequirent inflectere ſententiam, ipſum dignitate regia priuare moliti ſunt: opportunámque nacti occaſionem, procedentem ad circi ſpectaculum principé, priuata detentum cuſtodia, corona ſpoliant ſimúlque veſte purpurea: deductúmque ad medium theatri quendam Florianum, in ſolio ſedere faciunt regio. Iuſtinianus autem tali dehoneſtamento affectus, ad Beliſarium miſit qui dicerent: hæc mandat Iuſtinianus Cæſar quondam & Auguſtus. Immemor, inquit, iniuriarum, mi Beliſari, factus modernarum, ad memoriam quæſo reduc priſtina beneficia: & ſi quid præuales, adiuua me. Ad hæc Beliſarius ita reſpondit. Si (ait) auita mihi ſuppeditaret potentia, ferrem poſcenti ſuffragia. Nunc autem incaſſum fundit preces, cum mei præſentia conſulares violauerit faſces: Verumtamen Chriſti domini mei parens præcepto, non referens mala pro malo, auxilium illi laturus accingar vt potero, & ſimul, his dictis, ad cõſpectum properat noui principis, cunctis vt ſequerentur ſuis præcipiens pueris. Et pro foribus theatri ſtans, conſpexit eminus turbam ſe odientium cathedræ imperatoris Floriani circunſiſtere. Conuerſus igitur ad eos qui ſecum erant, en, inquit, fidiſſimi milites, adeſt omnibus votis expectata dies, ad capeſſendã vltionem

nem ex inimicis: Vallatus eſt tyrannus caterua malignantium, qui ſe ei ſociauerunt, freti improbitate morum: nec dubitandum pari eos debere perire interitu, quos æquales reddidit malitiæ cauſa. Armate itaque dexteras vindices, & quod me videritis facere, vos quoq; facite. Poſt hæc introgreſſus, dum veluti adoraturus genu flecteret, euaginato enſe falſi principis caput amputauit. Quod cernentes qui cum eo venerant, diſtrictis gladiis circunſtantes fortiter ferire cœperunt. Turbati hi qui prius de permutatione dominationis ſibi applaudebant, fugæ potius quàm defenſionis auxilium quæſierunt. Caput Floriani, cum corona regni, Beliſarius ſuſtulit: veniénſque ad Iuſtinianũ taliter ei locutus eſt. Æmuli (inquit) meæ tuæq́ue ſalutis, ſeminarium diſcordiæ inter nos ideo quàm maximè ſæuiſſe viſi ſunt, vt & me exortem honoris redderent, & te mei præſentia deſtitutũ contumeliis, vti nunc palam cernitur, afficerent. Attamen ego his quæ aduerſariis ſuggerentibus cõtra me egiſſe cognoſceris poſthabitis, gratiam imperij lucíſque rependo, quam illi ereptum iri voluerant: Recolénſque priora erga me beneficia tua, hoc te nunc dignor munere: His dictis, diadema regni eius impoſuit capiti. Iuſtinianus hoc modo imperio reſtitutus, ſæpefatum Beliſarium iteratò patricium ordinãs, aduerſum Gothos, qui Italiam inhabitantes Romanos grauiter armis premebant, dirigit.

Florianus imperator occiditur.

Iuſtiniano reſtituitur imperium.

De diuo Benedicto. Cap. XVI.

His diebus beatiſſimus Benedictus pater & prior in loco qui Sublacus dicitur (qui ab vrbe Roma quadraginta milibus abeſt) & poſtea in caſtro Caſſino, quod Harum appellatur, & magnæ vitæ meritis, & apoſtolicis virtutibus effulſit. Quo etiam tempore ſanctiſſimus Agapitus Romanæ ſedis pontifex, ad regiam vrbem profectus, Iuſtinianum principem in Euthycis ſectam delapſum, ad veram & catholicam reduxit fidem: damnatóque Anthimo patriarcha Conſtantinopolitano, non multò pòſt idem Papa apud eandem vrbem diem obiit. Cui ſucceſſit in pontificatu Syluerius. Hic eleuatus eſt à tyrãno Theodoro, qui apud Gothos regnum arripuerat, ſine deliberatione decreti imperialis. Qui corruptus pecunia talem timorem induxit clero, vt qui non cõſentiret gladio puniretur. Poſt menſes duos nutu diuino extinguitur Theodorus: & eleuatus eſt rex Vvitigis. Tunc veniens Beliſarius patricius in partes Siciliæ, audiuit quòd Gothi feciſſent ſibi regem: & inde per Campaniam properauit Neapolim: quam & obſidere cœpit, quia ciues Neapolitani noluerunt aperire ei. Qui pugnãdo ciuitatem introiuit: & Gothos, quoſcunque obuios habuit, neci tradidit: factóque maximo bello contra Vvitigem, ingreſſus eſt vrbem Romam, & ciuitatem muniuit. Tunc recolligens Vvitigis multitudinem Gothorũ, vno

Beliſarius Neapolim capit.

Vuitigis Romam obſidet.

vno anno ita obſedit vrbem Romam, vt nulli eſſet facultas egrediendi vel ingrediendi. Verùm intra ciuitatem fame opprimente populum, adeò vt aqua vænundaretur pretio, pugnæ tamen maximæ fiebant à Beliſario defendente Romanos, vel ciuitatē, aduerſus Gothos: quos etiam Rauennam fuga petere poſtmodum compulit.

De *Vigilij diaconi conatibus*. *Cap*. XVII.

TVnc temporis Vigilius diaconus, qui apud Conſtantinopolim erat apocriſarius, animaduertit diſplicere Auguſto & Auguſtæ damnationem Anthimi patriarchæ Conſtantinopolitani, & volens ſibi apud dominos rerum parare gratiam, perſuaſit Auguſtæ vt mitteret ad Syluerium pontificē literas hoc modo ſcriptas. Aut ad nos, inquit, ne pigriteris venire, aut certè ſcriptis tuis reuoca Anthimū in locū ſuum. Quibus beatus Syluerius perlectis ingemuit: & in hæc verba imperatrici reſcripſit. Licet hæc cauſa finē temporali meæ inferat vitæ, ego tamen, Auguſta domina, rem hanc nunquam faciam vt reuocem hominem in damnata perfidia permanentem. Hac de re indignata Auguſta, mittit Vigilium ad Beliſarium, præcipiens vt inuenta occaſione Syluerium in exilium ageret, Vigiliúmque pontificem conſtitueret, qui ſe reuocaturum Anthimum repromiſerat. Huius præcepti tenorem ſuſcipiēs Be-

liſarius. Ego, inquit, voluntati principum contraire non audens, licet inuitus iuſſionem adimpleo: ſed huius machinator ſceleris, iram non effugiet iudicis cuncta cernentis. Subornatis itaque teſtibus, qui dicerent dominum Papam Gothis ciuitatem ſimúlque patricium tradere voluiſſe, iuſſus eſt præſentare ſe ad audientiam in palatium principis. Et ingredientem cum ſolo Vigilio Antonina patricia ſic alloquitur: Dic, domine Silueri, quid fecimus, vt nos tradere in manus Gothorũ velles? Adhuc ea loquente ingreſſus Ioannes ſubdiaconus regionarius primæ ſedis, tulit pallium de collo eius, induítq; veſte monaſtica. Qui apud Pontiam inſulam in exiliũ relegatus, inibi cõfeſſor vita deceſſit. Vigilius vero in pontificali ſede reſedit. Iteratò Beliſarius cũ Vvitige rege Gothorum dimicans, exercitum eius maxima cæde labefactauit, ipſúmque captum Conſtantinopolim triumphans perduxit.

B. Siluerius Pon. Max. in exilium mittitur.

De Childeberto rege & beato Germano epiſcopo. Cap. XVIII.

VErùm Childebertus rex Francorum, aſcito in auxilium Theodeberto, Theodorici filio, nepote ſuo, aduerſus Clothariũ fratrem ſuum pugnaturus ire diſpoſuit: nũtius ad Crothildem matrem ſupradictorum properat regum (quæ tunc Parrhiſius morabatur) aſſerens vtróſque fratres germanos, in mutuam perniciem

ciem exercitus adunare multitudinem. Quo comperto mater, filiorum condolens nequitiæ, materni affectus præſtricta neceſſitudine, ad ſepulchrum ſancti Martini properat, & lachrymarum effundens flumina orationem fudit ad dominum in hęc verba. O bone (inquit) Ieſu qui diſcordes elementorum curſus fœdere ſancto conſocias, tu fratres, malo diſcordiæ temerantes iura naturæ, in vnitatem pacis redire concede: nec mihi obſit, quod tales genui vel etiã educaui qui ignorẽt, fratres & affectus neſciant propinquorũ, interemerint patruos, iugulauerint nepotes: non tamen eò vſque fore proceſſuros exiſtimaui, vt quòd nati ſunt obliuiſcerentur. Tu modo, omnipotens pater, qui naturæ auctor atque arbiter es, honeſtum inter germanos compone pactũ: tu perturbatores pacis, potentiæ tuæ virtute deterre. Has illam preces pro natorum ſalute fundentem audiuit omnipotens, cœlíque à parte ſerena intonuit. Nam Clotharius periculoſum ratus aduerſum duorum potentum regum copias prælio decernere, confugium in Aurelianenſi pago, in loco qui Combros dicitur, fecit, donec aut animus erga ſe fratrum trãquillior, aut ſibi ad reſiſtendum virtus numerioſiore ſuorum manu, qui iam iamque affuturi credebantur, eſſet paratior. Maior autem ſpes eius in Chriſti domini virtute cõſiſtebat. Cùm ecce, ſubitò in loco quo aduerſarij caſtra fixerant, matutino ſub tempore audita ſunt toni-

aliàs Aurelienſi.

trua mugire, imbres ruere: fulgura verò per procellas deiecta tentoria rupêre, equóſque eorum in diuerſa egerunt. Porrò militaris manus ſolis contra violentiam imbrium contecta clypeis, miſericordiam domini efflagitatura humi proſternitur, vtque moderatiori quàm merebantur vindictæ pœna ferirentur exorāt. Quódque admirabilius eſt, in caſtris Clotharij nec ſpiritus flauit venti, nec pluuiæ cecidit gutta, nec vlla prorſus coruſcationis apparuerunt ſigna. Tum demum qui venerant exterminatum, legatos miſerunt ad Clotharium, qui pacem peterent fœdúſque perpetuum inirent. Quod ille volens conceſſit: & ex vtriúſque exercitus conſenſu vtrinque diſceſſum. Ita precibus deo deuotiſſimæ mulieris, matris videlicet ſuæ, ab imminenti piaculo ſimul & interitu fratres erepti, immane facinus quod mente conceperant explere permiſſi non ſunt. Fuere plærique læti, quibus placebat concordia germanitatis.

Beati Germani viſio.

His diebus beatus Germanus poſitus ſopore, inſpicit à quodā ſene claues ſibi portæ Parrhiſiacæ porrigi: & interrogans, quid hoc fieret, accepit reſponſum, vt ſaluas eas faceret. At pòſt ciuitatis eius epiſcopo, nomine Euſebio, decedente, dum præcellentiſſimo regi Childeberto occurriſſet, in eius electione mox effectum illa vox cœleſtis promeruit, & epiſcopatus ſortitus eſt gradum dignitatis.

De

De reliquis Childeberti geſtis. Cap. XIX.

CHildebertus autem rex qui anterioribus, vt ſuperiùs declaratũ eſt, annis Hiſpaniam ingreſſus Toletum vrbem ceperat, Clothariũ fratrem ſuum, cum quo fœdus firmauerat, ſollicitauit in adiumentum ſui: quò, eius fretus ſocietate, eandem prouinciam ſibi ſubacturus aggrederetur. Quo, cum valido exercitus aduentante ſupplemento, viribus coniunctis, Cæſarauguſtam vſque acceſſerunt. A cuius vrbis ingreſſu prohibiti: obſidione adoriuntur. Et reſiſtẽtibus oppidanis, cùm ſumma vi vtrinque decerneretur, tandem Hiſpani, ipſa obſidionis diſpoſitione & Francorum feroci perterriti animoſitate, animos à prælio reuocauerunt, ac tota mentis intentione ad Chriſti miſericordiam implorandam conuerſi, aſſumptis crucibus cum letania murum obambulantes circuire cœperunt. Quod reges cernentes, aliquod maleficium exercere ſuſpicati ſunt: captúmque quendam ex ruſticis ſollicitiùs interrogant, cuius religionis habitatores ciuitatis eſſent, aut quid vrbem circumeundo præcãtationibus agerent. Quibus ille, ciues ait Chriſtiani ſunt, nunc vt ſui miſereatur dominus, exorant. Cui reges. Vade, inquiunt, dic epiſcopo vrbis vt ad nos nihil hæſitans veniat. Quem aduenientem Childebertus taliter alloquitur: Chriſtianæ, inquit, religionis ac vnius veri dei

vos agnoſcentes eſſe cultores, parcere vobis decreuimus, ſi aſſenſum noſtrę petitioni tu qui antiſtitis in hoc loco fungeris officio præbẽs, nobis ſancti Vincentij reliquias contuleris, qui, vt beatiſſimus Germanus Pharrhiſiacæ noſtræ videlicet vrbis epiſcopus, nobis ſæpiſſimè retulit, in hac vrbe, vt multorum ſynceritas & ſignata veritatis verba teſtantur, eximius Leuita enituit. Pontifex nil moratus eiuſdem inclyti Leuitæ ac martyris ſtolam id eſt tunicam regibus offert. Quam illi condigno honore ſuſcipientes, obſidionem iuxta promiſſum ſoluunt. Et deuaſtata omni prouincia, cum ſpoliis & ingenti præda natiuum repetunt ſolum.

De Gothorum regum à ſuis nece: & Childeberti Francorum regis geſtis. Cap. XX.

Theodorus Theudegilus. Agila.

POſt Amalricum autem, Theodorus Hiſpanias tenuit. Quo interfecto, Theudegilus ſucceſſit. Hic dum inter cœnandum alacritate vltra ſolitum vtitur, extinctis cereis à ſuis occiditur, & Agila regnum arripuit. Gothi verò iam olim vitium hoc in conſuetudinem vertêre, vt dum eis rex proprius diſplicuerit, à ſuis interimatur. Verùm Childebertus acceptam beati Vincentij ſtolam Parrhiſius defert: ædificatámque ſolo tenus, ſecundũ beatiſſimi Germani diſpoſitionem, baſilicam nomini eiuſdem ſancti Leuitæ ac martyris dedicari fecit: in qua

Vincentij ſancti ſtola. Ædificatio templi ſancti Vincentij.

in qua non minimam vaſorum partem, quæ eum à Toleto aſportaſſe ſuprà memorauimus, cum capſis Euangeliorum, cruces quoque mirifici operis, aliáque deuotus excellentiſſima contulit munera. Quam eccleſiam quomodo & quo inſtinctu eam ædificare cœperit, eius pragmaticũ ita deſignat: CHILDEBERTVS REX FRANCORVM VIR ILLVSTRIS. Recolendum nobis eſt & perpenſandum vtilius, quòd ij qui tẽpla domini noſtri Ieſu Chriſti ædificauerint, & pro requie animarum ſuarum ibidem tribuerint, vel in alimoniam pauperum aliquid dederint, & voluntatẽ dei adimpleuerint, in æterna requie ſine dubio apud deum mercedem recipere merentur. +

Ego Childebertus rex, vna cum conſenſu & voluntate Francorum & Neuſtraſiorũ, & exhortatione ſanctiſſimi Germani Parrhiſiorum vrbis pontificis, vel conſenſu epiſcoporum, cœpi conſtruere templum in vrbe Parrhiſiaca, prope muros ciuitatis, in terra quæ aſpicit ad fiſcum noſtrum Iſciacẽſem, in loco qui appellatur Locotitio, in honorem ſancti Vincentij martyris, cuius reliquias ex Hiſpania aſportauimus, ceu & ſanctæ crucis, & ſancti Stephani, & ſancti Ferreoli, & ſancti Iuliani, & beatiſſimi ſancti Georgij, & ſancti Geruaſij, Prothaſij, Nazarij & Celſi pueri, quorum reliquiæ ibi ſunt conſecratæ, propterea in honorẽ dominorum ſanctorum concedimus noſtrum fiſcum largitatis noſtræ qui vocatur Iſciacus,

Childeberti pragmaticum

aliâs Leucotitio.

qui eſt in pago Parrhiſiorũ prope alueum Sequanę, vna cum omnibus quæ ibi aſpiciũt, cum manſis & commanentibus in eis, agris, territoriis, vineis, ſyluis, pratis, ſeruis, inquilinis, libertis, miniſterialibus (præter illos quos nos ingenuos eſſe præcipimus) cum omnibus appendentiis ſuis quæ ibi aſpiciunt, cum omnibus adiacentiis, cum omnibus quæ nobis deſeruiunt tam in aquis quàm in inſulis, vel cum molendinis inter portam ciuitatis & turrim poſitis, cum iuſulis quæ ad ipſum fiſcum adiacent, cũ piſcatoria quæ appellatur Veuna, cum piſcatoriis omnibus quæ ſunt in ipſo alueo Sequanæ, ſumúntque initium à ponte ciuitatis, & ſortiuntur finem vbi alueolus Sauara veniens præcipitat ſe in flumen. Has omnes piſcationes quæ ſunt & fieri poſſunt in vtráque parte fluminis, ſicut nos tenemus & noſtra foreſtis eſt, tradimus ad ipſum locum, vt habeant ibidem deo ſeruientes victum quotidianum per ſuccedentia tempora. Damus autem hanc poteſtatem, vt, cuiuſcũque poteſtatis littora fuerint vtriúſque partis fluminis, teneant vnam perticam terræ legalem, ſicut mos eſt, ad ducendas naues & reducendas, ad mittenda retia & reducenda, abſque vlla refragatione vel contradictione ſeu iudiciaria contentione. De argumentis verò per quæ aues poſſunt capi ſuper aquam, præcipimus, vt nulla potens perſona inquietare audeat famulos dei: ſed omnia ſecurè teneãt, poſſideant, per infinitas temporum

aliàs Venna.

rum

rum ſucceſſiones, & cum artis & caſis infra *aliâs.* Aris
Parrhiſius ciuitatem, cum terra & vinea: & oratorium in honore ſancti Andeoli martyris, quem de Helario & Ceraunio, dato pretio, comparauimus: & cum omnibus quæcúnque in ea nobis deſeruiunt pro requie animæ meæ, quando deus de hac clariſſima luce dederit diſceſſum. Ipſe fiſcus qui vocatur Iſciacus, cum omnibus quæ ibi aſpiciunt. ipſo die ad ipſum templum domini quod nos ædificamus deſeruiat, & ad omnia quæ illi ſunt opus, tam ad lumen, quàm in dei nomine ad ſtipendia ſeruorum dei quos ibi inſtituimus, ſeu ad ipſos rectores qui ipſos regere habent omnino ibi trāſoluant, & per longa annorum ſpatia ad ipſum templum domini, abſque contradictione vel refragatione aut iudiciaria contentione inſpecta ipſa præceptione omni tempore proficiat in augmentum. Et vt hæc præceptio ceſſionis noſtræ, futuris temporibus ſirmior habeatur deo auxiliante, vel per omnia tempora inuiolabiliter cōſeruetur: manibus propriis vel noſtris ſignaculis infrà decreuimus roborare. Datum quod fecit menſe decembri die ſexto, anno quadrageſimo octauo poſtquam Childebertus rex regnare cœpit.

Ædificata igitur & multis prædiis & ornamentis ditata eccleſia, abbatem inibi conſtituit Authariū nomine, magnæ nobilitatis virum qui præeſſet ibi deo famulantibus. Nunc igitur ad ordinem reuertamur hiſtoriæ.

De Theodeberti in Italiam expeditione. *Cap.* XXI.

CHildeberto itaque cum fratre Clothario Hiſpaniæ partes aggrediente, Theodebertus Theodorici regis filius, memoratorum nepos regum, in Italiam cum maximo ſuorum equitatu contendit: eámque, ab Alpibus vſque ad maritimorum confinia locorum peruagatus, tributariam effecit: & ad propria reditum maturans, Bucellenum ducem ad peruadēdam Siciliam & reliqua Italiæ finitima reliquit. Qui Tyrrheno mari transfretato, Siciliam maxima ex parte ſubegit: caſtráq; vel vrbes Italiæ peruadens, ex ſubiugatarum præda nationum xenia regi Theodeberto mittebat.

De ſancto Benedicto. *Cap.* XXII.

aliâs Cinomannica.

HVius principis temporibus à Cenomannica vrbe legati ad caſtrum Caſſinū profecti, beatiſſimum patrem Benedictum, poſt eremiticam (vt præmiſimus) vitam in illo ſancto degentem cœnobio, omnigena popoſcerunt prece, vt fratres in monaſtica probatos conuerſatione ad occidentales dirigeret partes, à quib⁹ leui iugo regulæ illis ab ipſo traditæ Gallicana ſubderetur ceruicoſitas. Qui gratulanti animo dilectum ſuum diſcipulū Maurum ad has noſtras direxit partes: Eíque ſanctiſſimum ſui obitus prædixit imminere diem: euidentiſſimè deſignās eò ſua ſacratiſſima trāſferenda fore membra, quò charitatis vinculo ſibi

lo ſibi vnitum mittebat Alumnum. Inclytus ergo domini leuita Maurus iter ad Gallias agens, dum in pagum deueniſſet Altiſſiodorenſem die qua dominicæ cœnæ (ex more) in terris celebrabatur ſacra ſolennitas, ad monaſterium Sancti Romani, nutritij quondam patris Benedicti, diuertit, cuius gratuita collocutione laborem longinqui alleuans itineris, ei in proximo eſſe denũtiauit diem, quo beatus pater cœleſtem gaudens ſcanderet ad patriam: Et, ecce, nocte illa quæ ſanctum præcedebat diem ſabbati, quo vigilia reſurrectionis colitur Chriſti, ſcilicet. XII. Kal. Aprilis, ſubitò raptus in ſpiritu, vidit viam palliis ſtratam ac innumeris coruſcam lampadibus, ab eius cella ad cœlum vſque pertendere. Quódque eo tramite dilectus domino cœlum Benedictus ſcanderet, angelum ſibi dicentem audiuit. Et ad ſe reuerſus lachrymas votiuæ indices viſionis effundens, quæ ſibi reuelata fuerant ſancto Romano aperuit, ac participem cœleſtis eum faciens gaudij, ſanctum cum eo exultans celebrauit Paſcha. Glorioſus etenim in ſanctis deus aſſiduè ſibi placitos mirificans famulos, huic egregio patri excellẽtius cęteris iure præbuit iter ad ſe perueniendi: qui in conualle poſitus lachrymarum, aſcẽſionis virtutum ſuo in corde diſpoſuerat, ſcalam Iacob, per quam aſcendentes angeli monſtrati ſunt, ſuis proponens ſectandam ſequacibus. In cuius autem (vt pace omnium loquar ſanctorum) non di-

aliâs Antiſſiodorenſem

Viſio S. Mauri in obitu diui Benedicti.

Laus diui Benedicti.

cam martyris, verùm & apoſtoli tranſitu, tam innumeris támque diuini fulgoris ſplendens apparuit via luminaribus, veſtibúſque ornata nuptialibus. Neq; enim in eo calle textile credendum eſt apparuiſſe pallium, quo ęternæ incorruptionis migrabatur ad regnum. Nihil porrò mirandum hunc diuinæ latorem legis, hanc in aſſumptione ſpiritus promeruiſſe gloriam, qui corruptibilis adhuc circumamictus tegmine carnis, tantis effulſit miraculorum ſignis: vt niſi vir toto venerabilis orbe, papa videlicet Gregorius, ei⁹ eſſet vitæ relator ſimulque aſſertor eximius, profectò ab infidelibus tam mirandis derogaretur actibus. Verùm vt prætereàm quòd adhuc puerulus eremum petiit intrepid⁹, quod (vt quidam propter ipſum ait ſapiens) nec Martinus toto nominatus in orbe feciſſe dignoſcitur, illud certè non omittendum, quòd poſt multiplicia chariſmatum dona ab omnipotẽte ſibi cõceſſa, tribus ammirandis, nec ſæculo antea cognitis, reſplenduit miraculis. In eo nanque quòd ſolo intuitu ligati ſoluit vincula ruſtici, quódque ſub momento, quaſi ſub ſolis radio, vniuerſus ante conſpectum eius collectus eſt mundus, ſiue quòd ſtrata palliis ac innumeris coruſca lampadibus via, ad polorum ſubuectus eſt alta, neminem illi puto conferendum ſanctorum. Magna porrò nobis, ſi diſſimulare nolumus, indicta probitatis eſt neceſſitas, quibus donatum eſt tantum ac talem in præſentiarum habere

bere patronum: vt ab illius nunquam pro poſſe magiſterio diſcedētes, quę audiuimus ab illo & mentis oculis vidimus, in illo ſectemur: aderit pro certo nobis: vtque quondam corporales ruſtici nexus, ſic noſtrorum ſoluet ligamina peccaminum: & quorum in contemplatione totius orbis creditur elegiſſe domicilia, eorum (ſi deuotè illi adhæreant) animas ſua ſequentes veſtigia, cum magno diuini luminis ſplendore, in æterna deducet habitacula. Huius ſanè patris vitam (vt prædictum eſt) beatus ſcripſit papa Gregorius: cuius flores eloquij in ſancta vniuerſali eccleſia velut aurū refulgent. Sed & Odo venerabilis abbas huius Floriacēſis monaſterij, in quo ſæpe nominandus corpore requieſcit pater Benedictus, ipſius memoriam in quodam ſermone mirificis extollit laudibus, Nos verò pro amore tanti patroni noſtri his prælibatis ad hiſtoriā recurram⁹.

De Beliſarij reliquis geſtis & nece. *Cap.* XXIII.

BEliſarius igitur (qui iam ſecundò ad Africam tranſiēs Vultharith Vvandalorum regem rebellionis inſimulatum, ſub dolo pacis interemerat, reſiduóſque Vvandalorum Reipublicæ iugo ſubſtrauerat) audito quòd Franci Italiam infeſtarent, Romam redire maturatò contendit. Et ciuitati appropinquans cum magna omnium vtriuſque ſexus lætitia ſuſce-

Crux aurea oblata B. Petro à Beliſario.

ptus, obtulit beato Petro per manus Papæ Vigilij, auream crucem centum librarum, precioſiſſimis gemmis exornatam, in qua ſuas deſcripſerat victorias. Indéque ad bellum retractus Francorum, dum paucitatem gentis contemnit virtutémque ignorat, paucis & ipſe aſſumptis pugnam non dubitauit committere. Sed Romanis pro ſalute & libertate, Francis pro adipiſcenda gloria certamen erat. Et quia eò ſe glorioſiorem ſperabant reportare triumphum, ſi totius orbis victores Romanos viciſſent, mori potiùs quàm loco cedere elegerant. Inito itaque prælio dum neutra acies alteri cederet, tandem Romani ſalutem, pro qua aliquandiu ſubſtiterant, deperire ſibi intelligentes dum fortiſſimos quoſque ſuorũ bello oppetere cernerent, paulatim ſe certamini ſubtrahere cœperunt: ita vir ſtrenuiſſimus Beliſarius à ſuis deſertus, ab hoſtibus circumuentus, nequicquam fortiter faciens extinctus eſt. Et qui multarum ſub triumpho gẽtium captiuos adduxerat reges, à duce non dicam imperatoris aut regis, verum tetrarchæ Francorum victus, vita cum nominis ſui priuatus eſt gloria.

Pugna Beliſarij cũ Francis.

De B. *Gregorio Lingonenſi, & caſtro Diuionenſi.* Cap. XXIIII.

ERat tunc temporis beatus Gregorius, Lingonicæ vrbis præſul ſummus. Sed quia huius pontificis meminimus, dignum eſt vt ſitum Diuio-

Diuionẽſis caſtri,vbi maximè morabatur,pandamus. Eſt denique illud caſtrum in campi planicie muris firmiſſimis circundatum, turribus triginta tribus honeſtatum:terras habens fertiles,per quas à meridie Oſcarus haud procul à muro fluit piſcib9 diues : ab Aquilone alter fluuius per portam ingreditur, ac ſub ponte decurrens pérque aliam portam egrediens, molendinos ſumma vertit velocitate. Murus ad viginti pedes quadratis ædificatus lapidibus, deſuber minores ſuperpoſitos habens lapides, in altitudinem pedibus xxx.in latitudinem xv.porrigitur. Portæ ibi quatuor,à quatuor plagis cœli. Quod cum tantæ ſit magnitudinis,cur vrbis vocabulo caruerit mirum habetur. hoc quidem ab Aureliano imperatore conſtructum antiquitas aſſeruit. *Caſtrum Diuionenſe.*

De Crothildis obitu : & beati Germani meritis & Clotharij progenie. Cap. XXV.

INterea bonæ memoriæ regina Crothildis, vxor Clodouei quondam magni regis, piis quoad vixit intenta operibus, apud vrbem poſita Turonicam migrauit ad dominum plena dierum.Cuius corpus à filiis ipſius Childeberto ac Clothario regibus cum magno pſallentium choro exinde ſublatumParrhiſiúſque delatum,in ſacrario baſilicæ ſancti Petri,iuxta latus viri ſui eſt ſepultum . In eadem etiam ora-

tionis domo, beata Genoueſa humata quieſcit.

Tunc tẽporis beatiſſimus Germanus Theodeberto Auſtraſiorum regi, pro villis Auguſtidunenſis eccleſiæ Cabillone occurrit: memórque ſancti Simphoriani, in ingreſſu palatij ita ſpiritu dei in ſe redundante piè locutus eſt, vt antè rex annueret quã verba petitor explicaret. Cui & ore prophetico finem dixit de trãſitu. Nam paucis interim diebus dũ Remis remearet rex, extrema fortè febri valida vexatus, defecit anno regni ſui XIII. quaſi ſancti viri ſermo dictus fuiſſet ab angelo. Hic, exorãte deſiderato Viridunẽſi Epiſcopo, ciuibus eiuſdẽ vrbis octo millia ſolidorũ, qui annuatim exinde eius inferebantur theſauris, largiſsima benignitate ad reſtaurationem conceſſit ciuitatis. Fuit idem rex egregiè moratus eloquióque affabilis. Qui beatiſſimum Maurum in quadã parte regni ſui, in Andegauenſi videlicet pago, monaſterium conſtruentem quod Glaunaſolium antiquitùs dictum eſt, mirificè coluit: prædiáque ingentia cum aliis regiæ munificentiæ donis, per ſemetipſum, ad eundem accedendo locum, benigniſſimè contribuit. Succeſſitque ei Theodebaldus filius eius, vir quidem deo deditus & ſeruos eius vnicè diligens, ſed in ſuos crudelis. Cuius tempore ſtella ex aduerſo veniens in lunam ingreſſa eſt. Tunc quoque vuę, in arbore quæ Sambucus dicitur, natæ ſunt, & flores ipſarum arborum, quæ nigra proferre ſolent grana, botros protulerũt.

aliâs Glannafolium

Theodebaldus fit rex Auſtraſiorũ.

Gra-

Grauis eo tempore ac ſolito aſperior hyems facta eſt: ita vt torrentes congelati, peruium ſuper ſe populis iter præberent: aues quoque rigore aſtrictæ vel fame, abſque vllo hominũ dolo, immerſæ niuibus capiebantur. Hic accepit vxorem filiam Vvaconis regis Longobardorum, Vvalderadam nomine, ſuæ ſororem nouercæ. Qui cum per octo annorũ curricula ſtrenuè ſuſceptum gubernaſſet regnum, vita decedẽs, principatũ gentis quam regebat cum theſauris Clothario dereliquit habẽdum. *Clotarius rex.*

Clotharij progenies.

Huic verò Clothario fuerunt virilis ſexus filij, ex diuerſis cõiugibus orti, numero ſeptem, & vna fœmina, De Ingunde quidem, Guntharius, Childericus, Cherebertus, Guntrannus, Sigebertus & Cloſinda filia. de Charagunde verò, ſorore Ingundis, habuit Chilpericum. Amore denique Ingundis ductus, Charagundem eius germanam ſibi in matrimonium copulauerat. de Gũſinde autem genuit Chrãniũ. *aliâs Clotſinda.* *aliâs Vvigũdis.* *Crannum.*

De odio Francorum in Parthenium. Cap. XXVI.

TVnc temporis Franci Partheniũ in palatio regis Theodoberti quendam potentẽ, qui eos tributi onere valde preſſerat, immenſis perſequebantur odiis. Qui cùm ſe cerneret nõ poſſe euadere, duos rogat epiſcopos vt ſe Treueros deducant ſæuientíſque populi ſeditionem ſua prædicatione ſedent. Quò dum vnà

Horridũ Parthenÿ uiſum.

cum eo eunt, vna noctium cœpit prædictus vir dormiens voces emittere dicens, Heu heu ſuccurrite qui adeſtis. Expergefacti circumiacentes rogant, quid eſſet? reſpondit ille vidiſſe ſe Auſanium quondam amicum ſuum, ac Papianillam vxorem propriam, quos olim zelo ductus occiderat, vocantes ſe ac vi compellentes, & dicentes, veni vt ante deum de iniuſta nece noſtra nobiſcum contendas. Tandem venitur Treueros, & epiſcopi turbatum populum ſua volebant oratione linire, cùm nequirent, Parthenium in eccleſiam ductum vni arcę immiſerunt, ſternentes deſuper vela eccleſiæ: cúmque populus ſcrutata baſilica recederet, frendens quòd non inueniretur, vnus è turba exclamat, En, inquiẽs, arca vbi non eſt quæſitus noſter aduerſarius: ſtatímq; è reſerata arca extrahitur ac lapidibus ad colũnam ligatus perimitur. Fuit verò in ſumendis cibis auidus: Sed quæ ſumebat hauſto aloe ſtatim egerebat, vt alia citiùs ſumere poſſet, ſtrepitum quoque ventris in publico ſine vlla emittebat verecundia.

Parthenius interficitur.

De Clotharÿ edicto & expeditione in Saxones. Cap. XXVII.

PRopoſuit autem Clotharius edictũ, vt cunctæ eccleſiæ Galliarũ fiſco tertiam partem ſoluerent fructuum. Quod, reſiſtente iniurioſo Pontifice, in ipſo exordio tentamentorum caſſatum eſt,

Poſ

Poſt hæc idem rex in Saxones rectum iter direxit, qui aſſiduis excurſionibus Francorum deuaſtabant fines. Quibus ſuper Vviſeram fluuium bello ſubactis, Thoringos quoque, eò quòd Saxonibus auxilium tuliſſent, depopulatus eſt. Denuò Saxonibus rebellare parantibus, Clotharius aduerſus eos exercitum mouet: verùm Saxones ſuperioris belli plaga humiliati, per legatos commiſſorum poſtulantes indulgentiam, de cætero emendationem pollicentur, ſuarúmque rerum omnium partẽ mediam, exceptis coniugibus ac liberis, loco pignoris offerunt. Quod Franci deſpectui habentes, prælium adoriundum putarunt. Coacti Saxones manum conſerere, tanta in Francos ſtrage bacchati ſunt, vt vix pauci Clothario regi ſupereſſent ad fugę potius ſocietatem, quàm ad præliandi ſubſidium. *Francorum ſtrages.*

De Chrannio & eius geſtis, Cap. XXVIII.

ERat pręterea Clothario fili⁹ nomine Chrãnius, corpore quidem elegans, ſed mente leuis, dolis nulli verſutorum ſecundus: huic animus inquietus, prompta audacia, cui pater vices ſuas per Aquitaniam commiſerat. Aſt illius effera vis animi, eum vt regem agere non ſinebat, Tyrannica denique adactus crudelitate, res aliorum rapinis diripiebat. Quapropter pater eum, legatione directa, ad ſe euocare curauit, vt inſolentiam qua tumebat mo-

deſta increpatione redargueret. Ille mandatis patris poſthabitis, Parrhiſius ad Childebertum ſummo ſtudio contendit, ea propoſiti intentione vt ad genitorem nunquam rediret. Abducere verò amicos regios parentéſque feſtinabat, & præcipuè Childebertum patris germanum: quem etiam in tantùm ab eo alienũ effecerat, vt fratris vitam appeteret, Chrannio tactis ſanctorum pignoribus ſponte promittente, quòd patris perpetuus exiſteret hoſtis. Perpetratumque foret facinus magnum ac memorabile fratre in mortem fratris conſpirante, ſi Deus non impediſſet, & Childebertus matura morte nõ oppetiiſſet. Compoſito namque cum Childeberto fœdere, Aquitaniam iterum repetit, omnia per quæ primùm ierat ſubacturus. Poſt quem pater, Saxonica occupatus expeditione, ire non valens, Cherebertum ac Gũtrannum filios cum exercitu eò dirigit. Quem illi per Aruernicum ſecuti territorium, in Lemouico iam eo aſſecuto caſtra ſuper montem Nigrum conſtituerunt: miſerúntque ad eum vt quæ peruaſerat redderet: quod dum ille ſe facere ſponderet, nec tamen faceret, ipſi contra eum pugnaturi aciem direxerunt. Quibus cùm ille haud ſegnius obuiam iret, orta tempeſtate ab hoc ſunt repreſſi facinore. Poſt hæc Chrannus per ſubintroductas perſonas, fratribus inſinuari facit patrem bello oppetiiſſe Saxonico: illi pro verò dictum arbitrati, Burgundiam citato re-

to repetunt calle. His abeuntibus Chrannus poſt eos iter dirigens, capta Cábilonenſi vrbe ad caſtrũ properat Diuionenſe: vbi quidã clericorum curioſi quid Chrannio accideret, ſuper altare tres poſuerunt codices, id eſt, Prophetarum, Epiſtolarum Apoſtoli, ac Euangeliorum: oratione ergo ad dominum facta, aperto prophetarum libro hunc primum reperiere verſiculum, Auferam maceriam eius & erit in deſolationem, pro eo quòd debuit facere vuam, fecit verò labruſcam: Reſerato etiam Apoſtoli codice hoc inuenerunt, Cùm dixerint pax & ſecuritas, tunc repentinus eis veniet interitus. Dominus autem in Euangelio ait: Qui non audit verba mea, aſſimulabitur viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam, &c. Et hæc quidem de Chrannio oſtenſa ſunt.

De Childeberti poſt regni fraterni affectionem morte & epitaphio: déque ædis Sancti Germani ad Parrhiſios dedicatione. Cap. XXIX.

CHildebertus verò æſtimans fratrem à Saxonibus interfectum, Remos accedens cuncta incendiis ac rapinis vaſtauit. Tunc duæ locuſtarum acies, per Aruernum ac Lemouicum, in campum tranſiere Romaniacum: vbi commiſſo inter ſe prælio, magnum reliquere aceruum locuſtarum interfectarum. Cœpta *Locuſtarum acies.*

Chranni, celeri deſtituuntur obitu Childeberti. Nam idem rex poſt diutinam regni functionem, febre vexatus moritur, ac Parrhiſius in eccleſia ſancti Vincẽtij quam ipſe fabricarat, à beatiſſimo Germano honorificé ſepelitur. Ei⁹ regnum vel theſauri ad Clotharium redierũt.

Epitaphium regis Childeberti.

Francorum rector, præclarus in agmine ductor,
Cuius & Allobroges metuebant ſoluere leges,
Dacus & Aruernus, Britonum rex, Gotthus Iberus:
Hic ſitus eſt, dictus rex Childebertus honeſtus.
Condidit hanc aulam Vincenti nomine claram:
Vir pietate cluens, probitatis munere pollens:
Amplectens humiles, proſternens mente rebelles:
Templa dei ditans, gaudebat dona repenſans:
Millia mendicis ſolidorum dans & egenis.
Gazarum cumulos ſatagebat condere cœlo.

Igitur defuncto glorioſiſſimo rege Childeberto XLIX. poſtquã regnare cœperat anno, nondum quidem dedicata vel conſecrata Sancti Vincentij quam fabricauerat eccleſia, glorioſus Clotharius rex non dignum ducens hoc fore procraſtinandum, conferre curauit cum beatiſſimo Germano, vnáque cum Vltrogotha regina præfati inclyti Childeberti vxore, necnon & cum Crothberga & Crothſinda eius affinibus, quatenus ipſa cũm digno honore conſecraretnr à beatiſſimo Germano & vt in die dedicationis, ex rebus propriis ipſi eccleſiæ dotem honorificè conferrent. Quod & fecerunt, & ſcripto ſuo corroborauerũt. Hinc igitur ad ordinem hiſtoriæ redeamus.

De Chran-

De Chranni conatibus & Clotharij clementia & pietate. Cap. XXX.

DEſtitutum ſe Chrannus tanto parricidalis flagitij conſorte animaduertens, ad Conabum Britonum principem confugit, recidiuáque reparare bella tentabat. Cui nobilitas coniugis, odiorum ſuppeditabat materiam, quòd præmineret proſapiæ claritudine: ei nomen Calte, Vuillecario genita Aquitaniæ duce. Qui videlicet Vuillecarius minis Clotharij territus, quibus Chranno fauiſſe arguebatur, tutelam baſilicæ ſancti Martini expetiit: quam pridem & Auſtrabius alter dux expetierat. Perſecutoribus quærentibus eum exinde auellere, nec valẽtibus, admotis ignibus pariter cũ ipſa orationis domo flammis eſt crematus: quam Clotharius ſolerti induſtria venuſtiori donauit gratia, ſtannóq; eius operuit tecta. Nõ diſſimulandas autem filij arbitratus iniurias, inde quanta potuit ſuorum manu Britanniam eſt ingreſſus. Occurrit autem ei Chrannus, cum Conabo Britonum rege barbarorum agmen ductante. Vbi ad certamen ventum eſt, tentato vtrinque agmine, vbi neque Chrannus pecunia conductos deficere à fide vidit Britãnos, neque Clotharius filium erga ſe ſuſcepta depoſuiſſe odia, ſuóſque ad belli paratos certamina, armis decernendum æſtimauerunt. Tũc Clotharius in incerto belli poſitus, lachrymis ſuffuſus ora Chriſtũ exorat in hæc verba:

aliâs Auſtrapius.

Chriſte, inquit, deus qui occulta hominum ſolus agnoſcis, precibus nunc adeſto meis iuſti exercens examẽ iudicis. Etenim quòd nulli iuſto, maximè tibi omnium cognitori rerum veniabilis Chranni nequitia poſſit videri, ſatis certus ſum: ideo quòd naturalis oblitus gratiã pietatis, hoſtili animo contra vitam inſurrexit patris. Et quòd fraude machinatus occultè nequiuit efficere, id nunc palàm illato bello cõtendit explere: dumq́ue vni⁹ decrepiti ſenis accelerare quærit exitium, nõ dubitauit morti exponere tantarum innumeroſitatem gentium. Et certè regnandi ſpem dederam, cùm viuens tuẽdæ ei Aquitaniæ ſolicitudinem mãdaueram, ſed morantem non paſſus eſt, nec expectauit regnũ, niſi parricidio adipiſceretur. Reſpice ergo domine de cœlo, & iudica iuſtè, illúdq; iudiciũ exerce, quod cõtra Abſalon patri Dauid quondã infeſtiſſimũ exercuiſti. Non ego quidẽ Dauid, ſed tamen fide nõ degener. Credidit ille mundi redemptorẽ vẽturum, credo & ego veniſſe, æquíque arbitrum ſæculi iudicem futurum. His intentum precibus audiuit omnipotens deus. Nam ſuperior bello factus, Britannos vſque ad refugia nauium (quas ad hos vſus parauerant, vt ſi aduerſa bellorum forent eò ſe conferrent) perſecutus, maximam ex eis ſtragem dedit. Chrãnus quoque ipſe, dum filias paritérque vxorem captiuitati ſubducere geſtit, ab exercitu captus patríque præſentatus, iuſſúque eius in cuiuſdam pauper-

Chranni exitus.

pauperculæ caſa ſuper ſcamnum extenſus, orarióque ſugillatus, ibidem cum coniuge ac filiabus igni eſt concrematus. Hoc modo iuſtæ exſoluit pœnas vltionis inſidiator patris, quam differri non oportebat. Condemnatus eſt ſequeſtra pietate iudicio patris, qui ſe omni euacuauerat pietate. Periit quidem non optando patribus officio, ſed non diſſimulando. Cui ille parceret, qui ſaluti paternæ quantum in ſe fuit non pepercit? Hunc itaque improbitatis ſuæ finem Chrannus inuenit.

De Longobardorum regibus & Totila Gotho. Cap. XXXI.

CLothario autem Francorum tenente principatum Langobardorum genti Aldoinus præerat, qui non multò pòſt tempore Langobardos in Pannoniam deduxit. Gothis autem qui Italiam incolebant, poſt Vvitigim Batula (qui & Totila dictus eſt) præfuit. Qui ad beatiſſimum veniens patrem Benedictum, cuius ſuprà meminimus, ab eo & arguẽdo commonitus, & commonendo, à ſuæ crudelitatis immanitate eſt emollitus: cui idem vir domini, quòd mare tranſiturus, Romam ingreſſurus. IX. annis regnaturus, decimo eſſet moriturus, prædixit.

De Vigilij Papæ & Theodoræ Auguſtæ controuerſia. Cap. XXXII.

VIgilius etiam ſanctæ Romanæ præſul eccleſię, qui eo quo commemorauimus modo, in locum ſanctiſſimi ſubrogatus fuerat Syluerij, legationem ſuſcepit Theodoræ Auguſtæ ſe habentem in hunc modum. Veni, & adimple nobis quæ prona voluntate promiſiſti de patre noſtro Anthimo, & reuoca eum in priſtini gradus honorem. Ad hoc reſcripſit Vigilius, abſit, dicens, hoc à me domina Auguſta: prius locutus ſum malè & inſipienter, nunc autem nullo modo tibi cõſentio vt reuocem hominem hæreticum & anathematizatum. Quo audito, Auguſta miſit Anthimum ſcribonem cum valida militum manu Romam, præcipiens ei ac dicens, Vigilium, inquit, Romanum pontificem noſtris ſanctionibus rebellem, decernimus vt naui impoſitum ad noſtrum deduci facias conſpectum: nec cuiuſlibet baſilica ſanctorum defenſionis ei ſit adiumentum, excepta eccleſia principis Apoſtolorum. Anthimus Romam profectus memoratum Papam, dum miſſarum ſolennia in oratorio ſanctæ Cæciliæ x. Kal. Decembris celebraret (erat quippe dies feſtus ipſius ſacræ virginis) munera populo erogantem, tenuit nauíque impoſuit, vt Cõſtantinopolim deduceret. Quem populus Romanus proficiſcenté vſque ad nauim proſecutus, poſtulabat vt benedictionem illis daret: qua tradita mota eſt nauis. Non defuere tamen quos iniuſta expulſio Syluerij, in odium ipſius excitaret: Hi lapides poſt

des poſt illum, vel quælibet telorum genera ſors obtulerat, iacientes, in hunc modum ei conuiciabantur: fames tua tecum, mortalitas tua tecum, mala intuliſti Romanis, mala reperias quò vadis. Aliqui ſanè ex fautoribus ipſius comitatui eius adhæſerunt. Qui per Siciliam iter faciens in ciuitate Cathinenſi quoſdam ad ſacros promouit ordines, quibus ſuēdæ, Romanæ eccleſiæ delegauit curam. Ipſe nauigio Conſtantinopolim vſque deuectus, ab Imperatore & clero vrbis honorificè ſuſceptus, per biennium inibi eſt detentus. Imperatore reuocationem Anthimi ab eo exigente, cautionémque manus eius, qua id ſe facturum ſpoponderat, oſtendente, ad hoc vſq; altercatio proceſſit, vt diceret Papa Vigilius, Ego quidem ad clemētiſſimos reipublicæ moderatores Iuſtinianum eíque coniūctam æſtimaui me veniſſe Theodoram, ſed Diocletiano ac Eleutheria moribus reperi crudeliores. Verùm quia Chriſtus me vobis pro commiſſis adiudicauit peccatis, patiar quicquid eſt miſerrimum, dum vos iuſſeritis quicquid eſt immaniſſimum: Haud enim repēditur meritis meis congrua viciſſitudo, dum maiora his mea mereantur facinora. Matura vltio flagitij ſubeſt, & digno conuenior expulſionis Syluerij pretio. Neque porrò dei oculum, tam impij machinator ſceleris, præterire poteram. Et quidam familiarium principis propè adſtans, alapam in faciem pontificis dedit, dicens, Homi-

cida neſcis cui loqueris? An putas ignorar nos, dediſſe te alapam notario tuo, qui & continuò cecidit exanimis: & filium viduæ Haſterium, cui neptem tuam dederas Vigiliam, iuſſi tuo fuſtibus vſque ad ſupremum labefactum exitium, Papámque Sylueriũ factione tua exulem factum. Quo ille audito, pertimuit, ſolíque deo ſpem ſuam committés, in baſilicam ſanctæ Euphemiæ confugit, tenuitque columnam altaris. A qua auulſus, fune colla ligatu per totam circunduci vrbem iubetur, atque ad veſperam ergaſtulo claudi: vbi modicum quid panis & aquæ ei quotidie tribuebatur. Poſtmodum ſuggerente Narſete Romanarum partium duce vinculis ab imperatore leuatus, ac ſimul cum clero ſuo Romam redire permiſſus vbi Syracuſas attigit, calculi lãguore fatigatus defecit. Cuius corpus Romam delatum, ac ad ſanctum Marcellum via Salaria eſt humatum, ſuccedente ei Pelagio in pontificatum.

Indignũ facinus in Vigiliũ pontificem maxi.

De Roma à *Totila obſidione & Romanorum ad Iuſtinianum confugio.* Cap. XXXIII

TOtila quoque rex Gothorum deprædata Sicilia regreſſus, Romam obſidione cinxit. Cuius ciues tantam tunc famis penuriam paſſi ſunt, vt cibi inopia coacti natorum ſuorum carnes edere vellent. Feſſis diutina pugna ſimúlque inedia Romanis, nec valentibus mœnia tueri, Totila à parte Hoſtienſi vrbem irru-

Roma à Totila capitur.

irrupit: qui parcere potius Romanis, quàm eos perdere malens, per totam noctem qua victor vrbem intrauit, quoſdam ſuorum buccinis clangere iubet, vt ciues ſe à Gothorum gladiis aut eccleſiis tuerentur, aut quibúſque modis occulerent: habitauítque aliquantum temporis cum Romanis, plus paterna pietate circa eos vſus, quam tyrannica crudelitate. Hanc illi, vt concedatur, animi benignitatem, qua nimiæ antea crudelitatis exſtiterat, beati patris Benedicti (quem olim, vt prędictum eſt, audierat) monitio contulit. Totila humanitas

Aliqui ſanè ex ſenatoribus Romani quondã gloria nominis, tunc autem miſeræ reliquiæ deſertæ ciuitatis, Conſtantinopolim Iuſtinianum principem adierunt ſupplices, aduerſum Gothos auxilia poſcentes. Turbatus graui nũtio Cęſar rebus in Heſperia minus proſperè geſtis, Narſetem eunuchum, cubicularium verò ſuum expertum belli virum, omni militiæ & *aliâs Siciliæ.* his quæ in Italia erant præfecit. Ille properè (neque enim differendi tempus dabatur) cum lecta pube, tranſmiſſo Mediterraneo freto in Latium contendit. Et iunctis ſibi Longobardorum auxiliis, cum Gothis prælio conflixit: Totiláque rege interfecto, Italiam ab eorum dominatione eripuit. *Totilæ interitus.*

De Bello Bucelleno duci, ab Narſete illato.
Cap. XXXIIII.

BVcelleno etiam duci Narſes bellum intulit, quem Theodebertus rex Francorũ (vt ſupra memorauimus) cum Italiam introiſſet, reuerſus ad Gallias, cùm Amingo alio duce ad eam ſubiiciendam reliquerat. Qui Bucellenus, interempto Beliſario, dum penè totam Italiam direptionib⁹ vaſtaret, & regibus Francorum de manubiis ſubiectorum hoſtium munera copioſa conferret, in Campania hyematurus in loco cui Tannetum nomen eſt, dyſenteriæ morbo laborans bello graui à Narſete ſuperatus extinctus eſt. Amingus verò dum Vvidino Gothorum comiti, contra Narſetem rebellare paranti, auxilio eſſe non dubitaret, vtrique Narſetis virtute vincuntur. Vvidinus captus Conſtantinopoli exiliatur. Amingus, qui ei auxilio eſſe voluerat, Narſetis gladio perimitur. Tertius quoque Francorum dux nomine Leutharius, Bucellini germanus, dum multa onuſtus præda repedare feſtinat ad propria, inter Veronam ac Tridentum iuxta lacũ Benacum propria morte defunct⁹ eſt. Habuit nihilominus Narſes certamen aduerſus Siſualdum Brentorum regem, qui adhuc de Herulorum ſtirpe remanſerat: quos ſecũ in Italiam veniens Odoacer adduxerat. Solus quippe Siſuualdus de Herulorũ gente reſtiterat. Huic Narſes fideliter ſibi primum adhærenti, multa beneficia contulit. Sed nouiſſimè, ſuperbè rebellem & regnum dilatare ſuum per Italiam cupientem, bello ſuperior cepit celſáque de trabe

aliàs Siſuluidum.

trabe ſuſpẽdit. Hic Narſes prius quidem chartularius fuit: Deinde propter virtutum merita patriciatus honorem promeruit. Erat verò vir piiſſimus religione catholicus in pauperes munificus: in recuperandis ſanctorum baſilicis ſatis ſtudioſus: vigiliis & orationibus adeò intentus, vt magis precibus deo profuſis, quàm armis, victor foret bellicis. *Narſetis laudes.*

De *Alboino* Longobardorum rege. Cap. XXXV.

IN illis diebus Alboinus, filius Aldoini Lõgobardis præfuit. Hic viuente adhuc genitore, cum Thuriſmodo Turiſſendi Gepidarum regis filio bello conflixit. Et cùm ſumma vi vtrinque decerneretur, Alboinus Turiſmodum ſpatha ceruice tenus percuſſum ad terram deiecit mortuum. Turbati Gepidi quòd regis filium, per quem maxima ex parte prælium ſubſtiterat, interemptum conſpiciebant, in fugam verſi ſunt. At verò Alboin⁹ patrata victoria ad patrem lætus rediit. Nec multò pòſt ei vita decedenti in regnum ſubſtitutus eſt.

De Cautini *facinore*: Diui *Medardi tranſitu & ſepulchro: & Antharij abbatis obitu.* Cap. XXXVI.

HIs diebus Cautinus Aruernæ vrbis epiſcopus, rem inauditam feciſſe memoratur.

Erat in ipſa vrbe Anaſtaſius quidam nomine, officio verò preſbyter, ingenuus genere, hũc frequenter pontifex nunc precibus nũc minis compellabat, vt proprietatem ſuam quam per chartas glorioſæ memoriæ Crothildis reginæ poſſidebat, cum ipſis chartis ei dono daret, quo omnibus modis renuente, epiſcopus à villa ad vrbem deductum cuſtodibus legauit inedia afficiendum, ni petita compleret. Sed ille forti animo reſiſtebat, dicẽs ſibi melius eſſe ad tempus fame affici, quàm traditis rebus filios exhæredare. Erat apud baſilicam Caſſij martyris crypta, & in ea ſarcophagum cuiuſdam magni hominis ex Pario marmore factum. In hoc igitur Mauſoleo, ex iuſſu epiſcopi, cum mortuo viuens ſepelitur preſbyter: operitúrque lapide, datis cuſtodibus qui eum cuſtodirent. Verum preſbytero, tanquam altero Iona, orante ad dominum, cuſtodes inebriati vino vertuntur in ſomnum: quod ille intelligens brachiis (quæ tantummodo libera habebat) propter magnitudinem ſepulchri operculum ad vnam impulit partem, reſeratóque aliquantulum loculo caput erexit, & ſic toto pectore aditum egrediendi ſibi parauit. Grauabatur autem (vt ipſe poſtmodũ aſſeruit) nimio fœtore qui ex putrefacto emanabat corpore. Itaque ſepulchro liber, ad oſtium cryptæ properat (fiebant enim hæc in initio noctis) quod obſeratum inueniẽs, & inter rimas proſpiciens, videt hominem cum ſecuri præ-

Cautini perfidia.

tereun-

tereuntem, hunc leni ſuſurro euocans, rogat vt aditum ſecuri reſeret: quo impetrato, preſbyter progreditur liber, rogans virum ne de ſe cuiquam indicaret, ac demum ad domum ſuam, indéque ad regem Clotharium properat. Cui cùm cauſam enarraſſet ſuam, rege ac optimatibus dicẽtibus quòd nec Herodis vel Neronis tempore talia fuerunt geſta, iubetur adduci epiſcopus. Qui dum iſtud ſe iuſſiſſe negaret, à preſbytero conuictus confuſúſque abſceſsit. Preſbyter verò res ſuas tenuit.

Quo tempore beatus Medardus Vermandenſis epiſcopus, plenus virtutibus, migrauit ad dominum. Cuius corpus Clotharius rex honorificentiſſimo recondidit Mauſoleo.

Hiſdem etiam diebus defuncto Authario, ſancti Germani cœnobij primo abbate, venerabilis vir Doctroueus, ex diſcipulis videlicet beatiſſimi Germani, ab eodem ſancto pontifice annuẽte glorioſiſſimo Clothario rege loco eius ſubrogatur. *aliàs Droctoueus.*

De Clotharij regis donationibus & piis operibus, obitu, ac hæredibus. *Cap.* XXXVII.

IDem verò inclytus rex Francornm Clotharius, ad ſuffragia egregij cõfeſſoris Martini, ad tutelam ſibi expoſcendam Turonos abiit. Multus ibi pro ſua ſalute, ſuorúmque peccaminum abolitione, domini ac ſanctorum eius

precator, & clariſsimis donis eidem ſacro loco regia liberalitate impartitis, in ditandis & aliis cœnobiis ſanctorum munificentiſſimus extitit: indéque venationis gratia exercendæ (cuius ſtuſtioſos eſſe Francos ſuprà meminimus) Cotiam ſyluam ingreſſus, dum ſupra vires corporis, quod ſenectus debilitauerat, indulget exercitationi, animo validior quàm corpore comminuit omnem ſuæ vigorem ſalutis, ægritudinémque contraxit grauem: febris erat vehemens: continui ac ſine vlla intermiſſione viſcerum dolores, Dum cruciatur, atque alternis vicibus nunc frigus nunc calor membra exagitant, inter ægra ſuſpiria, quæ mẽs extorquebat ſibi malè conſcia, hæc iterabat verba: Vah vah quàm magnus eſt rex ille cœleſtis, qui ſic humiliat ſublimes terræ reges. Iſte cùm ſit immortalis, melior eſt quouis orbis terrarum principe mortali. Quòd ſi melior, & potentior: ſi potẽtior, ergo & miſericordiæ largitor: Qui non, vt multi hominum, mortibus delectatur reorum, ſed miſericors, ac miſerator pœnitentiam amplectitur peccatorum. Illius igitur clementiæ munus totis eſt exoptandum affectibus, déque eius miſeratione nunquam deſperandum. Inter hos atque huiuſmodi ſermones finem imperij edidit, corpus terræ, regnum filiis derelinquens, per quinquaginta & vnum annos poteſtate functus continua, ac ſemper in maius augmentata. Filiis regni hæredibus huiuſmodi vo-

Clotharij verba in obitu.

di vocabula: primus Cherebertus, ſequens Gũtrãnus, tertius Chilpericus, quartus Sigebertus vocati. Sepultúſque eſt in baſilica ſancti Medardi, vt ipſe iuſſerat: quæ xxx. & amplius milibus, ab eo loco in quem finem vitæ inuenit aberat: magno obſequio per tantum ſpatium deductus filiorum ſeu & pſallentium clericorum.

Finis Libri Secundi.

LIBER TERTIVS

De Chilperici regis cum fratribus diſceptatione ſuper hæreditate paterna.
Caput I.

SEpulto Clothario, varia eſt inter filios eius ſorte regnatum. Siquidem Chilpericus (cui inter fratres mens promptior) non contentus cũ cæteris partem ponere fratribus, theſauros patris Parrhiſiaca in vrbe recõditos rapit, ac Francis, quos auidiores fore pecuniæ perſenſit, precio ſolicitatis, apud eos regnum arripuit. Verũ coniuncti fratres, improuida irruptione eum à ciuitate deturbauere: dehinc cõditionibus pacis conſentientem euocant, totúmque regni corpus, quadripartita ſectione, ex æquo hi quatuor fratres partiuntur: & Che-

reberto quidem (qui & Aribertus dictus eſt) Parrhiſiorum vrbs, quondam Childeberti, ſorte prouenit: Guntranno Aurelianenſis, regnum videlicet Clodomiri: Chilperico Sueſſionenſis aſſignatur ciuitas, caput & ipſa regni paterni. Sigeberto autem Mediomatricũ (quæ & Metis) ceſſit, Theodorici patrui quondam ſubiecta dominatui: vrbs famoſa & inclyta, ac ideo inter cæteras vrbes Galliæ haud mediocri ſemper habita loco: de qua quid in veterum reperimus libris, paululum intermiſſa re cœpta, in medium proferamus. Cùm gẽs Vvandalorum iũctis ſibi Sueuis & Alanis Gallias depopulatum ire deſtinauiſſet, Crocho rege ipſorũ à matre ſua quærenti, quid faciendo Magni nomen obtineret: illa ad eum, ſi, inquit, fili famoſus in orbe eſſe cupis, magnarum ædificia ædium à maioribus extructa deſtrue, egregiáſque vrbes deſtruens eorũ incolas gladio extingue. Neq; enim meliora prioribus potes condere habitacula, aut bellando nominis tui gloriam amplius propagare. Cuius ille reſponſis non ſegnis executor extitit, ac ſi diuino oraculo non hominis voce dictum fuiſſet. Nam apud Maguntiam ponte Rhenum tranſiens, primò ipſam vrbem miſerabiliter deleuit, ac demũ curſum itineris ad Metenſem vrbem deflexit. Cuius muri nocte quæ diem aduentus eius præcedebat, diuino nutu ſponte ruentes, viam irrupturis aperuerunt: incertum vtrum hanc diuina dignatio, flagitioſis

Diuiſio regni inter filios Clotharij.

Metenſis vrbis præconia.

Dictũ nefandum matris. Crochi regis Vuanda.

ioſis & impœnitentibus inuexerit calami-
atem ciuibus, an fortè vt infandiſſimi ho-
nicidæ iuſta accelerarετur perditio: quò,
œleſtia autumans opitulari ſibi ſuffragia, eò
ontenderet vbi nefandi auſus merita lueret
upplicia. Ciuibus denique Metenſibus vſque
d internecionem penè peſſundatis, Treue-
os properat. Treuerici in arenis ciuitatis præ-
idio locato, conatibus eius reſtiterunt. Cro-
hus Treueris infecto negocio Arelas expu-
nare niſus, à quodam milite Mario nomine
aptus, per ciuitates quas euerterat duct⁹, pœ-
is excruciat⁹ interiit. Sed de his ſatis dictum.

De Chereberto qui & Aribertus dictus eſt: déque immunitate eccleſiæ ſancti Germani. Cap. II.

CHerebertus (qui & Aribertus) rex Parrhi-
ſiorum Ingobergam duxit vxorem: huic
rant ancillulæ duæ, nomen vni Marcouefa,
ltera vocabatur Merofidis. Harũ amore rex
ta deperire cœpit, vt vxorem eiiceret Ingo-
ergam, & eas ambas in locum eius ſubſtitue-
et. Pro qua re à beato Germano pręfatæ vrbis
piſcopo increpatus, nec correptus, vtráſque
um filio, quem ei vna earum genuerat diuini-
us percuſſas ſe perdidiſſe indoluit. Ipſe quo-
ue non poſt multum temporis, in Aquita-
ia apud caſtrum Blauia vitæ finem ſortitus, in
aſilica ſancti Romani eſt ſepultus.

His diebus beatiſſimus Germanus ſentiens diem ſui imminere exitus: cernens quoque eccleſiam Romanæ ſedis multis atteri (vt ſuprà dictum eſt in deiectione Syluerij & ſucceſſione Vigilij) calamitatibus, verens etiam ne vrbis Parrhiſiacæ pontifices, per ſuccedentia tempora inquietudine aliqna peruaderent eccleſiam ſanctæ crucis ſanctíque Vincentij (quam glorioſus rex Childebertus ædificauerat) occaſione permaximè illa quæ in pręcepto inclyti Clotharij regis inuenitur, ita inquiēs: Abbatem loci illius conſtituimus & cætera, præceptum immunitatis edere decreuit, in quo omnes epiſcopos ſedis Parrhiſiacæ alienos efficeret ab hac occaſione. Pręuidebat etiam mēs ſancta, quòd huic immunitati vel libertati monaſteriorum, poſtmodum conſentiret ſancta & apoſtolica Romana eccleſia, Sicuti etiam beatus Papa Gregorius poſtmodum in decretis ſuis ſanciendo cōfirmauit. His itaque prælibatis, ad ordinem reuertamur hiſtoriæ.

Immunitas eccleſiæ diui Germani.

De Guntranni liberis & geſtis. Cap. III.

GVntrannus autem quatuor filios ex diuerſis habuit concubinis: quarum recenſere nomina ſuperſedi: maximè cū nec ei legitimè fuerint copulatæ coniugio, & eo adhuc ſuperſtite cum ſuſcepta prole terminum ſortitæ ſint vitæ. Fuit ſanè idem rex ſumme bonus, pacis æquíque ſeruantiſſimus: hoc ſolùm tanti gloriam

riam viri obnubilante facto, quòd lenociniis deditus meretricum, licitum refutauit matrimonium. Hic quadam die venatum in ſyluam profectus, ſociis prout res expoſcebat huc illúcque diſperſis, ipſe cum vno ſuorum fidiſſimo fidelium ſub arbore quieturus reſedit: poſitóque in familiaris amici gremio capite, oculos cupiens furari labori, obdormiuit. Et ecce ex ore quieſcētis regis in modum reptilis animal egreſſum, oras proptèr labētis riuuli percurſare, ac in vlteriorem ripam tranſire ſatagere cœpit. Quod cernens ille ſuper cuius genua rex ceruicem inclinauerat ſuam, gladium vagina nudatum fluuiolo ſuperpoſuit, & ſic animal illud ad alteram tranſmeauit partem: atque ſub radice cuiuſdam montis ingreſſum, poſt aliquot horarum rediit ſpatium, & eodē põte vſum in os Gūtranni regis eſt ingreſſum. Et ſurrexit rex, & familiari narrans ſomnium, mirabile ſe dixit vidiſſe viſum, inquiens: Conſpexi fluuium permaximum ponte ferreo cōſtratum, per quem tranſuectus, ſpeluncam in cuiuſdam montis radice conſtitutam ſum ingreſſus: inibi inæſtimabiles theſauros, abſconditámque veterū repperi gazam patrum. Refert alter quid de eo & ipſe intuitus ſit: conſonáque ſibi apparuerunt ſomnij verba, ac viſio manifeſta. Quid plura? effoſſus eſt locus, enorméque auri ac argenti inuentum pondus. De quo Gūtrannus ciborium miræ magnitudinis ſimul & pulchritudinis compactum, Hieroſo-

Viſum mirabile Gūtrāni.

lymam mittere deſtinauit ad Ieſu Chriſti domini ſepulchrum. Sed cùm & itineris difficultas, & Sarrhacenorum qui eadem infeſtabant loca timor, ne vota perficeret obſtitiſſent, in baſilica quæ Cabilonenſi adiacet ciuitati (cuius condendæ ipſe auctor extiterat) ſuper ſepulchrum ſancti Marcelli poni iuſſit. Quod quandiu tumulum ſancti martyris durãdo venuſtauit, nullum in tota Gallia opus quod ei æquipararetur potuit inueniri.

De Sigeberti coniugio cum Bruna Gothorum regis filia. Cap. IIII.

POrrò Sigebert9, cognito ꝙ fratres ob inſta coniugia, graui ſubiacerent opprobrio Gogonẽ legatũ in Hiſpaniã ad Athanahildum regẽ Gothorũ qui exercitũ imperatoris ab Hiſpania expulerat, mittit, petitũ filię illi9 Bruna nomine nuptias. Quã ille à patre cũ multis ſibi traditã opibus, ad Sigebertum perducit. Sigebertus eam eò quòd Arrianæ dedita eſſet hæreſi, à catholicis baptizari, Brunichildémque vocari præcipiens, ac fide inſtrui orthodoxa cum magno apparatu epularũ duxit vxorem. Hæc vt in regnum confirmata eſt, Gogonem qui ſe ab Hiſpaniis abduxerat inuiſum regi Sigeberto fecit. Huic denique Gogoni, cũ in infantia Sigeberti omnes Franci de regno eius Chrodinum maiorem domus elegiſſent, virum probum ac timoris dei plenũ, ille oblato ceſſi honore regem allocutus, in hæc verba. Omne

aliâs Bruniæ

Brunichildis regina.

nes, inquit, Franciæ potentes conſanguinitatis mihi iure fœderantur: nec valeo iurgia eorum portare, dum quiſque mea fretus propinquitate, eò ad nocendum alteri efficiatur prōptior, quò mei cenſuram iudicij nō pertimeſcit, quaſi affinitate propinquior. Sed bonum eſſe aſſeritis æquitatis intuitu, & parētes punire. Quis hoc abnegat? Verū perpeti infamia denotantur, vel torquatus filium pro contempto ſuo præcepto ſecuri percutiens, vel Brutus, duos pro patriæ libertate ex ſe natos pari modo perimens adeò vt præcipuus poetarum de eo ita ſcripſerit: Infelix vtcunque ferent ea facta nepotes. Sed eſto, ſit melius pro miſericordia, quam pro crudelitate argui: vt quid autem fruſtra improbis miſericordia impenditur, dum indulta venia inſolentiores ad exercenda paſſim vitia efficiantur. Non mihi ergo contingat, propter tranſitoriam eorum gratiam æternæ damnationis ſubire ſententiam. Poſt hæc verba, rege cunctiſque optimatibus in eius arbitrij diſpoſitione electionem tantæ ſucceſſionis ponentibus, ipſe eo quidem die ſiluit: Diluculo verò ſubſequentis diei matutinùs conſurgens, ad domum Gogonis cum quibuſdam palatij primatibus properat. Et brachium eius collo ſuperponens ſuo, ſignum futuræ dominationis dedit, eíque dixit: dominus noſter rex Sigebertus, cœtúſque reipublicæ noſtræ, comitem me deſtinauerant fore domus regiæ: hoc ego nunc tibi cedo munere:

vtere felix meo priuilegio, quo me ſponte carere profiteor, huius exemplum cæteri qui aderant proceres ſecuti, Gogonem maiorem domus acclamauerũt. Strenuus in gerendo principatu Gogo eò vſque eſt habitus, donec Brunichildem de Hiſpania accerrire eſt iuſſus. Ille dies mortis Gogoni fuit, cui expedierat exilio mutaſſe ſedes, antequam omni belua crudeliorem in ceruicibus locandam eueheret ſuis. *Brunichildis perfidia* Namque Brunichildis (vt prælibatum eſt) regio potita coniugio animum regis ab eo alienans, ad poſtremum iugulare coegit: à qua tantum humani ſanguinis effuſum, tantæ cædes actæ potentum ſeu etiam regum in Francorum regno ſunt, vt non immerito Sibyllam ante multa ſæcula de ea vaticinaſſe ſit creditũ. Veniet, ait, Bruma de partibus Hiſpaniæ, ante cuius conſpectum gentes ſiue gentium reges peribunt: ipſa verò calcibus equorum diſrupta peribit.

De Chilperici mulieroſi nouis nuptiis. *Cap.* V.

CHilpericus quoque rex æmulatus & ipſe fratrem, cùm plurimo præter regium morem fœminarũ vallaretur grege, quæ regi propter decorem magis quàm propter nobilitaté generis copulabantur, dirigit, qui Brunichildis ſororem natu maiorem, à patre Atanachildo petant, ac vice ſua ſpondeant ſe, ſi eius potiundæ *aliâs Atanabildo.*

tiundæ facultas detur, cæteras abdicaturum coniuges. Quorum verbis Atanachildus credulus, filiam Galſontam nomine ad Chilpericum deſtinat magna ditatam dote. Quæ catholico baptiſmate proprium nomẽ loci magis conſecrata, regi thoro nuptiali eſt coniuncta. Legatis ſanè Atanachildi regis quærentibus, vt tactis ſanctorum pignoribus fides firmaretur, quo Galſonta in vita ſua ſolio regni non pelleretur, Chilpericus non abnuit: præbitis ſacramentis pactáque pace eos ad propria ſinit abire. Sed vt erat animo leuis, iura præuaricatus eſt pactionis. Nam Fredegundis, coniunx quondam vocata Chilperici regis, offenſa nouæ nuptæ aſpectibus inuiſis, exigui propè temporis interuallo tantum adulandi arte præualuit, vt ſe coniugio regis redderet. Inde ad audenda maiora proteruia muliebri elata, dominam ſe omnibus qui in aula erant regia præferebat, contumeliíſque afficere Galſontam Atanachildi regis filiam non ceſſabat. Illa marito de iniuriis queſta, ab eo, qui omnem iam circa eandem imminuerat affectum, verbis blandioribus deludebatur. Denique ferialibus furiis exagitatus, inſtigante Fredegunde eam in ſtratu quieſcentem crudeliſſimè ſtrangulauit: immanè facinus, nullíque antea cognitum tyranno, ac Franco homini, maximè regi, penitus incongruum: coniugem innocuam, & quam ab hoſtibus raptam vindicari ferro, aut mortem pro ea oppetere, de-

aliàs Vualſontam.

aliàs Vualſonta.

Att. Chilperici feritatem

cuerit, hanc ſecuram, in communi thoro cubantem, ſuffocare non erubuiſſe. Demens, qui illius meretriculæ perſuaſionibus, tantum cõnubij violaret decus: cuius fraude in proximo erat ipſe perimendus. Poſt tranſitum ſanè Galſontæ, magnum virtus diuina ad eius ſepulchrum dignata eſt oſtendere miraculum. Nam vitro in quo ante illud poſitum oleum accendebatur in terram decidente, duritia aufugit pauimenti: & ſic in terram, ac ſi in modium farinæ, eſt integrum defixum. Non tulerunt fratres, tanto ſcelere maculatum conſortem eſſe ſuum: ſed coniuncti ſimul regno pellere moliti ſunt. Quod conſilium non tam aſtu Chilperici, quàm ipſa leuitate qua cœptum fuerat diſſipatum eſt.

Mirũ ad ſepulchrum Galſontis.

De Chilperici filiis & eorum geſtis. Cap. VI.

ERant Chilperico tres filij, Theodebertus, Meroueus, Chlodoueus, ex Audouera regina ſuſcepti. Quam Fredegundis eodem perfidiæ commento quo Galſontam, hac de cauſa pepulit. Chilpericus cum fratre Sigeberto expeditionem in Saxones agens, Audoueram reginam domi reliquerat aluo grauidam. Cui Fredegundis, vtpote ancilla ex eius orta familia, ad cuncta deſeruiebat vitæ neceſſaria. Hæc hortatur dominam vt natã puellam perducat ad baptiſmi gratiam: quò rex adueniens gratule-

gratuletur nō ſolùm natam ſibi eſſe filiam, ſed etiam in Chriſto renatam. Paret mulier ſuadē-ti meretriculæ eò attentius, quo autumabat eā ſibi bona conſilia dare. Quærenti deinde matronam quæ puellam ſuſciperet poſt ſacri baptiſmatis vndam: reſpondit non poſſe inueniri nobiliorem ea, quæ eius exequeretur muneris obſequia. His quoq; illa credula verbis, efficitur filiæ mater ſpiritualis. Regredienti poſt hæc regi it obuiam Fredegundis: eúmque his interpellat verbis. Quàm glorioſus (ait) apparet hodie rex Chilpericus rediens victor triumphatis hoſtibus, cui nata eſt filia Childechinda forma egregia corporis. Sed prô dolor, ſcelus hac nocte à te patrabitur refugiendum quidem, ſi vitari poſſet ne domina mea Audouera tecum ſecreta ſubiret cubiculi ſilentia. Huius nouitate ſermonis rex ſtupefactus, cauſam quæſiuit. Cùm ſileretur, elicuit ſtudio quærendi & motu indignationis, & comperto indicio, quòd eius commater foret regina ex prole ſuſcepta, Fredegundi in hæc reſpondit verba: ſi Audoueræ nunc fraudor amplexibus, te ſociam aſciſcam mei ſtratus. Et properanti ad aulam occurrit regina ferens in vlnis paruulam, quam bis (vt ita dicam) generauerat filiam: ad quam rex, nefandum (inquit) ô regina rem perpetraſti & regiæ inconuenientem maieſtati. Nec potero te habere cōiugem, cum commatris adepta ſis nomen. Poſtea epiſcopo qui puellam

Fredegundis perfidia.

aliàs Childehinda.

baptizauerat in exilium acto,reginam cum filia ſacro adopertas velamine monaſterio retruſit,prædia ac facultates eis tribuens:Fredegundē verò ſibi copulauit. Incidit ea tempeſtate neceſſitas Sigeberto regi, fratri Chilperici atque Guntranni, exercitum ductandi aduerſus Cacanum principem Hunorum:qui cōfinia regni eius depopulaturus aduentabat. In hoc congreſſu ſuperior bello factus, ingentes Hunorū ſtrages dedit: cū reliquis verò pacem firmauit. Cuius abſentiam Chilpericus aucupatus, vt ſe eius habebat inquietudo morum, domeſtica ſeditione publicam interpolans pacem Francorum, Remos opulentiſſimam regni eius vrbem improuiſo impetu occupauit. Super plagam fractus Sigebertus Sueſſiones & ipſe de regno Chilperici peruaſit,captæque vrbis populum imperio ſuo adiunxit. Repertúmque Theodebertum Chilperici filium,cuſtodiæ mancipauit. Quem patri petenti clementiſſimè muneratum poſtea reddidit: dato prius ſacramento, ne quid in poſterum Theodebertus cōtra Sigebertum moliretur, Quod, præpediente humani generis inimico, non diu inuiolabile permanſit, Chilpericus quoque bello ſuperatus, conditionem pacis amplexus eſt.

De Saxonibus in Galliam irrumpentibus à Mummolo repulſis. Cap. VII.

Saxones

SAxones qui ad Italiam iuſſu Theodeberti ſenioris demigrauerant,cum coniugibus ac liberis in Gallias prorumpunt. Quibus Mummolus Guntranni regis patricius obiam pergens, eos fugaciter Italiam repetere compulit. Sequenti anno iterum Saxones ad Rhodanum vſque fluuium Gallias ingreſſuri acceſſerunt. Mummolus cum exercitu ſuo obuius, tranſitum ei fluminis denegabat. Sed acceptis munerib⁹, per fines regni quod tuebatur trãſeundi ad Sigebertum licentiam tribuit: à quo ſuſcepti iubentur proprias incolere terras. Quò dum tendunt, plurimos negociatorum in itinere deceperunt, æris laminas quadam arte ad auri optimi atque probati ſpeciem coloratas vænundantes, aurúmque pro pretio earundem accipientes. Hac de re multi mercatores ad inopiæ malum ſe deuolutos ſerò doluerunt. Sed Saxones fraudulẽtiæ ſuæ pœnas matura vltione luerunt. Nam à Sueuis aliíſque nationibus, quæ patriam eorum peruaſerant, terna acie ſuperati, ad xx, millia ſuorum fermè interemptis, reliqui conditionibus hoſtium, licet inuiti, paruerunt.

Saxones Galliam ingrediuntur.

De Iuſtiniano & Iuſtino Auguſtis. Cap. VIII.

IVſtinianus eo in tempore poſtquam triginta tribus annis imperium felici rexit ſorte, ſceptrum cum corona regni Iuſtino reliquit

Iuſtiniani imperatoris laus

minori. Fuit autem Iuſtinianus vir fide catholicus, pietate inſignis, æquitatíſque cultor egregius. Ideóque ei omnia cooperabantur in bonum qui & bella ciuilia proſperè per varios duces & maximè per Beliſarium geſſit: & in cauſis ciuilibus componendíſque legibus mirificus extitit. Ob cauſam etiam multimodarum victoriarum vt Alemannicus Gothicus, Alanicus, Vvandalicus, Aphricanúſque diceretur, habere agnomina meruit. Extruxit quoque idem princeps intra vrbem Conſtantinopolim Chriſto Deo (qui eſt ſapientia Dei patris) templũ: quod græco vocabulo Hagiam ſophiam .i. ſanctam ſapientiam nominauit. Cuius opus adeo cuncta ædificia excellit, vt in totis terrarum ſpaciis huic ſimile non poſſe inueniri qui vidêre teſtentur.

De Caßiodoro & B. Germano pluribúſque claris viris. Cap. IX.

Caßiodorus
Dionyſius abbas.
Priſcianus.
Arator.
S. Benedict9.
B. German9.

HVius temporibus Caſſiodorus tam in ſeculari quàm diuina ſciẽtia: Dionyſius abbas, in paſchalis calculi argumentatione mirandus: Priſcianus Cæſarienſis in arte grammatica: Arator in exarandis apoſtolorum actibus arte metrica, claruerunt. Benedictus quoque in cœleſti diſciplina placidius cæteris effulſit. Beatiſſimus quoque Germanus præſul Parrhiſiacæ vrbis, ad ſancta loca Hieroſolymam pergens, indéque rediens, præfatum princi-

rincipem adiit: à quo & honorificè eſt ſuſce-
tus. Cúmque eum plurimis vellet honorare
nuneribus, vir deo plenus auri argẽtíque ſper-
ens munera, ab eo reliquias tantummodo
anctorum expetiit. Cuius deuotioni præfatus
ongaudens princeps, de domini noſtri Ieſu
Chriſti corona ſpinea, ſimúlque reliquias in-
ocentum, vnáque brachium ſancti Georgij
nartyris pro magno munere contulit. Quæ
ir dei gratanter ſuſcipiens ad propria rediit:
& prędicta ſanctorũ pignora in eccleſia ſanctę
rucis ſanctíque Vincentij condidit. Hæc nos
tudiũ boni principis, vel eorum qui eius fuere
ẽporibus, dicere paucis coegerunt: nunc Nar-
etis acta ſuccinctè perſtringam⁹, vt poſtmodũ
ontinuo ductu inchoatæ percurrat hiſtoriæ
rdo.

De Narſetis inclytis geſtis. Cap. X.

NArſes itaque multimodis ſubiugatarum
glorioſus triumphis nationum, ciuica in-
ignis corona ſummæ per Italiã ęquitatis exer-
ebat iura. Sed his rebus ſibi apud improbos
xpertus eſt potius nocuiſſe inuidiam, quàm a-
ud probos fuiſſe gratiam. Nam cùm pro libe-
andis ciuibus mortis ſe diſcrimini ſæpiſſimè
btuliſſet, circumpoſitarum verò gentium in
e odia excitauiſſet, tanta à Romanis per-
ulit, vt plus poſt bellum à ſuis, quàm in ip-
o bello ab hoſtibus periculi in ſeſe exper-
us ſit. Impleuerúntque Romani facinus exe-

Romanorum ingratitudo in Narſetem.

crandum : vt quem protectorem ſuæ ſaluti habuerãt, eum ante tribunal iudicis etiam abſentem accuſare non erubeſcerent. Nec nouum apud eos hoc genus flagitij fuit. Quippe Scipio maior quondam Aphricanus deuictæ Carthaginis nobilitatus trophæis, ab ingrata ſibi vrbe Roma diu exulans, in agris ſuis morbo ſimul & triſtitia defecit. Alter quoque Aphricanus Scipio, ſuperioris haud ignobile genus Scipionis, poſt perdomitam Libyam cauſam aduerſus accuſantes in ſenatu dicere coactus, quòd ſibi pro patria laboranti ab improbis & ingratis denũciari cognouiſſet, medio ſubſequentis noctis tempore ab æmulis in cubiculo necatus eſt. Simili modo contra hũc Narſetem relatio Romanorum ad Iuſtinũ cucurrit principem, ac eius coniugem Sophiam quærentium nihil ſibi collatum libertatis deuictis Gothis, quibus tetrior ſuperſit dominus eunuchus ſcilicet Narſes. Quibus cognitis Cæſar ira exardeſcens ſucceſſorẽ Narſeti Longinum direxit præfectum. Quod vbi Narſes agnouit, ita dixiſſe fertur : Si malè, inquit, egi cum Romanis, digna factis recipiam meis. Si verò bona, & ſi reddere volunt ſimilia, vt quid calumniantur, ſuentes capiti meo falſa teſtimonia? tanta autem indignatio, præcipuè Auguſtæ, aduerſus Narſetem excitata eſt, vt inter cætera (quia eunuchus erat) iniurioſo ſatis ſermone mandaret debere eum in gynæceo fœminarum penſam diuidere lanarum, non conſulatum

ſulatum tenere Romanum. Ad hæc Narſes, filum (ait) filabo quo talis ordietur tela, quam Iuſtinus & Sophia nequeant in omni ſua reſcindere vita: nec promiſſa moratus, ad Alboinũ regem Lõgobardorum mittit qui Pannoniæ paupertina rura deſerere, & ad Italiam ſolo vberem eum hortarentur tranſire. Qui monita non aſpernatus, cum cuncto ſuo populo eorúmque ſupellectili Heſperiam properat. Narſes autem vrbe Romana relicta, Neapolim venit. Quem ſubſecutus Papa Ioannes, qui Pelagio ſucceſſerat, Romam redire rogauit. Quo impetrato, vtrique regreſſi ſunt. Et ſanctiſſimus quidem Ioannes non diu ſuperuixit. Narſes verò poſt aliquantum temporis defunctus eſt: corpúſque eius in loculo plumbeo poſitum, Conſtantinopolim cum omnibus theſauris eius eſt delatum. Sed vt promiſſa ſoluamus, hiſtoriæ eſt ordo repetendus.

De Hunis ſeu Auaribus Galliam inuadentibus. CAP. XI.

HVni qui & Auares, rupto fœdere quòd cum rege Francorum Sigeberto pepigerant, in imparatam ſe Galliam infundũt. Quos cum ille congregato exercitu bello excipere deſtinauiſſet, Huni magicis artibus priuſquam ad manus veniretur, quibuſdam phantaſmatibus Francos perterrefactos fugere compulerunt. Rex ipſe, fruſtra reſiſtere conatus, capi-

tur. Sed prudentiæ ſuæ aſtu oblatis muneribus honorificè ad ſuos redire permiſſus, pacē cum Hunis in reliquū ſtabilem firmauit. Nec prætulit mortis compendium ſaluti: condemnās in hoc facto prauum Craſſi Romani quondam conſulis conſilium: qui vt dedecus ſeruitutis euaderet, non precium hoſtibus, ſed ſibi interitum parauit. Nam dum fortè contra Thraces pugnans, cęſis ſuorum milibus in poteſtatem hoſtium deueniſſet, ne ludibrium inimicis foret, virgam, qua ad ſtimulandum equum vtebatur, in oculum Thracis ſe tenentis impegit, Barbarus dolore iráq; percitus, latus Craſſi gladio tranſuerberauit: ſicque vir magni nominis ſimul & fortitudinis, dum deuitat quòd fortuito caſu, ſiue beneficio hoſtis etiam poſſet euadere, incidit in mortem: quam illatam vel nec benè volens amicus aduerſariis poteſt auertere.

Craſſus conſul Romanus

De *Clodouei geſtis & Guntranni.* *Cap.* XII.

EO tempore Clodoueus, Chilperici filius, Burdegalenſem (quæ ad regnum Sigeberti pertinebat) vrbem inuaſit: ſuper quem Sigulfus dux partium Sigeberti irruens, eum exinde expulit: ac velut ceruum præ ſe ageret, ad propria feſtinè regredientem buccinis inſonando, vſque ad refugia Parthiſiacę vrbis inſectatus eſt, Quo comperto, Chilpericus Theode-

bertum

bertum alterũ ex filiis, qui Sigeberto pridem iurauerat,nullatenus ſe ei nociturum,in Neuſtriam ad occupandas vrbes quæ fratri ſubiectæ erant mittit. Theodebertus nonnullis vrbibus ſubactis, tributa Turonenſibus, Pictauis, Caturcenſibus, Lemouicinis iure victoriæ adſcribit: peruagatúſque Aquitanicã prouinciã, monaſteria ſeruorũ ſeu ancillarũ Dei direptionibus vaſtans,monachos ſiue clericos tormentis, ſanctimoniales verò turpibus dehoneſtamentis affecit: denique ad monaſterium ſancti Martini,quod Lata dicitur, dum quidam hoſtilis agminis tenderent, velléntque fluuium qui interfluebat tranſire, clamauerunt monachi, dicentes: nolite ô barbari, nolite huic cœnobio ſancti Martini iniurias inferre. Hoc audito, quidam redierunt compuncti corde retrorſum:viginti tamen ex ipſis aſcenſa naui flumen tranſeuntes, cæſis monachis, monaſterium infringunt: réſque diripiunt: factíſque ſarcinis nauim repetunt. Sed non defuit beati confeſſoris virtus. Nam ingreſſi alueũ, amiſſis remis dũ haſtilibus nauim impellunt, illa ſub pedibus merſa eſt:ipſi verò lanceis confixi ſuis in profundum delabũtur: vno tãtùm ſuperſtite,qui hæc eos deſerere dehortabatur.Monachi verò eos réſque ſuas aquis eripiunt,ipſos ſepulturæ, res verò monaſterio inferentes. Talíſque tunc Theodebertus Aquitanicis viſus eſt Chriſtianis, qualis quondam Diocletianus catholicis in toto or-

be conſtitutis. Congreſſu Pictauis aduerſus Gundoaldum ducem habito, vniuerſas penè eius deleuit copias. Nec Chilpericus quieuit, qui fratri Sigeberto ludibrio ſuos fuiſſe exercitus indignabatur: non contentus enim filij triumpho, cum magna & ipſe veniens manu Campaniam depopulatus eſt Remenſem. Sigebertus tamen nõ vſquequaque ocioſus fuit, nec multa diu regni ſui paſſus eſt diſpendia. Nam inſidiis opportunè locatis, omnem exercitum Theodeberti cum ipſo attriuit. Qui dũ euadere nititur, à cohorte regia oppreſſus occiditur. Corpus eius ab Arnulpho duce collectum, & ad Engoliſmam delatum, ibidem eſt humatum. Deinde congregatis ſuperioribus Francis Auſtraſiis, collecto etiam ſuorũ adiumento, contra fratrem aciem dirigit: ſed intercurrentibus legatis pax conuenit. inde è communi conſenſu expeditionem in Guntrannum ſuum fratrem, Burgundiæ regem agunt. Sigebertus Aruernis ciuibus mandat, Arelas ex inſperato inuadant. Quo præcognito, Guntrannus per internuncios Arelatẽſes de aduentu hoſtium certos facit. Illi præoccupatis inſidiarum locis duce Celſo, eos qui ſe interfectum venerant interficiunt. Gũtrannus quoque contractis vndecunque viribus, obuiam parat ire fratribus. Cúmque caſtra in loco qui Viriacus dicitur fixiſſet, reſidente Sigeberto apud Archiacum, Chilperico identidé eo loci quo duodecim pontes Sequanæ ſuperimpo-

Campania Remenſis.

aliâs Iuriacus

impoſiti fuiſſe referuntur, mediãtibus optimis quibuſque prudentia viris (quibus moris eſt ſemper regibus præbere conſilia) hi tres fratres in vnum coeunt fœdus: Trecis deinde in oratorio ſancti Lupi dextras iungentes, Sigebertus cum Chilperico iuſiurandum Guntranno præbuerunt, nil ſe vlterius aduerſus eum hoſtiliter acturos. Eadem eis etiam Guntrannus viſus eſt ſacramenta dediſſe, inde cum gratia diſceſſum eſt: & ſeinuicem ſalutantes, Guntrannus ad propria, Sigebertus atque Chilpericus ad caſtra redeunt. Tunc Auſtraſij iurgari contra Sigebertum cœpere, promiſſa ſibi flagitantes ſolui, qui ſe meminiſſent ſpe hoſtilis prædæ ad belli ſocietatem ſollicitatos: oportere eum aut ex proprio ſtipendia illis largiri, aut publicum demonſtrare, cuius rebus ditentur, aduerſarium. Se, interim dum reges inter ſe pacem venditant aut inimicitias, quaſi mercenarios haberi queruntur, ad pericula primos, ad honorem vel præmia vltimos. Nec contra Gũtrannum ſe querelam cuiuſlibet offenſionis prætendere velle fatentur: cum quo Sigebertus iuſtæ firmarit fœdera pactionis: ſed in Chilpericum veteris inimicitiæ recordatione cunctorum odia exardeſcere: illum eſſe ex multis vnum cuius vita ingrata, mors foret omnibus grata. His igitur ſuorum perſuaſionibus coactus Sigebertus, fratrem perſequi ſtatuit: qui, nil tale metuens, maiorem exercitus partẽ ad hyberna dimiſerat. Ipſe accepto fra-

ternæ inſectationis nuntio, cum paucis equitibus Tornacum vrbem confugit. Quem ſubſequens Sigebertus Parrhiſiorum ingreſſus eſt vrbem. Cui occurrens ſanctus Germanus pontifex, ſi, inquit, fraternum cruentus cupis effundere ſanguinem, iuxta Pſalmiſtæ vocem eá quam fratri paras foueam tibi experieris paratam, fratricidæque non priuaberis vocabulo, cùm voluntas ipſa non careat ſupplicio. Hæc ille quaſi ab epiſcopo, partibus fratris fauente dicta aſpernatus, cogitabat cœpta perficere. Et veniens in villam cui vocabulum eſt Victoriacus, offendit ibi validam de regno Chilperici manum Neuſtraſiorũ ſpecie ſe ei tradere volentium. Qui, viſo rege, certatim ad eum venientes ditioni ſe eius ſubdunt. Nec quilibet ducum aut procerum regni Francorum cum Chilperico relictus eſt, excepto Anſoaldo: qui fortunam regis etiam in aduerſis maluit non deſerere, quàm promiſſam violando fidem proditor eſſe vel dici. Tantis igitur Sigebertus vallatus militum cateruis, cũctas vrbes regni Chilperici imperio ſuo adiũxit. Inde progreſſus in vrbẽm, cui Tornacum nomẽ eſt, fratrem obſidione cingit. Qui ſe vrgeri conſpiciens hærebat conſilij incertus, qua via coniugem ac filios, quos ſecum ibidem adueniens deduxerat, periculo eximeret: ſed mulier, artibus viro longè callidior, duos ſubornat viros, quibus audacia contemptum mortis inuexerat. Hos hortatur monétque Sigebertum adeant,

Tornacum obſidetur.

Muliebre conſilium.

deant, eúmque ſe vt dominum adorare ſimulantes interimant: Quod ſi efficiant, euadentibus præmia: interemptis verò condignam ſepulturam, eleemoſynáſque ad loca ſanctorum pro oblatione tanti facinoris ſe præbituram, ſpõdet. Illi nihil morati præcepto ſatisfaciũt, ac vrbem egreſſi ad caſtra progrediuntur hoſtium. Nihil viris his audacius, nil terribilius eo bello in hoſtem ex vrbe proceſſit: In medium nanque aduerſariorum proruentes non trepidauerunt, non retractauerunt: ſed tanquam familiarium ſuorum cõſortiis immorarentur, non ante remeandum putarunt, quàm circumuentum à lateribus regem, cultellis latera fodientes, nefandiſſimæ neci traderent. Clamor ilico vniuerſorum, luctúſque totis oritur caſtris, vt palàm daretur intelligi regem oppetiiſſe Sigebertum. Impetu itaque facto in homicidas irruunt, leuíque negotio, membratim ſectos duos delent viros. Chilpericus dum egredi formidaret, & quid accidiſſet ignoraret, accedente ad ſe coniuge Fredegunde interiiſſe fratrem vt comperit, ad ſpem vitæ & ſalutis animum qnaſi ab inferis reduxit. In craſtinum egreſſus vrbem, redeũtibus in gratiam Neuſtraſiis, qui ad Sigebertum ab eo deſciuerant, corpus fratris in villa cui Lambrus nomen eſt ſepeliri mandauit. Quod poſtmodum à fidelibus ablatũ, & in eccleſia ſancti Medardi Sueſſionis iuxta patrem Clotharium eſt humatum. Regnauit autem annis XIII.

Rex Sigebertꝰ interficitur

De Fortunato epiſcopo & eius ſcientia. Cap. XIII.

Fortunati epi ſcopi laus.

EIus tempore Fortunatus, qui in Rhetorica metricáque arte famoſus habebatur, ab Heſperia in Gallias tranſiens Pictauis epiſcopus ordinatur: hic multorũ vitas paſsionésve ſanctorum, partim proſa partim metro compoſuit: ad amicos quoque ſingula diſticha elegans orator conſcripſit. Vnde præfato regi elegiacum miſit carmen, congratulans ei in nuptiis Brunichildis. Quem cum quidam corſors librum, ad diuerſos ab eo ſibi familiares conſcriptum manibus intuliſſet meis, atque in eo facunditatem viri, dulcémque affabilitatem ſatis admiratus ſum.

De Brunichildis in conſeruanda prole ſolertia. Cap. XIIII.

INterfecto autem hoc modo Sigeberto, mutatio facta eſt, multis familiarium eius amicitiam Chilperici expetentibus. Porrò Brunichilis (quã Sigebertus, dum à peruaſione vrbiũ rediret fraternarum, Parrhiſius ſibi occurrere imperat) in eadem degens ciuitate, nece viri comperta, fluctuabat animo qualiter ſe ſuámque prolem ab imminenti liberaret interitu. Tunc Gundoaldus dux arreptum puerum Childebertum nomine, per feneſtram in ſporta depoſitum cuidam fidelium ſuorum tradit,

lit,vt eum Metis exhiberet. Quem inibi per-
luctum , adnitente Gundoaldo (de quo præ-
niſimus) vniuerſi Auſtraſij in regnũ ſublimãt
atris. Brunichildem onere filij leuatam alte-
a inuadit cura. Nam ſibimet timenti,nec ſom
us oculis, nec animo quies dabatur . Cui etſi
oluntas diſcedendi erat,facultas deerat. Tan
is ergo preſſa ſolicitudinibus, à ſuperuenien-
e Chilperico Rothomagum in exilium trudi-
ır . Theſauri eius opibus Chilperici ſociati:
liæ Meldis ad cuſtodiendum miſſæ ſunt.

De Merouei & aliorum regum geſtis
Cap. XV.

MEroueus etiam miſſus à patre Chilperi-
co , vt ciuitates quæ flumini Ligeris ad- *Meroueus Brunichildẽ vxorem ducit*
icent, ad ſuam tranſduceret partem , poſtpo-
to patris præcepto,Cenomannos contendit,
c ſi matrem ſuam Audoueram , quæ ibidem
xulabat,viſitaturus: inde Rothomagũ tranſi-
ns ad Brunichildem venit: eámque in coniu-
ium accepit . Non tulit hoc Chilpericus pa-
er: ſed eos ab inuicem diſſociare volens , Ro-
omagum vſque acceſſit. Cuius illi declinan-
es præſentiam,baſilicam ſancti Martini ſuper
uros præfatæ vrbis ligneis conſtructam ta-
ulis ſunt ingreſſi: irritáque fuiſſent Chilperi-
i tentamentorum exordia , niſi ſacramento
ọpondiſſet ſe eos minimè ſeparaturum, imò
ermittente deo magis copulaturum . Quod

illi credentes ad eum progreſſi ab eo appara tioribus epulis per biduum ſunt ſuſcepti. Tertio die profectus ſecum abducit filium, parui pendens quod dederat iuſiurandum. Morum egregius cenſor, qui illicitum in filio damnaret matrimonium, nec futurum pro periurio ſuper ſe Dei pertimeſceret iudicium. Verùm ille pl⁹ metuebat verſuta Brunichildis ingēia, ne filiũ imbueret perfidia, quàm indignaretur pro diuinæ legis illata iniuria.

Reuertenti inde nunciatur proceres Campaniæ Remēſis, Sueſſionenſem ſibi præripuiſſe vrbem. Qui continuò raptis copiis, eoſdem acie ſuperans multos nobilium interemit: captamque ciuitatem iuri ſuo reſtituit. Clodoueum verò filiũ Turonos dirigit: vt & Petrogoricum Aginenſémque pagum ſibi ſubiiciat edicit, iuncto ei duce Deſiderio, vt eius frueretur in cũctis incõmoditatibus ſubſidio. Quos Mummolus Gũtranni patricius, obuiam cum exercitu progreſſus, deuicit, fugauítque non ſine maximo ſuorum detrimento. Nam de exercitu eius quinquaginta milia ſunt cæſa: cùm à parte hoſtium, licet deuictorum, non niſi viginti milia ſint proſtrata. Exinde Chilpericus filium Meroueum ſuſpectum doli, quòd partes Brunichildis fulciret, inſtigante nouerca Fredegunde coma attonſum, ac in monaſterio Anniſole detruſum, iuſſit ordinari preſbyterum.

Campania Remenſis.

aliâs Aninſole.

De diu

De diui Germani epiſcopi tranſitu, ſanctitate & miraculis. Cap. XVI.

EOdem tẽpore ſanctiſſimus, & verè deo dignus, Germanus Parrhiſiorum epiſcopus nigrauit ad dominum, ferè octogenarius. Cu us corpus in oratorio ſancti Vincentij eſt ſe- ultum. Quid autem Fortunatus de hoc bea- ſsimo viro ſcripſerit nõ prætermittam. Qua- am, inquit, vice præcellentiſſimus rex Chil- ebertus ſenior, cùm ei direxiſſet ſex milia olidorum pauperibus eroganda, expendens ria millia reuertitur ad palatium: interroga- ſque à rege ſi adhuc reſideret quod tribue- et, reſpondit medietatem reſediſſe, nec inue- iſſe ſe inopes quibus totum expenderet. Cui ex, domine, inquit, dona quod reſtitit: Nam hriſto largiente quod donetur non deficit. acîdens itaque rex aurata miſſoria & argen- a comminuens vaſa, quicquid primum habe at dat ſacerdoti ne perderet. Erat ergo expe- anda contentio inter ſacerdotem & princi- em: faciebant apud ſe de miſericordia pugnã, de pietate certamen: theſauros vt ſpargerẽt, de ſuis talentis egeni diteſcerent.

Denique alia vice cum aptus ad ſedendum cerdoti requireretur equus, rex ei ſuum tri- uit, rogãs vt ſibi eum retineret. Interim bea- s vir poſtulanti captiuo equum donat inter- ctum: quoniam apud ipſum plus fuit, quàm la regis, vox pauperis.

Mirum per S. Germanũ. Ingrediente autem poſtmodùm Chilperico rege in vrbem Parrhiſiacam: ſequenti die poſtquam rex ingreſſus eſt ciuitatem, paralyticus, qui in porticu baſilicæ ſancti Vincentij (in qua beatus Germanus requieſcit in corpore) reſidebat, dirigitur: mane autem facto, ſpectãte populo beato antiſtiti gratias referebat. Quod cum regi nunciatum foret, magna cum deuotione illuc adueniẽs & tanto gauiſus miraculo eius epitaphium his diſtichis rhythmice compoſuit.

Epitaphium diui Germani.

Eccleſiæ ſpeculum, patriæ vigor, ara reorum,
Et pater & medicus, paſtor amórque gregis,
Germanus, virtute, fide, corde, ore, beatus
Carne tenet tumulum, mentis honore polum.
Vir cui dura nihil nocuerunt fata ſepulchri.
Viuit enim: nam mors quem tulit ipſa timet.
Creuit adhuc potius iuſtus poſt funera: nam qui
Fictile vas fuerat, gemma ſuperba micat.
Huius opem ac meritum, mutis data verba loquũtur,
Redditus & cæcis prædicat ore dies.
aliâs Nunc *Hunc vir apoſtolicus rapiens de carne trophæum.*
Iure triumphali conſidet arce throni.

Factáque illi prædictus rex oblatione ſolenni munificentia regali, ad propria rediit.

Per idem tẽpus defuncto ſanctiſſimo Droctoueo abbate, Scubilio abbas ei ſucceſſit in regimine.

Brunichildis reſtituitur. Tunc quoque Chilpericus legationem ſuſcepit Childeberti iunioris, nepotis ſui, petentis matrem ſuam ſibi reddi Brunichildem. Cuius ille

ius ille non aſpernatus preces, eam cum munere pacis poſcenti remiſit filio.

De regum Hiſpanorum rebus. Cap. XVII.

ATanahildo autem rege Hiſpaniæ defuncto, Leuua cum Leuigildo fratre regnum aſſumunt. Mortuo Leuua, Leuigildus integrũ Hiſpaniæ regnum tenuit, habens Gadſunidam matrem Brunichildis vxorem. Apud Longobardos Alboinus (de quo præmiſimus) regnabat. Qui maxima ex parte Italiæ vrbibus potitus, ſuos in eis ſtatuit: Romanos, quos vel maximè aduerſarios patiebatur, expulit, Hic ciuitatem cui Ticinũ nomen eſt (quæ alio vocabulo Papia dicitur) per tres annos obſidens, tandem cepit. Cuius cùm incolas (vtpote paganus) quia Chriſtianos eſſe cognouerat, gladio ferire deſtinauiſſet, equus eius in medio portæ corruit: Qui calcaribus impulſus, fuſtibus cæſus, nullo modo adigi poterat ad ſurgendum. Tandem ſuggerentibus ſuis in religionẽ rex conuerſus, fregit quod de nece Chriſtianorum vouerat votum. Huic fuit nupta Clotſinda Clotharij Frãcorum regis filia. Qua defuncta, Roſemundam Chunimũdi Gepidorum regis natam accepit coniugem: cuius ipſe dudum interfecerat patrem: à qua, cum tribus & eo amplius annis in Italia ſuper Longobardos regnaſſet, in vindictam paternæ necis dedecoroſiſſima interemptus eſt morte. Et

aliàs Gaeſuindam.

Ticinum.

Alboini interitus.

vir bellicoſiſſimus ſumméque audaciæ, vniu: muliérculæ conſilio periit: qui per tot hoſtii ſtrages bello famoſiſſimus extitit. Et illa quidem tantæ immanitatis debita luit maturatè ſupplicia. Nam dum corruptori ſuo, Helmechim nomine, quem ipſa in necem regis armauerat, poſtmodum è balneo egredienti veneni poculum, quod ſalutare aſſerebat eſſe, porrexiſſet, ille agnito mortiferũ hauſtum ſe bibiſſe, euaginato gladio eam quod reliquum erat bibere coegit: ſicque nefandiſſimi homicidæ iuſtè factorum ſuorum ſubiacuere vindictæ. At verò poſt Alboinum, cùm Cheph nobiliſſimus Longobardorum anno vno & ſex menſibus tenuiſſet principatum, denuo duces in Longobardorum gente decennio creati ſunt. Et vnuſquiſque ducum ſuam regebat ciuitatem. E quibus aliquanti Gallias prædandi cupidine petentes, apud Prouinciam cum Amato patricio, qui regi parebat Guntranno, bello confligunt: factáque de Burgundionibus maxima ſtrage, ipſum ducem interemerunt. Quod Guntrannus audiens, euocato ad ſe Mũmolo ſpectatæ virtutis viro, patriciatus ei indixit curam. Prorumpentibus iterum in Gallias Longobardis, Mummolus cum valida Burgundionum manu occurrit. Qui duobus præliis hoſtibus vſque ad ſupremum labefactatis, reliquos fugaciter in Italiam redire compulit. Nec vltra adiecerunt Longobardi vt ad Gallias tranſirent. Nam Mummolus

aliàs Cleph.

us poſt tergum eorum dirigens Francorum
:xercitum, Anagnij caſtrum, in finibus Italiæ *aliâs Anam*
itum, debellauit & cepit. Quam ob cauſam
:omes Longobardorum Ragilo, Anagnium
veniens, deprædatus eſt & ad ſua reuerti feſti-
nans, ab obuio ſibi duce Francorum, Cranni-
:his nomine, perimitur.

De Iuſtini minoris geſtis. Cap. XVIII.

PEr hæc tempora apud Conſtantinopolim, vt ſuprà diximus, Iuſtinus minor regnabat: n tantum auaritiæ deditus, vt arcas ferreas fi-:ri iuberet, in quibus ea quæ rapiebat auri ta-enta congereret. Is cùm à diuinis mandatis urem cordis auerteret, iuſto dei iudicio amẽs :ffectus eſt. Poſt hæc Tyberium Cæſarem a-ſciuit, qui eius imperium gubernaret: homi-nem iuſtum, vtilem, eleemoſynarium, ſapien-em, in iudiciis æquum, in victoriis clarum, & quod his omnibus ſupereminet, veriſſimum Chriſtianum.

Igitur Iuſtinus cũ vndecim imperaſſet an-nis, amẽtiam tandem quã incurrerat cum vita iniuit. Bella ſanè quæ per Narſetem patri-:ium Gothis vel Francis illata ſuperius per an-icipationem dixim⁹, Iuſtiniani quidem tem-poribus concepta, ſed ſub Iuſtino terminata unt.

De Tyberio Conſtantino & eius imperio Cap. XIX.

MOrtuo Iuſtino Tyberius Conſtantinu Romanorum regum ſexageſimus ſecun dus ſumpſit imperiũ. Hic, vt ſuperius diximu ſub Iuſtino adhuc Cæſar cùm publicam rẽ ge reret, & multas egenis eleemoſynas erogare magnam ei dominus auri copiam ſubminiſtra uit. Nam deambulans per palatium, vidit i pauimento domus tabulam marmoream, do minicæ crucis vexillo inſignitam, & ait: Cru cem Domini, qua pectus frontémque muni debemus, indignis vt quid pedibus conculca mus? & ſimul cum verbo iuſſit eãdem tabula auferri à pauimento. Qua amota, reperiunt & aliã ſimili ſignaculo expreſſam. Poſt hanc quo que reperiunt & tertiam. Quibus ablatis, ina ſtimabilis diúque occultatus in lucem profe tur theſaurus: quem Tyberius iuxta conſue tũ ſibi morem pauperibus erogauit. Narſet quoque theſaurum in quadam Italiæ vrbe te ra defoſſum, quodam decrepito indicante ſen inuẽtum, in ſimile diſtribuit opus: Sophia ve rò Auguſta immemor promiſſionis quam Ty berio fecerat, eum ab imperio remouere, Iu ſtinianúmque Iuſtini nepotem ſubſtituere m liebatur. Quod imperator agnoſcens Auguſ cuſtodiæ mancipauit: Iuſtinianum verbis ob iurgatum blandioribus, tanto in poſterum a more dilexit, vt filiam ſuam filio eius promi teret, ac filio ſuo filiam eius ſociandam expo ſceret. Sed hæc res, qua de cauſa, incertum e cur non peruenit ad effectum. Ad hunc Chi perici

Tyberius ingentem theſaurum inuenit.

pericus rex Francorum ſuos dirigens legatos, multa ab eo ornamenta aureos etias ſingularum ſuſcepit librarum, habentes ab vna parte effigiem imperatoris: in circulo ſcriprum Tyberij Canſtantini perpetui Auguſti: ab alio verò quadrigam ac aſcenſorem, continentéſque ſcriptum, Gloria Romanorum. Huius exercitus ab eo miſſus Perſas petentiſſimè debellauit: victórque regrediens tantam prædæ molem cum viginti pariter elephantis abduxit, vt humanæ crederetur poſſe ſufficere cupiditati.

Numiſmā Tyberij imperatoris excellens.

De Britannorum rebus & Guntranni facinore.
Cap. XX.

DVm hæc in orientis geruntur partibus, in Britāniis hæc acta ſunt: Maclianus & Bodicus illo tempore comites Britonum erant: qui amicitiam mutuam ſacramentis adinuicem datis iunxerant. Mortuo Bodico, Maclianus filium eius Theodericum de regno Britanniæ expulit. Theodericus reſumptis viribus, Maclianum cum filio eius, Iacob nomine, interfecit, paternámque hæreditatem recepit Vuarocus Macliani filius patri in comitatu ſuccedit.

aliâs Maclianus.

Tunc quoque Gūtrannus rex Francorū duos Magnacharij ſoceri filios quōdam ſui, interemit, facultates eorum fiſco ſubiiciens, dehinc ſubſecuta mors duorū filiorū ipſius eſt. Quapropter Gūtrannus liberis orbat⁹, Childeber-

tum ſuum ex fratre Sigeberto nepotem adoptauit in filium.

De Chilperici in prætextatum ſimultate. Cap. XXI.

CHilpericus frater eius, alter rex Francorũ, Prætextatum Rothomagenſem epiſcopũ exilio deſtinauit: eò quòd cõſilio Brunichildis reginæ vſus, inſidias ipſi paraſſe diceretur. Meroueus verò filius eius, quem tonſuratum ac monaſterio detruſum à patre fuiſſe memorauimus, iterum laicus efficitur. Nam à Guntrãno duce (de quo ſequẽs ſermo plura narrabit) per legatos ſolicitatus, à monaſterio egreſſus & à Gaileno ſuo familiari veſte laicali indutus, ad eccleſiam ſancti Martini Turonos vt cõfugeret eſt impulſus. Ad hanc denique & ipſe Guntrannus confugerat, metuens minas regis Chilperici: eò quòd diceretur filiũ eius Theodebertum in bello ſuperius memorato interemiſſe. Quapropter Chilpericus Ruccolenum quendam Turonos direxerat, qui eum exinde vi obſtraheret. Ruccolenus Turonos veniens, beato pontifici tunc Gregorio mandauit, vt Gũtrannum à baſilica ſancta expelleret. Quod ſi agere differret, ſciret eum cum valida manu venturum, & hæc impleturum. Sanctus autem antiſtes reſpondit, hoc nunquam fuiſſe factũ, nec à ſe vllo modo eſſe faciendum. Interim miſer dum domum eccleſiæ, in qua hoſpitabatur,

Beatus Gregorius Turonenſis epiſcopus.

tur, deſtruere non formidat, regio correpus morbo ad Baſilicam ſancti Martini defertur: vbi nil medelæ adeptus, non poſt multos dies eſt defunctus. Porrò Meroueus ad ſæpedictã veniens eccleſiam, memorato pontifice miſſas celebrante petiit eum eulogias ſibi dare. Quo recuſante, minatus eſt ſe quoſdam de populo interimere, quoniam ſine iudicio ſacerdotum eum communione priuaret. Tunc Pontifex eulogias quidẽ ei dedit, regi verò per diaconum innotuit quæ acta fuerant. Regina itaque clamante ipſum clericum exploratorem à Meroueo miſſum: rex eum in exilium relegauit, direxit autem ad ſacerdotem, vt inimicũ ſuum de eccleſia expelleret. Sed eo differente, Chilpericus exercitum commoueri præcepit. Quod audiens Meroueus, à baſilica egredi voluit. Leudaſtis verò Turonicus comes pueros eius, qui pro neceſſariis cauſis in villam ierant, peremit. Quapropter Meroueus adnitente Guntranno, Marileſſum medicũ à rege veniẽtem tenuit: ablatóque auro ac argento quòd ferebat eum vtique occidiſſet, niſi ille eccleſiã expetiſſet. Interea dum de patre ac nouerca, Meroueus multa loqueretur facinora, quadam die Gregorium epiſcopum ad conuiuium inuitans, rogat aliquid ad ædificationem legi. Tunc antiſtes arrepto Salomonis libro, hunc primum verſiculum inuenit ac legit, Oculum qui auerſatur patrem, effodient eum corui de torrentibus. Et hæc quidem ille non intelle-

xit, Antiſtes verò miratus eſt, redargutionis ſibi verba prima occurriſſe.

De Guntranno Phytoniſſam conſultante. *Cap.* XXII.

POſt hæc direxit Guntrannus ad mulierem Phytoniſſam, quæ ei aliquando non ſolum annum, ſed & diem & horam qua Charibertus rex obiret, prædixerat, vt eam ſuper ſtatu interrogaret ſuo. Cui illa hæc remiſit mandata: hoc inquit anno Chilperico defuncto, Meroueus deuictis fratribus regnum accipiet, téque ducem conſtituet: quo munere quinquennio functus, ſeptimo efficieris epiſcopus. Hoc ille epiſcopo Gregorio retulit: & ab eo hoc reſponſum accepit: Iſta magis à deo quàm à diabolo exquiri debuiſſent. Veruntamen Fredegundis, quæ occultè Guntranno fauebat propter mortem Theodeberti (non enim ex ea fuerat natus) miſit ad eum, vt Meroueo ſuaderet egredi ab eccleſia. ille præſto putans fore percuſſores, non diſtulit: ſed nil ei nocuit. Demum Chilpericus per diaconum, ad ſepulchrũ ſancti Martini duas mittit chartulas: quarum vna continebat, vt ſibi diuinitus in alia, quæ erat vacua, reſcriberetur, ſi foret fas Guntrannum à templo extrahi. Diaconus triduo expectans, inanis à reſpõſo abſceſſit: ſed Guntrannus venientibus regiis miſſis, palàm altaris cum ſacramento fideiuſſorem dedit,

dedit, iactanter pollicitus nunquàm ſe inſcio rege templum egreſſurum.

De Meroueo oraculum à libris diuinis petente.
Cap. XXIII.

TAndem Meroueus, poſtpoſitis Phytoniſſæ reſponſis, per triduum vigilans, in diuinis hoc reſponſum libris accepit: in Regum quidem, Eò quòd, inquit, reliquiſtis dominũ deum veſtrum, tradidit vos deus in manus inimicorum veſtrorum: in Pſalterio autem, Deiecisti eos dum alleuarentur. In Euangelio verò: Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, &c. His ille viſis flens, ad ſancti Martini tumbam cum quingẽtis & eo amplius viris, aſſumpto quoque Guntranno duce, diſceſsit: & per Altiſſiodorenſem vrbem Diuione caſtro veniens, exinde ad Remenſem Campaniam trãſiit. Qui à Tarunenſibus in quadam villa circumuentus, & ſe capiendum fore intelligens, veritus ne ſi ad patrem duceretur graues de ſe pœnas daret, Gailenum quendam familiarem rogauit, vt ſe gladio percuteret. A quo cultro per viſcera traiectus interiit, Gailenus truncatis manibus ac pedibus, naribus ſimul & auribus, turpiter vitam finiuit.

aliâs Sexcẽtis

aliâs Taruanenſibus.

Merouei miſer exitus.

Poſt hæc Sanſon, Chilperici filius, mortuus eſt: cuius funus cum nimia lamentatione idem rex proſecutus eſt. Eo anno ſtella in medio lunæ fulgens viſa eſt.

Cometes viſus.

De Guntranni Boſonis filiabus virtute patris liberatis ſuffragante diuo Martino.

Cap. XXIIII.

QVidam potentiſſimus procerum Chilperici, Guntrannus Boſo vno nomine ſic dictus, relictis in eccleſia ſancti Hilarij filiabus ſuis, ad Childebertum tranſiit. Anno verò tertio regni Childeberti iunioris, qui erat Chilperici & Guntranni ſeptimusdecimus, Guntrannus Boſo filias ſuas Pictauis auferre volens, Dracolenum quendam ſibi infeſtiſſimum, ſéque perſequentem, vt à ſe auerteretur, precibus ac muneribus flectere nitebatur. Dracolenus, vt erat mente elatus, ſuperbè reſpondit, aſſerens ſe funiculum, quo alios deceptos perdere ſolebat, paratum habere, vt eo Guntrannum inuolueret. Non tulit Guntrannus ſuperbia iactantem, ſed manus eleuans in cœlum, prodigia facientem inuocauit dominum, & vt ſibi per interceſſionem beati Martini miſereretur, orauit. Congreſſus contra aduerſarium, fauces contumaciæ verba profantes cõto transfodit, eleuatúmque è ſella equitatoria deiecit exanimem ad terram. Hoc euentu felici vſus, tranſlatas à Pictauorum vrbe filias deduxit quo voluit.

Guntranni pulchrum facinus.

De Pictauorum Britonúmque diſcordia.

Cap. XXV.

PIctauenſes quoque & Bagaſſeni (qui nunc Arbaſſeni dicuntur) cõiuncti Andegauenſibus,

ſibus, Vvarocum comitem Britonum repentiuo impetu opprimere moliebantur. Quorum præuenit inſidias Vvarocus circa mediũ noctis ſuper eos irruens, & maximam ex eis ſtragem faciens. Tertia verò die cum ducibus Chilperici fœdus pepigit, dans filium ſuũ obſidem, & quæ peruaſerat reddens. Venetum quóque vrbem ea conditione refudit, vt ſi ex gratia regis eã tenere mereretur, tributa quotannis ſoluere non moraretur: aliquanto autem interiecto tempore à fide deſciſcens, Eunium Veneticæ vrbis epiſcopum ad regem dirigit, pro quibuſdam cauſis reſponſa laturum. Quem rex cum ira obiurgatũ direxit in exiliũ, *Vvarocus.*

De Chilperici in Prætextatum epiſcopum accuſatione, & Prætextati purgatione. *Cap.* XXVI.

HIs ita geſtis, Chilpericus Rex congregato concilio pontificum in eccleſia ſancti Petri Parrhiſiacę vrbis, Prætextatum Rothomagenſem epiſcopum (cuius iam meminim⁹) exilio reuocatum, in eorum præſentia cùm hac accuſatione exhibuit, dicens. Quamuis, venerandi pontifices, regia poteſtas reum maieſtatis, legibus condemnare poſſit: Ego tamen hunc, qui falſum ſibi paſtoris nomen vſurpat, coniurationis contra me factæ auctorem, ſacris non contradicens canonibus veſtræ audientiæ repræſento. Et conuerſus ad Prętexta- *Prætextatus epiſcopus Rothomagenſis accuſatur.*

tum Rothomagenſem epiſcopum, vt quid, ait, ô epiſcope munera populo contra meam erogaſti ſalutem? Quáve de cauſa filium meum Meroueum cum vxore patrui coniunxiſti? Nō ignorabas quid de hac cauſa ſacri ſentiant canones? Quare autem ita filium aduerſus patrē armaſti ſuum, vt ille pariter cum vita regnum vellet eripere meum? Poſtquam verò rex ſiluit: Franci, qui præ foribus ſtabant fremētes, oſtia Baſilicæ effringere nitebantur, vt antiſtitem pœnis ſubderent. Sed rex hæc fieri prohibens, Prætextato copiam purgandi tribuit. Cúmque ille obiecta refelleret, quidam falſi teſtes ſurgentes calūniabantur à pontifice ſibi munera data, vt regem dolo perderent. Quibus epiſcopus, in hoc (inquit) veros vos eſſe confirmo, quòd muneratos vos à me eſſe fatemini? Quid enim veſtris ditatus donis aliud agerem, niſi vt par pari referrem? Quod verò falſo confingitis, me mala regi machinatum eſſe, id omnibus modis falſum eſt. Hæc eo dicente rex quidem in regiam ſe recepit: Epiſcopis autem in domo eccleſiæ reſidentibus, adueniens Etius archidiaconus Parrhiſienſis ita eos alloquitur: Nunc (inquiens) eſt tempus, ô ſanctiſſimi ſacerdotes, quo aut pro veſtra magnamini conſtantia glorificemini, aut pro deiectiōe & cōtumelia fratris ac coëpiſcopi veſtri contemptui in poſterum, ſi tacueritis, habeamini. Tunc cæteris tacentibus (eò quòd metuerent reginæ furorem, cuius inſtin-

nſtínctu iſta gerebantur) & digitum ori ſuo uperponentibus, Gregorius Turonorum an- iſtes ſic orſus eſt loqui. Oportet nos, fratres hariſſimi, & maximè eos qui principis fruū- ur familiaritate, ſalubria ei ſuggerere conſi- ia:ne fortè ira deuictus plus iuſto in ſacerdo- em domini commoueatur, & à deo innocen- ium vltore grauius puniatur. Illis quoque nec d iſta reſpondentibus, ſubiunxit antiſtes. Ca- enda nobis, ſanctiſſimi patres, illa terribilis omini comminatio eſt, quam per prophetam rænunciauit, ſi me, inquiens, dicente ad im- ium, morte morieris, non annunciaueris ei, inguinem eius de manu tua requiram. Nos aque, qui ſpeculatores in domo dei ſumus po ti, non negligamus regi pericula ſua oſten- ere: &, ſi neceſſe ſit, exemplis ad reſipiſcen- um prouocetur: qualiter Maximus impera- or, beatum Martinum impiis communicare ompellens, imperio pulſus ſit, vel Clodomi- us, ſacerdoti auito non obaudiens, interierit. úmque nec tunc quidem aliquis eórum reſ- onſa præbuiſſet: aliqui adulatoriæ artis regi enunciauerunt. nullum ei pertinacius reſi- ere quàm Gregorium Turonicum: qui mox er quendam aulicum euocatus, ſtante rege ropter tabernaculum ramis tectum, Bertran- óque Burdegalenſi pontifice dextræ eius in- ærente, ſiniſtræ verò Ragnemodo Parrhiſia- o, taliter rex epiſcopum allocutus eſt dicens. ic domine pontifex qui iuſtitiæ tramitem

Gregorÿ Turonenſis ſententia.

cæteris ſeruas, mihi cur denegas? Sed, vt video, peruerſis conſentis, & impletur in te vulgare prouerbiũ, ꝙ coruus corui oculum non eruet. Cui ſacerdos mihi, inquit, ô rex æquitatem deſerenti correptores erunt multi. Te autem delinquentem quis corripiet, niſi ille qui ſe prædicat peccamiuum vindicem? Quapropter ſi nos, te de iuſtitia commonentes, audire contempſeris, plus à deo quàm à nobis condemnaberis. Ad hæc rex: apud alios ſemper iuſtitiæ cauſam obtineo, apud te nunquam. Verùm ego optimam inueni vltionis meæ materiam: perſuaſo nanque Turonicò populo, vt clamet ſibi à te æquitatis iura denegari, ego quoque proclamabo, me, qui etiam regia polleo dignitate, nil eorũ quæ ipſi poſtulant à te poſſe promereri. Et ſic orto aduerſum te populorum odio, iniuſti nomine denotaberis. Econtra põtifex reſpondit: ſiquidem ſim iniuſtus, id deo magis quàm tibi notum eſt. Tu verò ſi noſtra aſpernaris monita, ſacros ſume canones, &, his ſaltẽ conſentiẽs, iuſta decerne. Tum demũ rex animum antiſtitis, vt erat callidus, hoc modo mulcere cepit (erat autem coram eis menſa paníſque ſuperpoſitus cum diuerſis ferculis) Ait ergo rex ad ſacerdotem: En, inquit, ferculum tui gratia paraui, in quo nil aliud quàm cicer, carnéſque continentur volatilium. Vtere nunc eo libens mecum. Beato verò Gregorio reſpondente, quòd cibus ei gratior eſſet facere voluntatem patris ſui qui in cœlis eſt, & à
rege

rege petente, vt ſponderet: Rex nihil ſe contra canones acturum, eleuatis Chilpericus manibus iurauit per viuentem in ſæcula, ſe decreta ſanctorum patrum non tranſgreſſurum. In craſtinum verò, aurora incipiente, legati Fredegundis reginæ ad hoſpitium memorati pontificis venerunt, poſcentes, & duas libras argenti pro munere offerentes, vt in deiectionem Prætextati conſentiret cæteris epiſcopis: dicebant enim aliorum ſe voluntatem probatam habere. Illo itaque recuſante, & ſi ſibi mille libræ darentur nullo modo aſſentire velle ſe aſſerēte, illíſque magis inſtantibus, tandem pollicitus eſt in decretis canonum fratribus ſuis ſe aſſenſum præbiturum, Tunc illis quæ petebant ſe impetraſſe putantibus, & gratias agendo recedentibus, aduenerũt quidam ſacerdotes ſimilia petentes. Quibus antiſtes eadem quæ prioribus reddidit reſponſa. Conuenientibus autem in concilium epiſcopis, aduenićs Chilpericus rex ait illis, reperiſſe ſe in decretis canonum, quòd epiſcopus furti obnoxius, ſacris deberet priuari ordinibus: Erat enim rex literis eruditus. Cúmque pontifices quærerent, quis eorum furti inſimularetur. Rex dixit num obliti eſtis, quanta vobis oſtenderim quæ Prætextatus mihi furto abſtulit? demonſtrauerat namque Rex pridie varia ornamenta, quorum pretium ad tria millia æſtimabatur ſolidorum, cum ſacculo duobus milibus nummiſmatibus aureis re-

ferto. Hæc omnia dicebat ſibi ab epiſcopo furata. Sed Prætextatus obiectis facilè ſe purgauit, hoc modo regi reſponſa dans. Excellentia tua, domine mi rex, reminiſci valet (ſi dignatur) Brunichildem Rothomago abeuntem pleraſque ſarcinas in diuerſis ſpeciebus mihi commendaſſe: & poſt aliquod tempus miſſis pueris eas à me repetiſſe. Cúmque ego ex hac re, domine rex tuam conſuluiſſem voluntatem, præceptis obaudiens tuis, vnam eis ſarcinam, eò quòd amplius ferre non valerét, contradidi. Venientibus iterum hàc tertiò, ex tua iuſſione cætera reddidi: dicente magnificentia tua mihi, vt à me ea reiicerem, ne pro his ira inter vos iterum repullularet, hæ duæ tantum ſarcinæ apud me remanſerunt. Nunc igitur cuius furti me arguis fore obnoxium? Cui reſpondit rex: ſi hæc ita ſe habeant, & cuſtodiæ cauſa iſta ſuſcepiſti, cur limbum aureis intextum filis exinde rapiens ſecuiſti, & eum, pro noſtri deiectione, his qui tibi placuit diſtribuiſti? Tunc ſacerdos: ad iſta iam, inquit, ſemel dixi, & nunc iterum dico, me nō ob aliud illis iſta largitum fuiſſe, niſi vt eorum muneribus mihi conceſſis parem referrem gratiā: vt verò, propriis deficientibus, ex commendatis aliqua præſumerem, confidentia auſum tribuit: eò quòd Meroueus, cuius illa coniugium expetiuerat, ex te carnaliter genitus, mihi in baptiſmo ſpiritualis eſt filius. Animaduertens Chilpericus Prætextatum hoc modo non poſſe

poſſe ſuperari, relicto concilij loco ac conuocatis quibuſdam ſibi adulantibus, ait, illis victum me verbis epiſcopi fateor, & vera eum proſequi ſcio: ſed vt Fredegundi reginæ ſatiſfiat, ita hoc, ex veſtra quaſi perſona conſilium ei dantes, dicite, ſcis quia dominus noſter Chilpericus rex miſericors eſt, & cõfeſſis citò ignoſcit: Vade ergo & proſternere pedibus eius, confiteréque te in eum peccaſſe, ac confeſtim indulget tibi. Quibus iuſſa perficientibus, ſeductus eſt Prætextatus eorum dolis: qui ſe quoque pollicebantur pedes regis deoſculaturos, vt ei ignoſceret, Sequenti die reſidentibus epiſcopis in conſilio, Chilpericus cum Prætextato iteratò altercari cœpit dicens. Si munera pro muneribus retribuiſti, ſacramenta pro parte Merouei cõtra meam ſalutem cur exegiſti? Ad hæc ſacerdos reſpondit, notum feci celſitudini veſtræ Meroueum me ex lauacro ſuſcepiſſe ſalutari: Ideóque ſi facultas fuiſſet, etiam angelum domini in eius euocaſſem auxilium. Quid plura? procedente longius altercatione, Prętextatus ad pedes regis corruit, clamans, miſerere, clementiſſime rex, homicidæ, qui te regno pellere volui, & filium tuũ tibi ſubſtituere. Hæc eo loquente, proſtratus & ipſe rex pedibus aliorum ſacerdotum qui in ſynodo reſidebant, aiebat, Audite, ſanctiſſimi ſacerdotes, nefandiſſimum reum execrabile crimen confitentem. Veruntamen pontificibus à terra regem eleuantibus, iuſſit rex Præ-

textatum ab eccleſia egredi ipſe autem in regiam ſe recepit, mittẽs ad ſynodum quoſdam canones, quibus erat annexus quaternio nouus, continens hæc. Epiſcopus in homicidio, vel cæteris criminalibus deprehenſus peccatis, ſacris priuetur ordinibus. His lectis, dum Prætextatus ſtaret ſtupens, ait illi Bertrannus Burdegalenſis antiſtes: audi frater & quidem coëpiſcope, niſi regis promerueris gratiam, noſtra non poteris frui ſocietate. Poſt hæc rogauit Chilpericus pontifices, vt aut veſtis Prætextati ſcinderetur, aut centeſimus octauus pſalmus (qui maledictiones ſcariothicas cõtinet) ſuper eum recitaretur, vel certè in perpetuum communione priuaretur. Sed pontificibus hoc agere recuſantibus, & maximè Gregorio Turonẽſi renitente, ab eccleſia Prętextatus pellitur, ac cuſtodiæ traditur: de qua dum fugere noctu niteretur, comprehenſus cæſúſque, in inſula quadam maris quæ ciuitat adiacet Conſtantiæ, in exilium relegatur.

Prætextatus epiſcopus in exilium mittitur.

De Guntranni Burgundionum regis ad Childebertum oratione. Cap. XXVIII.

Porrò Guntrannus rex Bungundionũ Childeberto regi Auſtraſiorum, nepoti ſuo vt pacificus cum proceribus regni ſui ad pontem, quem Petreũ dicũt, ſibi occurreret, mandauit. In cuius amplexibus diu immoratus vniuerſis audientibus ſic eſt locutus. Euenit mei

meis præpedientibus peccatis, vt ex me genitis carerem filiis. Vnde mihi propriis orbato hæredibus, neceſſe eſt quærere extraneos, quibus partos relinquam theſauros. Optimũ itaque iudicaui te, omni humana carne mihi carior nepos Childeberte, eligere, qui & mei ſucceſſor regni, & congregati eſſes poſſeſſor theſauri. Quapropter maneat, oro, quæ inter patrem & filium debet manere dilectio: Vnus nos protegat clypeus: vna contra aduerſantes tueatur haſta: & ab hodierno & deinceps talis inter nos charitas permaneat, vt ſi dante deo filios procreauero, te tamen à iure non ſecernam hæreditario. His dictis, & proceribus Childeberti pro eo ſpondẽtibus, eò quòd ipſe puer adhuc eſſet, ſimul prandentes & ſe muneribus honorantes ad ſua ſunt reuerſi. Veruntamen legatos vtrique ad Chilpericum regem miſerunt, denunciantes vt aut ea quæ de eorum regno peruaſerat redderet, aut ſe ad belli certamina prepararet. Quod ille tũc quidem deſpectui habuit. Quo tẽpore ſiniſter populi rumor aduerſus Saloniũ & Sagittariũ epiſcopos ſurrexit. Hos ſanctus Nicetius Lugdunenſis antiſtes, enutritos, primum quidem diaconij, deinde ſacerdotij eos gradibus inſigniuit. Et Saloniũ quidem Ebreduni, Sagittarium verò apud Vapingum epiſcopos inſtituit. Illi verò non velut epiſcopi religioni operam dabant: ſed, tanquam tyranni, homicidiis, rerũ

aliâs adoptare.

aliâs reſpondentibus.

Salonij & Sagittarij epiſcoporum perfidia.

alienarũ peruaſionibus, adulteriis quoque vacabant: & in tantum eorum excreuit malitia, vt ſuper Victorem Trecaſſinum antiſtitem natalitij ſui diem feſtum agentem, cum cohorte irruentes militari, eius veſtimenta ſcindentes, famulos cæſos fugantes, apparatum prandij omnem raperent, & ipſum cum hac contumelia ſolùm relinquerent, Qua cauſa ad aures Guntranni regis delata, ex eius iuſſu collecta eſt ſynodus apud Lugdunum, qua præſidente ſancto Nicetio, hos conuictos à propriis expulit ſedibus: Vnde illi grauiter indignati, regis gratiam ſibi adquirentes, acceptis ab eo epiſtolis ad papam Romanum Ioannem profecti ſunt. Cui perſuadentes ſe iniuſtè damnatos, ſcripta eius ad regem detulerunt, iubentia vt ſuis reſtituerentur locis. Quos rex verbis corripiens, ad proprias iuſſit vrbes redire. At illi cum Victore quidem pacem facientes, homines qui ei iniurias irrogauerant direxerũt vt ipſe de eis vlciſceretur. Qui dominici præcepti memor, non reddẽs mala pro malis illæſos dimiſit ad propria. Salonius denique & Sagittarius peſſimis quotidie adiicientes peiora in expeditionem quam Mũmulos contra Lõgobardos egit pergentes, multa perpetrarunt homicidia: in ciues pari modò ſuo ita crudeliter ſæuiebant, vt multos vſque ad effuſionem ſanguinis cæderent. Quod vbi regi Guntranno nũciatum eſt, eos exhiberi præcepit: à præſentia tamen ſua vſque ad audientiam ſuſtinere. Ho

re. Hoc Sagittarius adeò indignè tulit, vt de rege indigna lóquens, publicè proclamaret filios regis non fore regnaturos, eò quòd mater eorum ex Magnacharij fuiſſet familia: erant nanque adhuc filij regis ſuperſtites. Propter hoc rex ira commotus, equos eorum & cuncta quæ habebant abſtulit, & ipſos in duobus monaſteriis à ſe procul diuiſis pœnitentiam agere inſtituit: mandans propriis iudicibus circum ea loca conſtitutis, vt eos cum ſumma armatorum cautela cuſtodirent, ne fortè elaberentur. Tunc fortè ſeniore ex filiis regis ægrotante, accedentes quidam familiarium eius ad eum, ſuaſerunt vt præfatos epiſcopos ad proprias iuberet regredi eccleſias: ne fortaſſis ob eorum damnationem ira dei ſuper domum incumberet principis. Cúmque rex petita non abnuiſſet, Salonius & Sagittari⁹ regreſſi ad ſua, tam eximios ſanctæ religionis cultores ſe oſtendebant, vt quotidie totũ ex ordine Pſalterium recitando, nunquam à pſalmodia ceſſare viderentur. Qui tamen poſt paululum ad ſuum in tantum reuerſi ſunt vomitum, vt fornicationi & ebrietati inſeruientes, dum clerici matutinos pſallerent hymnos, ipſi adhuc in conuiuio poſiti vina flagitarent. Incipiente autem aurora, circundati mollibus, vſque ad tertiam diei horam ſomnum capiebant. Cúmque in talibus verſarentur, Deum poſt terga ponentes, ipſi quoque à Deo poſtpoſiti iram eius incurrerunt: vt in ſe-

aliâs mulieribus.

quentibus demonſtrabimus.

De Chilperici in Eunodium cæteróſque Childeberti fautores ſæuitia: & de motu Britonum. Cap. XXIX.

HIs diebus Chilpericus Pictauam peruaſit vrbem, fideléſque nepotis ſui, videlicet Childeberti regis, cum Eunodio duce ab eius ſunt hominibus pulſi. Eunodius itaque in exilium truſus, facultatibus fiſco ſubactis poſt annum patriæ & ſuis redditus eſt rebus:. Daccho autem, Gadarici filius, relicto Chilperico dum vbique vagaretur, à Draccoleno duce, qui dicebatur induſtrius, fraude captus eſt, iurãte ſibi quòd non interficeretur. Cùm verò eum ad regem perduxiſſet, egit vt interimeretur. Quod vbi Daccho in cuſtodia poſitus agnouit, confeſſus cuidam presbytero peccata ſua pœnitentiam, neſciente rege, petiit. Qua accepta interfectus eſt. Porrò Draccolenus à Guntranno duce eo quo diximus interfectus eſt modo.

aliâs Ennodio

Britanni eo tempore grauiter regionem vaſtando Redonicam, ad vicum, qui dicitur Cornutus aduenerunt. Contra quos Bibolenus dux miſſus recedentes inſecutus eſt, Britanniámque ferro & igne depopulatur. Hoc adeò Britannos in maiorem commouit iracũdiam, vt ſequenti anno nõ ſolum Redonicam verùm & Nanneticam infeſtarent prouinciã

Britanni Redonicam prouinciã vaſtãt.

Qu

Qui tamen legatis Felicis Nannetici epiſcopi emendationem polliciti, mendaces fuerunt.

De violatione templi Dionyſiani & reparatione. Cap. XXX.

ILlo tempore mulier quædam, à zelante viro apud Parrhiſios quòd adultera eſſet impetita, dum opem petiſſet à ſuis parentibus, & illi, eam innocentem credentes, ſacramentum pro ea viro vel eius parentibus ſuper ſepulchrum ſancti Dionyſij feciſſent, ab eis quòd periuraſſent redarguti ſunt. Et cauſa vſque ad iurgium prorumpente cum propter nobilitatem eorum (erant enim primi in palatio Regis Chilperici) neutra pars alteri cederet, gladiis ſe inuicem percutientes ſacram baſilicam ſanguine polluerunt. Interea eccleſia ſine officiis manente diuinis, dum hæc ad regem delata fuiſſent, interminatus eſt nulli eorum prorſus fore beneuolum, donec Ragnemundi Parrhiſiaci antiſtitis, in cuius diœceſi hæc acta fuerant, reconciliatione veniam mererētur: quos epiſcoqus, facinus confitentes, pœnitentia indicta communioni reſtituit, eccleſiámque reconciliauit.

Templũ diui Dionyſii ſanguine contaminatur.

De Nantini Engoliſmenſis morte formidanda. Cap. XXXI.

TVnc temporis Nantinus, Engoliſmenſis comes, huiuſmodi ex cauſa grauem diui-

nitus eſt paſſus mortis pœnam. Maracharius auunculus eius comitatu prædictæ vrbis diu potitus, ad clericatum accedens, poſt nō multum tempus epiſcopus eſt factus. Quem cùm aduerſarij eius, immiſſo in capite piſſo veneno, nefandiſſimè necaſſent, nō diu lætati ſunt. Nam Frontonius, cuius conſilio hoc perpetratum eſt ſcel⁹, vno tantum anno poſt eum functus eſt epiſcopatu. Cúmque ei Heraclius Burdegalenſis preſbyter ſucceſſiſſet, Nantino, qui ob vlciſcendam auunculi mortem comitatum à rege emerat, grauiſſimè increpabatur, quòd auunculi ſui interfectores ſecum retineret. Quare in maius creſſente controuerſia, comes villas eccleſiæ ab auunculo per teſtamentum relictas peruaſit: aſſerens quòd non debe-

aliàs deberēt.

ret ea tenere teſtamenta, quorun teſtator ab eius fuerat clericis interemptus. Poſt hæc crudeliori exardeſcens iracundia, interfectis etiā quibuſdam laicis, vnum ex preſbyteris lancea vulneratum, dum adhuc viueret ſuſpendi, ac ad confeſſionem criminis cogi iuſſit. Qui diu reuinctis poſt terga manibus pendes, fluente è patenti vulnere ſanguine innocentem reddidit ſpiritum. Pro tantis igitur ſceleribus Nantinus ab Heraclio excommunicatus, conuenientes apud Santonas vrbem quoſdam ſacerdotum rogauit, vt pro ſe antiſtitem interpellarent: pollicitus ſe res eccleſiæ redditurum & mala quæ commiſerat emendaturum. Antiſtes veró, rogantibus annuens fratribus, eum

Nantini crudelitas.

com

communioni reſtituit. Sed comes ad Engoliſmam reuerſus, domos quas peruaſerat deſtruxit: dicens ſi hæc eccleſia recipit, ſaltem deſerta inueniantur. Epiſcopus ſanè, his auditis, iterum communione eum priuans vita deceſſit. Nantinus quoque à quibuſdam epiſcopis pecunia corruptis cōmunioni redditus, in morbum incidit. Cùm verò valida cruciaretur febre, clamabat heu heu quæ tormenta ab Heraclio illata patior, Ipſe me nunc cruciat: ipſius igne conſumor: mortē peto, ne diu malè viuā. In his vocibus conſtitutus interiit. Audiant iſta qui ſacerdotibus vel deo ſeruire cupientibus, iniurias irrogant. Intelligant deum eſſe vindicem iniuſtè oppreſſorum.

De Chilperici per Fredegundem in ſuos ſæuitia. *Cap.* XXXII.

CHilpericus etiam rex, ſuggerente Fredegunde regina, proſcriptionibus grauiſſimis populū ſibi ſubiectū atterere cœpit. Qua de cauſa multi è plebe natiuum relinquentes ſolum, maluerunt exules nouas quærere ſedes, quàm patrios incolendo fines iniuſto ruere ſub onere tributi. Inter cætera nanque quæ cogebatur ſoluere liberiori etiam orti progenie, è terra propria culta labore, amphoram *aliâs proprio.* vini regiæ inferebant menſæ, Marcus Referendarius huic muneri præpoſitus, vt cunctas Aquitaniæ vrbes quæ ad regnum Chilperici reſpicere videbantur, ad hæc ſoluenda verbis

vel minis inuitaret, à Lemouicinis ſeditione orta iugulatur: & tomum verſúſque quos ſecum ferebat, igne cremati ſunt. Porrò Chilpericus, dum peſſimis quotidie adiiceret peiora, febre arripitur valida: à quo cùm conualeſcit languore, paruulus eius filius nec dũ baptiſma conſecutus ægrotare cœpit grauius. Qui baptiſmatis gratia imbutus, leuato pauliſper incommodo, matrem nequiuit lætificare gaudio pleno. Nam fratrem eius Clodobertum, cui ætas prouectior, eo conualeſcente doluit ſimilia incurriſſe. Ita denique latens peſtis in totã diffundebatur regiam prolẽ, ac ſi à viſceribus tranſiens paternis, in filiorum membris hæreditariam videreretur velle ſibi vendicare ſedẽ. Tandem Fredegundis, cuius toties dolor lacera torquebat præcordia, quoties ſemimortua natorum contemplabatur corpora, priſtinæ feritatis oblita, humani induit compaſſionem animi. Audiénſque regem huiuſmodi apud eum habuit ſermonem. Beneficiis, inquit, diuinis noſmet, mi vir, benefactis reſpondere conuenit, quos ſuperna non punit clementia, tanto tempore perſeuerantes in malitia. Neque enim flagella omnipotentis dei ſuſtinuimus, quaſi rei, ſed in virga filiorũ eruditi, propheticum illud dictum in nobis ſumus experti, quia flagellat dominus omnem filium quem recipit. Ecce, nos nanque & febribus, & variis ſæpe vexati calamitatibus, inſuper filiorũ amplexus amittimus gratiſſimos, quos lachrymæ vidua-

Admonitio Fredegundis ad maritum.

viduarum & orphanorum, à nobis iniuſtè oppreſſorum, morti reddidere proximos. Pœniteat nos tandem aliquando malorũ quæ geſſimus: & conuerſi ad dominum, placabilem eũ ſuper noſtram imploremus eſſe malitiam. neque enim, quamuis indignos, ſibi ſupplices auerſabitur, quia eſt miſericors & miſerator. Incendamus igitur iniquas deſcriptiones & quas ad oppreſſionem conſtituimus pauperum, ad noſtram noſtrorúmque deleam⁹ ſalutem. Nihil eſt quòd timeamus, ſi verè pœniteamus, quaſi paſſuri grauia, qui pertulimus grauiſſima. Quid enim pati poteſt grauius, quàm vt amittatur quod eſt carius? Quid verò nobis poterit eſſe dulcius, quàm natorum affectus? quibus porrò per tot annorum curricula partos reſeruamus theſauros: ſi præmittimus hæredes, quos optaueramus fieri ſucceſſores. Cauendum profectò eſt, ne illius Euangelici incurramus ſententiam diuitis: qui innouando horrea & congregãdo multa, accepit reſponſum, ſe non viſurum diem craſtinum, nec ſuarum cogniturum hæredem rerum. Sed propitius iam poteſt eſſe qui vindicauit, & mitior quàm ſi nõ vindicaſſet. Huiuſmodi orationem circunferens Fredegundis regina, tranſduxit Chilpericum regem à furore animi, atque intentionem ei⁹ adeò emolliuit, vt libellos, quibus nephanda continebatur lex, manu propria voracibus traderet flammis. Quibus peractis, iunior eorum filius diem obiit: cuius corpuſ-

Filiorũ Chilperici regis mirandus interitus.

culum in oratorio ſanctorum Dionyſij ac ſociorum eius martyrum eſt humatum. Nec longum fluxerat tempus, alter quoque ex filiis ſuperius nominatis, Clodobertus, morti cœpit eſſe proximus. Conſternata mater anxiis gemitibus languentis filij, ad baſilicam ſancti Medardi Sueſſionos eum defert: vbi vterque parens votis aureis donis ſancti honorarunt ſepulchrum. Sed adueniente nocte, æger vltimum exhalauit ſpiritum. Cuius funus præfatę vrbis populus pulla veſte circumamictus, cum maximo luctu ad eccleſiam ſanctorum Criſpini & Criſpiniani eſt proſecutus. Quo in loco prædictus regis filius tumulariam eſt adeptus ſepulturam. Sequenti abhinc anno alius ex filiis Chilperici, Theodoricus nomine, terminum ſortitus eſt vitæ. Vnde Chilpericus diuinæ animaduerſionis iudicium ceruici imminere ſuæ cognoſcens, multa pauperibus Chriſti, ſeu eccleſiis, largitur donaria. Reſtiterat ſanè adhuc vnus è regia prole, quem Chilpericus cuſtodiæ mancipatum, ſuggerente Fredegunde, cuſtodibus legauit puniendum. Ita efferbuerat Chilpericus in malitia, vt non ei ſufficeret generi eius imminés cœleſtis vindicta, niſi eam augmentaret per ſua facinora.

De inundatione aquarum: tempeſtate cœli: terræmotu & prodigiis multis. Cap. XXXIII.

Anno

ANno quinto Childeberti regis (qui fuit nonuſdecimus Chilperici atque Gūtran-
ıi) tantæ lues aquarum per vniuerſas regiones
ıactæ ſunt Galliarū, vt flumina terminos, quos
ıunquam antea exceſſerant, prætergreſſa, pe-
ora quidem exitio, ædificia verò quorúmque
ocorum graui afficerent ruina. Quibus alueo-
um ſuorum metas repetentibus, pluuiíſque
eſſantibus circa menſem, qui September dici-
ur, denuo arbores floruerunt.

Tunc quoque fulgur per cœlum cucurriſſe
iſum eſt: ſonitúſque tanquam ruentiū arborū
er totam penè terram auditus.

Prodigia horrenda.

Burdegalenſis ciuitas terræmotu concuſſa
ſt: & de Pyrenæis montibus immenſi lapides
unt euulſi, quibus immenſa pecorum homi-
iúmque multitudo percuſſa interiit.

Vicus Burdegalenſis incendio diuinitus
rto, nnlliúſque hominis incitamentis aug-
nentato, inflammatus, multos exuſſit, ſu-
ító comprehendens domos & areas frugi-
us refertas.

Aurelianenſis vrbs ſimili incendio vaſta-
a eſt.

Apud Carnotinum pagum de effracto pa-
ie ſanguis effluxit.

In vrbe Pictaua lupus è ſyluis veniens per
ortam ingreſſus eſt: qua cum cæteris clauſa,
upum ciues in media interemerunt vrbe. Cœ-
um quoque ardere viſum eſt: & Liger fluuius
lus ſolito excreuit.

Ventus auſter tam violens fuit, vt ſyluas proſterneret, domos vel ſepes erueret, hominéſque vſq; ad internecionem volutaret. Cuius turbinis ſpatium, eo loci quo viſus eſt cucurriſſe tenuit in latitudinem iugera ſeptem, licet longitudo quanta eſſet non poſſet æſtimari. Sed hæc prodigia, grauia ſunt ſubſecuta mala. Nam & diſcordia inter reges orta, bella excitauit ciuilia: & dyſenteriæ morbus tota propè occupauit Gallias. Qua peſte Auſtrigildis regina Guntranno regi nupta laborans, querelam marito aduerſus medicos detulit, quaſi illorum negligentia erga ſe, ægritudo conualuiſſet. Iuſſu Guntranni diuerſis pœnis medici interierunt: ipſáque poſt deficiens mortua eſt.

De Legatis captis & remiſſis. De Maurelij epiſcopi laudabilis obitu: déque Gregorij Turonẽſis, pro fide catholica victoria. Cap. XXXIIII.

QVibus diebus Chilpericus legatos Mirionis Galliciæ regis, qui Sueuis imperitabat, ad Guntrannum regem miſſos, apud Pictauem cepit, & Parrhiſius in cuſtodia poſuit. Quos tamen poſt annum liberos ad propria remiſit. *Maurilius epiſcopus.* Maurilius quoque Cãturcenſis põtifex, dum propter podagræ infirmitatem cãdens ferrum tibiis ſeu pedibus imponeret, languorem peſſimũ incurrit. Quo ingraueſcente, dum

e, dum multi epiſcopatum ambirent, ipſe Vr-
icinum eligens, dum adhuc ſuperſtes eſſet be-
hedici fecit, ſicq; ab hoc ſæculo migrauit: fuit
autem eleemoſynarius valde, ſcripturis in tan-
um eruditus diuinis, vt genealogias veteris te-
ſtamenti plerũque memoriter recenſeret. Pau-
peres eccleſiæ ſuæ erga iniquorum iudicum
oppreſſionem ſuſtentabat, vt illud Iob domi-
no decantaret dicens: Pater eram pauperum,
& cauſam eorum diligẽtiſſimè inueſtigabam.

Tunc & Gregorius Turonenſis, cum Egi-
ano Leuuigildi Hiſpanorum regis Legato,
quem ad Chilpericũ miſerat, quia erat ipſe E-
gila Arrianus, de fide ſanctæ trinitatis confli-
ctum habuit: & eum mirabiliter ſuperauit.
Qui quamuis negaſſet ſe aliquando fieri ca-
tholicum, tamen infirmitate impulſus eſt ip-
ſam amplecti religionem.

De Tyberij Conſtantini obitu & Mauritij in imperium ſucceßione. Cap. XXXV.

TYberius verò Conſtantinus poſtquam im-
perium VII. rexit annis, ſentiens diem ſuæ
imminere vocationis, vnà cum concilio Au-
guſtæ Sophiæ Mauricium genere Cappadocẽ,
virum ſtrenuum elegit ad imperium: ſuámque
filiam regalibus ornamentis ornatam ei tra-
didit, dicens: Sit tibi imperium cum hac puel-
la conceſſum: vtere eo feliciter: in mente ha-
bens, æquitatem ac iuſtitiam præcipua optimi

Inſignia boni imperatoris. imperatoris eſſe inſignia. Hæc poſtquam dixit, corpoream relinquens ſarcinam, ad æternam migrauit patriam: maximum ſui obitus populis ſibi ſubditis relinquens luctum. fuit enim ſummę bonitatis, in eleemoſynis promptus, in iudicando cautiſſimus. Nullum deſpiciens, omnes diligens, ipſe quoque eſt dilectus à cunctis. Quo defuncto, Mauricius purpura indutus, diademate redimitus, ad circum proceſſit, & adclamatis ſibi laudibus, largitis populo (vt moris eſt) munerib9, prim9 ex græcorum genere in imperium confirmatus eſt.

De primo Langobardorum rege. Cap. XXXVI.

AT verò Langobardi, cùm per annos decē ſub poteſtate ducum fuiſſent, tandem cōmuni conſilio Flauium, Autharij ſupramemorati principis Clephonis filium, regem ſibi ſtatuerunt. *Langobardi regem eligũt.* Cui ob reſtaurationē regni, duces qui tunc erant mediam totius ſubſtantiæ ſuæ partem contribuerunt: vt eſſet vnde rex ipſe, ſiue qui ei obſequebātur, per diuerſa diſtributi officia, alerentur. Erat ſanè hoc mirabile in gente Langobardorum, nulla erat violentia, nullæ ſtruebantur inſidiæ, vnuſquiſque quo libebat ſecurus ſine timore pergebat.

De Mauritio imperatore Francos in Langobardos ſollicitante. Cap. XXXVII.

HOc tempore Mauritius imperator Childeberto regi Francorum quinquaginta millia ſolidorum per legatos ſuos,ea vel maximè, direxit gratia, vt cum exercitu ſupra Langobardos irrueret, eóſque Italia pelleret. Qui, nil moratus, cum innumera Francorum multitudine Italiam ſubitò introiuit. Langobardi verò conſerendæ manus ſpem abiicientes, munimentis,ſuarum ſe commiſere vrbiũ: & intercurrẽtibus legatis,oblatíſque muneribus, pactum cum Childeberto fecerunt. Quo ad Gallias remeante, cognito imperator Mauritius quòd cum Longobardis fœdus iniiſſet,ſolidos, quos ei ob Langobardorum expulſionem dederat, repetere cepit. At ille ſuarum virium potentia fretus, pro hac re nec reſponſum reddere voluit.

De perſecutione catholicorum in Hiſpania. *Cap.* XXXVIII.

EXtitit in illis diebus apud Hiſpanias perſecutio dira catholicorũ: quæ tali quadam ex cauſa àGadſunda matre Brunichildis eſt excitata. Herminichildus, Lemugildi regis filius, ſororem Childeberti habebat vxorem, Qui videlicet Herminichildus prædicatione Leandri Hiſpalenſis põtificis,atq; adhortatione ſuę coniugis, ab Arriana hæreſi (qua pater ſuus lãguebat) ad catholicã fidẽ cõuerſus fuerat. Gadſunda autem tẽtabat ſi poſſet Ingundam ſuam

aliâs Herminigildus. *Leuuigildi.*

aliâs Iugũdã.

neptem flectere, vt maritum qualicunque perderet morte. Sed cũ id nequiſſet implere, ſuadet regi vt filium cum vxore propria alterius ciuitatis iubeat incolere domicilia, dicens ſe offendi, eò quòd alterius eſſent fidei. Cúmque hac iniuria Herminichildus minimè flecteretur ad neganda veræ fidei ſacramenta, ipſius pater eum ſepſit cuſtodia. Quem poſtmodum, in ipſo ſacro paſchali die, ſecuri percuſſum interemit. Ingundis verò poſt mariti ac martyris funus ab Hiſpaniis fugiens, dum Galliæ repeteret genuina arua, in manus militum incidens qui limitem Hiſpaniæ aduerſus Gothos tuebantur, cum paruo filio capta atque in Siciliam ducta vbi diem clauſit extremum. Filius verò Cõſtãtinopolim imperatori Mauritio eſt directus. Captiuitate ſororis Childebertus comperta, & de his quæ contra eam geſta fuerant certior factus, exercitum in Hiſpaniam traiecit. Cum Gothis prælio conflixit, maximámque cladem eis inferens, victor exinde regreſſus eſt.

aliàs impius

aliàs Iugũdis

Rurſum Mauritius Auguſtus legatos ad Childebertum mittens, eum vt contra Langobardos exercitum dirigeret orabat. Childebertus exiſtimans ſuam adhuc germanam Cõſtantinopoli degere, legatis Mauritij acquieſcens, vt ſuam poſſet ſororem recipere, iterum Francorum exercitum ad Italiam contra Langobardos direxit. Verùm Langobardis aciem producere, atque aduerſariis ire obuiam meditan

litantibus, Franci ac Alemanni diſſentionem nter ſe habentes, ſine vllius lucri conquiſitione, ad patriam remearunt.

De Ioanne, Benedicto, & Pelagio Romanis pontificibus: de Mummoli in Auennionem profugio. De Childeberti ad Chilpericum tranſitione. De Lupo Campanorum duce. De Chilperici in Petrogoricos expeditione. De Baudaſtis interitu. & de Hoſpitij recluſi ſanctitate: & B. Martini Gallicienſis tranſitu: & Comete, & portento cæleſti.

CAPUT XXXIX.

ROmanam porrò eccleſiam poſt Ioannem, Benedictus ſuſcepit regendam: poſt quem Pelagius abſque iuſſione principis ordinatus eſt, eò quòd Langobardi obſiderent Romam, nec poſſet quiſquam à Roma progredi.

Mummolus Patricius à Gũtranno rege deciſcens, in Auennionem caſtrum ſe contulit: ibi aduerſus inſectantes, armis ſeſe defenſare, aliiſque ſubſidiis munire parabat. *Mummolus.*

Childebertus etiam, Guntranni pace relicta, Chilperico coniũgitur: promittente Chilperico, eó quód ſine liberis eſſet, Childebertũ regni ſui facturum ſe hæredem. Cuius promiſſionis, vt in cæteris ſolitus erat, mendax apparuit.

Lupus dux Cãpanienſis ab Vrſione & Berefrido in fugam actus, cum iam iámque aut *Lupus dux Campaniæ.*

capiendus, aut interficiendus cum ſuo exerci-citu foret, Brunichilde pro eo intercedente, ab imminēti periculo eripitur: præſidium tamē eius ſupra memorati duces direptioni tradiderunt.

aliàs Petrogorium.

aliás Ragnoaldo.

aliás Ragnoaldi.

Chilpericus Deſiderium ducem ad peruadendas Petrogoricum & Agennum Aquitaniæ vrbes, cum inſtructis dirigit copiis. Qui fugato Regnoaldo duce, prędictas vrbes inuaſit, vxorémque Regnoaldi cunctis rebus expoliauit.

Baudaſtis dux cum maxima ſui exercitus parte in Waſconia periit.

Hoſpitius reclusus.

Fuit illo tempore recluſus quidam dei ſeruus, Hoſpitius nomine, apud Nicēſem vrbem qui catenis ſuper nudū corpus conſtrictus ferreis, deſuper cilicio tegebatur. Cæteris quid diebus purum panem & paucos dactylos edebat, in quadrageſima verò radicibus earū, qua eremus ferebat, herbarum alebatur. Per qu in terris ſolo adhuc corpore cōuerſantem, virtutes multas ad laudē & gloriam nominis ſu dominus oſtendere eſt dignatus.

Ea tempeſtate beatus Martinus Gallicienſis migrauit ad dominum. Hic Pannonia oriū dus loca ſancta in oriente circumiens, abundè ſe illic literis imbuit: & per Galliciam reuertens, in baſilica quæ prima apud Hiſpano in honore ſancti Martini dedicata eſt pontifex ordinatus, triginta in hoc officio expleuit annos.

Ann

Anno ſeptimo Childeberti regis, qui fuit XXI. Chilperici atque Guntranni, ſtella cometes viſa eſt in die ſancto paſchæ.

Apud Sueſſionenſem ciuitatem cœlum ardere viſum eſt: in Parrhiſiaco pago ſanguis de nube fluens, veſtimenta multorum hominum cruentauit. Valetudines variæ, ac mortalitas magna, eo anno Francorum attriuere gentem. *Oſtenta mira*

De Rodini ducis obitu & pietate. Cap. XL.

TVnc quoque Rodinus dux mortuus eſt verus eleemoſynarius, bonitatis plenus, iuſtè ſe in cunctis agẽs, ac pauperes Chriſti diligens. Hic dũ vna dierũ mortuũ ſepelire vellet, propriis præcepit pueris monumentum quoddam aperire, vt in eo defunctũ poneret. Quod illi cũ maturatò impleſſent, inuenerũt immẽſi põderis theſaurum, ſolidorúmque non contemnendum numerum, eleuatúmque à terra detulerunt ante domini ſui præſentiam. Ille verò donum cœleſte intelligens, pauperibus cuncta (vt conſueuerat) largitus, talẽtum ſibi creditum ei à quo acceperat duplicatum per manus retrãſmiſit egenorum. Multa autem ſigna & prodigia eo anno in cœlo ſunt viſa.

De Chilperici in hæreſim Sabellianam lapſu & reſipiſcentia. Cap. XLI.

PEr idem tempus Chilpericus rex Sabellianam volens promulgare hæreſim, ſcripſit Galliarum epiſcopis, vt trinitate abiecta vnum tantum dicerent Deum: aſſerens eundem eſſe patrē qui filius vel Spiritus ſanctus eſt, & eundem filium ac Spiritum ſanctum qui pater eſt, nec diuiſionem perſonarum in deum vllò modo cadere. Quod cum Gregorio Turonenſi, (qui tunc cæteros epiſcopos ſanctitate præibat) ſuadere conaretur, & tamē in hac ratione Hilarium atque Auguſtinum ſibi contrarios fateretur, ait ad eum beatus Antiſtes: Cauendum eſt, domine mi rex, ne & ille iraſcatur tibi, cuius illi fuerunt famuli: qui, vt tu ipſe fateris, in iſta credulitate ſunt contrarij. Porrò rege cum faſtu reſpondente, quòd ſapientiores eo ex hoc forent interrogandi, ſacerdos dixit non eſſe ſapientem, quicunque aliter ex fide ac ipſe ſentiret. Saluio autem Albigenſi epiſcopo ad palatium venienti ſuadebat ei, vt ſibi conſentaneus exiſteret, lecta in auribus eius chartula in qua memoratam hæreſim conſcripſerat. Quam ille in tantum beatus abhorruit, vt ſi in eius fortè manibus deueniſſet, in partes ſciſſam minaretur igne cremare. Denique cernens rex omnes ſibi cōtraria ſentire, ab illa quidē quieuit intētione. Addidit autē noſtris literis ω, id eſt, omega, & tres alias, quarū characteres ab ipſo inuentos cum propriis ſonis hic ſubſcripſimus, χ, ch: θ, th: φ, ph: directiſque epiſtolis ad ciuitates ſibi parentes, præcepit vt

pit vt pueri in his docerentur: & libri pumice planati reſcriberentur.

De Agricola & Dalmatio ſanctis. Cap. XLII.

HIs diebus Agricola Cabilonenſis, & Dalmatius Rutenenſis, viri in ſanctitate præcipui & pontificatum optimè adminiſtrantes, è ſæculo migrauerunt. E quibus Agricola, qui vtique in vita beati Germani Parrhiſiorum præſulis memoratur, eccleſiam ſuæ ciuitatis columnis fulciuit marmoreis varietate muſiui depinxit. Dalmatius verò ſuam ſæpe deſtruendo, dũ meliorare nititur, imperfectã reliquit.

Agricola epiſcopus Cabilonenſis.
Dalmatius epiſcopus Rutenenſis.
aliâs marmore variauit: muſiuo depinxit.

De Leudaſtis comitis ob tyrannidem expulſione. Cap. XLIII.

LEudaſtis ſanè Turonicus comes eo tempore à comitatu ſubmot⁹ eſt, eò quòd populum iniuſtè opprimeret, & Gregorio pontifici (cui frequenter ſacramenta dederat, ſe nunquã nociturum) iniurias irrogaret. Succedentéque Eunomio, Leudaſtis contra epiſcopum felle commotus quaſi eius conſilio iſta ſibi eueniſſent, ad regem perrexit: accuſans Gregorium, quòd ciuitatem Turonicam regi Guntranno tradere vellet, & de regina per multa loqueretur mala, affirmans eam cum Bertrãno Burdegalenſi epiſcopo miſceri. Habebat autem coo-

Gregorius Turonenſis falſò accuſatur.

peratorem Riculſum clericũ: qui contra magiſtrũ multos eſt machinatus dolos. Rex itaque,pro his quæ de regina dicta erant,ſynodũ adunari præcepit. Conuenientibus ergo apud Britannicum villam epiſcopis & Bertráno iniuſtè ſibi crimen impoſitum eſſe conquerente, Gregorius ex decreto fratrum, ter iuſiurãdum præbuit ſe id nunquam fuiſſe locutũ: & quamuis id contrarium auctoritatibus viderent, ad ſatisfaciendum tamen regi peractum eſt. Quamobrem adeuntes pontifices regem dixerunt ei,frater & coepiſcopus noſter Gregorius ſacramentis ſe innocentem oſtẽdit. Quid nunc de te,vel eo qui Bertráno epiſcopo, fratri noſtro calumniam inflixit agendum cenſes, niſi vt communione priuemini? Quibus reſpondit rex à ſemetipſo hæc non dixiſſe, Sed à Leudaſte indicata narraſſe. Quæſitum Leudaſten nec inuentum (ipſe enim ſibi timẽs audiẽtiam fugerat) antiſtites excommunicauerunt eum, & abſentibus ne eum in communionem reciperent ſcripſerunt. Eo loci mirabilem patientiam regis qui aderant mirati ſunt: quia quamuis tale ſcelus de regina diffamatum foret,quod ipſi quoque ignominiam generaret, nunquam tamen ita animo commotus eſt, vt quemlibet iniuſtè opprimeret: quod aliàs ſanè non conſueuerat agere. Solummodo Leudaſtem, eò quòd contra epiſcopum falſum tulerat teſtimonium excommunicatum ab omni ſuo iuſſit eliminari regno. Tũc Leudaſtis vniuerſas

uerſas ſuas res quæ ei per beneficium regis cõceſſę fuerant, à ciuitate Turonica in Bituricenſium fines aſportauit: & diù huc illúcque oberrans, tandem poſt longum æui ſpatium reconciliatus eccleſiæ & in gratiam receptus à rege, Dum moneretur à pontifice Gregorio quatenus obſeruaret ſe à reginæ animo contra ſe turbato, paruipẽdens ammonitionem, dum illa in quadã oraret eccleſia ad pedes eius prouoluitur: à qua deſpectus, dum oratorium fuiſſet egreſſus, & quædam mercimonia emere vellet, vt muneribus ſibi reginam conciliaret, ab eius pueris circumuallatur: E quibus vnum gladio percutiens, à reliquis in fugam actus, in medio ponte Parrrhiſiacæ vrbis, pede inter duo ligna lapſo tibiam ſibi fregit. Vnde ſublatus, & in vnam villam iuſſu regis ad ſanandum deportatus, à miſſis reginæ inter duos vectes effracto gutture, infelicẽ vitam finiuit. Hoc ergo exitu periit, qui vt crimen epiſcopo ſuo obiiceret, multos in vincula coniecerat, quoſdam etiam verberibus affecerat; nec in ipſis quoque ſceleribus degenerabat: Nam de fiſcalinis ortus ſeruis, primum culinæ deputatus eſt regiæ: ſed quia lippis erat oculis, inde in piſtrinum redigitur. Vbi dum inter fermentatas maſſas ſe delectari aſſimulat, fuga ſe ſeruitio ſubtraxit. Quam dum, ſæpius reductus, repetit auris abſciſione ſignatus eſt. Qui hanc iniuriam tegere non valens, ad vxorem Chariberti regis ſe contulit: cui adulationibus

aliâs Bituricũ

Leudaſtis exitus.

familiariſſimus factus, cuſtos equorũ efficitur: inde comitatum ſuper cæteros nactus cuſtodes, poſt mortem reginæ comitatum Turonicum à Chariberto percepit: de quo cum ignominia, quam præfati ſumus, deiectus eſt. Riculfus verò clericus, qui contra Antiſtitem proprium falſus non dubitauit eſſe teſtis, præcipiente rege tanta ſuſtinuit flagella, vt etiamſi æreus foret, miraculum tamen ſpectantibus præberet tanta patiens tormenta. Verùm à capitali ſupplicio, interuentu beati Gregorij, liberatus eſt: qui inter cruciatus & verbera hoc confeſſus eſt, ideo ſe talia de regina adinueniſſe, vt, ea de regno eiecta, Clodoueus (qui ſolus ex filiis Chilperici ſupererat) à patre regnũ ſuſcipiens regnaret. Hic etenim Clodoueus ex alio vxore Chilperici natus, poſt mortem filiorum regis qui ex Fredegunde geniti erant, inſtigante ipſa regina apud Brenacum villam à patre manere iuſſus eſt, ut ſimili quo fratres morbo deperiret: nam apud eundem vicum dyſenteriæ tunc ſæuiebat peſtis. Sed ille vbi mortis euaſit diſcrimen, dolos perſentiſcens nouercæ, faſtuoſè eam deſpiciens iactitabat ſe ſolum hæredem regni relictum. Non defuere tamen qui delatoria contra eum vſi arte, non ſolum quæ ipſe iniurioſé loquebatur de regina, verùm & aliqua ad ipſam referrent mendacia: aſſerentes maleficio matris cuiuſdam meretriculæ, quæ cum Clodoueo ſolita erat cubare, eius filios interiſſe. Regina hoc audito

Fredegundis peruerſum ingenium.

audito iracũdia cõmota, puellam quidẽ cæſam ante hoſpitiũ Clodouei palo præcepit infigi. Matrem verò eius verberibus laceratam, vera fuiſſe quæ dicta erant profiteri coëgit. Cùm à rege vltionem poſceret, rex venatum profectus, filium vt ad ſe veniret iuſſum alligari fecit, & reginæ direxit. Quem illa ſepſit in cuſtodia, interrogans rei veritatem, vel qui ex principibus ei fauerent. Verùm ille nihil criminum confeſſus, amicos ſuos ſeu familiares detexit. Illa eum poſt biduum trans Matronã in villam, Nocetum nomine, duci, & ibi in cuſtodia culrro interimi mãdans. regi per ſubintroductas inſinuari fecit perſonas, quòd ipſe ſe interfeciſſet, & adhuc cultrum in loco vulneris perſiſteret. Quod rex audiens, nullum pro morte filij cõcipiens luctum, eum ibidem ſepeliri mandauit. mater Clodouei crudeliter necata, ſoror à pueris reginæ illuſa in monaſterium eſt detruſa. Mulier quæ contra eum locuta fuerat, vt viua vreretur adiudicata, dum mendacium fruſtra dixiſſe clamaret, ad ſtipitem ligata viuẽs exuſta eſt. Theſaurarius Clodouei à Cupano ſtabuli comite de Biturico retractus, & reginæ vinctus directus, ab ipſa, rogante pro eo beato Gregorio Turonico epiſcopo, vinculis ac pœnis abſolutus eſt.

De Chilperici ſpectaculis: de Saluij viſione: & quæ eam ſecuta ſunt.
Cap. XLIIII.

PEr id tempus Chilpericus apud Sueſſionas & Parrhiſios circos ædificari iubẽs, ſpectacula populis præbuit. Sanè poſt memoratam ſynodum, dum beatus Gregorius, ad propria rediturus, cũ præfato Saluio familiare colloquiũ in atrio domus regiæ haberet, ait ad eum vir domini Saluius: Vides ne, ô frater, ſuper tectum aulæ quæ ego cerno? Cui cum ille reſpõderet ſe nil aliud quàm tegulas, quas rex pridem ſuperponi iuſſerat, videre, rogarétque vt ſi ipſe aliud quidlibet cerneret indicaret (æſtimabat enim illum ſolito more iocari) ille iteratò ad eum: Conſpicio, inquit, gladium iræ dei ſuper hanc depẽdentem domum. Nec fruſtra hæc vaticinatus eſt. Nam poſt viginti dies duo filij regis mortui ſunt: de quib⁹ paulò pòſt dicemus. Ipſe quoque archipræſul Gregorius vna noctium poſt matutinos hymnos, ſtrato recubans, vidit angelum dei ſuper eccleſiam volãtem, qui clara voce dicebat, Heu heu percuſſit deus Chilpericum & cunctos filios eius: nec erit ex his qui nunc viuunt, vllus in regno eius ſucceſſor: Tũc enim quatuor adhuc ſuperſtites erant. Hoc tempore ſynodus apud Luddunum congregata, multos epiſcoporũ negligenter agentium coarguit.

De benedictione quam Iudæus reſpuit: Chilpericus expetiit: & de Eparchij recluſi obitu. Cap. XLV.

Interea

INterea Chilpericus in villa Nouigétum nominata conſiſtens,dum Parrhiſios iter ſuum deſtinauiſſet,præfatum Gregorium antiſtitem rogabat,vt cuidam Iudæo,nomine Priſco,ſibi familiariſſimo manus imponeret.Sed reluctãtem Iudæum, & ſe non credere reclamantem, inſuper & fidei noſtræ derogantem, opportuna ſatis diſputatione beatus pontifex redarguit. Cui rex, quia, inquit, ô ſancte ſacerdos perfidus benedictionem reſpuit, vtique & ipſa elongabitur ab eo. Ego verò tibi dico verbis Iacob, quibus ille contra ſe luctantem allocutus eſt angelum, non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Pontifex igitur benedicens regi,ac vnà cum eo cibum accipiens, ad propria rediit.

Eo tempore obiit Eparchius apud Engoliſmam recluſus, vir magnificæ ſanctitatis:qui hominem, furti gratia patibulo ſuſpenſum, vitæ reſtituit.

De Theodoro Maßilienſi epiſcopo & Lupo ciue Turonenſi: de eclipſi lunæ & prodigioſo ſanguinis fluxu: aliíſque portentis. Cap. XLVI.

IPſis diebus Theodorus Maſſiliæ epiſcopus à Dinanno rectore prouinciæ comprehenſus iniuſtè, & iniuriis affectus,dum inde liber ad Childebertum regem properaret, iterum à Guntranno rege capitur. Cuius clerici odio *aliâs Dinamio.*

cum habentes, hoc audito res eccleſiæ inuadũt: promptuaria ſpoliant: de ipſo etiam pontifice crimina falſò proloquũtur. Tũc Childebertus rex ad auunculum ſuũ regem Guntrannum dirigit, Mandans partem Maſſiliæ, quam ei poſt obitũ patris ſui dederat, ſibi reddi: ſin aliter, ſciret ſe eo plura amiſſurum. His Guntranno nequaquam aſſentiẽte, & inſuper vias in regno ſuo cuſtodiri iubente, ne quis fideliũ nepotis ſui Maſſiliam adiret, Childebert⁹ Gũdulfum ſenatorij generis virum, ſuum verò domeſticum, ducem creatum memoratam direxit ad vrbem. Qui per Turonicam eò tendens ciuitatem, à beato Gregorio agnit⁹ (quòd matris eius eſſet auunculus) humaniſſimè diebus quinque apud ipſum eſt habitus, ac itineris neceſſariis ſumptis eſt profectus. Cúmque à Dinanno & clericis ipſi quidem introitus vrbis, epiſcopo verò Theodoro, qui iam cuſtodia ſolutus ſe ei iũxerat ingreſſus negaretur eccleſiæ, tandem aliquando Dinanno ſuaſerunt, vt in eccleſia beati Stephani, quæ muris vicina erat, eis collocuturus deſcenderet: quò dum veniſſet, ab oſtiariis ipſe ſolus recept⁹ eſt, cæteris qui eum ſequebantur excluſis, deductúſque à Gundulfo ac antiſtite in ſalutatoriũ increpatur grauiter. Illis itaque qui cum eo venerant & ſe non receptos indignabãtur fugatis, Gundulfus ſeniores capi præcepit, volens eos ad vrbem deducere, vt illi portas aperirent. Interim Dinannus, agnoſcens ſe captum

teneri,

teneri, ad pedes eorum ruit, pollicẽs ſe portas
reſeraturum, regíque ſimul & pontifici de re-
liquo fidẽ ſeruaturũ. Sua igitur fide dimiſſus,
ducem pariter cum pontifice, exultante omni
populo, recepit in vrbem. Clerici ſanè, qui eo
impulſore nequiter contra ſuum egerant pa-
ſtorem, dum ad domum eius ſe contuliſſent,
fideiuſſores dare compulſi ſunt vt regi Chil-
deberto ſe præſentarẽt, Gũdulfus autẽ recepta
Maſſilia, & epiſcopo ſuę ſedi reſtituto, ad regẽ
reuerſus eſt. Dinannus autẽ ſpreta quam pro-
miſerat fide antiſtiti, ad Guntrannũ regẽ mit-
tit qui dicerẽt, ſe quidem vrbem tradere velle,
ſed Theodorũ obſtare: nec illi ciues vllatenus
pariturus, niſi ſacerdos alicubi truderetur in
exiliũ. Quibus verbis rex irritatus, eũ ſibi vin-
ctum exhiberi iuſſit. Sed cum antiſtes, ſibi me-
tuens, non facilè egrederetur ab vrbe, euenit
neceſsitas dedicandæ baſilicæ ſuburbanæ. Dũ
igitur eò properaret, ex inſidiis ſubitò aduer-
ſarij prorumpentes, clericos cæteróſque obſe-
quentes cæſos in fugam agunt, ipſúmque e-
quo proprio deiectum, vili imponentes iu-
mẽto ad regem deduxere. Cui Aquenſem per-
uenienti ad vrbẽ, Pientius epiſcopos clericos
ac cætera viæ attribuit neceſſaria, Porrò rex eo
diſcuſſo, dum immunem inueniſſet à culpa,
multis honoratum muneribus ad ſuam reuerti
imperauit eccleſiam. Qui à plebe cum lætitia
receptꝰ, inuenit eccleſiæ res ſuáſque, à clericis
peruaſas. His quippe pro cauſis fœdus inter

Guntrannum & Childebertum ruptum, diſcordiáque immenſa acta eſt. Veruntamen regibus hoc modo ab inuicem diſſidẽtibus, Lupus quidam ciuis Turonicus vxore defuncta dum clericatum expeteret, à fratre Ambroſio ne id faceret prohibitus eſt, pollicente coniugem ſe eius congruam generi illi prouiſurum. Cui rex dum ſtudet dare operam, ab adultero, qui cũ coniuge Ambroſij ſtupri rem habebat, vtriq; perempti ſunt, Dum vn⁹ alterũ deo ſubtrahere, ac vitæ præſentis oblectamentis tradere nititur, & ſe & illum perdidit.

Lupus.

Prodigia.

Hoc anno luna eclipſim paſſa eſt: & intra territorium Turonicũ verus de effracto pane ſanguis effluxit.

In Syluanectenſi pago hominis cuiuſdam domus, cũ ille manè ſurgeret, ſanguine introrſum aſperſa apparuit. Murus Sueſsionenſis diuinitus ſubuerſus eſt. Andegauis terræmotus factus eſt. Intra muros vrbis Burdegalenſis ingreſſi lupi canes deuorauerunt: ignı́ſque per cœlum cucurriſſe viſus eſt.

De Priſci iudæi obſtinatione & interitu. Cap. XLVII.

Priſci Iudæi perfidia.

EA tempeſtate Chilpericus rex, dum multos Iudæorum baptizari iuſſiſſet, & ipſe eos ex ſacro lauacro ſuſcepiſſet, nullatenus Priſcum familiarem ſuum (cuius ſuprà meminimus) verbis ad credendũ conuertere poterat. Iubés

ergo

ergo eum cuſtodiæ mancipari, ab eo muneribus ſeducitur, vt daretur ei ſpacium filium ſuum Maſſilenſi Hebrææ coniungendi, ac tum demum iuſſa compleret. Sed qui noluit confiteri Chriſtum non longò pòſt tempore deſcendit ad infernum. Nam orto inter ipſum ac quendam Patriũ, ex Iudæo conuerſum, iurgio, ab eo gladio percuſſus interiit. *aliâs Patirũ.*

De Chilperici ob interfectũ præſidiũ pontis Parrhiſienſis in Guntrannũ vltione.
Cap. XLVIII.

APud pontem Parrhiſiacæ vrbis memoratus princeps cuſtodes poſuerat, vt inſidiatores de regno fratris ſui Gũtranni adueniẽtes arcerentur. Hos Aſclepius, officio quondam ducis functus, nocte vna omnes interemit, pagúmque ponti proximum depopulatus eſt. Quapropter Chilpericus cum exercitu ſuper fratrem irruere volens, conſiliis bonorum virorum monitus reſtitit, mittens fratri legatos vt mala ſibi illata corrigeret. Ille iuſtitiæ amator, prout monebatur agere non diſtulit. Veruntamen Chilpericus his non contentus, aliquas à fratre ciuitates auferẽs, nouos eis comites præfecit: prçceptum dans, vt earum tributa ſuo inferrentur theſauro. *Priſcus Iudæ interimitur.*

De tabellariis Charterij epiſcopi deprehenſis: & Theodorici ortu. *Cap.* XLIX.

HIs diebus à Nunnichio comite Lemouicino duo detenti ſunt homines, ex nomine Charterij Petrogorici antiſtitis literas ferentes: in quibus, inter alia quæ de Chilperico cõtinebantur maledicta, hoc etiam legebatur, quòd episcop⁹ quereretur ſe de paradiſo pulſum deſcendiſſe ad infernum: vtique hoc volens intelligi, quòd à regno Guntranni, in dominiũ deueniſſet Chilperici. Quibus regi pariter cum delatoribus directis præcipitur adduci epiſcopus, de his rationem redditur⁹: ſed cum non facilè conuinceretur, ad propria illæſus regredi iubetur.

Denique poſt funera filiorum, Chilperico filius naſcitur, quem ſequenti anno Parrhiſiis in Paſchali feſto baptizari fecit, Theodoricúmque nominauit.

De legatione fœciali Childeberti ad Chilpericum. Cap. L.

POrrò Childebertus Ægidium Remenſem archiepiſcopum, cum aliis optimatibus, ad Chilpericum patruum ſuum, confirmandi fœderis quod inierant cauſa dirigit. Ex quibus Ægidius in hũc modum legationis retulit ordinem. Pacem quam tecum, glorioſè rex, inclytus nepos tuus firmauit, petit omnino à te ſtabiliri. Fratris autem tui beneuolentia ideo vti nequit, quia partem eius ex Maſſilia iniuſte retinet, neque transfugas reddere ei vult ſuos.

Idcirc

dcirco ſi,iūctis viribus veſtris, vnanimes eius xpugnationē adorſi fueritis,vltio debita, pro llatis iniuriis, ab eo facilè exigi poterit. Ad æc ita reſpōdit rex. Fratris(inquit)mei culpa am eſt in aperto, vt difficilè occultari queat. Jam ſi dulciſſimus nepos meus animo male- acta eius recenſeat (reliquis prætermiſſis) re- eriet patrem ſuū fraude Guntranni interiiſſe. Quapropter & ego me ſpondeo adiutorem il- in vltionem paternæ futurum necis, quem a- niſi fratrem magnæ ſi nunc viueret dilectio- is. Hæc dum rex perorasſet, datis obſidibus ædus ſtabilitum eſt. Continuò Chilpericus xercitum de regno ſuo commoueri præcepit, ui ciuitates fratri ſubditas obſidens, circum- centes depopularetur agros. Tunc Berulfus, artium eius dux, cum Turonicis & Andega- is vna ex parte, Deſyderius & Bladaſtis ex a- o latere cum maxima multitudine, Bituricē- s aggrediuntur. Quibus rex hoc dedit man- ati, vt capta vrbe ſacramenta nomine exige- ent ſuo. Sed Biturigi apud caſtrum Medio- nenſe, quod nūc Magdunū dicitur, quinde- m armatorum millia Deſyderio duci oppo- entes, cum eo conflixere. Reliqui duces vr- em obſidione cinxerunt. Chilpericus verò, cet nondum exercitus Childeberti aduenif- t, tamen quoſdam de eius ducibus ſecum ha ēs, vniuerſas copias ſuas per Parrhiſios tranſ- ucens, vaſtando cuncta Milidunum venit. ui Guntrannus non dubitauit obuiam ire, in

ſolo deo ſpem habens: cuneúmque hoſtium, præ cupiditate ab aliis ſegregatum, crepuſculo noctis aggreſſus vltima labefactauit pernicie. In craſtinum, intercurrentibus legatis, frater cum fratre paciſcitur: pollicentibus vtriſque commiſſorum correctionem. Quippe Chilpericus, cum milites furto ac rapinis abſtinere moneret, nec tamen obtemperarent, comitē Rothomagenſem gladio percuſſit: ſicque reliquos coercens, ad propria reduxit, cunctam prius reſtituens prędam, captiuóſq; relaxãs. At illi qui Bituricos obſederãt, accepto nuncio vt inde recederent, quæcunque oculi viderant, manus rapiebant, dum ad ſua redirent.

De vulgi in AEgidium epiſcopum ſeditione. Cap. LI.

CHildebertus autē omnes militiæ ſuæ quas aggregauerat cohortes dum vno in loco detinet, murmur ſubitò populi minoris aduerſus duces & Ægidiũ epiſcopũ nocte proxima infremuit, dicentis: Tollantur à facie regis, qui regnũ eius inter ſe vẽditant: qui vrbes ei9 alienæ ſubiiciunt ditioni. Hæc dicentes, manè facto ad tentorium regis properant armati, vt Ægidium interimerent pontificem. Quo cognito, ſacerdos aſcenſo equo cum paucis fugam arripuit. Cui tam veloces timor fugienti addidit allrs, vt labentem tibia faſciolam colligere non curaret. Ea tamen cauſa illi fuit auxilio

auxilio, quòd aduerſarij equos ad inſequendũ paratos non habebant: dúmque illi moram in ſequendo faciunt, ipſe ſe intra vrbem Remorum contulit. Poſt hæc Gũtrannus Childeberto nepoti ſuo, partem Maſſiliæ quam inuito eo retinebat reddidit. Chilpericus quoque pro obitu filij (quem ei natum ſupradiximus fuiſſe) graui affectus mœrore, nuptias filiæ ſuę, quam regi Hiſpaniæ per legatos tunc deſponderat, in poſterum diſtulit. Quapropter, miſſis veredariis, legatũ qui in Hiſpaniam regrediebatur reuocauit: dicens ei, luctu pro morte filij grauatus, nuptias in tempus quod cõſtitui celebrare nequeo. Verùm legato inſiſtente, voluit eò dirigere filiam quam ex Audouera ſuſceperat, Deóque in monaſterio Pictauẽſi tradiderat, ſed à beata Radegũde prohibitus eſt.

De Mummolo magiæ & veneficij inſimulato. CAput LII.

DVm iſta geruntur, relatio quorundam ad Fredegundem cucurrit reginam, dicentium puerum qui tunc defunctus erat, technis Mummoli ſui præfecti, per quaſdam mulierculas maleficiis & incantationibus vitam amiſiſſe. Is reginæ iamdudum erat infenſus. Quæ talia de eo audiens, rapi meretrices ad ſupplicia iubet: quæ ſe fatebantur carminibus multos interemiſſe innocentes, filiúmque eius pro Mummoli donaſſe ſalute. Tunc quidem regi- *Veneficarum perfidia.*

na alias earum flammis tradidit, alias rotis innexuit. De Mummolo verò conqueſta eſt apud regem: quem rex oneratū catenis adduci, trabéq; reuinctis poſt terga manibus ſuſpendi præcipiens, quid maleficij noſſet interrogabat. Sed nil ſe de morte filij regis noſſe dicēs, hoc ſolummodo confeſſus eſt, quòd potiones præcantationéſque varias à memoratis accepiſſet mulierculis, ad promerēdam regis & reginæ gratiam. Tandem depoſitus, mandauit regi ſe nil ſenſiſſe pœnarum. Ille eum maleficū eſſe proteſtatus, loris duriſſimis flagellari, ac gladio percuti imperauit, pro cuius vita regina, egrè licet, obtinuit: qui tamen non poſt multum dolore ipſorum tormentorum interiit. Regina autem aſſumēs theſaurum pueri, veſtes quidem omnes igne combuſſit, aurum verò fornace conflans terra obruit, ne quid eſſet quod ei filiū ad memoriā reduceret

De Clerici cuiuſdam libidine & ingratitudine deteſtanda. Cap. LIII.

POrrò Etherius Lexouiæ epiſcopus clerici quendam, propter puellam quandam qu ſeduxerat, morti deſtinatum, viginti redemi aureis. Cui profitenti ſe doctorem fore litera rum, ſcholam committit. Sed cùm à parenti bus puerorū, quos docebat, ſæpe ad conuiui vocaretur, vnius matrē cōcupiuit. Quod cùn illa caſta indicaſſet viro ſuo, & ille clericum a ſupplicium quæreret, iterum à pontifice libe ratus priſtino reſtituitur honori. Hic itaqu miſ

miſer tantorum oblitus beneficiotum, dum v-na dierum pontifex ad agricultores exercitandi gratia exiiſſet, cum ſecuri eum ponè ſequebatur. Conuerſus ſacerdos & videns eum, vt quid, ait, me cũ hac proſequeris dolabra? Tunc ille, eius prouolutus pedibus, veniam petiit, dicens: indulge, pater ſancte, reo facinus confitenti: Ab archidiacono nanque vt talia auderem impulſus, ter iam eleuatis ad te percutiendum manibus, ſubita tegebar caligine, validóque arripiebar tremore: at vbi depoſueram manus, confeſtim & viſus & vigor redibat priſtinus. Quod vbi antiſtes audiuit, deo gratias agens illum hæc tacere iuſſit, ſéque ad domum contulit. Verùm Archidiaconus perpendens per alium ſe nõ poſſe nocere epiſcopo, per ſeipſum calumniam fingit: Aſſerens ſe vidiſſe mulierem à cubiculo pontificis egredientem: ſtatímque cum iam dicto clerico irruens, epiſcopum vinciri imperat. Alligatur pontifex eius manibus, de cuius ſæpe brachiis vincula deiecerat, atque ab eo mancipatur cuſtodiæ, quem ſæpius cœnoſo eduxerat de carcere. Interea cernens epiſcopus humanum ſibi deeſſe auxilium, precibus opem implorat diuinam. Itaque diuinitus ſolutis viculis, cuſtodibúſque ſopitis, fugiens è cuſtodia ad regem tranſiit Guntrannum. Tandem aduerſarij inuenta occaſione, regi Chilperico ſuggeſſerunt, illum proditorẽ regni eſſe. Verũ populus pro paſtore mœſtus, direxit qui regem pro reducendo

eo exorarent. Chilpericus ergo miſit ad fratrem, vt pōtificem ad ſuam dimitteret vrbem, dicens ſe nil offenſæ in ipſo reperiſſe. Guntrānus autem multas epiſcopo tribuēs pecunias, ad propria eum remiſit, datis ad antiſtites regni ſui epiſtolis, vt illum muneribus honorarent, qui iter faciens tanta à fidelibus ſuſcepit munera, quanta vix ciuitati inferre ſuæ quiuit.

De Clotharij filij Chilperici ortu: partis Maſſiliæ per Mummolum reſtitutione & Chilperici metu. Cap. LIIII.

IN illis diebus Chilperico denuo natus eſt filius, nomine Clotharius, Quapropter vniuerſos carceres in regno ſuo Chilpericus aperiri iuſſit, & diuerſorum reos criminum abſolui. Verùm idem rex Parrhiſios vrbem, contra pactum quod cum Francis inierat (ne ſcilicet iure dominantis aliquando in eā ingrederetur) violenter intrauit: ob quam rem portionem eiuſdem ciuitatis, quæ eum contingere videbatur, iuſtè amiſit.

Mummolus partem Maſſiliæ quæ ad Guntrannum ac Childebertum competebat, à ſe peruaſam reddidit. Chilpericus, metuens Guntrannum & Childebertum contra ſe conſpiraſſe, apud Camaracum theſauros, omnéque defenſionis ſuæ præſidium, conſtituens, exercitum ſæpe mouebat, & ac ſi ad prælium progreſſurus, in papilionibus reſidere faciebat.

De Inno-

De innocentio Rotenorum & Sulpitio Biturigum epiſcopis: déque Roſarum præmaturitate & arboribus biferis.
Cap. LV.

THeodoſio Rotenorum epiſcopo defuncto, Innocentius, Ganalitanorum comes, per decretum Brunichildis reginæ ſucceſſit, *aliâs Gaualitanorum.*

Remigio quoque Biturigum preſule decedenti, Sulpitius à Guntranno rege ſubſtituitur: dicente præfato principe multis epiſcopatus competitoribus, Non eſt (inquit) noſtræ conſuetudo mãſuetudinis, eccleſias Chriſti pretio vendere: ne nos damnatione digni, & vos mago Simoni ſimiles videamini, & hoc quidem rex dignum memoria protulit verbum. *Att. dictum memorabile Guntranni regis.*

Hoc anno roſæ viſæ ſunt menſe Ianuario, & arbores quę mẽſe Iulio fructus protulerãt, iterum menſe Septembri alios protulerunt. *Roſæ & fructus arborum alieno tẽpore.*

De Filiæ Chilperici regis per legatos deſponſatione. Cap. LVI.

IN dicti menſis Septembris Calendis, Chilpericus filiam ſuam Hiſpanorum regi, hoc ordine per legatos deſpondit. Veniens Parhiſios, Fiſcalinorum multos à parentibus ſegregatos, cum filia Hiſpanias petere vi compellebat. E quibus aliqui vitam ſibi laqueo extorſerunt, ne à propinquis quoquã ſecederẽt. Multi etiam violentia illuc ire coacti, teſtamenta condiderunt, quaſi in proximo vita carituri. Taliſque tunc luctus Parrhiſiacis erat

incolis, qualis quondam fuit Ægyptiis interemptis primogenitis. E legatis ſanè Childeberti (quos ad Chilpericum direxerat, obteſtans, ne de theſauris ciuitatum quas ſibi præripuerant, vel de mancipiis, quicquā filiæ tribueret) vnum clàm interemptum fuiſſe ferunt. Suſpitio erat Chilpericum eius necis fuiſſe authorē: qui tamen per reliquos nepoti mādans, nil ſe ex vetitis præſumpturum, multa ex ſuo filiæ largitus eſt. Quinetiam regina tanta in auro, argento, variiſque veſtibus protulit munera, vt rex exiſtimaret ſe inopem relinqui. Cernens illa turbari propter hoc regem, ad circunſtantes Francos, ita vt Chilpericus audiret, ſic locuta eſt: Nullus (inquit) noſtrum autumet hæc regalium eſſe ornamenta theſaurorum. Quædam enim ipſe princeps mihi dotis nomine contulit, quædam proprius labor adquiſiuit, aliqua veſtra munificentia tribuit. Hac ſatisfactione ſuſcepta, intentio regis quieuit. Francorum quoque primores filiam regis clariſſimis ditauere donis. Tanta denique theſaurorum fuit copia, vt ſex plauſtra his onerata eam præcederent. Quæ digrediens ab vrbe Parrhiſiorum poſt oſcula & lachrymas parentum, dum curru veheretur, in ipſo portæ limine effracto vnius axe rotæ, ad terram corruit. Cui cùm plurimi malam optarent horam, populus hoc pro auſpicio ſuſcepit. Dum octauo denique ab vrbe miliario tentoria fixiſſent, quinquaginta viri, raptis centum equis cum

eorum

eorum aureis faleris, ad Childebertum regem ſe contulerunt. Vnde metuens Chilpericus ne aliquæ inſidiæ pararentur filiæ à nepote ſuo vel fratre, quatuor millia armatorum eius deputauit tuitioni, quibus Bobo & Wado duces præerant: Præcepit etiam vt de ſubſtãtiis pauperum, neceſſaria eis in itinere ſubminiſtrarẽtur: ne fiſci reditus aliquo modo minuerentur. Hac igitur cum pompa, cúmque vtriuſque ſexus multimoda familia, Hiſpanias petiit Chilperici regis filia, ij verò qui eã deducebant, cũcta per quæ ibant vaſtata linquebant.

De Fredegundis aſtu & illecebris & Chilperici obitu ac moribus. Déque Aurelianorũ cũ Bleſenſibus in Dunenſi expeditione. Cap. LVII.

ERat autem præfata Fredegundis forma egregia, conſilio callida, dolis (excepta Brunichilde) parem non agnoſcens: quæ addicto ad ſuas libidines Chilperico, ita mentem eius cupiditate ſui obſtruxerat, vt fœmineas vincere non præualens auiditates, quaſi vile mãcipium inſolentiæ muliebri obſequeretur. Dũ igitur imperſo eam diligeret amore, quadam die, venatum profecturus, è regia in ſtabulum deſcendit equorum: regina verò æſtimans regem iam progreſſum, in interiori cubiculo caput proprium aquis parabat abluere. Rex ergo iterum in regiam regreſſus, cubiculum poſt

illam intrauit, & eam, vt iacebat, ſuper ſcamnū accliuem baculo in poſterioribus, ludens, percuſſit. Illa autumans Landericum hoc feciſſe (qui comes tunc & Maior domus erat regiæ, conſueuerátque cum regina ſtupri habere conſuetudinem) ait, vt quid Landerice talia facere præſumis? Illico rex, ac ſi amens effectus, vbi hæc audiuit in ſuſpicionem deductus, indignatione nimia furens, animíque impos, exiliit, fugiens turpis corruptelæ cōtagia: Nec furentem capiebat aula. itaque ſyluarum ſecreta petiit, vt venatibus intentus tantam animo conceptam leniret iracundiam. Cognoſcens verò regina nō æquo animo regē verba tuliſſe ſua, & periculum ſuæ imminere ſaluti, ſi eum opperiretur venturum, timorem abiicit, fœmineámque audaciam aſſumit & mittens vocari iuſſit Landericum, cui & dixit. Res capitis tui Landerice nunc agitur: plúſq; tibi de ſepultura quàm de lectulo, niſi caues, in proximo cogitandum erit. Narrauítque ei cuncta quæ dicta ſeu geſta fuerant. Quibus agnitis, Landericus reputare ſecum ſcelera ſua ipſe cœpit, & cōſcientię ſtimulis exagitari: nullū fugæ locū nec euadendi ſubſidium ſibi relictum: circumuentum velut quibuſdam retibus & captum teneri. Denique ingemiſcens altius, Væ (inquit) diei quo in tantam cordis amaritudinē deueni: diſcrutior miſer animo, & quid agam vel quo me vertam ignoro. Cui Fredegundis, auſculta (ait) paucis: & quid ego te facere

ere velim, & quid nobis profuturum ſit, ſcies. Reuertente rege de venatione (vt ei mos eſt) ſub obſcura nocte, immittantur homicidę, qui præmiornm pollicitatione contemptum ſuſtinentes vitæ, lethali eum perfodiant vulnere: quo facto, nos ſecuri à mortis periculo, cum filio regnabimus Clothario. Laudat Lãdericus conſilium, & reuertentem de ſylua Chilpericum, his qui cum eo venerant alio intentis, circumſtantes qui miſſi fuerant præcepto ſatisfaciunt, atque deſilientem equo opprimunt, clamãtes, inſidiatores à Childeberto rege Auſtraſio directos dominum ſuum interemiſſe, & in pedes quantocyus ſyluam uerſus dediſſe. Quo audito, qui aderant arreptis equis, quos non videbant inſequi conati ſunt. Quos cùm minimè inueniſſent, ad propria ſunt reuerſi. Madalulfus Syluanectenſis epiſcopus (qui iam tertia die in tenttorio reſidebat, & regi minimè colloqui poterat propter faſtum ſuperbiæ, qua idem rex tumebat) vt eũ interfectum cognouit, aduenit, allatóque eius corpore, & veſte meliori circundato, naui impoſuit: & à Calenſi villa, vbi hæc acta fuerant, Parrhiſios deducens, in baſilica ſancti Vincentij ſepeliuit: quam ipſe immunem ab omni ciuili negotio, tam in eundo, vel redeundo, vel negotia exercẽdo, per totas regni ſui prouincias regali pręcepto, tempore abbatis Cubilionis, effecerat: necnon & duas poſſeſſiones in pago Caturcẽſi ſitas (quarum altera Ipiacus, altera autẽ Adia-

Chilpericus rex perfidia vxoris Fredegundis interficitur.

aliâs ablato.
aliâs abluto.

aliâs Scubilionis.
Chilpericus rex.

cus dicebatur) tempore Droctouei abbatis, per ſyngraphum ibi contulerat. Fuit verò Chilpericus gulæ deditus: cuius deus venter erat. In cuius tempore pauci clerici ad epiſcopatum ſunt promoti, ipſo neophytis eccleſias contradente. Ipſe nanque omnes ſui temporis ſapiẽtes ſcientia ſe anteire exiſtimans, compoſuit duos libros imitari Sedulium volens: in quib' plurimi verſus Scazontes erant: breues quoque ſyllabas pro longis, longáſque pro breuibus continebant. Cúmque & alia opuſcula, vel hymnos, ſiue miſſas componeret, quæ nulla poterãt ratione ſuſcipi, cum ipſis etiam memorati ſuperius libri à memoria aboliti ſunt hominum. Cauſas pauperum non facilè ad ſe ingredi ſinebat, eccleſias ſeu monaſteria hoſtili odio inſectabatur, adeò vt plerunque in palatio reſidens aſtantibus ſibi diceret, Ecce, diuitiæ noſtræ ad eccleſias tranſierunt: ſoli nũc epiſcopi regnant: ſolis eis defertur honor: ſacerdotes etiam domini ſibi in fabulam verterat & in prouerbium. Quid autẽ plura de eius prauis recenſemus moribus? Nullum denique vnquam perfectè dilexit: à nullo dilectus eſt. hoc modo periit inuiſus ſuis, nec amabilis extraneis.

Expeditio Aurelianẽſis & Beſenſis in Dlimenſes.

aliàs Dunẽſis

Defuncto Chilperico, Aurelianẽſes iuncti Beleſenſibus expeditionem ſuper Dunenſes agentes, eos inopinatè oppreſſerunt, res eorum mobiles auferentes, immobiles igne cremantes. Sed eis ad ſua redeuntibus, Carnotini cũ

Dunenſi-

Dunenſibus fœderati ſimilem per omnia vlionis inflixerunt plagam, par pari referentes: & cùm in maius ira augmentaretur, interuenientibus vtriuſque partis comitibus pax facta eſt.

De Fredegundis & Theſaur-riorum Chilperici profugiis. Cap. LVIII.

INterea Fredegundis regina marito viduata, ad baſilicam Parrhiſiacæ vrbis in honore ſanctę Mariæ dicatam, cum Theſauris quos ſecum habebat, ſe conferens, à Ragnemodo ſuſcipitur epiſcopo: Nam theſaurarij Chilperici regis cum theſauris apud Calam vicũ repertis, cúmque miſſorio aureo quem idem rex magnis fabricarat impenſis, ad Childebertum regem ſe contulerunt. Porrò eadem regina prudenti conſilio vſa, ad Guntrannum regem legatos direxit: mandans, ſe cum filio, quem ex Chilperico fratre ipſius ſuſceperat, in clientelam illi velle tradere. Guntrannus, de fratris interitu veris indiciis certior factus, Parrhiſios ſummo ſtudio contendit. Occurrit autem eis Fredegundis, & eum intra vrbem recepit. Poſt quem Childebertus adueniens, cum à ciuibus ingreſſus ei prohiberetur, ad patruum mittit, poſcens vt pactum quod dudum inierant, rectius firmaret. Verùm memoratus princeps ipſos quidem legatos perfidiæ redarguit, quòd eorum prauis conſiliis

Templũ diuæ virginis apud Parrhiſios.

amicitia olim cum nepote iuncta dirempta fo-
ret: ſe verò cum eis fœdus non facturum reſ-
pondit. His Childebertus ſibi nuntiatis, iteri
mandauit vt ſe de regno Chariberti, quod ſib
debebatur, remoueret. Reſpondit ille ſibi ma-
gis deberi, qui frater defuncti erat: nec ſe vllo
modo fraternam hęreditatem alteri ceſſurum
Rurſum alios nuncios mittens Childebertus
rogabat, vt Fredegũdis ſibi ad ſupplicia trade-
retur, quæ patrem cum patruo maligno pere-
miſſet ingenio. Reſpõdit ille, in proximo pla-
citum cum nepote ſe habiturum, ibíque de his
& ſimilibus tractaturum: eóſque ei à quo di-
recti fuerant remiſit: Occulte nanque Frede-
gundi videbatur patrocinari. Quam dum ſæ-
pius ad cõuiuium euocaret, vna dierum è me-
dio prandio regina ſurgens à rege inuitabatur
vt aliquid cibi adhuc ſumeret. Sed illa (iuxta
conſuetudinem mulierum) ſibi accidiſſe di-
cente, vt pro conceptu ſurgeret, rex ammira-
tus eſt, ſciens nõdum quartum præteriiſſe mẽ-
ſem ex quo alterum pepererat.

De Clotharij filij Chilperici per principes inauguratione, déque Guntranni plauſibili ad populum concione. Cap. LIX.

PRincipes ſanẽ Chilperici, è quibus Anſoaldus primus erat, acceptum filium eius Clotharium per ciuitates regni eius circunduxerunt: & ſacramenta ex nomine ipſius atque

Gun-

ꝭuntranni ſuſceperunt. Guntrannus verò v- niuerſos quos Chilpericus iniuſtè oppreſſerat, eleuans, eccleſiis teſtamẽta ab eo ablata reſtiuit. Sed ſuſpectus, hominũ inter quos venerat malitia, nuſquã niſi armis cuſtodibúſque vallatus progrediebatur. Vnde quadam die in eccleſia facto ſilentio, circũſtantem populi multitudinem hac voce rogauit: Obſecro (inquiẽs) vos qui adeſtis populi, vt firmiorem quàm fratribus meis ante hoc non ſeruaſtis, mihi fidem cuſtodiatis, quatenus valeam cum quiete nepotes enutrire meos, vóſque cum iuſtitia regere: ne fortè (quod deus auertat) me ante tempus ſublato, & ipſi careant nutritore, & vos rectore. Cúmque eius verba ammirans populus laudaſſet, dominum pro eius rogabat ſalute.

Concio popularis.

De Rigundis detentione & dotis eius occupatione. Cap. LX.

DVm hæc agerentur, Rigundis Chilperici regis filia (quã ad Hiſpanias miſſam fuiſſe diximus) Tholoſam veniẽs, moras itineris ibi innectere cœpit. Sed perlato ad aures Deſyderij vrbis ducis de morte Chilperici nuncio, capta, ac theſauris omnibus ſpoliata, in baſilicam ſanctæ Mariæ confugit. Cui Deſyderius arctum conſtituens victum, theſaurum ſigillo munitum, in quadam domo fortiſſimis tradidit viris cuſtodiẽdum, & ipſe ad Mummolum Auinione reſidentem tranſiit.

aliâs Auennione.

De Theodori Maßilienſis qui pſeudofratrem Guntranni extulerat multâ: & prodigiis eius anni. Cap. LXI.

NOua iterum contra Theodorum Maſſilia pontificem iurgia ſunt orta, eò quòd Gũdoaldum quendam, qui ſe fratrem Guntrann falſò aſſerebat, ſuſcepiſſet. De cuius origin pauca diſſerere libet, Hic denique Gũdoaldu in Galliis natus, moréque regum à matre ſu enutritus (vti cõſuetudo antiquis Franciæ fui regibus) capitis comam gerebat profuſam Oblatus itaque à matre Childeberto ſenior eſt, dicente ea quòd Clòtharij fratris eius filiu eſſet: ſed quia Clotharius eum odio habebat ideo ad ipſum (cuius nepos erat) delatum v ab eo educaretur. Quem Childebertus, ex pers filiorum ad educandum ſuſcepit, poſcen tique Clothario videndũ tranſmiſit. Ille intui tus eum, incidi eius præcepit capillos, hũc ſu negans filium fuiſſe. Poſt obitum quoque eiu dum à Chereberto eius filio loco fratris alere tur, à Sigeberto euocatus, iterum inſciſſis cri nibus Coloniæ in cuſtodiam truditur.. Vnd fuga elapſus, ſuccreſcentibus capillis primun ad Narſetem Italiam tunc gubernantem, in déque ad imperatorem tranſiens familiariſſi mus ei efficitur, Lapſo ſanè pauci temporis in teruallo, Guntrannus Boſo (cuius ſuprà me minimus) ad ſepulchrum domini orationi gratia properans, eum Conſtantinopoli rep perit

Gundoaldus.

Priſci Francorum reges comati.

perit:à quo, vt ipſe poſt aſſeruit, ſolicitatus ad Gallias rediit:& à Theodoro epiſcopo Maſſiliæ exceptus, ſumptis ab eo equis ad Mummolum ducem, qui à Guntranno rege deſciſcens Auinionem confugerat, ſe confert. Quod Guntrannus Boſo agnoſcens, eius ſe velle conatibus contraire aſsimulans, Theodorum epiſcopum in cuſtodiam poſuit, arguens eum inſidiatorem regni auſum fuiſſe ſuſcipere. Sed pontifice ſub duris cuſtodibus dominum exorante, lux immenſa totam ſubito in qua cuſtodiebatur repleuit cellulam, ita vt dux memoratus nimio arriperetur timore. Ductus tamẽ antiſtes ad Guntrannum regem, cum Epiphanio antiſtite (qui ex Italia Maſſiliam demigrauerat) iterum mancipatur cuſtodiæ: in qua quidem Epiphanius obiit, Theodorus verò innoxius repertus ad ſua rediit. Nam prolatis literis ex nomine fideliũ Childeberti, quibus inſcriptum erat vt Gundoaldum honorificentiſſimè exciperet, abſolutus eſt, Guntrannus ſanè dux cum alio duce Gunntranni regis, theſauros Gũdoaldi (qui ad quandam maris inſulam, euentum rei præſtolando demigrauerat) diuidens, non paruum auri ac argenti pondus in vrbem Aruernorũ deuexit. Ex qua ad Childebertum demigrans, in redeundo à Guntranno rege cum filio captus minis ab eo terrebatur: quódque pœnis pro inuitato à ſe Gundoaldo conſumeretur, interminantem ſæpe audiebat. Cui ille, Ex hoc, inquam, me innocen-

Theodorus epiſcopus Maßilienſis.

tem comprobabo, cùm filio in obſidatum tradito, Mummolum eius fautorem ingenio captum tibi tradidero. Credidit rex pollicenti, & retento puero ipſum ſiuit abire. Qui Auinionem cum copioſa ſuorũ manu vallás vrbẽ, quibuſdã ſatellitib⁹ Rhodano ſubmerſis, ipſe, colloqui Mummolo cupiens, ſuper ripam brachij fluuialis, quo ciuitas cingitur, deambulat. Hortatu denique Mummoli (ſpondentis nil aduerſi eum paſſurum) flumen cum vno ex amicis ingreſſus, ſocio aquis ſubmerſo, Boſo vndis ſe huc illúcque circunferentibus, haſtam à milite ſibi protenſam arripiens, erept⁹ eſt. Demum illatis ſibi à Mummolo conuiciis, & grauioribus illi à ſe relatis, dum eum obſideret, Gundulfus (cuius ſuprà meminimus) miſſus à Childeberto, eum ab obſidione remouit, Mũmolum ſecum deducens in Aruernum. Qui diu ibi faſtidiẽs reſidere, ad ſuam, vnde digreſſus fuerat, rediit ciuitatem: iunctúſque duci Deſyderio, qui ad eum (vt diximus) de pago venerat Tholoſano, euocatum Gundoaldum (more antiquorum Francorum) regem proclamantes eſſe ſuum, eleuauerunt eum clypeo. Cúmque tertiò totum cum eo circumiſſent exercitum, clypeus repentè ruens cũ rege, vix à terra eleuari potuit.

Gundoaldus ab exercitu rex declaratur.
aliâs eleuauerunt ſuper eũ clypeum.

Erat, dum talia agerentur menſis decimus, apparuerũtque in vineis pampini cum vuis ad plenum formatis, & in arboribus flores.

Pharus quoque ignea, per cœlum nocte curren

currens media, latè mundum luce luſtrauit clara.

Columna etiam ignis cælo pendere viſa eſt: cui ſuperpoſita erat ſtella magna, quàm æſtimabant homines interitus Gundoaldi eſſe indicem cùm & terra tremeret, ac alia multa apparerent ſigna. *Prodigia.*

De Guntranni cum cohæredibus regni concertatione Cap. LXII.

IN illis diebus Guntrannus rex duces ſuos ad peruadendas vrbes quas Sigebettus de regno Chariberti fratris amborũ tenuerat, quáſq; Chilpericus Childeberto nepoti ſuo, ex fratre Sigeberto genito, vi præripuerat, direxit. Veruntamen Gariricus, comes partiũ Childeberti, poſt mortem Chilperici ſacramenta fidelitatis à Lemouicinis, domini ſui vice, exegerat. Cæterũ Pictauos paria acturus veniẽs, à ciuibus cũ gratia ſuſceptus, audiuit Bituricos, qui regi parebãt Gũtrãno, hoſtiliter in Turonicos irruiſſe: quoniã & ipſi quidem iam ſe ad Childebertum cõtulerant: Idcirco Bituricenſibus territorium Turonicum depopulãtibus, Maroilẽſis vici eccleſia, ſancto Martino dicata, ab eis eſt cremata. Vbi euidẽs apparuit virtus beati confeſſoris pallam altaris cum circũiacentibus herbis à flamma defendentis. Mirabile dictu, trabes ingentes igne fuiſſe combuſtas, & molliciem linthei ſeu herbarũ man-

ſiſſe intactam. Cognoſcens ergo Gariricus quæ agebantur, miſit qui Turonenſibus denuntiarent, ne vllatenus ſe ad partem Guntranni tráſferrent. Ad quæ mandata, Gregorius epiſcopus hæc reddidit reſponſa. Guntranno regi, poſt fratrum obitum, omne regnum Francorum eo iure deberi, vt quemadmodum Clotharius pater eius ſuper proprios filios, ſic Gūtrannus ſuper nepotes ſuos principaretur. Nō igitur ſe repugnaturos: ſed ipſum quoque ineptè agere ſe dixit æſtimare, qui putaret táto principi ſe poſſe repugnare. Videns comes, non qualia ipſe voluerat, ſed qualia mandauerat rex, à Turonenſibus geri, relicto in vrbe Pictauorum Eberone Chideberti regis cubiculario, ipſe quaſi exercitū contra inimicos congregaturus exinde diſceſſit. Tunc Pictaui fines ſuos vaſtari cernentes (nam Turonici cū Aurelianenſibus, & ſæpe nominatis fœderatis hoſtibus, agros eorū rapinis ac incendio ſubuertebant) legatos eis de pace miſerunt: petentes, vt vſque ad placitum, quod patruus cū nepote conſtituerat, quieſcerent, & tum demū illum quem deus ſorſque dediſſet dominum eſſent habituri. Sed illis reſpondentibus petitiones eorum non ſe præpoſituros, regis præceptis coacti Pictauij, ſacramento ſe fideles Guntranno fore ſpondentes, fautores Childeberti à ſuis pepulere mœnibus. Nec tamen hæc facientes diu in fide durarūt. Tandem adueniente die colloquio regum pręfinito, Childeber-

debertus mandat Ægidio Remenſi archiepiſcopo legatione fungi apud patruum. Qui, nil moratus, ad Guntrannum pergit, hócque initium ſermonis, ad demulcendum principem habuit. Gratias, inquit, præcellentiſſimè regũ, omnipotenti referimus deo, qui tibi non ſolũ regni tranquillitatem, verùm & augmentum quotidie attribuit. Cui rex: Illi, ait, verè ſunt gratiæ referendæ, qui omnium eſt benigniſſimus gubernator regnorum, non tibi cunctorũ nequiſſimo hominum, cuius conſilio mearum ſunt vaſtati fines vrbium: qui ſub veſte ouina non domini ſacerdotis, verùm crudeliſſimi geris officium proditoris. Silente ad iſta ſacerdote, præ nimia indignatione vnus legatorum ait regi, Mandat tibi glorioſiſſimus nepos tu9, dominus noſter Childebertus rex, vt patris eius hęreditatem illi ad integrum reformes. Ad hæc Guntrannus rex reſpondit. Iam me ex hac cauſa reſponſo ſatis feciſſe arbitrabar: Reſpõderam enim in alio placito, quod & nunc reſpõdebo, pactionibus ea mihi ceſſiſſe, nec me illi eis ceſſurum niſi gratia amicitiarum. Tunc alter è legatis his ad regem vſus eſt verbis. Si hæc, inquiens, optimè princeps, difficilia tibi videntur impetratu, ſaltẽ illa impetret, vt Fredegũdis ei ad ſupplicia dedatur, quę patrẽ eius cũ patruo nefandiſſimè interemit. Huic quoque rex hoc reddidit reſponſum. Tradi ei, dicens, nullatenus poteſt, eò quòd filium regem de rege genitum habet: & eam innocentem à

crimine quo inpetitur eſſe puto. Poſt hæc Gũtrannus Boſo qui dudum (vt prædictum eſt) ad Childebertum tranſierat, & tunc cum legatis ibi aduenerat, quaſi aliqua regi Gũtranno ſuggeſturus, ad eũ acceſſit, Iubet rex ſilere atque eum huiuſmodi præuenit ſermone. Quid ais ô bone vir? cuius prudentia ideo orientis expetiit regna, vt nobis Ballomirem quendam (ſic nanque rex nominabat Gundoaldum) inde arceſſeret, qui vrbes noſtras peruaderet. O ſemper perfide, & nullo modo in his quæ promiſeris permanens! Reſpondit ad iſta Boſo: Tibi, inquiens, regi in ſolio regali reſidenti, nemo audet contradicendo obloqui: veruntamen ſi quiſquam meorum æqualium iſtud mihi impingeret crimen, obiecta armis refellens, deo opitulante & te ſpectante, eum potenter ſuperarem. Tacentibus interim cæteris rex ſubiunxit. Cunctos piè viuentes hoc indignari oportet, ac conari vt è medio auferatur hominum tyrannus hic: cuius pater procurator fuit regalium molendinorum, & (vt verius fatear) lanæ opificio vitam produxit ſuam. Et quanuis fieri poſſit vt vnus homo vtriuſque ſit artis peritus, propter opprobrium tamẽ regis quidam ex legatis calumniari cœpit, dicẽs. Ne loquaris tam incultè, ô rex: nam qua ratione poteſt exiſtere, vt cuiuſlibet hominis ſint duo patres, re ſpirituali excepta? Nõ ſunt hæc regiæ dignitati congruentia verba. Vniuerſis igitur pro his ſermonibus in riſum ſolu-
tis

tis, alius legatorum dixit regi. Valedicimus tibi, ô rex, & quia nepois tui pacem aſpernaris, ſcito ſecurim fore paratam qua fratres percuſſi ſunt tui, vt ea excidaris. His dictis iuſſit rex eos à conſpectu ſuo pelli, ac ſuper capita recedentium ſtercora de plateis collecta proiici. Pro tanta igitur iniuria vehemens inter reges diſcordia exorta eſt.

De Fredegundis reginæ in Aſylo Parrhiſienſi ſæuitia per Audonem inflammata. Cap. LXIII.

PEt idem tempus, Leonardus quidam optimatum Chilperici à partib⁹ Tholoſę adueniens, Fredegundi reginæ adhuc in maiore eccleſia Parrhiſiaca reſidenti intimauit, ſe fuga lapſum ab eius filia: quam affirmabat in magna uictus ac veſtit⁹ degere inopia. Quibus verbis regina indignata, præcepit ab eo auferri balteum quem ex munere memorati meruerat regis, ac omni priuari dignitate: ſimili modo multos ab obſequio filiæ recedentes vel honore priuauit, vel contumeliis ſeu pœnis affecit: nec verebatur dominum, aut eius genitricem, in cuius manebat Baſilica dum peruerſa geret, adhærēte ei Audone, ſuo in malis omnibus cooperatore: quem populus tunc pereiſſet, niſi in eccleſiam confugiſſet.

De Prætextati Epiſcopi Rothomagenſis re-

ſtitutione. Cap. LXIIII.

PRætextatum ſanè Rothomagenſem pontificem, de exilio mandauit Guntrannus rex reduci. Propter quem cùm ſynodum vellet rex congregare, Rangnimodus Parrhiſienſis antiſtes dixit à ſacerdotibus nequaquam eum communione fuiſſe priuatum, nec eſſe neceſſe ideo epiſcopos vocari. Sic demum Prætextatus vrbi reſtitutus eſt ſuæ.

De diligenti Guntranni cuſtodia ſui & Fredegundis in agrum perſugio, & fraude. Cap. LXV.

INterea cùm morante Rege apud vrbẽ Parrhiſiacam, adueniens quidam pauper ſuggeſſiſſet ei, vt ſe à Faraulpho Chilperici quondam cubiculario obſeruaret, dicens ſe conſilii eius, quod de perimendo rege conceperat, cõpertum habere, audito hoc rex interrogatum quidem & negantem dimiſit, ſe verò ita armis & cuſtodibus muniuit, vt nuſquam, nec ad eccleſiam quidem, ſine armorum aut cuſtodum munimento procederet. Fredegundem aute in Rotoialenſem, Rothomagenſis territori vicum, ad peragendum quod ſupereſſe potera vitæ, direxit. Quam multi optimatum Chilperici proſecuti, eam inibi cum Melanio (qu Prætextato depulſo, ab ea ſubrogatus, ac poſ reuocato, à Guntranno reiectus erat) relique

runt

runt, promittentes ſe filio eius Clothario fideliter parituros. At illa exortem ſe honoris, & relictam indignata, & Brunichildem potẽtiorem (vt erat) æſtimans, Olericum quendam fallendi dolis inſtructum ad eam dirigit, quatenus ſimuládo ſtrenuum famulatum, occultum mortis inferret ictum. Qui dominæ iuſſis obtemperás, fingit ſe crudelitate Fredegũdis offẽſum, ad Brunichildis properaſſe cõſpectum, quòd audierit eius benignum in omnes affectum. Tandem in partem ſuſceptus amicitiarum, omnibus adulabatur, dominam etiam vſque ad cubiculi deducens ianuam, coæqualibus ſe præbens beneuolum, maioribus ſubiectum. Sed non diu, quis eſſet ſuſpitione imminente valuit tegere: nanque quæſtioni ſubditus, prodidit omnia malignitatis arcana, & diris affectus ſuppliciis ad priorem remiſſus eſt dominam. Cui quæ ſibi accidiſſent enarrans, vt quaſi ſuſpicio auferri ab animo Brunichildis poſſet, re autem vera vt pœnas pro non perpetrato lueret ſcelere, manuum ac pedum abſciſione ab ea eſt mulctatus.

De Eberulfi punitione, & in beatum Gregorium Turonenſi ſimultate, & Guntranni geſtis. Cap. LXVI.

INteriectis diebus Guntrannus rex Cabilonas regreſſus, fraternæ necis authorem ſollicitè inueſtigans, per reſponſales Fredegun-

dis, Eberulfum, in palatio Chilperici cubicula-riis præpoſitum, eius ſceleris cognouit eſſe caput. Rogatus verò ab ea idem Eberulfus fue-rat, ne ipſam deſereret. Qui dum conſenſum ei denegaſſet ſuum, ob id apud regem accu-ſatus eſt ab illa. Rex igitur, felle commo-tus, circunſtantibus amicis iurauit, ſe non ſolum homicidam, verùm cunctam eius per-diturum generationem, quatenus auſus in-terficiendorum Regum, de regno tolleretur Francorum. Hoc terrore perculſus vir ſu-prà nominatus, ad baſilicam ſancti Marti-ni, cum clericis quibus frequentes intulerat iniurias aufugit. Tunc Aurelianenſes cum Bleſenſibus, ad cuſtodiendum ne exinde vſ-piam dilaberetur, iuſſu regis alternas ſorti-ti vices, in eundo ac redeundo multas age-bant prædas: dúmque duo, qui multas iam dicti rapiebant confeſſoris, ad domum cu-iuſdam ruſtici potum petituri aduenissent, & ille ſe habere negaret, vnus eorum pro-tenta haſta, vt eum percuteret, ab eo ictu gla-dij peremptus eſt, alter caſu ſocij perterri-tus, aufugiens quæ malè peruaſerant reddi-dit. Poſt hæc facultas omnis Eberulfi, qua multa erat valde, diuerſis à rege conceſſa. Do-mus quoque, quam intra muros poſſidebat Turonicos, adeò direptioni tradita eſt, vt ni-hil niſi nudi ſupereſſent parietes. Pro his ita-que cauſis calũnias ſancto antiſtiti inferebat

Gre-

;regorio, quaſi cuncta eius gererentur conſi-
.o: minabatúrque quòd ſi vnquam regis redi-
et in gratiam, ſimilem ei retribueret viciſſitu-
inem. Verùm antiſtes plus clementia pro e-
us miſeriis, quàm indignatione pro illatis ab
o commouebatur iniuriis. Cúmque foret ei-
em miſero domicilium in ſancti Martini ſa-
ıtatorio, & à preſbytero (cui ſeruandi orato-
ij cura delegata erat) reliquiæ clauderentur
ınuæ, per oſtium illius ſalutatorij ingreſſi ec-
leſiam pueri vel puellæ vniuerſa rimabantur
rnamenta ſacri templi. Quod poſtquam cu-
:os ſacræ ædis animaduertit, ac ferreis ipſas
ores affixit clauis, media fermè nocte in ipſis
octurnalibus hymnis à præfato Eberulfo e-
iſcopus Gregorius & clerici tantis laceſſiti
ınt conuiciis, vt laudes deo debitas relinque-
e cogerentur. Sed & clericum quendam iam
emulentus, quòd vinum ſibi non largiretur,
ıper ſcamnum extenſum penè vſque ad mor-
em flagellis cecidit: multorúmque cædem in
trio beati antiſtitis exercuit, non veritus illi
ngerere contumeliam, cuius quotidie flagita-
at clementiam.

Porrò vna noctium vidit idem epiſcopus
omnium, quod eidem viro retulit, in hunc ſe
ıabens modum. Videbam ait me ſacroſancti
Martini aſtantem altari, ac dominici celebra-
e myſteria ſacrificij: Guntrannúmque regem
pſam ingreſſum orationis domum ſuis impe-

Viſum diui Gregorij Turonenſis.

rantė,vt te à palla altaris, cui inhærebas,euul
ſum foras pellerent. Cui cum intermiſſis eg
miſſarum ſolenniis me obuium præberem, &
ne te cõtingerẽt manibus quoque detinerem
tu interea,ara ſacra deſerta,huc illúcq; pauitã
circunflectebaris. Tum ego ex hoc moleſtu
dum tibi innuerem ne quoquã abſcederes, e
uigilaui, mecum in animo viſionis reuoluen
cauſam. Ad hæc Eberulfus, multum (ait) co
gitatio mea cum viſo quadrat quoque tuo
Quidnam cogitas? inquit antiſtes. Cogito
inñt ille, ſi me Guntrannus rex hinc volueri
extrudere, vna manu pallæ altaris inhærente
altera te cum clericis gladio trucidare. Intel
xit epiſcopus illum dæmonis inſtinctu tali
effari. Nec longum fluxerat tempus, cœperun
fieri actu manifeſta, quæ fuerant epiſcopo viſ
reuelata: denique Guntrãno quærente virun
qui arte ab eccleſia educens Eberulfum, au
ſibi adduceret vinctum, aut gladio relin
queret trucidatum, obtulit ſe Claudius qui
dam, ad id opus ſtrenuum ſpondens ſe for
miniſtrum. Pollicito itaque ſibi tanti ſceler
precio, ad Eberulfum accedit: iurat per deun
pérquè omnia cœli ac terræ ſancta, nullum fi
delius aut poſſe aut velle cauſam eius apud re
gem exequi, quàm ſe (perpendebat enim infe
lix, alio eum non poſſe commodius deci
commento, quàm ſuo periurio) Quid plura
Credidit miſer deierãti, ac in craſtinum à cle
ricis accitus, cum eo ad conuiuium accedi
Finit.

initis epulis, Eberulfo ſecum per atrium baſi-
cæ deambulanti, & mutuã amicitiam iureiu-
ando pollicenti, ait Claudius. Si fortè facul-
as foret iocundiora reperiri vina, faterer me
orum ardere deſiderio. Reſpondens Ebe-
ulfus cuncta quæ cuperet ſe præbiturum, dũ
nodo dignaretur eius adire hoſpitium, vni-
erſos dirigit pueros potioris vini hauſtum
uæſituros. Cernens Claudius illum reſediſſe
olùm, cuius magis ipſe lethũ, quàm aliud ſiti-
et merum, manus eleuans erga ſancti Martini
epulchrum, eum in hunc exorabat modum.
'e (inquiens) ſancte confeſſor oro, vt ſoſpes
euiſam coniugem cum filio. His dictis eua-
inato gladio impetum faciebat in aduerſa-
ium, cuius conatum vnus intelligens famulo-
um, brachiis complexum reſupinat Eberul-
um, qui iam à Claudio erat ſaucius: Ille è va-
ina exemptum enſem, inimici defixit in late- *Eberulfus interimitur.*
a. Sícque à circunſtantibus eius ſatellitibus
uaſus, multis telorum interfectus eſt ictibus.
laudius verò tam immanis facinoris ſibi ma-
e conſcius, ad cellam abbatis confoſſo latere
bſciſſoque pollice profugit, poſcens ſe occuli
b eo: Veruntamen irruentibus Eberulfi ſti-
atoribus vallatur armis domus: iacula per fe-
eſtras intrò iaciũtur: abbas quoq; vix à duo- *Claudij exitus.*
us clericis illæſus reſeratis extrahitur oſtiis:
er quæ introgreſſi aduerſarij Claudiũ ſub le-
tolatitantẽ nacti iugulãt, ſociósq; eius ſimul.
Quorum corpora, domo protracta, ac ſuper

nudam humum iacentia, parentes amicíqu colligentes ſepelierunt. Ad vindicandum au tem homicidium in ſacræ ædis atrio perpe tratum, etiam energumini ac pauperes præ fo ribus excubantes cum fuſtibus & ſaxis prope rarunt. Hanc igitur ad ſe cauſam perlatam re Guntrannus grauiter primò quidem tulit: do nec, comperto rei geſtæ ordine, animum ad a lia tranctanda conuertit. Subſtãtiam Eberul ij quibus regalis eam cõtribuerat poteſtas au ferentes, vxorem eius inopem reliquerunt.

De Pictauenſis epiſcopi redemptione ac populi reconciliatione. Cap. LXVI.

ANno decimo regni Childeberti, Guntrã ni viceſimo quarto, idem princeps aduer ſum Gundoaldum, exercitum ex vniuerſis vr bibus ſibi ſubiectis commouit. E quibus Au relianenſes cum Bituricenſibus Pictauenſem aggreſſi ciuitatem, ciues, qui iam à fide de ſciuerant, ad priſtinam vi reuocantes ſocie tatem, epiſcopum iniuriis afficere molieban tur. At ille comminuto vno eccleſiaſtici mi niſterij aureo calice, ſe quidem ab exilio, po pulum autem à captiuitate redemit.

De Gundoaldi geſtis & aliis quibuſdam. Cap. LXVII.

In illi

IN illis diebus Gundoaldus iter Pictauos deſtinatum, audita expeditione, ad Engoliſnam deflexit: vbi ab antiſtite & proceribus grataṇter exceptus, eorũ remunerata ſedulitate, Petragoricas tendit. Cuius præſulem malè multatum reliquit, eò quòd ſe cum fauore non excepiſſet: indéque Tholoſam petens, præmiſſis militibus, Magnulfo pontifici ſibi occurrere mandat. Quapropter Magnulfus conuocatam plebem hortatur, monétque vt viriliter repugnet: ne fortè calamitati, quam quondam ſub Sigulpho experti ſunt, iteratò ſubdatur: meminerítque quatenus Deſyderius ipſius dux vrbis memorati expertus ſit fortunam viri, dum quõdam ſimile molitus fuerat. Et hæc quidem populum ad rebellandum excitauerunt: ſed robur aduentantis exercitus portas aperiri ſuaſit. Receptum igitur Gundoaldum vrbe, ac ſecum prandentem, his epiſcopus affatur verbis. Licet te filium Clotharij, regnúmque tibi deberi aſtruas, incredibile tamen apud noſtros manet, te quæ cœperis poſſe perficere. Reſpondit ad iſta Gundoaldus: Ego, inquit, & Clothario me genitum fateor, & debitam regni portionem in præſentiarum adeptus, vrbe capta Parrhiſiorum ibi propriá ſtatuam ſedem. Nunquam, ait pontifex, tu iſta impediente Chriſto complebis, quamdiu quiſpiam regij ſuperfuerit germinis. Tum Mũmolus alapa domini ſacerdotem percuſſit, dicens. Non pudet, ineptiſſimè, tam nugacibus

Indignitas in pontificem.

dominum noſtrum regem confutare verbis? Deſyderius quoque, agnitis his quæ contra ſalutem ſuam populo ſuaſerat, pugnis eum, fuſtibúſque cum reliquis cecîdit, ac poſt fune reuinctum pedes direxit in exilium, raptis tam ipſius quàm eccleſiæ facultatibus. Frãci itaque, qui vndique ad perſequendum Gũdoaldum permoti fuerant, vſque ad Dordoniam progreſſi flumen, præſtolabãtur ſi quos eius, fama ferente, perſentiſcerent motus. Sociauerat ſe ei Waldo cubicularius Rigundis, vir haud ſpernendæ potentiæ: reliquis puellæ miniſtris fuga dilapſis. Sed & Deſyderius cum Mũmolo ac Bladaſta, necnon Sagittario (qui ſponſionem de præſulatu Tholoſano iam elicuerat ab eo) intimi erant in conſilio, pérque eos res agebatur. His diebus ad amicos in ſuperiori Francia degentes miſit epiſtolas, duobus eas tradens ferendas clericis: quorum vnus, Caturcinæ vrbis incola, ligneam quam ferebat cauans tabulam, immiſſis literis ceram ſuperinduxit. Nil tamen illum hęc fraus iuuit quin à fidelibus Guntranni regis deprehenſus patefacta legatione, poſt flagella cuſtodiæ cũ ſocio mãciparetur. Porrò Gundoaldus ad Burdegalenſem tranſiens ciuitatem, Bertranno præſule humaniſſimè ſe ſuſcipiente, aliquandiu ibi reſedit. Quærenti verò ei, quæ res inexpugnabilem hoſtibus eum efficeret, indicatum ab vno familiarium eſt, quendam orientis regem, reliquias ſancti martyris Sergij brachi

Inexpugnabilis quomodo quis efficiatur.

chi

io alligatas ferētem ſemper aduerſariis præ-
lere. Cúmque ſollicitè inueſtigaret quis hu-
s teſtis domini patrocinia poſſideret. Bertrā-
us epiſcopus dixit eſſe in eadē vrbe quendā
yrum negociatorem, nomine Eufronem, qui
lim ab oriente ea detulit. Hic (inquiens) in
omo ſua, quam eccleſiam conſecrauit, inter
ia miracula illius dilecti dei meritis patrata,
oc etiam videre promeruit, quòd ciuitate flā-
ata, ipſa Baſilica permanſit intacta. Mittitur
veſtigio Mummolus dux cum ipſo epiſcopo,
emoratas inquiſiturus reliquias. Cui actrius
quirēti, reſponſum Eufron reddidit. Noli,
bſecro, me ætate confectum defatigare ſe-
em, nec ſancto illi inferre iniuriam. Verùm
cceptis centum aureis, ab hac deſiſte inten-
one. E contra ille aſſerens ſe, etiam ſi ducen-
darentur, cœpta non deſerturum, inſuper vi-
ens capſulam de pariete pendere, apposita
ala iubet diacono, vt aſcendens loculum de-
oneret. Qui præcepto parens, dum ſancta
anu tangeret pignora, tanto arrigitur tre-
ore, vt confeſtim ruiturum omnes ipſum pu
trent: depoſita tamen Mummolo tradidit. il-
inuentum os precioſi martyris, auſu teme-
rio purcuſſum cultello in tres partiuit par-
s. Quibus reſilientibus, nec vſquam appa-
ntibus, magnus aſtātes inuadit horror. Pro-
ratis autem illis ad orationem, flētéque præ- *Miraculum*
puè ſene (qui ſe tāto ingemiſcebat priuatum *diui Sergij*
atrocinio) apparuerunt particulæ haud pro- *martyris.*

cul poſitæ. Harum vna Mummolus aſſumpt diſceſſit. Sed Beatus martyr id ſibi non grati fore, ex hoc præcipuè oſtendit, quòd eidem viro, cuius hæc acta fuerant imperio, noluit eſ ſe auxilio. Veruntamen idem Gūdoaldus ite ratò duos ad regem Guntrannum deſtinans le gatos (quemadmodum olim Francorum mo fuerat legatis) iuſſit illis virgas ferre ſacratas quibus prolatis totius immunes forēt iniuriæ Hi itaque qui directi erant, incautè legation ſuam prius popularibus vulgarunt, quàm re gi præſentarentur. Vnde rex eos ſibi exhiber iubens vinctos, inquirit vnde, vel à quo, ſeu quibus, directi eſſent. Illi rem omnem, vt erat enarrant ordine, miſſos ſe à Gundoaldo Clo tharij (vt ipſe profitebatur) regis filio, quate nus debitam repeterent regni partem. Quar (inquiunt) niſi maturè reſtituatur, cum circū iacētibus in proximo depopulabitur vrbibu Nec paruam illico coactam aiebant bellato rum manum: cùm præter Aquitanicas copia validos ſperaret ſibi ex Auſtria affuturos aux liatores. Idque præpotentes ducum ex regn Childeberti noſſe, an ipſi vera proſequere tur. Et hæc quidem legati ad primam interro gationem prodiderunt. Poſtea verò ad tro cleas extenſi, & diutiſſimè cæſi, indicaru Rigundē Chilperici filiā, cū Magnulfo Th loſano pontifice, in exilium relegatam. Den cuſtodiæ deputati, vſque ad aliam audientia iubentur adſeruari.

Virgæ ſacratæ.

aliâs ſeuerè interrogat.

aliâs prologuerentur.

De Chil

De Childeberti & Guntranni reconciliatione & Guntranni conſilio Childeberto dato, déque Gundoaldi factione. Cap. LXVIII.

INterea Childebertus, nunciis patrui impellentibus, à loco ſuæ habitationis digreſſus, aduenit ei collocuturus. Tunc ex præcepto Guntranni, ſupramemorati in amborum præſentiam perducti viri, cum prius relata iterum recapitulaſſent, addiderunt, vniuerſos Riguntis theſauros à Gundoaldo peruaſos: ipſumq; dicere ſolitum, inuitante Guntranno Boſone ab oriẽte ſe ad Gallias tranſiiſſe. Cúmque principibus Childeberti hæc nota eſſe aſſeuerarẽt, ſuſpitio nata eſt. Ideo aliquos ad præſens colloquium venire distuliſſe. Tunc demum Guntrannus rex haſtam, quam manu gerebat, nepoti tradidit, inquiens. Hoc, amantiſſimè nepos, indicio noueris te mihi ſucceſſurum in regno. Idcirco, tradita tibi à me poteſtate, cunctas regni mei ciuitates tãquam tuas diſpone, reminiſcens te ſolum ex noſtra ſupereſſe ſtirpe. Ita quidem rex audiente omni populo proferens, ſemotum à cœtu aliorum nepotem monuit, ne cui manifeſta faceret quæ ipſe ei dicturus foret. Denique inſtruens eum quos fidelium de rebus agendis conſuli, quóſue oporteret à concilio remoueri, ſeu quibus proprij corporis tuendi curam committi, Ægidij epiſcopi fraudulẽtias ac periuria, matris quo-

Haſtæ traditionis ſignum

que Brunichildis verſutias cauendas præmonuit. Finita ſermocinatione, ad conuiuium ambo reges conſederunt: & inter redundantioris mēſæ epulas, sereniſſimus princeps Guntrannus ſic alloquitur conuiuas, Hortor vos, inclyti Franciæ primates, vt nepotem meum ſummo dignum honore cenſentes, fidei cultum ei exhibeatis: quandoquidem ipſe tranſgreſſus æuũ pueritiæ, ſuadet meliora de ſe ſperare. Nec contemnatis, vt puerum: ſed reueremini, vt dominum. Poſt hæc Childebertus, reſtitutis ſibi à patruo ciuitatibus, quas pater tenuerat ſuus, ad propria maturauit regreſſum.

De Gundoaldi in Conuenas fraude. *Cap.* LXIX.

EA tempeſtate Gũdoaldus à Deſyderio derelictus, vna cum Mummolo, Bladaſte, ac Vvaddone ſiue Sagittario, Conuenas vrbem ingreditur. Ea vrbs in cacumine præcelſi mõtis trans Garomnam ſita eſt, procul cæteris remotis montibus. Ad radices rupis fons oritur, cui imminet deſuper turris altiſſima, quæ ciues, per cuniculum deſcendentes aquatum, à læſione defendat hoſtium. Circunuentis igitur, memoratus vir, eiuſdem vrbis incolis, vt bona ſua intra muros propter aduentantem reconderent exercitum, dum illi eius monitis paruiſſent, hac eos fraude decepit. Confingens enim hoſtes iam in proximo eſſe, ita eos affatur

aliàs Vvaldone.
Conuenæ.

affatur: En inimici, egredimini ad reſiſtendum eis. Quibus digreſſis, expulſo etiam antiſtite, poſt eos clauſit portas, ſéque ad repugnandũ cum ſatellitibus parat. Quàm cæca mens hominum ignara futuri! Fuit profectò pòſt illa dies (videlicet qui ſimili ordine ipſum expulſum mortalibus oſtendit ab vrbe) qua magno emptos pretio, eos qui pellebantur, vellet videre receptos, reiectis his qui putabantur fidiſsimi.

De literis à Guntranno ad Gundoaldum miſsis: de auri direptione: & de clauſtri Vincentiani apud Agennenſes ſpoliatione, & eius vltione: déque callida Gundoaldi querela & reliquis geſtis. Cap. LXX.

HIs diebus, Guntrãnus rex ei literas, ex perſona Brunichillis exaratas, miſit, ſuadentis vt dimiſſis, quas aggregauerat ad hyberna copiis, ipſe Burdegalam hyematum ſecederet. At hoſtilis duces agminis, quos ſuper Dordoniam caſtrametatos fuiſſe præfati ſumus, audientes Gundoaldum vlteriorem tenere Garomnæ ripam fluminis, collecta virorum fortium expeditáque multitudine, fluuium natatu trãſmeare diſpoſuerunt. E quibus aliquî infirmis equis vecti, fluuialis aquæ oppreſſione perierunt: reliqui natando ad contrarium delati litus, offenderunt in itinere maximum camelorum, mulorúmque numerum, auro &

argento onuſtorum, quos fugientes aduerſari reliquerant. Quibus captis, & ob impedimenta cum reſiduis vulgi dimiſſis, ipſi quàm maximis poſſunt itineribus Gundoaldum perſequuntur. Et venientes ad baſilicam ſancti Vincentij Agennenſis territorij, reſiſtentibus his qui eò res ſuas contulerãt, ignem oſtiis admouent, conſumptíſque eis, vniuerſa intro reperta, cum ſacri miniſterij vtenſilibus, auferũt. Affuit è veſtigio diuina vltio, & quorundam manibus ſacro igne ardentibus: alij dæmonibus replebantur: quidam ſemetipſos interimebant. Tandem reſidui Conuenas peruenié-tes in campeſtribus caſtra poſuerunt. Vaſtatu[r] primum tota ſuburbana regio. Vnde quidam acriori prædæ ſuccenſi cupiditate, dũ longiu[s] à ſuis recederent, à vicinarum vrbium cuſtodibus trucidabantur. Interea obſidione cœpta, audaciores per ardua collis aſcendentes Gundoaldo conuiciabantur, dicentes: Vnde ô ſilicernium, hæc tanta tibi præſumptio, v[t] vitam pictorum arte ſolitus tranſigere, nunc t[e] regem audeas nominare? Nempe pro ſimilibus auſis, à dominis rerum, regibus ſcilice[t] Francorum, ſæpe attonſus exilióque es damnatus. Te quippe vniuerſæ Galliæ Ballomir vocitant cognomine. Age nunc ineptè, nobi[s] reſponſum redde, quis te coegit iſta præſumere? vel quos habeas adiutores virium, expon[e]. Nanque in proximo noſtra captus muſcipul[a] merita lues ſupplicia pro tua ſtulta pertinaci[a].

Vltio diuina in prædatores templi diui Vincentij.

Hæ

Hæc & alia illis vociferantibus, nequaquam mouebatur ad iram Gundoaldus: tantummodo ingemiſcendo, aiebat, memoratas ſibi à patre illatas contumelias, ſéque à propinquis iniuſtè patria pulſum, ab extraneis miſericorditer receptum, proximíſque hoſtili odio ſemper eum perſequentibus, ab extraneis amica familiaritate receptum. Deinde, inquiens, dũ peregrè regum pollerem diuitiis, intimúſque eſſem imperatoris Conſtantinopolitani amicitiis, Gũtrãnus Boſo me ſuis decepit fallaciis. Nam in orientem gratia profectum orationis, de ſalute ſolicitus interrogans patris, quærebam vnà qualiter ſe ſtatus regni vel fratres haberẽt mei. Tum ille, De patre, ait, quæris? is obiit mortem: fratres moriendo ſecuti patrem, vix quempiam ſuorum reliquere ſuperſtitem. Remanſit ſanè ſolus Guntrannus, & ipſe liberis orbatus, cum paruulo nepote, ex Sigeberto genito fratre. Ad hæc ego, & quid, inquam, mi amantiſsimè, mihi nunc cenſes agendum? Hîc verò ille, & me hortabatur Gallias adire, & Francos affirmabat, mei cupidos, mihi velle regnum tradere, maximéque eos qui Childeberti nepotis mei ætatem, ad rem tutandam publicam perpenderent inutilem. Nunc igitur vos quoque dominum agnoſcentes me fore veſtrum, à mea deſiſtite obſidione, mihíque fauendo, fratrem Guntrannum ad concordiã reuocate. Talia Gundoaldum proſequentem maledictis aduerſarij deterrebant, inſupérque

tela in eum iaciebant. Quintuſdecimus iam ex quo ibidem aduenerant, fluxerat dies, cùm Leudegiſilus regalium præpoſitus equorum quem vulgo Comiſtabilem vocant, quémque rex ei præfecerat expeditioni, extructa machinamenta ad ſubruendos deduci imperat muros. Erànt çarri, vimineis cratibus tabulíſque tecti ligneis: in quibus latentes milites fundamenta ſubfoderent murorum. Sed parum hoc proficiente inſtrumento (præſertim hoſtibus præacutis ſudibus, validiſque eos inhibentibus ſaxis) etiam parietes videbantur non for idonei, eò quòd ignibus iactis facilè poſſen exuri. Nam obſeſſi cuppas pice ac ſiccis repletas lignis, accenſáſque, iacientes deſuper, & opera exurebant, & inimicos acceſſu prohibebant. Conſumptóque in hoc certamine die in craſtinum, qui obſidebant, aliud nocendi genus excogitant. Denique ex virgis ramíſque arborum vnum miræ magnitudinis faſc facientes, cupiebāt eo implere vallem. Verùm conatibus eorū, & profunditas vallis, & igni ab aduerſariis de ſuperioribus cum lapidibu miſſus, reſtitit. Leudegiſilo contemplanti omnes actus ſuos irritos fieri, in mentem veni opportunius fore clauſos de proditionis ten tare ſententia. Aduocatum itaque Mummolum ad ſibi colloquendum, incuſare cœpit cur clementiſſimum regem Guntrannum deſeruerit, & iniquiſſimo tyranno ſe iunxerit Quid porrò expectas? ait, an vt capta vrbe malè di

aliás Connuſtabilem.

Leudegiſili calliditas.

è diſpereas? Quin potius reſipiſcens ad benignum reuertere dominum, relicto illo nugaciſſimo, poſt paululum puniendo. Tunc Mũmolus ſe quidem conſulturum reſpondit: regreſſus verò in vrbem conuocat Sagittarium atque Waddonem (Bladaſtes enim timens captum iri vrbem iniecto domui eccleſiæ igne, dum cęteri ad reſtinguendum properarent incendium, ipſe clàm aufugit) iunxerant autem factioni ſuæ Caruilfum eiuſdẽ vrbis ciuẽ, cuius apothecis, quæ permultæ erant, ipſi alebantur. Hunc ergo Mummolus cum prędictis adiit: oſtendit deinde quàm iniquo res ſuæ ſint conſtitutæ loco, quámque odioſi ipſi cũctis effecti ſint gentibus, dum incerti generis regi fauent. Ad extremum hortatur cedãt rebus aduerſum ſe fluentibus: & ſi ſibi ſacramento ſecuritas vitæ ac ſalutis detur, ciuitatem iam iámque capiẽdam cum pſeudorege hoſtibus dedant. Aſſentientibus ſociis, memoratus dux Leudegiſilum mandat venire ad colloquium, & quæ ſibi cum ſodalibus complacuerint exponit. Laudat ille ſententiam, iuſiurandúmque præbet ſe apud regem ſuum eorum vitam impetraturum. Quòd ſi principis volũtas in ſua durauerit pertinacia, in qualibet illos ſe ſpondet clauſuros eccleſia, donec Guntranni deferueſceret ira. Hac Mummolus ſeductus verſutia, Gundoaldum tali identidem circumuenit muſcipula. Prono (inquit) animo deuotáque mẽte me tibi fidelem fore, non ſolum contra

aliàs Kariulfum.

hoſtes pugnãdo, ſed etiam ipſe probaſti experiendo. Nam quàm ſæpe meis conſiliis vſus, ſemper fruitus ſis proſperis, tutè melius ſcis. Nunc quoque par mihi manet conſulendi affectus, ſicut tu benè es meritus. Ideo autem cum aduerſariis ſermonem habui, vt eorum erga nos perſentiſcerem, quis ſit animus. Qui, inquantum perpendere quiui, tuę nequaquam aduerſantur vtilitati. In vno mirari ſe aiunt, te tantopere præſentiam fratris vitare: autumaréque quòd genealogiæ ignarus tuæ cum gnaris diffugias diſputare: nec fratri, tuæ cupido viſionis, agnoſcendum te præſentare. Si ergo nunc tibi me audire placuerit, atque ad regis Guntranni præſentiam vnà cum his mecúmque properare, & te hac ſuſpitione exſolues, & tibi pacíque conſules. Non fefellit animus Gundoaldum, ſe à Mummolo iri deceptum: eíque hoc reddidit reſponſum: Ego (inquiens) licet inuitus has iam deſeruerim partes, vobíſque impulſoribus Europam adierim, bona tamen voluntate atque integra fide veſtras ſemper foui partes, nec meas vtilitates veſtris prætuli commodis. Et iam, quanuis eius qui me huc pellexit venire perfidia in propatulo claruerit, dũ & me fugax reliquit, & theſaurorũ partẽ furto abſtulit, nihilominus ego vos, quaſi meæ authores ſalutis, perpetuò colui ac fratrum loco dilexi. Nunc igitur ſi ſecus (quod non oportet, immò quod nõ decet) aduerſum me egeritis, pręſertim cum ego cor-

aliàs immò.

pus

pus animámque meam, ſimul cum conſilio ac
opibus, in veſtris conſtituerim manibus, ſcru-
tator cordium illud aduertat deus. His dictis,
aſſenſum præbuit, vt cum eis ad hoſtes deſcẽ-
deret. Mummolo verò monente, ne ſuperbo
vtẽs ad eos iret habitu: quin potius reformato
ei, quẽ ab ipſo acceperat, balteo auro fabrefa-
cto, proprio accingeretur qui fulgore memo-
rati carebat metalli. In hoc (inquit) tua iam
patet fraudulentia, dum ea quæ ex tuo vſque
ad iſtud poſſedi tempus repetis: illo quoque
negante vlla ſe contra eum vſurum fraude, vẽ-
tum eſt ad portam vbi eos fortiſsimi opperie-
bantur aduerſariorum duces, Boſo videlicet
cum Bollone Biturigum comite, non mini-
ma ſatellitum vallati caterua, quibus Gun-
doaldum excipientibus, Mummolus in vrbẽ
regreſſus portas firmiſſimè obſerauit. Cernens
Gundoaldus ſe à ſuis derelictum, & ab hoſti-
bus circundatũ, introitúmque vrbis ſibi præ-
cluſum, manus eleuãs ad cœlum, cum cordis
gemitu ſic orabat ad dominum: Iudex æterne
ac vltor innocentium, Deus cui omne patet
ſecretum, qui nullius amplecteris dolum, nec
lætaris fraudibus malignãtium, eſto velox vin-
dex mearum miſeriarum, retorquens in eos
qui me tradiderunt inimicis, deceptionis ip-
ſorum laqueum. Poſt hæc verba conſignans
ſe cruce dominica, cũ his qui ſe ceperant abi-
re cœpit ad eorum caſtra. Nondum collem, *âliâs qui ci-*
cui ciuitas imminet, præterierat, & impulſus à *uitati.*

Bollone ruit in faciem, ferebatúrque in profundum vallis, Cúmque ſurrexiſſet, & contra aduerſum montem niteretur, à Boſone lapide percuſſus in capite, concidit, ſpiritúmque exhalauit. Inde fune ligatis pedibus protractus, loricáque qua amiciebatur exutus, ac lanceis confixus, per totum circunducitur exercitum. Mummolus verò omnes theſauros diripiẽs, vniuerſos in diuerſis occuluit locis: datáque ſequẽtis luce diei, hoſtibus portas vrbis aperuit: qui in tantam cædis exarſere inſaniam, vt etiam ſacerdotes domini ad ipſa iugularẽt altaria, reliquóſque ciuium cum ipſa concremarent vrbe. Quorum dux Leudegiſilus clàm ad principem Gũtrannum nuntios miſerat, ſuper traditores ciuitatis eius exquiſituros iudicij ſententiã. Ille cunctos gladio puniri præcepit, vt huiuſmodi auſus de regno tolleretur Francorum, ne quis ſcilicet tyrannis in reliquum ſuffragari auderet. Quo cognito, Cariulfus cũ Vvaddone è caſtris fuga lapſi ſunt. Mummol⁹ quoſdam ad arma concurrere cernens, & ſuper ſe irruere eos velle intelligẽs, ad tabernaculum Leudegiſili recta graditur via, incuſans fidem ſibi pollicitam infringi. Cui Leudegiſilus: Ego (inquit) progreſſus cuncta mitigabo. Et his dictis prolato extra limen oſtij pede ſignum ſuis, vt Mummolum cum Sagittario epiſcopo morti traderent, dedit. Illis iuſſa facere maturantibus, pueri Mummoli eo præcipiente, aditum domus defenſare nitebantur, donec

Gundoaldus interficitur.

Conuenæ diripiuntur.

donec dominus eorum armis ſe muniret. Sed aliquibus eorum letho occubẽtibus, aliis vulneratis. Mummolus armatum ſe oſtio obiicit, & aduerſarios omni virtutis conamine cædẽs, exinde remouit. Quos dum loco cedentes incautè inſectatur, egreſſus domũ à lateribus circũuenitur, confixúſque telis cõcidit exanimis, cuius caſu Sagittarius, quõdam epiſcopus, turbatus dum ſtaret ſtupens, quidam ad eum: vt quid (ait) epiſcope, hic ac ſi amens conſiſtis? Quin potius operto, ne agnoſcaris, capite feſtinus ſyluam pete. Cui dum pontifex parens plantas fugę commendaſſet, quidam velociter gradienti caput, cum operimento eum aſſecutus, abſtulit. Leudegiſilus ad ſua cum victore exercitu regredi feſtinans, dum milites nequaquam à rapina coerceret, cuncta, per quæ tranſitus fuit, vaſtata reliquit.

De Rigundis ad matrem reuectione. *Cap.* LXXII.

HIs diebus Fredegundis Cuppanem cubicularium ſuum Tholoſam direxit, exploraturum quonam pacto erga filiam ſuam res ſeſe haberent. Cui etiam hoc commiſit mandati, vt quocunque valeret ingenio, eam ad patrium reueheret ſolum. Qui dictis obaudiens Tholoſam petiit: reginæque filiam in magna humiliatione conſtitutã offendit: & ad matrem, quàm celerrimè potuit, deuexit.

De Mummoli rebus fiſco addictis, & Italiæ diluuio magno & peſtilentia. Cap. LXXIII.

GVntrannus verò theſauros Mummoli ſibi exhiberi præcipiens, vxori eius, propter nobilitatem, qua pollebat generis, ea quę per arrhabonem meruerat conceſſit. Fuerunt autem in theſauris memorati ducis talenta auri xxx. argenti ducenta. Quæ omnia Guntrannus & Childebertus, nepos eius, partiti, Clotharium extra partem conſtituerunt: Ea tamē quæ Guntranno regi euenerant, ab ipſo vtilitatibus dei eccleſiarum diſtributa ſunt. Oblatus quoque eſt ei ex familia iam dicti principis, inter memorata xenia homo tam immēſi corporis, vt aliorum ſtatum hominum triū excederet menſura pedum. Eo tempore, Authario ſuper Longobardos regnante, fuit aquę diluuium in finibus Venetiarum, & Liguriæ, & cæteris regionibus Italiæ, quale poſt Noe tempora creditur non fuiſſe. In hac valida aquarum procella intantum apud vrbem Romam Tiberis fluuius excreuit, vt aquæ eius ſuper muros vrbis influerent, & maximas in ea regiones occuparent. Subſecuta eſt ſtatim hāc inundationem grauiſſima peſtilentia, quam inguinariam appellant. Quæ primum papam Pelagium perculit, & ſine mora extinxit: denique paſtore interempto, ſe in populos extendit.

Italiæ inundatio.

De beati

De beati Gregorij in papam electione, & Anglorum ſeu Britannorum ad fidem catholicã cõuerſione. Cap. LXXIIII.

QVum igitur tanta tribulatio miſerã quateret vrbẽ, beatus Gregorius, qui tunc leuita erat, & ſub pontifice Pelagio apocriſiarij functus officio, à cunctis generaliter papa electꝰ eſt. In cuius ordinatione cùm nihil aliud quàm iuſſio principis deeſſet (non enim licebat tunc temporis quemlibet in Romana ciuitate ad pontificatũ promoueri, abſque iuſſione principis Conſtantinopolitani) vir domini Gregorius legatum ad Mauritium direxit imperatorem, obſecrãs ne populo in ſui electione præberet aſſenſum. Cuius literas præfectus vrbis interceptas diſrupit, & cõſenſum populi imperatori tranſmiſit. Qui, valde gauiſus qnòd locum aptum largiendi honoris diacono, olim ſibi amicitiæ familiaritate chariſsimo, repperiſſet (nam filium imperatoris de ſacro fonte ſuſceperat) eum abſque dilatione ordinari præcepit. Ordinatus autem tã cautum, támque humilem, ſe in omni ſua præbuit actione, vt (ſicut ex geſtis ſiue ſcriptis eius dignoſci poteſt) vix vllus in ſucceſſoribus eius, illi inueniri poſſit ſimilis in flore eloquentię, ac puritate doctrinæ, vel etiam in ſanctitate vitæ. Tunc temporis idem beatus Gregorius Auguſtinum & Mellitum, necnon Ioannem, cum aliis ſeruis dei ad Britannias di-

Gregorius repudiabat põtificatum.

rigens, ſuis eos literis, epiſcopis ac regibus Frācorum (per quos illis tranſeundum erat) commendauit. Quorum prædicatione nationem Anglorum ad Chriſti fidem conuerſam eſſe in tantum gauiſus eſt, vt in libris moralium huius rei faciens mentionem, inter cætera de fructu bonorum operum ſuorum gratulans, diceret: Ecce (ait) lingua Britanniæ quæ nihil aliud nouerat quàm barbarum frendere: nunc in dei laudibus Hebræum nouit Alleluia reſonare.

Anglorũ cõuerſio ad fidẽ Chriſtianam

De Mummoli ſupplicio: de aëris intemperie: Leudegiſili patriciatu: Theodeberti ortu: & aquarum in Burgundia inundatione. Cap. LXXV.

ANno xxv. regni Guntranni, Mummolus patricius rebellionis conuictus, iuſſu ipſius regis Senonis villa iugulatur. Eius verò vxor Sidonia, cum omni theſaurorum copia, à Dommulo domeſtico ac Vvandalmaro cameræ regis præfecto Guntranno præſentatur.

Anno xxvi. eiuſdem principis, exercitus ipſius Hiſpanias petens, inſolita aëris temperie grauatus, infecto negotio eſt regreſſus.

Viceſimo autem ſeptimo anno regni ipſius, Leudegiſilus ab eodem Guntranno patricius in Prouincia ordinatur. Natus quoq; eſt Childeberto regi filius, nomine Theodebertus.

Eo anno nimia inundatio aquarum in Burgundia fuit, egreſſaque ſunt flumina terminos

ſuos

ſuos. Signum verò apparuit in cœlo globus igneus, qui, cum maximo tonitr⁹ fragore, ſcintillãs in terram decidit. Ipſo quoque anno Siagrius comes, ex præcepto Guntranni, Conſtãtinopolim ad componendam cum imperatore pacem profectus, inibi fraude patriciatum aſſumere voluit. Quæ res cœpta quidem eſt, ſed ad effectum minimè deducta. Levvigildus etiam Hiſpaniæ rex moriens, Richaredo filio regnum reliquit. *aliàs fratri.*

De Theodorici filij Childeberti natiuitate, & ipſius Childeberti in regni ſucceßione, confirmatione. Cap. LXXVI.

ANno XXVIII. ſuprà memorati regis, ipſi principi nunciatur, Childeberto ſuo nepoti alterum natum eſſe filiũ, nomine Theodoricum. Vnde eum cum Brunechilde, matre eius, ad ſe euocans, iterum hæredem regni ſui teſtamento ipſum fore deſignauit. Acta ſunt hæc loco nuncupato Andalao: quo ſoror ſimúlque vxor Childeberti affuerunt, multíque è Francia & Burgundia potentes: vt palàm omnibus daretur agnoſci Childeberto, poſt auunculi ſui Guntranni funus, regnum Burgundiæ deberi.

De primatibus Childeberti læſæ maieſtatis conuictis: & de Antharis Langobardi cum Theudelinda nuptiis, Rhecharedíque Hiſpani fide

Catholica & de exercitu Burgundionum in Hiſpaniam miſſo. Cap. LXXVII.

EO tempore, Setace, Chingus & Boſo, Gũtrannus, Vrſio quoque ac Hirtefredus, optimates Childeberti regis, eò quòd eum tractaſſent perimere, ipſo ordinante perempti ſunt. Sed & Leudefredus, Alemannorum dux offenſam antedicti regis incurrens, fuga elapſus ne morti adiudicaretur, latuit, & Vncelenus loco ipſius dux ſubſtitutus eſt. Porrò apud Baioariam poſt Charibaldũ, Thaſſilo à Childeberto rex ordinatus eſt: qui mox cum exercitu Sclauorum prouinciam introiens, parta victoria ad ſolum proprium cum maxima remeauit præda. Fuit autem Charibaldus (cuius nunc mentionẽ fecimus) ſocer Autharis regis Longobardorũ ex Theudelinda filia ſua. Quã memoratus Autharis per ſemetipſum, ſub ſpecie legatarij profectus, in domo paterna contemplatus eſt, eámque adamauit, & poſtmodũ ſibi in matrimonium iunxit. Quo tempore Recharedus, rex Gothorum, non patris Levvigildi perfidiam, ſed fratris Herminigildi fidẽ ſectatus catholicam, prius à Leandro epiſcopo baptizatur ſecretius: deinde omnes libros ſectæ Arrianæ apud Toletum vno in loco adunari præcipiens, igne cremauit: & Gothos ad veræ fidei vnitatem adduxit. Anno XXIX. regni Guntranni iterato exercitus Burgundion Hiſpaniam ingreditur: ſed negligentia Boſonis, m

Autharis. Theudelinda Recharedus.

nis militiæ principis, grauiter Gothorum gladiis necatis quibuſdam è ſuis, vix ad patriam eſt regreſſus.

De tunicæ domini inconſutilis inuentione: de lunæ obſcuratione: & prælio cum Britannis, in quo alter Francorum ducum deſideratus eſt, alter cui mulcta poſtea indicta eſt miſerè inops factus. Cap. LXXVIII.

TRiceſimo verò ſæpe dicti principis anno, fama per totos Francorum diuulgauit fines, tunicam domini noſtri Ieſu Chriſti (quæ ei in paſſione ſublata eſt, & vni militum ſorte tradita, iuxta illud prophetæ vaticinium, quia ſuper veſtem meam miſerunt ſortem) inuentam eſſe profitente quodam Simone, Iacobo patre progenito. Qui per duas ferè hebdomadas pœnis affectus, tandem profeſſus eſt ipſam tunicam in ciuitate Zaphat, procul à Hieroſolymis, in arca marmorea poſitam eſſe. Quam Gregorius Antiochenus, & Thomas Hieroſolymitanus, Ioannes quoque Conſtantinopolitanus epiſcopus, cum aliis multis pontificibus, triduano completo ieiunio cum deuotione maxima tranſtulerunt: ac in loco quo crux dominica veneratur poſuerunt, cum ipſa, in qua prius fuerat, marmorea arca. Quæ tantæ leuitatis dum efferretur fuiſſe viſa eſt, vt nullum onus portantes ſentirent. Eo anno luna obſcurata eſt: & inter Francos

Tunica domini incõſutilis.

Vviſnona.

S

ac Britannos ſuper fluuium Vviſcon bellũ ortum, vbi Bippelenus dux Francorum, factione Ebrecharij alterius ducis, à Britonibus iugulatur. Vnde poſt Ebrecharius mulctam, quam lex parentibus interfecti ſoluendam eſſe præcepit, reddere coactus, ad inopiæ malum deuolutus eſt.

Peppelenus.

De Autharis Langobardi legatione ad reges Francorũ & morte. Cap. LXXIX.

ANno XXXI. Guntranni regis, Theodefredus dux Vltraiutanus moritur: eíque Vvadalmar⁹ ſuccedit. Interea rex Lãgobardorum Autharis, legationem verbis pacificis ad Guntrannum regem dirigit. A quo iidem legati iocũdè ſuſcepti, & ad Childebertum ſunt directi, vt per eius nutum pax cum gente Lãgobardorum firmaretur. Dúmque legati Autharis regis in Francia morarentur, rex Autharis apud Ticinum veneno (vt tradunt) accepto moritur: ſtatimq; à Langobardis nunci⁹ mittitur ad Childebertũ regem Francorũ, qui Autharis regis mortem eidem nunciaret, pacémque ab eo expeteret. Quod ille audiens legati amicè quidem ſuſcepit, pacem verò in poſteri ſe daturum promiſit. Poſt aliquot tamen die cum promiſſa pace dimiſit.

De Theudelinda Autharis vidua, Agilulfo nubente. Cap. LXXX.

Defunct

DEfuncto Authari, Theudelinda regina, quæ ſatis placebat Langobardis, permiſſu eorundem Agilulfum (qui & Ago dictus eſt) ducem Tauriniacium, virum ſtrenuum ac bellicoſum, & ſibi maritum, & Langobardorum genti regem elegit. Ad hanc reginam ſapientiſſimus papa Gregorius quatuor dialogi ſui libros, quos de vita ſanctorum ſcripſerat, direxit: ſciens eam & Chriſti fidei deditam, & in bonis actibus eſſe præcipuam.

De monaſterij in Caßino direptione & de eclipſi ſolis.

Circa hæc tempora, cœnobium beati patris Benedicti, quod in caſtro Caſſino ſitum eſt à Langobardis noctu inuaditur. Qui vniuerſa diripientes, ne vnum quidem monachum tenere potuerunt: vt prophetia venerabilis Benedicti patris, quam longè antè præuiderat, impleretur: qua dixit, vix apud Deum obtinere potui, vt ex hoc loco mihi animæ cæderentur. Fugientes porrò ex eodem cœnobio monachi Romam petierunt, ſecum codicem ſanctæ regulæ, quam præfatus pater compoſuerat, & quædam alia ſcripta, necnon pondus panis & menſuram vini, ac quicquid ex ſupellectili ſubripere potuere, deferentes. Monaſterij autem Caſſinienſis, poſt beatum Benedictum, Conſtantinus, poſt hunc Simplicius deinde Vitalis, ad extremum Bonitus, congregationē rexit: ſub quo hæc deſtructio facta eſt.

Anno XXXII. regnāte Guntranno, ita à mane

Solis deliquium.

vſque ad mediũ diem ſol minoratus eſt, vt tertia pars ex ipſo vix appareret.

De Guntranni regis obitu & clauſtrali inſtitutione. Cap. LXXXI.

ANno XXXIII. eiuſdem regis, ipſe rex corpore exemptus, terrenum (vt creditur) regnum pro cœleſti commutans, in eccleſia ſancti Marcelli Cabilonis ſepultus eſt. Hanc denique baſilicam ipſe (vt præfati ſumus) diuino ſuccenſus amore, in ſuburbio quidem prædictæ ciuitatis, ſed in territorio Segonum, ſaltúque Brexio ſtudioſiſſimè ædificauit: vbi monachos aggregans, monaſterium conſtruxit, quod pluribus prædiis facultatibúſque ditauit: Synodum XL. epiſcoporum aggregari præcipiens, vt ordo pſallendi, qui in loco ſanctorum Agaunenſium, temporibus Sigiſmũdi regis ab Auito & cæteris pontificibus illius tẽporis inſtitutus fuerat, in cœnobio quod ipſe fabricarat teneretur, effecit. Qui videlicet ordo etiam ad ſepulchrum ſancti Martini antiquitus celebratur: & à beato Germano in monaſterio ſancti Vincentij ſeruari iuſſus: necnõ in monaſterio ſancti Dionyſij (vt poſt declarabitur) à Dagoberto rege agi præceptus: & a nobis cuiuſmodi eſſent exquiſit⁹, taliter ſe habere eſt repertus? In diebus nanque æſtiui ſex antiphonæ binis pſalmis explicabantur porrò toto Auguſto, propter crebras feſtiuitates

tates, manicationes fiebant. (Manicare autem mane ſurgere dicitur) in Septembri verò ſeptẽ antiphone canebantur, diſtributis vnicuique binis pſalmis. In Octobri octo, cũ ternis pſalmis. In Nouembri nouem, cum ternis itidem pſalmis. In Decembri decem, cum ternis ſimiliter pſalmis. Verùm in Ianuario ac Februario, vt poſſibilitas ſinebat. Hoc tamen obſeruantes, ne minus à duodecim pſalmorum quantitate ad vigilias dicerent nocturnas. Ad ſextam tamen ſex pſalmi cum alleluia: ad duodecimã duodecim, ídque cum alleluia, pſallebãtur, ſed de his iſta ſufficiant. Fuit autem Guntrannus in bonitate præcipuus, in eroganda pauperibus alimonia largifluus. Chriſti ſacerdotibus ſe humilem præbens, Leudis ſuis beneuolum, (subditis) gentibus externis pacatũ. Talibus itaque pollens virtutibus, multis nationibus eius laudes præcinentibus, præſens regnum Childeberto nepoti ſuo relinquens, ipſe ad ſupernum migrauit.

De Childeberto vltionem de patre & patruo in Fredegundem meditante. *Cap.* LXXXII.

CHildebertus duorum regnorum vallatus præſidiis, vltionem patris & patrui, quos factione Fredegũdis periſſe certis habebat cõpertum indiciis, meditabatur. Congregatis igitur cunctis Auſtraſiis, & de regno Burgundiæ auxiliaribus validis, Gũdoaldum ac Vvin-

trionem duces his præficit, mandátque vt terram hoſtilem petentes,prædas agant,incendia ſpargant, captiuos quamplures abducant. Qui è Campania Remenſi digreſſi, pagum Sueſſionicum vaſtaturi, aggrediuntur. Cùm interim Fredegundis,euocatis qui ſibi parebant Francis, aſcito etiam Landerico (qui tutor à Guntranno, vt meminimus, Clothario filio ſuo datus fuerat) facta concione ſic vniuerſos alloquitur, & præ ſe puerum geſtans, rogat,ne infantiam regis pupilli contemnentes, hoſtibus depopulandos agros relinquant: meminerintque ſe non contemptum pueritiæ promiſiſſe, ſed venerationem maieſtati regiæ. Fouerent porrò honorem, quem conferendum in cunis adhuc poſito æſtimauiſſent: ne in matura ætate vacuus poteſtatis, plenus ignominiæ rex remaneret. Se certè, quibus poſſet modis, remunerationi pro filio nõ defuturam: quæ ſpectatrix cunctorũ ac teſtis vniuſcuiuſque vel ignauiæ, vel virtutis, in eminentiori conſtituta loco deſuper pugnam ſpectaret. Cúmque his exhortationibus, muneribus quoque, eos ad belli certamina reddidiſſet animoſiores, ad extremum intulit. Ne (ait) quempiam veſtrum multitudo deterreat aduerſariorum: ſi aperta congrediamini fronte,inueni fallendi eos viã, quæ vobis pariat victoriam. Vos tantum ſequimini me præuiam: & quæ Landericum, vicem regis agentem, me ſuggerente videritis facere, vos quoque eadem facite. Placuit cunctis

Campania Remenſis.

Infans in cunis præficitur prælio.

Stratagema Fredegundis.

cunctis quod dixerat regina,& ex conſilij ſententia, regem adhuc matris ſugentem hubera, ferrata ſequuntur agmina . Intempeſta nocte ſurgens exercitus , ſyluam Landerico ducente eſt ingreſſus:qui arrepta ſecuri ,ramum præcidit arboris, ſuſpenſúmque tintinabulum collo equi cui inſidebat ferens , hortatur ſocios , vt ſuum omnes ſequantur exemplum . Qui certatim arborum præciſis ramis , arreptíſque vna tintinabulis (factum imitati ducis) matutinis hoſtilibus aſtitere caſtris . Interea Fredegundis Clotharium filium ſuum propriis geſtans vlnis , vſque ad locum certaminis armatum præcedebat exercitum : vt miſeratio eos infantis accenderet , quem , ſi victi forent, captiuum de rege facturi videbãtur. Sed vnus hoſtium , qui cum ſociis prætendebat munia vigiliarum , clara nec dum luce eos conſpiciẽs aduentare , & rem prorſus ignorans, cõuerſus ad ſociũ,quænã eſt,ait,hæc quam contemplor ſylua,cùm heſterno veſpere hic nulla apparerent vel minima virgulta ? Cui ſocius : Tu (inquit) pridianas adhuc ructans epulas,vinóque ſolutus , obliuioni mandaſti:proxima ſaltu & opportuna nos equis noſtris inueniſſe paſcua. Nũquid nõ audis tintinabula,paſcentiũ equorum collis dependentia? Mos quippe antiquis inoleuerat Frãcis,& maximè Auſtraſiis,vt paſcentibus equis tintinabula imponerent: quò, ſi fortè longius in paſcendo oberraſſent,eorũ ſonitu dignoſci poſſent . Dum igitur vigiles,

hos atque huiuſmodi inter ſe ſerũt ſermones, ſylua, quæ prius apparuerat condenſa, decidẽtibus ramis frõde quidem rariſſima, ſed armorum nitore videbatur denſiſſima. Turbatis itaque cuſtodibus, & quid agerent hæſitantibus, ſuperueniente exercitu, cum adhuc feſſi multo ſuperioris diei labore quieſcerent, alij in ſuis ſtratis, alij expergefacti, ſed ſomno ſoluti pœnas dabant. Cæſi multi mortales: reliqui in fugam vertuntur. Ipſi duces, aſcenſis equis, vix diſcrimen euaſere mortis. Landericus Vvintrionem fruſtra ſequi conatus, velocis equi rapido vectum curſu minimè valuit aſſequi. Parta tanta ac tam inſperata victoria, Fredegundis cum filio Clothario, & cum armatorum maximo cuneo, Remenſem inuadit Campaniã: replens omnia incendio & ſanguine. Vaſtabantur cuncta die noctúque: exurebantur ædificia: diripiebantur patrimonia: perimebantur quicunque erant habiles ad bella: infirmi ſeruabantur ad ſeruitutis officia. Vbi cædidus ac rapinis ſatisfactum, Fredegundis ſuum Sueſſionas reduxit exercitum. Acta ſunt hæc in pago Sueſſionico, in loco nuncupato Trueco.

De mutua Francorum Brittonúmque cæde: de Varuorum exitio: Gripponis legatione: & Francorum in Italiam expedione. *Cap.* LXXXIII.

ANno ſecundo cùm regnũ ſuſcepiſſet Burgundiæ Childebertus, exercitus Francorum ſi-

um ſimul ac Brittonum,in mutuum inhiantes nteritum,mutua ſemet cęde proſternunt. Sequenti anno multa in cœlo ſigna ſunt oſtenſa: & apparuit ſtella cometes. Eo anno exercitus Childeberti cum Varuis, qui rebellare tentabant, conflixit: quos etiam penè vſque ad ſupremum exitio dedit. Hac etiam tempeſtate Grippo legatus Childeberti, cùm à Conſtantinopoli remeaſſet, & eidem regi quomodo honorificè ab imperatore Mauritio ſuſceptus foret nunciaſſet, & quòd iniurias, quas apud Carthaginem perpeſſus fuerat, imperator ad voluntatem Childeberti ſe vltum ire promiſiſſet, Childebertus iteratò viginti duces cum lecta in Italiam dirigit pube,ad delédam Langobardorum gentem: è quibus Andoaldus, & Olo, atque Cedinus, eminentiores fuere. Sed Olo, cũ improuidè ad Bilitatõnis caſtrum acceſſiſſet, iaculo ſub mamilla ſauciatus cecidit,& mortuus eſt. At verò Andoaldus & ſex duces Frãcorum ad Mediolanenſes venientes, in campeſtribus caſtra poſuerunt. Quo loco imperatoris legati ad eos venerunt, nunciantes adeſſe exercitum in adiutorium eorum:dicentéſque quia poſt triduum vna cum eis veniemus: & hoc vobis erit ſignũ, Cùm videritis villæ huius, quæ in monte eſt ſita,domos incendio concremari, fumúmque vſque ad cœlos conſcendere, noueritis nos cũ cohortibus, quas pollicemur, aduentare. Sed expectantes Francorum duces diebus ſex iux-

Cometes.

aliâs Varnis.

Grippo.

ta placitum nullum ex his quos legati promiſerant veniſſe conſpexerunt. Cedinus autem cum tredecim ducibus læuam Italiæ ingreſſus, quinque caſtella cepit, à quibus etiam ſacramenta exegit. In Tridentino quoque territorio, decem caſtella à Francis diruta, & commanentes in eis vniuerſi ducti captiui. Pro Ferruge verò caſtro intercedentibus epiſcopis Ingenuino Sauionenſi, & Agnello Tridentino, data eſt redemptio, per caput vniuſcuiuſque viri ſolidus vnus, vſque ad ſummam ſexcentorum ſolidorum. Interea Francorum excercitus, cùm eſſet tempus æſtiuum, propter inconſueti aëris incommoditatem, dyſenteriæ morbo grauiter laborabat. Cúmque per trium curricula menſium Italiam peruagaretur, neque regem, quem perditum venerat, attingere valeret, eò quòd ſe intra Ticinenſem vrbem clauſiſſet, aëris (vt diximus) intemperantia infirmatus, ad propria rediit.

De Childeberti & vxoris interitu, & filiorũ eius Theodeberti et Theodorici ſucceßione. Cap. LXXXIIII.

ANno quarto regni Burgundiæ à Childeberto ſuſcepti, paterni verò regni viceſimo tertio, ætatis porrò ſuæ xxv. idem rex Childebertus cũ vxore propria (ſicut fertur) vi veneni extinguitur. Hic eſt Clildebertus filiu: Sigeberti, qui etiam iunior dictus eſt: Cui ſucceſſerun

Diuiſio regni inter filios Childeberti.

eſſerunt duo filij ſui, adhuc puerili, ſub tutela
uiæ Brunichildis conſtituti, & Theodeberto
quidem, regnum Auſtraſiorum, quod pater
Childebertus à genitore ſuo Sigeberto ſibi re-
ictum acceperat: Theodorico autem, regnum
Guntrãni, quod Childebertus iure adoptionis
enuerat, ſorte obuenit. Qui & ſibi ſedes in his
ocis, in quibus & priores conſtituere reges.
Ad hos fratres, & ad auiam eorum Bruneclil-
dem, extant epiſtolæ beati Gregorij Romani
pontificis, Auguſtinum, quem Anglis Saxo-
nibus deſtinauerat epiſcopum illis commen-
dantis: in quibus idem vir domini, petenti
memoratæ reginæ, fatetur ſe reliquias beatorũ
apoſtolorum Petri & Pauli miſiſſe.

De Hunnorum in Thoringiam irruptione, & Agilulfi ſeu Agonis legatione in Franciã. Cap. LXXXV.

TVnc temporis Huni (qui & Auares dicuntur) à Pannonia egreſſi, in Thoringiam, bella grauiſſima cum Francis geſſerunt. Qui tamen à Brunichilde, ſeu ab eius nepotibus, accepta pecunia redierunt ad propria.

Ago quoque rex Lãgobardorum, cauſa eorum qui ex caſtellis Tridentinis captiui à Francis ducti fuerant, Agnellum Tridentinum epiſcopum in Franciam miſit. Qui exinde rediẽs, aliquantos ſecũ captiuos quos Brunichildis ex proprio redemerat, reuocauit. Euũ etiam dux

Agnellus episcopus.

Tridentinorum à præfato principe miſſus, pro obtinenda pace ad Gallias perrexit: Qua impetrata ad Italiam reuerſus eſt.

De Fredegundis graſſatione & morte, Quintrionis cæde, Coleni patriciatu, Inguinaria peſte, & piſcium præ feruore fluuij decoctione, & VVarnecharij liberalitate.

Caput LXXXVI.

EO igitur anno quo Childebertus vita deceſſit, Fredegundis regina, cum filio Clothario, ſuperioris victoriæ elata triumpho, Parrhiſios & reliquas vrbes ritu peruaſit barbarico. Quorum exercitus ſuper Theodebertum & Theodoricum reges irruens, adunatas ab ipſis militares copias loco nominato Latophao graui cæde labefactauit, reliquóſque in fugam egit. Anno ſecundo regni Theodeberti ac Theodorici, Fredegundis regina ſenex & plena dierum defuncta eſt, aç in baſiliça ſancti Vincentij in ſuburbio Parrhiſienſi ſepulta. Anno tertio ſupradictorum regum, Quintrio dux, inſtiganre Brunichilde, interficitur, Sequenti abhinc anno Colenus, genere Francus, Patricius ordinatur. His diebns, apud Maſſiliam & reliquas prouincię ciuitates, naſcentibus in hominum inguinibus, ſeu delicatioribus locis, quibuſdam glādulis in modum nucis, maxima generata eſt mortalitas

Fredegundis mors.

Quintrionis cædes.

Colenus Patricius.

Inguinaria.

In lacu quoque Dunenſi, in quem Arula flumen

umen influit, aqua feruens adeò ebulliuit, t multitudinem piſcium decoctam ad litus roiiceret. Vvarnecharius autem, maior do- nus regis Theodorici, moriens, omnes facul- ates ſuas in alimonias pauperum diſtribuit.

Piſces in flu. decocti.

Vvarnecharij liberalitas.

De Brunichildis caſu, mirabilíque errore & gratitudine in Pauperem ductorem, déque prodigiis cœleſtibus. Cap. LXXXVII.

POrrò Brunichildis à Theodeberto nepote ſuo, & proceribus, qui ei parebant, de egno Auſtraſiorum expulſa, & à quodam Paupere in Marciacenſi Campania ſola inuen- a & cognita, ipſa petente ab eo ad Theodori- um alterũ nepotem ſuum eſt deducta. Theo- oricus auiam Brunichildem, eo quo digna e- at honore ſuſceptam, ſecum quoad vixit ſecit nanere. Pauper, quo ductore ſæpefata vſa fue- at regina, ob huius viciſſitudinem beneficij ltiſſiodorenſem adeptus eſt epiſcopatum.

Pauper, fit epiſcopus Altiſsiodorenſis.

Anno quinto memoratorum regum, iterum a, quæ ſuperioribus annis, apparuere ſigna, lobi ſcilicet ignei, in partibus occidentis per œlum currentes, inſtar multitudtnis aſtrorũ.

Prodigia cœleſtia.

De crudeliſsimo regum inter ſe conflictu: & angeli viſione: Clothariique fuga & damno. Cap. LXXXVIII.

THeodebertus itaque ac Theodoricus, cõceptam iãdudum contra Clotharium, patruelem ſuum, rixam tãdem parturiunt, & adnitente auia Brunichilde, ſuper fluuium Aruennam, nec procul à Doromello vico, cum eo prælio confligunt: ibíque tanta ſtrages ex vtriſque partib⁹, & maximè ex Clotharij parte, facta eſt, vt fluuius ipſe humanis oppletus corporibus, ſuos nequiret explere curſus. In ea pugna angelus domini euaginatum aſtans, viſus eſt tenuiſſe gladium. Clotharius ſuos immaniſſimè ſterni conſpiciens, in fugam vertitur, & per Milidunum caſtrum in inſula Sequanæ ſitum, Parrhiſios properat. Theodebertus & Theodoricus poſt terga fugientem ſecuti, ciuitates regni eius magna ex parte euertentes, ciues ſeruituti ſubiiciunt. Coactus Clotharius tenorem pacti ab hoſtibus propoſiti, inuitus licet, firmauit, vt inter Ligerim & Sequanam, vſque ad mare Oceanum limitémque Brittonum, dilataretur Theodorici regnũ: & inter Sequanam & Iſaram ducatus integer Denteleni, itemque vſque ad mare, Theodeberto cederet. Duodecim tantum pagi, inter Sequanam & Iſarã vſque ad maris Oceani litora, Clothario remanſerunt. *aliàs Iſeram.*

De Cathini cæde, Sigeberti ortu, Agilæ nece, Vaſconũ domatione, Adoaldi Langobardi ſublimatione, ſtrage apud Saxones. Cap. LXXXIX.

Ann

ANno ſexto regni Theodeberti, necnon & Theodorici, Cathinus dux Theodeberti interficitur. Sequenti abhinc anno, Theodorico ex concubina naſcitur filius, nomine Sigobertus. & Egila patricius nullis culpis exſtantibus, ſed ſola ſuggerente cupiditate, per conſilium Brunichildis eſt peremptus, facultateſque eius fiſco aſſociatę. Eo tempore Theodebertus ac Theodoricus Waſcones domuerunt: ducémque ſuper eos, nomine Genialem, inſtituerunt. His diebus, leuatus eſt Adoald' rex ſuper Langobardos Mediolani in circo, in præſentia patris ſui Agilulfi regis, aſtantibus legatis Theodeberti regis Francorum, & deſponſata eſt eidem regio puero, filia regis Theodeberti, & firmata eſt pax perpetua, cum Francis. Eodem tempore Francis cum Saxonibus pugnantibus, magna ſtrages ab vtriſque partibus facta eſt.

Cathinus cæditur.

Sigobertus

Egilæ cædes.

Vvaſcones domantur.

aliás Adoloaldus.

Aliulfi.

De inuentione corporis beati Victoris: de Etherij Lingonenſis archiepiſcopi obitu: de Childeberti minoris ortu: Deſyderij epiſcopi deiectione, & Dommili ſurrogatione, ac ſolis eclipſi.

Cap. XC.

BEatus verò Enchonius, pontifex Maurienenſis, corpus ſancti Victoris (qui Solodori vna cum ſancto Vrſio paſſus fuerat) hoc modo inuenit. Quadam nocte in ſua ciuitate quieſcentem, reuelatio diuina per viſum ammo-

aliás Echoni'

nuit, vt ſurgens quantocyus ad eccleſiá, quam Sedéleuba quondam Burgũdionum regina in ſuburbano Genabenſi conſtruxit, iret: ibi, in medio baſilicæ, eſſe deſignat locum quo corpus ſanctum eſſet humatum. Cúmque epiſcopus Genabẽſem feſtinus adiſſet vrbem, aſſumptis ſecum Ruſtico & Patricio antiſtitibus, triduano peracto ieiunio, nocte ſequenti, eo loci quo glorioſi martyris quieſcebant membra, lux cœleſtis apparuit. Tunc hi tres domini ſacerdotes, eleuato quo tegebatur lapide, inuenerũt ſanctum in arca argentea iacentem. Cuius facies, ſeptempliciter quàm cuiuſlibet viuentis hominis, diuino irradiata reſplendebat fulgore. Huic tam mirandæ egregij martyris inuentioni interfuit Theodoricus princeps: qui loco illi maximam portionem facultatis Vvarincharij contulit: quam ille (vt præfati ſumus) eleemoſynis delegauerat erogãdam. Ad ſepulchrum denique beatiſſimi Victoris, Chriſti potentia multa exinde miraculorum oſtendit ſigna. Eo anno Etherius Lingonẽſis archiepiſcopus obiit: ordinatúſque eſt Secundinus loco ipſius. Anno octauo regni Theodeberti, ex concubina naſcitur ei alter filius, auum Childebertum nomine referens. Synodus etiā Cabillonæ collecta, Deſyderium Viennenſem epiſcopum deiecit: eóque factione Brunichildis & Aridij Lugdunenſis pontificis, qui Secundino ſucceſſerat, in exilium acto, ſubrogatus eſt Dommilus in ſacerdotale officium.

Corpus diui Victoris miraculoſè inuenitur.

aliâs Vvarnicharij.

Archiepiſcopus Lingonẽſis.

aliâs Dommulus.

Eo ann

Eo anno eclipſis ſolis facta eſt.

De Corbi qui comes palatij euaſit ortu: Bertoaldi interitu: & Protadij Brunichildis amatoris inſolentia: & regum conflictu. Cap. XCI.

ANno nono memorati regis, iteratò ei filius naſcitur nomine Corbus, comes palatij ipſius principis. Tunc temporis Bertoaldus erat vir ſapiens & cautus, moribus regis congruus, in prælio fortis, ac in commiſſo fidelis. Protadius verò quidam erat, genere Roman⁹, Brunichildi cauſa ſtupri familiariſſimus, & ob id in pago Vltrauirano, poſt Vvandalmarum, ab ea dux conſtitutus. Creſcente itaque conſuetudine vitij, creuit ſimul & deſiderium honoris augmentandi. Tacitè ergo hoc præmeditata conſilium, præſumpſit nepotem orare ſuum, vt interficeret Bertoaldum, & maiorem totius regiæ domus conſtitueret Protadium. Tum fortè Bertoaldus, à Theodorico cum trecentis in Neuſtriam, vt partem regni eius tueretur, directus viris, à Renanno villa venationi operam dabat. Quo comperto, Clotharius filium Meroueum & Landericum ducem, datis in adiumentum viris ſtrenuis, ad opprimēdum Bertoaldum dirigit. Bertoaldus hoſtes ſuper ſe, certis nuntiis id deferentibus, irruere velle cognoſcens, & ſe ad reſiſtendum viribus imparem fore ſciens, terga vertēs Au-

Bertoaldus.

Protadius.

Vltraiurano.

aliâs Arenanno.

relianos ſe confert: ibíque à beato Auſtreno eiuſdem vrbis epiſcopo ſuſcipitur. Landericus ante portam ciuitatis Aurelianenſis exercitu deducto, Bertoaldum ad pugnam egredi prouocabat. Cui Bertoaldus: Numeroſo, ait, vallatus milite cõfidis me cum paucis tibi non poſſe reſiſtere: verùm, ſi placet nos duo ſingularis ineamus certamina pugnæ, procul ſuſpenſa armatorum multitudine, & rei euentum expectante: nullius adſit ſolatium ſatellitis: ſolius expectetur examen iuſti iudicis. Recuſante Landerico congredi, Bertoaldus iteratò dixit ei: Quia formido te nunc prohibet mecum manum conſerere, proximum eſt vt domini noſtri, pro tuis auſis temerariis, quibus præſumpſiſti præripere partem regni domini mei regis, inter ſe decernant cum armatorum cuneis. Tunc, ſi placebit, ego & tu vermiculatis adoperti veſtibus, inter conferta congrediamur agmina: ibi & meæ probrum ignauiæ, & virtutis tuæ poteris documenta perſentiſcere. Has conditiones non renuente Landerico, vtrique quædam ſibi adinuicem, ſi à cœpto deſiſterent, imprecati ſunt maledicta. Hæc dum in die feſtiuitatis ſancti Martini geſta fuiſſent, & Theodoricus pro certo agnouiſſet, quòd pars regni ſui à Clothario peruaſa foret, ipſa die qua incarnati verbi natiuitas à cunctis fidelibus deuotè colitur promouet exercitum, & apud Stampas ſuper fluuium Iunna, contra Clothariũ, qui haud ſegnius parabat occurrere, aciem

Bertoaldus Protadiũ ad ſingulare certamen prouocat.

re, aciem dirigit. Sed dum arctus eſſet Iunnæ fluminis tranſitus, antequam totum Theodorici pertranſiret agmen initium eſt certamen. Inter confertiſſimas igitur, ac in mutuam inhiantes perniciem phalanges, Bertoaldus nominatim Landericum vocitare, &, vt ſecum iuxta placitum congrederetur, non ceſſabat prouocare. Quod dum Landericus abnueret, ac paulatim loco cederet, Bertoaldus ad ſolũ ſubeundæ mortis affectum inſurrexit: & quia iam cognitũ habebat, ꝙ Brunichildis eũ à priſtino honoris gradu deiicere, ac Protadiũ pro eo moliretur conſtituere, melius iudicauit cũ decore bello oppetere, quàm reliquum quod ſupereſſe poterat, vitæ cum dedecore ducere. dum itaque palantia ſtudet impulſare agmina, oppreſſionémque in cedentes hoſtes facere, occurrentes quoque mucrone ſterneret, vnus à multis circundatus oppreſſúſque extinguitur. In eo prælio Meroueus filius Clotharij capitur: Landericus cum Clothario in fugã vertitur: Theodoricus victor Parrhiſios ingreditur. Poſt hæc Theodebert⁹ cum Clothario Compendium venit: exercitus verò eorum illæſus ad propria rediit.

De Protadij Romani (qui factus eſt magiſter ſeu maximus domus regiæ) auaritia fœda, ob quã omnibus euaſit inuiſus, & tandem à proceribus eſt interfectus, & reges reconciliati: déque ſucceſſione Claudij Romani viri pru-

dentis. Cap. XCII.

ANno decimo regni Theodorici, iuxta voluntatẽ Brunichildis, ex præcepto Theodorici Protadius maior domus conſtituitur. Qui quum ſenſu argutiſsimus, ac in conſiliis haberetur cum primis ſtrenuus, ſæua tamen illi inerat contra locupletes cupiditatis macula, fiſcum volenti replere, ac ſeipſum ditare: denique nobilitatem inſectando Burgundiæ, omnes cupiens ſibi ſubiicere, res eorum conabatur iniuſtè auferre, nequis ſibi poſſet honorem quo fruebatur ſubripere. Quapropter non valebat quilibet potentum reperiri, qui eius vellet familiari colloquio vel amicitia frui. Sed dum Brunechildis, veteris inimicitiæ recordatione, vindictã meditaretur expulſionis ſuæ, monerétque Theodoricum theſauros patris de manu Theodeberti quærere (aſſerens illum nõ Childeberti, ſed cuiuſdam hortulani, filiũ fuiſſe) Protadius cœpit regem ad hæc peragenda ſtudioſius commonere. Tãdem Theodoricus cum exercitu profectus, apud Cariciacum caſtra poſuit, paratus in craſtinum cũ fratre congredi: qui haud procul cum valida Auſtraſiorum conſederat manu. Interea Leudi Theodoricum hortari ceperunt vt fratri reconciliaretur, nec vaniſſimæ cupiditati poſtponeret decus germanitatis. Protadius cõtrà, vehementer reſiſtere, dicens pacem fieri non oportere. Animaduertentes cæteri proceres eũ ſolũ eſſe, qui conſiliis eorũ refragaretur,

tur, alterutrum ſermocinabantur opportunius fore vnum tradere morti, quàm totum exercitum periclitari. Opportunè rex exercitationis gratia, tentorio egreſſus, rumore ferente, cōperit quoſdam Protadium velle perimere: & proripere ſeſe volens, vt eos ab iniuriis memorati viri remoueret, à ſuis prohibitus ac vi detentus, mittit quēdam, Vncelenum nomine, qui principibus factionis, iuſſionis ſuæ auctoritate, tales interdiceret auſus. Tunc Vncelenus ad eos veniens, qui iam tabernaculum regis circundederant, quo Protadius vna cum Petro, medicinæ artis perito, ad tabulas ludēs ſedebat, taliter infit. Iubet dominus meus rex Theodoricus, vt interficiatur Protadius paci contrarius. Poſt quod verbum certatim omnes tentorium gladiis conciderunt & Protadium inibi peremerunt. Theodoricus: licet à ſuis coactus, cum fratre Theodeberto pacificatur: & vtrorúmque exercitus ſaluus ac integro numero, ad ſua regreditur. Anno XI. regni Theodorici ſubrogatur Protadio maior domus quidā Claudius, itidē Romanus genere: homo prudens, fide plenus, iocundus in fabulis: prouidus in cunctis: ſed ſagina corporis valde grauis. Qui prædeceſſoris ſui territus exemplis, amicitiam cum vniuerſis ſeruans, lenem ſe ac fauorabilem præbebat. His diebus defuncto Scubilione cœnobij ſancti Vincentij abbate, Deſyderius ei ſucceſſit in regimine.

aliâs indiceret.

Protadius interimitur.

Claudius.

De vltione quam Brunichildis de inimicis

Protadij cepit: déque Deſyderij epiſcopi lapidatione. Cap. XCIII.

ANno XII. regni Theodorici, Vncelenus, qui fallacia ſua Protadio cauſa mortis extiterat, inſidiis Brunichildis pede truncatus, rebúſque ſuis expoliatus, egens eſt redditus. Vvolfus quoque patricius. eò quòd in necem iam dicti conſenſiſſet Protadij, in Farmiaco villa ſuggerente Brunichilde, iuſſu Theodorici interficitur. Natus etiam eſt ex concubina Theodorici filius, nomine Meroueus: quem rex Clotharius de ſacro fonte leuauit, Porrò ſæpe dictus rex Theodoricus, perſuaſionibus Aridij Lugdunenſis epiſcopi, ac auiæ ſuæ Brunichildis deceptus, ſanctum Deſyderium Viennenſem pontificem exilio reuocatum lapidari præcepit. Ad cuius tumulum miracula creberrimè ſunt oſtenſa.

Deſyderius Viennenſis epiſcopus.

De Hemmebergæ filiæ regis Hiſpaniæ infauſtis cũ Theodorico nuptiis. Cap. XCIIII

TVnc temporis Theodoricus Aridium præſulem, Rocconem & Eborinum præfectos equorum, ad Bertricum regem Hiſpaniæ direxit: qui filiam illius, coniugio ſibi ſociandam poſcerent, & ſi pater vellet iuſiurandum præberent, quòd diebus vitæ ſuæ eam regio non priuaret honore. Cui Bertricus gaudẽs annuit, puellámque legatis tradidit. Quam Theodoricus

doricus lætus accipiens primùm vnicè dilexit: (hæc tamen maleficiis Brunichildis virum nõ cognouit) deinde, faciente eadem auia ſua, Theodoricus Hermembergam (id quippe nomẽ virgini) theſauris expoliatam abire præcepit ad Hiſpaniam. Hac de re indignatus Bertricus, ad Clotharium regem (Theodorici ex patruo genitum) miſit legatos, qui eum ad belli ſocietatem, expoſitis iniuriæ cauſis, inclinarent. Vbi ille votis eorum viſus eſt ſatisfeciſſe, cum miſſis ipſius ad Theodebertum recta proficiſcuntur via. Hũc quoque auxilio ſibi affuturum cognoſcentes, rectà ad Agonem Langobardorum regem, cum ſuprà memoratorum legatis regum, iter dirigunt: vt ij quatuor reges ſuper Theodoricum irruentes, eum vita ſimul & regno priuarent, & vindictã contumeliæ regi Hiſpanorum illatæ ſumerent. Cúmque Theodorico perlatum fuiſſet, huiuſmodi conſilium illos contra ſe ſtruere velle, deſpectui habuit, vt futile. Legatus verò Bertrici cuncta pro quibus venerat ſe autumans impetraſſe, ad Hiſpaniã nauali rediit euectiõe.

De Columbani Hyberni in dicendo libertate, & miraculis: regíſque reſipiſcentia ſimulata: Bobiíque cœnobij conſtructione: & Columbani tranſitu. Cap. XCV.

REgni Theodeberti ac Theodorici anno XIIII. beatus Columbanus ab Hybernia *Columbanus*

Oceani inſula progreſſus, primũ à Theodeberto ſuſcipitur, demũ, propter confluentiũ ad ſe populorum multitudines, inde migrans & ſolitariam agere vitam cupiens, ad regnũ Theodorici trãſiit, atque in loco cui Luxouium nomen eſt, à præfato rege habitare eſt iuſſus. Ad quem viſitandum dum frequenter rex adueniret, ac à viro dei, cur relicto legitimæ coniugis matrimonio, adulterinis deſeruiret commixtionibus, argueretur, illéque ad obediendum eius ſalutaribus monitis aurem cordis inflecteret, auia Brunichildis vipereis antiqui hoſtis inflammata incitamentis, aduerſus ſanctũ Columbanum commoueri cœpit acrius. Sed ſanctus vir illius malitiæ obuiam ire parans, ad eam in Bruchariacho villa commorantem properat. Cui regina cũ nepotibus ſuis Theodorici filiis occurrens, orabat, vt regiam prolem benediceret. At ille ait nequaquam illos regalia ſceptra ſuſcepturos, eò quòd de Lupanaribus emerſerint. Regina indignata pueros pręcepit abire, & ipſa poſt paululum eſt ſecuta. Viro autem domini ad propria regredi feſtinante, & regiæ aulæ limen pede tangente, ſubito fragore totius mota eſt domus fabrica. Sed nefandiſſimæ mulieris mens non eſt commota: immò maiori iracundiæ igne ſuccenſa. Verebatur enim quòd omni extorris dignitate pelleretur à regno, ſi rex poſthabitis meretriciis delinimentis, alicuius regalis fœminæ potiretur coniugio. Interdixit igitur egreſſum & re-

Brunichildis obduratio.

& regreſſum à monaſterio tam ſancto viro, quàm fratribus cum eo manentibus: præcipiens ſuis optimatibus vicina cœnobio loca colentibus, ne quempiam exire permitterent, vel progreſſum hoſpitio ſuſciperent. Denuo vir ſanctus, vt eam à tanta moneret deſiſtere pertinacia, ad palatium perrexit. Eo fortè die Theodoricus cum auia ſua in Spinſia reſidebat villa: nuntiatúrque ei hominem dei pro foribus ſtare, nec in hiſdem ædibus hoſpitare velle. Tunc rex iram domini ſibi imminere veritus, melius dixit eſſe virum dei opportunis ſubſidiis honorare, quàm deum ex ſeruorum eius offenſa ad iracundiam prouocare. Iuſsit ergo regio cultu quæcunque erant victui neceſſaria parari, & domini famulo per miniſtros proprios deferri. Quod dum illi maturatò impleſſent, beatus Columbanus ſeuero (vt erat) vultu reſpiciens in eos, inquirit quid ſibi iſta velint? Dictum ab eis eſt, alimenta eſſe in ſuos ſuorúmque vſus à rege directa. Quibus ille, non (inquit) teſte ſcriptura accepta ſunt deo impiorũ munera: itaque non oportet eius ſeruos ſuſcipere, quę ipſe probatur odiſſe. Poſt hoc verbum vaſa cuncta in fruſta diſrupta, vinum ac ſicera ſolo fuſa, cæteráque ſeparatim ſunt diſperſa. Pauefacti regij miniſtri, ad regẽ reuerſi rei geſtæ ordinem promũt. Rex nimio terrore perculſus, diluculo cum auia ad virum dei properat: precantur de commiſſis veniam: pollicentur in reliquũ actorum ſuorum emẽ-

Regis reſipiſcentia.

dationem. His pacatus promiſſis ad monaſte rium rediit. Verùm hæc pollicitatio nulliu efficacis protulit fructum operis. Nam Theo doricus in cœno luxuriæ (vt antè conſueuerat eſt obuerſatus: & Brunichildis animus ſeme nequitia imbutus, à perſecutiõe beati viri ne quaquam eſt immutatus: quin potius eo vſqu proceſſit ſpiritus immanitatis ferox, vt nepot ſuaderet ſanctum dei in oppidum Veſuntioni exilio relegari: indéque reuerſum vſque ad m ris Britannici litora deduci, vt trãsfretato fre to, nunquam de cætero Galliarum reuiſere arua. Cúmque vir domini, ſecundum ſui pro poſitum animi, deliberaſſet ad patrium ſolur nullo modo regredi, per regnum Theodeber ad Italiam tranſiens, cœnobium, quod Bobi dicitur, conſtruxit: plenúſque ſanctitatis a dierum migrauit ad dominum.

Bobium ædificatur.

Theodoricus metu fratris cum eo paciſcitur. Cap. XCVI.

ANno xv. regni ſui Theodebertus aliqu ſibi de fratris Theodorici poſſeſſionibu adiungere parans, eum in ſe excitauit. Verũ tamen prouido prudentium conſilio virorui electus eſt locus, cui Saloiſſa cognomen, fratres ad deſtinatum locum cum paucis, ſe Franciæ primoribus, conuenientes quæ pac eſſent eligerent. Ibi Theodoricus cum decei milibus tantùm virorum, Theodebertus vei

cu

ım magna Auſtraſiorum affuit manu: bello,
tiam ſi frater petitis annueret, turbare pacem
olens. Theodoricus tantæ multitudinis con-
emplatione perterritus, quæ illæ cupiebat,
uanuis non ſponte conceſſit. Conuentus fra-
rum huiuſmodi fuit, vt Aleſatio, & Sugitenſi,
'uronenſi quoque, ac Campanenſi, comitatu
'heodoricus cederet: & ad Theodebertum
ıs omnium horum tranſiret. Inde cum gratia,
ed ſimulata, diſceſſum eſt: ac ſe inuicem ſalu-
ıntes, vterque ad ſua regna ſunt regreſſi.

De *Alemannorum in Vltraiuranos graſſatione.*
Cap. XCVII.

HIs diebus Alemāni Veneticorum fines in-
greſſi, Vltraiuranos Cambeleno & Her-
ino ducibus ſibi obſiſtere conatos acie ſupe-
ant: ac, vſque ad refugia montium perſecu-
i, proſternunt. Dehinc, nullo inquietante, Iu-
anum ſaltum peruagantur, cædibus ac incen-
'iis cuncta per quæ tranſibant replentes: ca-
tiuíſque plurimis abductis, cum ſpoliis & in-
;enti præda redierunt ad propria.

Alemanni Vltraiuranos ſuperant.

De *Theodorici conſiliis & Theodeberti infami coniugio: de* Berto *Leuniſio: & Apologo eius de lupo: & regum conflictu.*
Cap. XCVIII.

THeodoricus acceptas iniurias vlciſci deſi-
derans, cum ſuis tractabat quo pacto fra-

trem opprimeret. Eo anno Theodebertus Bi
lechildem (quam Brunechildis à mercatorib
emptam, eò quòd foret forma egregia, illi de
derat coniugem) interemit puellam, Theude
childem nomine ſibi accipens in vxorẽ. Theo
doricus, vt præfati ſumus, Theodebertum in
feſtis inſectãs odiis, ad Clotharium mittit, qu
velut ex perſona ſua dicerent: Contumeliis
fratre affectus, reddere ei quæ meretur cogi
to, ſi te illi non affuturum auxilio cognouero
Quapropter ego rogo te quietum manere, n
adiumenti illi ferentem: pollicens, ſi victor e
uaſero, regnúmque cum vita ab eo quiuer
auferre, ducatum Denteleni, quem ipſe tib
iniuſtè ſublatum retinet, me tuæ remiſſurum
aliás pactioni poteſtati. Huic petitioni aſſentiente Clotha
rio, Theodoricus anno XVII. regni ſui men
Maio, vniuerſos ditionis ſuæ ad bella prom
ptiſſimos Lingonis coadunari præcipiens, a
per Vernonã caſtrum (tum temporis ædifica
cœptum) iter faciens Tullum deuenit. Ibi ob
uium habens Theodebertum, cum ſupplem
to militiæ Auſtraſiorum non dubitauit conſe
rere manum: in Campania nanque Tulen
aduerſus fratrem congreſſus, exercitum eiu
grauiter attriuit. Euaſit tamen Theodebertu
& fugiens prẹlio, per Metẽſem vrbem, ſaltúm
que Voſagum, Coloniæ ciuitatis receptacu
petiit. Theodoricus fratrem perſequi eueſt
gio feſtinans, beatum Leuniſium Magonti
cenſem antiſtitem obuium habuit: à quo hu
iuſmo

ſmodi monita percepit: Inchoatis, inquit,
ſiſte, & ad perfectũ, iuuante deo, iſtius attin-
es operis. Ruſtica refert fabula, lupum ca- *Apologus de*
los ſuos ad prædam ducentem, eos ad ſe in *lupo.*
ontem vocaſſe, taliáque mandata dediſſe:
eminem, ait, quæ vobis filij expediant per a-
enos quærere ſcitote, niſi per paucos qui ex
eſtro ſunt genere. Vnde vos moneo ſuſcepta
on deſerere munia, & victui inueſtigare ne-
eſſaria. His ſuggeſtionib⁹ Theodoricus, haud
gnis executor, paruit: præcipuè ſciens eum
iæ fauere vtilitati, & Theodeberti ſtultitiæ
duerſari. Tranſitáque Ardenna, Tulliacum *aliâs Tulbia-*
ſque acceſſit, Theodebertus interea, qui fu- *cum.*
am parauerat, diſtulit. Nam Saxones cæte-
áſque ſuperioris Germaniæ gentes, in ſui ſo-
atium ſollicitatas bello, in ſuprà nominato
pponit loco: & certatum eſt acriter quoad
Theodebertus reſtitit. (Renitebatur enim,
quamuis exercitus eius more pecorum obtrũ-
aretur) Vbi verò ipſe, pondus prælij pati nõ
alens, fuga ſibi conſuluit, auerſi ſunt omnes
qui conſtiterant pugnaturi. Quorum maxima
pars incerta fuga diſperſa extinguitur: reſidui
Coloniam verſus, cum rege feſtinanter prope-
rant. In prima pugnæ congreſſione, tanta v-
riuſque partis animoſitate concurſum eſt, vt
cadauera interfectorum, præ multitudine cõ-
primentium ſe populorum, non valentia ad
terram ruere, quemadmodum equis inſede-
rant, vna cum viuis circunferrentur. At poſt-

quàm phalāx victa, hoſtibus terga nudauit ſu
viarum ſtrata, necnon ſyluarũ deuia, corpori
bus mortuorum ſunt repleta. Theodorico vb
factum eſt indicium Theodebertum euaſiſſe
incentiuum accelerandi itineris acceſſit: vt cō
ficiendi belli impendium putaret, ſi dux & po
pulus bello promptior interciperetur. Adue
niēs itaque cum ſuis in Ribuariorum fines ſe
ſe immiſit, occurrentia quæque deuaſtans ve
exurens. Cuius terræ incolę ad eum venere ro
gatum, ne ob vnius culpam diſſidium parare
eis, quos ſuos fore ſciret iure victoris. Quibu
ille. Non (inquit) vobis, ſed Theodeberto, in
teritus paratur: cuius caput, ſi meam prome
reri vultis gratiam, vos neceſſe eſt auferre, at
ipſum viuum, vinctumque ad me perducere
Illi regiam Coloniæ introgreſſi, Theodeber
to taliter locuti ſunt. Sic (inquiunt) manda
Theodoricus frater tuus, ſi (ait) recipere me
ruero theſauros paternos, quos Theodebertu
adhuc iniuſtè retinet peruaſos, proprias feſti
nus repedabo domos. Ideo te hortamur, do
mine rex, vt portione quæ ei debetur reddit
noſtra eum non ſinas infeſtare domicilia. Hi
Theodebertus dictis credul⁹, ac pro vero pro
lata arbitratus, quo regalis continebatur gaz
pariter cum ipſis eſt ingreſſus. Eo igitur pe
ſcrutante quid fratri opportunius, ſine ſui dā
no, poſſet reſtituere, vnus è circunſtantibu
euaginatum gladium ceruici eius illidens, ca
put abſtulit, ac per muros Coloniæ circun
tuli

aliâs interſiceretur.

Diſſidium.

Theodebert⁹ rex perimitur

lit. Quod cernens Theodoricus, ipſa con-
ſtim vrbe potitus, regias inuaſit opes, & pri-
ates ciuitatis in ſua ſibi verba iurare com-
ellens, dum in baſilica ſancti Gerionis ſacra-
enta exigeret, viſum illi fuit, quendam pu-
no ſuo ſe in latus percuſſiſſe. Et conuerſus ad
os, Obſeruate, ait, ad oſtia ne quis egre-
atur: eò quòd ignorem quis horum Roboa-
orum, periurio obnoxiorum, me vulnerare
natus ſit. obſeruantibus autem his, à cubi-
lariis, veſte remota latus regis inſpectum,
llúmque vulnus eſt inuentum: Solummodo
gnum quoddam apparuit purpureum: quod
go reor citæ mortis fuiſſe indicium. Compō-
is ex ſentētia rebus, inde cum multis ſpoliis
ogreſſus, ſecum abduxit filios fratris ſui, cũ
ia quæ ſpecie nitebat decora. Dum Mettos
lueniſſet, repperit auiam ſuam Brunechildē
ibi obuiam ſibi veniſſe. Quæ arreptis Theo-
eberti filiis, eos ſine mora neci tradidit: &
inorem quidem natu, Meroueum nomine,
albis adhuc poſitum, lapidi illíſum innocē-
m coëgit exhalare ſpiritũ. Regnauit itaque
heodoricus annis XVII. Quidam verò aucto-
s ſcripſerunt, Theodebertum poſt illam
heodorici victoriam, ſuámque ærumnam,
henum tranſiſſe: & Theodoricum, capta Co-
nia, Bertarium cubicularium ſuum ad com-
rehendendum eum miſiſſe: à quo compre-
rehenſus, atque ad Theodoricum perductus,
dumentíſque regiis exutus, Cabillonas dici-

aliâs Ribua-riorum.

Brunichildis crudelitas.

tur in exilium fuiſſe relegatus. Ob recompenſationem quoque tam præclari operis, Bertarius equum eius cum ſtratura regia fertur à Theodorico percepiſſe.

De Clothario ducatum recipiente: & ira Theodorici in eum. *Cap.* XCIX.

CLothario, iuxta pactũ quod cum Theodorico (eo quo ſuprà memorauimus modo) pepigerat, Ducatus Denteleni ſuo reſtituitu domino. Vnde Theodoricus, cernens Auſtraſiorum ſibi parere regnum, indignatione nimia permotus, Clothario per legatos mandat vt ſe de memorato ducatu remoueat. Quo niſi efficiat, ſe ad vindicandam illatæ contumeliæ iniuriam, quibus poſſet non defuturum modis.

De Theodorico fratris filiam procante, & ob i à Brunechilde increpito: déque eius in Brunechildim ira: & Brunechildis, quæ cum veneno ſuſtulit, in eundem crudelitate.

Caput C.

INterea dum Mettis moraretur: Theodoricus amore filiæ fratris Theodeberti (quar Coloniæ captiuauerat) deperire cœpit. Quar dum ſibi copulare vellet, ab auia, ne hoc faceret, prohibebatur. Cui ille. Et quid, ai in curram offenſionis, ſi illam vxorem duxe

ro? A

o? Ad hæc Brunechildis: Non (inquit) eſt
as fratre progenitam, te habere coniugem.
Ad hæc Theodoricus, vt audiuit, felle com-
notus, tali ei reſpondit modo. Nonne tu Deo
odibilis cunctíſque inuiſa bonis, mihi dixe-
as eum fratrem non eſſe meum? vt quid im-
oſuiſti mihi tam graue onus fratricidij? &
uaginato enſe voluit eam percutere: Quæ à
ircunſtantibus erepta, ac manibus domo
lata, mortis quidem euaſit diſcrimen, ſed *aliâs elapſa.*
epoti dolos parauit temeritate fœminea.
Nam egredienti è balneo, per manus mini-
trorum, pecunia corruptorum, veneni porre-
it poculum. Quo hauſto, vt pœnitens ſcelerũ
uæ geſſerat, vitæ ſortitus eſt terminum, quam
riminibus fœdauerat. Tradunt verò memo-
ati ſcriptores, eum apud præfatã vrbem Met-
enſem, dum cõtra Clotharium expeditionem
gere meditaretur, dyſenteriæ morbo interiiſ-
e, octauodecimo regni ſui anno.

Finis Libri Tertij.

V

LIBER QVARTVS.

De Clotharij cum nothis Theodorici, inſtinctu Brunechildis ſuper ſucceßione in regnum, certatione: & Brunechildis exitio.

Caput primum.

Theodorici nothi.
Sigebertus
Chorbus.
Childebertus al'âs Theodebertus.
Merouęus.
Arnulphus.
Pipinus.

EXTINCTIS, & varia ſorte obeuntibus, tot Francorum regibus, à quibus per quinquagint fermè & vnum regnatum e annos, ſolus legitimæ ſucce ſionis hęres Clotharius (Chilperico patre ge nitus) è regia ſtirpe videbatur relictus, in que regnãdi ius potiſſimum transfundi oportere Brunechildis tamen moliebatur, ſi poſſet, Si gebertum Theodorici filium regno præpone re Auſtraſiorum. Quatuor nanque Theodori cus ex pellicibus ſuſceperat filios, quorum iſt ſunt nomina: Sigebert⁹, Chorbus, Childebe tus, atque Meroueus. Sed quia erant matern latere minus nobiles, regni quoque guberna cũlis æſtimabantur fore impares. Simul qui & Brunechildis electo vno ad ſpeciem regnã di, non poteſtatem ſummæ regi, ſed ſollicitu dinem ſibi reſeruare velle intelligebatur: & primates Francię tanto tempore fœmineo do minatui dedignabantur ſubiici. Vnde, adnit tibus Arnulpho atque Pipino Auſtraſiæ pr moribus, Clotharius Captonnacum vſque a ceſſi

ceſſit. Brunechildis in Warmatia reſidens, eius
audito aduentu, ad eum dirigit, obteſtãs, vt de
regno Theodorici quod filiis reliquerat ſecederet. Clotharius reſpondit, conuentum nobilium debere eam aggregare Francorum, &
communi tractatu de communibus conſulere rebus: ſe verò iudicio illorum in omnibus
pariturum, nec præceptis promiſit obſtaturũ.
Brunechildis verbis ſe decipi animaduertens,
miſſo in Thoringam Sigeberto Theodorici
primogenito, gentes etiam quæ trans Rhenũ
habitant, ad belli ſocietatem inuitare tẽtabat:
cum quo & Vvarnarium maiorem domus, ac Alboinum è proceribus Auſtriæ præeminentiſſimum dirigendos curauit. Verùm Vvarnarium ſuſpectum habens quòd ad Clotharium
tranſitum meditaretur, directis poſt eorũ tergum literis, Alboino puniendum mandauit.
Alboinus lectos apices ſcindẽs ad terram projecit. Qui tamen à quodam familiarium Vvarnarij inuenti, ac in tabula cera lita tranſcripti,
eidem ſunt oſtenſi. Quibus ille viſis, periculum ſibi imminere perpendens mortis, colligere ſeſe, ac præparare animo cœpit, quo pacto Theodorici filiis deletis, regnum Clothario vnà ſecum contraderet. Primò itaque nationes, ad quas ad ſupplementum belli accerſendas directus fuerat, ab eis alienauit. Deinde cum Brunechilde ac Sigeberto Burgũdiam
ingreſſus, vniuerſos primates, ſimul cum pontificibus ipſius gentis, in ſuam deduxit ſenten-

Vvarnarius.

tiam,ſecreto apud eos huius rei vſus verbo. Et quia omnes ſuperbiam Brunechildis ſimul & crudelitatem exoſam habebant, ſe voluntati eius polliciti ſunt non defuturos. His itaque patratis, nuntios ad Clotharium miſit, & vt cũ exercitu aduentaret mandauit, ſpondens ſe, ſi ei integra fide ſecuritas vitæ ac honoris concederetur, regnum Burgũdionum pariter cum Auſtraſiorum vniuerſa militia traditurum. Venienti itaque Sigeberto cum Burgundionibus in Campania Catalaunẽſi ſuper fluuium Axonã occurrit Clotharius cum Neuſtraſiis, habẽ ſecũ cõplures Auſtraſios, inter quos Aretheu patricius, Rucco & Sigoaldus, necnõ Endilanus duces. Igitur dum vtrinque armatorun cunei ad prælium parati conſtitiſſent, Vvarnarius cum ſuis (iuxta quod cõſtituerat) ſigno dato è pugna, ante congreſſum, diſceſſit: Ead fecere, quibus par inerat pugnandi affectus Clotharius poſt eos paulatim iter faciens (vt pote qui nullum eorũ perdere geſtiebat, quo ſuos fore cõfidebat) ad Ararim vſque fluuiun (qui nũc Sagonna dicitur) peruenit: captíſqu tribus Theodorici filiis, Sigeberto, Chorb atque Meroueo (nam quartus, nomine Chil debertus, pernicis equi ſubſidio vſus præli elapſus, nuſquam poſtmodum eſt repertus) a vicum Riona, ſuper Vincennam flumen ſitun rediit: ibíque inſtantia Vvarnarij & cæteror procerum ei fauentium, Brunechildis cu Theudelina Theodorici germana, de pag

aliàs Euulanus.

Vltr

Vltraiurano ad villam vrbanam ab Herpone regalium præpoſito equorum protracta, Clothario præſentatur. In cuius conſpectu Clotharius Sigebertum ac Chorbum, eius nepotes Theodorico progenitos, iugulari iuſſit. *Sigeberti & Chorbi cædes* Meroueũ verò, cui ipſe pater ſpiritualis in baptiſmo fuerat datus, Ingobodo graphioni cõmendans, in Neptricum perduci, atque ibi nutriri clementiſſimè mandauit. Porrò Brunechildẽ præſentari ſibi præcipiens, aſtante multitudine exercitus, qui non ſolum ex Neuſtria, verùm etiam ex Auſtria & Burgundia conuenerant, accepta authoritate, quo minus odia tegerent, quæ aduerſus eam iamdiu animo cõceperant, per triduum diuerſis eam tormentis affici, cameloque impoſitam per totum circũduci exercitum iubet. *Brunechildis exitus triſtis, & ſcelera.* Ad poſtremum reputãs ſi quòd x. reges Francorum, eius partim conſilio, partim manu, vel etiam maleficio extincti eſſent, ſic eam alloquitur: Vt quid inter mulieres maledicta, ac peſſimarum exquiſitrix artium, in tantam erupiſti paruicaciam, vt nõ erubeſceres tam multiplicem præclaræ ſtirpis ſubuertere generationem. Peribis igitur crudeli pœnarum exemplo, quæ non expauiſti tã ingenti te vocari facinore parricidam. Nam, vt de cæteris ſileam, Sigebertũ meũ patruũ, tuũ verò virum, nouimus tuo conſilio vſum contra fratrem inſurrexiſſe ſuum: propter quod in improuiſum incurrit interitum. Meroueus quoque frater ex patre meus, tui cauſa à geni-

tore odio habitus, nefandiſſimo crudelitat
genere eſt interfectus. Quid autem memore
Chilpericum meæ natiuitatis parentem? qu
vt fertur, per directos apparitores morte aff
ciſti, nil tale verentem. Nequeo ſine lachrym
tantum exitum referre patris, ærumnáſqu
meæ explicare orbitatis; fraternas acies, alte
náque bella, quę profanis decertata ſunt odii
reuoluere pudet: quæ tu, totius aulæ procell
excitans in mutuam necem nepotes animaſ
tuos, vt frater fratrem interimeret, nec iuſ
commoueretur mentis compaſſione. Theo
doricus denique, tuis credulus perſuaſionib
quòd Theodebertus eius non eſſet germanu
effuſor extitit fraterni ſanguinis: cùm iã pri
Merouei ex ſe geniti, cruore pollutas gerer
Albati catechumeni. manus. Theodeberti filium, in albis nouæ r
generationis adhuc conſtitutum, à te ad pet
alliſum, notum eſt cum fratre innocentem e
halaſſe ſpiritum. Illud non omittendum rec
piaculum, videlicet Theodoricum malefic
tuo veneno necatum: atque eius filios, vt a
uerſum me bella mouerent perſuaſos, tres
ipſis, ac ſi reos, neci eſſe traditos. Silere ma
innumerabiles ducum ſtrages, quæ vtrum i
ſtè an iniuſtè fuerint perpetratæ, non eſt iſti
temporis explicare, dummodo vos dulciſsi
commilitones, & præeminentes Franciæ pr
mores, decernatis cui ſubiaceat ſupplicio ta
ti obnoxia ſceleris. Acclamantibus cunctis, i
auditis eam debere ſubiici pœnis, iubet ind
mitu

ıitum exhiberi equum, crinéſque miſerrimæ
eginæ, cum brachiis caudæ eius conligari, ac
emum ad curſum concitari. Sícque in primo
npetu currentis equi calcibus cerebrum diſ-
erſum. Reliqua verò membra, per aſpera
uæque ſentibus rupibúſve protracta loca, diſ-
pata ſunt. Hunc Brunichildis exitum tulit,
ıulier in cædibus propinquorum maximè ex-
rcitata: quibus extinctis poſſeſſionem eorũ,
uaſi ſpolium, ſuis iunxerat. Cui ſecundæ res
ıperbiam augebant, vt muliebris impotentia
ıpra modum ſeſe extolleret. Nec tamẽ ex to-
o ita vecors extitit, quin dei ac ſanctorum e-
ıs memorias, à prædeceſſoribus ſtructas, ve-
erabiliter excoleret, ipſáque, nouas fabrican-
o, deuotè multiplicaret. Nam in ſuburbano
andunenſi baſilicam in honorem ſancti Vin- *aliâs Landunenſi.*
entij conſtruxit: & apud Auguſtidunum aliã
ıncto dedicari iuſſit Martino: vſa neceſſariis
d hoc opus miniſteriis venerabilis viri Sia-
rij, prædictæ vrbis epiſcopi. Multis quidem
c aliis in locis, ſub nomine ſancti Martini
ıagnificas fundauit eccleſias: illum ſibi præ
æteris adiutorem fore confidens, & cõfiden-
o expoſcens. Ædificia ſanè ab ipſa conſtructa
ſque in hoc tempus durantia, oſtenduntur
am innumera, vt incredibile videatur ab vna
ıuliere, & in Auſtria tantummodo & Burgũ- *aliâs Auſtraſia.*
ia regnante, tanta in tam diuerſis Frãciæ par-
ibus conſtrui potuiſſe. Ea autem cum filio &
ıepotibus gubernante regnum, apud Gallias,

diuinæ virtutis gratia irradiati, fulſerunt vt luminaria Etherius Lugdunēſis archiepiſcopus, Siagrius Auguſtidunenſis, Deſyderius Vienneſis, Aunarius Altiſſiodorenſis cum fratre Auſtreno Aurelianenſi, Lupus archiepiſcopus Senonenſis, & Columbanus abbas.

Viri ſanctitate clari.

De Auſtreſigilo præſule ſancto, falſo accuſato & miraculoſè purgato: déque eius ſanctitate. Cap. 11.

AVſtreſigilus quoque Bituricenſis archiepiſcopus, qui ſub rege Guntranno diu in palatio conuerſatus, mappam ei ad extergendas præbere conſueuerat manus. Hic quadam vice à quodā peſsimæ mentis homine falſò accuſatus, quædam abſq; iuſſione principis ſcripta confeciſſe, dum id ſedulò denegaret, iubetur à rege, armis obiecta repellere. Qui diluculo ſurgens, dum per puerum omnem ſuorū apparatum armorum deferri feciſſet in campum, & ad exorandum dominum eccleſiam beati Marcelli expeteret, obuianti pauperi & eleemoſynam roganti, trientem tribuit, ſicque orationi incubuit, nec defuit orationi effect⁹. Nam dum cum rege ad locum certaminis properaret, occurrit eis nuntius, dicens, aduerſariū eius, dū ad deſignatū occurrere feſtinaret locum, equo corruiſſe, vitæque terminum incurriſſe. Tunc rex ad beatum conuerſus virum, lætare, inquit, amantiſſimè iuuenis, quia dominus

minus defenſor tuus eſt, ne tibi nocere poſſit nimicus. Poſt hæc cathedram epiſcopalem ortitus, admirandis in mundo virtutum enituit bonis.

De Mauritij imperatoris cum filiis cæde: déque eiuſdem moribus prauis & pœnitentia ſalutari cœlitus reuelata per Anachortas Aegypti: & de Philippici geſtis. Cap. III.

DVm hæc Galliarum in partibus geruntur, Mauritius Auguſtus poſtquam vno ac viinti annis rexit imperiũ, cum filiis Theodoosio Tyberio & Conſtantino à Foca, qui fuit trator Priſci patricij, occiditur. Fuit autem tilis reipublicæ: denique contra hoſtes dimians ſæpe victoriam obtinuit. Huni quoq;, qui c Auares appellãtur, eius virtute deuicti ſunt. Hic medio imperij ſui tempore, dum diuinæ egi contrarias præceptiones ederet, & à beato Gregorio frequẽter ammonitus, eas corrigere iollet, immò eidem viro dei quia factis non oterat, verbis iniurias irrogare non deſiſteret ali meruit à domino redargutione coerceri. Quidã monachico ſchemate adopertus Conſtantinopoli degens, exemptam vagina ſpathã porta ciuitatis vſque ad ſtatuam gladiatoris, quæ in medio fori erat poſita, perferens, pronunciauit imperatorem gladio puniendum. Quod Auguſtus audiens, valde pertimuit: vocatúmque quẽdam præfectorij ordinis virum

aliâs ſtator.

Omen mortis Mauritij imperatoris.

ſibi familiariſsimum, ad ſanctos in ſuperioris Ægypti eremo manentes, cum xeniis cereorũ ac thimiamatum miſit: omni cum deuotione depoſcens, vt pro ſe domini exorarẽt clementiam. Ipſe quoque pias conditoris ſui aures, die noctúque non deſiit precibus pulſare: ac, vt ſua in præſenti potius vita puniret peccamina, nec ſeruaret ea ad ſubeunda perpetui ignis incendia, non deſtitit implorare. Rediens porrò præfectus à ſanctis ſolitariis, imperatori nunciauit dicens, Incolæ ſolitudinis ſancti viri dixerunt mihi, quod humilitatis tuæ preces exaudiens deus, ſempiterna quidem nõ te priuaret gloria, verũtamen huius temporalis honorem, quo frueris, imperij, cum magna à te auferret ignominia. Gauiſus eſt imperator, quia etſi tranſitoria non effugeret mala, non perderet tamen præparata iuſtis præmia. Ac ipſum etiam tali voluit ſuperna viſione conſolari dignatio. Quadam nocte, alto depreſſus ſopore, vidit ſe æneæ ſaluatoris imagini, quæ ante fores palatij poſita erat, aſſiſtere: & vox ex ipſo incarnati verbi charactere audita eſt, dicens, date Mauritium: & apprehendentes eum quidam ignotæ formæ & claritatis miniſtri, ſtatuerunt ante præſentiam loquentis. Vóxque iterum ſonuit, interrogans illum, quid magis eligeret, vtrum in iſto ſæculo quæ nequiter egerat recipere, an futuro ea ſeruare examini. Cui Mauritius: O Ieſu, inquit, bone, qui humanum genus tuo redemiſti ſanguine,

Viſio eiuſdẽ.

jube

iube me nunc potius malè commiſſa luere, & venturi iudicij diem nō formidare: immò electorum tuorū participem fac eſſe. Tūc quæ loquebatur, Tradatur (ait) Mauritius Focæ militi, cum vxore & duobus filiis. Euigilans imperator à ſomno, & viſionem ſecum ipſe reuoluēs, aduocare iuſſit Philippicum generum ſuum, quem aliquando arripiendæ tyrannidis inſimulatione ſuſpectum habuerat. Ille conſummatam erga ſe Cæſaris iram eſſe pertimeſcens, valedicens coniugi, tanquam amplius eam non viſurus, ad aulam properat. Cui Mauritius occurrens, ad genua eius prouoluitur, obſecrans vt quæ contra eum, falſa cogente ſuſpitione, indignè commiſerat, ea ille propter dominum benignè remitteret. Stupefactus Philippicus, & quid ſibi vltra ſpem accidiſſet admirans, Auguſtum de terra leuauit: & vt ipſe ei magis remitteret, ſi quam aduerſus eum malitiam retineret, orauit. Cui Mauritius: Tu magis, inquit, indulge, & ſi quiſpiam in exercitu ſit honoribus functus qui vocetur Focas, edicito: narrauitque ei omnem ex ordine viſionem. Philippicus verò reſpondit, nullum ſe militum noſſe, qui Focas diceretur nomine: Eſſe verò inter gregarios ſtatorem Priſci patricij, vocabulo Focam, atque eidem viro formidoloſam ineſſe temeritatem. Ad hæc Cæſar: Si quidem eſt formidoloſus, & ſanguinarius. Paucis interim interiectis dieb⁹, irruere in eos, qui pactionem ſtatutam tranſgreſſi, Romanas

ſibi attributas inceſſabant cuſtodias, volens iter cum exercitu arripuit. Porrò in terra hoſtili conſtitutus, cùm milites furto ac rapinis abſtinere compelleret, nec tamen largiretur conſueta ſtipendia, ſed inſuper in deſertis tráſigere hyberna cogeret tempora, non minimum in ſe excitauit ſeditionis. Hac etenim offenſi acerbitate veteris viri militiæ, conferre ſecum cœpere, & indignè ferre, imperatoré qui nullo Romanæ ſtirpis nobilitaretur paréte, tam nequiter ipſos opprimere velle. Nec ſe diutius perpeti poſſe externum tyrannum, cùm haberent in exercitu dignum Romani generis imperij gubernatorem. Hæc ſecum milites vociferantes, verbis adoriuntur Focam tūc Centurionem: rogant vt Romani imperij ſuſcipiat gubernaculum. Qui eorum præceptis obaudiens, purpuram induit. Quo præcognito, Mauritius animi deſperatione reſolutus, ceſſit rebus aduerſum ſe fluentibus, & in quandam inſulam mari contiguam aufugit. In qua ab apparitoribus, quos Focas ad eum perſequendum direxerat, gladio cum vxore ac duobus filiis percuſſus, etiā morte temporali impleuit ſomnium ſuum.

Mauritius imperatoris interitus.

De Pontificum Romanorum *ſucceßione:* & *eccleſiæ* Romanæ *primatu.* Cap. IIII.

BEatiſſimus autem Papa Gregori⁹, comperto quòd Focas potiretur imperio, ad eum ſiue

ſue ad eius Auguſtam Leuntiam direxit epiſtolam, verbis gratulationis refertam. Ipſius principis tempore, idem dilectus domini Gregorius de præſentis vitæ laboribus ad ęternam demigrãs requiem, Sabiniano ſedem reliquit põtificalem. Qui poſt annum & menſes quinque obiẽs mortem, Bonifacio ſedem reliquit. Eo poſt octo mẽſes & dies duodecim vita decedente, ſubrogatur alter Bonifacius ad ſedem pontificalem. Hic à præfato Auguſto petiit, & impetrauit, vt ſedem Romanæ & apoſtolicæ eccleſiæ, caput eſſe omnium eccleſiarum ſtatueret: quia eccleſia Conſtantinopolitana primam ſe omnium eccleſiarum ſcribebat. Ipſe quoque princeps, alio papa Bonifacio rogante, iuſſit in veteri fano, quod Pantheon vocabant, abolitis idolorum ſordibus, Baſilicam beatæ ac perpetuæ virginis Mariæ & omnium martyrum fieri: vt vbi quõdam omnium, non dicam deorum, ſed dæmonũ cultus agebatur, ibi deinceps omniũ fieret memoria ſanctorũ.

aliâs dies XXII.

aliâs præfato

De Cachani Auaris ſeu Huni cum Giſulfo Langobardo bello: Déque Romildæ amoribus infelicibus. Cap. V.

EA tempeſtate Rex Auarorum, quem ſua lingua apellant Cachanum, cum Foroiulianis Langobardis bello confligens, ducem ipſorum, nomine Giſulfum, cum plurimis ſuorũ interfecit. Cuius ducis vxor (vocabulo Romil-

aliâs Auaris

da)obſidentis ſe, in memorata vrbe, Cachani regis pulchritudinem admirata, ei ciuitatem tradidit ſtupri mercede ſibi pollicita. Quam idem rex, capta vrbe populóque eius captiuato, vna propter iuſiurandum quod dederat nocte, ac ſi in matrimonium accepit. poſt hæc duodecim Auaribus eam tradidit, qui viciſſim ſibi ſuccedentes ea, vti vili ſcorto, abuſi ſunt. Ad poſtremum, palum in medio campo configi præcipiens, eam in acumine eius inſeri mãdauit, cum huiuſmodi exprobrationis verbo: Talem, inquit, merita es virũ habere, dignum profectò poſterorum memoria. Idem rex proditionis eius exemplum reliquit: qui etſi proditionem amplexus eſt, proditionis tamen au ctorem ſibi diſplicuiſſe monſtrauit: illud fortè pertimeſcens ne quæ proximis non pepercerat, ipſi, ſi eius potiretur amplexibus, minimè parceret. igitur dira proditrix patriæ, tali exitio periit: quæ amplius ſuæ libidini, quàm ciuium & conſanguineorum ſaluti proſpexit. Cuius filiæ (non matris luxuriam, ſed caſtitatis amorem ſecutæ) ne ab Auaris contaminarentur, crudas pullorum carnes ſibi inter mãmas ſub faſcia poſuerunt, vt earum ex calore corporis putrefactarum fœtore, Auaros à ſui commixtione remouerent. Quod & factum eſt. Nam quicunque eas obſcœno volebat attactu contingere, fœtoris repulſus immanitate, procul recedebat, cum execratione dicens, omnes Lãgobardas fœtidas eſſe. Quarum vna

Vindicta in fœminam ob proditionem.

Ale-

Alemannorum regi, alia dicitur Baioariorum principi poſtea nupſiſſe: dignas pro ſeruatã pudicitia nuptias ſortitæ. Filij verò eius, quos ex præſcripto Giſulfo viro ſuo ſuſceperat, vaſtata vrbe, aſcenſis equis dum fugæ ſe committunt, minimus illorum ab vno ex hoſtilibus cuneis, qui velocius cæteris cucurrerat, capitur. Quẽ dum propter puſillitatem corporis, is qui eum cœperat interimere voluiſſet, magíſque ad ſeruiendum ſibi, propter egregiam formam ſeruare elegiſſet (erat enim ipſe puer micantibus oculis, lacteóque crine exornatrix eum natura donauerat) ducere ad caſtra cœpit. At puer ingẽtes animos anguſtos in pectore verſans, & ſe captiuum trahi ingemiſcens, paruum quo iuxta ſuam ætatem accinct⁹ erat gladium (vt eius aſſueſceret vſum) vagina exemptum, niſu quo valuit ceruici ſe trahentis illiſit. Quo terræ proſtrato, conuerſo equo, retrogrado calle ad fratres regreſſus, non modico lætificauit gaudio. Nunc iam ad noſtræ reuertamur ordinem hiſtoriæ.

Iuuenis ingens factum.

De Clotharij regis & Monarchæ in Francia geſtis. Cap. VI.

IGitur rex Francorum Clotharius, trigeſimo regni ſui anno poſtquam regnare cœperat, patre defuncto Monarchiam regni adeptus, Vvarnarium, cuius inſtantia regnum Burgundiæ fuerat adeptus, maiorem domus in ipſo

conſtituit regno: dato ei ſacramento, ne cun-
cto quo viueret tempore ſucceſſorem accipe-
ret. Auſtraſiis verò Radonē quendā, probabi-
lis vitæ virū eodē honoris gradu donatū præ-
fecit. Vltraiuranis quoque Erponem genere
Frācum patriciū inſtituit, Qui dum quæ pacis
ſunt diligeret, malorū deprimēs nugacitatem
ab ipſis pagenſibus, inſtinctu Alethei patricij,
& Leudemundi Sedunenſis epiſcopi, perimi-
tur. Tunc temporis Clotharius ad villam cui
nomē eſt Maurelegico cū Berthetrude regina
accedens, iuſtitiæ obtentu multos iniquè agē-
tes gladio puniri iuſſit. Leudemundus autem
Sedunenſis pontifex, monitu Alethei ad Ber-
thetrudem veniens reginam, & eam ſecretius
aduocans, vt theſauros ſuos Sedunum trans-
ferret, hortatur, dicens, optimè ſe noſſe, Clo-
tharium eo anno de ſæculo migraturum, Ale-
theúmque eſſe paratum ſuam vxorem relin-
quere, & reginam cum regno aſſumere: eò
quòd eſſet ipſe Aletheus è nobili Burgundio-
num proſapia. Regina hæc audiēs, & ſe talem,
cui talia ſuaderentur, æſtimatam eſſe grauiter
ferens, rapido ſe in cubiculum proripuit cur-
ſu. Leudemundus intelligens verborum ſuorū
calumniam ſe ſubiturum, per vrbem Sedunū
ad Abbatem Auſtraſium Luxouio properat, vt
per eius preces indulgentiam regis mereretur.
Quod & factum eſt. nam promiſſa impunita-
te ad ſedem ſuam redire permiſſus eſt. Ale-
theus iuſſu Clotharij Maſſolacum villam ve-
niens

niens, in conſpectu procerum cauſam dicere iuſſus, dum ſe obiectis purgare nequiret criminibus, capitali ſententia eſt damnatus.

Anno trigeſimo quarto regni ſui, Clothari' Vvarnarium palatij comitem, de regno Burgundiæ, cum vniuerſis pontificibus ſeu primatibus ad ſe Bonogilum villam euocans, dando, ſiue petitionibus eorum annuendo, cunctos ſibi fideliſſimos effecit.

De tributo quod Langobardi Francis pependerunt. *Cap.* VII.

EXigit nunc locus, referre quemadmodum Langobardi duodecim millia ſolidorum, tributi nomine, regibus Francorum permulta ſoluerint annorum curricula: vel etiam qua de cauſa duas ciuitates, id eſt, Auguſtam & Seuſium, dominationi ceſſerunt Francorum. Defuncto (vt ſuprà oſtenſum eſt) Cleph rege nobiliſſimo, duces ſuper Langobardos creati, irruptione in Gallos facta, greges captiuorum ſimul cum præda abegerunt. Ob cuius præſumptionis temerarios auſus, prædidictas vrbes à partibus Guntranni regis perdiderunt. ex communi autem tractatu, duodecim legatos ad imperatorem Mauritium mittentes, pacem cum eo fecerunt. Alios quoque eiuſdem numeri legatos, ad Guntrannum & Childebertum deſtinauere, qui amicitiam & ſocietatem eorum efflagitantes, duodecim

millia ſolidorum ſe ei ſoluturos fore, vice ſua ſponderent: hoc præcipuè ipſis miſſis ſuis in mandatis tradentes, vt quorum propenſiorem in fœdera amicitiarum aduerterent beneuolentiam, eorum quàm maximè vnire ſibi ſtuderent concordiam. Tandem audita vtriuſque partis ſententia, patrocinio ſe commiſere Francorum: tradita inſuper Guntranno regi valle Ametegis cognomine. Sícque vſque ad tempora Agilulfi regis ſui, memorata ſoluêre tributa. Qui electos gentis ſuæ legatos, his nominibus, Agnulfum, Pompeium ac Cautonem, ad Clotharium direxit Francorum principem: poſcens vt vectigal, quod ei ſingulis dependebat annis remitteret. Hij circumuentis pecunia quos intimos conſilio regis eſſe cognouerant (datis videlicet vnicuique mille ſolidis) vſq; ad tria millia ſolidorum obtulerunt, regi ipſi triginta ſex millia ſolidorum ſimul cũ precibus, & ita remiſſo ſolitæ penſionis onere, redierunt ad propria.

aliâs Agilulfum.

De Berthetrudis reginæ obitu & Sichildis matrimonio ac filio Hairberto. Et de Dagoberti in ſocietatem regni aſſumptione. Cap. VIII.

ANnno trigeſimo ſexto eiuſdem principis, Berthetrudis regina moritur: quam vnico amore Clotharius dilexerat, & omnes Leudi bonitatem eius cernentes vehementer amauerant.

ierāt. Poſt cuius obitum Clotharius rex aliam
accepit coniugem, nomine Sichildem: de qua
habuit filium nomine Hairbertum. Anno tri- *al. Haribertū*
geſimonono regni ſui, Clotharius Dagobertū
filium ſuum, ex Berthetrude regina ſuſceptum,
conſortem regni fecit: eúmque ſuper Auſtra-
ſios regem inſtituit, retinens ſibi, quod Ardē-
na & Voſagus, verſus Neuſtriam ac Burgundiā
excludebant, Hac etiam tempeſtate, Deſyde-
rio abbate monaſterij Germani diem obeunte,
Gauſcio ſucceſſit in regimen.

De Samone inter Sclauos rege conſtituto, eiuſque ſucceſſu & prole. Cap. IX.

ANno quadrageſimo principatus Clotha-
rij, homo quidam, nomine Samo, natio-
ne Francus de pago Senonico, multos nego-
tiatorum mercandi cauſa in Sclauorum patriā
(qui etiam Vvinidi dicuntur) ſecum deduxit. *Vvinidi*
Sclaui iandudum Hunis (qui & Auares dicū- *Sclaui.*
tur) ſubiecti, dominationis eorum iugum de-
iectare tentabant. Siquidem cùm primum
vectigalia eis, vti dominis, dependerent: præ-
euntium caſtra tutarentur: fugientibus auxi-
lia ad reſiſtendum ſubminiſtrarent: tantas
ab ipſis ſibi illatas tolerabant contumelias,
vt non homines hominibus, ſed feras cre-
deres quibuſlibet vilibus imperitare iumen-
tis. Nam inter cætera quæ crudeliter (dictu
quoque horrendum) in eos exercebant, vnum

illud nefandum, cunctíſque antea ſæculis inauditum erat ſcelus, quòd quaſi hyematuri, eorum adeuntes domicilia, vxores ipſorum ſuis aſſumebant ſocias ſtratis. Verùm illi qui de coniugibus Sclauorum & Hunis erant geniti, hoc malum, quod vitrici eorum diu fuerant perpeſſi, nolentes perpeti, immanè contra dominos & patres ſuos excitauere bellum. Ad quod Samo cum ſociis, adiumento Vvinidis futurus fortè profectus eſt: factáque congreſſione Vvinidi Hunnos ſuperant. In hoc certamine Samo cum ſuis præclarum militiæ documentum dedit, prærupto nanque ſeſe periculo dans, plurimos hoſtium deſtruxit. Hoc ſucceſſu Samo à Sclauis ad regnandum expetitus eò quòd egregia eius delectarentur fortitudine, de negociatore rex conſtitutus, per triginta ſex annos ſtrenuè regnum gubernauit, aduerſum innumeros bellorum tumultus, qua cum Auaris geſſit: In quibus ſemper, prudenti aſtutia vſus, victor extitit. Habuit quoque duodecim ex genere Vvinidorum vxores: ex quibus duodecim filios ac quindecim genuit filias.

aliàs XXII. filios.

De Adoaldo Langobardorum rege: & eius ſucceſſore: déque Gundeberda regina.

Caput X.

aliàs Adaloadus.
Aliàs Agilulfi

Adoaldus autem, Agilulfi (qui & Ago dictus eſt) Lãgobardorum regis filius, patri in regnum ſuccedens, dum decem annis cum mat

natre Theudelina regnaſſet, à quodam, Euſe- aliâs Theudelinda.
bio nomine, qui ab imperatore Conſtantino-
olitano ad eum directus legatus fuerat, poſt
alneum potione accepta, in amentiam verti-
tur. Cúmque ipſius legati perſuaſionibus, duo-
decim Langobardorũ optimates iuſſiſſet peri-
ni, à cæteris regno pellitur. In cuius locum,
Arioaldum Taurinacium ducẽ, cui Gundeber- al. Adaldũ ri
ga Adoaldi regis germana in coniugium con- Adaloaldus.
uenerat, ſubſtituerunt. Quæ videlicet regina,
cùm & ſpecie decora & bonitate polleret mẽ-
tis præcipua, nec caſtitatis careret gratia, qua-
dam die quendam Adalulfum vocabulo, non
nfimo inter Lãgobardos ortum loco, ſibi ob-
ſequentem, quòd optimæ eſſet formæ cœperat
laudare. Ille reginam in ſui autumans exarſiſſe
amorem ad aurem ei infit. Quia (dicens) tuæ Adalulfi perfidia.
placuit beneuolentiæ meum ſtatum laude tua
efferre, placeat quæſo me ſodalem ſtratus aſſu-
mere. Hoc verbum illa haud perfunctoriè fe-
rendum arbitrata, in faciem eius expuit. Qui,
veritus ſi ipſe rem non proderet, reginam cun-
cta propalaturam, regem adiit: aſſerens ſe, ſi
tutus ad narrandum concederetur locus, rem
neceſſariam ei reſeraturum: & ſecedente rege
ſeorſum cum eo, vera falſis hoc cœpit obnubi-
are modo. Taſo (ait) Tuſcanæ rector prouin-
ciæ per triduum iam cum regina ſermonẽ tuæ
ſerit perditionis: vt illa te veneno perdat: & ip-
ſum ſibi maritum aſſumat. His rex credulus,
coniugem in caſtro Italiæ recluſit, cui nomen

Amello. Quo comperto, Clotharius per internuntios Arioaldum arguere cœpit: non rectè illum egiſſe dicens, quòd reginam, & ex regio genere Francorum exiſtentem, ſine examinatione legali, dehoneſtamento dignam æſtimauiſſet huiuſmodi. Qui dum iuſtam ſe habere cauſam vinculorũ vxoris fateretur, vnus legatorũ, Anſoaldus nomine, tali regẽ interpellat ſermone. Facilè, inquit, examẽ huius rei tibi probabitur, ſi facultas familiarium reginæ detur alicui, bello cum criminatore contendere. Quod dum ille cõceſſiſſet, ſimúlque approbaſſet, & Adalulfum, quo minus propoſita abnueret, deſperatio ſalutis cõpelleret, Aribertus quidam Reginæ conſobrinus, hominem, vocabulo Pittonem, vicẽ ſua præliaturum aduerſus Adalulfum dirigit: à quo idem criminator ſine mora victus, gladióque eſt punitus Gundeberga regina poſt tres fermè recluſionis ſuæ annos, ad priſtinam regni eſt regreſſa dignitatem.

De Dagoberti regis Auſtraſiorum prudentia & Rodoaldi inſolentia. Cap. XI.

aliàs Auſtraſia.

Pipinus.

REgni Clotharij anno quadrageſimo primo, cum Dagobertus rei ſummam in Auſtria ſtrenuè gubernaret, & quendam Rodoaldum maioribus apud Auſtraſios clarum, adhortante beatiſſimo Arnulfo pontifice ac Pipino maiore domus, honoribus extuliſſet, cœpi

pit idem vir mutata inſaniens mente, iracundiam in ſe regis prouocare. Nam direptioni rerum ſtudens alienarum, ſuperbiæ deditus, elationis plenus, locum detrahendi inuidentibus ſibi dedit. Qua de cauſa exaſperatus Dagobertus, interficere eum moliebatur. Vnde territus Rodoaldus ad Clotharium ſe contulit: obſecrans, vt ſuam apud filium vitam obtinere dignaretur. Clothari⁹ viſo filio, inter alia, ne Rodoaldum interimeret precatur: Dagobertus promittit, eum, ſi quæ malè geſſerat corrigeret, ſpem vitæ habere poſſe. Sed cùm Treueros vna cum Dagoberto Rodoaldus acceſſiſſet, nulla extante mora, iuſſu regis ipſius ante oſtium cubiculi regalis à Bertario Scarponenſi capite truncatur.

De Dagoberti cum Gomatrude coniugio: & cum patre Clothario diſceptatione, ac eorum pacificatione ſuper regno Auſtraſio. Cap. XII.

ANno quadrageſimo ſecundo regnante Clothario, Dagobertus omni ornatu cultúque regio fultus, iuſſu patris Clippiacũ, haud procul Parrhiſiis, venit: ibíque germanam Sichildis reginæ, Gomatrudem nomine, in coniugium ei pater tradidit. Die verò tertio nuptiarum, grauis inter patrem ac filium orta eſt diſſentio. Petebat enim Dagobertus reddi ſibi Solidatum quod ad Auſtraſium pertinebat re- *Auſtraſium regnum.*

gnum. Clotharius autem contradicebat, nil ei volens ex hoc concedere. Tandem eliguntur duodecim Fráci (è quibus vnus extitit vir deo placitus Arnulphus Metenſium antiſtes) quorum ſalubri conſilio pater pacatus cum filio, reddidit ei quæ poſtulabat. Hoc tantum exinde quod citra Ligerim, vel in regione quam Prouinciam cognominant ſitum eſt, ſuæ ditioni retinuit.

De Siſebodi regis Hiſpaniæ virtute & fide: & Cantabriæ per eum ſubactione & regni Gothorum per hoc dilatatione. Cap. XIII.

aliàs Berte-*trico.*
Siſebodus rex

IN Hiſpania ea tẽpeſtate humanis rebus Berterico exempto, Siſebodus ei ſucceſſit in regno. Qui bello ſtrenuus, conſilio bonus, ac præ cæteris retroactis Hiſpaniæ regibus fide promptus, Cantabriam, olim dominantibus Francis poſſeſſam, ſibi ſubiugauit. Denique dux Francio, qui eidem prouinciæ aliquandiu præfuit, tributa regibus Francorum perſoluebat. Quo mortuo eãdem regionem milites imperatoris Conſtantinopoli reſidentis, quibus contra exteras (vt prælibauimus) nationes cuſtodiendi limitis Hiſpaniæ erat mandata ſollicitudo, peruaſerunt. vi hanc (vt nunc præmiſimus) Siſebodus eis abſtulit, multáſque vrbes maritimas capiens, ad ſolum vſque deſtruxit. Cúmque ab eius exercitu, milites in præfati

Francio.

inuent

inuenti ciuitatibus obtruncarentur, Sicebodus pia commotus miſeratione, volens pleroſque eripere neci, ad ſe confugiendi fiduciã dabat, eoſdémque, pollicita impunitate, vt ſibi fuga conſulerent hortabatur: ingemiſcẽſque aiebat, Væ mihi miſero, cuius regni temporibus tanta humani ſanguinis fit effuſio. Dilatatum itaque eſt Gothorum Hiſpaniam incolentium regnum, per littora maris vſque ad Pyrenæi iuga montis.

De Vvarnarij morte & inceſtis Godini filij eius cum nouerca ſua nuptiis: & eiuſdem repudio, & repudiatæ furore ac fraude in Gogonem: & de Gogonis iuramento fidelitatis in multis templis præſtando eiúſque nece. Item de Palladij Sedecíque exilio & de Boſonis cæde.

Caput XIIII.

ANno quadrageſimo tertio Clotharij regis, Vvarnarius palatio regni Burgundiæ præpoſitus diem clauſit extremum. Cuius filius Godinus, animi vanitate commotus, nouercã ſuam duxit vxorem. Qua diuinæ legis iniuria rex impulſus Clotharius, Arnoberto duci imperat, Godinum vt quantocyus interimat. Godinus formidinis grauamine preſſus, relicta Burgundia in Auſtriam tranſiens, à Dagoberto interceſſionem implorauit, vt patrem ab executione præcepti ſeuerioris ad molliora inflecteret. Nec Dagobertus detrectauit. Clo-

Vvarnarij mors.

Nuptiæ inceſtæ.

tharius, ægrè licet oranti tamen filio conceſſit, vt contuitu honoris quem Vvarnarius pater Godini geſſerat, & remunerandæ ſedulitatis eius in regem ſupremę gratia, necis ſentẽtia mitigaretur: Ea videlicet ratione, vt Godinus vxorem, quam contra canonum decreta duxerat, abiiceret. Qua repudiata, acceptáque vitæ ſecuritate, Burgundiam repetiit. Sed mulier multo aliter quàm ſperari poſſet, iniuriam ſibi illatam inæquanimiter ferens, delatoria aduerſus Gogonẽ vſa fraude, regem adiit, & in medium huiuſmodi detulit ſcenam, quòd ſi in regis præſentiam Gogo adueniret, eum gladio perimere deliberaſſet. His rex credulus, ſecuritatem vitæ ac ſalutis honoríſque ſui, à Gogone ſacramento exegit. Qui dum inſiſtentibus Chranulpho & Wandalberto domeſticis regis, in baſilica ſancti Medardi Sueſſionis, atque ſancti Vincentij Parrhiſiis, iuſiurandum præbuiſſet, nullas ſe inſidias regi machinaturum, neque ſic ei fides adhiberetur, compellitur à memoratis viris in eccleſia ſancti Aniani Aurelianis, necnõ ſancti Martini Turonis, eadem iterare ſacramenta. Cúmque voluntati regiæ ſatisfacturus ad iam dicta properaret loca, inſidiis memoratorum virorum, rege id non abnuente, apud Carnotinos in cõuiuio cum plurimis ſuorum, repugnare quidem volentium ſed minimè valẽtium, nefandiſſimè iugulatur.

Muliebris fraus. *Godinus.* *Godino.* *Gogonis iuramentum.*

Palladij Sedociq; exiliũ. Eo anno Palladius quidam, eiúſque filius Sedocus Toloſatium epiſcopus, incuſante Auiano

uiano duce quòd rebellionis Vvaſconum fuiſſent conſcij, in exilium truduntur. Boſo etiá ex Audoleno patre genitus, indigena Stampéſis, ex præcepto Clotharij, ſtuprum cum regina Sichilde commiſſum ei reputantis, à Barneberdo interficitur duce.

Boſonis cædes.

aliâs Arueberdo.

De ſucceſſore Vvarnarij præfecti aulæ Burgundiæ per Clotharium & regulos ac proceres regni conſultatio: & ſeditione oborta ob cædem Hermarij ab Agniano factam. Cap. XV.

CLotharius autem potétiores omnes optimatum Burgundiæ, Trecas conuenire iubens, de ſucceſſore Vvarnarij cum eis agebat, ſollicitus ſcrutator quem vellet rectorem palatij à rege ſibi præfici. Illis porrò dicentibus, nullius præter dei & regis, ſe velle pati dominium, rex gratanter verba eorum ſuſcipiens, deſiderio quoq; ſatisfecit. Anno XLIIII. regni Clotharij, filiorum regis ac proximorum præſulum quoque Galliæ Clippiaci concilium congregat: vt, quæcunque pacifica regno vel vtilitati eccleſiæ congruerent, ſtatuerentur. Inter primores itaque Franciæ qui conuenerant, quidam Hermarius gubernator palatij Ariberti filij regis ſimúlque baiulus à pueritia, Agniano ſuper ſe irruente, perimitur. Is erat Saxo genere, vnúſque ex optimatibus aulæ regiæ. Qua de re graui orta ſeditione, penè vſque ad mortes lis inſurrexerat, niſi Clotharius,

Hermarij cædes.

aliâs Aginano.

agnita cauſa, tumultum repreſſiſſet auctoritate regia. Nam Agniano copiã ſecedendi in montem cui Marcomirus nomen eſt, attribuit, iuncto non paruo pugnatorum numero, qui ei, ſi ita res exigeret, præſidio forent. Brunulfus verò auunculus Ariberti, frater videlicet Sichildis reginæ collecta nobilium & ſociorum manu, Agnianum debellare tentabat. Quod agnoſcens Clotharius, Leudos, qui maximè indignabantur pro iniqua tanti viri nece, ad ſe euocat, edicítque, ſi ſe habere inoffenſum vellent, ne in bellum prodeant. Eóque modo reuocato eorum impetu, prælium inteſtinum quieuit.

De Clotharij iunioris obitu: miraculoſáque per diuum Sulpitium à febribus ſanatione: déque eiuſdem Sulpitij vitæ ſanctitate. Et beati Eligij aurifabri innocentia & opera.

Caput XVI.

Clotharij Iunioris obitus.

MOnarchiæ ſuſceptę anno XVI. paterni autem regni XLIIII. Clotharius rex moritur: atque in ſuburbano Parrhiſiorum, in baſilica ſancti Vincentij, ſepelitur. Hic Clotharius, iunior appellatus eſt, propter auum ſuum ſimili nomine, cum adiectione tamen ſenioris, dictum: qui primus etiam dici poteſt, iſto exiſtente ſecundo, necnon ſubſequente altero: De quo in poſterioribus declarabitur.

B. Sulpitius

Hunc verò Clotharium beatus Sulpitius (tunc

(tunc quidem archidiaconus, poſtmodum autem Bituricenſium epiſcopus) anteriori tempore à graui liberauerat febrium incommodo, ſeptem prius dierum cõſummato ieiunio. Fuit autẽ patiens: literis eruditus: timoris dei plenus: pauperibus neceſſaria tribuens: eccleſiarum domini atque ſacerdotum vtilitati conſulens. Verũtamen ſubdola malignantium verſutia ſubreptum eſt ei, vt beatum Lupum præſulem Senonum, à ſede propria expulſum, in exilium mitteret. Qui vir tantę ſanctitatis fuiſſe, palàm ex geſtorum ſcriptis ſuorum oſtenditur, vt quadam die celebranti ei ſacra miſſarum ſolennia, cælitus gemma in ſanctum prolapſa ſit calicem. Denique rex pœnitens facti, ab exilio eum iuſſit reduci, & ad ſe perduci. A quo commiſſorum poſtulata impetratáque venia, muneratum eum remiſit ad ſua. Beatus quoque Eligius aurifex probatiſſimus, relicto patrio Lemouicini territorij ſolo, ad eundem regem tranſiens, ſellam auream regiæ dignitati congruam fabricandi, ab eo præceptum pariter & impenſas accepit: & puras ab omni cupiditatis macula gerens manus, quæ ad vni⁹ opificij ſuſceperat vſum, in duo diuiſit: & vnã quidem non minoris magnitudinis, quàm iuſſus fuerat, perfectam reddidit. Quod verò ex attributis ſibi auri ſumptibus ſuperfuit, ne negligens perderet, vel ſuæ concupiſcentiæ ſatiſfaciendo retinere videretur, in minorem conflauit. Qua re princeps perſpecta, laudatum

Bituricẽſium epiſcopus.

Diu⁹ Eligius aurifaber.

illum ac remuneratum, palatij iubet incolere domicilia. Sed de his iſta ſufficiant.

De Dagoberti poſt annunciatam ſibi Clotharij mortem ſtudiis: & Ariberti ac Brunulfi contra eum factione. Déque Corporum Dionyſij & ſociorum inuentione miraculoſa: necnon & Sadregiſilo locum tenente in Aquitania.
Cap. XVII.

FAma itaque defuncti Clotharij ad Dagobertum peruenerat, more ingenij humani, cui ſatis eſt vbi capita acceperit, cætera non requirere. Quapropter Dagobertus lectos è regno Auſtraſiorum quos fidentiores repperit, in Neuſtriam & Burgundiam dirigit, vt ducũ ſiue pontificum, ipſarum gentium, ſibi gratiam ſociarent. Id ab omnibus cum lætitia ſuſceptum: eò quòd cognoſcerẽt regnum ei deberi. Remenſes Dagobertum aduenientẽ primi ſuſcipiunt, inibi principibus memoratarũ nationũ cũ ſummo gaudio cõfluentibus. Ardebat Aribertus, frater eius, aliquid ſibi publicorum cõmitti munerum: pari modo Brunulfus frater Nautildis reginæ, Ariberti auũculus, paulatim ambiendo quoſque potentiores, efficere moliebatur, vt ſpreto Dagoberto, rerum omniũ ſumma nepoti ſuo committeretur. Verùm illi parandæ ſibi potentiæ magis intentum, quàm communi vſui, arbitrati, & quòd eſſet ingenio remiſſior, declinandum æſti-

al. Sichildis.

ſtimauere. Dagobertus tamen optatis poti-
s, Brunulfo dignā factis viciſſitudinem poſt-
odum reſtituere curauit. Compoſitis verò
ga ſe rebus, & ſtudiis omnium qui rem mi-
arem vel adminiſtrabant, vel circa ſuum
nperium conſpirabant, tactus corde atque
ſpectu fraternæ compaſſionis ad miſeratio-
m inflexus, amicorum conſilio, fratrem ex
rte conſortem regni fecit. Collatáque ei
ouincia quæ à ripa Ligeris Vvaſconiam ver-
s, extenditur vſque ad Pyrenæi iuga montis,
ii Galliam ab Hiſpania diſterminat: pactum
iam cum eo ſcripto pepigit, vt priuato con-
ntus habitu, nil amplius de paterno ſperare
beret regno. Qui vbi poteſtatem adeptus
, ſedem regni Tholoſam eligens, ſenſu non
t putabatur) tardus, verùm natura acris ad
eunda negotia, ſtatim ingenio ſuo materiā
ienit. Anno enim tertio poſtquam regnare al. quarto.
perat, totam Vvaſconiæ terram ſubegit, at-
e regnum ſuum latius effecit. Vniuerſa au-
n Auſtria cum Burgundia, Neuſtria quoque, al. Auſtraſia
minio parebant Dagoberti. Cuius actus li-
t à nonnullis ſeparatim digeſti habeantur:
nen ne eos facta eius lateāt, apud quos præ-
a non inuenitur ſcriptura, ea nos libuit per-
ingere. Dagobertus quippe à Clothario ge-
ore venerabili viro Arnulfo, Metenſi pō-
ci, ad erudiendum traditus, pueritiæ annos
ſtudiis exercuit literarum: adoleſcentiam
rò ſuam venatibus (quem morem Francorū

principibus ſæpe fati ſumus fuiſſe familiarem
aſſuefaciens, agere ceruum quadam die inſt
tuit. Qui facilè, induſtria equitum, ac ſagac
tate inuentus canum, ea velocitare qua illu
animal vti conſueuit, ſyluas & montes, &
qua etiam occurrere flumina tranſiens, in vic
cui Catuliacus vocabulum eſt, curſu defertu
in hoc vico ædicula erat, quæ corpora martyr
Dionyſij ac ſociorũ eius tegebat, in quã ſe cei
uus tuto reperto cõfert confugio. Canes eue
ſtigio eum ſecuti, nec ingredi apertis ianui
valentes, oſtiatim oblatrabát. Adueniens Da
gobertus rem ſpectaculo ammiratur dignam
Finitimos deinde rumor iſti9 miraculi, & præ
cipuè Dagobertum, ad reuerentiam ſollicita
ſanctorum. Præterea Clotharius quendam Sa
dregiſilum nomine, rebus ſub ſe tractandi
præfecerat, Aquitaniæ ducatu ſpecialiter e
comiſſo. Hic itaque regis filium, ſuperbia qu
tumebat, deſpicere cõtendẽs, proſperè eum a-
gere non æquo ferebat animo. Excuſatio ſan
erat iuuenilis ætatis, ne tumorem ex ſubiectio-
ne principum contraheret. Fortè Clotharius
venatum iuit: ac non paruo terrarum ſpacio à
filio ſeiũctus, opportunitatem præbuit, vt du-
cem ad conuiuium accerſitum, & contumacia
redargutum, Dagobertus flagellis cædi, bar-
bæque amputatione deturpari præciperet. Au-
dacis itaque facti conſcius, latebra qua ſe inſe-
quente ceruum confugiſſe viderat, ipſe quo-
que ſe recipit. Poſt hæc Clotarius rediẽs, duci
com-

comperta contumelia, ex ſe genito multa furibundus interminans, mittit qui eum accerſirent, dignas pro commiſſis vt lueret pœnas. Interea Dagoberto coram martyribus humili corde proſtrato, ſomnóque oppreſſo, aſſiſtens quidã, venerãdo iocũdus vultu, ne timeat edicit: eúmque non ſolũ præſenti periculo, verùm æterno liberandum ſupplicio, & inſuper ſolio regni donandum ſpondet, ſi tantummodo memorias eorundem ſanctorum ſe ornatum iri promittat. Nec fides promiſſis defuit: Nempe vt non vana quibus ſæpe ludificamur ſomnia fuiſſe intelligeret, hi qui miſſi ad eum à ſacra æde abducendum fuerant, cùm non plus vno miliario à ſanctuario abeſſent, progredi diuina vltrà prohibentur virtute. Redeunt confuſi: eíque à quo directi erant, quæ pertulêre nunciant. Ille eos inertiæ ſimul & infidelitatis arguens, dirigit alios qui quod illi neglexerant implerent. Quos ſimilia paſſos, quaſi nati fautores deſpiciens, per ſemetipſum filium à ſepulchris martyrum auellere cupiens ibat. Sed quia non minus in reges, quàm in alios homines Dei præualet potentia, qui alios arguerat inertes, fit ipſe iners. Tandem agnoſcens Chriſti ac ſeruorum eius poteſtatem, indulget veniam, filióque redit in pacem. Sícq; abeũdi accepta licentia, ædi beatæ ſuccedit, ac precibus deuotis glorioſos martyres ad ſui ſuffragiũ inuitat. Dagoberto tamen (vt poſtea claruit) nullus locus iucundior fuit.

Miraculum à B. Dionyſio oſtenſum.

De Dagoberti cum Bertoaldo Saxonum duce periculoſo prælio: & Clotharij ſubuĕtione mirifica: ipſiúſque Bertoaldi fugientis nece. Cap. XVIII.

AVſtraſiis verò Francis rex inſtitutus à patre, aduerſus Saxones, qui rebellare tentauerant, arma mouit: tranſgreſſúſque Rhenum, cum Bertoaldo Saxonum duce pugna commiſſa, enſe percuſſus in caput deciſos cum parte galeæ crines patri per armigerum mittit, & vt ſibi antequam cunctus corruat exercitus, in auxilium properet mandat. Fortè fortuna affuit: Clotharius enim venationis gratia Longolariam ſyluam petierat: vbi accepto periculorum filij nuntio, graui exagitatus dolore, raptis quos in promptu habebat iuuenibus, ad alios etiam vt ſe ſequerentur directis legatis, breui tempore longum iter emenſus (nam & noctibus viam carpebat) ad filium vſque peruenit, & ea quidem nocte fixis ſuper Vviſerá fluuiũ tentoriis quieuerũt. Mane autem facto, dum Franci plauſus ac voces lætitiæ pro aduĕtu regis Clotharij ederent, Bertoaldus Saxoniæ dux ſuper ripam fluminis prælium præſtolans, audito tumultu, interrogat vt quid tantus in Francorum caſtris oriretur tumultus? dictum eſt ei Clotharium aduenisse regem, atq; ob id diem feſtum agere Francos. At ille ad hæc, falſa (ait) ſpe decepti præ timore deſideria ſomniant ſua. Nam regem, quem ſecum gratu-

aliâs Lãgolariam.

gratulantur manere, certa ferente fama nos compertum habemus vita iam defunctum. Clotharius citeriori armatus ſuperſtãs littori, dum talia ſuperbè profantem audiret, nil dicens, quo maior taciturnitate ſua hoſtibus incuteretur timor, celerrimè galea nudauit caput. Erat quippe eius cæſaries pulchra canitie variata, in cuius aſpectu ab aduerſariis maximè dignoſcebatur. Denique ſtatim à Bertoaldo agnitus, incongrua percepit reſpõſa, in hũc modum à præfato contrariæ partis duce prolata. Tu ne (dixit) hîc muta aderas beſtia? Tũc rex huiuſmodi cõmotus cõuitio, & vltrà quàm dici poſſit exardeſcens ira, capiti repoſita caſſide, calcaribus equum verſus eum impulit, vt tranſmeato flumine ſe de inimicis ſuis vlciſceretur: Franci itidem, iniuria ducis permoti, atque eius exemplo animati flumen natantes tranſibant ſequentes regem qui fugienti Berthoaldo infeſtus inſiſtebat. Grauabatur ſanè ad inſequendum, & põdere armorum, & quòd dum tranſnataret fluuiũ, aqua ſinum eius necnon ocreas repleuerat. Bertoaldus tamen recedendo clamabat ad regem, non æquo & bono illum eſſe intentum qui ſe perſequeretur, ſed quòd ſola hæc ageret laudis cupidine ductus, qui tanti æſtimaretur, vt ſequeſtratus à ſuis, hoſtem terga dare ſibi compelleret. Verendum verò, ne hæc res in contrarium verſa, ipſum potius peſſundaret. Iſta autem dum diceret fugere non ceſſabat: & ſæpe ſe eius

Clotharij regis iam ſenis vigor.

ſeruum, illum verò ſuum fatebatur dominum. Viderique iniuſtum, vt vel ſeruus à clementiſſimo domino, vel dominus à ſeruo, licet inuito ac coacto, perimatur. Verùm Clotharius callidè hæc eum proſequi ſciẽs, nec ea quæ dicebãtur curans, tandem pernicitate equi, quo vehebatur, eum aſſecutus interemit. Sublatóque eius capite, ad filium & cæteros Francos qui triſtes eò quòd eũ conſequi nequirẽt, eius ſaluti timentes, poſt eum iter pro poſſe accelerabant, regreditur: indéque releuatis mœſtitia eorum animis, vna cum eis Saxoniam ingreſſus, ita depopulatus eſt eam, vt nullum in ea hominem viuentem relinqueret, qui longitudinem ſpatæ quam tunc fortè gerebat exceſſiſſet. & Clotharius quidem hoc taliter egit.

De Dagoberti poſt mortem patris in Burgundiam, vt oppreſſos erigeret, profectione: & reliqua peregrinatione: déque eiuſdem repudiata coniuge, cum veſtali matrimonio: & de conſiliariis eius bonis, Arnulfo epiſcopo, Pipino & Chuniberto epiſcopo. Cap. XIX.

DAgobert⁹ autẽ, eo defuncto, totius regimẽ nactus gentis, in Burgundiam ea propoſiti intentione proficiſcitur, vt oppreſſis & calũniam ſuſtinentibus iuſtitiam exercendo, ſubueniret. Ex cuius aduentu fiducia bonis, maximéque pauperibus orta: ſeditioſos verò, atque rapinis intẽtos, formido grauis inceſſerat

ac quædam mentium conſternatio. Qui vbi Lingonas attigit, pauperibus ac viduis ſe adeundi facultate conceſſa, vnicuique, abſque vllius acceptione perſonæ, quod ſuum erat, legibus ſolui fecit: æquitate ſeruata, quam diligit altiſſimus. Poſt hæc Diuionem caſtrum adiit, paria ibidem acturus: indéque Cabillonas profecturus, balneum matutinus ingreditur, præcipiens Amalgario & Arneberto ducib⁹, Vvillebaldo quoque patricio, vt Brunulfum Ariberti fratris ſui auunculum, propter infidelitatem ſibi ſuſpectum, interficerent. Deinde à Cabilonēſi vrbe, per Auguſtidunum, Altiſſiodorum iter dirigens, pòſt per Senonum ciuitatem Parrhiſios deuenit: & Romuliaco villa conſtitutus, Gomatrudem reginam (nouercæ ſuæ Sichildis germanam) eò quòd eſſet ſterilis, conſilio quorumdam Francorum relinquens, Nantildem quandam puellam, à monaſterio raptam, in matrimonium ſibi iunxit. Vſque ad id temporis conſilio beati Arnulfi, Metenſis vrbis pontificis, necnon Pipini, in regno Auſtraſiorum maioris domus officium gerentis, *Arnulfus. Pipinus.* vſus eſt: ideóque tam ſtrenuus támque efficax in adminiſtrando apparebat regno, vt circumpoſitæ nationes eius vererentur nomen, ſuáq; auxilia in ſubiiciendis exteris ſponderent gétibus fide promptiſſima. At verò poſt diſceſſum præfati antiſtitis, conſiliis iam dicti Pipini & Chuniberti, vrbis Coloniæ præſulis, obaudiens, ſuggerentibus eis, æquita-

ti ac iuſtitiæ operam dabat.

De Dagoberti ex Ragnetrude filio: qui dum à beato Amando baptizaretur reſpondit Amen: & poſtea in auaritiam fœdam lapſu, ſpoliationéque templi diui Hilarij: ac libidine eiuſdem: ſed reſipiſcentia conſilio Pipini.

Cap. XX.

POrrò VIII. anno regni ſui, cùm (more regibus aſſueto) ſuperiores Franciæ partes peruagaretur, mœſtúſque eſſet quòd filiũ nõ progeneraret qui poſt ſe regnaret, puellam quandam Ragnetrudem nomine thalamo ſibi ſociauit: ex qua filium eo anno ſuſcepit. Quem dum poſtmodum in Aurelianenſi vrbe, venerabilis vir Amandus Traiectenſium epiſcopus iuxta morem fidelium præſignaret, aſſiſtente genitore pariterque Ariberto Aquitaniæ rege finita oratione, & nullo è tanta exercitus multitudine Amen reſpondente aperuit dominus os pueri (qui non pluſquam xxx. à natiuitate expleuerat dies) ac audientibus cunctis reſpõdit Amen. Statim igitur ſanctus antiſtes eũ regenerauit: quem * Aribertus rex de ſacro fonte leuauit. Magnus ex hoc facto ſtupor cum exultatione, non tam reges quàm vniuerſos repleuit circum aſtantes. Exinde Dagobertus, dum patriam ſæpè ſtudet Neuſtriam inuiſere & regnum, prioris oblitus bonitatis, non ſolum eccleſiarum, verùm etiam quorúmque locuple-

Infans fatur.

* *Airbertus.*

cupletium inhians rebus, improbus effectus eſt prædo. Nam inter alia eccleſiarum Galliæ ſpolia, ex occaſione baſilicæ diui Dionyſij exornandæ, direptas valuas fuſili ære fabrefactas à templo ſancti Hilarij Pictauenſis fertur abſtuliſſe. Quas dum per Oceanum in Sequanã deuehi iuſſiſſet, vt per eam Parrhiſios vſque ducerentur, vna earum fluuio abſorpta: nec poſtmodum dicitur fuiſſe reperta. Luxuriæ tam ineffrænatæ ſe tradidit, vt exceptis tribus, quæ cum nomine cultu etiam fulciebantur regio, plurimus concubinarum illi obſequeretur numerus. Auerſum itaque cor eius à deo fuiſſe æſtimabatur, prorſúſque abalienatum, niſi in ſemet reuerſus, peccata ſua eleemoſynis redimere deliberaſſet. Erat in regno eius Pipinus, de potentiſſimis Auſtraſiorum, familiaritati eius inhærens: qui oderat improbos, nec ſe miſcebat flagitioſis. Hunc quidam malignãtium, Dagoberto adorſi ſunt facere odioſum. Sed domini protectus clementia (cuius in obſeruanda iuſtitia ſectabatur præcepta) & inſidias paratas euaſit, & regi vtilia ſuadendo fideliſſimus apparuit. Cui cohærebat alter, Ega nomine, in conſilij ſalubritate & in principis haud diſſimilis familiaritate. Is erat ex Neuſtria, non mediocri præditus potentia.

Hilarij S. Valuæ.

Luxuria regis.

Pipini probitas.

De legatis ad Imperatorem: & de Imperatorum Focæ & Heraclij geſtis & ſucceßibus Heraclij in Choſdrohem Perſarum tyrannum: eiúſque

nece: crucíſque dominicæ receptione.
Cap. XXI.

TVnc temporis Seruatius & Paternus, qui legatione functi fuerant, ad Heraclium Focæ ſucceſſorem, regreſſi Dagoberto, ſe præſentarunt, dicentes, pacem ſe cũ Heraclio firmaſſe perpetuam. Denique Focas imperator ab vniuerſo deſertus ſenatu (quaſi peruerſa inſaniens mente opes imperij in mare proiiceret, dicens ſe muneribus Neptunum placare velle) ab Heracliano tunc Aphricæ præfecto perimitur. Atque Heraclius, Heracliani filius, ei in imperium ſubſtituitur. Anno IX. poſtquam purpura ſe induerat, hic Heraclius multas prouincias à Perſis peruaſas Reipublicæ reſtituit, aliáſq; grauiter labefactatas vindicauit. Choſdrohe enim princeps Perſarũ, cuncta per quæ tranſibat vaſtando, Hieroſolymam venit: atque inter cæteras eccleſiaſticas ſeu populares manubias, partem ſalutiferæ crucis, quam ibi Helena mater Conſtantini quondam Auguſti reliquerat, aſportauit. Traditóque filio ſuo regno, ipſe in argentea turri (quam ad hos vſus parauerat) aureo reſidens ſolio, vexillũ noſtræ redemptionis, quaſi collegam regni, è latere cõſtituit. Quod vbi Heraclio nuntiatum eſt, cum valida militum manu Perſidem petens, obuiam habuit Choſdrohes filium, cum maxima Perſarum phalange, quæ eum, metu coacta tyranni non voluntate du-

Choſdrohes.

Crucis dominicæ pars.

lucta iuuandi proſequebatur. Et conſpiranti-
bus vtriuſque partis ſtudiis, imperator cum
Perſarũ ductore ſingularem aggreſſus eſt pu-
gnam: propoſita lege, ne quis de vtroq; exer-
citu progrederetur, qui duci ſuo auxilium fer-
ret: Quod ſi quis infringere decretum præſu-
neret, ab ipſo principe ſuo, ſuccisis popliti-
bus, vicino immergeretur flumini. Diu igitur
animoſéque congreſſione facta, Heraclius ad
aduerſarium, vt quid (ait) tui hoc quod con-
ſtituimus præuaricant pactum? Ille reflexa cer-
uice, vt videret quis ſuorum ſe veniret iuua-
tum, ab Heraclio percuſſus equo deiectus eſt
mortuus. Statim Perſæ ſupplices ſe Heraclio
ſubdunt. Qui cum ſuis ad vlteriora progreſ-
ſus, Choſdrohem in memorato repperit fano
reſidentem, & iuxta eum dominicam crucem:
Quem dum interrogaret, vtrum Criſti fidem
ſuſcipere, & ſalutare lignum (quod, licet indi-
gnus honorificè tamen iuxta ſuum tractaue-
rat modum) vellet adorare, illéque reſpon-
deret nullatenus id ſe facturum, Heraclius eũ
ilico interfecit, peruagatúſque vniuerſam
Perſidem, filium Choſdrohe paruulum (quem
cum eo inuenerat) baptizari præcipiens, eidẽ
præponit: & argentum quidem turris exerci-
tui, aurum verò reſtaurationi deputans eccle-
ſiarum, cum multimoda præda ac VII. ele-
phantis, aſſumpta etiam ſaluatoris cruce, Hie-
roſolymam, indéque Conſtantinopolim re-
meauit.

Heraclij ſtratagema.

De Heraclij forma: & præſagij quo ſe à circũciſi pellendum viderat errore: nam Iudæos pro pterea perſequebatur è Franciáque pellendo curauit: cùm à Sarrhacenis fuerit pellendus de eorũ itaque agitur prælio & Heraclij morte CAput XXII.

FVit autem vultu decorus, viſu hilaris, me diocris ſtatura, egregiæque fortitudinis qui & leones ſæpe in arena, & plures ſolus in terfecerit. Cúmque literis abundè eſſet inſtru ctus, ad vltimum aſtrologus efficitur. Agno cens itaque in ſignis ſyderum, imperium ſuum à circunciſa gente vaſtandũ, & autumans id d Iudæis fuiſſe præmonſtratũ, per internuncio Dagobertum rogauit regem Francorum, cunctos Iudaicæ ſtirpis, qui in prouinciis il ſubiectis manebant, Chriſtianos fieri præc peret: Eos verò qui nollẽt, aut exilio aut mo te damnari. Quod Dagobertus volens effeci omnes qui noluerunt baptiſma ſuſcipere pro cul à finibus eliminans Franciæ. Porrò Hera clio non de Iudæis, ſed de Sarrhacenis fuera præoſtenſum. Agareni ſiquidem (qui & Sar rhaceni) gens perfida, ab Abraham cum ori gine ritum trahẽs circũciſionis, à radice Cau caſi montis progreſſa, terras Heraclij popula tum venerunt. Contra quos lecta militum ma nus à Cæſare directa, grauiter eſt ab hoſtibu cæſa. Nam centum quinquaginta millia ex m litibus interiſſe referũtur. Spolia cæſorum v ctor

Iudæi expelluntur Frãcia

Origo Turcarũ

Strages inſignis.

ſtores rapta Auguſto per legatos recipiēda miſerunt. At ille qui vltionem potius meditaretur, non ſolùm oblata reſpuit, verùm ipſa legatione Alanos in adiutorium ſui, reſeratis portis quas Alexander magnus Caſpio monti impoſuerat, ad centum quinquaginta fermè armatorum millia pretio eduxit. Sarrhacenorum duo duces erant, qui ducenta millia armis inſtructa in bella ducebant. Cúmque vtérque exercitus procul à ſe inuicem caſtra poſuiſſet: nocte quæ diem belli præcedebat, ſubito in caſtris Græcorũ quinquaginta duo millia pugnatorum exanimata in ſtratis reperta ſunt. Qua de re reliqui metu perculſi, in diuerſa fugerunt: regnum ſuum depopulandum aduerſariis relinquentes. Qui, quaſi accepta iniuria quòd obuiare auſi hoſtes fuiſſent, vehementius vaſtationi inſtiterunt. Tantæ cladis nuntio Heraclius accepto, diffidens ſe poſſe reſiſtere, cùm iam illi maiore propè Aſiæ parte peruaſa Hieroſolymam infeſtare diſponerent, in morbum incidit: & procedente in deterius corporis ægritudine, vſque ad languorem animę videlicet in Eutychis delapſus eſt ſectam. Sociata quoque iure connubij ſororis ſuæ ſibi filia, xxvi. ſuſceptæ poteſtatis anno diem clauſit vltimum. Cui ſucceſſit Heraclona filius, cum matre Martina. Hic etiam duobus annis rerum ſumma potitus, fratri Conſtantino iura reliquit imperij.

Alanorum eruptio.

Exercitus ingens.

Heraclij in hæreſim lapſi mors.

De morte Ariberti regis Aquitaniæ & eius filij Chilperici: déque negociatoribus Francis malè à Sclauis acceptis: & de legatione ad Samonem Sclauorum regem: & prælio cum eis commiſſo, eiúſque exitu Francis infelici.

Cap. XXIII.

ANno IX. Dagoberti regis, Aribertus frater eius, Aquitaniæ rex, moritur, relinquens paruulum filium nomine Chilpericum: qui non diu rebus humanis ſuperfuit. Opinio mortis eius Dagoberto aſcribebatur. Qui eius cõperta morte, Barẽtum ducẽ ad peruadẽdum eius regnum, vel ad theſauros ſibi adducẽdos direxit. Barentus verò grauè diſpẽdium exinde feciſſe memoratur. Eo tempore, commutatores mercium ex Francia, Sclauorum ingreſſi patriam, à Sclauis rebus expoliati ſuis, & qui reſiſtere tentauerant interfecti ſunt. Quapropter quidam, Sicharius vocabulo, miſſus à Dagoberto ad Samonem memoratæ gẽtis principem, poſtulaturus de commiſſis iuſtitiam, dum ſciret ſe à Samone nolle videri, veſtibus quibus Sclaui vtebantur, ne agnoſceretur, indutus, conſpectibus ſe offert regis præſentiam ſuam refugientis: & quæ ſibi in mandatis tradita fuerant prolocutus, ait non debere eum contemptui habere gentem Francorum, eò quòd ipſe, ac populus ei ſubiectus obnoxij forent ſeruitutis Dagoberto eorum regi. His verbis Samo prouocatus ad iram reſpondit

Barentus.

Samo rex.

pondit ſe cum populo ſuo, ſimul & terra, Dagoberto libentiſſimè pariturum, Si tamen (inquit) diſpoſuerit nobiſcum amicitias conſeruare. Ad hæc Sicharius: Non eſt (ait) poſſibile, vt ſerui Chriſti cum canibus fœdera iūgant. Et reſpondente Samone, quandoquidem vos ſeruos profitemini eſſe dei, & nos eius ſumus canes, ideo ea quæ vos nequiter contra eius genitis voluntatem vt inutiles famuli, nobis frequenter conceditur morſibus ipſa vlciſci, ſtatim eiectus eſt Sicharius de conſpectu ipſius. Qua exaſperatus Dagobertus contumelia, lectas ex Auſtria dirigit militares copias, ad debellandam * Vvinidorum gentem. Quibus fuere auxilio Alemanni cum Rotberto duce, necnon & Langobardi. Qui in ea, qua congreſſi parte victoriam adepti, plurimum captiuorum ad propria redeuntes abduxerunt numerum. Auſtraſij verò Franci Vvinidos, qui in Vogaſtro ſe confugerant caſtrum obſidione clauſerunt. Quam dum ſegniter amminiſtrarent, irruentibus ſuper ſe hoſtibus grauiter afflicti, caſtra cum tentoriis deſerentes aufugerũt. Hac victoria Vvinidi animoſiores redditi, in Toringam & circumiacentes Francorum terras ſeſe effundunt. ita vt Deruanus dux, qui vrbibus præerat Sclauorum quæ vſque ad id tempus Francis paruerant, deſperatis rebus ſe ad cæteros transferret Sclauos. Enimuerò non tam virtute Vvinidorum hæc clades accidit Francis, quantum ignauia Auſtraſio-

** Vvinilorũ.*

al. Vogaſteo.

Franci vincuntur.

rum. Alioqui vindictam quam ſub Clothari
in Saxones, hanc ipſam ſub Dagoberto i
Sclauos exercuiſſent.

De contentione inter Auares Hunos & Bulgaros de rege deligendo: & de Bulgaris expulſis à patria & Franciã inuadere parantibus vna nocte cæſis.
Caput XXIIII.

HIs diebus inter Auares cognomento Hu
nos, & eos qui Bulgari dicuntur magı
ſurrexit contentio, cui deberetur regni ſu
ceſſio, vtrum ex Bulgaris orto, an ex Auaru
ſemine procreato. Lis vſque ad arma deduct
Hunis victoriam peperit. Victi Bulgari, &
propriis exules terris, Dagobertum expetu
regem Francorum, poſcentes vacantem tell
rem ſibi concedi ad habitandum. Ille hyem
tum eos in Baioariam dirigit: donec cum am
cis deliberaret quid de eis ageret. Quibus p
domos Baioariorum hoſpitantibus, rex hab
to cum familiaribus tractatu (veritus ne qu
noui molirentur) euocatis Baioariis hoc d
dit in mandatis, vt vnuſquiſque eum qui apı
ſe hoſpitaretur cum coniuge ac liberis cõtrı
cidaret. Quod factum eſt: & vna nocte, qı
tam crudeli operi deſignata erat, omnes n
ci traditi ſunt.

Veſperæ Sicilianæ.

Bulgari cæduntur.

De regibus Hiſpanis & bello eis à Dagoberto per Bı

per Burgundiones illato: & de Miſſorij poſtulatione & direptione: ac recompẽſatione. Cap. XXV.

POrrò apud Hiſpaniam defuncto Siſebodo rege clementiſſimo. Sentila ſucceſſit in regno. Qui dum multa in ſuos crudelia exerceret, quidã Siſenandus, haud ignobilis Hiſpanenſis ad Dagobertum ſe contulit, rogans auxiliari eum ſibi, quo Sentilam Hiſpania expelleret. Dagobertus vniuerſam regni Burgundionũ militiam proficiſci eò iubet, auxiliũ Siſenando laturam. Igitur vbi in Hiſpaniam diuulgatum eſt, ad ſubſidium ſui Siſenandum ducere exercitum, illico cuncti Sentilam, iamdudum ſibi odioſum, deſerũt, ac illum alterum bello aptiorem, ſine pugna ſecuti, ſublimãt in regnum. Abundantius & Venerandus duces cum exercitu tantùm Tholoſano, Cæſar auguſtum vſque Siſenãdum proſecuti ſunt: Vbi nobiles Gothorum ſe ei tradiderunt: & ipſi ab eo donis munerati, ad propria redierunt. Poſt hoc Dagobertus directis Amalgario & Venerando legatis, poſcebat promiſſa ſibi ſolui. Spoponderat enim Siſenandus ſe ei miſſorium aureum ex theſauris Gothorum daturum, quẽ olim Torſimodus (qui apud Gothos regnauerat) ab Æthio Romanorum patricio dono acceperat. Quem dum legatis rex libenti animo tradidiſſet, Gothi ſpeculati quòd per illos trãſeundum foret iter, miſſorium diripiunt, nec

Henrici Hiſpan. regis & Bertrã. Queſclini ſimile exemplum.

Miſſorius aureus.

eũ publicis paſſi ſunt offerri ærariis. Quãobrẽ Siſenandus poſtea Dagoberto regi, pro recõpenſatione miſſorij ducenta millia ſolidorum annumerauit argenti. Quos Dagobertus baſilicæ ſancti Dionyſij largitus eſt: in cuius conſtructione quantum liberalitatem oſtenderit ſuam, in ſequentibus declarabitur.

De bello quod in sclauos parauit Dagobertus à Saxonibus ob tributi leuationem fictè ſuſcepto: ſed à Sigeberto filio regis feliciter geſto. Cap. XXVI.

Scara Teutonica vox.

Tributum quod Saxones Francis ſoluebant.

ANno autem decimo poſtquam præfatus Dagobert⁹ regnare cœperat, memor malitiæ Sclauorum in ſuos, collegit lectam è Frãciæ bellatoribus ſcaram, quam nos turmã vel cuneum appellare poſſumus. Cui properanti ad capiendam vltionem ex inimicis, occurrêre Saxonum legati, ſpondentium ſe fore vindices contumeliarum quæ Francis illatæ erãt ſi tributo quod regiis exhibebant vſibus leuari meruiſſent. Quingentas namque vaccas inferendales à Clothario ſeniore, Clodouei filii Chilperici patre, regiæ mẽſæ inferre iuſſi fuerant: Quæ ideo inferendales dicebantur, eo quòd ſingulis inferrentur annis. Dagobertus verò, ſapienti Auſtraſiorum conſilio, petita non abnuit, eo videlicet pacto, vt per ſuccedentia ſemper tempora, Francorum limitem ſibi vicinum Saxones cõtrá aduerſantium defenſare

ſenſarent incurſus. Hoc pactum ſacramento quidem ſuper arma (vt eis mos erat iurãtibus) firmatũ: ſed nulla efficacia factorum eſt ſtabilitũ, licet cenſu quẽ ſoluere ſolebant liberati eſſent. Sequẽti etiã anno, cũ aſſiduis Sclauorũ incurſionib⁹ Toringia laboraret collato cum põtificibus ac ſenioribus gẽtis conſilio, Dagobertus filium ſuũ Sigebertum Auſtraſiis præpoſuit, vt fungeretur rectoris munere cum regni honore. Tutores duos filio delegauit, Chunibertum Campaniæ præſulem, & Adalgiſum palatij rectorem. Theſaurum etiam eis ſufficientem tribuit: & quæcunque conceſſit, teſtamento cuncta inſeri ac ſigilli impreſſione ſignari mandauit. Deinceps quandiu Sigebertus vixit, ſtudio ac induſtria Auſtraſiorum irruptiones refrænatæ ſunt Vvinidorum.

De Clodouei filij Dagoberti ortu: & de regnorum inter Sigebertum & eum per patrem diuiſione: & de Denteleni Ducatu recepto. Cap. XXVII.

Anno XII. regis Dagoberti, eidem de regina Nantilde naſcitur filius nomine Clodoueus: qui & Hludouicus inuenitur nuncupatus. Vnde rex, ſuggerentibus iis qui vtilitatibus regni conſulere videbantur, æqua lance inter hos duos filios regnum diuidere ſtatuit. Sigebertũ itaque ſeniorem ex liberis, Auſtriæ (vt prælibatum eſt) regem inſtituit: Clodoueũ

verò minorem natu, pari digitate Neuſtriæ ac Burgundiæ præſecit: Reſtituto etiam ducatu Denteleni, qui vſque ad illud tempus ab Auſtraſiis iniuſtè retinebatur poſſeſſus. Quod quamuis Auſtraſij ęgrè tulerunt, metu tamen Dagoberti & ad præſens confirmauerunt, & in poſterum ſtabile fore promiſerunt.

De Sadregiſili ducis nece: & filiorũ eius ob ignauiam & paternæ cædis negligentiam exhæredatione. Et de bello in Vaſcones feliciter geſto, præterquam quòd Arembertus dux perierat.

Caput XXVIII.

ANno XIII. regnante Dagoberto, Sadregiſilus dux Aquitanorum à quibuſdam hominibus, gladiatorio aduerſus eum animo inſurgentibus, trucidatus eſt. Hic eſt Sadregiſilus quem à Dagoberto, adhuc in pueritiæ annis cõſtituto, ſuperior declarauit ſermo flagellis cæſum barbæ raſione deturpatum. Cuius filij cùm vltores potuiſſent fieri effuſi ſanguinis paterni, maluerunt viuere deſides ac otioſi, quàm perurgẽdo armis homicidas, cruorem exigere interfecti. Idcirco in publico Frãcorum conuentu, à quibuſdam proceribus ſecundum leges Romanas (quę ſanciunt à paterna eos decidere hæreditate debere, qui noluerint interfecti necem vindicare) omnibus paternis expoliati ſunt bonis, atque inanes relicti. E quorum poſſeſſionibus, multas Dagobertus

bertus tribuit eccleſiæ ſancti Dionyſij obſequia curantibus.

Anno XIIII. Dagoberti, dum ei nuntiatum fuiſſet Vaſcones à ſuo imperio deficere velle, exercitum Burgundionum cum XII. ducibus eò dirigit. Qui commiſſa cum hoſtibus pugna eoſdẽ acie ſuperarunt, & multos ex eis captiuos ducentes, terram eorum rapinis ac incendio deſolauerunt. Denique cùm ſumma felicitate totus ad propria rediſſet illæſus exercitus, ni dux Arembertus, cum maxima parte nobilium, & etiam veteranorum, ex his quos ſecum duxerat in valle Robola, à Vaſconibus fuiſſet interfectus. Huius tantæ multitudinis quæ Vaſconiã bello ſubegit, licet multis rectoribus vteretur, princeps fuit * Audoenus: qui multis in præliis ſub Theodorico inuentus eſt ſtrenuus: cui prærogatiua omnis de ſummis reſeruabatur rebus. Ad quem accedentes Vaſconum primores, rogauerunt parci ſibi, promittentes ſe Dagoberto regi præſentaturos, & de quibus arguerentur ſatisfacturos. Hæc ille allegata ſine dolo intelligens, exercitum vnde venerat reduxit. * *Audonius*

De legatione ad Iudicahilem Britanniæ regem: cum quo Eligius vir bonus fœdus pactus eſt: déque Iudicahilis Audoeníque religioſitate. Cap. XXIX.

His ita patratis, legatio à Dagoberto ad Iudicahilem regem Britanniæ dirigitur: vt

quæ Britanni contra Frãcos malè geſſerant emendarent: alioqui vniuerſas copias, quæ è Vaſconia redierãt, cõminatus eſt ſe Britonum finibus immiſſurum. Aſciſcitur ad hanc Eligius exequendam legationem, ſpectatę vt pręoſtenſum eſt, fidei vir. Qui plurima cum Iudicahile allocutus de pace, non ſolum vt Frãcorum optemperaret regi perſuaſit, verùm in Clippiacum villam, vbi tunc Dagobertus morabatur, regem ſecum perduxit. vbi memoratus princeps & correctionem commiſſorum, & ſubiectionem ſui Britannicíque populi obtulit: ac pacem perpetuã cum eo iniit. Cúmque Dagobertus ad curanda (iuxta morem) epulis regalibus corpora ſe contuliſſet, Iudicahil palatio egreſſus ad domum Dadonis referendarij (qui & Audoenus dictus) eò quòd religioſæ vitæ teſtimonium haberet, perrexit, ibíque pranſus eſt: Erat enim ipſe Iudicahil religioſus valde, audierâtque prædictum Dadoné ſtudium ſanctæ conuerſationis habere. In craſtinum valedicens Dagoberto regi, præmiíſque regalibus ab eo donatis, in regnum ſuum eſt regreſſus.

De Dagoberti in eccleſias munificentia. Et de concione eius in concilio procerum regni: déque teſtamento & donationibus eius.

Caput XXX.

EO anno, rex Dagobertus omnibus circumpoſitis gentibus nationibúſque ſibi ſubiugatis,

gatis, pacéque per circuitum facta, ad pietaté intendit. Vtque ſe gratum, cœleſtibus in ſe ſupra modum fluentibus beneficiis, demonſtraret, vniuerſas penè Galliæ eccleſias, patrimonij ſui hæredes inſtituit. Conuocatiſque filiis, ac turba amicorum, generale indixit placitum in loco nuncupato Bigargio. Ad quod properè conuenientibus cunctis Franciæ primorib9, x. Kal. Maias rex ſolio reſidẽs aureo, hoc apud eos diſſeruit modo. Cauſa modo, mihi amantiſſimi filij & quicunque adeſtis Frãcorum potentes, vtilis ac fructuoſa viſa eſt vos conuocandi intentio, vt de iis quæ pro remedio animæ meæ agere inſtitui non ego ſolus mihi applauderem. Quia etenim caduca gerimus corpora animáſque immortales, magna nobis, ſi diſſimulare nolumus, eſt indicta probitatis neceſſitas. Ne ſi (quod abſit) minus fuerimus intenti, nõ ſolùm corruptionem quam ſperamus corporum, verùm & ipſam æternitatem animarum perpetuis tradamus incendiis. Ideóque ego reminiſcens iuſtis repromiſſa præmia, & pręparata iniquis ſupplicia, memor etiã malorum quæ geſſi, teſtamentum ſcribere decreui, quo omnes regni noſtri ſanctorũ baſilicas iſto tempore famoſas, hæredes faciamus earũ quæ eis à nobis traditæ ſunt rerum. Conſtitui etiam quatuor fieri vno tenore exemplaria, & ea manibus ſubterfirmare, non tantum meis, ſed etiam filiorum meorum Sigeberti ac Hludouici, quos hodie reges conſtituo, veſtris quoque

Concio Dagoberti.

qui aſtatis ſanctiſſimi pōtifices, necnon gentis noſtrę principes. E quib⁹ vnū Lugduni in Gallia, aliud Parrhiſiis, tertium Mettis in archiuis eccleſiarum cuſtodienda dirigimus. Quartum autem, quod præ manibus habemus, in theſauris noſtris adſeruari præcipimus. Cúmque, poſt depoſitam à nobis carnis ſarcinam, vnuſquiſque præſulum qui locis præcepto inſcriptis præfuerint, ſibi aſſignata ſuſceperint, rogamus & obteſtamur per terribile domini noſtri Ieſu Chriſti nomē, vt memoriā noſtri trib⁹ in hebdomada diebus per ſequentes annos faciant. Ac pro requie animæ noſtræ, ſacrificiū offerant ſalutare: noménque noſtrū, quaſi perpetuū tenentes memoriale, libro inſerant vitę.

Forma teſtamenti & donationum Dagoberti.

Huius exemplar partim hîc inſerere ſtuduimus: quatenus piiſſimi principis pateſcat quātus erga Deum ſanctóſque fuerit deuotionis affectus. Eſt autè huiuſmodi. In nomine Trinitatis domini dei omnipotētis, apoſtolicis patrib⁹, pontificib⁹ videlicet, ac abbatibus, & reliquis ſacerdotibus intra regnum noſtrum conſiſtentibus Dagobertus rex Francorum. Quātum intellectualis ſenſus humani poteſt mente ſagaci penſare, atque ſolerti indagatione perpendere, nihil amplius valet in huius ſæculi luce ac fugitiuo gaudio lucrari, quàm quod de rebus tranſitoriis, locis venerabilibus quis ſtudeat in alimoniam pauperum impendere: quatenus qui fragilitatem naturæ generaliter patiuntur, priuſquam ſubitanea tranſpoſitio eueniat,

eueniat,pro ſalute animæ inuigilēt: vt non inueniatur quiſquam imparatus, vel ſine aliquo reſpectu diſcedat è ſeculo. Quin potius, dum propriæ libertatis iure ſubſiſtit, ex caducis ſubſtantiis intra æterna tabernacula vitam ſtudeat mercari perpetuam: vt inter iuſtorum conſortium deſiderabilem valeat locum adipiſci, &c. Itémque poſt pauca. Itaq; nobis ſana mēte ſanóque concilio placuit, & (vt diximus) deuotio diuina nos ammonuit, vt pro ſalute noſtra & pro æterna retributione conſcribēdum præciperemus teſtamentum: & pro immutabili beneficio quatuor vno tenore firmauimus inſtrumenta: & quicquid vbique per loca ſanctorum contulimus, inibi ſimili annotatione contexuimus. Ex quibus vnum Lugdunum Galliæ direximus: Aliud verò Parrhiſiis in archiuis eccleſiæ commendauimus (vt ſupra dictum eſt.) Deinde ſubiungitur. Donamus igitur ad baſilicam ſancti Vincentij Parrhiſiis, vbi ſepulturam, quandoquidem deus iuſſerit, habere diſponimus, donatúmque in perpetuū eſſe decreuimus, villam cognominatam Cumbis, in pago Parrhiſiaco: quam Vrſa filia Alderici tenuit. Pari modo ad baſilicam ſancti Petri apoſtoli Parrhiſiis, vbi ſancta Genoueſa requieſcit in corpore, villam Drauernum in Brigeio. Ad baſilicam verò diui Dionyſij item Parrhiſiis, vbi cum ſociis ſuis requieſcit, villam Brannatem in Brigeio. Ad baſilicam dominæ ſanctæ Columbæ & domini ſancti Lupi Seno-

Donatio Dagoberti.

al. Guaſtinēſe nis, villam Grandencampum in Gauſtinenſi & cætera, quæ ibi plura continentur. Ad vltimum verò intulit. Vos autem boni filij, cōſiderantes primùm naturæ religionem, cuius gratia etiam beſtias ligat, Manete fratres. Nolite exuere quo onerati eſtis: deinde reueremini me patrem veſtrū: qui rogare malo, cū poſſum iubere, vt ſtatuta noſtra inconuulſa ſeruetis, ſicuti veſtra à ſucceſſoribus veſtris ſeruari voletis: profectò ſcientes, quòd ſi à nobis ſancita cōtemptui habueritis (quod nō arbitror) pari modo & veſtra à poſteris contemnentur decreta. His dictis & cunctis longæuam ei felicémque optantibus in hoc ſæculo vitam, ac in futuro manentem, ſalutatis omnibus cœtū dimiſit, vt rediret vnuſquiſque ad ſua.

Religio ſeu neceſſitudo naturæ.

De fide præſtita Francis à Vaſconibus: & de Abbatibus S. Germaui. Cap. XXXI.

QVintodecimo verò regni ſui anno, omnes ferè ſeniores Vaſconiæ, cum Amando duce, ad eum Clippiacum venerunt: eiúſq; formidātes præſentiam, in oratorium ſancti Dionyſij confugerunt. Quos etſi dignos morte iudicauerat, reſpectu tamen ſanctorum quorum expetierāt memoriam, eis indulſit vitam. Qui ſacramento fidem dantes, ſe de cætero fideles Dagoberto, ac reliquis poſt eum regibus fore Frācorum, ad patriam ſuā permiſſi ſunt redire.

Vaſcones ſub iecti Francis.

His diebus vita decente Ganſcione ſancti Germani

Germani abbate, Germanus regiminis locum ſuſcepit. *Abbates S. Germani.*

De Grimoaldi regis Langobardorum geſtis: & fratrum eius cæde: déque Conſtantino imperatore (qui & Conſtans dictus eſt) Beneuentum obſidente: & de crudelitate eius & exitio & Mezentij tyranni: déque Conſtantij imperio. Cap. XXXII.

DAgoberto igitur pacificè apud Gallias regnante, Langobardis Grimoaldus præerat: qui extincto Godiberto Ariberti regis filio, & eius fratre Percharito Italia pulſo, regnum arripuerat. Hic eſt Grimoaldus, de quo præfati ſumus ꝙ prædicta euerſa vrbe, Auaré, à quo captiuus adhuc puer ducebatur, vt dictũ eſt, occiderat. Cuius fratres Taſonem ac Caconem, Gregorius Romanorũ patricius, in ciuitate Opitergina doloſa fraude peremit. Nam promittens Taſoni ꝙ barbam eius præſcindẽs (iuxta morem antiquorum) eũ ſibi adoptaret in filium cũ fratre ac paucis fideliũ ad ſe venire ſuaſit: ingredientíque vrbem portas poſt tergum claudi præcipiens, milites armatos qui eum interficerent direxit. Quod vbi qui ingreſſi erãt animaduerterunt, vltimum ſibi vale dicẽtes, per plateas ciuitatis diſperſi obuios quoſque trucidabant. Maximáque edita ſtrage, tandem pauci à pluribus circumuenti, obtrũcantur. Gregorius itaque qui ſpoponderat

ſe barbam Taſoni abſciſſurum, nō ſolùm ba
bam verùm & amputauit eius caput. verunt
mē ne periurus diceretur, barbæ quoque ſun
mitatem inaniter præcidit. Quapropter Gr
moaldus regno potitus, Opitergium funditu
euertit in vltionem fratrum inibi peremptor
Cuius temporibus Conſtantinus Auguſtus, q
& Conſtans dictus eſt, Langobardos Ital
pellere cupiēs, tranſmeato Adriatico mari Be
neuentum obſedit. Vnde ſubito aduentu Gr
moaldi territus, diſceſſit, relicto cum exerc
tu quodam ex optimatibus nomine Saburre
qui cū Grimoaldo prælio cōflxit. Tunc vnus
Langobardis, vocabulo Amalōgus, qui reg
contum ſolitus erat ferre, quendam Græcu
lum eodem conto percuſſum è ſella equitato
ria ſuper caput ſuum eleuans, reliquos perte
refactos fugere compulit. Talia agnoſcens in
perator, iracundiam corde conceptam in ſuo
(hoc eſt Romanos) conuertit, móxque Rom
pertendit: & à Vitaliano papa honorificè ſu
ſceptus, primo quidem die obtulit beato Pe
tro pallium auro textum, in craſtinum verò, &
per XII. continuos dies quibus ibi reſedit, om
nia quę fuerant antiquitùs in ornamentum ci
uitatis ex ære inſtituta, deponi iuſſit: in tantum
vt etiam baſilicam beatæ Mariæ (Pātheon an
tiquitus vocatam) diſcooperiret, teguláſque e
ære factas exinde auferret, eáſque cum alii
ornamentis Conſtantinopolim tranſmitteret
Qui tamē, vbi Siciliā attigit, meritas tantarum
iniqui

niquitatum pœnas luit. Nam eiuſdem inſulæ incolas, Calabriæq; ac Sardiniæ atque Aphricæ afflictionibus tam grauiſsimis attriuit, vt vxores à maritis & filij à parentibus ſeparati, duram cogerentur perpeti ſeruitutem: Itaque imperator ſuis, quàm hoſtibus, infeſtior, à mulieribus eius ſæuitiam execrantibus in balneo interficitur. Poſt quem Mezentius in Sicilia tyrannidem arripuit. Quo pari modo ſine mora punito, capitéque eius Conſtantinopolim perlato, Conſtantinus, Conſtantini de quo præmiſimus filius, decē & ſeptem annis Romani tenuit gubernacula imperij. Sanè patris eius temporibus, Vitalianus papa Theodorū archiepiſcopum & Adrianum abbatem in Britanniam direxit, ad corroborandam, quam beatus Gregorius in Anglorum gente ſeuerat, fidei Chriſtianæ ſegetem.

al. militibus.

Conſtantini imperatoris exitus.

De Dagoberti laudabili obitu & ſepultura: ac ædis diui Dionyſij ædificatione & ornatu. Cap. XXXIII.

PОrrò inclytus rex Francorum Dagobertus annis XVI. glorioſa functus regni adminiſtratione, in Spinogilo (villa ſuper fluuium Sequanam ſita, haud procul à Parrhiſiis) conſtitutus, profluuio ventris laborare cœpit: indéque obſequentium manibus ad baſilicam ſancti Dionyſij delatus, dum ſe incommodo vltimæ ægritudinis ad mortem vrgeri intelle-

xiſſet, Egam conſiliarium ſuum ſumma cur
celeritate ad ſe venire mandauit:ſéq; diſceſſu
rum é præſenti ſeculo intimans, vxorem ſuam
Nantildem ac filium Clodoueum eius tuition
commiſit, & vt ſecundum prudentiam ſibi
deo conceſſam filium enutriret, piéque regn
diſponeret, ammonuit. Cæteris etiam optima
tibus ac pontificibus Neuſtriæ ac Burgundi
accerſitis, filio eos, eíſque filium commendãs
XIIII. Kal. Februarij diem clauſit extremum
Cuius corpus conditum aromatibus ſepultum
eſt in eccleſia ſancti Dionyſij, in dextro later
ſepulchri ipſius martyris. Denique, vt ſuprà o
ſtenſum eſt, cum ſe ornatum ire illius memo
riam ſociorúmque eius pollicitus eſſet, tem
al. eis cõdidit. plum eius condidit vniuerſis quæ in Gallia tũ
Aedes diui Dionyſii. temporis erant excellentius. Nullúmque im
penſis ſtatuens modum, marmoreis illud co
lumnis ſimilíque venuſtauit pauimento, im
menſo ædificandi ſumptu & exquiſito fabri
catum decore. Nec minor illi in aliis quoque
ornatibus intentio. Nam veſtibus auro texti
& palliis holoſericis, totũ interiorem circum
dedit templi ambitum. Ordinem pſallentium
vti apud ſanctum Martinum Turonis, necnon
apud ſanctum Mauritium Agaunis, & apud
ſanctum Germanum Parrhiſiis agebatur, inib
inſtituit: prædia verò tam innumera fratribus
in eodem loco deo famulantibus, ſiue matri
culariis eccleſiæ, cõtulit, vt deuotio animi eius
plurimis ammirabilis eſſet. Fuit etenim idem
re

ex Dagobertus admodum cautus, ingenio a- *Dagoberti præconia.*
utus, circa beneuolos & ſibi fideles man-
ietus: rebellibus autem ac perfidis valde ter-
bilis. Exercitiis corporis, maximéque ve-
ationi deditus: atque in omni agilitate cor-
orea ſtrenuus: peritia quoque atque virtute
ı bello prǽualidus.

De viſione facta Anachoritæ ſuper ſtatu Dagoberti regis defuncti: & quid proſit templornm ornatio & obſit ſpoliatio.
CAput XXXIIII.

CÆterum eo tempore quo terminum ſortitus eſt vitæ quidam illuſtris Anſoaldus no
ıine, defenſor Pictauenſis eccleſiæ, partes
eragrabat Siciliæ. Qui dum euectu reuerte-
etur nauali, appulit ad quandam breuem in-
ılam, præſentia ac meritis cuiuſdam ſolitarij
ui Ioannes dicebatur redimitam. A quo, dum
e ſalute animæ cum eo ſermocinaretur, inter-
ogatus, vtrum regem Dagobertum cogno-
iſſet, illéque ſe eum optimè noſſe reſpondiſ-
et, rurſum à ſene rogatus mores vitámque re-
is expoſuit. Cui ſenex. Cum (ait) multa vigi-
arum ac ieiuniorum ſimúlque ſenectutis fati-
atione depreſſus, paululum membra ſopori
ediſſem, aſtitit mihi quidam veneranda de-
orus canitie, monẽs vt properè ſurgerem, &
ro Dagoberti regis anima, quæ eadem à cor-
ore exierat hora, domini exorarem clemẽtiá.

Quod cùm facere maturatò curaſſem, appa ruerunt ſubitò haud procul in pelago defor mes truculēta facie dæmones, vinctum regem Dagobertum per ſpacia maris agitantes, infli ctíſque inſuper verberibus ad Vulcania loca trahentes. Qui diſtentus cruciatibus, inter a gitationes & verbera quorundam ſanctorum audiebatur poſtulare ſuffragia: Cum repent aperto cœlo, inter fulmina in fluctus cum fra gore ruentia, viſi ſunt deſcendiſſe viri decor nitentes mirabili. Requirere cœpi ab eis qu eſſent. Qui dixerunt ſe eſſe illos quos Dago bertus ad ſuum vocauerat auxilium, Dionyſi videlicet ac Mauritium martyres, necnō Mar tinum confeſſorem. Hi ereptam dæmonibu animam ſecum ad æthera leuauerunt, canen tes hunc pſalmum, Beatus quem elegiſti & aſ ſumpſiſti domine, habitabit in atriis tuis. Hæ vir ille venerabilis Ioannes, Anſoaldo retuli ſe vidiſſe. Quæ ille in Gallias reuerſus, ſancto Audoeno narrauit: qui ea, in vna conſcripta chartula, poſteris reliquit in ordinem hiſtoria digerenda. Ex qua re datur intelligi, nullo modo à ſanctis ornatum contemni, quem ac eorum memorias deuoti conferunt viri. Quā quam enim quorundam calumniatorū, & cun cta deuorare cupientium hæc vox ſit, Nil (aiūt deo vel ſanctis eius proſunt aurum, ſiue argen tum ligno affixum, ſeu parietibus dependen tia pallia, non tamen ſine cauſa vltione punit ſunt diuina. Balthaſar vaſa de templo domin

Viſum horrendum. Vulcani antrum.

rapt

pta in turpes conuertens vſus, vel Heliodorus, ærarium dei diripere conatus, Antiochus, quia Hieroſolymitanæ vrbis templum altiſſimo conſecratum expoliauit, poſtmodum ſcatens vermibus expirauit. Dagobertus verò os ſpecialius ſanctos ſibi auxiliari poſcebat, quorum baſilicas plus cæteris ſe opibus ditaſſe meminerat.

De Clodouei ſub Ega iuſto principatu: & paradiſi Romani pauimento. Et de Gothorũ in Hiſpania regibus Tolga & Ruſicindo. Cap. XXXV.

AT verò Dagoberto defuncto, eius filius Clodoueus (quem & Hludouicũ diximus fuiſſe nominatum) cũ matre Nãtilde in partes cœpit regnare Neuſtriæ & Burgundiæ, Ega conſiliario palatium cum regno gubernante. Qui patientiæ deditus, abundans opibus, iuſtitiæ erat cultor eximius, & genere claro ortus fundus. Tantummodo blaſphemabatur à pluribus, quòd eſſet auaritiæ deditus: Qui tamen res pauperum, quæ ſub Dagoberto perpeſſæ & fiſco fuerant iniuſtè ſociatæ, poſſeſſoribus cum omni reddidit integritate. His diebus dominus papa Romanæ eccleſiæ locum, qui paradiſus dicitur, ante baſilicam beati Petri apoſtoli, candidis & magnis marmoribus mirificè ſtrauit. Apud Hiſpanias mortuo Siſenando, Tolga filius eius petẽte patre rex crea-

al. Hludouicũ

Ega.

tus eſt. Cúmque Gothi pueritiam regis aucupati, more ſibi aſſueto multimoda committerent ſcelera, Cintaſindus quidam Gothorum præminentiſſimus, Tolga regno pulſo ac clerico fieri coacto, regnum arripuit. Qui agnoſcens conſuetudinem gentis, quam in interficiendis ſiue pellendis habebant regibus, plurimos ex eis quos huic vitio ſciuit deditos neci tradidit: ita vt de potentioribus quidem ducentos, de plebe verò quingentos fermè interficeret, reſiduos exilio condemnaret. Ipſe autem cùm quietè regno potitus fuiſſet, filium Ruſincindum, viuens regem inſtituit. Hic de malis quæ geſſerat pœnitentiam agens, eleemoſynaſque multas faciens, nonageſimo (vt fertur) vitæ anno diem clauſit.

De Theſauri regij diuiſione: & conſiliis Pipini Sigeberto datis. Cap. XXXVI.

QVoniam quidem ſuperius demonſtrauimus, quo ordine vitæ ſuperſtes Dagobertus inter liberos ſuos regnum diuiſerit: nunc intimandum, quo pacto poſt illius exceſſum inter ipſos eius ſint partiti theſauri. Igitur Pipinus, qui ſub Dagoberto aſſiduè cũ aliquibus ex Auſtria primoribus palatium incoluerat, eo obeũte ad Sigebertum ſe confert: iunctóque cum Chuniberto pontifice (vt pridem) amicitiarum fœdere, vtilia cum eo regi memorato miniſtrabat conſilia. Ex quorum ſententia

ſententia Sigebertus ad Clodoueũ dirigit fratrem, qui debitam ſibi portionem ex paternis poſcerent theſauris. Ad quam redhibendam certus cum loco deſignatur terminus. Statuta ergo die, Chunibertus cum Pipino vſque Cõpendiũ villã regiam acceſſit: ibíque, procurãte Ega Clodouei regis palatiũ gubernãte, omnis theſaurorum Dagoberti ſupellex, in ſpeciebus variis, muneribúſq; antea abditis prolata, ac inter fratres æqua eſt lance diuiſa: tertia parte tamẽ, ex omnibus quæ Dagobertus adquiſierat, poſtquam Nantildem ſibi ſociauerat, ipſi reginæ ſeruata. Partem Sigeberti Chunibertus & Pipinus ad ipſum pertulerunt.

De Egæ morte: & Erchinoaldi præfectura: & Ermenfridi homicidio. Cap. XXXVII.

ANno tertio regni Clodouei, Ega præfectus palatij in Clippiaco villa, febre vexatus, moritur. Poſt cuius diſceſſum, Erchinoaldus, Dagoberti regis ex genitrice conſanguineus, maior domus in Neuſtria eſt inſtitutus. Qui humilis, pacificus, cunctíſque virtutũ bonis exiſtens ornatus, ſacerdotes domini diligẽdo verebatur: & ipſe ab eis, & ab vniuerſis optimatibus diligebatur. Ante paucos ſanè dies obitus Egani, Emenfredus quidam, qui eius duxerat filiam, Arnulfum comitẽ apud Albiodorum vicum in Mallo interfecit. Quapropter graue ſuarum rerum, permittente pariter *al. Ainulphũ*

ac iubente Nantilde, à propinquis Arnulphi paſſus eſt diſpendium. Ipſe quoque à rege ſibi metuens, Remis in baſilica ſancti Remigij per multos reſedit dies.

De Pipini morte à multis fleta: et filij eius poſt multam cõtentionẽ & factionẽ ſucceßione in præfectura. Cap. XXXVIII.

EVoluto anno Pipinus diem obiit, maximũ Auſtraſiis relinquens luctum cauſa mortis ſuæ generatum, eò quòd propter animi manſuetudinem, & iuſtitiæ ſeruatam æquitatem, ab vniuerſis diligeretur. Cuius filius Grimoaldus, ſtrenuus admodum iuuenis, propter egregia patris merita, populo ſimul & principibus valde erat charus. At verò quidã Otho, Berone genitus patre, ſperabat ſe comitem palatij fieri poſſe, eò quòd baiulus fuerat regis Sigeberti in eius tenera ætate. Idcirco dũ Grimoaldum paulatim deſpicere, nec iam odium aduerſus eum conceptum velare, immò crebrò contemptu ſeſe manifeſtum cœperat demonſtrare aduerſarium, Grimoaldus paterna amicitiæ prærogatiua Chuniberto pontific iamdudm fœderatus, moliebatur Othonẽ pellere palatio. Sed cùm id nequiſſet explere, ex oſum eum Leutherio Alemannorum effeci duci: à quo idẽ Otho decimo Sigeberti regi anno interfectus eſt, & Grimoaldus in locũ p tris, maior domus in Auſtriæ regno inſtitutu

al. Otto.

al. decimo octauo.

De Fla

De Flaucato maiore domus Burgundiæ, & ſimultate eius cum Vvillebaldo. Cap. XXXIX.

ANno quarto regni ſui, Clodoueus cum Nantilde matre Aurelianos, caput regni Burgundiæ, petiit. Vbi aduenientes pontifices ac optimates ipſius gentis, & ſe dominio Clodouei tradentes, Nantildis humaniſſimè tractauit: vtque filio fidem ſeruarent ammonuit. Quorum conſilio Flaucatum, Fräcia oriundũ, præfectum inſtituit palatij, ſociata ei nepte ſua Ragnoberta in matrimonium. De cætero Erchinoaldus & Flaucatus (quorum vnus Neuſtriæ, alter Burgundiæ poſt regem præerat aulæ) dextras ſibi mutuæ ſocietatis adinuicẽ dederunt, vt in cõmuni tractatu paríque cõſenſu, quæ pacis eſſent ſectãtes, iuſtitiæ & æquitatis iura in ſubditis cuſtodirét. E quibus Flaucatus in Burgundiam tranſiens, commiſſa ſibi munia impigrè curabat. Cuius reſtitit conatibus Vvillebaldus Vltraiuranus patricius: qui generis nobilitate, & opum affluentia ſeſe extollens, deſpectui ducebat illi ſubiici, aut eius parere præceptis. Flaucatus tamen id ſibi diſſimulans cognitũ, menſe Maio ad generale placitum, cum Clodoueo Cabilonis agi decretũ properare non diſtulit. Quò etiam Vvillebaldus cum inuidioſo ſatis agmine, & quòd minari bellum videretur, pertendit. Nec palatiũ ingredi voluit, metuens videlicet ne à Flaucato

al. Arelate, caput regni.

incautus opprimeretur. Quod vbi Flaucatus animaduertit, palatio egreſſus eum interficere voluit. Cui ſeſe frater Amalbertus obuiũ tulit, & à Willebaldi, ei fruſtra reſiſtere parãtis, nece diſtulit. Exinde Flaucatus rimabatur opportunitatem, vt de Vvillebaldo vltimam ſumeret vlionem.

De Nantildis Reginæ obitu: Vvillebaldi cæde: & Flaucati paulò pòſt morte nõ immerita.
Caput XL.

EO anno Nantildis regina eſt defuncta, atque in eccleſia ſancti Dionyſij in eodem quo Dagobertus ſepulchro poſita. Ipſóq; anno Clodoueus ab vrbe Parrhiſiorum cum Erchinoaldo & Flaucato ducibus, ac nonnullis Franciæ primatibus, menſe Septẽbri progreſſus, per Senonas & Altiſſiodorum ad Auguſtidunenſem profectus eſt ciuitatem: indéque ad Vvillebaldum nuntium dirigit, mandans vt quantocyus ad ſe veniret. Ille quamuis cauendum ſibi eſſe à præparatis inſidiis non ignoraret, periculoſum tamen arbitratus regi non obedire, dictis quidem paruit quæ non audebat refellere, ſed valida armatorum vallatus multitudine, aduentabat. Cui occurrit Ermẽricus quidam, cum aliis ex numero nobilium à rege directus, vt eum ſine cunctatione ad palatium debere properare hortaretur, ſimúlque vt fidem daret, eum nil læſionis in eundo vel redeũdo perpeſſurum. Cuius verbis nõ ex toto dero-

derogans credulitatem , ibat : Quem etiam donis vberioribus honorauit, & vt ſe ad ciuitatẽ præcederet, rogauit. Verũtamẽ nec ſic ſufficienter ſui ſecurus, Agilulfum Valentiæ præſulem ac Vviſconem comitem ad regiam præ ſe ire iubet aulam , & quæ de eo agerentur agnoſcere, agnitáq; ad ſe velociter referre. Hos Flaucatus in vrbe detineri fecit : & ipſe maturius ſurgens cum ſuis, ciuitate relicta, aduerſus Vvillebaldum præliaturus iter arripuit. Auxilio ei erant Erchinoaldus dux cum Neuſtraſiis: Amalgarius & Ramelenus non ignobiles iuuenum, quos comitabatur haud ſpernenda multitudo ſatellitum: E quibus Ramelenus & Amalgarius, cum ſibi obſequentibus, Flaucato in acie auxilium tulere, cætera multitudine procul ſtante, ac euentum belli præſtolante. Nuntius hoſtilis aduentus præcurrens, dubitationem ademit Vvillebaldo. Qui hortatus ſocios ne incruentam victoriam adverſariis eſſe ſinerent, excepit aduenientes. In prima autem fronte ipſe mortuus proſternitnr, quippe ſui iam contemptu vitæ prodigus, & deſperatione ſalutis totum ſe in hoſtem effundens. Bertarius quoque partiũ Flaucati, dum aduerſarios vehementer vrget, obuiauit cuidam Madalulfo Burgundioni olim ſibi familiaritate notiſſimo. Qui Bertarium ſeſe vocantem, ſibíque ꝙ ſi ad ſe veniret, eum ſaluum certamine liberaret, pollicentem, & ad eum protegendum clypeum eleuantem, ingratus beneficij conto

Vvillebaldi cædes.

Bertarÿ vulnus.

percuſſit in pectus. Cuius filius Aubedo, patris excitus periculo, ad eum cucurrit, aduerſique Madalulfi pectus lancea tranſuerberauit: & cunctos, qui ſuum appetierant patrem, aut percuſſit, aut in fugam egit. Sícque genitorem ſuum, licet grauiter vulneratum, nati pietas cuſtodiuit, ne imminenté experiretur mortem. Ii verò qui noluerant bello intereſſe, conſpicientes Flaucatum iam iámque ſuperiorem conflictu fore, tentoria Vvillebaldi & ſociorum eius peruadentes, quicquid ſupellectilis in eis reperiere abſtulerunt: equos quoque peremptorum per diuerſa vagantes abegerunt. Poſtero die Flaucatus Auguſtiduno egreſſus Cabillonas venit, ſequentíque die, quo vrbem ingreſſus eſt, eadem ciuitas fortuito conflagrauit incendio. Flaucatus febre vexatus, in ſcapha per Ararim Diuionem caſtrum deuectus ibi exhalauit ſpiritum: & in baſilica ſancti Benigni eſt ſepultus. Creditum eſt à plurimis hos duos viros, Flaucatum videlicet & & Vvillebaldum, dignas meritorum ſuorum luiſſe pœnas: eò quòd multis irretiti eſſent periuriis, quæ datis adinuicem per loca ſanctorum ſacramentis, commiſerant.

De Clodouei in pauperes erogatione: Concione: & Templi ac cœnobij Dionyſiani ab epiſcopali ſubiectione exemptione: & de viris ſanctis qui intererant ac piis eorum operibus.

Cap. XLI.

Anno

ANno decimoquarto ſuſcepti regiminis, Clodoueus rex argentum, quo genitor ſuus abſidem ſuper ſepulchra martyrum Dionyſij Ruſtici ac Eleutherij prominentem operuerat, auferri mandauit, & Argulfo loci illius abbati tradi, vt ipſe illud egenis & neceſſitatem patientibus (quia fames eo tempore totam penè occupauerat Franciam) diſpartiret. Et quia idem locus ſub poteſtate conſtitutus erat adhuc Parrhiſiaci pontificis, tale quid idem deo amabilis princeps excogitauit.

Anno enim decimoſexto. Ex quo ſceptra ſuſceperat regalia, pontifices & totius gentis Principes Clippiacum conuenire iubens, mediúſque inter eos ſolio reſidens, hoc habuit ſermonis exordium. Quanquam (inquiens) Francigenæ ciues, terreni nos cura principatus ammonuerit, publicis vos conſultores rebus aduocare:tamen prius nobis conuenit, ea quæ dei & ſanctorum eius ſunt diſponere, vt poſtmodum ea quæ noſtra ſunt, dante deo ex ſententia cedant. Ille enim qui per ſemetipſum polliceri dignatus eſt, dicens, primùm quærite regnum dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis, nobis ſuis obtemperantibus præceptis ſua conferet promiſſa.Requiramus itaque quæ ſint placita ſanctis,in regno iam cōſiſtentibus æterni patris, & cuncta nobis euenient proſpera in terris, ſi ea curauerimus adimplere factis. Intētionem igitur noſtri cordis vos, ſacerdotes qui dij vocati eſtis,

& filij excelſi omnes, attẽdite & audite, & auditam, ſi approbaueritis, vnà nobiſcũ ad effectum adducere elaborate. Noſtri itaque devotio hæc extat animi, vt monaſteriũ patroni noſtri domini Dionyſij, in qvo ipſe cũ conſortib⁹ teſtimonij veritatis requieſcit humatus, & piæ memoriæ genitores noſtri (dominus videlicet Dagobertus ac domina Nantildis) ſe ſepelire mandauerunt, ab omni ſoluamus dominio mortalium: quatenus abba vel fratres eo loco commanentes, poſſeſſiones à parentibus noſtris ſiue ab aliis fidelibus Chriſtianis ſibi traditas, abſque vllius dominantis inquietudine poſſidentes, pro ſalute noſtra ac ſtatu regni noſtri liberius deum deprecentur. Huic autem noſtræ ſuggeſtioni conſentit venerabilis vir Landericus, Parrhiſiacæ vrbis præſul: in cuius diœceſi cœnobium illud ſitum eſt, & cui vſque ad præſens tempus ſubiectum fuit. Hãc ergo libertatem ſerui dei inibi conſtituti dum fuerint adepti, nulliúſq; præter dei ac ſanctorũ eius noſtrũque (cui etiam tota natio Francorũ paret) fuerint perpeſſi dominatum, ſciant ſe, debito tali, genitoribus noſtris & nobis, eíſq; qui noſtro (vt ſperamus) per dei gratiam oriẽtur ex ſemine, fore obnoxios, vt pro noſtra eorúmque quos memorauimus præſenti ac futura requie non deſinant deum exorare. Hæc regem pro concione locutũ, circũſiſtentes poſtquam auſcultauerunt intentè, in laudibus eius proclamantes, manſura ei optauere gaudia.

Huic

HVic conuentui interfuere prope omnes Gallicani epiſcopi : inter quos quidã ſan-
ti extiterunt viri, quos ſancta eccleſia dignis
ffert honoribus,eò quòd ad eorum ſepulchra
ariis vexati ſanẽtur infirmitatibus, id eſt bea-
us Audoenus & ſanctus Rado frater ipſius, *Audoennus*
tque dominus Eligius cum beato Sulpitio, *Rado.*
ec non ſancto Eucherio.E quibus beatus Au- *Eucherius.*
oenus(qui & Dado dictus eſt) referendarius *Referendarius.*
uit regis Dagoberti , filiúſque præcellentiſſi-
i viri Antharij . Qui referendarius ideo eſt Chancelor
ictus,quòd ad eum vniuerſæ publicę deferrẽ-
ur conſcriptiones , ipſéque eas annulo regis,
ue ab eo ſigillo ſibi commiſſo , muniret ſeu
rmaret. Cui fuerunt duo fratres, Ado ſcilicet *Ado.*
Rado. Ado itaque ſpretis ſecularibus pom-
is, conſtruxit monaſterium in ſaltu Vodrenſi
uper Matronam fluuium, quod nominauit
Iotrum : in quo ipſe ſub regula abbatis Co- **Iodrum*
umbani, deo vſque ad diem ſeruiuit vltimũ. *Rado.*
ado quoque zelo fraterni ſtudij animatus,
um theſauris præeſſet regalibus,& ipſe in pa-
erna hæreditate ædificauit cœnobium , quod
x proprio nomine vocauit Radolium. Porrò
eatus Audoenus,ne impar in bonis operibus
ideretur ſuis eſſe fratribus, ipſe etiam fabri-
auit monaſterium intra Brigenſem ſaltum,
uod Hieruſalem ab eo quidem eſt nomina-
ım: ſed à fluuiolo,ſuper quem eſt ſitum,Reſ-
aſcenſe nunc dicitur cœnobium. Hos fratres
d tam præclara exercitia,exemplo ſanctiſſimi

Elicti-gij ſan tus.

reor excitatos eſſe Eligij. Ille enim dũ in pala tio gratam deo & hominibus ageret vitam, rege Dagoberto petierat cõdonari ſibi villar in pago Lemouicino ſitã, Solemniacũ cogno minatam. in qua & monaſterium cõſtruxit, & congregationem deo ſeruientium monacho rum ſtatuit.

non Aimonius: ſed alter au:thor. ſed uide infra: pag: 393.

Hactenus liber Floriacenſis monaſterij ſanc Benedicti ſupra Ligerim, geſta Francorum re tat, Quæ verò ſequuntur non Aimoini, verùr alterius cuiuſdam hiſtoriographi ſunt: nec v nius quidem tantùm, verùm duorum. Nam & obitus ſepulturaque Dagoberti regis & ali pleráque præciſo nimium rudíque ſtylo repe tuntur. Et cum ad Caroli Martelli geſta vẽtur eſt, politiori magíſque latina oratione tum il lius tum cæterorum geſtæ res explicantur.

De morte rurſus Dagoberti & eius filij regno & matrimonio: De Grimoaldo maiore domus: de Dagoberto minore attonſo & ablegato: & de Grimoaldi ſupplicio. Cap. XLII.

POſt hæc igitur rex Dagobertus à febre va lida correptus, ægrotans mortuus eſt Spi nogilo villa in pago Parriſienſi, & in baſilic beati Dionyſij martyris ſepultus. Planxerúnt que eum Frãci diebus multis: regnauítque an nis quadraginta quatuor. Clodoueum autem filium eius Franci ſuper ſe regem ſtatuunt. Ac cepítqu

epítque vxorem de genere Saxonum, nomi-
e Baltildem, pulchram omniq; ingenio ſtre- *Baltildis.*
uam. Poſt hæc autem Sigebertus rex Auſtra- *aliâs Auſter*
orum Pipino defuncto, Grimoaldum filium
ius, maiorem domus inſtituit. Decedente ve-
ò tempore defuncto Sigeberto rege, Grimo-
ldus filium eius paruulum, nomine Dagober-
um, totondit: Didoníque Pictauenſis vrbis e-
iſcopo in Scotiam ad peregrinandum, dire- *ali. Cotiam.*
it, filium ſuum in regno ſtatuẽs. Franci itaque
b hoc valde indignantes, Grimoaldo inſidias
ræparant: eúmque captum ad condemnan-
um regi Francorũ Clodoueo deducunt. Qui
n Parriſienſi ciuitate carceri mancipatus, vin-
ulorum cruciatu conſtrictus, vt erat morte di-
nus, ob reatum quem in dominũ ſuum exer-
uit, vitam valido mortis cruciatu finiuit.

De Clodouei qui brachium B. Dionyſij abſcidit ſceleribus: & prole ex Batilde: & Clotharij coronatione. Cap. XLIII.

EO tempore Clodoueus brachium beati Dionyſij martyris abſcidit, inſtigante dia-
bolo. Per idem tempus concidit regnum Fran-
corum caſibus peſtiferis. Fuit autem ipſe Clo-
loueus omni ſpurcitiæ deditus, fornicarius,
& illuſor fœminarum, gulæ & ebritati operam
lans. Huius vitæ & finis nihil dignum hiſtoria
ecolit. Multi enim ſcriptores eius finem con-
lemnant, neſcientes videlicet finem nequitiæ

eius:& incerta de eo, & alia pro aliis referun

Sigo abbas. Cuius temporibus Sigo abbas cœnobio bea Germani Parrhiſienſis nobiliter præfuit. Pra dictus itaq; rex Clodoueus ex Baltilde regin tres filios ſuſcepit:videlicet Clotharium, Chi dericũ atque Theodoricum. Decedẽte itaqu præfato rege Clodoueo, qui regnauit ann ſexdecim, Franci Clothariũ ſeniorem puerum *Clotharius regnat.* ex tribus, regem ſibi ſtatuunt, cum ipſa regin matre regnaturum.

De Ebroino maiore domus: & de Theodorico rege Francorum: & Childerico Auſtraſiorum: eorumque geſtis. Cap. XLIIII.

DEfuncto eo tempore Erchenoaldo maio re domus, Franci in incertum vacillante *Ebroinus.* præfinito conſilio Ebroinum in huius honor altitudine maiorem domus ſtatuunt. His di bus Clotharius rex puer obiit: regnauítque an *Theodoricus rex.* nis quatuor: Theodoricus autem frater eius e leuatus eſt in regnum Francorũ. Childericu *Childericus* itaque alium fratrem eius, in Auſtriã vna cu Wlfoaldo duce regnum ſuſcipere dirigunt. E tempore Franci aduerſus Ebroinum inſidia præparant: & ſuper Theodoricum cõſurgun *Theodoricus eiicitur.* ac eum de regno eiiciunt: crinéſque capitis e ius vi abſtrahentes incidunt. Ebroinum quo que ſimili modo detonſum, ad Luxouienſe m naſterium in Burgundia ſitum dirigunt. In A ſtriam verò pro Childerico mittentes accel

ran

nt: qui vnà cum Wlfoaldo duce veniens, in gem Francorum eleuatus eſt. Erat autem ip- Childericus leuis nimis: omniáque nimium cautè peragebat:donec in ſe odium maximũ ſcandalum exciuit:Frācos valde opprimens. quibus vnum Francorum, nomine Bodilo- m, ad ſtipitem tenſum cædi valde ſine lege æcepit. Hæc vidētes Franci ira magna com- oti (Wigobertus videlicet & Amalbertus & liqui maiores natu Francorum) ſeditionem ntra ipſum Childericum concitarunt. Bodi- etiam cum reliquis ſurrexit ſuper eum: inſi- atúſque regem interfecit, vnà cum regina e- is vxore prægnante: quod dicere dolor eſt. lfoaldus quoque per fugam vix euaſit: & in uſtriam eſt reuerſus. Franci autem Leudeſiũ ium Erchinoaldi in maiorem domus palatij igunt. Erant autem ex Burgundia,in hoc cō- io beatus Leodegarius Auguſtudinenſis epi- opus,& Gerinus frater eius conſentientes. E- roinus itaque capillos creſcere ſinens, con- egatis in auxilium ſociis, hoſtiliter à Luxo- enſi cœnobio egreſſus, in Franciam reuerti- r cum armorum apparatu. Ad beatum verò udoenum direxit, quid ei conſilij daret. At le per internuntios hoc ſolùm ſcriptum diri- ens, ait: De Fredegunde tibi ſit memoria. At le ingenioſus, vt erat, intellexit: ac de nocte onſurgens, commoto exercitu vſque Iſaram uuium venit: interfectíſque cuſtodibus, ad nctum Maxentium Iſaram trāſiit:ac ibi quos

Childericus rex ſceleratus

Ingobertus.

Bodilo.

Regis & reginæ cædes.

ali. in Maiorē dominatū

repperit de inſidiatoribus ſuis occidit, Leud
ſius verò, vnà cum Theodorico rege & ſoci
quamplurimis, per fugam euaſit. Ebroinus ita
que eos perſecutus eſt: & Bacinum villam v
niens, theſauros Regales apprehendit. Deinc
poſt hæc Criſiacum veniens, regem recepi
Leudeſius. Leudeſium autem data fide, doloſè ad ſe ven
re mandauit. Quo facto Leudeſium illico in
terfecit: ipſe verò principatum ſagaciter rec
pit. Sanctum igitur Leodegarium epiſcopun
diuerſis pœnis affectum, gladio feriri iuſſit. G
rinum quoque fratrem eius dira pœna damn
uit. Reliqui verò Franci, eorum ſocij per fu
vix euaſerunt. Nonnulli verò in exilio peru
gati, propriis facultatibus priuati ſunt.

*De Martino & Pipino iuniore in Auſtria præfe-
ctis, in Ebroinum & Theodoricum exercitum
ducentibus: & de ſtrage in conflictu fa-
cta: & de doloſo iuramento ſupra
capſas inanes exhibito.*

Cap. XLV.

EO quoque tempore decedente Wlfoald
Auſtraſio, Martinus & Pipinus iunior f
lius Anſegiſili, quondam decedentibus reg
bus, dominabantur in Auſtria: donec tande
aliquando hi duces in odium verſi contra E
broinum, exercitu plurimo Auſtraſiorũ con
moto, contra Theodoricum regem & Ebro
num aciem dirigunt. Contra quos Theodor
cus

is & Ebroinus, cum expeditione occurrunt loco nuncupato Lucofao. Qui ſimul iuncti, ſe inuicem cæde magna proſternunt: corruítque ibi infinita turba populi. Auſtraſij deuicti fugam verſi terga verterunt: Ebroinus eos cæde crudeliſſima inſecutus eſt, maxima parte illa regione vaſtata. Martinus per fugam elapſus, Landunum Clauatum ingreſſus, illic ſe incluſit. Pipinus autem altrinſecus euaſit. Ebroinus itaque patrata victoria reuerſus eſt. Venienſque cum exercitu Erthericum villam, ad Martinum direxit nuntios, vt poſt data ſacramenta, cum fiducia ad regem Theodoricum veniret, hoc doloſè ac fallaciter ſuper varias capſas ei iurantes: ille vero credens eis, Erthrecum veniens, ibi cum ſociis ſuis interfectus eſt.

ali. Laudunü.

ali. Erchreco villam.

Iuramentum doloſum.

De Ebroini cæde: & VVaratonis in eius locum ſucceßione: & de eius filij in eum impietate & exitio: Beatique Audoeni tranſitu. *Cap. XLVI.*

EBroinus itaque magis ac magis Frãcos crudeliter opprimebat, donec tandẽ aliquãdo Ermẽfrido Franco inſidias parare ſimulat. Ille quoque per noctem, clàm ſuper eum conſurgens, atrociter præfatum Ebroinũ interfecit, atque ad Pipinum in Auſtriam fugiens euaſit. Franci verò conſilium pertractantes, Waratonem virum illuſtrem in loco eius, cum iuſſione

regis, maiorem domus palatij conſtituunt. Accepit autem ipſe Vvarato inter hæc obſides à prædicto Pipino, & pacem cum eo iniit. Erat id temporis memorato Vvaratoni filius, efficax induſtriúſque, ferus animo, & acerbis moribus, inſidiator patris ſui, eúmque ab honore generoſitatis ſupplantans: erátque nomen eius Giſlemarus. Quem beatus Audoenus prohibere tentauit ne hanc nequitiam contra patrem inferret. Quod ille audire contempſit: fuerúntque inter ipſum Giſlemarum & Pipinum bella ciuilia & multæ diſcordiæ. Qui ob iniurias patri illatas, & alia peccata crudelia, à Deo percuſſus, iniquiſſimum ſpiritum exhalauit: quemadmodũ ei ſanctus Audoenus prædixerat. Illo autem defuncto, Vvarato iterũ priſtinum eſt honorem nactus. Sub his diebus beatus Audoenus, Rothomagenſis epiſcopus, plenus dierum ac virtutibus præclarus, Clippiaco villa regali in ſuburbana Parrhiſiorum ciuitate, migrauit ad dominũ: & cum gloria in baſilica ſancti patri apoſtoli in Rothomagenſi ciuitate ſepultus eſt. Decedente quoque Sigofrido abbate cœnobij ſancti Germani Parrhiſienſis, Babo in regimine ſubſtituitur.

B. Audolenus moritur.

De Vvaratonis mora: Bercharij præfectura: & bello Auſtraſiorum duce Pipino contra Francos. Bercharij nece: & Pipini prole.

Cap. XLVII.

SVccedente autem temporum curriculo, prædictus Vvarato defunctus eſt. Fuítque ei matrona nobilis ac ingenioſa, nomine Auſeflidis. Franci igitur in diuerſa tendentes vacillabant: & interim Bercharium quendam, ſtatura puſillum, ſapientia ignobilem, conſilio inutilem, maiorem domus oberrantes ſtatuunt. itaque Francis inuicem ſic diuiſis, Pipinus ab Auſtraſiis cõſurgens, cõmoto exercitu quamplurimo, contra Theodoricum regem & Bercharium aciem dirigit. Conuenerúntque ad prælium in loco nuncupato Textritio. Illis verò inter ſe belligerantibus, Theodoricus rex, vnà cum Berchario maiore domus, terga verterunt: Pipinus autem victor extitit. Procedẽte igitur tempore ipſe Bercharius ab adulatoribus occiſus eſt, inſtigante Auſeflide. Babone quoque cœnobij ſancti Germani abbate obeunte, Childerannus ei ſubrogatur in paſtorali procuratione. Poſthæc Pipinus ſub Theodorico rege cœpit eſſe princeps regiminis, ac maior domus. Iam enim inter ſe fœdus pepigerant. Cura itaque palatij ac theſaurorum accepta, Nordebertum quendam ex ſuis, pro ſe, cum rege relinquens ipſe in Auſtriam remeauit. Erat autem prædicto principi Pipino vxor nobiliſſima & ſapientiſſima, nomine Plectrulis: ex qua genuit filios duos: nomen maioris Drochus, minor verò vocabatur Grimoaldus. Drochus itaque ducatum Campaniæ accepit. Childerano autem diem obeunte, Hunfridus

curam monaſterij ſancti Germani accepit.

De obitu Theodorici regis: & Clodouei filij eius & Childeberti regno & Grimoaldi præfectura: Caroli filij Pipini induſtria: deque abbatibus ſancti Germani. Cap. XLVIII.

Clodoueus. OBiit quoq; Theodoricus rex qui regnauit annis XIX. Clodoueus autem filius eius puer regalem ſuſcepit ſedẽ, ex regina nomine Clodoilde progenitus. Nec multò pòſt ipſe Clodoueus rex, puer mortuus eſt. Regnauitq; *Childeberus rex.* annis duobus. Childebertus autem frater eius, vir inclytus, in regno ſtatutus eſt. Tũc & Nor- *Grimoaldus.* debertus mortuus eſt. Grimoaldus verò Pipini principis filius, in aula regis Childeberti maior domus effectus eſt. Hunfrido abbate hominem exuente, Gundremarus vir ſtrenuus regimen eccleſiæ ſancti Germani eſt ſortitus. Pipinus quoque multa bella geſſit cõtra Radbodum Gentilem, & alios principes: contra Sueuos etiam & quàm plurimas gentes. Grimoaldus autem genuit filium ex concubina, Theodoaldum nomine. Sub idem fere tempus Drocus filius Pipini, defunctus eſt. Habuit quoque præfatus princeps Pipinus filium ex alia vxore, nomine Carolum, virum elegantem, egregium atque vtilem. Defuncto his diebus piæ memoriæ Gundremaro abbate, Tedelmarus paſtorale ſumpſit officium.

De

De Childeberti regis obitu: & Dagoberti ſucceſsione: Grimoaldi cæde & filij eius Theudoaldi præfectura.
Cap. XLIX.

TVnc etiam bonæ memoriæ glorioſus dominus Childebertus, rex iuſtus, migrauit ad dominum. Regnauit autẽ annis ſeptendecim: ſepultúſque eſt in Cauciaco monaſterio, in baſilica ſancti Stephani protomartyris. Regnauítque Dagobertus puer, fili⁹ eius pro eo. habebat autem Grimoaldus vxorem in matrimonium, nomine Theudeſindem, filiam Radbodi ducis Gentilis. Erátque ipſe Grimoaldus maior domus, pius, modeſtus, mãſuetus, & iuſtus. Procedente itaque tempore, ægrotante Pipino genitore eius, dum ad eum viſitandum acceſſiſſet, in Baſilica ſancti Lamberti martyris Leudici peremptus eſt à Rangario gentili, filio Belial, Theudoaldus verò filius eius, iubente auo, in aula regis honorem patris ſublimiter adeptus eſt.

De Pipini obitu: Francorũ inteſtino bello: Theudoaldi depoſitione & Raganfredi ſublimatione: & Caroli capti liberatione.
Cap. L.

EO tempore Pipinus febre valida correptus mortuus eſt. Obtinuítq; principatũ ſub ſuprà ſcriptis regib⁹, annis vigintiſeptẽ & dimi-

dio. Plectrudis quoque vxor eius, cum ſuis nepotibus & rege, cuncta gubernabat ſub diſcreto regimine. Illis diebus inſtigante diabolo Franci denuo in Cocia ſylua in Francos inuicem irruũt, ac ſeſe mutuò duriſſima cæde proſternunt. Theudoaldus autem per fugã dilapſus, ereptus eſt. Fuítque illo in tempore valida perſecutio. Theudoaldo enim fugato, Raganfredum in principatum ac maiorem palatij elegerunt. Qui cõmoto cum rege exercitu Carbonariam ſyluam tranſeuntes, vſque Moſam fluuium terras illas vaſtantes ſuccenderunt: & cum Radbodo duce Gentili amicitias fecerũt. Carolus his diebus, cùm captus à Plectrude fœmina ſub cuſtodia teneretur, auxiliante domino vix euaſit.

De Dagoberti obitu: & Danielis qui Chilpericus dictus, è clericatu in regnum ſublimatione. De bello Caroli cum Friſonibus: & Chilperico ac Raganfredo graſſantibus circa Coloniam Agrippinam.

Cap. LI.

SEquenti tempore Dagobertus rex ægrotãs, mortuus eſt: regnauítque annis quinque. Franci autem Danielem quendã clericum, cæſarie capitis creſcente, in regnum ſtabiliunt, atque Chilpericum nuncupant. Eo nempe tempore denuo exercitum mouent, & vſque ad ipſum fluuium Moſam venientes, contra Carolum aciem dirigũt. Ex alia parte Friſones, cum Rad-

Radbodo duce, in eum conſurgunt. Carolus quoque ſuper ipſos Friſones irruit: ibíque maximum diſpēdium de ſodalibus ſuis perpeſſus eſt: Atque per fugam elapſus abſceſſit. Succedente igitur tempore iterum ipſe Chilpericus, cum Raganfredo, exercitu commoto Ardennam ſyluam ingreſſus, vſque Rhenum fluuium & Coloniam ciuitatem peruenerunt, deuaſtātes omnia. Theſauro multo à Plectrude matrona accepto reuerſus eſt. Sed tamen in loco qui dicitur Amblaua, maximum, Carolo in eos irruente, perpeſſi ſunt diſpendium.

De Caroli contra Chilpericum & Raganfredum altera victoria: & Clotharij in regem creatione: de tertio conflictu & Eudonis fuga, & direptione. Clotharij obitu: & Chilperici morte: Theodorici regno: Saxonum rebellione. Caroli victoriis in Alemannia, & in Eudonem atque Sarracenos in Gallia.

Cap. LII.

EO itidem tempore, prædictus vir Carolus, exercitu commoto, iterum contra Chilpericum & Raganfredum conſurgit. contra quem illi hoſtem bellum præparantes, accelerant. Sed Carolo pacem fieri poſtulante, illíſque contradicentibus, ad prælium egreſſi ſunt loco nomine Vinciaco, dominica die illucescente xii. Kal. April. in quadrageſima. Illis quidem fortiter bellantibus, Chilpericus cum

Raganfredo terga vertit: Carolus verò victor extitit: regionibúſq; illis vaſtatis atq; captiuis abductis, itémque cum multa prçda in Auſtriā reuerſus eſt. Deinde Coloniā ciuitatē venit, ibique ſeditionē intulit, & ipſam ciuitatē cepit, cū Plectrude matrona diſceptauit: & theſauros patris ſui ſagaciter recepit: regémque ſibi ſtatuit Clotharium nomine. Chilpericus itaque & Raganfredus Eudonem ducem expetunt in auxilium, cum quo mouēte Vvaſconum exercitum, cōtra Carolum pariter perrexerunt. At ille conſtanter eis occurrit intrepidus. Sed Eudo fugiēs, Parrhiſióſque reuerſus, Sequana fluuio trāſito vſque Aurelianos peruenit: & poſt Chilpericum regem, cum theſauris regalibus ſublatum, vltra Ligerim receſſit: & vix euadens terminos regionis ſuæ penetrauit. Carolus verò eum perſecutus non reperit. Clotharius itaque memoratus rex eo anno obiit. Carolus quoque anno inſecuto legationem ad Eudonem dirigens, amicitias cum eo fecit. Ille vero Chilpericum regem cum multis muneribus reddidit; ſed non diu in regno reſedit. Mortuus quippe eſt poſt hæc, & in Nouiomo ciuitate ſepultus. Regnauit autem annis quinque & dimidio. Franci verò Theodoricum Kalæ monaſterio enutritum, filium Dagoberti iunioris, regem ſuper ſe ſtatuunt: qui nunc anno ſexto in regno ſubſiſtit. Thedelmaro autem abbate monaſterij ſancti Germani defuncto

Clotharij obitus.

Chilperici mors.

Theodoricus Kala rex.

Lanfre

Lãfredus ei in regimine ſubrogatur. Per idem tempus rebellantibus Saxonibus, eos Carolus princeps veniens præoccupauit ac debellauit: victórque reuertitur. Succeſſiuis diebus euoluto anni circulo, coacto agmine Rhenum fluuium tranſiit: Alemannóſque & Sueuos luſtrat: & ad Danubium vſque acceſſit: illóque tranſmeato fines Baugarenſes occupauit. Subacta regione illa cum theſauris multis & cum matrona Plectrude (quondam vxore patris ſui Pipini) & nepte ſua Sonichilde, egreditur. Poſt idem tempus Eudone duce à iure fœderis recedente, comperiens hoc per internuntios Carolus princeps, commoto exercitu Ligerim fluuium tranſiens, ipſo duce Eudone fugato, prædáque multa ſublata ab hoſtibus qui patriam depopulati fuerant, iterum remeauit ad propria. Eudo igitur dux cernens ſe ſuperatum atque deriſum, gentem perfidam Sarracenorum ad auxilium, contra Carolum principem & gentem Francorum excitauit. Egreſſique cum rege ſuo, Abdirama nomine, Garumnam tranſeunt, & vſque Burdegalam peruenerunt: eccleſiiſque igni concrematis, populis conſumptis, vſque Pictauos profecti ſunt. Baſilica ſancti Hilarij (quod dicere dolor eſt) igne concrementa, ad domum beatiſſimi Martini euertendã ſe deſtinant. Contra quos Carolus prĩceps audacter aciẽ inſtruxit: ac ſuper eos belligerãdo irruit, Chriſtóq; auxiliante tento-

Saxonum rebellio.

Caroli victoria.

Eudo rurſus fugatur.

Sarracenorũ irruptio.

Abdirama.

ria eorum ſubuertit & ad prælium contra eos occurrit interfectóq; rege eorum Abdirama, exercitum eius dimicando ſuperauit atque deuicit. Sícque victor de hoſtibus triumphauit.

De Caroli in Burgundia victoriis. Eudonis morte: & Burdegalentij prouinciæ ſubactione. Cap. LIII

ALio quoque anno inſequente, egregius bellator Carolus princeps regionem Burgundiæ penetrauit. Fines regni illius Leudibus ſuis, probatiſſimis viris & illuſtribus, ad reſiſtendum contra gentes rebelles in fide diſpoſuit. Pace patrata, Lugdunum Galliæ ſuis fidelib⁹ tradidit: & poſt firmata fœdera induciaria, reuerſus eſt victor fiducialiter agens. In illis autem diebus Eudo dux mortuus eſt. Hoc audiens præfatus princeps Carolus, inito conſilio procerum ſuorum, denuo Ligerim fluuium tranſit: & vſque Garumnam & vrbem Burdegalēſem & Caſtrum Blauiā veniens, occupauit: Illámque regionem cepit ac ſubiugauit, cum vrbibus ac ſuburbanis caſtrorum: victórque cum pace remeauit.

De ſupputatione annorum mundi: ex qua conuincitur hanc hiſtoriæ collectionem non vnius eſſe auctoris. Cap. LIIII.

Opitulante

OPitulante Chriſto Rege Regum, & domino dominorum, curricula annorum hactenus reperiuntur: ab Adam, vel ab initio ſæculi, ad diluuium anni 2242. A diluuio vſque ad Abraham anni 942. Ab Abraham vſque ad Moyſen anni 505. A Moyſe vſq; ad Salomonem anni 489. A Salomone vſque ad reædificationem templi, temporibus Darij regis Perſarũ, anni 512. A reſtauratione tẽpli vſq; ad aduentũ domini noſtri Ieſu Chriſti 548. Itaque ab initio mũdi vſq; ad paſſionẽ domini noſtri Ieſu Chriſti ſunt anni 5238. & à paſſiõe domini vſq; ad iſtum annum præſentẽ, qui eſt decimus nonus principis Caroli, quíq; in cyclo Victoris annotatur centeſimus ſaptuageſimus ſeptimus ſunt anni DCC. XXXV. Et vt iſte milliarius impleatur deſunt anni CC. LXV.

non unius authoris opus. Sed uide Bellar: ac Aimonio: qui putat eum ſcripſiſſe 1595 ad cap: 19: lib. 5. incluſiue: at uero reliqua eſſe continuatoris alicuius.

De Friſonum à Carolo rege ſubactione: VVandalis in Gallia graſſantibus & eorum ab Senonibus per Ebbonem præſulem repulſione. Cap. LV.

ITem (quid ſuperius prætermiſimus) gentẽ clariſſimam maritimã Friſonum, nimis crudeliter rebellantem, vnà cum duce ſuo Radbodo præfatus princeps, audacter nauali euectione altum mare ingreſſus, nauiũ copia adunata properat certatim debellare. Amiſtrachiã & Auſtrachiam inſulas Friſonum penetrauit: ſuper Burdonem fluuium, Radbodum Gentilem ducem illorum, fraudulentum conſilia-

rium interfecit : exercitum Friſonum proſtrauit: fana eorum & idola contriuit, atque igne cõbuſſit: ac cum magnis ſpoliis & præda, victor reuerſus eſt in regnum Francorum. Eo tempore gens impia Vvandalorum Galliam deuaſtare cœpit. Quo tempore deſtructæ ſunt eccleſiæ, ſubuerſa monaſtetia, captæ vrbes, deſolatæ domus, diruta caſtra, ſtrages hominum innumeræ factæ: & multus vbique humani generis ſanguis effuſus eſt. Cum itaque grauiſſimæ per totam Galliam perſecutiones detonarent, Vvandalis omnia flammis & ferro proterentibus, ipſi Vvandali peruenientes ad ciuitatem Senonenſem, cœperunt eam iaculis & machinis omni arte infeſtare. Quod cernẽs præſul eiuſdem vrbis, Ebbo nomine, exiens de ciuitate cum ſuis, fretus diuina virtute, exterminauit illos ab vrbis obſidione: fugientibúſque illis, perſecutus eſt eos vſque dum egrederentur de finibus ſuis.

De Lugdunenſi Gallia & Prouincia & Saxonibus à Carolo rege ſubactis.
Cap. LVI.

SAgaciſſimus autem vir, Carolus dux, commoto exercitu, in partes Burgundiæ dirigit: Lugdunúmque Galliæ vrbem, maiores natu ac præfectos eiuſdem prouinciæ, ſuæ ditioni & reipublicæ ſubiugauit: ac vſque ad Maſſiliẽſem vrbem & Arelatenſem, ſuos iudices conſtituit;

ſtituit: & cum magnis theſauris & muneribus in Franciam remeauit. Item rebellantibus Saxonibus paganiſſimis, qui contra Rhenũ fluuium conſiſtunt, ſtrenuus vir Carolus hoſtem mouit Francorum: in loco vbi fluuius Lippia decurrit, Rhenum amnem ſagaci intentione tranſmeauit: maxima ex parte regionem illam diriſſimam ſtrauit: gentémque illam ſæuiſſimam ex parte tributariam eſſe præcepit: atque complures obſides ab ea accepit: ſicq́ue opitulante domino ad propria victor remeauit.

hoſtem. i. exercitum.

al. Hrenum amnem.

De Sarracenorum circa Auenionem graſſatione. Et Caroli regis in eos expeditione. De Gothorum circa Narbonem debellatione. Et Sarracenorum oppreßione. Auenionis ſubactione. De Pipino filio Caroli ad Liuthprandum tondendi capilli gratia miſſo. Et reliquiis in Galliam dono mißis: & legatione Romam miſſa. De regni inter filios Caroli diuiſione: Prodigiis cœleſtibus: & Caroli regis tranſitu.

Cap. LVII.

DEnuo rebellante gente validiſſima Hiſmaelitarum (quos modo Sarracenos corrupto vocabulo vocant) irrumpentéque Rhodanum fluuium, inſidiantibus infidelibus hominibus, ſub dolo & fraude, cum Mauranto quodam & ſociis eius, Auenionem vrbem munitiſſimam ac montuoſam ipſi Sarraceni, collecto hoſtili agmine, ingrediuntur, omni

al. Hrodanũ fluuium.

regione depopulata. At contra vir egregius, Carolus dux, germanum ſuum virũ induſtriũ Childebrandũ ducẽ, cũ reliquis ducibus & comitibus, illuc cũ apparatu hoſtili dirigit. Qui properè ad eandem vrbẽ peruenietes tentoria inſtruunt: vndique ipſum oppidũ & ſuburbana præoccupant: munitiſſimam ciuitatem obſident: aciem inſtruunt: tandem inſecutus vir belligerator Carolus prædictam vrbem aggreditur, muros circundat, caſtra ponit, obſidionem coaceruat, & in modum Hiericunthis cum ſtrepitu hoſtium & ſonitu tubarum, machinis, reſtium funibus ſuper muros & ædium mœnia irruunt: vrbem munitiſſimam ingredientes ſuccendunt: hoſtes ſuos capiunt: & captos trucidant atque proſternunt: & in ſuam ditionem vrbem reſtituunt. Victor igitur atque bellator inſignis Carolus, intrepidus Rhodanum fluuium cum exercitu ſuo tranſiit Gothorum fines penetrauit: atque Narbonẽ vſque acceſſit: ipſámque vrbem celeberrimam atque metropolim eorum obſedit: ſuper Adicem fluuium, munitionem in gyrum, in modum arietum inſtruxit: regem Sarracenorum, nomine Athima, cum ſatellitibus ſuis ibidem recluſit: caſtráq; metatus eſt vndique. Hæc audientes maiores natu principes Sarracenorum, qui commorabantur eo tempore in regione Hiſpaniarum, coadunato exercitu hoſtium cum alio rege, Amorro nomine, aduerſus Carolum viriliter armati conſurgunt, præparati

hoſtium. i. exercitus militũ

Narbo à Carolo obſidetur

parati

parati ad prælium . Contra quos præfatus Carolus dux triumphator occurrit ſuper fluuium Birſam & vallem Corbariam , præliaturus. Illíſque mutuò confligentibus. Sarraceni deuicti atque proſtrati cernentes regem ſuum interfectũ, in fugam lapſi terga verterunt . Qui euaſerant , cupientes nauali euectione euadere, in ſtagnum maris , natantes mutuo conatu , inſiliunt . Mox Franci cum nauibus & iaculis ſuper eos inſiliunt : ſuffocantéſque in aquis interimunt . Sícque Franci triumphantes de hoſtibus prædam magnam & ſpolia capiũt . Capta multitudine captiuorum, cum duce Victore regionem Gothicam depopulatur : vrbes famoſiſſimas Nemauſum, Biterras ac Agatam funditus muros & mœnia deſtruens, igne ſuppoſito concremauit : ſuburbana & caſtra illius regionis vaſtauit. Deuicto aduerſariorum agmine, Chriſto in omnibus præſule & capite ſalutis & victoriæ , rex Carolus ſalubriter remeauit ad propria, in terram Francorum ſoliũ principatus ſui. Tunc memoratus princeps venerabilem Lanfredum abbatem ſancti Germani, legationis cauſa in Aquitaniam dirigit. Denuò , in curriculo anni illius menſe ſecundo, prædictum germanum ſuum Childebrandum cum plurimis ducibus atque comitibus, commoto exercitu, in partes Prouinciæ dirigit: quibus Auenionem vrbem appulſis, Carolus cum ſuis properans illuc acceſſit: cunctámque regionem vſque ad litt⁹ maris magni, ſuæ do-

al. Maranto. minationi ſuppoſuit: fugatóque duce Mauronto, in impenetrabiles & tutiſſimas rupes maritimis munitionibus, præfatus princeps Carolus ſibimet adquietus victor reuerſus eſt, *al. adquiſitis victor.* nullo contra eum rebellante, regreſſúſque in regionem Francorum ægrotare cepit in villa Vermeria ſuper fluuiũ Iſaram. Pepigerat autẽ fœdus, præfatus princeps, cum Liuthprando Langobardorum rege: eíque filium ſuum Pipinum miſit, vt more fidelium Chriſtianorum, eius capillum primus attonderet ac pater illi ſpiritualis exiſteret. *Capilli tondẽdi mos.* Quod ille gratiſſimè cõplens, multis ditatum muneribus genitori natum remiſit. Qua de re contingit, vt eo tempore beatus papa Gregorius à ſede ſancti Petri claues venerãdi ſepulchri, cum vinculis ſancti Petri, & muneribus magnis & infinitis *Claues ſepulchri & vincula B. Petri.* (quod antea nullis auditum aut viſum temporibus fuit) per legationem memorato principi deſtinauerit: eo ſcilicet pacto, quatenus ſacram Romanam eccleſiam à Langobardorum tyrannide liberaret, terrena cœleſtibus poſthabens flloccipenderet, & à partibus Langobardorum recederet, ac Romanum conſultũ præfatus princeps Carolus ſanciret. *al. à partibus Langobardorũ Romanis conſulendum præfatus princeps Carolus tranſiret.* Prædictus itaque pinceps mirifico magificóque honore ipſam legationem ſuſcepit: & munera pretioſa contulit: atque magna præmia per ſuos legatos, videlicet Grimonẽ abbatẽ Corbonẽſis monaſterij, & Sigobertum recluſum baſilicæ ſancti Dionyſij martyris, Romã ad limina ſancti *Legatio Romam miſſa.*

cti

ſti Petri & Pauli deſtinauit: deinde memoratus princeps, conſilio optimatum ſuorum petito, filiis ſuis regna diuidit. Primogenitũ itaque filium ſuum, Carlomannum nomine, in Auſtraſiam, quæ nunc Alemannia dicitur, atque Toringiam ſublimauit. Alteri verò filio iuniori, Pipino nomine, Burgundiam, Neuſtriam, & Prouinciam permiſit. Eo anno, Pipinus dux, commoto exercitu, cum auunculo ſuo Childebrando duce, & multitudine primatum & agmine ſatellitum plurimorum, in Burgundiam dirigunt: fines regionis prœoccupant: interim (quod dicere dolorem & mœrorem ſuſcitat) in ſole & luna & ſtellis noua ſigna apparuerunt: necnon & paſchalis ordo ſacratiſſimus turbatus fuit. Carolus princeps Parrhiſiis baſilicam ſancti Dionyſij martyris multis muneribus ditauit. Veniénſque in Cariſiacum villam ſuper Iſaram fluuium, valida febre correptus obiit, in pace cuncta in gyro regna adquiſita relinquens. Rexit autem vtraque regna annis viginti quinque. Tranſiit itaque XI. Kalend. Nouemb. anno verbi incarnati DCC. XLI. ſepultúſq; eſt in baſilica ſancti Dionyſij martyris.

Regni diuiſio

al. Auſtria Suauia.

al. Toringia. Auſtria.

Pipinus in Burgũdiam.

Prodigia cœleſtia.

Caroli obitus

De filiorum Caroli regis diſcordia & Griſonis captiuiate. Cap. LVIII.

PRædictus itaque Carolus (vt dictum eſt) vita decedens, tres filios hæredes reliquit:

Carlomannum ſcilicet, Pipinum, atque Griſonem. Quorum Grifo, qui cæteris maior natu erat, matrē habuit nomine Suuanahildem, neptem Odilonis Baioariorum ducis. Hęc illũ maligno conſilio ad ſpem totius regni concitauit: in tantum vt ſiue dilatione Laudunũ ciuitatem occuparet, ac bellum fratribus indiceret. Qui, celeriter exercitu collecto, Laudunum obſidentes, fratrem in deditionem accipiunt: atque inde ad regnum ordinandum, ac prouincias, quæ poſt mortem patris à Francorum ſocietate deſciuerant, recuperandas, animos intendunt: & vt, in externa profecturi, domi omnia tuta dimitterent, Carlomannus Grifonem ſumens fratrem, in nouo caſtello, quod iuxta Arduennam ſitum eſt, cuſtodiri fecit: in qua cuſtodia, vſque ad tempus, quo idem Carlomannus Romam profectus eſt, dicitur permanſiſſe.

De Pipini & Carlomanni expeditione in Aquitaniam: & regni diuiſione: & Alemanniæ deuaſtatiōe: & Odilonis Baioarij Saxonúmque oppreſſione & deditione dupla. Cap. LIX.

HOc igitur quod ſupra ſignificatum eſt, ſcilicet quòd Carolus princeps Lanfredum abbatem ſancti Germani, legationis cauſa in Aquitaniam miſerit, replicemus. Idem nanque abbas ab Hunoldo, ipſius Aquitaniæ patricio, quaſi

quaſi explorator tribus cum ſemis annis inuitus detinetur. Carlomannus itaque & Pipinus Frācorum regno potiti, primo Aquitaniā recipere volentes, contra Hunoldum ipſius prouinciæ ducem, cum exercitu eādem Aquitaniam ingrediuntur: & capto quodam caſtello quod Lucas vocatur, priuſquam ex ea prouincia ſecederent, regnum quod communiter habuerunt, diuiſerunt inter ſe in loco qui vocatur Vetus Pictauis. Pace itaque peracta cum Hunoldo, Lanfredus abſoluitur: eodémque anno, poſtquam domū regreſſi ſunt Carlomānus Alemanniam, quæ & ipſa à Francorum ſocietate defecerat, cum exercitu ingreſſus ferro & igni vaſtauit. Carlomannus & Pipinus iunctis copiis, contra Odilonem ducem Baioariorum profecti ſunt: prælióque cōmiſſo exercitum eius fuderunt: & poſtquam inde reuerſi ſunt, Carlomannus ſolus in Saxoniam profectus eſt, & caſtrum quod dicitur Hoſcoburg cepit: & Theodoricum Saxonem, illius loci primarium, in deditionem accepit. *al. tribus ſemis annis.*

Iidem fratres Carlomannus & Pipinus, iūcta manu, Saxoniam rurſus ingreſſi ſunt, prædictúmque Theodoricum iterum in deditionem acceperunt.

De Carlomanni monachatu: et monaſterio in Italia. Cap. I X.

HOc anno, Carlomannus quod diu ante præmeditatus eſt patefecit fratri ſuo Pi-

pino: ſcilicet ſecularem cõuerſationem ſe velle dimittere, & in habitu monachico deo ſeruire. Propter hoc dimiſſa expeditio eſt anni præſentis, ad vota Carlomanni perficienda: & iter illius diſponendum. Nam Romam proficiſci ſtatuerat: & Pipinus vacabat dans operam, vt frater honorificè ac decenter illò, quò deſiderabat, perueniret. Carlomannus Romam profectus, dimiſſa ſeculari gloria habitum mutauit: & in monte Soracte, monaſterium in honorem ſancti Silueſtri ædificauit: vbi quondam tempore perſecutionis, quæ ſub Conſtantino imperatore facta eſt, ſanctus Silueſter latuiſſe fertur: ibíque aliquandiu commoratus, meliori conſilio, hoc loco dimiſſo, ad monaſterium ſancti Benedicti in Samnia prouincia, iuxta Caſſinum caſtrum conſtitutum, deo ſeruiturus venit. Ibíque monachicum habitum ſuſcepit.

al. Soracte. Monaſteriũ ſancti Silueſtri.

De Pipini et Grifonis fratrum diſcordia: et de legatione Francorum ad regem qui Franciæ præeſſet conſtituendum: et de Pipini maioris domus inunctione et obitu. Cap. LXI.

FRater Carlomanni & Pipini, nomine Grifo, Pipino fratri ſuo ſubiectus eſſe nolens, quamuis ſub illo honorificè viueret, collecta manu in Saxoniam profugit: collectóque Saxonum exercitu, ſuper fluuium Ouacram, in loco qui dicitur Orheim, conſedit: at Pipinus

nus cum exercitu Francorum per Toringiam profectus, contra fratris dolos, Saxoniam ingreſſus eſt: conſedítque ſuper fluuium Nuſſaham, in loco qui vocatur Skahumgi: prælium tamen non eſt inter eos commiſſum ſed ex placito diſceſſerunt. Grifo Saxonum fidei diffidens, Baioariā petiit: & de copiis quæ de Francia ad eum confluebāt, ipſum ducatum in ſuā redegit poteſtatem. & Hiltrudem in deditionem accepit. Sunithgerum ad auxilium ſibi venientem ſuſcepit. Hæc cùm ad Pipinum perlata fuiſſent, cum maximo exercitu in Baioatiam profectus eſt, fratrémque ſuum Grifonem, cum omnibus qui cum ipſo vel ad ipſum venerant, cepit: Taſſilonem in ducatum reſtituit: domúmque reuerſus, Grifonem, more ducum, duodecim comitatibus donauit. Sed ille tali beneficio contentus non erat. Nā eodem anno ad Vvaifarium ducem Aquitaniæ profugit. Richardus Vviziburgenſis epiſcopus, & Fulradus capellanus, miſſi ſunt Romā ad Zachariam papam, vt conſulerent pontificem, de cauſa regum qui in illo tempore fuerunt in Francia: qui nomen tantum regis, ſed nullam poteſtatem regiā habebant. Per quos prædictus pontifex mandauit, melius eſſe illum vocari regem, apud quem ſumma poteſtas conſiſteret: datáque auctoritate ſua iuſſit Pipinum regem inſtitui. Hoc anno, ſecundum Romani pontificis ſanctionem, Pipinus rex Francorum appellatus eſt: & ad huius di-

al. Miſſaha.

Taxillo reſtituitur.

al. Burchard⁹

gnitatem honoris vnctus ſacra vnctione, manu ſanctæ memoriæ Bonifacij archiepiſcopi & martyris: & more Francorum, eleuatus in ſolium regni Sueſſionis ciuitate. Hildericus verò qui falſo regis nomine fungebatur, tonſo capite in monaſterium miſſus eſt. Regnauit autem Pipinus rex annos XV. menſes IIII. & dies XX. tenuerat verò antè principatum & maioratum domus, annis X. ab obitu patris ſui vſque ad ſuſceptionem regni.

Hildericus tondetur.

De Pipini regis Auſtraſiorum ſucceſsibus in Saxonia: & Stephani papæ & Carlomanni fratris ad eum aduentu: & de eiuſdem inunctione: Et de ſancti Germani apparitione & tranſlatione. Cap. LXII.

HOc anno Pipin⁹ rex cum exercitu magno Saxoniam ingreſſus eſt & quamuis Saxones ei obſtinatiſsimè reſiſterent, pulſi tamen ceſſerunt. At ipſe vſque ad locum qui dicitur Rum, qui eſt ſuper fluuium Vviſuram, acceſſit. In qua expeditione Hildegarius archiepiſcopus interfectus eſt, in monte qui dicitur Duburg. Reuertente verò rege de Saxonia, nuntius venit de morte fratris ſui Grifonis, qui in Vaſconiam profugerat, & à quo & qualiter fuiſſet interemptus. Eodem anno Stephanus papa venit ad Pipinum regem, in villam quæ vocatur Cariſiacus: ſuggerens ei, vt ſe & Romanam eccleſiam, ab infeſtatione Langobardorum

Rimi.

Hildegarij & Grifonis cædes.

al. Iuburg.

dorum defenderet. Venit & Carlomannus frater regis iam monachus fact⁹, iuſſu abbatis ſui, vt apud fratrem ſuum precibus Romani pontificis obſiſteret. Inuitus tamen hoc feciſſe putatur: quia nec ille abbatis ſui iuſſa contemnere, nec abbas ille præceptis regis Langobardorum, qui ei hoc imperauit, audebat reſiſtere.

Stephanus papa, poſtquam à rege Pipino eccleſiæ Romanæ defenſionis firmitatem accepit, ipſum ſacra vnctione ad regiæ dignitatis honorem conſecrauit, & cum eo duos filios eius, Carolum & Carlomannum: manſitque hyberno tempore in Francia. Eodem anno Bonifacius archiepiſcopus Magontienſis, in Friſia verbum dei prædicans, à paganis interfectus, martyrio coronatus eſt. Sequenti anno venerabilis Lanfredus, abbas cœnobij ſancti Germani Parrhiſienſis, glorioſiſſimum regem Pipinum adiit: ſignificans ſibi per reuelationẽ oſtenſum, & commonitum ab ipſo ſancto põtifice Germano, quatenus ſacratiſſima eius membra, de oratorio ſancti Symphoriani, in quo ducentis circiter vel eo amplius annis iacuerat, intra maioris eccleſiæ aulam transferri deberent. Audiens hoc glorioſiſſimus deíque cultor rex Pipinus, gaudio gauiſus eſt magno. Conuocatíſque vniuerſis regni ſui præſulibus, eis myſterium ſibi reuelatum declarauit: qualitérque tantum perficere negotium deberet, ſolerti ab eis indagine perquiſiuit atque tractauit. Omnibus verò id col-

Bonifacius martyr.

Germani ſancti tranſlatio.

laudantibus, die conſtituta glorioſiſſimus rex præfatus vnà cum multitudine antiſtitum ac procerum turba, aſſiſtentibus filiis ſuis regibus (Carlomanno videlicet, atque Carolo, qui poſtea magnus dictus eſt, tunc ſeptenni puerulo) ſacratiſſima membra reuerendiſſimi antiſtitis Germani, intra maiorem baſilicam cum digno honore tranſpoſuerunt. Prædictus autem glorioſiſſimus Pipinus rex, pro oſtenſis in tranſpoſitione ſanctiſſimi pontificis cœlitùs gauiſus miraculis, ipſa die quandam villam nuncupatā Palatiolum, ſitam in Pago Parrhiſiaco, ſancto pontifici perpetuò habendam regali præcepto contradidit.

Carolus magnus ſeptēnis.

De Pipino Aiſtulphum Langobardorum ad reſtitutionem eorum quæ eccleſiæ Romanæ erant cogente: De Carolomanni monachi obitu: & Aiſtulphi ſubacti dolo & morte. Caput LXIII.

PIpinus rex, inuitante atque ſuggerente prędicto Romano Pontifice, propter iuſtitiam beati Petri apoſtoli à rege Langobardorum exigendam, Italiam cum valida manu ingreditur. Reſiſtentibus Langobardis, & clauſtra Italiæ tuentibus, ad ipſas montium clauſuras acerrimè pugnatum eſt: cedentibúſque Langobardis, omnes copiæ Francorum quamuis difficilem viam non magno labore ſuperarunt. Aiſtulphus Langobardorum rex

rex manum conſerere non auſus, in ciuitate Papia à rege Pipino obſeſſus eſt. Qui ante obſidionem non ſoluit, quàm firmitatis cauſa, pro reddenda ſanctæ Romanæ eccleſiæ iuſtitia, obſides quadraginta recepiſſet. Datis verò quadraginta obſidibus, promiſſiſque iureiurando firmatis, ipſe quidem in regnum ſuum regreſſus eſt, & Stephanum papam, cum Fulrado capellano & non minima Francorum manu, Romam remiſit. Carlomannus autem monachus, frater regis, qui cum Bertrada regina in Vienna ciuitate remanſit, priuſquam rex de Italia reuerteretur febre correptus, diem obiit: cuius corpus, iuſſu regis, ad monaſterium ſancti Benedicti, in quo monachicum ſuſceperat habitum, relatum eſt.

Aiſtulphus verò rex Langobardorum, quanquam anno ſuperiore obſides dediſſet, & de reddenda ſanctæ Romanæ eccleſiæ iuſtitia, tam ſe quàm optimates ſuos iureiurando obſtrinxiſſet, nihil de promiſſis opere compleuit. Propter hoc Pipinus rex iterum cum exercitu Italiam intrauit: & Aiſtulphum in Papia ciuitate ſe includentẽ obſedit: & obſidione ad impletionem promiſſorum ſuorum compulit: redditámque ſibi Rauennam, & Pentapolim, & omnem exarchatum ad Rauennã pertinentem, ad ſanctum Petrum tradidit. Atque his peractis, in Galliam eſt reuerſus. Aiſtulphus autem poſt abſceſſum eius, cum meditaretur quomodo non tam impleret pro-

miſſa ſua, quàm doloſè ea quæ impleta fuerant commutaret, in venatione de equo ſuo caſu prolapſus eſt, atque ex hoc ægritudine contracta, intra paucos dies viuendi terminum fecit. Cui Deſyderius, qui comes ſtabuli eius fuerat, ſucceſſit in regnum.

Deſyderius.

De Conſtantini muneribus ad Pipinum perlatis: & fide quam illi Taxillo Baioariorum dux dederat: & Saxonum deditione: De ortu & obitu Pipini iunioris. *Cap.* LXIIII.

COnſtantinus imperator miſit Pipino regi multa munera, inter quæ & organum, quæ ad eum Compendium perlata ſunt: vbi tunc populi ſui generalem conuentum habuit. Illuc & Taſſilo, dux Baioariorum, cum primoribus gentis ſuæ venit: & more Francico, in manus regis in vaſſaticũ, manibus ſuis ſemetipſum commendauit: fidelitatemque tam ipſo regi Pipino, quàm filiis eius Carolo & Carlomanno, iureiurando ſupra corpus ſancti Dionyſij promiſit: & non ſolũ ibi, ſed & ſuper corpus ſancti Martini & ſancti Germani Parrhiſiaci, ſimili ſacramento, fidẽ ſe prędictis dominis ſuis diebus vitæ ſuæ ſeruaturũ eſt pollicit⁹. Similiter & omnes primores ac maiores natu Baioarij, qui cum eo in præſentiam regis peruenerũt, fidem ſe regi & filiis eius ſeruaturos, in prædictis venerabilibus locis promiſerunt.

Pipinus

PIpinus rex cum exercitu Saxoniam aggreſſus eſt: & quamuis Saxonibus validiſſimè reſiſtentibus, & munitiones ſuas tuentibus, pulſis prælio pugnatoribus per ipſum, quo patriam defendere conabantur, vallum intrauit: commiſsíſque paſſim præliis, plurimam ex ipſis multitudinem cecîdit: coegítque vt promitterent, ſe omnem voluntatem illius eſſe facturos, & annis ſingulis, honoris cauſa, ad generalem conuentum equos trecentos pro munere daturos. His itaque compoſitis, & more Saxonico vt rata eſſe deberent, confirmatis, in Galliam ſeſe cum exercitu ſuo recepit. His diebus venerabili Lanfredo abbate decedente, Guichardus eccleſiæ ſancti Germani abbas præficetur. Natus eſt Pipino regi filius, quem ſuo nomine Pipinũ vocari voluit: ſed puer immatura morte præuentus, tertio poſt natiuitatem ſuam anno deceſſit. Hoc anno celebrauit rex natalem domini in Langdare: & paſcha in Iopila: neque extra regni ſui terminos aliquod iter fecit.

De bello in Vvaifarium Aquitaniæ ducem moto: & eius pacatione: & innouatione ac vrbium captione: Caroliíque magni tyrocinia. Cap. LXV.

VVaifarius dux Aquitaniæ cùm res quæ in ſua poteſtate erãt, & ad eccleſias, ſub manu Pipini regis conſtitutas, pertinebant, recta-

ribus ipſorum venerabilium locorum reddere nollet, ipſúmque regem pro his ſe per legatos ſuos commonentem, audire contemneret, cõtumacia ſua ad ſuſcipiendum contra ſe bellum concitauit. Nam rex cõtractis vndique copiis, Aquitaniam ingreſſus, bello ſe res & iuſtitias eccleſiarum exacturum pronuntiauit. Cúmque in loco qui Tedoad vocatur poſitis caſtris cõſediſſet, Vvaifarius bello certare non auſus, miſſa ad regem legatione ſpondet ſe imperata facturum: eccleſiarum poſſeſſiones & res debitas redditurum: obſides qui imperarentur daturũ. Dedit etiam de primoribus gentis duos, Adalgarium & Itherium: & hoc facto commotum contra ſe regis animum adeo mitigauit, vt ſtatim bello deſiſteret. Nam acceptis obſidibus, qui ad fidem promiſſionibus faciẽdam dati ſunt, rex bello abſtinuit: domúmque reuerſus, dimiſſo exercitu, in villa Cariſiaco hyemauit: in qua & natalem domini & paſcha celebrauit. Vvaifarius autem dux, quanquam obſides dediſſet, ſacramenta iuraſſet, ſatius tamen ratus ſi de illato ſibi anno ſuperiore bello vltionem ſibi exigeret, exercitum ſuum qui Francorum poſſeſſiones popularetur, vſque Cabillonem ciuitatem fecit accedere. Quod cùm Pipino regi, generalem conuentum agenti in villa Duria, fuiſſet nuntiatum, coactis vndique auxiliis, cum magno belli apparatu Aquitaniam ingreſſus eſt. Quædam oppida atque caſtella manu cepit. In quibus præcipua fuere, Borbo-

Borbonum, Cantilla, Clarus mons. Quædam ſe victori vltro dederũt, maximéque Aruernorum caſtella, quæ tunc bello premebantur. Rex tamen cuncta quæ extra munitiones inuenit ferro & igni deuaſtans, poſt quàm ad Lemouicas oppidum venit, reuerſus eſt: & in villa Cariſiaca hybernis habitis, natalem domini ac paſcha celebrauit. In hac expeditione fuit cum rege, primogenitus eius filius, Carolus: ad quem, poſt patris obitum, totius imperij ſumma conuerſa eſt.

De *bello* A*quitanico: in quo* B*iturica vrbs capta: & altero in quo* T*aßilo defecit: deque hyeme aſperrima.* Cap. LXVI.

PIpinus rex ſuſcepto à ſe bello finem impone re cupiens, iterum Aquitanicam prouinciam cum magnis copiis intrat. Captáque Biturica ciuitate, & caſtello Toarcis reuertitur: hyemauítque in villa Gentiliaco: atque in ea natalem domini, ac paſchalis feſti ſolennia celebrauit. Redeunte anni congruo tempore, conuentu Niuernis habito, & cõtractis vndique copiis rex Pipinus Aquitaniam repetit: & omnia quæ extra munitiones erant ferro & igni depopulatus, vſque Carduciam oppidum *ali. Cadurciã.* acceſſit. Inde cum integro exercitu, in Franciã ſe recepturus, per Lemouicinos regreditur. De qua expeditione Taſſilo Baioariæ dux, ægritudine per dolum ſimulata, in patriam reuerſus *Taßilonis dolus.*

eſt, firmatóque ad defectionem animo, ad regis ſe conſpectum vlterius venturum abiurauit. Rex dimiſſo in hyberna exercitu, ad hyemandum in villa Longdare conſedit: atque ibi natalem domini ac paſcha celebrauit. Facta eſt autem eo tempore tam valida atque aſpera hyems, vt immanitate frigoris, nullæ præteritorum annorum hyemi videretur conferri. Rex Pipinus, diſtracto in diuerſa animo propter duo bella, videlicet Aquitanicũ iam olim ſuſceptum, & Baioaricum propter Taſſilonis ducis defectionem ſuſcipiendum, populi ſui generalem conuentum habuit in Vvormatia ciuitate: dilatáque in futurum expeditione, illo anno in Francia domi ſe continuit: hyemauítque in villa Cariſiaco, atque in ea natalem domini & ſanctum paſchalis feſti ſolenne celebrauit. Eclipſis ſolis facta eſt pridie nonas Iunii hora ſexta. Hoc anno rex Pipinus domi ſe cõtinuit: neque propter Aquitanicum bellum, quamuis nondum finitum, regni ſui terminos egreſſus eſt: ſed generalem populi ſui conuentum in Actiniaco villa, Hyberna verò Aquiſgrani habuit: vbi & natalem domini & paſcha celebrauit. Pipinus rex ad cõficiendum Aquitanicum bellum, conuentu Aurelianis habito, in Aquitaniam profectus: deſtructum à Vvaifario Argentomagum caſtrum reædificauit: diſpoſitóque ibi, necnon in Biturica ciuitate, Francorum præſidio, regreditur: natalémque domini Salmontiaci, paſcha verò Gentiliaci celebrauit.

Hyems acerrima.

Eclipſis ſolis.

De

De controuerſia Græcorum & Ro. ſuper trinitate & imaginibus ſanctorum: & de bello Aquitanico in quo Pipinus Toloſam cepit, & anno ſequenti caſtella plurima: De ſororum ac matris & neptium Vuaifarij ad Pipinum adductione: Vuaifarij cæde: Pipini morbo & obitu.

Cap. LXVII.

ORta quæſtione de ſancta trinitate, & de ſanctorum imaginibus, inter orientalem & occidentalem eccleſiam (id eſt Romanos & Græcos) rex Pipinus, conuentu in Gentiliaco villa congregato, ſynodum de ipſa quæſtione habuit: eóque peracto, ad bellum prædictum conficiendum, poſt natalem domini in Aquitaniam proficiſcitur: & per Narbonem iter agens, Toloſam aggreſſus cepit. Albienſem, & Gauuldenſem pagos in deditionem accepit: & Viennam reuerſus, poſtquam ibi & paſchalis feſti ſacra peregit & exercitum à labore refecit, iam propè æſtate confecta menſe Auguſto ad reliquias belli profectus eſt: & Bituricam veniens, conuentum, more Francico, in campo egit: & inde iter agens, ad Garomnam fluuium peruenit: caſtella multa atque ſpeluncas, in quibus ſe hoſtium manus plurima defenſabat, cœpit: intérque præcipua fuere caſtra, Scoralia, Tormina, Petrotia. Reuerſus Bituricam, exercitum in hyberna dimiſit: ipſe ibi conſidẽs natalem domini celebrauit. Eo anno Paulus papa Romanus defunctus eſt: cuius rei nũtius

De trinitate & imaginibus ſanctorũ quæſtio.

ali. Gauuldanum.

ali. Torimna.

Pauli papæ obitus.

ibi ad regem peruenit. Rex Pipinus, cum primum ad bellum gerendum tempus congruum eſſe vidit, euocato vndique exercitu, ad ciuitatem Sanctonicam contendit. Captóque in itinere Rumſtanno, cum ad vrbem prædictam veniſſet, mater & ſoror & neptis Vvarnarij ducis ad conſpectum eius adductæ ſunt. Quas cùm piè ſuſceptas ſeruari iuſſiſſet, ad Garomnã fluuium proficiſcitur: vbi ei Erounicus cum alia prædicti ducis ſorore occurrit in loco qui Montes vocatur, ſéque & illam regĩ tradidit. Rebus igitur aliquot proſperè geſtis, rex reuertitur: & in caſtello, quod dicitur Fels, paſcha celebrauit. Acceptáque ſecum domina vxore ſua Bertruda, atque familia ſua, iterum ad vrbem Sanctonicam venit. Dimiſſaque ibi vxore & familia, cum omnibus copiis ad perſequendum Vvaifarium ducem animum intẽdit: nec prius deſtitit, quàm aut caperet aut interficeret rebellantem. Interfecto igitur duce Vvaiſario in territorio Petragorico, confectóque, vt ſibi videbatur Aquitanico bello Sanctonas reuerſus eſt. Cúmque ibi aliquantulum temporis moraretur, ægritudine decubuit. In ipſa tamen valetudine Turonos delatus, apud ſancti Martini memoriam orauit. Inde cum Parrhiſios veniſſet, VIII. Kal. Octob. diem obiit. Cuius corpus in baſilica beati Dionyſij martyris humatum eſt. Filij vero eius Carolus & Carlomannus conſenſu omnium Francorũ reges creati: & Carolus in ciuitate Nouimo, Carlo-

Rimiſtanno.

Vvaiſarij cædes.

Pipini ægritudo.

Mors.

al. Nouiomo

Carlomãnus Sueſſionis, inſignia regni ſuſceperũt. Carolúſque, qui maior natu erat, Aquiſgranum profectus, ibi natalem domini, & in Rothomagenſi ciuitate paſcha celebrauit.

De Caroli magni in Hunoldum ſucceſſu: & cum fratre reconciliatione per matrem. De Carlomanni obitu: & vxoris eius fuga. Cap. LXVIII.

POſtquam hi duo fratres ſuccedentes regnũ inter ſe partiti ſunt, Aquitania prouincia, quæ in ſortem maioris natu Caroli regis ceſſerat, remanentibus in ea trãſacti belli reliquiis, conquieſcere non potuit. Nam Hunoldus quidam regnum affectans, prouincialium animos ad noua molienda concitauit: contra quem, quia ipſi eadem prouincia ſorte obuenerat, rex Carolus cum exercitu profectus eſt. Sed cum fratris auxilium habere non poſſet (qui procerum ſuorum prauo conſilio, ne id faceret, impediebatur) colloquio tantummodo cum eo habito in loco qui Duaſdiues vocatur, fratre in regnum ſuum remeãte, ipſe in Engoliſmam ciuitatem Aquitaniæ proficiſcitur: & inde cõtractis vndique copiis, fugientem vndique Hunoldum perſequitur: paulúmque abfuit quin caperet. Sed ille notitia locorum, in quibus regis exercitum latere poterat, liberatus eſt: dimiſſáque Aquitania Vaſconiã petiit, tutum ſe ibi fore arbitratus. Erat tunc Vaſconen- *ali. Ipſe cui eadem.* *Lupus Vaſco.*

ſis dux Lupus nomine:cuius fidei ſe Hunoldus committere non dubitauit. Ad quem rex miſſa legatione, iubet ſibi perfugam reddi, ea cõditione mandata, vt ſi dicto non obediret, ſciret ſe bello Vaſconiã ingreſſurum,neque inde prius digreſſurum, quàm illius inobedientiæ finem imponeret. Lupus minas regis pertimeſcens, Hunoldum & vxorem eius ſine cunctatione reddidit, & ſe quoque quæcũque imperarentur facturum ſpopondit. At rex, donec legati quos miſerat reuerterentur, caſtellum quoddam iuxta Dornoniam fluuium, vocabulo Frontiacum, ædificat. Reuerſis igitur legatis,reducto perfuga,ædificato caſtello,in regnum ſuum regreditur:celebrauítque natalem domini in villa Duria: & paſcha apud ſanctum Lambertum, in vico Leodico. Dominus Carolus rex habuit cõuentum generalẽ in Vvormatia ciuitate. Bertrada verò mater regum, cum Carlomanno minore filio apud Salutias locuta pacis cauſa,in Italiam proficiſcitur. Peractóque propter quòd illuc profecta erat negotio (nam propter filiam Deſiderij regis Lãgobardorum expetendam in matrimonium filio ſuo regi Carolo ierat) Adoratis etiam Romæ ſanctorum Apoſtolorum luminibus,ad filios in Galliam reuertitur. Carolus autem rex natalem domini Mogontiæ, ſanctúmque paſcha in villa Hariſtallio celebrauit. Peracto,ſecundum morem,generali conuentu, ſuper fluuium Scaldem in villam Valleſchenarum rex

Dordoniam.

Vicus Leodicus.

Scaldis. ali. Valentinianas.

Carolus

Carolus ad hyemandum proficiſcitur. Cúnque ibi aliquandiu moraretur, Carlomannus frater eius Pridie Nonas. Decemb. deceſſit in villa Salmonciaca: & rex ad capiendũ ex integro regnum animum intendens, in Carbonacum villam venit. Ibi Wilharium epiſcopum Sedunẽſem, & Fulradum capellanum & alios plures ſacerdotes, comites etiam atque primates fratris ſui (inter quos vel præcipui fuere Warinus & Adhalardus) ad ſe venientes ſuſcepit. Nam vxor eius, & filij cum parte optimatum, in Italiam profecti ſunt. Rex autem profectionem eorum in Italiam quaſi ſuperuacuam patienter tulit: celebrauítque natalem domini in Attiniaco, & paſcha in Hariſtallio.

Carlomannus moritur.

ali. Suſpectã.

De Saxonum à Carolo magno ſubactione: & idoli illorum deſtructione: deque prioris coniugis repudio: & ſecundæ matrimonio. Item de legatione Adriani papæ ad ipſum: & de expeditione in Deſiderium quem Ticini obſedit ſuſcepta. Cap. LXIX.

ROmæ Stephano papa defuncto, Adrianus in pontificatu ſucceſſit. Rex verò Carolus congregato apud Wormaciam generali conuétu, Saxoniam bello aggredi ſtatuit: eámque ſine mora ingreſſus, ferro & igni cuncta depopulatus, Ereſburgum caſtrum cepit: Idolúmque quod Irminſul à Saxonibus vocabatur euertit. In cuius deſtructione cum eodem loco

Idolum Saxonum.

per triduũ moraretur, contigit vt, propter continuam cœli ſerenitatẽ exſiccatis omnibus illius loci riuis ac fontibus, aqua ad bibendum inueniri non poſſet. Sed ne diutius ſiti cõfectus laboraret exercitus, diuinitus factum creditur vt quadam die cùm, iuxta morẽ, tempore meridiano cuncti quieſcerent, iuxta montem qui caſtris erat contiguus, tanta vis aquæ in concauo eiuſdã torrentis eruperit, vt cuncto exercitui ſufficeret. Tunc rex idolo deſtructo, ad Wiſaram fluuium acceſſit: ibíque à Saxonibus duodecim obſides accepit: inde in Franciam reuerſus, in villa Hariſtallio & natalem domini & ſanctam paſchalis feſti ſolennitatem celebrauit. Hoc anno etiam dominus Carolus rex repudiauit filiam Deſiderij regis Langobardorum, anno poſtquam eam matris hortatu duxerat vxorem: & Hildegardem de gente Sueuorum, præcipuæ nobilitatis fœminam, in matrimonium accepit. Adrianus papa cùm inſolentiam regis Deſiderij, & Langobardorum oppreſſionem ferre non poſſet, decreuit vt legationem ad Carolum regem Francorum mitteret, cúmque ſibi atque Romanis, aduerſus Langobardos, opem ferre rogaret: & quia id terreno itinere per Italiam fieri non poterat, cum quem miſerat legatum, nomine Petrum, nauim cõſcendere & Maſſiliam vſque per mare ire, atque inde terreno itinere in Franciam fecit peruenire. Qui cùm ad regem in Theodone villa (vbi tunc hyemauerat) perueniſſet, & ei

Repudium filiæ Deſiderij regis.

Hildegardis nuptiæ.

& ei legationis ſuæ cauſam aperuiſſet, eadem qua venerat via Romam regreſſus eſt. Rex verò rebus quæ inter Romanos ac Langobardos gerebantur diligenti cura pertractatis, bellum ſibi cum Langobardis pro defenſione Romanorum ſuſcipiẽdum ratus, commoto Francorum exercitu, Gebennam Burgundiæ ciuitatem iuxta Rhodanum ſitam venit: ibíque de bello ſuſcipiendo deliberãs, copias quas ſecum adduxerat diuiſit: & vnam partem cum Bernardo patruo ſuo per montem Iouis ire iuſſit. Alteram ipſe ducens, per montem Ciniſium Italiam intrare cõtendit, ſuperatóque Alpium iugo, Deſiderium regem fruſtra ſibi reſiſtere conantem citra congreſſionem fugauit: Ticinóque incluſum obſedit: & in oppugnatione ciuitatis, quia difficilis erat, totum hyberni temporis ſpatium, multa moliendo, cõſumſit. *Genuam.*

De Saxonum rebellione & perfidia miraculoſáque ab incendio templi repulſione. De *Ticini deditione:* D*eſiderij captiuitate: & Soxonum à Carolo ſubactione. Cap.*LXX.

CVm hæc in Italia gerũtur, Saxones per opportunam abſentiam regis nacti occaſionem, contiguos ſibi Aſſorum terminos ferro & igni populãtur. Cúmque in eo loco qui nũc Fridesflar ab incolis nominatur, baſilicam à beato Bonifacio martyre dedicatam incende-

re molirentur, atque hoc efficere caſſo labore conarētur, immiſſo ſibi diuinitùs pauore ſubitaneo, turpi trepidatione confuſi domum fugiendo reuertūtur. At rex dimiſſo, ad obſidionem atque ad expugnationē Ticini, exercitu, orandi gratia Romam proficiſcitur: & cùm paractis votis inde ad exercitum fuiſſet reuerſus, fatigatam longa obſidione ciuitatem ad deditionem compulit. Quam cæteræ ciuitates ſecutæ, omnes ſe regis ac Francorum poteſtati ſubdiderunt. At rex ſubacta, & pro tempore ordinata Italia, in Franciam reuertitur, captiuum ducens Deſiderium regem. Nam Adalgiſus filius eius, in quo Langobardi multum ſpei habere videbātur, deſperatis patriæ rebus, relicta Italia in Græciam ad Conſtātinum imperatorem ſe contulit: ibíque in patriciatus ordine atque honore conſenuit. Rex autem domum regreſſus, priuſquam eum Saxones veniſſe ſentirent, tripertitum in eorum regiones miſit exercitum: qui incendiis ac direptionibus cuncta deuaſtans, compluribus etiam qui reſiſtere conati ſunt interfectis, cum ingenti præda reuerſus eſt. & celebrauit præfatus glorioſus rex Natalem domini, in villa quæ dicitur Cariſiacus, ſimiliter & paſcha. Cum rex in villa Cariſiaca hyemaret, cōſilium iniit, vt perfidam ac fœderifragā Saxonū gentem bello aggrederetur: & eo vſque perſeueraret, dum aut victi Chriſtianæ religioni ſubiicerētur aut omnino tollerētur. Habitóque apud Duriā villam general

Ticinum quæ nunc Papia deditur.

Deſiderius capitur.

generali cõuentu, Rheno quoq; trãſmiſſo, cum regni viribus Saxoniam petiit: & primo ſtatim impetu Sigiburgum caſtrum, in quo Saxonum præſidium erat, pugnando cepit. Ereſburgum aliud caſtrum, à Saxonibus deſtructum, muniuit: & in id Francorum præſidium poſuit. Inde ad Wiſaram fluuium veniens, in eo loco qui Bruneſberg vocatur congregatam multitudinem offendit, quæ eum tranſitu fluminis arcere conabatur, ſed fruſtra. Nam in prima congreſſione pulſi, fugatíque ſunt: & magnus eorum numerus, ibidem interfectus eſt. At rex amne traiecto, cum parte exercitus ad Onacrum fluuium contendit: vbi ei Heſsi, vnus ex primoribus Saxonum, cum omnibus Oſtfalais occurrens, & obſides quos rex imperauerat dedit, & ſacramentum fidelitatis iurauit. Inde regreſſo, cùm in pagum qui Buki vocabatur perueniſſet, Angarij cum ſuis primoribus ei occurrerũt: & ſicut Oſtfalai, iuxta quod imperauit, obſides ac ſacramenta dederunt. Interea pars exercitus, quam ad Wiſaram dimiſit, in eo loco qui Hudbeki vocatur caſtris poſitis, incautè ſe agendo, Saxonum fraude circunuenta atque decepta eſt. Nam cùm pabulatores Francorum, circa nonam diei horam reuerterentur in caſtra, Saxones eis, quaſi & ipſi eorum ſocij eſſent, ſeſe miſcuerunt, ac ſic Francorum caſtra ingreſſi ſunt dormientéſque ac ſemiſomnos adorti, non modicam incautæ multitudinis cædem feciſſe dicuntur. Sed vi-

Sigiburgus capitur.

Saxonum ſubactio.

Oſtfalai.

Galli circunuenti.

gilantium ac viriliter reſiſtentium virtute re pulſi caſtris exceſſerunt: & ex pacto, quod in ter eos in tali neceſsitate fieri poterat, diſceſſe runt. Quod cum regi fuiſſet relatum, quant potuit celeritate adcurrens, fugientium terg inſecutus magnam ex eis proſtrauit multitu dinem: & tum demum Vveſtfalaorum obſidi bus acceptis, ad hyemandum in Franciam re uertitur.

Vveſtfalai qui nūc Vveſtfali.

De Langobardorum & Saxonum rebellione & iterata ſubactione. Et ſimulata deditione & baptizatione: deque Ibnalarabi Sarraceni ad regem aduentu. Cap. LXXI.

ali. Hruodgaudum.

REge domum reuertente, nuntiatur Rod gandum Langobardorum, quem ipſe Fo roiulienſibus ducem dederat, in Italia res no uas moliri, & iam complures ad eum ciuitate defeciſſe. Ad quos motus comprimēdos cūn ſibi feſtinandum iudicaret, ſtrenuiſsimū quém que ſuorum ſecum ducens, raptim in Italian proficiſcitur. Rodgando, qui regnum affecta bat, interfecto, ciuitatibus quoque quæ ac eum defecerant ſine dilatione receptis, & ir eis Francorum comitibus conſtitutis, eadem qua venerat via velociter reuerſus eſt. Cui vix Alpes tranſgreſſo occurrêre, qui nuntiarent E reſburgum caſtrum à Saxonibus expugnatum ac præſidium Francorum, quod in eo poſue-

rat,

at, expulſum. Sigiſburgum aliud caſtellum
ppugnatum quidem,ſed nō captum: eò quòd
j qui in eo cauſa præſidij fuerant conſtituti,
acta eruptione incautos atque oppugnatio-
i intentos Saxones à tergo inuaſerunt: & ap-
arente manifeſtiſſimè gloria domini ſupra
lomum eccleſiæ(nam viſum eſt paganis, quod
nſtar duorum ſcutorum igneorum,colore ru- *Viſum mirũ.*
ro flammantium & agitantium, ſupra ipſam
ſſe eccleſiam) plurimis eorum interfectis, re-
iquos non ſolum oppugnationem dimittere,
ed & fugere compulêre: palantéſque ac di-
perſos Lippiam vſque fluuium perſecuti ſunt.
Iæc cùm regi delata fuiſſent, conuentu apud
vormaciam habito,Saxoniam ſine mora ſta-
uit cum exercitu eſſe petendam. Contractis
ngentibus copiis, tanta celeritate ad deſtina-
um à ſe in Saxoniam locum peruenit, vt om-
es hoſtium conatus, quibus ei reſiſtere para-
ant, illa feſtinatione peruerteret. Nam ad
ontem Lippiæ veniens, vniuerſam illius per-
di populi multitudinem, velut deuotam ac
ipplicem, & quam erroris ſui pœniteret ve-
iam poſcentem inuenit. Cui cùm & miſeri- *Saxonum ſub*
orditer ignouiſſet, & eos qui ſe Chriſtianos *actio.*
eri velle affirmabant baptizari feciſſet, datis
c acceptis pro fide ſeruanda frudulentis eo-
undem promiſſionibus, obſidibus quoque,
uos imperauerat, receptis, Ereſburgo caſtro,
uòd dirutũ erat, reſtaurato, alióque caſtello
iper Lippiam conſtructo, & in vtroque non

modico præſidio relicto ipſe in Galliã reuerſus, natalem domini in Hariſtallio, & paſcha Nouiomagi celebrauit. Rex prima veris aſpirante temperie Nouiomagum profectus eſt: & poſt celebratam ibidem paſchalis feſti ſolennitatem, propter fraudulentas Saxonum promiſſiones, quibus fidem adhibere non poterat, ad locum qui Padrabunno vocatur generalem populi ſui conuentum habiturus, cum ingenti exercitu in Saxoniam profectus eſt. Eò cum veniſſet, totum perfidæ gentis ſenatum ac populum, quem ad ſe venire iuſſerat, morigerum ac fallaciter ſibi deuotum inuenit. Nam cuncti ad eum venerunt, præter Vvidichindum vnum ex primoribus Vveſtfalaorũ: qui multorum ſibi facinorum conſcius, & ob id regem veritus, ad Sigefridum Danorum regem profugerat. Cæteri qui aduenerant, in tantùm ſe regis poteſtati permiſere, vt ea conditione tunc veniam accipere mererentur: vt ſi vlterius ſua ſtatuta violarent, & patria & libertate priuarentur. Baptizata eſt ibidem ex eis maxima multitudo, quæ ſe, quamuis falſò, Chriſtianam velle fieri promiſerat. Venit eodem in loco ac tempore ad regis præſentiam de Hiſpania Sarracenus quidam, nomine Ibnalarabi, cum aliis Sarracenis ſociis ſuis, dedens ſe ac ciuitates quibus eum rex Sarracenorum perfecerat. Idcirco rex peracto memorato conuentu, in Galliam reuerſus, natalem

Saxonum ſimulata deditio.

Sigefridus Danorũ rex.

Baptizantur Saxones.

ali. Benalarabi.

lem domini in Duniaco villa, paſcha verò *al. Ducciaco.*
in Aquitania apud Caſſinoilum celebrauit. In qua villa natus eſt ei filius ex Hildegarde regina: quem ex ſacro fonte Hludouicum nominauerunt.

De Caroli magni in Hiſpaniam felici traiectione, & infelici reditu per inſidias Vaſconum: De Saxonum graſſatione & cæde per Francos orientales. Cap. LXXII.

TVnc ex perſuaſione prædicti Sarraceni ſpem capiendarum quarundam in Hiſpania ciuitatum haud fruſtra concipiens, ſuperatóque in regione Vaſconum Pyrenæi montis iugo, primò Pompelonem Nauarrorum oppidum aggreſſus in deditionem accepit: Inde Iberum amnem vado traiiciens, Cæſarauguſtã præcipuam illarum partium ciuitatem acceſſit. Acceptíſque, quos Ibnalarabi & Abuthaur quoſque alij quidam Sarraceni dederunt, obſidibus, Pompelonem reuertitur cuius muros, ne rebellare poſſet, ad ſolum vſque deſtruxit: ac regredi ſtatuens Pyrenæi ſaltum ingreſſus eſt: in cuius ſummitate Vaſcones, inſidiis collocatis, extremum agmen adorti, totum exercitum magno tumultu perturbant: & licet Franci Vaſconibus tam armis quàm animis præſtare viderentur, tamen & iniquitate locorum & genere imparis pugnæ, inferiores effecti ſunt. In hoc certamine plurimi aulicorũ,

Pompelo. *Cæſarauguſta.* *Vaſconum inſidiæ.* *Francorum ſtrages.*

quos rex copiis prefecerat, interfecti ſunt: & direpta impedimenta. Hoſtis propter notitiam locorum, ſtatim in diuerſa dilapſus eſt. Cuius vulneris accepti dolor, magnam partem rerum feliciter in Hiſpania geſtarum in corde regis obnubilauit. Interea Saxones, velut occaſionem nacti, ſumptis armis ad Rhenum vſque profecti ſunt. Sed cùm amnem traiicere non poſſent, quicquid à Vitea ciuitate, vſque ad flumen Moſellæ vicorum villarúmque fuit, ferro & igni depopulati ſunt. Pari modo ſacra prophanáque peſſundata: nullum ætatis, aut ſexus, ſeu ſacrarum Virginum, diſcrimen hoſtis ira fecerat: vt liquido appareret eos, nõ prædandi, ſed vltionem exercẽdi gratia, Francorum terminos introiſſe. Cuius rei nuntium cùm rex apud Altiſſiodorum ciuitatem accepiſſet, extemplò Francos oriẽtales atque Alemãnos ad propulſandum hoſtem feſtinare iuſſit. Ipſe, cæteris copiis dimiſſis, Heriſtallium villam, in qua hyemare conſtituerat, petiit. At Franci & Alemanni, qui contra Saxones miſſi erant, magnis itineribus ad eos ire contendunt, ſi fortè in finibus ſuis eos inuenire poſſent. Sed illi, re peracta, reuertebantur ad ſua. Quorũ veſtigia ſecuti qui à rege miſſi fuerunt, in pago Haſſiorum, ſuper fluuium Aternam, iter agentes inuenerunt: eóſque ſtatim in ipſo fluminis vado adorti, tanta ſtrage ceciděre, vt ex ingenti multitudine ipſorum, vix pauci domum fugiendo perueniſſe dicantur.

Saxonum rebellio.

Franci orientales.

Saxonum cædes.

De Hil-

De Hildebrandi ducis ad regem aduentu: déque regis in Saxones expeditione: & Vveſtfalaorum in deditionem acceptione. De alia in Saxones expeditione, & ficta eorũ baptizatione. De peregrinatione Romam vſque: & filiorum eius coronatione. Taxillonis deditione. Cap. LXXIII.

AT rex de Heriſtallio, vbi hyemauerat & vbi natalem domini ac ſanctum paſcha celebrauerat, prima veris temperiè mouens, Cõpendium venit. Et cùm inde, peracto propter quod venerat negotio, reuertiſſet, occurrit ei Hildebrandus dux Spoletanus cum magnis muneribus in villa Vvirciniaco: quem & benignè ſuſcepit, & muneribus donatum in ducatum ſuum remiſit. Ipſe, animo ad Saxonicam expeditionem intento, Duriam venit: habitóque, iuxta morem, generali conuentu, Rhenum in eo loco qui Lippia vocatur, cum exercitu traiecit. Cui cùm Saxones in quodam loco qui Buocholt vocatur, vana ſpe ducti, reſiſtere tentarent, pulſi fugatíque ſunt: & rex Vveſtfalaorum regionẽ ingreſſus, omnes eos in deditionem accepit: inde ad Vviſuram veniens, caſtis poſitis in loco nomine Nudufulli, ſtatiua per aliquot dies habuit. Ibi Angarij & Oſtfalai venientes, & obſides dederunt, & ſacramenta iurauerunt. Quibus peractis, rex trans Rhenum in Vvormatiam ciuitatem hybernatum ſe recepit.

Hildebrãdus dux.

Saxonum cædes.

Vveſtfalaorũ deditio.

Inde cùm primum temporis opportunitas adridere viſa eſt, iterum cum magno exercitu in Saxoniam profectus eſt. Tranſiénſque per caſtrum Ereſburgum, ad fontem Lippiæ venit: vbi caſtrametatus, per aliquot dies eſt moratus. Inde ad orientem itinere conuerſo, ad Onacrum fluuium acceſſit. Cui cùm ibi omnes orientalium partium Saxones, vt iuſſerat occurriſſent, maxima eorum multitudo, in loco qui Orehim appellatur ſolita ſimulatione, baptizata eſt. Profectus inde ad Albiam, caſtríſque in eo loco, vbi Ora & Albia confluunt, ad habenda ſtatiua collocatis, tam ad res Saxonum, qui citeriorem, quàm ad Sclauorum, qui vlteriorem fluminis ripam incolunt, componendas operam impendit. Quibus tunc pro tempore ordinatis atque diſpoſitis, in Fráciam reuerſus eſt: initóque concilio, orandi ac vota ſoluendi cauſa, Romam ſtatuit proficiſci: ſumptíſque ſecum vxore ac liberis, ſine mora in Italiam profectus eſt, celebrauitque natalé domini Ticini, atque ibi reſiduum hyemis manendo compleuit. Inde Romam veniens honorificè ab Adriano papa ſuſceptus: & cũ ibi ſanctũ paſcha celebraret, baptizauit idem pótifex filiũ eius Pipinum: Vnxítque eum in regem: vnxit etiam & Hludouicum fratrem eius: quibus & coromam impoſuit. Quorum maior, id eſt Pipinus, in Langobardia, minor verò, id eſt Hludouicus, in Aquitania, rex conſtitutus eſt. Rege verò Roma digreſſo ac Medio-

Saxones baptizantur.

Sclaui.

diolanum veniente, Thomas eiuſdem vrbis archiepiſcopus baptizauit ibi filiam eius, nomine Giſlam, & de ſacro fonte ſuſcepit. Quibus geſtis, in Franciam reuerſus eſt. Sed cùm Romæ eſſet, conuenit inter ipſum atque Adrianum pontificem, vt ſimul legatos mitterent ad Taſſilonem Baioariæ ducem, qui eum commonerent de ſacramento, quod Pipino regi & filiis eius ac Francis iurauerat: ſcilicet vt ſubiectus & obediés eis eſſe deberet. Electi ac directi ſunt in hãc legationem, de parte pontificis Formoſus ac Damaſus epiſcopi, & de parte regis Riculfus diaconus atque Eburhardus magiſter pincernarum. Qui cùm, quæ iuſſi erãt, cum memorato duce locuti eſſent, in tantum cor eius emollitum eſt, vt diceret ſe ſtatim velle ad regis properare præſentiam, ſi ſibi tales obſides darentur, ſub quibus de ſua ſalute dubitare nulla eſſe neceſſitas. Quibus datis ſine cunctatione apud Vvormatiam ad regẽ venit: ſacramentum, quod iubebatur, iurauit: obſides XII. qui imperabantur, ſine mora dedit: quos Sindbertus Reginenſis epiſcopus, de Baioaria in Cariſiacum ad conſpectum regis adduxit. Sed idem dux domum reuerſus, non diu in ea quam promiſerat fide permanſit. Rex autem in eadem villa hyemem tranſigens, & natalem domini & paſcha eodem in loco celebrauit. Hiſdẽ diebus defuncto Guichardo abbate cœnobij ſancti Germani, Robertus in regimine ſubſtituitur.

Legati ad Taxillonem Baioarium.

Taxillonis deditio.

Taxillonis defectio.

De Saxonico adhuc bello: & Sclauorum motu: & Francorum orientalium temeritate & ſtrage ingenti: & vltione quam de Saxonibus ſumpſit Carolus magnus. Cap. LXXIIII.

AEſtatis initio, cùm iam propter pabuli copiam exercitus duci poterat, in Saxoniam eundum, & ibi, vt in Francia quotannis ſolebat, generalem conuentum habendũ cenſuit. Traiectóque apud Coloniam Rheno, cum omni Frãcorum exercitu ad fontem Lippiæ venit: & caſtris poſitis, per dies non paucos ibidem moratus eſt. Vbi, inter cætera negotia, etiam legatos Sigefridi regis Danorum, & quos ad ſe * Caganus & Iugurrus principes Hunorum, velut pacis cauſa miſerunt, & audiuit & abſoluit. Cúmqne, conuentu completo, trans Rhenum in Galliam ſe recepiſſet, Vvidikindus, qui ad Normãnos profugerat, in patriam reuerſus vanis ſpebus Saxonum animos ad defectionem concitauit. Interea regi nuntiatum eſt, quòd Sorabi, qui campos inter Albiam & Salam interiacentes incolunt, in fines Toringorum ac Saxonum qui eis erãt contermini, prædandi cauſa fuiſſent ingreſſi, & direptionibus & incendiis quædam loca vaſtaſſent: qui ſtatim accitis ad ſe tribus miniſtris ſuis, Adalgiſo Camerario & Geilone comite ſtabuli, Vvorado comite palatij, præcepit, vt ſumptis ſecum orientalibus Francis atque

Sigefridus Danus.
** Cacanus.*
Vvidikindus SorabiSclani.

que Saxonibus, contumacium Sclauorum audaciam quanta poſſent celeritate comprimerent. Qui cùm, iuſſa facturi, Saxoniæ fuiſſent fines ingreſſi, compererunt Saxones ex conſilio Vvidikindi, ad bellum Francis inferendum eſſe præparatos. Omiſſóque itinere quo ad Sclauos ituri erant, cum orientalium Francorum copiis, ad locum in quo Saxones audierant congregatos ire cōtendunt. Quibus n ipſa Saxonia obuiauit Theodoricus comes, propinquus regis cum his copiis, quas, audita Saxonum defectione, raptim in Ribuaria cōgregare potuit. Is feſtinantibus legatis conſiium dedit, vt primò per exploratores vbi Saxones eſſent, vel quid apud eos ageretur, ub quanta fieri poſſet celeritate cognoſcerēt. Tum, ſi loci qualitas pateretur, ſimul eos adrirentur. Cuius conſilio collaudato, vnà cum lo vſque ad montem qui Suntal appellatur, n cuius Septentrionali latere Saxonum caſtra rant poſita, peruenerunt. In quo loco cùm Theodoricus caſtra poſuiſſet: ipſi (ſicut cum o conuenerant) quo facilius montem cirɪire poſſent, tranſgreſsi Vviſuram in ipſa fluninis ripa caſtra poſuerunt: habitóque inr ſe colloquio, veriti ſunt ne in nomen Thedorici victorię fama trāſiret, ſi eum in eodem rælio ſecum haberent. Ideo ſine illo cum Saonibus congredi decernunt: ſumptíſque aris non quaſi ad hoſtem in acie ſtantem, ſed uaſi ad fugientium terga inſequenda ſpoliá-

Francorum temeritas.

que diripienda, prout quémque velocitas equi ſui tulerat, qua Saxones pro caſtris in acie ſtabant, vnuſquiſque eorum ſumma feſtinatione contendit. Quò cùm eſſet malè peruentum malè etiam pugnatum eſt. Nam cõmiſſo prælio, circunuenti à Saxonibus, penè omnes interfecti ſunt. Qui tamen euadere potuerunt, non in ſua vnde profecti ſunt, ſed in Theodorici caſtra quæ trans montem erant, fugiendo peruenerunt. Sed maior Francis, quàm pro numero iactura fuit: quia legatorũ duo Adalgiſus & Geilo, comitum quatuor, aliorúmque clarorum atque nobilium vſque ad viginti, interfecti, præter cæteros qui hos ſecuti, potius cum eis perire, quàm poſt eos viuere maluerunt. Cuius rei nuntium cum rex accepiſſet, nihil ſibi cunctandum arbitratus, collecto feſtinanter exercitu, in Saxoniam proficiſcitur: acciti ſque ad ſe cunctis Saxonum primoribus, de auctoribus factæ defectionis inquiſiuit: & cùm omnes Vvidikindum huius ſceleris auctorem proclamarent, eum tamen tradere nequirent (eò quòd is, re perpetrata, ad Nortmannos ſe contulerat) cæterorum qui perſuaſioni eius morem gerentes tantũ facinus peregere, vſque ad 4500. traditi: & ſuper Alarum fluuium, in loco qui Fredi vocatur, iuſſu regis omnes vna die decollati ſunt. Huiuſmodi vindicta patrata rex in Theodonem villam in hyberna conceſsit, ibique natalem domini & paſcha, more ſolito, celebrauit.

Francorum orientalium ſtrages.

Nobilium ſtrages.

Carolus in Saxoniam.

Quatuor millia quingenti Saxonũ cæſi. Ferdi.

De Hild-

De Hildegardis reginæ obitu: Caroli in Saxoniã expeditione: & ingenti Saxonum ſtrage duplici. Déque Caroli matrimonio cum Faſtrada natione Franca: aut vt ſcriptum comperi Fauca: & Bertradæ obitu.
Caput LXXV.

ADridente veris temperie, cùm ad expeditionem Saxonicam ſe pręparaſſet (nam de omnimoda eorum defectione ad eum perlatum fuerat) priuſquam de memorata villa moueret, Hildegardis regina vxor eius deceſſit pridie Kal. Maij. Cuius funeri poſtquam more ſolenni iuſta perſoluerat; in Saxoniam, ſicut diſpoſitum habebat, duxit exercitum. Cúmq; Saxones in eo loco qui Theothinelli vocatur, ad pugnã ſe pręparaſſe cõperiſſet, ad eos quãta potuit celeritate cõtẽdit. Cõmiſſóq; cũ eis pręlio, tãta eos cæde proſtrauit, vt de innumerabili eorũ multitudine, perpauci euaſiſſe dicãtur. Cúmque de loco prælij, ad Padrabunnum ſe cum exercitu recepiſſet, atque ibi caſtris poſitis, partem exercitus, quæ adhuc de Francia venire debuerat, opperiretur, audiuit Saxones in finibns Vveſtfalaorum ſuper fluuium Hasam ad hoc congregari, vt ibi cum eo, ſi veniſſet, acie confligerent. Quo nuntio commotus, adunatis quæ tum ad ſe venerant, quáſque ante ſecum habebat Francorum copiis, ad locum quo aggregati erant ſine dilatione profectus eſt. Congreſſúſque cum eis, eadem qua &

Hildegardis obitus.

Saxonũ ſtrages ingens.

Altera ſtrages.

prius felicitate dimicauit. Cæſa eſt eorum infinita multitudo, ſpoliáque direpta. Captiuorum quoque magnus abduct⁹ eſt numerus. Inde victor ad orienté iter conuertit: primóque vſque ad Vviſuram, deinde vſque ad Albiam, cuncta deuaſtando peragrauit. Inde reuerſus in Franciam, duxit vxorem filiam Radulfi comitis, natione Francam, nomine Faſtradam: ex qua duas filias procreauit. Eodem anno defuncta eſt bonæ memoriæ mater regis, Bertrada, IIII. Idus Iulij. ipſe in Heriſtallio villa, ibidem hyematurus, conſedit: ibíque natalem domini ac ſanctum paſcha celebrauit.

Faſtrada à Carolo ducitur.

Bertrada obit.

De Caroli magni & filij eius in Saxones expeditione iterata & in eos victoria. Cap. LXXVI.

CVm primum oportunitas temporis aduenit: ad reliquias belli Saxonici conficiendas, rex animo intento, cum exercitu in loco qui Lippia vocatur Rhenum traiecit: & vaſtatis Vveſtfalaorum pagis, venit ad Vviſuram. Cúmque in eo loco qui Huculbi dicitur, caſtris ſuper fluuium poſitis, conſediſſet, vidit ſe in aquilonares Saxoniæ partes (ſicut ſtatuerat) propter nimias aquarũ inundationes, quæ tum ſubitò ex iugitate pluuiarũ acciderant, tranſire non poſſe, idcirco iter in Toringiam conuertit, & filium ſuum Carolum cum parte exexcitus, in Vveſtfalaorum finibus ſe-

bus ſedere iuſſit. Ipſe per Thoringiam iter agens, venit in campeſtria Saxoniæ, quæ Albiæ atque Salæ fluminibus adiacent. Depopulatíſque orientalium Saxonum agris, ac villis incenſis, de Schannico (hoc enim erat nomen loci) in Franciam regreſſus eſt. Carolus verò filius eius, cùm ei iter agenti in pago Daigno iuxta Lippiam fluuium, Saxonum occurriſſet exercitus, commiſſo cum eis equeſtri prælio, felici ac proſpero euentu dimicauit. Nam magno eorum numero interfecto, cæteris in diuerſa fugatis, victor ad patrem Vvormatiam reuerſus eſt. Rex autem cõgregato iterum exercitu, in Saxoniam profectus eſt: celebratóque in caſtris natalitio domini die ſuper Amaram fluuium in pago Huthagoe, iuxta caſtrum Saxonum quod dicitur Skidroburgus, ad locũ, vocabulo Rum, quo Vviſura & Vvaarna confluunt, populabundus acceſſit. Cúmque eum vlterius progredi tam hyemalis temporis aſperitas, quàm aquarum inundatio, prohiberet, in Ereſburgum caſtrum in hyberna conceſſit.

al. Schãningi

Draigni.

Saxonũ ſtrages recens.

al. Rimi.

De noua recens Caroli magni in Saxones expeditone, & Vvidikindi ſociorúmq; eius deditione & baptiſmo: de Francorum orientalium in regem conſpiratione: & eius ſedatione. Cap. LXXVII.

CVm ibi hyemare decreuiſſet, accitis atque adductis ad ſe uxore ac liberis, relictóque

cum eis intra eadem caſtra ſatis fido ac firmo præſidio, ipſe cum expedita manu ad Saxonũ pagos vaſtandos ac villas diripiendas egreſſus, inquietam ſatis hyemem, vbique diſcurrendo & cuncta cædibus atque incendiis permiſcendo, tam per ſeipſum quàm per duces quos miſerat, Saxonibus reddidit. Cúmque huiuſmodi vaſtationibus, per totum hyberni ſpatium temporis, omnes ferè Saxonum regiones ingenti clade affeciſſet: tranſacta tandem hyeme, & adductis ex Francia commeatibus, publicum populi ſui conuentum, in loco qui Padrabunno vocatur, more ſolenni, habuit. Ac peractis his quæ ad illius conuentus rationem pertinebant, in pagum, vocabulo Bardengoum, proficiſcitur: ibíque audiens Vvidikindum ad Albionem eſſe, intrans Albinam Saxonum regionem, primò eis per Saxones, vt omiſſa perfidia ad ſuam fidem venire non ambigerent, ſuadere cœpit. Cúmque ipſi, facinorum ſuorum conſcij, regis fidei committere ſe dubitarent, tãdem accepta ab eo, quam optabant, impunitatis ſponſione, atque impetratis, quos ſibi dari precabantur, ſuæ ſalutis obſidibus, quos eis Amalvvinus (vnus aulicorum à rege miſſus) adduxerat, cum eodem ipſo ad eius præſentiam in Attiniacum villam venerunt, atque ibi baptizati ſunt. Nam rex, poſtquam ad eos accerſendos memoratum Amalvvinum direxit, in Frãciam reuerſus eſt. Quieuítque illa Saxonicæ perfidiæ peruicacitas per

Vvidikindus

al. Alpinam

annos

annos aliquot: ob hoc maximè, quoniam occaſiones deficiendi ad rem pertinentes inuenire non potuerunt. Facta eſt eodem anno trans Rhenum apud orientales Francos, aduerſus regem immodica coniuratio: cuius auctorem, Hardradum comitem fuiſſe cōſtabat. Sed huius indicium citò ad regem delatum eſt: eiúſq; ſollertia, tam valida conſpiratio, citra vllum grande periculum, in breui cōquieuit, auctoribus eius, partim priuatione luminum, partim exilij deportatione, condemnatis.

Coniuratio Francorum.

De Britonum ſubactione: & Beneuentanorum deditione. Cap. LXXVIII.

CVm & hyemis tempus expletum, & ſanctū paſcha in Attiniaco villa fuiſſet à rege celebratum, exercitum in Britannian ac maritima mittere conſtituit. Nam cùm ab Anglis ac Saxonibus Britannia inſula fuiſſet inuaſa, magna pars incolarum eius mare traiiciens, in vltimis Galliæ finibus, Venetorum & Coroſolitarum regiones occupauit. Is populus à regibus Francorum ſubactus ac tributarius factus, impoſitum ſibi vectigal, licet inuitus, ſoluere ſolebat. Cùmque eo tempore dicto audiens non eſſet, miſſus illuc regiæ menſæ præpoſitus Audulfus, perfidæ gentis contumaciam mira celeritate compreſſit, regíque apud Vvormatiam & obſides quos acceperat, & complures ex populi primoribus adduxit.

Angli Saxones Britāniā inuadunt.
Britanni Britanniam minorē occupāt.

Rex pace undique parta, ſtatuit Romã profi-
Beneuentum. ciſci, & partem Italiæ, quæ nunc Beneuentana
vocatur, aggredi: conueniens eſſe arbitratus
vt illius regni reſiduam portionem ſuæ pote-
ſtati ſubiiceret: cuius caput, in capto Deſide-
rio rege, maiorémque partem, in Langobar-
dia iam ſubacta, tenebat. Nec diu moratus,
ſed contractis celeriter Francorum copiis, in
ipſa hyemalis temporis aſperitate Italiam in-
greditur. Cúmque in Florentia, Tuſcorum ci-
uitate, natalem domini celebraſſet, quâta po-
tuit celeritate Romã ire contendit. Quò cùm
veniſſet, ac de profectione ſua in Beneuentum,
tam cum Adriano pontifice, quàm cum ſuis
Aragiſſus. optimatibus deliberaſſet, Aragiſſus dux Bene-
uentanorum, audito eius aduentu compertáque in terrã ſuã intrandi voluntate, propoſitum eius auertere conatus eſt. Miſſo enim Runoldo, maiore filio ſuo, cũ muneribus ad regẽ, rogare cœpit ne terrã Beneuentanorum intraret. Sed ille longè aliter de rebus inchoatis faciendum ſibi iudicãs, retento ſecum Runoldo, cum exercitu ſuo Capuam, Campaniæ ciuitatem, acceſſit: ibique caſtris poſitis, conſedit, inde bellum geſturus, ni memoratus dux intentionem regis ſalubri cõſilio præueniſſet. Nam relicta Beneuentana vrbe, quæ caput illius terræ habetur, in Salernum, maritimã ciuitatem, velut munitiorem ſe cum ſuis contulit. Miſſáque legatione vtróſque filios ſuos regi obtulit: promittens, ſe ad omnia quæ imperarentur libenter

benter obediturũ. Cuius precibus rex annuẽs, diuini etiã timoris reſpectu, bello abſtinuit: & minore ducis filio, nomine Grimoldo, obſidatus gratia ſuſcepto, maiorem patri remiſit: accepit inſuper à populo XI. obſides miſitq́ue legatos qui & ipſum ducem, & omnem Beneuentanũ populum, per ſacramenta firmarent. Ipſe, poſt hæc, cum legatis Conſtantini Imperatoris, qui propter petendam filiam ſuã ad ſe miſſi fuerãt, locutus eſt: atque illis dimiſſis, Romam reuerſus, ſanctum paſchale feſtum magna cum hilaritate celebrauit.

Legatio Conſtantini imperatoris.

De Taxillonis fraudulenta legatione concordiæ gratia cum Carolo magno: eiúſque ad veram deditionem coactione.

Cap. LXXIX.

CVm adhuc rex Romæ ageret, Taſſilo dux Baioariȩ miſit legatos ſuos, Arnũ videlicet epiſcopũ, & Hũricũ abbatẽ, ad Adrianũ Papã; petens, vt inter regem atque illum, mediator pacis fieri dignaretur. Nec põtifex precibus eius cenſuit abnuendũ. Sed quãta potuit inſtãtia, apud regem intercedere, curauit vt inter eos pax & concordia, ex ſuæ apoſtolicæ auctoritatis ammonitione atque interuentione, perueniret. Cui cùm rex idẽ ſe magnopere velle reſpondiſſet, ſimúlq; à legatis memorati ducis inquireret, quã huius pacationis firmitatẽ facere deberent, reſpõderunt ſibi de hac re nihil eſſe cõmiſſum, nec ſe de hoc negotio aliud

facturos, quàm vt reſponſa regis atque pontificis domino ſuo reportarent. Quorum verbis Papa cõmotus, velut fallaces ac fraudulentos anathematis gladio ſtatuit feriẽdos, ſi ab olim regi promiſſa fide diſcederent, atque ita infecto negocio pacis reuerſi ſunt. Rex autẽ adoratis ſanctorũ apoſtolorũ liminibus, votíſque ſolutis, apoſtolica benedictione percepta, in Frãciã reuerſus eſt: & cùm vxorẽ ſuã Faſtradã, filióſque ac filias, & omnẽ comitatum quem apud eos dimiſerat, Vvormatię inueniſſet, generalem populi ſui cõuentũ ibi habere ſtatuit. In quo cùm omnia quæ in Italia geſſerat, coram optimatibus ſuis narrãdo, cõmemoraſſet, & ad extremũ de legatis Taſſilonis, qui ad ſe Romæ venerãt, mentio facta fuiſſet, iniit cõſiliũ, vt experiretur q̃d Taſſilo de promiſſa ſibi fidelitate facere vellet: cõgregatóq; ingẽti exercitu, atq; in tres partes diuiſo, Baioariã petere cõſtituit. Cũq; Pipinũ filiũ cũ Italicis copiis in Tridentinã vallem venire iuſſiſſet, orientales quoque Frãci, ac Saxones, vt iuſſi fuerant, ad Danubiũ, in loco qui Pferinga vocatur, acceſſiſſent: ipſe cum exercitu quem ſecũ duxerat, ſuper Lethum fluuium, qui Alemãnos & Baioarios dirimit, in Auguſtæ ciuitatis ſuburbano conſedit: inde Baioariã cum tã valida manu proculdubio petiturus, niſi Taſſilo ſibi ac populo ſuo, ad regem veniendo conſuluiſſet. Nam videns ſe vndique circunceſſum, venit ſupplex, ac veniam de antegeſtis ſibi dari precatus eſt.

Sed &

Sed & rex,ſicut erat natura mitiſſimus, ſupplici ac deprecanti pepercit. Acceptíſque ab eo, præter filium eius Theodonem, aliis (quos ipſe imperauit) xii. obſidibus, & populo terræ per ſacramenta firmato, in Franciam reuerſus eſt: & in ſuburbano Mogontiacẽſi,in villa quæ vocatur Ingilinheim, quia ibi hyemauerat, & natalem domini & paſcha celebrauit.

De Taxillone maieſtatis conuicto & in monachum cum Theodone filio attonſo: deque Hunorum quos illi exciuerant tumultu & repulſione duplici à Baioariis facta: deque eorum cæde & ſubmerſione. Item de Conſtantini principis in Carolum ira, & in Beneuentanos infelici bello. *Cap.* LXXX.

CVm in eadem villa generalem populi ſui rex conuentum fieri decreuiſſet, ac Taſſilonem ducem, ſicut & cæteros vaſſos ſuos, in eodem conuentu adeſſe iuſſiſſet, atque ille, vt ei fuerat imperatum, ad regis præſentiam perueniſſet,crimine maieſtatis à Baioariis accuſatus eſt:obiicientibus ei,quòd,poſtquam filium ſuum obſidem regi dederat, ſuadente coniuge ſua Liutberga (quæ filia Deſiderij regis Langobardorum fuit, & poſt patris exilium Francis inimiciſſima ſemper extitit) in aduerſitatẽ regis,& vt bellum contra Francos ſuſciperent, Hunorum gentem concitarat. Quod verum fuiſſe,rerum in eodem anno geſtarum proba-

Liutbergæ cõſilium pernicioſum.

uit euentus. Obiiciebantur ei & alia complu-ra & dicta & facta, quæ non, niſi ab inimico & irato, fieri vel proferri poterant: quorum ne vnum quidem inficiari cœpit. Sed noxæ conuictus, vno omnium aſſenſu, vt maieſtatis reus capitali ſententia damnatus eſt. Sed clementia regis, licet morti addictum, liberare curauit. Nam mutato habitu in monaſteriũ miſſus eſt, vbi tam religioſè vixit, quàm ipſum libenter intrauit. Similiter & Theodo filius eius tonſus eſt, & monaſticæ conuerſationi mancipatus. Baioarij quoque, qui perfidiæ ac fraudis eorum conſocij & conſentanei fuiſſe reperti ſunt, exilio per diuerſa loca relegantur. Hunni verò, ſicut Taſſiloni promiſerũt, duobus exercitibus comparatis, vno marcham Foroiulienſem, altero Baioariam aggreſſi ſunt, fruſtra. Nam in vtroque loco victi, fugatíque ſunt: & multis ſuorum amiſſis, cum magno damno ad loca ſua ſe receperunt. Quam iniuriam velut vindicaturi, iterum Baioariam maioribus copiis petierunt. Sed in prima congreſſione pulſi à Baioariis, & innumera eorum multitudo cæſa: multi etiam ex eis, qui per fugam euadere conati Danubiũ tranare voluerunt, gurgitibus abſorpti ſunt. Interea Conſtantinus imperator propter negatá ſibi regis filiam iratus, Theodorum patricium, Ciciliæ præfectum, cum aliis ducibus ſuis fines Beneuentanorum vaſtare iuſſit. Qui cum imperata exequerentur, Grimoldus (qui eodem anno poſt mortem patris dux

Taxillo læſæ maieſtatis cõuictus fit cum filio monachus.

Baioarij in exilium acti.

Hunorum tumultus.

dux Beneuentanus à rege datus eſt) & Hildebrandus, dux Spoletanorum, cum copiis quas congregare potuerunt in Calabria eis occurrerunt, habentes ſecum legatum regis Vvinnigiſum (qui poſtea in ducatu Spoletano Hildebrando ſucceſſit) commiſſóque prælio immodicam ex eis multitudinem ceciderunt: ac ſine ſuo, ſuorúmque graui diſpendio victores facti, magnum captiuorum ac ſpoliorum numerum in ſua caſtra retulerunt. Rex autem in Baioariam profectus, eandem prouinciã cum ſuis terminis ordinauit, atque diſpoſuit: atque inde regreſſus, in Aquiſgrani palatio ſuo, vbi hyemauerat, diem domini natalitiũ & ſanctum paſcha, more ſolenni, celebrauit.

Baioaria fit prouincia Francorum.

De Sclauorum quadam natione bellicoſa & populoſa: qui Vvelatabi, ſeu Vviltzi, & vt alij ſcribunt, Vultzi dicebãtur, ſubactione per Carolum Magnum: deque palatij eius conflagratione. Cap. LXXXI.

NAtio quædam Sclauorum eſt in Germania, ſedẽs ſuper littus oceani, quæ propria lingua Vvelatabi, Frãcica autem* Vviltzi vocatur. Ea Frãcis ſemper inimica, & vicinos ſuos, qui Francis vel ſubiecti vel fœderati erant, odiis inſectari, bellóque premere ac laceſſere ſolebat. Cuius inſolentiam rex diutius ſibi non ferendam ratus, bello eam aggredi ſtatuit. Cõparatóque ingẽti exercitu, Rhenum apud Co-

**Vultzi.*

loniam traiecit. Inde per Saxoniam iter agens, cùm ad Albiam perueniſſet, caſtris in ripa poſitis amnem duobus pōtibus iunxit. Quorum vnum ex vtroque capite vallo muniuit, & impoſito præſidio firmauit. Ipſe fluuio tranſito, quò couſtituerat exercitum duxit: ingreſſúſque Vviltzorum terram, cuncta ferro & igni vaſtari iuſſit. Sed gens illa, quamuis bellicoſa & in ſua numeroſitate confidens, impetū exercitus regij diu ſuſtinere non valuit. Ac proinde cùm primùm in ciuitatem Dragamutinam vētum eſt, is qui cæteris Vviltzorum regulis, & nobilitate generis & auctoritate ſenatus longè præeminebat, extemplò cum omnibus ſuis ad regem de ciuitate proceſſit, obſides qui imperabantur dedit, fidem ſe regi ac Francis ſeruaturum iureiurando promiſit. Quem cæteri Sclauorum primores ac Reguli omnes ſecuti, ſe regis ditioni ſubdiderunt. Tum ille ſubacto illo populo, & obſidibus quos dare iuſſerat acceptis, eadem via qua venerat ad Albiam regreſſus eſt: & exercitu per pontem reducto, rebus quoque ad Saxones pertinentibus, ſecundum tempus diſpoſitis, in Franciam reuerſus eſt: & in Vvarmatia ciuitate & natalem domini & paſcha celebrauit. Hoc anno nullum iter exercitale à rege factum: ſed in Vvarmatia reſidens, legatos Hunorum & audiuit, & ſuos viciſſim ad eorum principes miſit. Agebatur inter eos de confinibus regnorū ſuorum, quibus in locis eſſe deberent. Hæc contentio atque

que altercatio, belli quod poſtea cum Hunis geſtum eſt, ſeminarium & origo fuit. Rex autem, ne quaſi per ocium torpeſcere ac tempus terere videretur, per Menum fluuium ad Saltz palatium ſuum in Germania, iuxta Salam fluuium conſtructum, nauigauit: atque inde iterum per eundem amnem, ſecunda aqua Vvarmatiam reuerſus eſt. Cúmque ibi hyemaret, ipſum palatium, in quo conuerſabatur, caſu accidente, nocturno incendio concrematum eſt: ibi tamen permanens, & natalem domini & paſcha, more ſolenni, celebrauit. *Palatij incendium.*

De expeditione Francorum in Hunos qui nunc Hungari dicuntur victorioſa: ſed peſte equorum calamitoſa. Cap. LXXXII.

TRanſacta verna temperie, circa æſtatis initium rex de Vvarmatia mouens, in Baioariam profectus eſt: ea meditatione, vt Hunis factorum ſuorum vicem redderet, vtque eiſdem quanto celerius poſſet bellum inferret. Comparatis igitur ad hoc ex omni regno ſuo quàm validiſsimis copiis, & commeatibus cõgregatis, bipertito exercitu iter agere cœpit. Cuius partem Theodorico comiti & Megniſfrido Camerario ſuo, committẽs, eos per aquilonarem Danubij ripam iter agere iuſsit. Ipſe cum alia parte quam ſecum retinuit, auſtralem eiuſdem fluminis ripam, Pannoniã petiturus, occupauit, Baioariis cum cõmeatibus exerci- *Expeditio in Hunos.*

tus, qui nauibus deuehebãtur, per Danubium ſecunda aqua deſcendere iuſsis. Ac ſic inchoato itinere, prima caſtra ſuper Aniſum poſita ſunt. Nam is fluuius inter Baioariorũ atq; Hunorum terminos medius currens, certus duorum regnorum limes habebatur. Ibi ſupplicatione letaniarum per triduum facta, vt id bellum proſperos ac felices haberet euentus, tum demum caſtra mota, & bellum genti Hunorũ à Francis indictum eſt. Pulſis igitur Hunorum præſidiis, ac deſtructis munitionibus (quarum vna ſuper Cambum fluuium, altera iuxta Comagenos ciuitatem in monte Cumeoberg uallo firmiſſimo extructa erat) ferro & igni cuncta vaſtantur. Cúmque rex, cum eo quem ducebat exercitu, vſque ad Arrabonis fluenta veniſſet, tranſmiſſo eodem fluuio, per ripam eius vſque ad locum, in quo is Danubio miſcetur, acceſſit: ibique per aliquot dies ſtatiuis habitis, per Sabariam reuerti ſtatuit. Alias verò copias quibus Theodoricum & Megnifridũ præfecerat, per * Begaminos via qua ierant reuerti præcepit. Sic peragrata ac deuaſtata magna parte Panноniæ, cum incolumi exercitu Frácorum in Baioariam ſe recepit. Saxones autem & *Friſones cum Theodorico & Megnifrido per *Begaminos, vt iuſſerat, domum regreſſi ſunt. Facta eſt hæc expeditio ſine omni rerum incommodo: præter quòd in illo, quem rex ducebat, exercitu, tanta equorum lues exorta eſt, vt vix decima pars, de tot milibus equorum, reman-

Maginfridũ.

**Becamnios.*

**Phrygiones*

**Becamnios.*

Lcues equorũ maxima.

remanſiſſe dicatur. Ipſe autem cum dimiſſis copiis, in Regimini ciuitatem, quæ nunc *Reganeſburg vocatur, veniſſet, & in ea hyematurus conſediſſet, ibi natalem domini & paſcha celebrauit.

ali. Reginum. *Rauësburg*

De Feliciana hæreſi ſopita, & coniuratione Pipini in patrem detecta per Fardulſum: cui cœnobium ſancti Dionyſij in præmium datum: deque apparatu ad Hunicum bellum. *Cap.* LXXXIII.

ORgelli ciuitas eſt in Pyrenæi montis iugo ſita: cuius epiſcopus, nomine Felix, natione Hiſpanus ab Elipãdo Toleti epiſcopo per literas conſultus, quid de humanitate ſaluatoris dei & domini noſtri Ieſu Chriſti ſentire deberet, vtrum, ſecundũ id quòd homo eſt, proprius, an adoptiuus dei filius credendus eſſet ac dicendus, valde incautè atque inconſideratè, & contra antiquam eccleſiæ doctrinam, adoptiuum non ſolum pronuntiauit, ſed etiam ſcriptis ad memoratum epiſcopũ libris, quanta potuit pertinacia prauitatem intentionis ſuæ defendere curauit. Huius rei cauſa ductus eſt ad palatiũ regis (is tunc apud Regimini Baioariæ ciuitatem, in qua hyemauerat, reſidebat) vbi congregato epiſcoporum conſilio, auditus eſt, & erraſſe cõuictus, ad præſentiam Adriani pontificis Romani miſſus: vbi etiam coram ipſo in baſilica beati Petri apoſtoli, hæ-

Nota de humanitate Chriſti Felicis hæreſis.

Abdicatio. reſim ſuam damnauit atque abdicauit. Quo facto, ad ciuitatem ſuam reuerſus eſt. Rege verò ibidem æſtatem agente, facta eſt contra illũ *Coniuratio Pipini in patrem.* cõiuratio à filio ſuo maiore (nomine Pipino) & quibuſdam Francis: qui ſe crudelitatem Faſtradanæ reginæ ferre non poſſe aſſerebant, atque ideo in necem regis conſpirauerant. Quæ *Fardulſus.* cum per Fardulfum Langobardum detecta fuiſſet, ipſe ob meritum fidei ſeruatæ, monaſterio ſancti Dionyſij donatus eſt. Auctores verò coniurationis, vt rei maieſtatis, partim gladio cæſi, partim patibulis ſuſpenſi, ob meditatum ſcelus tali morte mulctati ſunt. Rex autem propter bellum cum Hunis ſuſceptum *Pons naualis.* in Baioaria ſedens, pontem naualem, quo in Danubio ad id bellum vteretur, ædificauit: ibíque natalem domini & ſanctum paſcha celebrauit.

De foſſa ingenti opere manuali incaſſum propter triſtes nuntios ducta.
Cap. LXXXIIII.

CVm rex bellum à ſe inchoatum conficere cuperet, & Pannoniã iterum petere conſtituiſſet, allatum eſt ei copias, quas Theodoricus comes per Phriſiam ducebat, in pago Hrinſtri iuxta Vviſuram fluuium à Saxonibus eſſe interceptas atque deletas. Cuius rei nuntio accepto, magnitudinem damni diſsimulans, iter in Pannoniam intermiſit: & cùm ei perſuaſum

eſſet

eſſet à quibuſdam qui id ſibi compertum eſſe dicebant, quòd ſi inter Radantiam & Alomoram fluuios, eiuſmodi foſſa duceretur quæ eſſet nauium capax, poſſet percommodè à Danubio in Rhenum nauigari, (quia horum fluuiorum alter Danubio, alter Rheno miſcetur) confeſtim cum omni comitatu ſuo ad locum venit: ac magna hominum multitudine cõgregata, totum autumni tempus in eo opere conſumpſit. Ducta eſt itaque foſſa inter prædictos fluuios duum millium paſſuum lõgitudine, latitudine trecentorum pedum: ſed incaſſum. Nam propter iuges pluuias, & terram, quæ paluſtris erat, nimio humore naturaliter infectá, opus quod fiebat conſiſtere non potuit. Sed quantum interdiu terræ à foſſoribus fuerat egeſtum, tantum noctibus humo iterum in locum ſuum relabante ſubſidebat. In hoc opere occupato regi, duo valde diſplicẽtia de diuerſis terrarũ partibus adlata ſunt. Vnum erat Saxonum omnimoda defectio: alterũ quòd Sarraceni Septimaniam ingreſsi, prælióque cum illius limitis cuſtodibus atque comitibus conſerto, multis Francorum interfectis, victores ad ſua regreſsi eſſent. Quibus rebus commotus, in Frãciam reuerſus eſt. Celebrauítque natalem domini apud ſanctum Chilianum, iuxta Menum fluuiũ. Paſcha verò ſupra eundem fluuium in villa Franconouurd, in qua & hyemauerat.

ali. Moeno miſcetur.

Foſſa ingens ducta.

Nuncij duo triſtes.

ali. Moenũ.

De ſolenni hæreſis Felicianæ condemnatione, & concilij Conſtantinopolitani reuocatione: déque Saxonum rebellantium iterata bis deditione: & Hunorum legato.

Cap. LXXXV.

Felicianæ hæreſeos damnati.

REx propter condemnandam hæreſim Felicianam, æſtatis initio (quando & generalem populi ſui conuentum habuit) cõſilium epiſcoporum ex omnibus regni ſui prouinciis, in eandem villam conuocauit. Affuerunt etiam in eadem ſynodo, & legati ſanctæ Romanæ eccleſiæ, Theophylactus & Stephanus epiſcopi, vicem tenentes eius à quo miſsi ſunt, Adriani Papæ. In eo concilio & hæreſis memorata condemnata eſt, & liber contra eam communi epiſcoporum auctoritate, compoſitus, in quo omnes propriis manibus ſubſcripſerunt. Synodus etiam quæ ante paucos annos Conſtantinopoli ſub Helena & Conſtantino filio eius congregata, & ab ipſis non ſeptima verùm etiam vniuerſalis eſt appellata, vt nec ſeptima nec vniuerſalis diceretur, haberetúrque quaſi ſuperuacua, in totum ab omnibus abdicata eſt. Mortua eſt ibi & Faſtrada regina & Mogontiaci apud ſanctum Albanum ſepulta. Quibus peractis, rex bipertito exercitu Saxoniam petere ſtatuit: eo videlicet modo, vt ipſe cum dimidia parte copiarum ab auſtrali parte intraret, Carolus verò filius eius, cum alia medietate Rhenum apud Coloniam traiiceret

Synodus. Conſtantinopolitana reuocata & abdicata.

Saxonicum bellum innouatum.

ceret, & in eandem regionem ab occidẽte veniret. Quo facto, licet Saxones in campo qui Smetfeldus vocatur, quaſi prælium cum rege commiſſuri, conſediſſent, ibíque aduentũ eius opperirentur, amiſſa victoriæ ſpe, quam ſibi falſò paulo ante pollicebantur, ad deditionem omnes conuerſi ſunt: victíque ſine prælio, regis victoris poteſtati ſe ſubdiderũt: dederúntque obſides, & iureiurando fidem regi ſeruare ſe velle promiſerunt. Sic omiſſo prælio, & Saxones domum reuerſi ſunt, & rex tranſmiſſo Rheno in Galliam ſe recepit: & cum Aquaſgrani veniſſet, ibidem hybernis habitis, & natalem domini & paſcha celebrauit. Quãquam Saxones æſtate præterita & obſides dediſſent, & ſecundum quòd iuſſi erant ſacramenta iuraſſent, Rex tamen illorum perfidiæ non immemor, conuentum generalem trans Rhenum in villa Cuſſeſtin (quę ſuper Menum circa Magontiacam vrbem ſita eſt) more ſolenni habuit. Atque inde cum exercitu Saxoniam ingreſſus, pene totam populando peragrauit. Cúmque in pagum Bardengum perueniſſet, & iuxta locum qui * Bardemhumh vocatur poſitis caſtris, Sclauorum quos ad ſe venire iuſſerat expectaret aduentum, ſubitò ei nuntiatum eſt Vvizinum regem Abroditorum, cum Albiam traiiceret, in diſpoſitas à Saxonibus inſidias in ipſo flumine incidiſſe, & ab eis eſſe interfectum. Quod factum animo eius ad Saxones citius debellandos, velut quoſdam ſtimu-

Saxonum recens deditio.

ali. Contra Magõtiacam

* Bardenvvick.

* Bardenhouck.

Vvizini cædes.

los addidit, & in odium perfidæ gẽtis amplius excitauit. Terra igitur magna ex parte vaſtata, & obſidibus quos dare iuſſerat acceptis, in Frãciam reuerſus eſt. In hac expeditione, dum caſtra ſuper Albim haberet, venerunt ad eum legati de Pannonia: vnus ex primoribus Hunorum, qui apud ſuos Tridun vocabatur, Is & ſuum aduentum ſignificauit, & ſe Chriſtianum fieri velle promiſit. Rex autem Aquaſgrani veniens (ſicut & anno ſuperiore) ibi, temporibus ſuis, & natalem domini & paſcha celebrauit.

Deditio Soxonum.

Hunorum legati.

De Leonis pontificis maximi ad Carolum inſignibus miſsis: & Caroli ad ipſum muneribus. & de Soxoniæ iterata vaſtatione: Hunorúmque regiæ ſpoliatione. Cap. LXXXVI.

ROmæ Adriano defuncto, Leo pontificatum ſuſcepit. & mox per legatos ſuos, claues confeſſionis ſancti Petri, ac vexillum Romanæ vrbis, cum aliis muneribus regi miſit: Rogauítque vt aliquẽ de ſuis optimatibus Romam mitteret, qui populum Romanũ ad ſuam fidem atque ſubiectionem per ſacramenta firmaret. Miſſus eſt ad hoc Angilbertus, abbas ſancti Richarij monaſterij: per quem etiã tunc ad ſanctum Petrum, magnam partem theſauri, quem Henricus dux Foroiuliẽſis ſpoliata Hunorum regia (quæ Rhingus vocabatur) eodem anno

Leo ponti. maximus. Inſignia Carolo miſſa.

ali. Hringus.

anno regi de Pannonia detulerat, miſit. Reliquum verò inter optimates & aulicos, cęteróſque in palatio ſuo militantes, liberali manu diſtribuit: atque his expletis, ipſe cum exercitu Francorum Saxoniam petiit. Pipinum verò filium ſuum, cum Italicis ac Baioariis copiis, in Pannoniam ire iuſſit: & ipſe quidē Saxonia ex magna parte vaſtata, ad hyemādum Aquaſgrani reuertitur. Pipinus autem Hunis trans Tizam fluuium fugatis, eorúmque regia (quæ ab eis vt dictū eſt Rhingus, à Langobardis autem campus vocatur) ex toto deſtructa, direptis pene omnibus Hunorū opibus, ad patrem Aquiſgrani hyberna habētem venit: ac ſpolia regni, quæ ſecum detulit, eidem præſentauit. Tudun etiam, ille de quo ſuperius mentio facta eſt, fidem dictis ſuis adhibens, ibidem ad regem venit: ibíque cum omnibus qui ſecum venerant baptizatus ac remuneratus, poſt datū fidei ſeruandæ ſacramentum domū rediit. Sed in promiſſa fidelitate diu manere noluit: nec multò pòſt perfidiæ ſuæ pœnas dedit. Rex verò, vt dictum eſt, Aquiſgrani in hybernis cōſidens, ibi & natalem domini & paſcha celebrauit.

De auro Ro. miſſo.

Saxonia rurſus vaſtata.

Regiæ Hunorum ſecunda ſpoliatio.

De Barcinona per deditionem Zatis recepta: Oſca obſeſſa: Saxonia vaſtata à Carolo illic hybernante & legatos audiente.

Cap. LXXXVII.

BArcinona ciuitas in limite Hiſpanico ſita, quæ alternante rerum euentu, nunc Fráco-

Barcinona.

rum, nũc Sarracenorum ditioni ſubiiciebatur, tandem per Zatim Sarracenum, qui tunc eam inuaſerat, regi reddita eſt. Nam is ætatis initio Aquaſgrani ad regem venit, ſéque cum memorata ciuitate ſpontanea deditione illius poteſtati permiſit. Qua recepta, rex filium ſuum Ludouicum ad obſidionem Oſcæ cum exercitu miſit: & ipſe (more ſolito) ad contundẽdam perfidæ gentis contumaciam, Saxoniam vaſtaturus intrauit. Nec prius deſtitit quàm omnes terminos eius peragraſſet. Nam vſque ad vltimos fines eius, quà inter Albim & Wiſuram oceano alluitur, acceſſit. Inde regreſſus cum Aquaſgrani veniſſet, ibíque Abdellam Sarracenum, filium Ibiminangæ regis, de Mauritania ad ſe venientem ſuſcepiſſet, legatúmque Nicetis Patricij (qui tunc Siciliam procurabat) nomine Teoctiſtum, literas imperatoris de Conſtantinopoli miſſas deferentem audiſſet, conſilium iniit vt propter Saxonicum bellum cõficiendum, in ipſa regione hyemaret. Sumpto igitur ſecum comitatu ſuo, Saxoniam petiit, caſtríſque ſuper Wiſuram poſitis conſedit: & locum caſtrorum Heriſtallum vocari iuſſit: qui locus ab incolis vſque in præſens ita nominatur. Exercitum verò, quem ſecum adduxit, per totam Saxoniam in hyberna diuiſit. Illuc Pipinum de Italica, & Ludouicum de Hiſpanica, expeditione regreſſos ad ſe venire iuſſit: ibi legatos Hunorum, cum magnis muneribus ad ſe miſſos, audiuit & abſoluit. Ibi legatum Hadefonſ

Zatis.

Oſca.

Abdella. ali. Ibimmauge.

Nices.

Heriſtallum.

ſonſi regis Auſtriæ atque Galliciæ, dona ſibi deferentem, ſuſcepit. Inde iterum Pipinum ad Italiam, Ludouicum ad Aquitaniam, remiſit, cum quo & Abdellam Sarracenũ ire iuſſit. Qui poſtea, vt ipſe voluit, in Hiſpaniam ductus, & illorum fidei, quibus ſe credere non dubitauit, commiſſus eſt. Rex autem in Saxonia reſidens, ibi & natalem domini & paſcha celebrauit.

De Saxonum Tranſalbianorum in legatos regis ſæuitia eorumque ab Abodritis clade: Legatis Helenæ & Hadefonſi: muneribuſque eorum & datis & acceptis: & de Balearium populatione. Cap. LXXXVIII.

CVm iam ver appeteret, nondũ tamen, propter inopiã pabuli, exercitus de hybernis produci potuiſſet, Saxones tranſalbiani occaſionem nacti, legatos regis qui ad eos ob iuſtitias faciẽdas miſſi erant, comprehenſos interficiunt: paucis eorum, quaſi ad redimendum, ſeruatis: trucidantes cum cæteris & Godeſcalcum regis legatum, quem ille ante paucos dies ad Sigefridum regem Danorũ miſerat. Is cùm eodem tempore reuerteretur, ab huius ſeditionis auctoribus interceptus atque occiſus eſt. Quibus acceptis, rex grauiter commotus congregato exercitu in loco cui Mitidam nomen, ſuper Wiſuram caſtra poſuit: atque in fœdifragos ac deſertores arma corripuit: & vltor necis legatorum ſuorum, quicquid Saxoniæ in- *Saxonum ſæuitia in legatos.* *Godeſcalci cædes.*

ter Albiam & Wiſuram interiacet, totum ferro & igni vaſtauit. Tranſalbiani autem ſuperbia elati, eò quòd regis legatos impunè occidere potuerunt, arreptis armis contra Abodritos proficiſcuntur. Nam Abodriti auxiliares Francorum ſemper fuere, ex quo ſemel ab eis in ſocietatem recepti ſunt. Quorum dux Thaſco cognito Tranſalbianorũ motu, eis cum omnibus copiis ſuis, in loco qui Suentana vocatur, occurrit: commiſſóque prælio, ingenti eos cæde proſtrauit. Nam in prima cõgreſſione quatuor millia eorum cecidiſſe, narrauit legatus regis Eburis nomine, qui in eodem prælio fuit, & in Abodritorum acie dextrũ cornu tenuit. Fuſi igitur fugatíque, & multis ſuorum amiſſis, cum magna calamitate ad loca ſua reuerſi ſunt. At rex in Franciam regreſſus cùm Aquiſgranũ veniſſet, primò legatos Hirenæ imperatricis, ad ſe Conſtantinopoli miſſos, audiuit. Nam Conſtantinus filius eius propter morum inſolentiam, à ſuis comprehenſus & excæcatus eſt. Quibus petentibus Siſimum, fratrem Taraſij Conſtantinopolitani epiſcopi, olim in prælio captum, domum redire permiſit. Legati fuere Michael cognomento Ganglianus, & Theophilus preſbyter de Lachernis. Poſt quorũ abſolutionem, venerunt de Hiſpania legati Hadefonſi regis, Baſilicus ſcilicet & Froia, munera deferentes, quæ illæ de manubiis quas victor apud Olyſſeponam ciuitatem à ſe expugnatam ceperat, rege mittere curauit: Mauros videlicet

Abodriti.

Saxonum clades.

Legati Hirenes Auguſtæ

Conſtantinus excæcatus.

ali. Siſinniũ.

Legati Hiſpani.

videlicet ſeptem, cum totidem mulis atque loricis: quæ licet pro dono mitterentur, magis tamen inſignia victoriæ videbantur. Quos rex & benignè ſuſcepit, & remuneratos honorificè dimiſit. Inſulę Baleares, quæ nunc ab incolis earum Maiorica & Minorica vocitãtur, à Mauris pyraticã exercentibus deprædatę ſunt, rex verò Aquiſgrani hyemauit, & ibi natalem domini & paſcha celebrauit. *Baleares direptæ.*

De Leonis pontificis per Romanos clade miſerabili: ereptione & ad Carolum regem aduentu & reſtitutione in dignitatem priſtinam: Caroli in Saxonia expeditione: legatis Siciliæ: nece fortium bellatorum Geroldi & Erici: de Guidonis ſeu Vvidonis comitis rebus in Brittones bene geſtis: déque Maurorum cæde: Oſcæ deditione: donariis ab Hieroſolymis miſſis.

Cap. LXXXIX.

ROmæ dum Leo papa cum letania proceſſurus, de Laterano ad ædem beati Laurentij, quæ ad craticulam vocatur, equo ſedens pergeret, in inſidias à Romanis diſpoſitas iuxta eãdem baſilicam incidit: vbi equo deiectus, & erutis oculis (vt aliquibus viſum eſt) lingua quoque amputata, nudus ac ſemiuiuus in platea relictus eſt. Deinde iuſſu eorum qui huius facti auctores fuere, in monaſterium ſancti Heraſmi maryris, velut ad curandum, miſſus,

Albini cuiuſdam cubicularij ſui cura noctu per murum dimiſſus, à Vvinigiſo duce Spoletano (qui audito huiuſmodi facinore Romam feſtinus aduenerat) ſuſceptus ac Spoletum deductus eſt. Cuius rei nuncium cùm rex accepiſſet, ipſum quidem, vt vicarium ſancti Petri & Romanum pontificem, cum ſummo honore ad ſe præcepit adduci: iter tamen ſuum quod in Saxoniam facere conſtituerat non omiſit. Habito itaque generali conuentu ſuper Rhenum in loco qui Lippia vocatur, Ibique in caſtris conſidens, pontificis ad ſe properantis præſtolatur aduentum. Miſit intereà Carolum filium ſuum ad Albim cum parte exercitus, propter quædam negotia cum Vulcis & Abodritis diſponenda, & quoſdam Saxones de Nordluidis recipiendos. Cuius reuerſionem cum expectat, venit pontifex, & valde honorificè ab eo ſuſceptus eſt. Mãſitq; apud eũ dies aliquot: & cùm ei cuncta propter quæ venerat intimaſſet, iterum Romam cum magno honore per legatos regis, qui cum eo miſſi ſunt, reductus, atque in locnm ſuum reſtitutus eſt. Quo dimiſſo, rex, paucos ibidem dies moratus, legatum Michaelis patricij de Sicilia, nomine Danielem, ad ſe miſſum abſoluit. Accepit etiã triſtem nuntium de Geroldi & Erici interitu. Quorum alter, Geroldus videlicet, Baioariæ præfectus, commiſſo cum Hunis prælio occidit. Alter verò. i. Ericus, poſt multa prælia & inſignes victorias, apud Tarſaticam Lyburnia

Signis quidẽ ſi lingua carebat.

Geroldi cædes.

Erici cædes.

niæ ciuitatem inſidiis oppidanorum intercebtus, atque interfectus eſt. Rebus autem Saxonum, pro rerum opportunitate, diſpoſitis, rex in Franciam reuerſus eſt: & cum Aquiſgrani hyemaret Vvido comes ac præfectus Britannici limitis, qui eodem anno cum ſociis comitibus totam Britonum prouinciam perluſtrauerat, arma ducum qui ſe dedidere, inſcriptis ſingulorum nominibus, detulit. Videbatur enim quòd ea prouincia tum eſſet ex toto ſubacta: & fuiſſet, niſi perfidæ gentis inſtabitas citò animum aliorſum, more ſolito, conuertiſſet. Allata ſunt & ſigna, quæ occiſis in Maiorica Mauris prædonihus erepta fuerunt. & Azan Sarracenus præfectus Oſcæ, claues vrbis cum aliis donis regi miſit, promittens eam ſe dediturum, ſi opportunitas eueniret. Sed & monachus quidam de Hieroſolyma veniẽs, benedictionem & reliquias de loco reſurrectionis dominicæ, quæ patriarcha regi miſerat, detulit: & rex natalem domini in eodem palatio reſidens celebrauit: ac monachum reuerti volentem abſoluens, Zachariam quendam preſbyterum de palatio ſuo cum eodem ire iuſſit: cui & donaria ſua ad illa veneranda loca deferenda commiſit.

Guido comes Britonũ ſubactio & ſuggillatio.

Maurorum ſpolia.

Azan ſe dedit.

Reliquiæ dono miſſæ.

De *pyratis* Nordmannis: *&* Caroli Turonos *profectione religioſa*: Liutgardæ *coniugis eius ibidem obitu: de conuentu* Magontiaco, *profectione regis in* Italiam *ac* Romam:

& inibi geſtis: de purgatione pontificis: donis patriarchæ Hieroſolymitani: Caroli coronatione cum applauſu populi: & imperatoris Auguſtique appellatione: Animaduerſioue in pontificis violatores: de Spoleti actis, terræmotu quo templa vrbéſque corruerunt: de peſtilentia: legatis Perſarum & donis: Barcinonæ & Zatis captione: & Theatinæ ciuitatis cum Roſelino: déque Iſaaci Iudæi cum elephanto reditu.

Cap. XC.

REdeunte verna temperiè, medio ferè Martio rex Aquiſgrano digreſſus, littus Oceani Gallici perluſtrauit: & in ipſo mari, quod tunc pyratis Nordmannicis erat infeſtum classem inſtituit: præſidia diſpoſuit: Paſcha in Centulo apud ſanctum Richarium celebrauit. Inde iterum per littus maris iter agens, Rothomagum ciuitatem venit: ibíque Sequana amne tranſmiſſo, Turonos ad ſanctum Martinum, orationis cauſa, profectus eſt: moratúſq; eſt ibi dies aliquot, propter aduerſam Liutgardæ coniugis valetudinem: quæ ibidem & defuncta & humata eſt. Obiit autem pridie Nonas Iunias. Inde per Aurelianos, ac Parrhiſios, Aquiſgranum reuerſus eſt: & menſe Auguſto inchoante Magontiam veniens, generalem conuentum ibidem habuit, & iter in Italiam condixit: atque inde profectus cum exercitu, Rauennam venit: ibíque ſeptem non amplius

Liutgardæ obitus.

Rex in Italia Rauennam.

ɔlius dies moratus, Pipinũ filiũ ſuũ cum eodẽ
xercitu in terram Beneuentanorum ire iuſſit:
ıouénſque Rauenna ſimul cum filio, Anco- *Anconam.*
am vſque peruenit, Quo ibi dimiſſo, Romam
roficiſcitur. Cui cum pridie quàm illuc veni-
et Leo papa apud Nomentum occurriſſet, & *Nomentum.*
um magna eum veneratione ibidem ſuſcepiſ- *Romam.*
et, poſt cœnam, qua ſimul refecti ſunt, illo
ɔi manente, pontifex ad vrbem præceſſit: &
ı craſtinum, in gradibus baſilicæ beati Petri
poſtoli cum epiſcopis & vniuerſo clero con-
ſtens, aduenientem, equóque deſcendentem,
eo laudes dicendo & gratias agendo, ſuſce-
it, & cunctis pſallentibus, in eccleſiam eiuſdẽ
eatiſsimi apoſtoli, deum glorificans atque
ıagnificans, introduxit. Facta ſunt hæc VIII.
Calend. Decembres. Poſt VII. verò dies, rex
oncione vocata, cur Romam veniſſet omni-
us patefecit & exinde quotidie propter quæ
enerat facienda operam impendit. In quibus
el maximum, vel difficillimum erat, quod *Ponti. pur-*
rimum inchoatum eſt, de inueſtigãdis vide- *gatio.*
icet quæ pontitifici obiiciebãtur criminibus.
Qui tamen, poſtquam nullus eorundem cri-
ninum probator eſſe voluit, coram omni po-
ɔulo in baſilica beati Petri apoſtoli Euange-
ium ferens, ambonem conſcendit, inuocató-
que nomine ſanctę trinitatis de obiectis ſe cri-
ninibus iurando purgauit. Eadem die Zacha-
ias preſbyter, quem rex Hieroſolymam mi-
erat, cum duobus monachis, quos patriarcha

cum eo ad regem miſit, Romam venit: qui benedictiōis gratia, claues dominici ſepulchri ac loci Caluariæ cum vexillo detulerunt: quos rex benignè receptos, per aliquod dies ſecum detinuit: & redire volētes, remuneratos abſoluit. Ipſe autem die ſacratiſsima natalis domini, ad miſſarum ſolennia audienda, baſilicam beati Petri apoſtoli quū fuiſſet ingreſſus, & coram altari, vbi ad orationes ſe inclinauerat, adſiſteret, Leo papa coronam capiti eius impoſuit, cuncto populo Romano acclamante, Carolo Auguſto, à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita & victoria. Poſt quas laudes, ab eodem pontifice (more antiquorum principum) adoratus eſt, ac deinde, omiſſo patricij nomine Imperator & Auguſtus appellatus. Poſt paucos verò dies iubente ipſo, ij qui eundem pontificē anno ſuperiore depoſuerunt in iudicium adducti, & habita de eis quæſtione, ſecundum legem Romanam, vt maieſtatis rei, capite dānati ſunt: pro quibus tamen, Papa pio affectu apud imperatorem interceſſit: nam & vita, & membrorum integritas, eis conceſſa eſt. Cæterùm, pro facinoris magnitudine, exilio deputati ſunt. Huius facinoris fuere principes, Paſchalis nomenclator & Campulus Sacellarius, & multi alij Romanæ vrbis habitatores nobiles, qui ſimul omnes eadem ſententia damnati ſunt. Ordinatis deinde Romanæ vrbis, apoſtolicíque cœtus, totiúſque Italiæ, non tantum

Munera de ditítia Patriarchæ Hiero.

Caroli Magni coronatio

Applauſus.
Adoratio.

Salutatio Imperatoris & Auguſti.

Animaduerſio in ſacrilegos Pont. violatores.

Auctores iniuriæ.

tum

tum publicis, ſed etiam eccleſiaſticis & priuatis rebus (nam tota hyeme nil aliud fecit Imperator) miſſáque iterum in Beneuentanos expeditione, cum Pipino filio ſuo ipſe poſt Paſcha VII. Kalend. Maij Roma profectus, venit Spoletum. Ibi dum eſſet, pridie Kalend. Maij hora noctis ſecunda terræmotus maxim9 factus eſt: quo tota Italia grauiter concuſſa eſt. Quo motu, tectum baſilicæ beati Pauli apoſtoli magna ex parte, cum ſuis trabibus, decidit, & in quibuſdam locis, vrbes montéſque ruerunt. Eodem anno loca quædam circa Rhenũ fluuium, & in Gallia & in Germania, tremuerunt: peſtilentiáque propter mollitiem hyberni temporis facta eſt. Imperator de Spoleto Rauennam venit: & aliquot dies ibi moratus, Papiam perrexit: ibi nunciatur ei, legatos Aarõ regis Perſarum portum Piſanum intraſſe: quibus obuiam mittens, inter Verſellas & Eboreiam eos ſibi fecit præſentari. Vnus ex eis erat Perſa de oriente, legatus prædicti regis (nam duo fuerant) Alter Sarracenuss de Aphrica, legatus Amirati Abrahã qui in confinio Aphricæ in foſſato præſidebat: qui Iſaac Iudæum, quem Imperator ante quadriennium ad memoratum regem Perſarum cum Lanfrido & Sigiſmundo legatis ſuis miſerat, reuerſum cum magnis muneribus nunciauerunt (nám Lanfridus ac Sigiſmundus ambo in eodem itinere defuncti ſunt) Tum ille miſit Erchembaldum notarium ſuum in Liguriam, ad

Spoleti acta.

Terræmotus magnus.

Templorũ vrbiúmque ruinæ.

Legati Perſarum.

Legati Imperatoris.

Elephas dono miſſus. claſſem parandam, qua Elephas & ea quæ cum eo afferebantur ſubueherentur. Ipſe verò celebrato die natalis ſancti Ioannis Baptiſtæ apud Eboreiam, Alpes tranſgreſſus in Galliam reuerſus eſt. Ipſa æſtate capta eſt Barcinona ciuitas in Hiſpania, iam biennio obſeſſa: Zatim præfectus eius, & alij complures Sarraceni comprehenſi: & in Italia Teate ciuitas ſimiliter capta & incenſa eſt, eiúſque præfectus Roſelinus comprehenſus. Caſtella, quæ ad ipſam pertinebant ciuitatem in deditionem accepta ſunt. Zatim & Roſelinus vna die ad præſentiã imperatoris deducti, & exilio damnati ſunt. Ipſius anni menſe Octobri Iſaac Iudæus de Aphrica cum Elephanto regreſſus, portum Veneris intrauit: & quia propter niues Alpes tranſire non potuit, Verſellis hyemauit. Imperator Aquiſgrani in palatio natalem domini celebrauit.

Barcinona capitur cum Zati.

Teate capitur cum Roſelino

Iſaaci Iudæi cũ Elephanto reditus.

De *fœcialibus* Hirenes *&* Caroli *imperatoris: de* Iſaaci *appulſu cum* Elephanto: Ortonæ *&* Luceriæ *deditione:* Tranſalbianorũ Saxonum *vaſtatione:* Grimoaldi *&* Vvinigiſi *factis: terræmotu & legatis* Cõſtantinopolitanis*: rebúſque ab eis geſtis.*

Cap. XCI.

HIrena Imperatrix de Cõſtantinopoli miſit Legatum, nomine Leonem Spatarium, propter pacem confirmandam inter Francos & Græ-

& Græcos. Et imperator viciſſim propter id ipſum, abſoluto illo, miſit Ieſſe Ambianenſem Epiſcopum & Helingaudũ comitem Cōſtantinopolim, vt pacem cum ea ſtatuerent. Celebratum eſt paſcha Aquiſgrani in palatio. Ipſius anni menſe Iulio, XIII. Kal. Auguſt. venit Iſaac cum Elephanto, & cæteris muneribus quæ à rege Perſarum miſſa ſunt: & Aquiſgrani omnia imperatori detulit. Nomen Elephanto erat Abulabaz. Ortona ciuitas in Italia in deditionē accepta. Luceria quoque frequenti obſidione fatigata, & ipſa in deditionē venit: præſidiúmque noſtrorum in ea poſitum. Imperator æſtatis tēpore in Arduenna venatibus indulgens, miſſo in Saxoniam exercitu Tranſalbianos Saxones vaſtauit. Grimoaldus Beneuentanorum dux, in Luceria Vvinigiſum comitem Spoleti, qui præſidio præerat, aduerſa valetudine fatigatum obſedit, & in deditionem accepit: captúmque honorificè habuit. Imperator Aquiſgrani natalem domini celebrauit. Hac hyeme, circa ipſum palatium, & finitimas regiones, terræmotus factus eſt: & ſubſecuta eſt mortalitas. Vviginiſus à Grimoaldo redditus eſt: & miſſi imperatoris, Cōſtantinopoli reuerſi ſunt: & venêre cnm eis legati Nicephori imperatoris (qui tunc Remp regebat, Nam Hirenam, poſt aduentum legatorũ Franciæ, depoſuerunt) Quorum nomina fuerunt, Michael epiſcopus, Petrus abbas & Caliſtus candidatus: qui venerunt ad imperato-

Ieſſe & Helingaudus.

Iſaaci aduentus.

Abulabaz Eelephas.

Ortona deditur.

Luceria.

Saxones.

Grimaldus.

Vvinigiſus

terræmotus.

Nicephori legati.

rem in Germania ſuper fluuium Sala, in loco qui dicitur Saltz: & pactum faciendæ pacis in ſcripto ſuſceperunt: & inde dimiſſi, cum epiſtola imperatoris Romani regreſſi atq; Cōſtātinopolim reuerſi ſunt. Imperator autem in Baioariam profectus, diſpoſitis Pannoniarum cauſis Decembri mēſe Aquiſgranum reuerſus eſt: ibíque natalem domini celebrauit.

De Saxonibus victis & in Franciam miſsis: de Godefridi Danorum regis ad Carolum itinere intercepto: de Leonis Papæ ad eundē aduētu & cauſa eius. Cap. XCII.

IMperator Aquiſgrani hyemauit: æſtate autem in Saxoniam ducto exercitu, omnes qui trans Albiam & Vvihinuodi habitabant Saxones, cum mulieribus & infantibus, tranſtulit in Franciam: & pagos Tranſalbianos Abodritis dedit. Eodē tempore Godefridus rex Danorum venit cum claſſe ſua uecnon & omni equitatu regni ſui, ad locum qui dicitur Slieſthorp, in confinio regni ſui & Saxoniæ, promiſerat enim ſe ad colloquium Imperatoris venturum: ſed conſilio ſuorum inhibitus, propius non acceſſit. Imperator autem ſuper Albim fluuium ſedebat, in loco qui dicitur Holdunſteti: & miſſa ad Godefridum legatione pro perfugis reddendis, medio Septembri Coloniam venit: dimiſſóque exercitu, primò Aquaſgrani, deinde Arduennam venit: & venationibus

Saxones in Franciam tranſmiſsi.

Godefridus Danus.

indul-

indulgens, Aquaſgrani reuerſus eſt. Medio Nouembri allatum eſt ei Leonem Papam natalem dominicum cum eo celebrare velle, vbicunque hoc contingere potuiſſet. Quem ſtatim miſſo ad ſanctum Mauritium Carolo filio ſuo, honorificè ſuſcipere iuſſit: ipſe obuiam illi in Remorum ciuitatem profectus eſt: ibíque ſuſceptum, primò in Cariſiacum villã, ubi natalem domini celebrauit, deinde Aquaſgrani perduxit: & donatum magnis muneribus, per Baioariam ire volentem, deduci fecit vſque Rauennam. Cauſa aduentus eius hæc fuit. Perlatum erat ad imperatorem æſtate præterita Chriſti ſanguinem in ciuitate Mantua fuiſſe repertum: propter hoc miſit ad Papam, petens vt huius famæ veritatem perquireret. Qui accepta occaſione exeundi, primò in Langobardiam, quaſi pro inquiſitione prædicta, profectus eſt, indéque arrepto itinere ſubitò ad Imperatorem vſque peruenit. Manſítque apud illum dies VIII. & ſicut dictum eſt, Romam repedauit.

Leoris pont. ad Carolum aduentum.

Sãguis Chriſti Mantuæ repertus.

De Cacani (ſic enim Paulus diaconus ſcribit) ſeu Cagani aut Capcani Hunorum regis nomine: Theodori ad Carolum aduentu & petitione & obitu & ſucceſſoris Cagani ſeu Capcani poſtulatis. de Bechonis Sclauorum ducis cæde.

Caput XCIII.

al. Capcanus. Cacani Huni poſtulatio.

NOn multò pòſt, Caganus princeps Hunorum, propter neceſſitatem populi ſui, imperatorem adiit: poſtulans ſibi locum dari ad habitandum, inter Sabariam & Carnũtum: quia propter infeſtationem Sclauorum, in priſtinis ſedibus eſſe non poterat. Quem imperator benignè ſuſcepit. Erat enim Caganus Chriſtianus, nomine Theodorus, & precibus eius annuens, donatum redire permiſit. Qui rediens ad populum ſuum, pauco tempore tranſacto diem obiit: & miſit Caganus vnum de optimatibus ſuis petens ſibi honorem antiquum quem Caganus apud Hunos habere ſolebat: cuius præbuit precibus Imperator aſſenſum, & ſummam totius regni, iuxta priſcũ eorum ritum, Caganum habere præcepit. Eodem anno miſit exercitum ſuum, cum filio ſuo Carolo, in terram Sclauorum, qui vocantur Behemi: qui omnem illorum patriã depopulatus, ducem illorum nomine Bechonẽ occidit: & inde regreſſus in Voſegum ſyluam, ad patrẽ venit in loco qui dicitur Campus. Nam imperator Iulio menſe Aquiſgrani profectus, per Theodonis villam atque Mettos trãſiens, Voſegum petiit: ibíque venationi vacans, poſt reuerſionem exercitus, ad Rhumericum caſtellũ profectus, ibi aliquantum temporis moratus, ad hyemandum in * Theodonis villa palatio ſuo conſedit: ibi ad eum ambo filij ſui, Pipinus & Ludouicus, venerunt: celebrauítque ibi natalem domini.

Cacani mors.

Sclaui Behemi niſi Bohemi aut Beehemi legendũ ſit.

**Trudonis villa.*

De Del-

De Delmatarum legatione: Venetiæ Delmatiæque per Carolum Magnum ordinatione: Maurorum incurſatione: Pompilonẽſiũ & Nauarrorum ad fidem Chriſtianam cõuerſione: Claſſe Nicephori in Delmatiam miſſa: & mira legatorum à Perſide reuerſione.
Cap. XCIIII.

STatim poſt natalem domini, venerũt Vvillerus & Beatus duces Venetiæ, necnon & Paulus dux Iaderæ, atque Donatus eiuſdem ciuitatis epiſcopus, legati Dalmatarum, ad præſentiam Imperatoris, cum magnis donis: & facta eſt ibi ordinatio ab imperatore, de ducibus & populis tam Venetiæ quàm Delmatiæ. Illíſque abſolutis, conuentum habuit imperator cum primoribus & optimatibus Francorum, de pace conſtituenda & conſeruanda inter filios ſuos, & diuiſione regni facienda in tres partes: vt ſciret vnuſquiſque illorum, quã partem tueri & regere debuiſſet, ſi ſuperſtes illi eueniret. De hac partitione & teſtamentũ factum, & iureiurando ab optimatibus Francorum confirmatum: & conſtitutiones cauſa conſeruandæ pacis factæ: atque hæc omnia literis mandata ſunt, & Leoni papæ vt his ſua manu ſubſcriberet, per Emhardum miſſa. Quibus pontifex lectis, & aſſenſum præbuit, & propria manu ſubſcripſit. Imperator dimiſſo vtroque filio in regnum illis deputatum, Pipino ſcilicet & Ludouico, de villa

Delmatarum legati.

Venetiæ Delmatiæq; ordinatio.

Regni viuo Carolo diuiſio.

** Thrudonis*

Nouiomagũ.

* Theodonis per Moſellã & Rhenum ſecunda aqua Nouiomagum nauigauit: ibíque ſanctum quadrageſimale ieiunium, & ſacratiſsimam paſchæ feſtiuitatem celebrauit. Et inde poſt nonnullos dies Aquaſgrani veniens, Carolum filium ſuum in terram Sclauorum, qui dicuntur Sorabi & ſedent ſuper Albim fluuium, cũ exercitu miſit.

Sorabi Sclaui

In qua expeditione, Mileduochus Sclauorum dux interfectus eſt: duóque caſtella ab exercitu ædificata, vnum ſuper ripam fluminis Salæ, alterum iuxta fluuium Albim. Sclauíſque pacatis, Carolus cum exercitu regreſſus, in loco qui dicitur Silli, ſuper ripam Moſæ fluminis, ad imperatorem venit. Miſſa eſt & manus de Baioaria & Alemannia atque Burgundia, ſicut anno ſuperiore, in terram Beehemi: vaſtatáque terræ non minima portione, abſque ullo graui incommodo regreſſa.

Mauri Corſicã infeſtãtes pelluntur.

Eodem anno in Corſicam inſulam, in Mauros qui eam vaſtabant, claſſis de Italia à Pipino miſſa eſt. Cuius aduentum Mauri non expectantes, abſceſſerunt.

Hadumari cædes.

Vnus tamen noſtrorum, Hadumarus comes ciuitatis Genuæ, imprudenter contra eos dimicans, occiſus eſt.

Nauarri & Pãpilonenſes ad fidem redeunt.

In Hiſpania verò Nauarri & Pompilonenſes, qui ſuperioribus annis ad Sarracenos defecerant, in fidem recepti ſunt. Claſſis à Nicephoro Imperatore, cui Nicetas patricius præerat, ad recuperandam Delmatiam mittitur: & legati, qui ante fere quatuor annos ad regem Perſarum miſſi ſunt, per ipſas Græcarum

nauium

nauium ſtationes tranſuecti, ad Taruſani portus receptaculum, nullo aduerſariorum ſentiente, regreſſi ſunt. Imperator celebrauit natalem domini Aquiſgrani, *al. Taruiſiam*

De lunæ ſoliſque eclipſibus: et Iouinianæ ſtellæ mirabili apparitione: de aciebus ſeu facibus in cœlo viſis: de ſtella Mercurij viſa in ſole ab auctore operis ne vanus putetur. de muneribus miris Thomæ Patriarchæ: & de Maurorũ ſtrage. Cap. XCV.

ANno ſuperiore IIII. Nonas Septembres fuit eclipſis lunæ: tunc ſtabat ſol in XVI. parte Virginis, Luna autem in XVI. parte piſcium. Hoc anno pridie Kal. Februa. fuit luna XVII. quando ſtella Iouis, quaſi per eam tranſire viſa eſt: & III. Idus Febr. eclipſis ſolis meridie ſtante vtroque ſydere in XXV. parte Aquarij. Iterum IIII. Kal. Martij fuit eclipſis lunæ: & apparuerunt acies eadem nocte miræ magnitudinis. & ſol ſtetit in XI. parte Piſcium: & luna in XI. parte Virginis. Nam & ſtella Mercurij XVI. Kal. April. viſa eſt in ſole, quaſi parua macula nigra paululum ſuperius medio centro eiuſdem ſyderis: quæ à nobis octo dies conſpicitur: ſed quando primũ intrauit, vel exiuit, nubibus impedientibus minimè notare potuimus. Iterum menſe Auguſto XI. Kal. Septemb. eclipſis lunæ facta eſt, hora noctis tertia, ſole poſito in V. parte Virginis &

Eclipſis lunæ
Iouis ſtella per lunam tranſit.
Eclipſis ſolis
Eclipſis lunæ.
Mercurij ſtella viſa.
Eclipſis lunæ.

luna in v. parte Piſciũ. Sícque ab anni ſuperioris Septembrio, vſq; ad anni præſentis Septẽbrium, ter luna obſcurata eſt, & ſol ſemel. Ratbertus legatus imperatoris, qui de oriente reuertebatur, defunctus eſt: & legatus regis Perſarum nomine Abdella cũ monachis de Hieruſalem qui legatione Thomę patriarchæ fungebantur (quorum nomina fuere Georgius & Felix) ad imperatorem peruenerũt, munera deferentes, quæ prædictus rex imperatori miſerat: videlicet Papilionem & tentoria atrij, miræ magnitudinis & pulchritudinis: erant enim omnia biſſina, tã tentoria quàm & funes eorũ, diuerſis tincta coloribus. Fuerũt præterea munera præfati regis, pallia ſerica multa & precioſa, & odores atq; vnguẽta, & balſamũ, necnõ & horologium ex aurichalco, arte mœchanica mirificè cõpoſitum: in quo XII. horarum curſus ad clepſydrã vertebatur, cum totidem æreis pilulis quæ ad completionem horarum decidebant, & caſu ſuo ſubiectum ſibi cymbalum tinnire faciebãt: additis in eodem eiuſdem numeri equitibus, qui per XII. feneſtras, completis horis exibant, & impulſu egreſſionis ſuæ, totidem feneſtras, quæ prius apertæ erant, claudebant: Necnon & alia multa erãt in ipſo horologio, quæ nunc enumerare longum eſt, Fuerunt præterea inter prædicta munera, candelabra duo ex aurichalco miræ magnitudinis & proceritatis: quæ in Aquenſi palatio ad imperatorem delata ſunt. Imperator le-

Ratberti legati obitus.

Abdellæ legati munera miranda.

Horologium artificioſum.

Candelabra.

or legatum & monachos, per aliquantũ tem-
pus ſecum retinens, in Italiam direxit, atque
eos tempus nauigationis expectare iuſſit. Eodémque anno Burchardum comitem ſtabuli ſui, cum claſſe miſit in Corſicam: vt eam à Mauris, qui ſuperioribus annis illuc prædatum venire conſueuerant, defenderet. Qui iuxta conſuetudinem ſuam, de Hiſpania egreſſi, primò ad Sardiniam appulſi ſunt: ibíque cum Sardis prælio commiſſo, & multis ſuorũ amiſsis (nam tria millia ibi cecidiſſe perhibentur) in Corſicã recto curſu peruenerunt. Ibi iterum in quodam portu eiuſdem inſulæ, cum claſſe cui Burchardus præerat, prælio decertauerũt: victíque ac fugati ſunt amiſsis xiii. nauibus, & plurimis ſuorum interfectis. Adeo illo anno in omnibus locis aduerſa fortuna fatigati ſunt, vt ipſi ſibi hoc accidiſſe teſtati ſint, eò quòd anno ſuperiore, contra omnem iuſtitiam, de Patalaria inſula lx. monachos aſportatos in Hiſpania vẽdiderunt. Quorum aliqui per liberalitatem imperatoris, iterum ad ſua loca reuerſi ſunt. Nicetas patritius, qui cum claſſe Conſtantinopolitana ſedebat in Venetia, pace facta cum Pipino rege, & induciis vſque ad menſem Auguſti conſtitutis, ſtatione ſoluta, Conſtantinopolim regreſſus eſt. Hoc anno imperator paſcha Aquiſgrani celebrauit: necnon & natalem domini.

Burchardus Comeſſtabuli

Maurorũ in Sardinia cædes.

In Corſica ſtrages.

Maurorum ſcelus in monachos.

Nicetæ Conſtantinopolim reditus.

De Godefridi Danorum regis in Abodritos &

Sclauos conatibus: & Caroli iunioris reſiſtentia. Danorum munimento cõtra Francos. Leone Pontifice: & eius in Britanniam legatis.

Cap. XCVI.

Peſtilentia.

HYems molliſsima ac peſtilens fuit in illo tempore: veréque inchoante imperator Nouiomagum profectus: trãſactóque ibi quadrageſimali ieiunio, celebrato & ſancto paſcha, iterum Aquaſgrani regreſſus eſt: & quia nuntiabatur Godefridum Regem Danorum in Abodritos cum exercitu traieciſſe, Carolum filium ſuum ad Albiam, cum valida Frãcorum & Saxonum manu miſit: iubens veſano regi reſiſtere, ſi Saxoniæ terminos aggredi tentaret. Sed ille ſtatiuis per aliquot dies in littore habitis, expugnatis etiam & manu captis aliquot Sclauorum caſtellis, cum magno copiarum ſuarum detrimẽto reuerſus eſt. Nam licet Draſconem ducem Abodritorũ, popularium fidei diffidẽtem, loco pepuliſſet, Godelaibum, alium ducem, dolo captum patibulo ſuſpendiſſet, Abodritorum duas partes ſibi victigales feciſſet, optimos tamen militum ſuorum, & manu promptiſſimos, amiſit: & cum eis filium fratris ſui, nomine Reginoldum, qui in oppugnatione cuiuſdam oppidi, cum plurimis Danorum primoribus interfectus eſt. Filius autem Imperatoris Carolus, Albiam ponte iunxit: & exercitum cui præerat, in Liuones & Smeldingos (qui & ipſi ad Godefridum regem defecerant) quanta potuit celeritate tranſpoſuit:

Nouiomagũ.

Godefridus Danorum rex in Abodritos

Draſco.
Godelaibus.

Liuones.
Smeldigni.

uit: populatíſque circumquaque eorũ agris, ranſito iterum flumine cum incolumi exerci-u in Saxoniam ſe recepit. Erant cum Godefri-lo in expeditione prædicta Sclaui, qui dicun-ur Vultzi: qui propter antiquas inimicitias quas cum Abodritis habere ſolebant, ſponte e copiis eius coniunxerũt. Ipſóque in regnum uum conuertente, cum præda, quam ab Abo-lritis capere potuerunt, & ipſi domum regreſ-i ſunt. Godefridus verò priuſquam reuertere-ur, deſtructo emporio (quod in oceani littore onſtitutum lingua Danorum Reric diceba-ur, & magnam regno illius commoditatem, rectigalium perſolutione, præſtabat) tranſla-ıíſque inde negotiatoribus, ſoluta claſſe, ad portũ qui Lieſthor dicitur cum vniuerſo exer-citu venit. Ibi per aliquot dies moratus, limi-tem regni ſui qui Saxoniam reſpicit vallo mu-nire conſtituit, eo modo vt ab orientali ma-ris ſinu (quem illi Oſtarhſalt dicunt) vſ-que ad occidentalem oceanum, totam Egido-ræ fluminis aquilonarem ripam munimentum valli prætexeret, vna tantum porta dimiſſa, per quã carra & equites emitti & recipi poſſent. Diuiſo itaque opere inter duces copiarum, domũ reuerſus eſt. Interea rex Norddanhum-brorum de Britannia inſula, nomine Eardul-fus, regno & patria pulſus, ad imperatorem, dum adhuc Nouiomagi moraretur venit: & patefacto aduentus ſui negotio, Romam pro-ficiſcitur: Romáque rediens, per legatos Ro-mani pontificis, & domini imperatoris, in re-

Vultzi.

Emporium Reric.

Portus Lieſthor. ali. Slieſthorp.

Oſtarhſalt. ali. Leſtarhſalt.

Danorum munimẽtum.

Norddanhumbrorum rex. ali. Nordodãhumbrorum.

gnum ſuum reducitur. Præerat tunc tempo-
Leo. iii. ris eccleſiæ Romanæ Leo tertius: cuius legatu
ad Britanniam directus eſt, Aldulfus diaconu
de ipſa Britannia, natione Saxo: & cum eo a
imperatore miſſi duo abbates, Rotfridus no-
tarius, & Nantharius abbas de ſancto Aldo-
Legati. maro. Imperator verò ædificatis per legato
ſuper Albim fluuium duobus caſtellis, præſi-
dióque in eis contra Sclauorum incurſione
diſpoſito, Aquiſgrani hyemauit: natalémq; do-
mini & ſanctum ibidem paſcha celebrauit.

De claſſe Conſtantinopolitana Venetias miſſa: Dercoſa ab Ludouico rege obſeſſa. De Nortdanhumbrorum regis reductione in regnum. De Lagatorum reditu. Danorum regis motu. Quæſtione de ſpiritus ſancti proceſſione. Traſconis cæde. Aureoli obitu. Amoromi deditione oblata: & Eclipſi lunæ.

Cap. XCVII.

Claſſis Conſtantinopol. CLaſſis Conſtantinopoli miſſa, primò ac
Delmatiam, deinde Venetiam appulſa eſt
aliàs Comiaclũ. Cúmque ibi hyemaret, pars eius Connaclum
inſulam acceſſit: commiſſóque prælio contra
præſidium quod in ea diſpoſitum erat, victa
atque fugata in Venetiam receſſit. Dux autem
qui claſſi præerat, nomine Paulus, cum de pa-
ce inter Francos & Græcos conſtituenda, qua-
*Obelerius à Sabellico vocatur. ſi ſibi hoc eſſet iniunctum, apud Pipinum Ita-
liæ regé agere moliretur, * Wilhareno & Bea-
to, Vene-

o, Venetiæ ducibus, omnes conatus eius im-
pedientibus, atque ipſi etiam inſidias paranti-
bus, cognita illorum fraude diſceſſit. At in oc-
ciduis partibus, dominus Ludouicus rex cum
exercitu Hiſpaniam ingreſſus, Dertoſam ciui-
tatem, in ripa Iberi fluminis ſitam, obſedit: cō-
ſumptóque in oppugnatione illius aliquanto
tempore, poſtquam eam tam citò capi non
poſſe vidit, dimiſſa obſidione, cum incolumi
exercitu in Aquitaniam ſe recepit. Poſtquam
Erdulfus, rex Nordanhumbrorū, reductus eſt
in regnum ſuum, & legati imperatoris atque
pōtificis reuerſi ſunt: vnus ex eis, videlicet Al-
dulfus, à pyratis captus eſt (cæteris ſine detri-
mento traiicientibus) ductúſque ab eis in Bri-
tanniam, à quodam Cenulfi regis homine re-
demptus eſt, Romámque reuerſus. In Tuſcia
Populonium, ciuitas maritima, à Græcis qui
Orobitæ vocantur deprædata eſt. Mauri quo-
que de Hiſpania Corſicam ingreſſi, in ipſo ſan-
cto paſchali ſabbato ciuitatem quandam diri-
puerunt, & præter epiſcopum, & paucos ſenes,
atque infirmos, nihil in ea reliquerunt. Interea
Godefridus rex Danorum per negotiatores
quoſdam mandauit, ſe audiſſe quòd Impera-
tor ei fuiſſet iratus, eò quòd in Abodritos an-
no ſuperiore duxit exercitum, & ſuas vltus eſt
iniurias: addens, velle ſe purgare ab eo quod o-
biiciebatur: fœderis ruptionem ab illis fuiſſe
inchoatam prius quàm à ſe bellum. Petebat
etiam. vt conuentus comitum imperatoris, at-

Nordanhumbrorum rex.

Legatorum reditus.

Populonium diripitur.

Maurorum irruptio.

Godefridus Danus.

que ſuorum, iuxta terminos regni ſui ad Albim fieret: in quo res inuicem geſtæ proferri, & emendatione digna inter partes enumerari poſſent. Non abnuit imperator, colloquiúmque trans Albim habitum cum primoribus Danorum, in loco qui dicitur Badenfliot: multíſque hinc & inde prolatis atque enumeratis rebus, negotio penitus infecto diſceſſum eſt. Traſco uerò dux Abodritorum, poſtquam filiũ ſuum postulanti Godefrido obſidem dederat, collecta popularium manu, & auxilio à Saxonibus accepto, vicinos ſuos Vultzos aggreſſus, agros eorum ferro & igni vaſtat: regreſſúſque domũ cum ingenti præda, accepto iterum à Saxonibus validiori auxilio, Smeldingorũ maximam ciuitatem expugnat: atque his ſucceſſibus, omnes qui ab eo defecerant, ad ſuam ſocietatem redire coegit. His ita geſtis, imperator de Arduenna Aquaſgrani reuerſus, menſe Nouembrio conſilium habuit de proceſſione ſpiritus ſancti: quam quæſtionem Ioãnes quidam monachus Hieroſolymis primò commouit. Cuius definiẽdæ cauſa, Bernharius epiſcop⁹ Warmacenſis, & Alahardus abbas monaſterii Corbeiæ, Romam ad Leonem papam miſſi ſunt. Agitatum eſt etiam in eodem conſilio de ſtatu eccleſiarum, & conuerſatione eorum qui in eis deo ſeruire dicuntur: nec aliquid tamen definitum eſt, propter rerum (vt videbatur) magnitudinem. Imperator autem, quum ei multa de iactantia & ſuperbia regis Danorum nuntiarentur,

ali. Trans Albim. *Badenfliot*

Traſco.

Quæſtio de proceſſione ſpiritus ſancti.

tiarentur, ſtatuit trans Albim fluuiũ ciuitatem ædificare, Francorúmque in ea ponere præſidium. Cúmque ad hoc per Galliam atque Germaniam homines congregaſſet, armíſque ac cæteris ad vſum neceſſariis rebus inſtructos, per Friſiam ad locum deſtinatum pergere iuſſiſſet, Traſco dux Abodritorum in emporio Reric, ab hominibus Godefridi per dolum interfectus eſt. Sed imperator, poſtquam locum ciuitati conſtruendæ fuerat exploratus, Egbertum comitem huic negotio exequendo præficiens, Albim traiicere, & locum iuſſit occupare. Eſt autem locus ſuper ripam Sturiæ fluminis, vocabulo Eſelſfelth: & occupatus eſt ab Egberto, & comitibus Saxonicis, circa idus Martias, & muniri cœptus. Aureolus comes, qui in commercio Hiſpaniæ atque Galliæ, trãs Pyrinæum contra Oſcam & Cæſarauguſtam reſidebat, defunctus eſt: & Amoroz præfectus Cæſarauguſtæ atque Oſcæ, locum eius inuaſit: & in caſtellis illius præſidia diſpoſuit: miſſáque ad imperatorem legatione, ſeſe cum omnibus quæ habebat, in deditionem illi venire velle promiſit. Eclipſis lunæ contigit vii. Kal. Ianuarij.

Motus in Danos.

Traſco per imititur

Aureolus comes.

Amoroz.

Eclipſis lunæ

De Amoroz præfecti oblatis. Maurorum in Sardiniam & Corſicam irruptione. Motibus in Venetos: Delmatas: Danos: Friſones: quos Dani vicerunt. De Godefridi Danorum regis (quem Saxo Gotricum appellat) iactantia

& cæde. Pipini obitu. Boum lue. Eclipſibus. Amoroz pulſione. Cap. XCVIII.

Amoroz. AMoroz Cæſar Auguſtæ prefectus, poſtqu imperatoris legati ad eum peruenerunt petiit vt colloquium fieret, inter ipſum & Hiſpanici limitis cuſtodes: promittẽs ſe in eo colloquio, cum ſuis omnibus, in imperatoris ditionem eſſe venturum. Quibus licet imperato vt fierent annuiſſet, multis interuenientibu cauſis remãſit infectum. *Maurorum irruptio.* Mauri de tota Hiſpania maxima claſſe comparata, primo Sardiniã deinde Corſicam appulerunt: nullo in ea inuento præſidio, inſulam pene totam ſubegerunt. *Pipini in Venetos motus.* Interea Pipinus rex, perfidia ducum Veneticorum incitatus, Venetiam bello terr maríque iuſſit appeti. Subiectáque Venetia ac ducibus eius in deditionem acceptis, eandem claſſem ad Delmatiæ littora vaſtanda miſit. *In Dalmatas.* Sed quum Paulus Cephaleniæ præfectus cum orientali claſſe ad auxilium Delmatis ferendum aduentaret, regia claſſis ad propria regreditur. Rhodtrudis filia imperatoris, qua natu maior erat, viii. Idus Ianua. diem obiit. *Caroli in Danos.* Imperator verò Aquiſgrani adhuc agens, & contra Godefridum Regem expeditionẽ meditans, nuntium accepit claſſem ducentarum nauium, de Nordmannia in Friſiam appulſam: *Normannorum in Friſiã* totáſque Friſiaco littori adiacentes inſulas eſſe vaſtatas: iámque exercitum illum in continenti eſſe: ternáque prælia cum Friſonibus commiſiſſe:

niſiſſe : Danóſque victores tributũ victis im- *Dani Friſiones vicerunt.*
poſuiſſe : & vectigalis nomine centum libras
rgenti à Friſonibus iam eſſe ſolutas : Regem
erò Godefridum domi eſſe: & reuera ita erat.
Qui nuntius imperatorem adeo concitauit, vt
niſsis in omnes circunquaque regiones, ad
ongregandũ exercitum, nuntiis, ipſe ſine mo-
a palatio exiens, primùm quidem claſsi oc-
urrere, deinde, tranſmiſſo Rheno flumine, in
oco qui Lippia vocatur copias quæ nondum
onuenerant ſtatuit opperiri. Vbi dum aliquot
ies moraretur, elephas ille quem ei Aaron
Rex Sarracenorum miſerat, ſubita morte pe-
iit. Congregatis tandem copiis, quanta po-
uit celeritate ad Alaram fluuium contendit:
aſtríſque iuxta confluentem eius, qua Vviſuræ
lumini coniungitur, poſitis, in vanum Gode-
ridi regis præſtolatur aduentum. Nam rex ille *Godefridi iactantia.*
aniſsima ſpe victoriæ inflatus, acie ſe cum im-
eratore congredi velle iactabat. Sed dum im-
erator in memorato loco ſtatiua haberet, di-
erſarum rerũ nuntij ad eum deferuntur. Nam
& claſſem quæ Friſiam vaſtabat, domum re- *Cædes.*
reſſam: & Godefridum regem à quodam ſuo
atellite interfectũ. Caſtellum, vocabulo Hoh-
uoki, Albiæ flumini appoſitum, in quo Odo
egatus imperatoris & orientalium Saxonum
rat, à Vultzis captum: & Pipinum filium eius, *Pipini obitus.*
egem Italiæ, viii. Idus Iulias de corpore mi-
raſſe : duáſque legationes de diuerſis terra-
um partibus, vnam de Conſtantinopoli, al-

teram de Corduba, pacis faciendæ cauſa, adu
tare narratur. Quibus ille acceptis, diſpoſi
pro temporis conditione Saxonia, domum r
uertitur. Tanta fuit in ea expeditione bou
peſtilentia, vt penè nullus ex tanto exerci
ſupereſſet, quin omnes vſque ad vnum inter
rent: & non ſolùm ibi, ſed & ſuper omnes in
peratori ſubiectas prouincias, illius generis
nimalium mortalitas immaniſſimè graſſa
eſt. Imperator Aquaſgrani veniens, menſe C
ctobrio memoratas legationes audiuit: p
cémque cum Nicephoro imperatore, & cu
Abulaze rege Hiſpaniæ fecit. Nam Niceph
ro Venetiam reddidit: & Henricum comiter
olim à Sarracenis captum, Abuzale remitte
te, recepit. Eo anno ſol & luna bis defecerun
Sol vii. idus Iunij & pridie Kal. Decemb. Lu
xi. Kal. Iul. & xviii. Kal. Ianuar. Corſica inſu
à Mauris vaſtata eſt. Amoroz ab Adirama
lio Abuzalis, de Cæſarauguſta expulſus, & C
ſcam intrare compulſus eſt. Godefrido Dan
rum rege mortuo, Hemmingus filius frat
eius, in regnum ſucceſſit, & pacem cum imp
ratore fecit.

Boum lues.

Legati Nicephori & Abuzalis.

ali. Abulaz.

Haintricum.

Eclipſes.

Amoroz pulſio.

Hemmingus Danus.

De *Legatis pacis ad* Nicephorum *à* Carolo *miſsis:* De *pace cum* Hemmingo Danorum *rege: & de primoribus vtriúſque.* De *tribus exercitibus in tres partes à* Carolo *miſsis & proſperè reducibus:* Pharo *.i. turri ad* Bononiam, *quam* Bolloniam *vocant, conſtituta: &* Claſſe Ganda

dauí inſtaurata: Legatus Danorum & Hunorum, Auarum, Sclauorum. Deque Caroli filij imperatoris obitu nuntiato. Cap. XCIX.

ABſoluto atque dimiſſo Arſafio Spathario (hoc erat nomen legato Nicefori imperatoris) eiuſdem pacis confirmandæ gratia, legati Conſtantinopolim ab imperatore mittũtur, *Legati ad Nicephorũ.* Haido epiſcopus Baſlenſis, Hugo comes Turonicus, & Aio Lãgobardus de Foroiulij: & cum his Leo quidam Spatharius, natione Siculus, & Vvilleri dux Veneticorum. Quorum alter ante annos decem Romam ad imperatorẽ, cum ibi eſſet, de Sicilia profugit: & redire volens in patriam remittitur. Alter propter perfidiam **Obelerius.* honore ſpoliatus, Conſtantinopolim ad dominum ſuum duci iubetur. Condicta inter imperatorem & Hemmingum Danorum regem pax, propter hyemis aſperitatẽ quæ inter partes commeandi viam claudebat, in armis tantum iurata ſeruatur: donec redeũte veris temperie, & apertis viis quæ immanitate frigoris clauſæ fuerunt, congrediẽtibus ex vtraque parte vtriúſque gentis (Francorum ſcilicet & Danorum) decem primoribus ſuper fluuium Egidoram, in loco qui vocatur Claris, viciſſim ſecundum ritum ac morem ſuũ, ſacramentis iuratis, pax confirmatur. Primores autem de parte Francorum hi fuere, Vvalachus comes filius Bernardi, Burchardus comes, Mirocus comes, Odo comes, Bernardus comes, Egebertus co- *Pax cum Dano.* *Primores Francorum.*

mes, Theodoricus comes, Abo comes, Oſtdagus comes, Vvigmannus comes. De parte verò Danorum, in primis fratres Hemmingi, Hancum & Angãdeo. Deinde cæteri honorabiles inter ſuos viri, Offredus cognomẽto Turdimulo, & Vvarſteinus, & Suonus, & Vrmus, & alius Offridus filius Heiligeni, & Offredus de Sconaonue, & Hebbi, & Aouus. Imperator verò pace cum Hẽmingo firmata, & placito generali, ſecundum conſuetudinem, Aquiſgrani habito, in tres partes regni ſui totidem exercitus miſit: vnum trans Albiã in Liuones: qui & ipſos vaſtauit, & caſtellum Hohbuoki, ſuperiori anno à Vultzis deſtructum, in ripa Albis fluminis reſtaurauit. Alterum in Pannonias, ad controuerſias Hunorum finiendas. Tertium in Brittones, ad eorum perfidiam puniendã. Qui omnes, rebus proſpere geſtis, incolumes regreſſi ſunt. Ipſe autem interea imperator, propter claſſem, quam anno ſuperiore fieri imperauit, videndum ad *Bononiam ciuitatem maritimam, vbi eædem naues congregatæ erant, acceſſit: Pharúmque ibi ad nauigãtium curſus dirigendos antiquitus cõſtitutam, reſtaurauit, & in ſummitate eius nocturnum ignem accendit: & inde ad Scaldim fluuium veniens, in loco qui vocatur Gand, naues ad eandem claſſam ædificatas aſpexit: & circa medium Nouembrium Aquaſgrani venit. Obuiauerunt ei venienti legati Hemmingi regis, Aouus & Hebbi, munera regis & verba pacifica deferentes.

Proceres Danorum.
Exercitus tres.
In Liuones.
Hunos.
Britones.
**Bolloniam.*
Farus.
Gandauum.
Legati Danorum.

Fueru

Fuerunt etiam Aquiſgrani aduentum eius expectantes qui de Pannonia venerũt, Camzanci princeps Auarum & Tudim, & alii primores, ac duces Sclauorum circa Danubium habitantium: qui à ducibus copiarum, quæ in Pānoniam miſſæ fuerũt, ad præſentiam principis iuſſi venerunt. Interea Carolus filius domini imperatoris, qui maior natu erat, pridie Nonas Decembres diem obiit: & imperator Aquiſgrani hyemauit. *Caroli filij mors.*

De Hennungi ſeu Hemmigi obitu: & regni Danorum inter hæredes contentione & cæde: De Harioldi ſeu Haraldi & Ragenfredi Danorũ regno. De Nicephori obitu. Michaelis ſucceſſione: & legatis pacis. Claſſe Maurorũ in Corſicam & Sardiniam aduentante. Nortmannorum in Scotia ſtrage. De pace cum Abulamo Sarraceno. cum Beneuentanis: cum Vultzis & Danis. Cap. C.

NEc multo pòſt Hemmingus Danorum rex defunctus nuntiatur. Cui cum Sigifridus nepos Godefridi regis, & Amilo nepos Herioldi & ipſius, ſuccedere voluiſſent, neque inter eos, vter regnare deberet, cõuenire potuiſſet, comparatis copiis, & commiſſo prælio ambo moriuntur. Pars tamen Amilonis adepta victoria, fratres eius, Harioldum & Ragenfridum, reges ſibi conſtituunt. Quam neceſſariò pars victa ſecuta, eoſdē ſibi regnare nõ abnuit. In eo prælio decē millia DCCCCC. XL. viri ceci- *Hemmigi obitus.* *ali. Anulo.* *Hæredum cædes.* *ali. Reginfridum.*

Nicephorus obit. diſſe narrãtur. Niceforus imperator poſt multas & inſignes victorias, in Mœſia prouĩcia cõmiſſo cũ Bulgaris prælio moritur: & Michael *Michael imperator.* gener eius factus Imperator, Legatos domini imperatoris Caroli, qui ad Nicephorum miſſi fuerunt, & Conſtantinopoli ſuſcepit & abſoluit: cũ quibus & legatos ſuos direxit, Michaelem *Legati pacis.* ſcilicet epiſcopum & Arſafiũ atque Theognoſtum protoſpatharios: & per eos pacem à Niceforo inceptam confirmauit. Nam Aquiſgrani, vbi ad imperatorẽ venerunt, ſcriptũ pacti ab eo in eccleſia ſuſcipiẽtes, more ſuo, id eſt græca lingua, dixerunt imperatorẽ eum & Baſileum *Baſileum. i. regem.* appellantes: & reuertendo Romam venientes, in baſilica ſancti Petri apoſtoli, eundem pacti ſeu fœderis libellũ à Leone papa denuo ſuſceperunt. Quibus dimiſſis, imperator generali conuentu Aquiſgrani ſolenniter habito Bernardũ *Bernardus.* filiũ Pipini nepotẽ ſuũ in Italiã miſit & propter famam claſſis, quæ de Aphrica & de Hiſpania, ad vaſtandam Italiam, ventura dicebatur, *Claßis Maurorum.* Vvalanem filium Bernardi patruelis ſui cum illo eſſe iuſſit, quoadusque rerũ euentus ſecuritatem noſtris afferret. Hæc claſſis partim in Corſicam, partim in Sardiniã venit. Claſſis etiam *Nortmannorum à Scottis ſtrages.* Nordmãnorum Hyberniam Scottorum inſulam aggreſſa, cõmiſſóque cum Scottis prælio, parte non modica Nordmannorum interfecta, turpiter fugiendo domum reuerſa eſt. *Pax cum Sarracenis.* Pax cum Abulaz rege Sarracenorum facta. Item cum duce Beneuentanorum Grimoaldo: & tri-

& tributi nomine xxv. millia ſolidorum auri Beneuētanis ſoluta. Expeditio facta ad Vultzos: & ab eis obſides accepti. Harioldus & Reginfridus, reges Danorum, miſſa ad imperatorem legatione pacem petunt, & fratrem ſuum Hemmingum ſibi remitti rogant. Robertus abbas ſancti Germani monaſterij vita deceſſit. Cuuno quoque prudentiſsimus vir, loco eius ſucceſsit. Hoc anno idibus Maij poſt meridiem ſolis eclipſis fuit. *Beneuētanis. Vultzis.* *Abbates* *Eclipſis.*

De *legatione ad Michaelem imperatorem* Con*ſtantinopo.* De *Ludouici in conſortium imperij aſſumptione:* Bernardi *in regnũ* Italiæ*: de conſiliis cauſa reformationis eccleſiæ:* De *pace cum* Nordmannis *Danis, & de* Danorum *geſtis:* De *inſidiis* Mauro *poſitis & earum vltione & ſtrage:* De Michaelis *imperatoris monachatu:* Leonis *imperio &* Bulgarorum *fuga.*

Cap. CI.

IMperator Aquiſgrani hyemauit: & incipiēte verna temperie, Amalharium Treuerenſem epiſcopum, & Petrum abbatē monaſterij Nonātulas, propter pacem cum Michaele imperatore confirmandam Conſtantinopolim miſit. Ac deinde, habito generali cōuentu, euocatum ad ſe apud Aquaſgrani filium ſuum, Ludouicũ Aquitanię regem, coronā illi impoſuit, & imperialis nominis conſortem fecit: Bernardumque nepotem ſuum, Pipini filij ſui filium, Italiæ præfecit, & regem appellari iuſsit. Con- *Legati.* *Ludouicus conſors imperij.* *Bernardus rex Italiæ.*

cilia quoque, eius iuſſu, ſuper ſtatu eccleſiarum corrigendo, per totam Galliã ab epiſcopis celebrata ſunt. Quorũ vnum Magontiæ, Alterũ Remis, Tertium Turonis, Quartũ Cabillonis, Quintum Arelati congregatum eſt: & cõſtitutionum quæ in ſingulis factæ ſunt, collatio coram imperatore in illo conuentu habita. Quas qui noſſe voluerit, in ſupradictis quinque ciuitatibus inuenire poterit: quamquã & in archiuo palatii exemplaria illarũ habeantur. Miſsi ſunt de hoc conuentu quidam Francorũ & Saxonum primores, trans Albim fluuium ad cõfinia Nordmannorũ, qui pacem ſecundũ petitionem regum illorũ facerent, & fratrẽ eorum redderent. Qui cum pari numero (nam ſexdecim erant de primatibus Danorum) in loco deputato occurriſſent, iuramentis vtrinque factis pax confirmata, & regũ frater eis redditus eſt: Qui tamen eo tempore domi non erant, ſed ad Vveſtarfoldã cum exercitu profecti. Quę regio vltima regni eorũ, inter ſeptẽtrionem & occidentem ſita, contra Aquilonẽ Britanniæ ſummitatẽ reſpicit: Cuius principes ac populus, eis ſubiici recuſabãt. Quibus perdomitis, cùm reuerſi eſſent, & fratrẽ ab imperatore miſſum recepiſſent, filij Godefridi regis & ex primoribus Danorum non pauci, qui iamdudũ relicta patria apud Sueones exulabant, cõparatis vndiq; copiis bellũ eis intulerunt: & confluentibus ad ſe paſsim ex omni Danorũ terra popularium turmis, cõmiſſo prælio, etiam regno nõ multo eos

Concilia reformatoria.

Nartmanni qui Nort vvegi nunc dicũtur.

Vveſtarfolda

Sueones.

os labore pepulerunt. Mauris de Corſica ad Hiſpaniam cum multa præda redeuntibus, Irmingarius comes Emporitanus in Maiorica inſidias poſuit, & octo naues eorum cepit: in quibus quingentos, & eo amplius, Corſos captiuos inuenit. Hoc Mauri vindicare volentes, Centumcellas Thuſciæ ciuitatem, & Niceam prouinciæ Narbonenſis, vaſtauerunt. Sardiniam quoque aggreſſi, commiſſóque cum Sardis prælio, pulſi ac victi & multis ſuorum amiſſis receſſerunt. At Michael imperator Bulgaros bello appetens, haud proſperis ſucceſſibus vtitur: ac proinde domum reuerſus, depoſito diademate monachus efficitur: in cuius locum Leo Bardæ patricij filius, imperator conſtituitur. Crumas rex Bulgarorum, qui Nicephorum imperatorem ante annos duos interfecit, & Michaelem de Mœſia fugauit, ſecundis rebus elatus, cum exercitu vſque ad ipſam Conſtantinopolim acceſſit: & iuxta portam ciuitatis caſtra poſuit. Quem mœnibus vrbis obequitãtem Leo imperator, eruptione facta, incautum excepit, & grauiter vulneratum fugiendo ſibi conſulere, ac in patriam turpiter redire, coegit.

Inſidiis capti Mauri.

Centumcellæ

Nicea.

Mauri victi.

Michael ĩp. fit monachus.

Leo imperat.

Crumas Bulgarus fugatur.

De Caroli magni ad ſuperos tranſitu & Ludouici ſucceſſoris eius geſtis: & legationibus ad imperatores vltro citróque miſſis: Beneuentanorum tributo: Danorum regum conflictu: & Harioldi ſeu Haraldi con-

fugio. *Cap.* CII.

DVm Carolus imperator Aquiſgrani hyemaret, anno ætatis ferè ſeptuageſimo primo, regni autem XLVII. ſubactæque Italiæ XLIII. ex quo verò imperator & Auguſtus appellatus eſt anno XIIII. v. Kalend. Februarias rebus humanis exceſſit. Cuius rei nuntiũ cùm Ludouicus filius eius, in Aquitania apud Theoduadum villam (vbi & ipſe tũc hybernabat) plurimis deferentibus accepiſſet, triceſimo poſtquam id acciderat die Aquaſgrani venit: ſummóque omnium Francorum conſenſu ac fauore patri ſucceſſit, & ad ſuſcepti regni adminiſtrationem cura conuerſa, primo legationes gentium, quæ ad patrẽ venerant, auditas abſoluit: alias deinde ſimili modo ad patrẽ quidem miſſas, ad ſe verò venientes, ſuſcepit: inter quas præcipua fuit legatio de Conſtantinopoli directa. Nam Leo Imperator qui Michaeli ſucceſſerat, dimiſſo Amalhario epiſcopo & Petro abbate (qui ad Michaelem quidẽ miſſi, ad ſe autẽ uenerunt) legatos ſuos, Chriſtophorum Spatharium & Gregorium diaconum, cum eis ad dominum Carolum, & per eos deſcriptionem & confirmationem pacti ac fœderis miſit, Quibus ſuſceptis atque dimiſſis, dominus Ludouic⁹ legatos ſuos, Nordbertum Regienſem epiſcopum & Richoniũ Pictauium comitem, ad Leonem imperatorẽ ob renouandam ſecum amicitiam & prædictum

Caroli magni tranſitus.

Ludouic⁹ imperator. II.

Legationes.

ctum pactum confirmandum, direxit. Habi-
tóque Aquiſgrani generali populi ſui conuen-
tu, ad iuſtitias faciendas, & oppreſſiones po-
pulorum releuandas legatos ad omnes regni
ſui partes dimiſit. Bernardum regem Italiæ,
nepotem ſuum, ad ſe euocatum, muneribus
donatum in regnum remiſit. Cum Grimoaldo
Beneuentanorum duce pactum fecit atque fir-
mauit, eo modo quo & pater ſcilicet vt Bene-
uentani tributum, annis ſingulis, ſeptem mil-
lia ſolidum darent. Tunc duos ex filiis ſuis
Hlotharium in Baioariam, Pipinum in Aqui-
taniam miſit. Harioldus & Regnifridus reges
Danorum, qui anno ſuperiore à filiis * Gode-
fridi victi & regno pulſi fuerunt, reparatis vi-
ribus iterum eis bellum intulerunt: in quo cō-
flictu, & Regnifridus & vnus de filiis Gode-
fridi, qui maior natu erat, interfectus eſt. Quo
facto, Harioldus rebus ſuis diffidens, ad im-
peratorem venit, & ſe in manus illius com-
mendauit. Quem ille ſuſceptum in Saxoniam
ire, & opportunum tempus expectare, iuſſit:
quò ei, ſicut petierat, auxilium ferre poſſet.

* *Gotrici.*

De expeditione Ludo. imperatoris in Danos & eorum inter ſe conflictu: de coniuratione in Leonem pont. max. de legatione & donis Sardorum: de fœdere cum Sarracenis icto prius rupto: De terræmotu graui & inundatione Rheni: Romanorúmque in Leo. pont. ſæuitia. Cap. CIII.

IVſſum eſt ab imperatore, vt Saxones & Abodriti ad hanc expeditionem præpararentur: tentatúmque in illa hyeme duabus vicibus, ſi Albia tranſiri potuiſſet: ſed mutatione ſubita, aëris mollitie glatie fluminis reſoluta negotium remanſit imperfectum: donec tandem, hyeme tranſacta, circiter medium fere Maium menſem, opportunum proficiſcendi tempus adriſit. Tunc omnes Saxonici comites omnéſque Abodritorum copiæ, cum legato imperatoris Balderico, ſicut iuſſum erat ad auxilium Harioldo ferendum, trans Egidoram fluuium in terram Nordmannorum vocabulo Sialandiam perueniunt: & inde profecti ſeptimo tandem die in littore Oceani caſtra ponunt: ibique ſtatiuis triduo habitis, cum filij Godefridi (qui contra eos magnis copiis & ducentarum nauium claſſe comparata, in inſula quadam tribus milibus à continenti ſeparata reſidebant) congredi non auderent, vaſtatis circunquaque vicinis pagis, & acceptis popularium obſidibus XL. ad imperatorem in Saxoniam reuerſi ſunt. Ipſe rex, tũc temporis, in loco qui dicitur Padrebrunno generalem populi ſui conuentum habebat. Ibi ad eum orientalium Sclauorum primores & legati venerunt. Sed antequam illuc veniret, & cum adhud domi eſſet, allatum eſt ei quoſdam de primoribus Romanorum, ad interficiendum Leonem papam, in ipſa vrbe Roma conſpiraſſe: Ac deinde, cùm huius cauſæ indicium ad

al. Silendi. Sialandia Nordmannorum regio.

Pardeburne.

Cõſpiratio in Leonẽ papam

pon-

pontificem eſſet delatum, omnes illius factionis auctores, illius iuſſu fuiſſe trucidatos. Quod cùm moleſtè ferret, ordinatis tunc Sclauorum & Harioldi rebus, ipſóque in Saxonia dimiſſo, cùm ad * Franconofurd palatium veniſſet, Bernardum regem Italiæ nepotem ſuum, qui & ipſe cum eo in Saxonia fuerat, ad cognoſcendum quod nuntiabatur Romam mittit. Is cùm Romam veniſſet ægritudine decubuit: res tamen quas compererat, per Geroldum comitem, qui ad hoc ei legatus fuerat datus, imperatori ſignificauit. Quem legati pontificis, Ioannes epiſcopus Syluæ cãdidæ & Theodorus nomenclator & Sergius dux, ſubſecuti, de his quæ domino ſuo obiiciebãtur per omnia imperatori ſatisfecerunt. Legati Sardorum de Carali ciuitate, dona ferentes, venerunt. Pax quæ cum Abulaz rege Serracenorum facta, & per triennium ſeruata erat, velut mutilis, rupta, & contra eum iterũ bellum ſuſceptum eſt. Nordbertus epiſcopus & Riconius comes de Conſtantinopoli regreſſi, deſcriptionem pacti, quod Leo imperator eis dederat, detulerunt. Qui inter cætera, terræmotum grauiſſimum, menſe Auguſto per continuos quinque dies, ibi contigiſſe retulerunt: quo & ipſius vrbis ædificia complura cecidiſſe, & aliarum ciuitatũ populos ruinis oppreſſos eſſe teſtati ſunt. Sed & in Gallia Santonis, ciuitas Aquitaniæ, menſe Septembri dicitur tremuiſſe. Rhenus fluui⁹ Alpinis imbribus

Frãcfordiæ

Legati Sardorum.

Fœdus cum Sarracenis violatur.

Terræmotus.

Rheni excrementum.

Ro. in Leonẽ ſæuitia.

auctus, vltra ſolitum exundauit. Romani cum Leonem papam ægritudine decubuiſſe viderent, collecta manu, omnia prædia quæ idem pontifex in ſingularum ciuitatum territoriis nouiter conſtruxit primò diripiunt, deinde immiſſo igne cremant: Tum Romam ire ſtatuunt, & quæ ſibi erepta querebantur violenter, auferre. Quo comperto, Bernardus rex miſſa manu, per Vvinigiſum ducem Spoletanum & ſeditionem illam ſedauit, & eos ab incepto deſiſtere fecit: quæque geſta erant per legatos ſuos imperatori nuntiauit.

De expeditione in Sorabos Sclauos: de Vaſconum coniuratione ſubacta: De Stephano Papa Remis Ludouicum conueniente: & de Legatis Hiſpaniæ. Cap. CIIII.

Sclaui ſubacti

HYeme tranſacta, Saxones & orientales Franci expeditionem in Sorabos Sclauos, qui dicto audientes non erant, facere iuſſi, imperata ſtrenuè cõpleuerunt: & contumacium audaciam non magno labore compreſſerunt. Nam vna ciuitate expugnata, quicquid in ea gente rebelli videbatur, ſubiectione promiſſa, conquieuit. Vaſcones qui trans Garõnam & citra Pyrenæum montem habitant, propter ſublatum ducem ſuum, nomine Sigivvinum (quem imperator ob nimiam eius inſolẽtiam, ac morum prauitatem, inde ſuſtulerat) ſolita leuitate commoti, coniuratione facta, omni-

Vaſconum coniuratio.

mo-

noda defectione deſciuerunt. Sed duabus ex-
peditionibus ita ſunt edomiti, vt tarda eis de-
ditio & pacis impetratio videretur. Interea
dominus Leo papa, anno pontificatus ſui cir-
citer XXI. V. Kalend. Iunij, de corpore migra-
uit. Stephanúſque diaconus in locum eius e-
lectus atque ordinatus eſt. Nondumq́ue duo-
bus poſt conſecrationem ſuam exactis men-
ſibus, quàm maximis poterat itineribus ad
imperatorem venire contendit: miſſis inte-
rim duobus legatis, qui quaſi pro ſua conſe-
cratione imperatori ſuggererent. Quod vbi
imperator audiuit, Remis ei ſtatuit occurrere.
Miſſiſque obuiam his qui eum illo deducerēt,
aduentum eius præueniens cum magno eum
ibidem honore ſuſcepit. Qui ſtatim impera-
tori aduentus ſui cauſam inſinuans, celebratis,
ex more, miſſarum ſolenniis eum diadematis
impoſitione coronauit. Multis deinde inter
ſos muneribus & datis ac acceptis, conuiuiíſ-
que opiparè celebratis, & amicitia viciſſim
firmiſſimo robore conſtituta, aliíſque vtilita-
tibus ſanctæ dei eccleſiæ pro temporis oppor-
tunitate diſpoſitis, pontifex Romam, impera-
tor Compendij palatium petiit, ibi commora-
tus, legatos Abodritorum, & de Hiſpania le-
gatos Abdirahmam, filij Abulaz, regis ad ſe
miſſos ſuſcepit. Completíſque ibi XX. vel eo
amplius diebus, Aquiſgrani ad hyemandum
profectus eſt.

Stephanus pont. max.

De cauſa legationis Abdirahmani Sarraceni & imperatoris Græci: ac Harioldi Dani: De eclipſi lunæ & cometæ: Stephanique pont. obitu: De porticus in imperatorem ruina: Lotharij in conſortiū imperij aſſumptione: Déque legatis Leonis imperatoris: De Abodritorum defectione & eius cauſa: & de tyrannide Bernardi regis Italiæ: & coniurationis eius capitibus.

Cap. C V.

Legati Hiſpani & Cōſtantinopolitani.

LEgati Abdirahmam filij Abulaz regis Sarracenorum de Cæſarauguſta, miſſi pacis petendæ gratia venerunt: & Compendij, ab imperatore auditi, Aquaſgrani eum præcedere ſunt iuſſi. Quò cùm imperator perueniſſet, legatum Leonis imperatoris de Cōſtātinopoli, pro Delmaticorum cauſa miſſum, nomine Nicephorum, ſuſcepit. Quem etiam, quia Cadolachus ad quem illorum confinium cura pertinebat, non aderat, & breui tamen venturus putabatur, aduentum illius iuſſit opperiri. Quo veniente, ratio inter eum & legatum imperatoris, de quæſtionibus quas idem detulit, habita eſt: & quia res ad plurimos & Romanos & Sclauos pertinebat, neque ſine illorum præſentia fieri poſſe videbatur, illò decernenda differtur. Miſſúſque eſt ad hoc, cum Cadalone & prædicto legato, in Delmatiam Albigarius Mirochi nepos. Legati etiam Abdirahmam, cum tribus menſibus detenti eſ-

ſent

ent, & iam de reditu deſperare cœpiſſent, emiſſi ſunt. Filij quoque Godefridi regis Danorum, propter aſſiduam Herioldi infeſtatione, miſſa ad imperatorem legatione pacem petunt, eámque à ſe ſeruandam pollicentur: ſed cùm hæc ſimulata magis quàm veracia viderentur, velut inania neglecta ſunt, & auxilium contra eos Herioldo datum. Luna nonis Februariis, hora noctis ſecunda, defecit: & Cometes in ſigno Sagittarij apparuit. Interea Stephanus papa, tertio poſtquàm Romam venerat menſe ſed nondum exacto, circiter VIII. Kalend. Februarij diem obiit. Cui Paſchalis ſucceſſor electus, poſt completam ſolenniter ordinationem ſuã, & munera & excuſatoriam imperatori miſit epiſtolam: in qua ſibi non ſolùm nolenti, ſed etiam plurimùm renitenti, põtificatus honorem velut impactũ aſſeuerat. Miſſa tamen alia legatione, pactũ quod cum prædeceſſoribus ſuis factum fuerat, & ſecum fieri & firmari rogauit. Hanc legationem Theodorus nomenclator & detulit, & ea quæ petierat impetrauit. Feria quinta, qua cœna domini celebratur, cũ imperator ab eccleſia peracto ſacro officio remearet, lignea porticus per quam incedebat (cum & fragili materia eſſet ædificata, & tunc marcida & putrefacta, quæ contignationem & tabulatum ſuſtinebant tranſtra pondus aliquod ferre non poſſent) incedentem deſuper imperatorem, ſubita ruina, cum XX. & eo am-

Legatio Danorum.

Eclipſis.

Cometes.

Steph. papa.

Paſchal. pon.

Paſchalis epiſtola.

Porticus ſeu veſtibuli ruina in imperatorem.

plius hominibus qui vnà ibant, ad terram v
que depoſuit. Qui caſus cum pleroſque
his qui ſimul deciderant grauiter affeciſſe
illi tamen nihil aliud læſionis intulit, præt
quòd capulo gladij quo accinctus erat pect
ris pars ſiniſtra contuſa eſt, & auris dextra
parte poſteriore vulnerata, femur quoqu
dextrum cuiuſdam ligni pondere iuxta ingu
na colliſum. Sed inſtantia medicorum qui
curam adhibebant, ſumma celeritate conu
luit. Nam viceſima poſtquam id acciderat d
Nouiomagum profectus, venatu ſeſe exerc
bat. Vnde reuerſus, generalem populi ſui cor
uentum Aquiſgrani, more ſolito, habuit: i
Lotharius fit cõſors imperij quo filium ſuum primogenitum Lotharium
coronauit, & nominis atque imperij ſui ſ
cium ſibi conſtituit. Cæteros reges appell
tos, vnum Aquitaniæ, Alterum Baioariæ pr
fecit. Conuentu peracto, cum Voſegi ſaltu
venandi gratia peteret, obuios habuit legat
Legati imperatoris Conſtantinopol. Leonis imperatoris. Quos cum in Ingilenh
mi palatio, iuxta Magontiacam ciuitate
audiſſet, ac legationem eorum non aliam eſſ
niſi quã Nicephorus eiuſdẽ imperatoris leg
tus proximè attulerat, cõperiſſet, celeriter ab
Abodritorũ defectio. ſolutos dimiſit, & quò tendebat proficiſcitu
Nuntiatáque defectione Abodritorũ & Scla
omiri, comitibus tantum qui iuxta Albim i
præſidio reſidere ſolebant, vt terminos ſib
commiſſos tuerentur per legatum mandauit
Cauſa defectionis erat, quòd regiam poteſta-
tem

m, quam Sclaomirus eatenus poſt mortem
hraſconis ſolus ſuper Abodritos tenebat,
ım Ceadrago filio Thraſconis partiri vide-
atur. Quæ res illum tam grauiter exacer-
auit, vt affirmaret ſe nunquam poſthac Al-
im fluuium tranſiturum, neque ad palatium
enturum. Statim miſſa trans mare legatione,
nxit amicitias cũ filiis Godefridi: & vt exer-
tus in Saxoniã Trãſalbianã mitteretur impe-
auit: Nã & claſſis eorũ per Albiã vſq; ad Eſeſ-
ldem caſtellum venit, quæ totã Sturiæ flumi-
s ripam deuaſtauit: & Gluomus cuſtos Nor-
ãnici limitis, pedeſtres copias ducens, ſimul
ım Abodritis terreſtri itinere ad ipſum ca-
ellum acceſſit. Quibus cùm noſtri fortiter
ſtitiſſent, omiſſa caſtelli oppugnatione diſ-
eſſerunt. Interea cum imperator venatione
racta de Voſego Aquaſgrani reuerteretur,
ıntiatum eſt ei Bernardum nepotem ſuum
aliæ regem, quorundam prauorum homi-
ım conſilio tyrannidem meditatum, iam o-
nes aditus quibus ad Italiam intratur, id eſt
cluſas, impoſitis firmaſſe præſidiis: atque
nnes Italiæ ciuitates in illius verba iuraſſe.
uod ex parte verum, ex parte falſum erat.
d quos motus comprimendos, cùm ex tota
allia atque Germania congregato ſumma
leritate magno exercitu, imperator Italiam
trare feſtinaſſet, Bernardus rebus ſuis diffi-
ns, maximè quòd ſe à ſuis quotidie deſeri
debat, armis depoſitis apud Cabillonem ſe

Bernardus tyrannidem affectat.

imperatori tradidit. Quem cæteri ſecuti, no[n] ſolùm armis depoſitis ſe dediderunt, verùm vltrò & ad primam interrogationem omni[a] vti geſta erant aperuerunt. Huius coniurationis principes fuêre, Eggideo inter amicos regis primus, & Reginhardus camerarius eius, & Reginharius Meginharij comitis filius. Cuiu[s] maternus auus, Hardradus, olim in Germania cum multis ex ea prouincia nobilibus, contr[a] Carolum imperatorem coniurauit. Erant præterea & alij multi præclari & nobiles viri, qu[i] in eodem ſcelere deprehenſi ſunt: inter quo[s] & aliqui epiſcopi, Anſelmus Mediolanẽſis, & Vvolfoldus Cremonenſis, & Theodulfus Aurelianenſis.

De ſententia in cõiuratos lata & eius executione: de Britonũ rebellium punitiõe: Irmingardis obitu: eclipſi ſolis: de legatis Beneuentanis & aliis auditis. Cap. CVI.

DEtecta fraude & coniuratione pateſacta ac ſeditioſis omnibus in poteſtatem ſua[m] redactis, imperator Aquaſgrani reuertitu[r]. Tranſactóque quadrageſimali ieiunio, pauci[s] poſt ſanctum paſcha diebus coniurationis auctores (qui ſuperius nominati ſunt) ſimul & regem, iudicio Francorum capitali ſententia cõdẽnatos, luminibus tantùm iuſſit orbari: Epiſcopos ſynodali decreto depoſitos, monaſteriis mancipari. Cęteros (prout quiſque vel nc

Animaduerſio in coniuratos.

cẽtic

:entior vel innocentior apparebat) vel exilio
deportari, vel detondi atque in monaſteriis
conuerſari. Atque his ita diſpoſitis, ipſe cum
maximo exercitu Britanniá aggreſſus, genera-
lem conuentum Venetis habuit. Inde memo-
ratam prouinciam ingreſſus, captis rebellium
munitionibus, breui totam in ſuam poteſta-
tem non magno labore redegit. Nam poſtquá
Nortmannus, qui in ea parte, ſolito Britoni- *al. Normãn⁹*
bus more regiam ſibi vindicaueat poteſtatem, *In Britãnos.*
ab exercitu imperatoris occiſus eſt, nullus Bri-
to inueniebatur qui reſiſteret, aut qui impe-
rata facere, obſidéſve qui iubebantur, dare
renueret. Qua expeditione completa, cùm
imperator dimiſſo exercitu, Andegauos ci-
uitatem eſſet reuerſus, Irmingardis regina cõ-
iunx eius quam proficiſcens ibi ægrotãtem di-
miſerat, duobus diebus poſt quàm ipſe ad eã *Irmingardis*
venit, morbo inualeſcente, v. nonis Octobris *obitus.*
deceſſit. Eclipſis ſolis contigit VIII. Idus Iul.
Imperator per Rothomagum & per Ambia- *Eclipſis.*
nos & Camaracum, Aquaſgrani ad hybernan-
dum reuerſus, cum Heriſtallium veniſſet, ob-
uios habuit legatos Sigonis ducis Beneuenta-
norum, dona ferẽtes, eúmque de nece Grimal-
di ducis, anteceſſoris ſui, excuſantes. Erant ibi
& aliarum nationum legati, Abodritorum vi-
delicet, ac Bornæ ducis Guduſcanorum & Tu-
motianorum: qui nuper à Bulgarorũ ſocietate
deſciuerant, & ad noſtros fines ſe contulerant.
Simul & Liudevviti ducis Pãnoniæ inferioris:

al. Cadolanũ qui res nouas moliens, Cadolachũ comiter & marchæ Foroiulienſis præfectum crudelitatis atque inſolentiæ accuſare conabatur. Quibus ibi auditis atq; dimiſſis, imperator Aquaſgrani ad hyemandum profectus eſt.

De Sclaomiro ad Ludo. Imperat. adducto & in exiliũ miſſo: ſimiliter & de Lupo in exiliũ miſſo: Eccleſiaſtici ſtatus reformatione: Iudith vxore imperatoris: Liudevviti rebellione: Cadolachi obitu: Balderici victoria: Bornæ conatibus: Vaſconum pacatione: Harioldi ſeu Haraldi Dani in Daniam profectione. Cap. CVII.

SClaomir Abodritorum rex, ob cuius perfidiam vlciſcendam exercitus Saxonum & Orientalium Francorum eodem anno trans Albiam miſſus fuerat, per præfectos Saxonici limitis & legatos imperatoris qui exercitu præerant, Aquaſgrani adductus eſt. Quem cum primores populi ſui, qui ſimul iuſſi venerant, multis criminibus accuſarẽt, & ille rationabili defenſione ſibi obiecta refellere nõ valeret, exilio cõdẽnatus eſt, & regnũ Ceadrago Thraſconis filio datum. Simili modo & Lupus Centulli miſco (qui cum Berrugario Tholoſæ & Vvarino Aruerni comite eodem anno prælio conflixit, in quo & fratrem Garſandum ſingularis amentiæ hominem amiſit, & ipſe niſi ſibi fugiendo conſuluiſſet, propè interitũ fuit,

Sclaomirus rex in exiliũ mittitur.

Lupus exulat

uit) cũ in conſpectum imperatoris veniſſet, ac
e perfidia, cuius à memoratis comitibus im-
naniter accuſabatur, ſe purgare non potuiſſet,
c ipſe temporali eſt deportatus exilio. Con-
entus Aquiſgrani poſt natalem domini habi-
us: in quo multa de ſtatu eccleſiarum & mo-
aſteriorum tractata atque ordinata ſunt: le-
ibus etiam capitula quædam pernecessaria,
uia deerant, cõſcripta atque addita ſunt: Quo
eracto imperator inſpectis plæriſque nobi-
um filiabus, Huelpi comitis filiam nomine
udith duxit vxorem. Itẽque conuentus menſe
ulio apud Ingilenheim palatiũ habitus. Exer-
itus de Italia in Pannoniã, propter Liudevviti
ebellionem, miſſus. Verùm rebus parũ proſ-
erè geſtis, infecto penè negotio regreſſus eſt:
c Liudevvitus ſuperbia elatus, legatos quaſi
acem petendo, ad imperatorem miſit: condi-
iones quaſdã proponens, ad quarum conceſ-
ioné, ea quæ iuberẽtur ſe facturum polliceba-
ur. Quas cũ imperator non reciperet, aliáſque
i per ſuos legatos proponeret, permanẽdũ ſi-
i in inchoata perfidia, velut optimũ iudicãs:
niſſis circunquaq; legatis vicinas iuxta ſe gẽ-
es ad bellum ſollicitare curauit. Tunociano-
um quoque populum, qui dimiſſa Bulga-
orum ſocietate, ad imperatorem venire ac di-
ioni eius ſe permittere geſtiebat, ne hoc ef-
iceret ita intercepit, ac falſis perſuaſionib9 il-
exit, vt omiſſo quod facere cogitabat, perfidię
llius ſocius & adiutor exiſteret. Exercitu verò

Ludouicus imper. Iudith vxorẽ duxit.

Liudevviti rebellio.

de Pãnonia reuerſo, Cadolach dux Foroiuliẽſis febre correptus in ipſa marcha deceſſit. Cui cũ Baldericus eſſet ſubrogat⁹, & in Carãtinorũ regionem, quæ ad ipſius curã pertinebat, fuiſſet ingreſſus, obuium ibi habuit Liudevviti exercitum. Quẽ iuxta Drauũ fluuium iter agentẽ parua manu aggreſſus, plurib⁹ interfectis & a-

Bornæ conat⁹

uertit, & de illa prouincia fugauit. Borna verò dux Delmatiæ, cũ magnis copiis ad Colapium fluuium Liudevvito ad ſe venienti occurrẽs, in prima congreſſione à Guduſcanis deſeritur: auxilio tamẽ prætorianorũ ſuorũ protectus euaſit. periit in eo prelio Dragamoſus ſocer Liudevviti: qui in exordio defectionis, relicto genero, Bornę ſe cõiũxerat. Guduſcani domũ regreſſi, iterũ à Borna ſubiguntur. At Liudevvit⁹ occaſionẽ nact⁹, cũ valida manu Decẽbrio mẽſe Delmatiã ingreſſus, ferro & igni cuncta deuaſtauit. Cui cũ Borna ſe penitus imparem cõſpiceret, omnia ſua caſtellis incluſit, & ipſe cũ delecta manu nũc à tergo, nũc à latere inſiſtẽs, Liudevviti copias & noctu & interdiu, quacũque poterat, lacerauit. Neque eũ in ſua prouincia impunè verſari permiſit. Ad extremũ, graui dãno affectũ, regione ſua coegit excedere, tribus hominũ millib⁹ de exercitu illius interfe-

al. caballis.

ctis, & trecentis vel eo amplius camelis captis, præter ſarcinas & ſpolia diuerſi generis direpta. Quę qualiter geſta fuerĩt, per legatos ſuos imperatori nũciare curauit. At in partibus occiduis Pipinus imperatoris filius, iuſſu patris,

Vaſco-

Vaſconiam cum exercitu ingreſſus, ſublatis ex ea ſeditioſis, totam eam prouinciam ita pacauit, vt nullus in ea rebellis aut inobediens remãſiſſe videretur. Harioldus quoque, iuſſu imperatoris ad naues ſuas per Abodritos reductus in patriam, quaſi regnum ibi accepturus, nauigauit. Cui ſe duo ex filiis Godefridi, quaſi vnà cum eo regnum habituri, ſociaſſe dicuntur, aliis duobus patria expulſis. Sed hoc dolo factum putatur. Imperator conuentu dimiſſo, primò Cruciniacum, deinde Bingiam veniens, ſecunda aqua Confluentem vſque per Rhenũ nauigauit: inde Arduennam venandi gratia proficiſcitur: venatorio quoq; exercitio (more ſolenni) ibidem exacto, Aquaſgrani ad hyemandum reuertitur.

Vaſconũ pacatio.

Harioldus Danus in Daniam proficiſcitur.

ali. Crucimacum.

De expeditione in Liudevvitũ Bornæ conſilio. Beræ in ſingulari pugna oppreſſione: Liudevviti in caſtellum receptione: de fœdere cum Abulamo icto & rupto: de Nortmannis pyraticis à Flãdris & Sequanæ oſtiis pulſis: Aquitaniam verò prædatis: peſtilentia tetra: Aeris & imbriũ intemperie graui & eclipſi lunæ.

Cap. CVIII.

MEnſe Ianuario cõuentus ibidem habitus: in quo de Liudevviti defectione deliberatum eſt, vt tres exercitus ſimul, ex tribus partibus, ad deuaſtandam eius regionem, atque ipſius audaciam coercendam mitterẽtur. Bor-

na quoque primò per legatos, deinde ipſe ve-
niens, quid ſibi facto opus eſſe videretur ſug-
geſsit. In eo conuentu Bera comes Barcinonæ
qui iam diu fraudis & infidelitatis à vicinis
ſuis inſimulabatur, cum accuſatore ſuo eque-
ſtri pugna confligere conatus, vincitur. Cúm-
que, vt reus maieſtatis, capitali ſententia dam-
naretur, parſum eſt ei miſericordia imperato-
ris, & Rothomagũ in exilium deportatus eſt.
Tranſacta hyeme, vt primùm herba pabulum
iumentis præbere potuit, tres illi exercitus cõ-
tra Liudevvitum mittuntur. Quorum vnus de
Italia per Alpes Noricas, alter per Carantano-
rum prouinciã, tertius per Baioariam & Pan-
noniam ſuperiorem, intrauit: & duo quidem,
id eſt dexter & ſiniſter, tardius ingreſsi ſunt: eò
quòd vnus Alpium tranſitu, hoſtium manu re-
ſiſtente, prohibebatur: Alter & longitudine
itineris, & Drauo flumine, quod traiiciendum
erat, impediebatur. Medius autem qui per Ca-
rantanos intrabat, quamquam in tribus locis
ei reſiſteretur, feliciore vſus fortuna, ter hoſte
ſuperato, Drauo etiam tranſmiſſo, celerius ad
loca deſtinata peruenit. Cõtra hæc Liudevvi-
tus nihil molitus, munitione tantum caſtelli,
quod in arduo monte conſtruxerat, ſe ſuóſque
continuit: & nec belli nec pacis, vel per ſemet-
ipſum vel per legatos, vllum cum eis ſermonẽ
habuiſſe dicitur. Exercitus verò poſtquam in
vnum conuenerunt, totam penè regionem fer-
ro & igni deuaſtantes, haud vllo graui damno
accepto,

Liudevviti in caſtellum receptio.

accepto, domum reuerſi ſunt. Is tamen qui per Pannoniam ſuperiorem iter fecerat, in tranſitu Draui fluminis, ex locorum & aquarum inſalubritate, ſoluti ventris incommodo grauiter affectus eſt: & pars eius non modica hoc morbo conſumpta eſt. Ii tres exercitus, de Saxonia & orientali Francia & Alemannia & Baioaria quoque atque Italia congregati ſunt. Quibus domum reuerſis, Carmolenſes qui circa Sanum fluuium habitabant & Foroiulienſibus penè contigui ſunt, Baldrico ſeſe dediderunt. Idem & pars Carantanorũ, quæ ad Liudevviti partes à nobis defecerat, facere curauit. Fœdus inter nos & Abulamum regem Hiſpaniæ conſtitutum: & neutræ parti ſatis proficuum, conſultò ruptum, bellúmque aduerſus eum ſuſceptum eſt. In Italico mari octo naues negociatorum, de Sardinia ad Italiam reuertẽtium, à piratis captæ ac demerſæ ſunt. De Nortmannia verò tredicim piraticæ naues egreſſæ, primò, in Flendrenſi littore prædari molientes, ab his qui in præſidio erant repulſæ ſunt: vbi tamen ab eis, propter cuſtodum incuriam, aliquot caſæ viles incenſæ, & paruus pecoris numerus abactus eſt: In oſtio Sequanæ ſimilia tẽtantes, reſiſtentibus ſibi littoris cuſtodibus, quinque ſuorum interfectis irritæ receſſerunt. Tandem in Aquitanico littore proſperis vſæ ſucceſſibus, vico quodam, qui vocatur Bundium, ad integrum depopulato, cum ingenti præda ad propria reuerſæ ſunt. Hoc anno,

ali. Carniolenſes.

Fœdus cum Abulamo.

Normanni à Flandrenſibus deprehenſi.

propter iuges pluuias & aerem nimio humore ſolutum, magna incommoda contigerunt. *Peſtilentia.* Nam & hominum & boum peſtilētia tam immanis longè latéque graſſata eſt, vt vix vlla pars totius regni Francorum, ab hac peſte immunis atque intacta poſſet inueniri. Frumenta *Anni intemperies.* quoque & legumina imbrium aſſiduitate corrupta, vel colligi non poterant vel collecta cōputreſcebant. Vinum etiam, cuius paruus prouentus eodem anno fuit, propter caloris inopiam acerbum & inſuaue fiebat. In quibuſdam verò locis, de inundatione fluminum aquis in plano ſtagnantibus, autumnalis ſatio ita impedita eſt, vt penitus nihil frugũ ante vernam *Eclipſis lunæ.* temperiem ſeminaretur. Luna defecit VIII. Kal. Decem. hora noctis ſecunda. Imperator poſt actum Cariſiaci conuentum, autumnalémque venationem (ex more) completam, Aquaſgrani reuerſus eſt.

De bello in Liudevvitum & Hiſpanos conſultatione: de confirmata regni inter filios diuiſione: Pontificis legatis: Bornæ obitu: Leonis imperatoris cæde: Fortunati epiſcopi fuga: Lotharij Hymenæis: Ludouici imperatoris in cōiurationis conuictos clementia: de rebus Danicis: Sclaomiri aut Sclaomiris obitu: de anni intemperie & hyemis aſperitate.

Cap. CIX.

De bello conſultatio. CONuentus mēſe Februario Aquiſgrani habitus: & in eo de bello Liudevvitico tractatum:

ſtatum: ac tres exercitus ordinati, qui futura æſtate perfidorum agros, per vices vaſtarent. Simili modo de marcha Biſpana conſtitutum: & hoc illius limitis præfectis imperatum. Iterúmque conuentus, menſe Maio Nauiomagi habendus condictus eſt, comites qui illuc venirent deputati. Eò dominus imperator, poſt feſti paſchalis expletionem, per Moſam nauigauit: ibíque conſtitutam annis ſuperioribus, atque conſcriptam, inter filios ſuos regni partitionem recenſuit, ac iuramentis optimatum, qui tunc adeſſe poterant, confirmauit. Suſceptiſque ibidem Paſchalis Romani pontificis legatis, Petro videlicet Centumcellenſi epiſcopo & Leone nomenclatore, eiſdémq; celeriter abſolutis, comitibus etiam qui aderãt ad expeditionem Pannonicã deſtinatis, ipſe paululum ibidem remoratus, Aquaſgrani reuerſus eſt: & poſt paucos dies per Arduennam iter faciens, Treueros ac Mettos venit: indéque Rumerici caſtellum petens, reliquum æſtiui caloris & autumni dimidium exercitatione venatoria, in Voſegi ſaltu atque ſecretis, exegit. Interea Borna dux Delmatiæ atque Lyburniæ ex hac luce migrauit: & petente vniuerſo populo atque ipſo etiam imperatore conſentiente, nepos illius nomine Ladiſlaus ſucceſſor ei conſtitutus eſt. Allatum eſt & de morte Leonis Conſtantinopolitani imperatoris, quòd conſpiratione quorundam optimatum ſuorum, & præcipue Michaelis comitis domeſticorum, in

Nouiomagum.

Legati Paſchalis pon.

Borna obit.

Leo imperator cæſus.

ipſo palatio ſit interemptus: Qui ſuffragio ciuium,& prætorianorum militum ſtudio, infulas imperij ſuſcepiſſe dicitur. Fortunatus patriarcha Gradẽſis, cùm à quodam preſbytero ſuo (nomine Tyberio) apud imperatorem fuiſſet accuſatus, quòd Liudevvitum ad perſeuerandum in perfidia qua cœperat hortaretur, eúmque ad caſtella ſua munienda, artifices & murarios mittendo, iuuaret, & ob hoc ad palatiũ ire iuberetur, primò velut iuſſionem impleturus, in Iſtriam profectus eſt: inde ſimulato reditu ad Gradum ciuitatem (nullo ſuorum, præter eos cum quibus hoc tractauerat, ſuſpicante) nactus occaſionem clàm enauigauit: veniénſque Iaderam ciuitatem Delmatiæ, Ioanni præfecto prouinciæ illius fugæ ſuæ cauſas aperuit: Qui eum ſtatim naui impoſitum Conſtantinopolim miſit. Medio menſe Octobrio, conuentus generalis apud Theodonis villam, magna populi Francorum frequentia celebratur: in quo dominus Lotharius, primogenitus domini imperatoris Ludouici, Irmingardem, Hugonis comitis filiam, ſolenni more duxit vxorem. Illuc etiam legati ſanctæ Romanæ eccleſiæ, Theodorus Primicerius ac Florus, ſuper iſta cum magnis venêre muneribus. Affuerunt & comites in eodem conuentu iam de Pannonia regreſſi: qui depopulata deſertorum & Liudevvito adhærentium vniuerſa regione, cùm nullus eis copiam pugnandi feciſſet, domum regreſſi ſunt. Eminuit in hoc placito piiſſimi

Fortunati epiſcopi fuga.

imi imperatoris miſericordia ſingularis, quã
ſtendit ſuper eos, qui cum Bernardo nepote
uo in Italia contra caput & regnum ſuum cõ-
urauerũt. Quibus ibi ad præſentiam ſuam ve- *Ludouici in*
ire iuſſis, non ſolùm vitam & membra con- *coniuratos*
eſſit, verùm etiam poſſeſſiones, iudicio legis *pietas.*
n fiſcum redactas, magna liberalitate reſti-
uit. Adhalardum quoque de Aquitania, vbi
xulabat, euocatũ, Corbiæ monaſterij, vt prius *ali. Corbeiæ.*
uerat, abbatem ac rectorem eſſe iuſſit. Cum
uo & Bernardum fratrem eius recõciliatum, *al. Bernhardũ*
idem monaſterio reddidit. Completíſque his
uæ ob regni vtilitatem inchoauerat, & ſacra-
ıẽto quod apud Nouiomagum pars optima-
ım iurauerat, generaliter conſummato, ipſe
quaſgrani reuertitur, filium autem Lotha-
um, poſt nuptias ritu ſolenni celebratas, ad
yemandum Vvarmatiam miſit. De parte Da-
orum omnia quieta eo anno fuerunt: & Ha- *Harioldus in*
oldus à filiis Godefridi in ſocietatem regni *partem regni*
ceptus. Quæ res tranquillum inter eos huius *receptus.*
mporis ſtatum feciſſe putatur. Sed quia Cea-
agus, Abodritorum princeps, perfidię & cu-
ſdam cum filiis Godefridi factæ ſocietatis *ali. Fictæ.*
otabatur, Sclaomir æmulus eius in patriam *Sclaomiri o-*
mittitur. Qui cùm in Saxoniam veniſſet, æ- *bitus.*
itudine decubuit, perceptóque baptiſmatis
craméto defunctus eſt. Autumnalis ſatio, iu- *Anni intem-*
tate pluuiarum, in quibuſdam locis impedi- *peries.*
eſt: cui hyems in tantum prolixa ſucceſſit &
pera, vt non ſolum minores riui ac medio-

cres fluuij, verùm ipſi maximi ac famoſiſſimi amnes, Rhenus videlicet ac Danubius Albíſque ac Sequana, cæteráque per Galliam atque Germaniam oceanum petentia flumina, adeo ſolida glacie ſtringerentur, vt tricenis, vel eo amplius, diebus plauſtra huc atque illuc commeantia, velut pontibus iuncta, ſuſtinerent. Cuius reſolutio, nō modicum villis iuxta Rheni fluenta conſtitutis damnum intulit.

Hyems aſperrima.

De ceſpite prodigioſè ſublato, Sabellicus tamen arborem dicit in fine ennea. viii. & de aggere prodigioſe eiecto: de VVinnigiſi ducis monachatu & obitu: Ludouici pœnitentia publica: LiudeVViti ad Sorabos perfugio & perfidia: De caſtro à Saxonibus ædificato: de geſtis in Hiſpania: expeditione in Britones: Lotharij in Italiam miſsione: Pipini nuptiis: & legatis orientalibus. Cap. CX.

Ceſpes mirus mirè ſublatus

IN regione Thuringorum, quodam in loco iuxta flumen, ceſpis longitudine pedū quinquagenum, latitudine quatuordenum, altitudine ſeſquipedali, de terra, ſine manibus & præciſus & ſublatus eſt: & ab eo loco in quo ſumptus eſt, vigintiquinque pedum ſpatio diſtans inuentus eſt. Item in parte orientali Saxoniæ, quæ Soraborum finibus cōtigua eſt, in quodam deſerto loco, iuxta lacum qui dicitur Aruſeus, in modum aggeris terra intumuit, & limitem, vnius leucæ longitudine porrectum

ſu

ub vnius noctis ſpatio, abſque humani operis holimine, ad inſtar vallis ſubrexit. Winnigiſus ux Spoletanus iam ſenio cõfectus, habitu ſæulari depoſito, monaſticæ conuerſationi ſe nancipauit. Ac non multò pòſt, tactus corpois infirmitate deceſſit. In cuius locum Suppo, rixiæ ciuitatis comes ſubſtitutus eſt. Domius imperator conſilio cum epiſcopis & optiatibus ſuis habito, fratribus, quos inuitos onderi iuſſit, reconciliatus eſt: & tam de hoc acto, quàm etiam de his quæ erga Bernardum lium fratris ſui Pipini, necnon & his quæ cõra Adhalardum abbatem (vt ſuprà dictũ eſt) c fratrem eius Gualachum geſta ſunt, publiam confeſſionem fecit, & pœnitentiam egit: Quod tamen in eodem conuentu, quem eoem anno menſe Auguſto Attiniaci habuit, in ræſentia totius populi peregit: in quo quicuid ſimilium rerum vel à ſe, vel à patre ſuo, actum inuenire potuit, ſumma deuotione eendare curauit. Exercitus de Italia, propter iudevviticum bellum conficiendum, in Panoniam miſſus eſt. Ad cuius aduentum, Liude vitus, Sciſcia ciuitate relicta, ad Sorabos (quæ atio magnam Delmatiæ partem obtinere diitur) fugiendo ſe contulit: & vno ex ducibus orum, à quo receptus eſt, per dolum interfeto, ciuitatem eius in ſuam redegit ditionem. Miſit tamen ad exercitum imperatoris legatos uos: quibus ad eius præſentiam ſe venire velle romiſit. Saxones interea iuſſu imperatoris,

Agger prodigioſè erectus.

Vvinnigiſus fit monachus obitque.

Suppo dux.

Confeßio Ludouici imperatoris.

Liudevviti ad Sorabos fuga perfidiaque.

caſtellum quoddam trans Albiam, in loco c
Delbenda nomen eſt, ædificant, depulſis ex e
Sclauis qui illud prius occupauerant: præſ
diúmque Saxonum in eo poſitum eſt, cont
incurſiones illorum. Comites marchæ Hiſp
Hiſpaniæ res. nicæ trans Sicorim fluuium in Hiſpaniam pr
fecti, vaſtatis agris, & incenſis cõpluribus vi
lis, & capta non modica præda, regreſſi ſun
Simili modo poſt æquinoctium autumnale
comitibus marchæ Britannicæ, in poſſeſſi
Expeditio in Britones. nem cuiuſdam Britonis qui tunc rebellis ext
terat, nomine Wihomarci, expeditio facta:
omnia ferro & igni vaſtata ſunt. Peracto co
uentu qui Atteniaci habebatur, dominus in
Lotharius. perator venandi gratia Arduennam petiit: L
tharium verò filium ſuum in Italiã miſit. C
quo Walachum monachũ propinquum ſuu
fratrem videlicet Adhalardi abbatis, & Ger
gum oſtiariorũ magiſtrũ, vnà direxit: quoru
conſilio & in re familiari, & in negotiis ad r
Pipinus. gni commoda pertinẽtibus, vteretur. Pipinu
autem in Aquitaniã ire præcepit. Quem tam
prius filiam Teutberti, comitis Matricenſis,
coniugium fecit accipere: & poſt nuptias c
lebratas, ad occiduas partes proficiſci. Ipſe v
rò peracta autumnali venatione, trans Rh
num, ad hyemandum in loco qui Francon
furd appellatur, profectus eſt: ibíque gener
conuentu congregato, neceſſaria quæque,
vtilitatem orientalium partium regni ſui p
tinentia, more ſolenni, cum optimatibus q

ad h

ad hoc euocare iuſſerat, tractare curauit. In quo conuentu, omnium orientalium Sclauorum, id eſt Abodritorum, Soraborum, Vultzorum, Bohemiorum, Moramorum, Prædencentorum, & in Pannonia reſidentium Auarum legationes cum muneribus ad ſe directas audiuit. Fuerunt in eodem conuentu & legationes de Normannia, tam de parte Harioldi, quam filiorum Godefridi. Quibus omnibus auditis ac dimiſſis, ipſe in eodem loco, cõſtructis ad hoc opere nouo ædificiis, ſicut diſpoſitum habuerat hyemauit.

Orientalium legati.

ali. Beheimorum.

ali. Maruanorum.

De conuentu orientalibus Francis indicto: diſceptatione fratrum duorũ de regno Vultzorum: Accuſatione paſſiua Ceadragi Abodritorum principis: Lotharij Romam acceſſione: & inſignium imperij ſuſceptione: Drogonis rectoratu: LiudeVViti morte: De Theodorij & Leonis primi apud papam officij excæcatione & capitali ſupplicio: & de authoris eius per imperatorem inquiſitione: De Paſchalis purgatione ſuſpecta: Ceadragi & Harioldi Compendium vſque acceſſu: de prodigiis & anni intemperie & peſtilentia.

Cap. CXI.

MEnſe Maio conuentus in eodem loco habitus: in quo non vniuerſi Franciæ primores, ſed de orientali Francia, atque Saxonia, Baioaria, Alemannia, atque Alemanniæ con-

Orientalis Francia.

termina Burgundia, & Rheno adiacẽtibus regionibus, adeſſe iuſſi ſunt. In quo, inter cæteras barbarorum legationes, quæ vel iuſſæ, vel ſua ſponte, venerunt, duo fratres, videlicet Vultzorum, controuerſias inter ſe de regno habentes, ad præſentiam imperatoris venerunt (quorum nomina ſunt Milegaſtus & Celeadragus) Erant iidem filij Liubi regis Vultzorum: qui licet cum fratribus ſuis regnum diuiſum teneret, tamen propterea quòd maior natu erat, ad eum totius regni ſumma pertinebat. Qui cùm commiſſo cum orientalibus Abodritis prælio interiſſet, populus Vultzorum filium eius Milegaſtum, quia maior natu erat, regem ſibi cõſtituit. Sed cùm is ſecundum ritum gentis commiſſum ſibi regnum parum dignè adminiſtraret, illo abiecto, minori fratri regium honorem deferunt. Quam ob cauſam ambo ad præſentiam imperatoris venerunt: quos quum audiſſet, & gentis voluntatem proniorem in iunioris fratris honorem agnouiſſet, ſtatuit vt is delatam ſibi à populo ſuo poteſtatem haberet: ambos tamen muneribus donatos, & ſacramento firmatos, in patriam remiſit. Accuſatus eſt in eodem placito, apud imperatorem Ceadragus Abodritorum princeps, quòd ſe erga partem Francorum parum fideliter ageret, & ad imperatoris præſentiam iam diu venire diſſimulaſſet. Propter quod ad eum legati directi ſunt: cum quibus ille, iterum quoſdam ex primoribus gentis ſuæ ad imperatorem miſit

Vultzorum fratrum diſceptatio.

Ceadragus accuſatur.

ſit: pérque illorum verba promiſit, ſe ad proximum hyemis tempus ad illius præſentiam eſſe venturum. Lotharius verò cùm ſecundum pa- *Lotharius Ro. venit.*
:ris iuſſionem in Italia iuſtitias faceret, & iam ſe ad reuertendum de Italia præpararet, rogãe Paſchali papa Romam uenit: & honorificè .b illo ſuſceptus, in ſancto paſchali die, apud ancтum Petrum & regni coronam, & Impe- atoris atque Auguſti nomẽ accepit, Inde Paiam regreſſus, menſe Iunio ad imperatorem enit. Qui cum imperatori de iuſtitiis in Italia ſe partim factis, partim inchoatis feciſſet inicium, miſſus eſt in Italiam Adhalardus co- ıes palatij, iuſſúmque eſt vt Mauringum Briiæ comitem ſecum aſſumeret, & inchoatas iuitias perficere curaret. Drogonem fratrem e- *Drogo rector Mettenſis eccleſiæ.*
ıs, ſub canonica vita degentem, rectorem cõituit Mettenſis eccleſiæ, clero eiuſdem vrbis onſentiente atque eligente: eúmque ad ponficatus gradum cenſuit promoueri. In eodem onuentu, tempus & locus alterius conuentus abendi condictus eſt, Nouẽber videlicet mẽ- ſ, & Compendij palatium. Peractóque placi- ı & dimiſſis primoribus, cùm imperator iam i de digredi ſtatuiſſet, allatum eſt ei de interi- ı Liudevviti: quòd relictis Sorabis, cum in *Liudevviti mors.*
elmatiam ad Liudevviſlum auunculum Bor- ıe ducis perueniſſet, & aliquantum temporis ım eo moratus fuiſſet, dolo ipſius eſſet inter- ſctus. Nuntiatum eſt etiam Theodorum ſan- *Theodori Leonisque interitus.*
ıæ Romanæ eccleſiæ primiceriũ, & Leonem

nomenclatorem generum eius, in patriarchi
Lateranenſi primò excæcatos, ac deinde fuiſ
decollatos: & hoc eis ob hoc contigiſſe, quò
ſe in omnibus fideliter erga partes Lotharij
iuuenis imperatoris, agerẽt. Erant & qui dice
rent, vel iuſſu, vel conſilio, Paſchalis pontifici
rem fuiſſe perpetratam: ad quod explorandun
ac diligenter inueſtigandum, miſſi ſunt Ada
lungus abbas monaſterij ſancti Vedaſti, & H
fridus comes Curienſis. Sed antequam illi fui
ſent profecti, venerunt legati Paſchalis ponti
ficis, Ioannes epiſcopus Syluæ candidæ & Be
nedictus archidiaconus ſanctæ ſedis apoſtoli
cæ, rogantes imperatorem vt illam infamian
à pontifice auferret, qua ille in memoratorun
hominũ necem cõſenſiſſe credebatur. Quibu
cùm ille iuxta quòd ratio poſtulabat reſpon
diſſet, eóſque dimiſiſſet, prædictos legatos ſuo
ad inueſtigandam rei veritatem, ſicut prius di
ſpoſuit, Romam ire præcepit. Ipſe verò reliqu
æſtatis tempus in pago Vvarmacenſi, ac dein
de in Arduẽna ſylua trãſigens, peracta autum
nali venatione, ad Kal. Nouemb. (ſicut condi
xerat) Compendium venit. Legati Romam ve
nientes, rei geſtæ certitudinem aſſequi non p
tuerunt: quia Paſchalis pontifex & ſe ab huiu
facti communione, cum magno epiſcoporun
numero, iureiurãdo purificauit, & interfecto
res prædictorum hominũ, quia de familia ſan
cti Petri erant, ſummopere defendẽs, mortuo
velut maieſtatis reos cõdemnauit, iuréque cæ
ſo

Paſchalis purgatio ſuſpecta

ſos pronunciauit: atque ob hoc, cum prædictis qui ad eum miſſi fuerant legatis, Ioannem Sylnæ candidæ epiſcopum, & Sergium Bibliothecarium, Quirinum quoque ſubdiaconum, ac Leonem magiſtrum militum, ad imperatorem miſit. Qui cùm tam per illos, quàm per ſuos legatos, de ſacramento pontificis & excuſatione reorum, comperiſſet, nihil ſibi vltrà in hoc negotio faciendum ratus, memoratum Ioannem epiſcopum & ſocios eius, ad pontificem lato conuenienti reſponſo, remiſit. Ceadragus Abodritorum princeps, pollicitationibus ſuis adhibens fidem, cum quibuſdam primoribus populi ſui Compendium venit: dilatíque per tot annos aduentus ſui rationem, coram imperatore non improbabiliter reddidit. Qui licet in quibuſdam cauſis culpabilis appareret, tamen propter merita parẽtum ſuorum, non ſolùm impunitus, verùm muneribus donatus, ad regnum redire permiſſus eſt. Venerat & Harioldus de Normannia, auxilium petens contra filios Godefridi, qui eum patria pellere minabantur. Ob cuius cauſam diligentius explorandam, ad eoſdem filios Godefridi Theotharius & Ruodinandus comites miſſi fuerũt: qui & cauſam filiorum Godefridi, & ſtatum totius regni Normannorum diligenter explorantes, aduentum Harioldi præceſſerunt: & imperatori, omnia quæ in illis partibus comperire potueruut, patefacerunt. Cum quibus & Ebbo Remorum archiepiſcopus, qui conſilio im-

Ceadragus Compẽdium venit.

Harioaldi petitio.

Nordmanni Dani.

Ebbo fidem

peratoris & auctoritate Romani pontificis, prædicandi gratia ad terminos Danorum acceſſerat æſtate præterita, & multos ex eis ad fidem venientes baptizauerat, regreſſus eſt. Hoc anno prodigia quædam extitiſſe narrantur: in quibus præcipua fuerunt, in Aquenſi palatio terræmotus, & in territorio Tullenſi iuxta villam Commerciacum puella quædam (annorum fere duodecim) ab omni cibo per decem menſes abſtinens, & in Saxonia in pago qui vocatur Fiuhſazi viginti tres villæ igne cœleſti concrematæ & fulgura ſereno atque interdiu de cœlo cadentia: At in territorio * Comenſi Italiæ ciuitatis, in vico Grabadona in eccleſia ſancti Ioannis Baptiſtæ imago ſanctæ Mariæ, puerum Ieſum ſuo gremio continens ac magorum munera offerentium, in abſidia eiuſdem eccleſiæ depicta, & ob nimiam vetuſtatem iam penè abolita, tanta claritate per duorum dierum ſpatia effulſit, vt omnem ſplẽdorem nouæ picturæ, ſuæ venuſtatis pulchritudinem cernentibus penitus vincere videretur. Magorum tamen imagines, præter munera quæ offerebant, minimè claritas illa irradiauit: & in multis regionibus fruges grandinis vaſtatione deletæ: atque in quibuſdam locis, ſimul cum ipſa grandine, veri lapides atque ingentis ponderis decidere viſi. Domus quoque de cœlo tactæ: hominéſque ac cætera animalia paſſim fulminum ictu, præter ſolitum, crebrò examinata dicuntur. Secuta eſt ingens peſtilen-

Danis prædicat. *Prodigia.* *Terræmotus* *Puellæ inedia.* *Igne cœleſti cremata.* **Cõmetenſi.* *Picturæ ſubitus ſplendor.* *Grandinis vis.*

peſtilentia atque hominum mortalitas, quæ per totam Franciam immaniter vſquequaque graſſata eſt, & innumeram hominum multitudinem diuerſi ſexus & ætatis, grauiſſimè ſæuiendo conſumpſit. *Peſtilentia.*

De Bulgarorum regis legatione: hyemis aſperitate: Lunæ eclipſi: Supponis & Paſchalis obitu: Eugenij electione: Lotharij gratulatione: Britonica expeditione: Michaelis imperatoris legati: Venetorum patriarcha: conſultatione ſuper imaginum è templis deletione: De Abodritorum querela in Bulgaros: de comitibus Spoletanis: Vaſconum ſtrage: & ducum captione per inſidias: De Ro. per Lotharium correctione, & glaciei è cœlo caſu. Cap. CXII.

REx verò Bulgarorum, velut pacis faciendæ gratia, legatos ad imperatorem cum literis miſit. Quos ille cùm audiſſet, ac literas quæ allatæ fuerant legiſſet, rei nouitate (non immeritò) permotus ad explorandum diligẽtius inſolitæ, & nunquam prius in Franciam venientis, legationis cauſam, Machelinum quendam de Baioaria, cum ipſis legatis ad memoratum regem Bulgarorum direxit. Interea hyems aſpera valdéque prolixa facta eſt: quæ non ſolùm cætera animalia, verùm etiam homines quoſdam immanitate frigoris extinxit. Luna defecit pridie Non. Mart. hora no- *Bulgarorum regis legatio.* *Hyems prolixa.* *Eclipſis lunæ*

Obitus Supponis. ctis ſecunda. Suppo dux Spoletanus deceſſiſſe nuntiatur. Interea legati Romani pontificis Romam regreſſi, eundem valida infirmitate detentum ac morti proximũ inuenerunt: Qui etiam, paucis poſt aduentum illorum exactis diebus, vita deceſſit: in cuius locum cùm duo *Paſchalis.* *Eugeni⁹ papa* per contentionem populi fuiſſent electi, Eugenius archipreſbyter tamen, tituli ſanctæ Sabinæ, vincente nobilium parte, ſubrogatus atque ordinatus eſt. Cuius rei nuntium cùm Quirinus ſubdiaconus (vnus ex his qui priori legatione fungebantur) ad imperatorẽ detuliſſet, conuentu circiter VIII. Kalend. Iulij pronunciato, atque Compendij habito, ipſe ad Britannicam expeditionem per ſe faciendam animo intento, Lotharium filium imperij ſocium, Romam mittere decreuit: vt vice ſua functus, ea quæ rerum neceſſitas flagitare videbatur, cum nouo pontifice populóque Romano ſtatueret atque firmaret: & ille *Lotharius Ro. it.* quidem ad hæc exequenda, poſt medium Auguſtum in Italiam profectus eſt: imperator verò iter quòd in Britanniam facere parauerat, propter famem, quæ adhuc prȩualida erat, vſque ad initium autumni aggredi diſtulit. Tum *Pipinus Redonas venit.* demum adunatis vndique omnibus copiis Redonas ciuitatem, terminis Britanuiæ contiguam, venit: & inde diuiſo in tres partes exercitu ſuo, duobus ſcilicet partibus filiis ſuis, Pipino & Ludouico, traditis, tertiáque ſecum retenta, Britanniam ingreſſus, totam ferro & igni

Britones victi

igni deuaſtauit. Conſumptíſque in hac expeditione quadraginta, vel eo amplius diebus, acceptis quoque à perfido Britonum populo quos imperauerat obſidibus, ad Rothomagẽſem ciuitatem, vbi coniugem ſe operiri iuſſerat, ad x v. Kalend. Decemb. reuerſus eſt. Nam & illuc legatos Michaelis imperatoris, qui ad eum mittebantur, ſibi occurrere iuſſit. Cum quibus & Fortunatus patriarcha Veneticorum regreſſus, ad eius venit præſentiam. Sed legati imperatoris literas & munera deferentes, pacis confirmandæ cauſa ſe miſſos eſſe dicentes, pro Fortunato nihil locuti ſunt. Inter cætera tamen ad legationem ſuã pertinentia, quędã de imaginum veneratione protulerunt: propter quæ ſe Romam ire, atque apoſtolicæ ſedis præſulem conſulere debere dixerunt. Quos cùm legatione eorum audita ac reſpõſo reddito, abſolueret, Romam vt ſe velle dicebant, ducere iuſſit. Fortunatum etiam de cauſa fugæ ipſius percontatus, ad examinandum eum Romano pontifici direxit: ipſe Aquiſgrani, vbi hyemare ſtatuerat, profectus eſt. Quò cùm veniſſet, & ibi natalem domini celebraſſet, allatum eſt ei quòd legati Bulgarorum eſſent in Baioaria. Quibus obuiam mittens, ipſos quidem vſque ad tempus cougruũ ibidem fecit operiri: cæterum legatos Abodritorum, qui vulgò Prædenecenti vocantur, & contermini Bulgaris Daciam Danubio adiacentem incolunt, qui & ipſi aduentare nun-

Legati Michaelis & Venetorum.

De imaginũ ſanctorum deletione.

Legati Bulgarorum.

Legati Abodritorum.

tiabantur, illico venire permiſit. Qui cùm de Bulgarorum iniqua inteſtatione quererentur, & contra eos auxilium ſibi ferri depoſcerent, domum ire, atque iterum ad tempus Bulgarorum legatis conſtitutum, redire iuſſi ſunt. Suppone apud Spoletũ (ſicut dictum eſt) defuncto, eundem ducatum Adalhardus comes palatij, qui iunior vocabatur, accepit. Qui cùm vix quinque menſes eodem honore potitus eſſet, correptus febre deceſſit. Cui cùm Moringus Brixiæ comes ſucceſſor eſſet elect⁹, nuntio honoris ſibi deputati accepto, lecto decubuit, & paucis interpoſitis diebus vitam finiuit. Æblus & Aſinarius comes cum copiis Vaſconum ad Pampilonem miſſi, cum peracto iam ſibi iniuncto negocio reuerterentur, in ipſo Pyrenæi nontis iugo, perfidia Montanorum in inſidias deducti ac circumuenti, capti ſunt, & copiæ quas ſecum habuêre penè vſque ad iuternecionem deletæ: & Æblus quidem Cordubam miſſus: Aſinarius verò eorũ miſericordia qui eum ceperant, quaſi qui cõſanguineus eorum eſſet, domum redire permiſſus eſt. Lotharius verò iuxta patris mandatum Romam profectus, ab Eugenio pontifice honorificè ſuſcipitur. Cui cùm iniuncta ſibi patefeciſſet, ſtatum populi Romani, iamdudum quorundam peruerſitate præſulem deprauatum, memorati pontificis beneuola aſſentione ita correxit, vt omnes qui rerum ſuarum direptione grauiter fuerant deſolati, de rece-

Adalhardus comes Spoletanus.

Aeblus & Aſinarius in inſidiis capti.

Lotharius Ro. corrigit.

eceptione bonorum ſuorum, quæ per illius
ıduentum deo donante prouenerat, magnifi-
:è ſint conſolati. Hoc anno paucis ante ſol-
ſtitium æſtiuale diebus in territorio Auguſti-
lunenſi, aëre in tempeſtatem ſubita muta-
ione conuerſo, ingens fragmentum ex glacie
imul cum grandine decidiſſe narratur: Cuius
ongitudo quindecim, latitudo ſeptem, craſſi-
udo duos pedes habuiſſe dicitur.

Fragmentum glaciei decidit supernè.

De Bulgarorum legatione audita: de aſtu & perfidia ac cæde Britanni hominis ſeditioſi: de legatis Danorum: de puellæ ſtupenda abſtinentia ab omni alimento & inſtaurata comeſtione. Caput CXIII.

SAcro paſchali feſto ſolenniter Aquiſgrani
celebrato, arridente etiam verna temperie,
mperator venandi gratia Nouiomagum pro-
ſectus, legatos Bulgarorũ circa medium Maiũ
Aquaſgrani venire præcepit (nam tũ illuc re-
ıerti ſtatuit, habiturus ibi conuentum, quem
le Britannia regreſſus, eo ſe tempore ibidem
ıabere velle optimatibus indicauerat) Quò
cùm peracta venatione fuiſſet reuerſus, Bul-
garicam legationem audiuit: Erat enim de ter-
minis ac finibus inter Bulgaros ac Francos
conſtituendis. Affuerunt in eodem conuentu
benè omnes Britanniæ primores: inter quos
& Vvihomarcus: qui perfidia ſua & totam Bri-
tanniam contutbauerat, & obſtinatione ſtul-

Legati Bulgarorum.

Vvihomarci Britanni aſtus & perfidia.

tiſſima, ad memoratam expeditionem illò faciendam imperatoris animum prouocauerat. Tandem ſaniori vſus conſilio, ad fidem imperatoris (vt ipſe dicebat) venire non dubitauit. Cui cùm imperator & ignoſceret, & muneribus donatum, vnà cum cæteris gentis ſuæ primoribus, domum ire permitteret, promiſſam fidem (vt prius conſueuerat) gentili perfidia commutauit, vicinos ſuos incendiis & direptionibus in quantum potuit infeſtare non ceſſans, donec ab hominibus Lamberti comitis in domo propria circumuentus atque interfectus eſt. Imperator verò audita Bulgarorum legatione, per eoſdem, qui ad eum miſſi fuerant, legatos regi eorum miſſis literis prout videbatur reſpondit: dimiſſóque conuentu, in Voſegum ad Rumuricum montem venandi gratia profectus, filium ſuum Lotharium ex Italia regreſſum, ibique ad ſe venientem ſuſcepit. Ac peracta venatione Aquaſgrani rediens, generalem populi ſui conuentum more ſolenni menſe Auguſto habuit: in quo conuẽtu, inter cæteras legationes quæ de diuerſis partibus venerunt, etiam filiorum Godefridi de Nordmannia legatos audiuit: ac pacem, quam iidem ſibi dari petebãt, cum eis in marcha eorum, menſe Octobrio confirmari iuſſit. Completíſque omnibus negotiis, quæ ad illius conuentus rationem pertinere videbantur, Nouiomagum cum filio maiore ſeceſſit: minorem verò filium ſuum, Ludouicum, in Baioariam

Cædes.

Legati filiorũ Godefridi Nordmanni.

ioariã direxit. Ipſe autẽ autumnali venatione completa, circa hyemis initium Aquaſgrani reuerſus eſt. In territorio Tullenſi iuxta Cõmerciacum villam, puella quædam annorum circiter duodecim, poſt ſacram communionẽ quam in paſcha de ſacerdotis manu ſumendo perceperat, primò pane, deinde aliis omnibus cibis & potibus abſtinendo, intantum ieiunaſſe perhibetur, vt nulla penitus corporis alimenta percipiens, ſine omni victus deſiderio plenum triennium compleuerit. Cœpit autem ieiunare anno incarnationis dominicę DCCC. XXIII. (ſicut in ipſius anni deſcriptione ſuperius annotatum) & hoc anno, id eſt, DCCC. XXV. circa Nouembris menſis initium, peracto ieiunio, eſcam ſumere, ac more cæterorum mortalium manducando, viuere cœpit. *Puellæ inedia.*

De Bulgari poſtulatis: Cõſultatione ſuper bello in Sarracenos ſuſcipiendo: Legatorum auditione: Ceadragi à ſuis occuſatione: Harioldi cum vxore & liberis baptizatione: Baldrici de Bulgaris denuntiatione: de organorum artifice: Aizonis ſceleribus & fuga: de Abodritorum legatis & rectoribus remiſsis: de reliquiis ſancti Sebaſtiani ad abbatem ſancti Dionyſij miſsis: & miraculis innumeris ad earum præſentiam factis: de Cœnobij ſancti Germani apud Parrhiſios abbate & ædificatore.

Caput CXIIII.

Bulgari poſtulata.

CVm regi Bulgarorum legati ſui quid egerint renuntiaſſent, iterum eum quem primò miſerat, ad imperatorem cum literis remiſit: rogās vt ſine morarum interpoſitione, terminorum definitio fieret: vel ſi hoc non placeret, ſuos quiſque terminos, ſine pacis fœdere, tueretur. Cui imperator, quia fama erat Bulgarorum regem à ſuo quodam optimate aut regno pulſum aut interfectum, reſpondere diſtulit: illóque expectare iuſſo, propter famæ certitudinem comperiendam Bertricum

al. Beldricum

palatij comitem, ad Baldricum & Geroldum comites & Auarici limitis cuſtodes, in Carantanorum prouinciam, miſit. Qui cùm reuerſus nihil certi, ſuper iis quæ fama vulgauerat, reportaſſet, imperator legatum ad ſe vocatũ ſine literis remeare fecit. Interea Pipinus rex, filius imperatoris (vt iuſſus erat) cum ſuis optimatibus & Hiſpanici limitis cuſtodibus, circiter Kalend Febru. Aquaſgrani (nam ibi tũc imperator hyemauerat) venit. Cum quibus cùm de tuendis contra Sarracenos, occidentalium partium finibus eſſet tractatum, atque diſpoſitum, Pipinus in Aquitaniam regreſſus, æſtatem deputato ſibi loco tranſegit: imperator verò medio mēſe Maio Aquiſgrani egreſſus, circiter Kalend. Iul. ad Ingilenheim venit: habitóque ibi conuentu non modico, multas & ex diuerſis terrarum partibus miſſas legationes audiuit & abſoluit: inter quas præcipua cæteriſque præeminens erat, legatio ſanctæ ſedi:

Conſultatio contra Sarracenos.

Iun.

Legati plurimi.

lis apoſtolicæ, Romanæ videlicet eccleſiæ:
qua fungebantur Leo Centumcellenſis epiſ-
copus & Theophylactus nomenclator: & de
partibus traſmarinis, Dominicus abbas de
monte Oliueti: legati quoque filiorum Gode-
fridi regis Danorum, pacis ac fœderis cauſa
directi, & de Sclauorum regionibus, quidam
Abodritorum primores, Ceadragum ducem
suum accuſantes. Accuſabatur & Tungo vnus
de Soraborum primoribus, quòd & ipſe dicto
audiens non eſſet. Quorum vtrique denun-
ciatum eſt, quòd ſi medio Octobrio ad impe-
ratoris generalem conuentum venire diſtuliſ-
sent, condignas perfidiæ ſuæ pœnas eſſe da-
turos. Venerunt & ex Britonum primori-
bus illi quos illius limitis cuſtodes adduce-
re voluerunt. Eodem tempore Harioldus
cum vxore & magna Danorum multitudine
veniens Magontiacum, apud ſanctum Alba-
num cum his quos ſecum adduxit baptiptiza-
tus eſt: multíſque muneribus ad imperatore
donatus, per Friſiam qua venerat via reuerſus
eſt. Veritus autem piiſſimus imperator ne ob
tale factum negaretur ei habitatio ſoli natura-
lis, dedit ei quendam comitatum in Friſia cu-
ius vocabulum eſt Ruiſtri, quò ſe ſuóſque, ſi
neceſſitas exigeret, tutò recipere poſſet. Bal-
dricus verò & Geroldus comites ac Pannoni-
ci limitis præfecti, in eodem conuentu affue-
runt, & adhuc de motu Bulgarorum, aduer-
ſus nos, nil ſe ſentire poſſe teſtati ſunt. Addu-

Ceadragus accuſatur. al. Tunglo.

Harioldus cũ vxore et liberis baptizatur.

al. Riuſtri.

Baldrici legatio.

xit verò Baldricus domino imperatori pre-byterum quendam, Georgium nomine, bo-næ vitæ hominem, qui ſe promitteret orga-num more poſſe Græcorum componere. Qu imperator gratanter ſuſcepit: & quia deus i li, quæ ante ſe inuſitata erãt regno Francorum attribuebat, gratiarum actiones reddidit, a Tanculfo ſacrorum ſcriniorum prælato com-mendauit, publicíſque ſtipendiis curare iuſſi & ea quæ huic operi neceſſaria forent præpa-rare mandauit. Condictóque ac pronunciat ad medium Octobrium generali cõuentu, cæ-teris omnibus more ſolenni abſolutis, ipſ trans Rhenum ad villam, quæ Saltz vocatu cum ſuo comitatu profectus eſt. Ibíque a eum legati Neapolitanorum venerunt, atqu inde accepto reſponſo, ad ſua regreſſi ſunt Ibi ad eius notitiam perlatum eſt de fuga a perfidia Aiſonis: quomodo fraududenter Au-ſonam ingreſſus, & à populo illo quem dol deceperat receptus, totam ciuitatem deſtruxi caſtella eiuſdem regionis, quæ firmiora vide-bantur, communiuit: miſſóque ad Abdiram regem Sarracenorum fratre ſuo, auxiliũ quo petebat, iuſſu eiuſdem regis contra noſtro accepit. Sed imperator licet huius rei nun-tium grauiter ferret, nihil tamen inconſult gerendum iudicans, conſiliariorum ſuorum aduentum ſtatuit opperiri. Tranſactáque au-tumnali venatione, ad Kalend. Octobris, pe Menum fluuium, vſque ad Franconofurd, ſe-cund

Geor. presb. organorum artifex.

Aizonis fuga & ſcelera.

unda aqua nauigauit: inde ad Ingilinheim nedio Octobrio veniens, generalem ibi, vt ondictum erat, populi ſui cōuentum habuit: n quo & Ceadragum Abodritorum ducem, *Abodritorū rectores remiſſi.* ecnon & Tunglonem, qui apud eum perfidię ccuſabantur, audiuit: & Tunglonem quidē, ccepto ab eo filio eius obſide, domum redie permiſit. Ceadragum verò, cæteris Abodriis dimiſſis, ſecum retinuit: miſſiſque ad popuum Abodritorum legatis, ſi eum vulgus renare vellet, perquirere iuſſit. Ipſe autē Aquaſrani, vbi hyemare conſtituerat, profectus eſt. Cúmque legati, quos ad Abodritos miſerat, euerſi, nuntiaſſent variam gentis illius ſuper ege ſuo recipiendo ſententiam, meliores tanen ac præſtantiores quoſque de illius receptione concordare acceptis ab eo, quos impeauit, obſidibus, in regnum ſuum eum fecit reitui. Dum hæc aguntur, Hilduinus abbas bea Dionyſij monaſterij, Romam monachos etitionis ſuæ baiulos, ad Eugenium ſanctæ edis Romanæ miſit præſulem: flagitans oſſa eatiſſimi Sebaſtiani martyris ſibi tranſmitti. *Reliquiæ ſancti Sebaſtiani.* Cuius deſiderio dominus apoſtolicus ſatisfaiens, per prædictos miſſos ſacratiſſimi Chrii miſit exuuias: quæ religioſiſſimè à prædicto iro exceptæ v. Idus Decemb. atque interim um loculo vectatorio, vt allatæ ſunt, iuxta orpus beati Medardi ſunt poſitæ. Quibus ibi *Miracula.* onſiſtentibus, tanta ſignorum ac prodigioum multitudo claruit, tanta virtutum vis in

omni genere ſanitatum, per diuinam gratiam in nomine eiuſdem beatiſſimi martyris enituit, vt à nullo mortalium eorundem miraculorum aut numerus comprehendi, aut varietas verbis valeat enuntiari. Quorum quędam tanti ſtuporis eſſe narrantur, vt humanæ imbecillitatis fidem excederēt, niſi certum eſſet dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, pro quo idem beatiſſimus martyr paſſus eſſe dignoſcitur, omnia quæ vult facere poſſe per diuinam omnipotentiam: in qua illi omnis creatura in cœlo & in terra ſubiecta eſt. Ipſe autem venerabilis abbas præfatus Hilduinus, inter plurima quæ ei Auguſtali benignitate commiſſa fuerant monaſteria, habebat procurationē cœnobij nobilis in proſpectu vrbis Sueſſorum quod Clotharius quondam rex Francorum, filiúſque eius Sigebertus, in honorem beatiſſimi Medardi confeſſoris Chriſti magnis conſtruxerant ſumptibus: in quo & eius ſacratiſſima tumulauerant membra. Simili modo prædictus abbas poſt deceſſum * Irminonis, regebat locum ſancti Vincentij leuitæ & martyris in ſuburbano vrbis Parhiſiacæ: vbi precioſus Chriſti cōfeſſor Germanus requieſcit: quod Childebertus rex quondam Francorum inclytus, frater prædicti regis Clotharij, ædificauit.

* *Irlmnonis.*

Cœnobij S. Vincentij nūc S. Germani abbas & ædificator..

De motu Hiſpanico compreſſo: & Aizonis ſceleribus: Abumarnani ibidē graſſatione: prodigiis

digiis cæleſtibus: Danorum ac Bulgarorum motibus: paparum obitibus: legatis imperatoris Græcis: & Tralatione corporum beatorum Marcellini & Petri per Hemardum.

Cap. CXV.

IMperator Heliſacharem preſbyterum & abbatem, & cum eo Hildebrandum atque Donatum comites, ad motus Hiſpanicæ marchæ componendos miſit. Ante quorum aduẽtum, Aizo Sarracenorum auxilio fretus, multa eiusdem limitis cuſtodibus aduerſa intulit: atque aſſiduis incurſionibus in tãtum fatigauit, ut quidam illorum relictis quæ tueri debuerãt caſtellis, recederent. Defecit ad eum & filius Beræ nomine Vvillemundus, necnon & alij cõplures nouarum rerum gẽtilitia leuitate cupidi: iunctíque Sarracenis ac Mauris, Ceritaniam & Vallenſem rapinis atq; incendiis quotidie infeſtabant. Cúmque ad ſedandos ac mitigandos Gothorum atque Hiſpanorum in illis finibus habitantium animos, Heliſachar abbas cum aliis ab imperatore miſſus, multa & propria induſtria & ſociorũ conſilio prudẽter adminiſtraſſet, Bernardus quoque, Barcinonę comes, Aizonis inſidiis, & eorum qui ad eum defecerant calliditati ac fraudulentis machinationibus, pertinaciſſimè reſiſteret, atque eorum temerarios conatus irritos efficeret, exercitus à rege Sarracenorum Abdiramano ad auxilium Aizoni ferendum miſſus, Cæſarau-

Heliſachar Legatus.

Aizonis facinora.

al. Berani.

guſtam veniſſe nũtiatur: ſuprà quem Abumarnam regis propinquus dux conſtitutus, ex perſuaſionibus Aizonis haud dubiam ſibi victori pollicebatur. Contra quem imperator filiun ſuum Pipinum, Aquitaniæ regem, cum immodicis Francorum copiis mittens, regni ſu terminos tueri præcepit. Quod ita factum eſ ſet, niſi ducum deſidia quos Francorum exercitui præfecerat, tardius quàm rerum neceſſita poſtulabat, is quem ducebant ad marchã veniſſet exercitus. Quæ tarditas in tantum noxi fuit, vt Abumarnam vaſtatis Barſinonenſiun ac Gerundenſium agris, villíſque incenſis, cunctis etiam quæ extra urbes inuenerat direptis cum incolumi exercitu Cæſarauguſtã ſe priu reciperet, quàm à noſtro exercitu vel videri po tuiſſet. Huius cladis præſagia credita ſunt, viſa multocies in cœlo acies, & illi terribiles nocturnæ corruſcationis in aëre diſcurſus. Imperator autem duobus conuentibus habitis, vno apud * Niumagam (propter falſas Hõrici, fili Godefridi regis Danorum, pollicitationes quibus ſe illuc ad imperatoris præſentiã venturum promiſerat.) Altero apud Compendium (in quo & annua dona ſuſcepit, & ii qui ad marcham Hiſpanicam mittendi erant quid vel qualiter agere deberent imperauit Ipſe intra Compendium & Cariſiacum, cæteráque iis vicina palatia, vſque ad hybern temporis initium conuerſatus eſt. Interea reges Danorum, filij videlicet Godefridi, Heriol

Abumarnami graſſatio.

Prodigia.

** Nouiomagum.*
al. Hohrici.

Danorũ motus.

ioldum de conſortio regni eiicientes, Nordnannorum finibus excedere compulerunt. Bulgari quoque Sclauos iu Pannonia ſedenes, miſſo per Drauum nauali exercitu, ferro & igni vaſtauerunt: & expulſis eorum ducious, Bulgaricos ſuper eos rectores conſtitueunt. Eugenius papa menſe Auguſto deceſit: in cuius locum Valentinus diaconus à Ronanis electus & ordinatus, vix in pontificatu ynum menſem compleuit. Quo defuncto, Gregorius preſbyter tituli ſancti Marci electus, ſed non prius ordinatus eſt, quàm legaus imperatoris Romam venit, & electionem opuli, qualis eſſet, examinauit. Legati Mihaelis imperatoris de Conſtantinopoli ad mperatorem, quaſi propter fœdus confirnandum, miſſi, Septembrio menſe Compenlium venerunt. Quos ille ibi benignè recetos, & audiuit, & abſoluit. Ipſo tempore Henardus, ſui temporis prudentiſſimus virorum, ſanctæ deuotionis incitatus ardore, Romam miſit: & corpora ſanctorum Marcellini & Petri, annuente papa, in Frãciam fecit tranſuehi: & valde decenter in proprio territorio, proriiſque ſumptibus, recondidit. Quorum mecitis, hactenus, ibi dominus multa operatur virtutum miracula.

Bulgarorum motus.

Papæ.

Legati.

Marcellini & Petri corpora delata.

De animaduerſione in duces Hiſpanicæ expeditionis: & in Baldricũ Foroiulienſem: de legatis ad Michaelem imperatorẽ miſſis: &

à pōtifice miſſus: de Danorum inter ſe motibus: & cum Erancis quos caſtris exuerunt & de eiuſmodi facti deprecatione & purgatione: De Bonifacij comitis egregio facinore: de lunæ eclipſi & prodigio cœleſti.

Cap. CXVI.

CONuentus Aquiſgrani menſe Februario factus eſt: in quo cùm de multis & aliis cauſis, tum præcipuè de his quæ in marcha Hiſpanica contigerunt, ratio habita: & legati qui exercitui præerant, culpabiles inuenti: & iuxta merita ſua, honorum amiſſione mulctati ſunt. *Baldricus.* Similiter & Baldricus dux Foroiulienſis, cùm propter eius ignauiam, Bulgarorum exercitus terminos Pannoniæ ſuperioris impunè vaſtaſſet, honoribus quos habebat priuatus, & marcha quā ſolus tenebat, inter quatuor comites diuiſa eſt. Halitgarius Camaracenſis epiſcopus & Aufridus abbas monaſterij *Legati.* Nonantilæ, Conſtantinopolim miſſi, à Michaele imperatore (ſicut ipſi inde reuerſi retulerunt) honorificè ſuſcepti ſunt, Imperator Iunio menſe ad Ingelinheim villā venit: ibiq; per aliquot dies placitum habuit. In quo cùm de filiis ſuis, Lothario & Pipino, cum exercitu ad marcham Hiſpanicam mittendis conſilium iniſſet, & id quomodo fieret ordinaſſet, miſſos etiam Romani pontificis, Quirinum primicerium ac Theophylactum nomenclatorem qui ad eum illò venerāt, audita illorum legatione dimi-

limiſiſſet,ad villam * Franconofurd profectus *Fancfordiã.
ſt: ibíque aliquandiu moratus, Vvormatiam
enit:atque inde Theodonis villã perrexit: de
uo loco Lotharium filium ſuum,cum magnis
rancorum copiis, ad Hiſpanicam marchã di-
exit. Qui cùm Lugdunum veniſſet, conſedit:
pperiens nuntium, qui ſe de Sarracenorum
duentu faceret certiorem. In qua expectatio-
e cum Pipino fratre colloquitur: & comper-
o quòd Sarraceni ad marcham venire aut ti-
nerent, aut nollent, redeunte ad Aquitaniam
ratre, ipſe ad patrem Aquaſgrani reuertitur.
nterea cùm in finibus Nordmannorum, tam
le fœdere inter illos & Frãcos confirmando, *Res Danicæ*
uàm de Herioldi rebus, tractandum eſſet, & *tractantur.*
d hoc totius penè Saxoniæ comites, ſimul cũ
narchionibus illò conueniſſent, Herioldus
erum gerendarum nimis cupidus, condictam
& per obſides firmatam pacem,accenſis ac di-
eptis aliquot Normannorum villis, rupit.
Quod audientes filij Godefridi, contractis ſu-
itò copiis,ad marcham veniunt:& noſtros in
ipa Egidoræ fluminis ſedentes,ac nihil tale o-
inãtes, tranſito flumine adorti, caſtris exuũt,
íſque in fugam actis cuncta diripiunt, ac ſe *Dani Gallos*
um omnibus copiis ſuis in ſua caſtra recipiũt. *caſtris exuũt.*
Deĩde inito cõſilio,vt vltionẽ huius facti præ-
enirent,miſſa legatione ad imperatorẽ,quàm
nuiti & quanta neceſsitate coacti id fecerint,
xpoſuerunt: ſe tamen ad ſatisfactionem eſſe *Danorum*
aratos: & hoc in imperatoris eſſe arbitrio, *deprecatio.*

Bonifacij comitis bonum facinus.

qualiter ita fieret emẽdatum, vt de reliquo inter partes pax firma maneret. Bonifacius comes, cui tutela Corſicæ inſulæ tunc erat commiſſa, aſſumpto ſecum fratre Berchario necnon & aliis quibuſdã comitibus de Thuſcia, Corſicam atque Sardiniam parua claſſe circunuectus, cùm nullum in mari piratam inueniſſet in Aphricam traiecit: & inter Vticam & Carthaginem egreſſus, innumeram incolarũ multitudinem ſubitò congregatam offendit: cum qua & prælium conſeruit, & quinquies, vel eo amplius, fuſam fugatámque profligauit: magnáque Aphrorum multitudine proſtrata, aliquãtis etiam ſociorum per temeritatem amiſſis, in naues ſuas ſe recepit: atque hoc facto ingentem Aphris timorẽ incuſſit. Luna Kal. Iul. primo diluculo, in occaſu ſuo defecit. Similiter & VIII. Kal. Ianua. id eſt in natali domini, media nocte obſcurata eſt. Ferunt in regione Vaſconiæ trans Garomnam fluuium, in pago Aginenſi, annonam de cælo pluiſſe, ſimilẽ frumento, ſed paululum breuiora ac rotundiora grana habere: De qua domino imperatori allatum eſt ad Aquiſgranenſe palatiũ. Imperator circa feſtũ ſancti Martini, Aquaſgrani ad hyemandum venit: ibíque poſitus, totum hyberni temporis ſpatium, in diuerſis conuentibus ob neceſſaria regni negotia cõgregatis, impendit.

Lunæ eclipſis.
Prodigia.
ali. Mannam

De terræmotu & venti violentia: de falſo Danici motus rumore: de imperatoris exercitatione: &

ne: & hiſtoriæ repetendæ ratione & auctoribus. *Cap.* CXVII.

POſt exactam hyemem, in ipſo ſancto quadrageſimali ieiunio, paucis ante ſanctũ pa-ſcha diebus Aquiſgrani terræmotus noctu fa-ctus: ventúſque tam vehemens coortus, vt non ſolùm humiliores domos, verumetiam ipſam ſanctæ Dei genitricis baſilicam (quam capellam vocant) tegulis plumbeis tectam, non modica ex parte denudaret. Imperator verò in diuerſis occupationibus vſq; ad Kal. Iulij Aquiſgrani moratus, tandem ad generalem conuentum Warmatiæ habendum, cum comitatu ſuo menſe Auguſto ſtatuit proficiſci. Sed priuſquã inde promoueret nuntium accepit, Nortmannos velle Trãſalbianam Saxoniæ regionẽ inuadere, atque exercitũ eorum, qui hoc facturus eſſet, noſtris finibus appropinquare. Quo nuntio cõmotus, miſit in omnes Franciæ partes: & iuſſit vt cum ſumma feſtinatione, tota populi ſui generalitas poſt ſe in Saxoniam veniret, indicans ſimul velle ſe apud Noueſium, medio circiter Iulio, Rhenum tranſire. Sed vbi vana eſſe comperit, quæ de Nortmannis fama conſperſerat, ſicut prius diſpoſitum habebat, medio menſe Auguſto Vuarmatiam venit: ibíque habito generali conuentu, & oblata ſibi annua dona more ſolenni ſuſcepit, & legationes plurimas, quæ tam de Roma & Beneuento, quàm de aliis longinquis terris ad eum

Terræmotus. Ventus vehemens

Nortmannorum Danorũ motus.

venerant, audiuit atque abſoluit. Lotharium quoque filium ſuum, finito illo conuentu, in Italiam direxit: ac Bernardum comitem Barcinonæ, qui eatenus in marcha Hiſpaniæ præſidebat, camerarium in palatio ſuo conſtituit. Aliis etiam cauſis, quæ ad illius placiti cõpletionem pertinere videbantur, congruo modo diſpoſitis atque completis, populóque ad ſua ire dimiſſo, ipſe ad autumnalis venationis exercitationem in Franconofurd villam profectus eſt. Qua tranſacta, ad hyemandum Aquaſgrani reuerſus eſt: vbi feſtum ſancti Martini, ac feſtiuitatem beati Andrææ apoſtoli, necnon & ipſum ſacræ dominicæ natiuitatis diem, cum magna lætitia & exultatione celebrauit. Verùm nunc parumper retrocedamus. Nam dum ſtuduimus geſta glorioſi Caroli Auguſti cõtinuare, omiſimus primordia huius clariſſimi imperatoris Ludouici dilucidare: ſed hoc nobis videtur alterius libri initio congruũ fore. Quod quamuis fiat præpoſtero ordine, tamen continuabuntur prima vltimis, omiſſis plurimis in medio iam prælibatis: quæ tamẽ ſuo loco ſubſtringentur paucis. Nam virtus adeo glorioſo principi coaluerat, vt quamuis pluribus pulſatus (vt in ſequentibus patebit) malis, tam domeſticis ſcilicet quàm externis, nullo tamen (deo cuſtode) pectus eius inuincibile, potuit iniuriarum pondere frangi. Vni tantummodo ab æmulis aſſcribebatur culpæ ſubcubuiſſe, eò quòd nimis clemens eſſet. Nos autem cum apoſtolo

Hiſtoriæ repetitio & repetitionis cã.

Ludouici imperatoris virtus.

oſtolo dicamus talibus, Dimittite illi hanc
iiuriam. Sed hæc vtrum vera ſint nec ne, per-
egens quiſque ſcire poterit. Porro quæ ſcripſi
ſque ad tempora imperij Francorum, Adhe-
hari nobiliſſimi monachi & deuotiſſimi rela-
ione addidici, qui ei coæuus & cõnutritus eſt.
oſteriora autem, quia ego rebus interfui pa-
tinis, quę vidi & comperire potui, ſtylo con-
radidi.

Nota quibus hiſtoria ſcripta ſit.

FINIS LIBRI QVARTI.

LIBER QVINTVS,

IN QVO ACTA CAroli magni & Ludouici altius repetuntur.

De Caroli magni regis ac imperatoris clariſſimi pietatis ſtudio: Pyrenæi iugi ſuperatione: infauſto ob inſidias reditu: Hildegardæ partu: Præfectorum conſtitutione: deque priuilegio ſancti Germani de Pratis nũc dicti & alio dono. Cap. I.

FAMOSISSIMVS regum, nullíque ſuo tempore poſtponendus Carolus, cùm poſt obitum paternum, fratríſque Carlomanni infauſtum occubitum,

populi regníque Francorũ ſuſcepiſſet vnicum gubernaculum, inuincibile ſibi arbitratus eſt: affore ſalutis proſperitatíſque ſuffragium, ſi eccleſiæ paci concordiæque adminiculans, pacificos quidẽ ſub vnione fraterna arctius vinciret: rebelles æqua ſeueritate percelleret: necnon & oppreſſis à Paganis, opem ferret: ſed & ipſos Chriſtiani nominis inimicos, ad agnitionem cõfeſſionémque veritatis quoquo modo perduceret. His igitur conatibus, regni ſui auſpicia dedicans, & Chriſto tuenda & corroboranda committens, poſtquam res Franciæ, prout libuit & vtile iudicauit, deo annuente compoſuit, ad Aquitaniam tranſiit recidiua bella meditantem: & Hunoldo, quodam tyrãno, auctore iamiámque in arma ruentem bello aggreſſus eſt. Eius ergo terrore coactus eſt idẽ Hunoldus, & Aquitaniam linquere, & fugæ ſubſidio vitam, deliteſcendo atque oberrando, ſeruare. His peractis, & rebus tam publicis quàm priuatis pro opportunitate diſpoſitis, reliquit Hildegardam nobiliſſimã piiſſimámque reginam in villa regia, cuius vocabulũ eſt Caſinogilus, gemina grauidam prole: & tranſiit Garomnam fluuium Aquitanorum & Vaſconum conterminum: quam regionem iamdudum in deditionem ſuſceperat, Lupo principe ſe & ſua eius nutui dedente. Ibidẽ etiam quæ opportunitas vtilitáſque dictauit explicitis, ſtatuit, Pyrenæi montis ſuperata difficultate, ad Hiſpaniam pergere, laborantíque eccle-

ſiæ

ſiæ ſub Sarracenorū acerbiſſimo iugo, CHRISTO fautore ſuffragari. Qui mōs cum altitudine cœlum pene contingat, aſperitate cautium horreat, opacitate ſyluarum tenebreſcat, anguſtia viæ vel potius ſemitæ commeatū, non modò tanto exercitui, ſed paucis admodum pene intercludat: CHRISTO tamen auxiliāte, proſpero eſt emenſus itinere. Neque enim regis animus, deo nobilitante, generoſiſſimus, vel impar Pompeio, vel ſegnior eſſe curabat Annibale: qui cum magna ſui ſuorúmque fatigatione & perditione, iniquitatem huius loci olim euincere curarunt. Sed hanc facilitatem tranſitus, ſi dici fas eſt, fœdauit hoſtis infidus, incertúſque fortunæ ac vertibilis ſucceſſus. Dum enim quæ agi potuerūt in Hiſpania peracta eſſent, & proſpero itinere reditum eſſet, infortunio obuiante extremi quidam in eodem monte regij cęſi ſunt agminis. Quorum quia vulgata ſunt, nomina dicere ſuperſedi. Rediens ergo reperit coniugem Hildegardam, binam ediſſe prolem maſculinam. Quorum vnus immatura morte prærept⁹, antè penè mori quàm ſub luce viuere cœpit: alter proſpero euentu materno fuſus vtero, infantilibus nutriebatur impendiis. Nati ſunt autem anno incarnationis domini noſtri Ieſu Chriſti ſeptingenteſimo ſeptuageſimo octauo. Sed eum qui viuidam promittebat qualitatem, cùm per baptiſmatis ſacramentum renaſci contigiſſet, Hludouicum vocitari patri placuit: eíque regnum, quod ſibi

Pyrenæi altitudo & difficultas.

Pompeius. Annibal.

ali. Non eſt, hoſtis.

Hildegardæ partus.

Anni ſalutis

Ludouicus Regnum. naſcendo dicauerat, contradidit. Sciens porro rex ſapientiſsimus atque perſpicaciſsimus Carolus, regnum eſſe veluti corpus quoddam, & nunc iſto, nunc illo incommodo iactari, niſi conſilio & fortitudine, velut quibuſdam medicis, ſanitas accepta tutetur, epiſcopos quidem modo quo decuit ſibi deuinxit: Ordinauit autem per totam Aquitaniam comites abbatéſque, necnon alios plurimos (quos Vaſſos *Vaßi.* vulgò vocant) ex gente Francorum (quorum prudentiæ & fortitudini nulla calliditate nulla vi obuiare fuerit tutum) eiſque commiſit curam regni, prout vtile iudicauit, finium tutamen, villarúmque regiarum ruralem prouiſionem: & Bituricæ ciuitati primò Humbertum, paulò pòſt Sturminium præfecit comitē: Porro Pictauis Abbonē: Petragoricis autem Widbodum: Sed & Auernis Iteriū: necnon Wallagiæ Bullum: ſed & Tholoſæ Corſonem: Burdegalis Siguinum: Albigenſibus verò Haimonem: porrò Lemouicis Hrotgarium. Quibus ritè peractis, Ligerim cum reliquis tranſmeauit copiis, & Lutetias, quæ alio nomine Parrhiſij vocātur, ſeſe recepit. Tunc eius adiit præſentiam venerabilis Robertus, abbas cœnobij ſancti Vincentij ſanctíq; Germani: petens quatenus præceptum immunitatis ipſius eccleſiæ, quod olim dominus Pipinus genitor eius fecerat, ipſe ſua benignitate confirmaret. Quod non ſolùm fecit, ſed etiam nouum ſua præceptione deſcriptum ſigillo ſuæ regiæ maieſtatis

Præfectorum co nſtitutio.

ali. Sturmunum.

ali. Rotgariū parriſius.

Lutetiæ.

ſtatis firmauit. Eſt autem huiuſmodi. Carolus gratia Dei rex Frãcorum & Langobardorum, atque patricius Romanorum, omnibus epiſcopis, abbatibus, comitibus, ſeu iunioribus noſtris. Si opportuna beneficia ad loca ſanctarũ eccleſiarum, vel ſacerdotibus præſtare nõ deſinimus, hoc proculdubio ad æternam nobis beatitudinem retribuendam profuturum confidimus. Igitur cognoſcat magnitudo ſeu vtilitas veſtra, qualiter venerabilis vir Rotbertus abbas de baſilica ſancti Vincentij vel domini Germani, vbi ipſe pretioſus corpore requieſcit, clementiam regni noſtri acceſſit: & præceptum domini & genitoris noſtri bonæ memoriæ Pipini regis, nobis oſtendit relegendum: vbi repperimus inſertum, qualiter propter nomen domini beneficium præſtitiſſe cognoſcitur, vt annis ſingulis quocunque, in regno noſtro, negotiantes ipſius ſancti loci pergere velint (ſicut ipſe Rotbertus abbas mercari videtur) tam ad luminaria comparanda, quàm pro reliqua neceſſitate, diſcurrentes, tam extra Ligerim quàm citra, vel in Burgundia etiam, in Aquitania, vel in Prouincia, ſeu in Frãcia, necnõ & in Auſtria, quocunque in regna, Chriſto propitio, noſtra pergere voluerint, nullũ theloneum vel de ſarcinis, aut de carricatione, neque de nauigio, vel de qualibet redhibitione, exinde ad partem fiſci noſtri, miſſi abbatis diſcurrentes perſoluere quicquam debeant. Propterea præſenti præcepto decernimus (quod

Priuilegium & immunitas ſancti Germani de Pratis.

ali. Domui.

al. Mitti videtur.

Mm

perpetualiter manſurũ eſſe iubemus) vt nõ pe
vllos portus, neque per ciuitates, tam Virodo-
mo, quàm Aurelianis, vel Ambianis, neque in
Traiecto, neque in Dorſtade, vel Neomago
neque per omnes pontes, vel ad ſanctã Maxen
tiam, ſiue Pharrhiſius, ſeu Ambianis, neque in
Burgũdia, vel in pago Trecaſſino, neque in Se-
nonico, vel per omnes ciuitates vbicunque in
noſtro, propitio Chriſto, regno, aut pagis, ve
territoriis, theloneus exigatur, nec de nauali
vel de carrali, neq; de ſaumi, ſeu de trana, eue-
ctione, vel Rotaticum, vel pontaticũ, nec pul-
ueraticum, nec ſalutaticum, nec ciſpitaticũ, ve
vllam redhibitionẽ, quam fiſcus noſter exind
poſſit ſperare, nec vos aut iuniores vel ſucceſ-
ſores noſtri ab eiſdem requiratis ſeu exigatis
ſed omnia hæc, propter nomẽ domini, ipſe ab
bas, vel ſucceſſores eius, ſeu memorata eccleſi
ſancti Vincentij vel domini Germani, habean
indultũ: vt ad luminaria ipſius ſancti loci pro-
ficiat in augmentis. Adiungimus etiam the-
loneum illum, quem Gerhardus comes apud
Villam nouam, in curte ſancti Germani viſu
fuit recipere, quia in noſtrũ rediit ius, vt dein
ceps ad partem ſancti Germani ipſe theloneu
cum omni integritate, in noſtra eleemoſyna
ad luminaria ipſius ſanctæ eccleſiæ recipiatu
abſque alicuius refragatione. Quam veſtra au
ctoritate, ſancti pontifices noſtri ac proceres
perpetuis temporibus valiturã, manu propria
ſignatione noſtri ſigilli, ſtuduimus roborare
Data

al. In rodomo

Neomagum quod & Nouiomagum.

Traua, euectione.

Data.vi. Kal.Aprilis, anno. xi. regni noſtri: & quinto patriciatus noſtri. Actum Hariſtallio in palatio: redintegratum vero Parrhiſiis. Contulit & glorioſus rex Carolus eccleſiæ prædictorum ſanctorum tali infrà ſcripto aliud beneficium. Carolus gratia dei rex Francorum & Langobardorū, ac patricius Romanus, omnibus fidelibus noſtris præſentibus & futuris. Quicquid locis venerabilibus ob amorem domini, & opportunitatem ſeruorū Dei, beneuola deliberatione concedimus, hoc nobis ad æternam beatitudinem vel remediū animæ noſtræ pertinere confidimus. Quapropter cōpertum ſit omnium veſtrorum magnitudini, qualiter donamus ad monaſterium ſancti Germani, quod eſt prope Parrhiſiorum ciuitatem cōſtructum (vbi ipſius precioſum corpus quieſcit humatum, quod venerabilis vir Robertus abbas in regimine habere videtur) donatúmq; ad eundem ſanctū locum, & fratribus ibidem degentibus, eſſe volumus, hoc eſt villam noſtram nuncupatam Madriolas in pago Millidunenſi ſuper fluuium Sequanæ, cum omni integritate ad eam pertinente vel aſpiciēte, ſicuti à longo tempore & nūc iuſtè & rationabiliter ad eandem viſum eſt pertinuiſſe, vel ſicut moderno tempore Autbertus comes per noſtrum beneficium tenere videtur, id eſt, cum terris, domibus, ædificiis, accolis, mācipiis, vineis, campis, ſyluis, pratis, paſcuis, aquis, aquarum decurſibus, mobilibus & immobilibus: & portum qui *Donatio noua.*

Inter. eſt intra pagum Senonicum & Milidunenſem, à Balſiaco, villa præfati ſancti Germani, vſque monaſteriolū ſancti Mauricij ex vtraque ripa fluminis Sequanæ, cuiuſcunque ſit terra: ita vt nullus inibi portū vel aquam habeat, niſi iam dicta poteſtas almi Germani, neq; Theloneū, aut Rotaticū ſeu Vultaticū, Cepiſtaticū, ripaticū, vel ſalutaticū, cuiquā accipere liceat: mercatū quoque, omniáque ex omnibus quicquid dici aut nominari poteſt, ad integrū ad ipſum ſanctū locū, eiúſque rectoribus ac monachis, à die præſenti tradimus perpetualiter poſſidendum. Propterea hanc præceptionē auctoritatis noſtræ cōſcribere iuſſimus, per quam omnino ſtatuentes decernimus, quòd circa ipſum abbatem vel rectores ipſius eccleſiæ perpetualiter volumus eſſe manſurū, vt nullus de iudiciaria poteſtate, aut de parte fiſci noſtri, aut qualiſcunq; perſona, de prædicta villa Madriolis, vel quicquid ad eam attinet, ipſum abbatē vel monachos in eodem monaſterio conſiſtentes inquietare, vel cōtra rationis ordinem per calumniam ingerere præſumat. Sed ab hodierna die Rectores ipſius monaſterij eam habeāt, teneant, atq; poſſideāt: quatenus melius delectet iam dictum abbatē, & ipſos monachos, pro nobis vxoreq; noſtra, filiis, nec non pro ſtabilitate regni noſtri, domini miſericordiā attentius deprecari. Et vt hęc auctoritas firma habeatur vel noſtris & futuris tēporibus melius conſeruetur, manu propria ſubter eā decreuimus roborare

borare, & de annulo noſtro iuſſimus ſigillari. Data nonis Nouem. anno xix. Regni noſtri, & patriciatus xiii. Vvarmatiæ in palatio feliciter.

De Caroli magni ad vrbem profectionis cauſis: & filij eius Ludouici benedictione: de Ludouici in Aquitania regno: Caroli cum Saxonibus conflictu: Ludouici in habitu Vaſconico patri occurſu: de Vaſconis perfidia. *Cap. II.*

POſt non multũ ſanè tempus incidit ei deſiderium dominã quõdam orbis videre Romã, principíſque apoſtolorũ, atq; doctoris gẽtium, adire limina, ſeq; ſuámque prolẽ eis cõmendare: vt talibus nitens ſuffragatorib⁹, quibus cœli terręq; poteſtas attributa eſt, ipſe quoque ſubiectis conſulere, perduellionumq;, ſi emerſiſſent, proteruiã proterere poſſet: ratus etiam nõ mediocre ſibi ſubſidiũ conferri, ſi à vicario eorũ, cum benedictione ſacerdotali, tam ipſe q̃ & filij eius, regalia ſumerent inſignia. Quæ res deo proſperãte, pro voto ceſsit. Ibidẽ Ludouicus eius filius, cunarum adhuc vtens geſtatorio, benedictione, regnaturus, congrua & regali inſignitus eſt diademate, per manus venerãdi Adriani antiſtitis. Peractis autẽ omnibus quæ Romæ agẽda viſa ſunt, rex Carolus, cum filiis & exercitu, pacificè Franciã repetiit: filiumq; ſuũ Ludouicũ regẽ, regnaturũ in Aquitaniã miſit, præponẽs illi baiulũ Arnoldum, aliosq; miniſtros ordinabiliter decẽterq; cõſtituens, tutelæ cõgruos puerili. Qui vſque Aure-

lianá ciuitaté cunali eſt euectus geſtamine. Sed ibi congruentibus eius æuo armis accinctus, equo impoſitus in Aquitaniá eſt, deo annuente, tranſpoſitus. Quo dum nõ multis moratur annis, idé glorioſus rex Carolus aſſiduos duróſque Saxonibus inferebat, referebátque, conflictus. Inter quæ cauens ne aut Aquitanorũ populus propter eius longũ abſceſſum inſoleſceret, aut filius in teneriorib⁹ annis peregrinorũ aliquid diſceret morũ, quibus difficulter expeditur ætas ſemel imbuta, miſit & accerſiuit filium, iam bene equitantem, cum omni populo militari, relictis tantum marchionibus, qui fines regni tuentes, omnes ſi forte ingruerent, hoſtiũ arcerent incurſus. Cui filius Ludouicus pro ſapere & poſſe obediẽter parens, occurrit ad patris pręſentiá, habitu Vaſconũ cum coæuis ſibi pueris indutus, amiculo ſcilicet rotundo, manicis camiſiæ diffuſis, cruralibus diſtentis, calcaribus caligulis inſertis, miſſile manu ferens: Hæc enim delectatio voluptáſq; ordinauerat paterna. Mãſit ergo cum patre inde vſque ad Heriſburg cum eo vadens, vſque quo ſol ab alto declinãs axe, ardorem æſtiuum autumnali cõdeſcentione temperaret. Cuius extremo tẽpore, licentia à patre accepta, hyematum in Aquitaniá rediit. Ea tempeſtate Chorſo dux Tholoſanus, dolo cuiuſdã Vaſconis, Adelerici nomine, circunuentus eſt, & ſacramẽtorum vinculis obſtrictus: ſicque demũ ab eo abſolutus. Sed huius nævi vlciſcendi gratia, rex Ludoui-

Carolus in Saxones.

Vaſconum habitus.

Adelerici ſcelus.

Ludouicus & proceres, quorũ conſilio reſpublica Aquitanici adminiſtrabatur regni, conuentum generalem cõſtituerunt in loco Septimaniæ, cuius vocabulũ eſt mors Gothorũ. Accitus autẽ idem Vaſco, conſcius facti ſui venire diſtulit, donec obſidum interpoſitione fretus, tandem occurrit. Sed eorũdem obſidum periculo nihil paſſus, inſuper muneribus donatus, noſtros reddidit, ſuos recepit: & ita receſſit.

De Adelerici exilio: Ludouici militari enſis accinctu & in Italiam profectione ac reditu: Deque Pipini rebellione: De hybernis regis: De Annona militibus negata: Albigenſium à tributo leuatione: Deque ſtipendiaria annona à Carolo inhibita.

Cap. III.

AEſtate verò ſubſequente, iuſſu patris, Ludouicus rex Warmatiam ſimpliciter, non expeditionaliter, venit: & cum eo in hybernis perſtitit: vbi iam dictus Adelericus ante reges dicere cauſam iuſſus, atque auditus, purgare obiecta volens ſed non valens, proſcriptus atque inreuocabili eſt exilio deportatus. Chorſone porrò à ducatu Tholoſano, ob cuius incuriam tantũ dedecus regi & Francis acciderat, remoto, Vuilihelmus pro eo ſubrogatus eſt. Qui Vaſcones (vt ſunt natura leues) propter euẽtum ſupradictum valde elatos, & propter mulctationẽ Adelerici nimis repperit efferatos: quos tamẽ tam aſtu quàm viribus breui ſubegit: illíque pacẽ impoſuit nationi. Rex verò Ludouic⁹ eodẽ anno Tholoſæ placitũ ge-

Adelerici exilium.

Vaſconum ſubiectio.

nerale habuit:ibíque cõſiſtenti Abutaurus Sar racenorum dux,cum reliquis regno Aquitanico cõlimitantibus,ad eum nuntios miſit, pacẽ petens & dona regia mittens. Quibus ſecundũ voluntatẽ regis acceptis,nuntij ad propria ſun reuerſi. Interea anno hunc ſequente, patri reg rex Ludouicus Engelheim occurrit, inde Raueſbourgũ cum eo abiit. Ibíque enſe, iam appellens adoleſcentiæ tẽpora, accinctus eſt, A deinde patrem in Auaros exercitum ducẽten vſque ad Cuneberg comitatus,iuſſus eſt reuerti,& vſque ad reuerſionẽ paternã cum Faſtrad manere regina. Itaque cũ ea hyemẽ exegit imminentem, patre in expeditione cepta permanente. At verò ipſo ab expeditione Auarica remeante,accepit ab eo mandatũ in Aquitaniam redeundi,& fratri Pipino ſuppetias,cum quãtis poſſet copiis,in Italiam pergendi. Cui obediẽs,in Aquitaniã autumni tẽpore rediit: omnibúſque quæ ad tutamen regni pertinẽt ordinatis, per montis Ciniſij aſperos & flexuoſo anfractus, in Italiã tranſuehitur: atque natal domini Rauennæ celebrans, ad fratrem venit Cui cõiunctus, iunctis viribus Beneuentanam prouinciã ingrediũtur:cuncta obuia populantur:caſtro vno potiuntur, Hyeme autẽ tranſacta,vna ad patrẽ proſpere regrediuntur:vno tamen auditu offuſcãte eorũ plurimã alacritatẽ eò quòd cõpererunt fratrẽ ſuũ naturalẽ Pipinum,contra cõmunẽ patrẽ rebellionẽ meditãtẽ,pluréſq; nobiliũ huius ſceleris cõſcios atq irretito

ali. Hrenceſburg.

Pipini rebellio.

irretitos eſſe peſſundandos. Concitè ergo pergentes, ad patrẽ in Baioaria agentẽ venerunt, in loco cuius eſt vocabulũ Saltz: & ab eo gratiſſimè ſunt recepti. Quicquid autem ſuperfuit ęſtatis, autumni & hyemis, cum patre rege rex Ludouic⁹ exegit: magnoperè enim curabat rex pater, ne regem filium aut nutrimenta honeſta laterent, aut externa inhęreſcẽtia in aliquo dehoneſtarent. Qui cùm primo vere à patre dimitteretur, interrogatus eſt ab eo, cur rex cùm eſſet, tantæ tenuitatis eſſet in re familiari, vt nec benedictionem quidem niſi ex poſtulato ſibi offerre poſſet? didicítque ab illo, quia priuatis ſtudens quiſque primorum, negligens autem publicorum, peruerſa vice dum publica in priuata vertuntur nominetenus dominus factus, ſit omniũ penè indigus. Volẽs autẽ huic obuiare neceſſitati, ſed cauens ne filij dilectio apud optimates aliquam pateretur iacturam, ſi illis aliquid per prudentiam demeret quod per inſcientiam contulerat, miſit illi legatos ſuos, Vvillebertum ſcilicet Rothomagenſis poſtea vrbis archiepiſcopum, & Richardum comitem, villarum ſuarum prouiſorem: præcipiens, vt villæ quæ eatenus vſui ſeruierant regio, obſequio reſtituerentur publico. Quod & factum eſt. Quibus receptis, rex & prudẽtiæ ſuæ monſtrauit continuò documentum, & miſericordiæ (quæ illi genuina probatur) patefecit affectum. Nam ordinauit qualiter in quatuor locis hyberna tranſigeret: vt tribus

annis exactis, quarto demum anno hyematur ſe quiſque eorum ſuſciperet locus: Theoatuadum ſcilicet palatium, Caſſinogilum, Andiacum, & Eurogilum. Quæ loca, quando quartum redibatur ad annum, ſufficientem regi ſeruitio exhibebant expenſam. Quibus prudentiſſimè ordinatis, inhibuit à plebeis vlterius annonas militares (quas vulgò foderum vocant) dari: & licet hoc viri militares ægrè tulerint, tamen ille vir miſericordiæ, conſiderans & præbentium pœnuriam, & exigentium crudelitatem, ſimul & vtrorumque perditionem, ſatius iudicauit de ſuo ſubminiſtrare ſuis, quàm ſic permittendo copiam rei frumentariæ, ſuos irretiri periculis. Quo tempore Albigenſes tributo, quo in dando vino & annona grauabãtur, ſua liberalitate releuauit. Habebat autem tunc temporis Meginarium ſecum, miſſum ſibi à patre, virum ſapientem & ſtrenuum, gnarúmque vtilitatis & honeſtatis regiæ. In tantum autem regi patri hæc placuiſſe dicuntur, vt hac imitatione, ſtipendiariam in Francia interdiceret annonam militarem dari, & alia plurima corrigi iuberet, congratulans felicibus filij profectibus.

Hyberna regia.

Annonæ militib⁹ negatæ.

Albigenſium à tributo leuatio.

De *legatorum auditione*: Harmingardæ *nuptiis*: De Aquitaniæ *munimentis conſtructis*: De Saxonica *expeditione ad quã* Ludouicus *vocatus*: Déque Barcinonica *per* Ludouicum *expeditione*: Oſcani *agri vaſtatione*:

ſtatione: Déque Saxonum ſubactione poſt XXXIII. *annorum bella.*

Caput IIII.

SEquenti porrò tempore Tholoſam venit rex: conuentum generalem ibidem habuit: Adefonſi Galleciarum principis legatos, quos pro amicitia firmanda miſerat, cum donis ſuſcepit, & pacificè remiſit. Necnon & Babaluc Sarracenorum ducis, qui locis montuoſis Aquitaniȩ proximis principatum gerebat, legatos pacem petentes & dona ferentes ſuſcepit, & remiſit. Quo tempore, veritus ne corporis natiuo ſuperatus calore, in multimodos luxuriæ raperetur anfractus, cum conſilio ſuorum Harmingardam, futuram reginam, claris ortam natalibus, vtpote filiam Nigranni comitis, ſibi ſociauit. Ordinauit autem illo tempore in finibus Aquitanorum, circunquaque, firmiſſimam tutelam. Nam ciuitatem Auſonam, caſtrum Cardonam, Caſtaſerram, & reliqua oppida olim deſerta, muniuit, habitari fecit, & Burrello comiti, cum congruis auxiliis, tuenda commiſit. Hyeme tranſacta, miſit ad illum pater rex, vt ad ſe contra Saxones euntem, cum populo quo poſſet veniret. Qui ire non differens, ad eum Aquaſgrani venit: & cum ipſo ad Fremerſheim, vbi placitum generale habuit, ſuper ripam Rheni perrexit. In Saxonia cum patre vſque ad feſtum ſancti Martini perdurauit. Inde à

Legati Galleciani & Babalucis.

Hirmĩgardã. Harmingarda ducitur.

al. Ingranni.

Munimenta Aquitaniæ constructa.

De Saxonica expeditione.

Saxonia cum patre exiit: & in Aquitaniam magna hyemis exacta parte, conceſſit. Succedente verò æſtate rex Carolus ad eum miſit mandans vt ſecum in Italiam proficiſceretur. Sed mutato conſilio, iuſſus eſt domi manere.

Expeditio Barcinonica. *Addonis occurſus.* *Oſcani agri vaſtatio.* *Expeditio Saxonica.* *Saxonum ſubactio.*

Rege autem Romam pergente, ibidémque infulas imperatorias ſuſcipiente, rex Ludouicus Tholoſam abiit iterum: atque inde in Hiſpaniã contẽdit, cui Barcinonæ appropinquãti, Addo dux eiuſdem ciuitatis, iamque ſubiectus, occurrit, nec tamen ciuitatem dedidit. Quam trãſgrediens rex, & Ilerdæ ſuperueniẽs, ſubegit illam atque ſubuertit. Qua diruta, & cæteris municipiis vaſtatis ac incẽſis, ad Oſcã vſque proceſſit. Cuius agros ſegetibus plenos manus militaris ſecuit, vaſtauit, incendit: & quæcunque extra ciuitatem ſunt reperta, incẽdio depaſcente ſunt conſumpta. Quibus expletis imminente iam hyeme ad propria rediit. Redeunte porrò tempore æſtiuo, imperator glorioſiſſimus Carolus Saxoniam petiit, mandãs filio vt & ipſe, tanquam in eadem terra hyematurus, ſe ſubſequeretur. Quod ipſe agere feſtinans, ad Neuſciam venit: Rhenum ibidem tranſiit: patri concurrere accelerabat. Sed antequam ad eum veniret, nuntius obuiauit paternus in loco cuius vocabulum eſt Oſtfaloa, cum mandatis ne plus in ambulando fatigaretur: quin potius loco ſibi opportuno caſtra metaretur: & ſe redeuntem ibidem opperiretur. Tota enim gente ſubacta Saxonum, victor

ſtor Carolus imperator iam redibat. Cui cùm filius occurriſſet, multo eum amplexatu deoſculans plurima illum gratiarũ actione & laude extulit: vtilitatémque obſequelæ illius ſæpe iterando, felicem ſe tali filio prædicauit. Finito tandem diutino atque cruentiſſimo Saxonico bello, quod (vt ferunt) triginta trium annorum tempus occupauit, Ludouicus rex à patre dimiſſus, in regnum proprium ad hybernã ſeſe cum ſuis collegit. Hyeme porrò tranſacta, Carolus imperator tempus opportunum nactus, vtpote ab externis quieſcẽs bellis, cœpit circumire loca regni ſui mari contigua. Quod dum Ludouicus rex comperiſſet, Rothomagũ miſſo legato Hademaro, petiit eum in Aquitaniam diuertere, & regnum quod ſibi dederat inuiſere, & ad locum qui Caſſinogilus vocatur, venire. Cuius petitionem pater honorabiliter ſuſcepit: & gratias filio egit: petita tamen negauit: & vt ſibi Turonis occurreret mandauit. Quò filius veniens, gratulabundè ab eo nimis ſuſceptus, & in Franciã redeuntem Vernũ vſque proſecutus eſt. A quo digrediens, in Aquitaniam eſt regreſſus.

Obedientiæ bona.

Bellũ XXXIII *annorum.*

De Addonis Barcinonenſiũ ducis captiuitate: de Vaſconũ rabie & eius vindicta: De Barcinonæ oppugnatione à Ludouico rege: de Barcinonæ oppugnatione exercitu tripertito: & eius oppugnatione ſeu captione: & Ludouici ad patrem regreſsione.

Caput V.

Addo capitur.

AEſtate hanc ſequente, Addo dux Barcinonenſis ſuaſus eſt à quodam ſibi, vt putabat, amico, Narbonam vſque procedere Qui comprehenſus Ludouico regi eſt adductus: & patri Carolo itidem perductus. Ipſo tempore Ludouicus rex, coacto populo regni ſui Tholoſæ, de his quæ agenda videbantur tractans, deliberabat: Burgundione nanque mortuo, comitatus eius Fedentiacus Liuitardo eſt attributus. Quam rem Vaſcones moleſtè ferentes, in tantam erupere petulantiam vt etiam hominum illius, alios ferro perimerent, alios igni comburerent. Quò vocati cũ primũ venire detrectarent, quo quomodo ad cauſam dicendam venerunt: & pœnas debitas pro talibus auſis dederũt, ita vt quidam talionis lege, igni conflagrarent. His peractis ſuccedente tempore viſum eſt regi & conſiliariis eius, vt ad Barcinonam oppugnandam ire deberent. Diuiſóque in tres partes exercitu, vnam quidem Ruſcellioni ipſe permanens ſecum retinuit: Alteri obſidionem vrbis iniunxit, cui Roſtagnus comes gerũdę præfuit: Tertiam autem ne fortè obſidentes vrbem, obſiderentur, in medio ſedere permiſit. Obſeſſi interea intra vrbem, Cordubam miſerunt, auxiliúmque popoſcerunt: rex verò Sarracenorum, protinus auxiliatũ eis exercitum direxit. Venientibus porrò his qui miſſi fuerant Cæſaraugu

Vaſconum furor.

Muicta.

Barcinonæ oppugnatio.

ſarauguſtam, relatum eſt eis de exercitu, in via ſibi obuiam conſtituto. Erat autem ibi Vvilhelmus primus ſignifer, Hademarus, & cum eis validum auxilium. Quod illi audientes, in Aſtures ſeſe verterunt. Quibus recedentibus noſtri ad ſocios vrbem obſidẽtes reuerſi ſunt. Et illis iuncti tandiu vrbem, obambientes & nullum ingredi aut egredi permittentes, vexarunt, donec famis acerbitate coacti ſunt, & vetuſtiſſima oſtiis coria detrahere, & in cibum infeliciſſimum vertere. Alij autem mortem infeliciſſimæ proponentes vitæ, è muris ſemet præcipites mittebant. Aliqui uerò ſpe animabantur inani, cogitantes quòd Franci, hyemis aſperitate, à ciuitatis cohiberentur obſidione. Sed hanc illorum ſpem abſcidit prudentium conſilium virorum. Aduecta enim vndecunque materiæ, cœperunt extruere caſas, veluti in hybernis ibidem manſuri. Quod cernentes ciuitatis habitatores, ab ſpe deciderunt, & ad deſperationem vltimam verſi, ſuum principẽ tradiderunt, & Addonis cognatum (quem pro eo conſtituerant) nomine Hamur, & ſe ac ciuitatem, conceſſa facultate ſecedendi, dediderunt: hoc modo. Cum enim longa feſſam obſidione noſtri tenerent vrbem, & iamiam capiendam aut tradendam crederent, honeſto vt decebat, vſi conſilio regem vocant, vt vrbs tanti nominis glorioſum nomẽ regi propagaret, ſi illã eo præſente ſuperari contingeret. Suggeſtioni huic admodum honeſtæ rex

Aſtæras.

Obſeßio & fames dira.

Barcinonæ deditio.

aſſenſum præbuit. Venit ergo ad exercitum ſuum vrbem vallantem: atque indeſinenti oppugnatione ſex hebdomadibus pertinaciſſimè perdurauit, & tandem ſuperata victori manus dedit. Tradita ergo & pateſacta ciuitate, primò quidem die cuſtodes illuc rex deſtinauit. Ipſe autem ab eius ingreſſu abſtinuit, donec ordinaret qualiter, condigna deo gratiarum actione, cupitam atque ſuſceptam victoriam eius nomini conſecraret. Antecedentibus ergo eum in caſtrinum & exercitum eius ſacerdotibus & clero, cum ſolenni apparatu & laudibus hymnidicis, portam ciuitatis ingreſſus, & ad eccleſiam ſanctæ & victorioſiſſimæ crucis, pro victoria ſibi collata, gratiarum actiones deo acturus eſt progreſſus.

Porrò poſt hæc, Bera comite ibidem ob cuſtodiam relicto cum Gothorum auxiliis, hyemandi gratia ad propria remeauit: Cui pater, cõperto quod ei imminere videbatur à parte Sarracenorum periculo, fratrem Carolum ſuffragaturum mittebat. Eíque Lugduni agenti, & ad fratris adiutorium properanti, nuntius regis fratris occurrit: captam ciuitatem nuntiauit, & ne longius fatigaretur edixit. Qui ab eodem loco regrediens, ad patrem eſt reuerſus. Rege porrò Ludouico in Aquitania hybernum exigente tempus, pater rex eum mandauit venire ad ſuum colloquium Aquaſgrani in purificatione ſanctæ Mariæ genitricis dei. Cui occurrens, & quouſq; placuit cum eo

com

commorans, quadrageſimæ tempore rediit.

De Hiſpanica expeditione repetita: & eius ſpoliatione: ac Iberi & Cingæ per Gallos tranſitu: & Maurorũ per eoſdem cæde.
Caput VI.

SVccedente æſtate, cum quanto viſum eſt bellico apparatu in Hiſpaniam proficiſci-ur: profectúſque per Barcinonam, & veniens Tarraconam, quos ibidem repperit cepit: a-ios fugauit: vniuerſaque loca, caſtella, mu-nicipia, vſque Tortoſam vis militaris exci-dit, & flamma vorax conſumpſit. Interea n loco, cuius vocabulum eſt ſanctæ Colum-bæ diuiſit copias ſuas in duas partes: maio-em partem ſecum contra Tortoſam ducens: porrò Hiſembardum, Hademarum, Beram, Burellum cum reliquis expeditiſſimè ad ſupe-iora dirigens: vt Ibero flumine tranſito, dum hoſtes in ſedibus ſecuri reſiderẽt ab iſtis inſi-diis, ex improuiſo eos aggrederẽtur, aut certè, turbata regione, in pauorem ſoluerentur. Igi-tur rege Tortoſam tendente, memorati vi-ri tandiu propè ſuperiores Iberi partes nocti-bus euntes, & diebus ſyluarum luſtra ſectan-tes, obambulauerunt, vſquequo Cingam & Iberum natando pariter tranſierunt. In quo itinere ſex dies tranſigentes, ſeptima tranſ-mearunt. Qui vbi omnes incolumes euaſerũt, terram hoſtium latiſſimè vaſtauerunt, & vſque

Hiſpaniæ vaſtatio.

Iberi & Cingæ trãſmiſſio.

villam eorum maximam, quæ villa rubea vo-
catur, peruenerunt: Vnde prædam magnan
nimis ſuſtulerunt, vtpote improuiſis hoſti
bus & nihil vnquam tale ſuſpicantibus. Qui
bus geſtis, iis qui euadere potuerunt, han
plagam longè latéque nuntiantibus, collect
eſt Sarracenorum Maurorúmque multitud
non minima: & eis obuia conſtitit, ad oſtiun
Vallis Ibana. vallis, quæ dicitur Vallis Ibana: Cuius valli
natura eſt, vt ipſa in profundo iacens, hin
inde præruptis atque altis cingatur montibus
quam niſi dei prouidentia intrare prohibuiſ
ſet, noſtri abſque penè vllo hoſtiũ labore, lapi
dum ictibus poterant interire, vel in manu
inimicorum deuenire. At dum illi viam præ
ſtruunt, noſtri autem aliorſum viã apertioren
planiorémque petunt reputantes Mauri hæ
noſtros non ob ſui tantùm cuſtodiam, ſe
metu potius eorum facere, à tergo eos in
ſequuntur. Porrò autem noſtri prædam poſ
ſe relinquentes facies hoſtibus nudauerunt
& acriter reſtiterunt Chriſtóque iuuante ip
ſos terga vertere compulerunt. Quos auten
apprehenderunt, necauerunt: & læti ad præ
dam quam reliquerant redierunt. Ac tanden
poſt dies viginti ſuæ digreſſionis, ad regen
alacres pauciſſimis ſuorum amiſſis redierun
Rex autem Ludouicus ſuos lætanter rece
pit: & terra hoſtili vſquequaque vaſtata, do
mum rediit,

De nauium

De nauium contra Nortmannos ædificatione: & Hiſpanicæ expeditionis reſumptione: Gallorum ſtratagemate: Iberi iterata traiectione: & ſubtili per fimum equinum hoſtilis aduentus depræhenſione: Abaidi Mauri fuga præcipiti & Maurorum cæde: Item de Tortoſæ vrbis deditione facta Ludouico regi qui tunc aderat.

Caput VII.

SEquenti verò tempore veris, rex Ludouicus expeditionem in Hiſpaniam parauit. Sed pater, ne per ſemetipſum illuc pergeret, eum impediuit. præceperat nanque tunc temporis fabricari naues, contra Nortmannicas incurſiones, in omnibus fluminibus quæ mari influebant. Quam curam etiam filio iniunxit ſuper Rhodanum, & Garomnam, & Filidam. Attamen miſit ei legatum ſuum Vigobertum, qui filij præſentiam præferret, & vice amborum, contra hoſtes exercitum duceret. Rege autem in Aquitania remanēte ob ſupradictam cauſam, exercitus eius itinere proſpero Barcinonam venit: ibique habito inter ſe cōſilio, qualiter hoſtib⁹ clādeſtina poſſent ſuperuenire irruptione, inuenerunt hunc modum: ſcilicet, vt naues tranſuectorias fabricātes, vnamquanque earum in quaternas partirentur partes, quatenus pars quaterna cuiuſque, duob⁹ equis vel mulis vehi poſſet: & præparatis clauis & marculis facilè coaptari vale-

Nauium cōtra Nortmānos ædificatio

Silidam.

Ingobertum.

Expeditio Hiſpanica repetita.

Nauium facilis actio.

rent, pice verò & cera ac ſtupa pręparatis, mox vt ad flumen veniretur, compagum iuncturæ obcludi poſſent. Sic itaque inſtructi, maxima pars eorum cum prædicto legato Ingoberto Tortoſam petierat. At verò ij qui ad opus ſupradictum ſunt deputati (Bademarus ſcilicet, Bera & reliqui) trium dierum emenſo itinere (erant enim ſine ſaumariis) cœlo pro tecto vtentes, igni ne fumo deprænderentur, renuntiantes, ſyluis ſe die occulentes, nocte quãtum poſſe dabatur iter agẽtes, quarto die Ibero compactis nauibus ipſi quidem ſunt tranſpoſiti, equos autem natatui commiſerunt. Quod factum magnum voto eorum pepererat effectum, niſi fuiſſet acerrimè deprænſum. Cùm enim Abaidus dux Tortoſæ, tranſitu noſtros prohibiturus littora Iberi obſideret fluminis, & illi quos ſupra diximus, ſuperiora illius modo prædicto tranſmitterent, Maurus quidam lauandi gratia flumen ingreſſus, fimũ à flumine vidit ferri equinum: Quo viſo (ſicut ſunt nimiæ calliditatis) adnatans, fimũque cõpræhendens & naribus admouens, exclamauit, Cernite (inquiens) ô ſocij moneo quàm cautè, Nam hoc ſtercus non onagri eſt, vel cuiuſquam animantis herbidis aſſueti paſtibus. Enimuerò equina hæc eſſe conſtat egeſta: quę certum eſt hordeum fuiſſe, & ob hoc equorũ vel mulorum pabula: ideóque cautius vigilate, Nam in ſuperioribus fluminis huius, vt cerno, nobis parantur inſidiæ. Extemplò duos ſuo

Stratagema.

Iberi traiectio

Subtilis deprehenſio hoſtium.

ſuorum conſcenſis ſpeculatum dirigunt equis: Qui noſtris viſis, quod verum erat Abaido renuntiant. At illi timore coacti, omnibus quæ caſtrenſis habitatio habuit poſthabitis atque dimiſſis, fugæ ſe commiſerunt: omniúmque relictorum noſtri potiti, in eorum papilionibus illa ſunt nocte hoſpitati. Sed Abaidus collecta multa manu hoſtium, eis poſtridie prœliaturus occurrit. Noſtri tamen diuino freti auxilio, licet impares multóque numero inferiores, tamen hoſtes fugere compulerunt: multáque eorum ſtrage viam fugientium repleuerunt. Et eò vſque manus ab eorum cæde non continuerunt, donec ſolis dieíque lumine recedente & vmbra noctis terram occupante, lumina ſtellarum noctem ſolatura ſuccederent. His geſtis Chriſto fauente, ad ſuos ſeſe magno cum gaudio & opibus collegerunt. Diu etiam ſimul obſeſſa vrbe domum repedarunt. *Abaidi fuga* *Maurorum cædes.*

Porrò anno huic proximo Hludouicus rex per ſemetipſum Tortoſam repetere ſtatuit, habens ſecum Heribertum, Lintardum, Hiſemardum, validúmque Franciæ ſupplementum. Quò perueniens, adeò illam arietibus, mangonibus, vineis, & cæteris inſtrumentis laceſſiuit & protriuit muralibus, vt ciues illius ſpe deciderent, infractóſque ſuos aduerſo marte cernentes, claues ciuitatis traderent, quas ipſe cum multo fauore poſt attulit patri. Quæ res magnum Sarracenis & Mauris, *Liutardium.* *Infractos vel defractos.*

pro talibus geſtis incuſſit metum: verentibus ne ſingulas ciuitates par ſors inuolueret. Reuerſus eſt igitur rex à ciuitate, poſt quadraginta dies inchoatæ obſidionis: & in proprium ſe contulit regnum.

Tortoſæ deditio.

De Oſcæ obſidione & quorundam temerario auſu & omnium re infecta reditu: de Vaſconum defectione & ſubactione: De Pyrenæi iugi tranſitu: Vaſconum perfidia ſubtiliter depræhenſa: De regis Ludouici pietate & Cleri in Aquitania reformatione: Monaſteriorum plurimorum reparatione & ædificatione: Iuſtitia regis Ludouici: & patris congratulatione. Cap. VIII.

AT poſt anni inſtãtis excurſum, exercitur ordinauit: & Oſcam cũ legato patris He riberto mittere ſtatuit. Quò peruenientes qı miſſi fuerant ciuitatem obſederunt: obuic quoſque aut viuos cõprehenderunt, aut in fu gam coactos compulerunt. Sed dum contı vrbem ſedentes ignauiori ſe, quàm decuit, ſtı dio reſoluunt, imprudentes, ac leues aliqı iuuenum propius muros accedentes, verb quidem eos qui propugnaculis præſidebaı primum laceſſere, dein miſſilibus inceſſere tẽ tant. Oppidani verò contemnentes præſeı tium paucitatem, abſentium metientes pe ſeram occurſionem, apertis proſiliunt po ti

Oſcæ obſidio.

Iuuenũ Gallorum audacia.

tis. Pugnatum hinc inde eſt: cæſi ſunt ab vtraque parte: & tandẽ illi in ciuitatem ſeſe receperunt: iſti autem ad caſtra manſuri redierunt. Protracta igitur obſidione, peracta vaſtatione, & quæcũque viſa ſunt contra inimicos agenda, ad regem ſunt reuerſi: qui eo tempore in ſyluis venationum occupabatur ſtudiis: erat enim tempus autumni perextremum. Receptis ergo ſuis ab expeditione præmiſſa redeuntibus rex hyemen ſequentem in ſuis conſiſtens pacificè exegit. At ſuccedente æſtate, accito populi ſui generali conuentu, retulit eis rumorem ſibi delatum, quod quædam Vaſconum pars iampridem in deditionem ſuſcepta, nunc defectionem meditata in rebellionem aſſurgeret: ad quorum reprimendam peruicaciam ire publica vtilitas poſtularet. Hanc regis voluntatem omnes laudibus proſequuntur: nec talia in ſubditis cõtemnenda, ſed potius ſeueriſſimè reſecanda teſtantur. Moto igitur & diſpoſito, prout oportuit, exercitu, Aquas villã peruenit: & vt ad ſe venirent, qui infidelitatis inſimulabantur, iuſſit. Sed illis venire retractantibus, ad eorum vicinia deuenit, cunctáque eorum depopulari manum militarem permiſit. Ad vltimum, cunctis quæ ad eos pertinere videbantur conſumptis, ipſi ſupplices venerunt: & tandem veniam perditis omnibus, magno pro munere meruerunt. Superato autem penè difficili Pyrenæarum Alpium tranſitu, Pampilonam de-

Vaſconum defectio.

Vaſconum deditio.

Pyrenæi trãſitus.

ſcendit: & in illis quàm diu bonum viſum eſt moratus locis, ea quę vtilitati tã publicæ quàm priuatæ conducerent ordinauit. Sed cùm per eiuſdem montis remeandum foret anguſtias, Vaſcones natiuum aſſuetúmque fallendi morem exercere conati, mox ſunt prudẽti aſtutia deprehenſi, conſilio capti, atque cautela vitati. Vno enim eorum, qui ad prouocandum proceſſerat, comprehenſo atque appenſo, reliquis penè omnibus vxores aut filij ſunt erepti, vſquequo eò noſtri peruenirent, quo fraus illorum nullam regi vel exercitui poſſet inferre iacturam. His geſtis, in propria rex populúſq; eius Deo propitio conceſſit. Et regis quidem ab ineunte ætate, ſed tunc quàm maximè circa diuinum cultum, & ſanctæ eccleſiæ exaltationem, piiſſimus incitabatur animus: ita vt non modò regem, ſed ipſius opera, potius eum vociferarentur ſacerdotem. Nam totius Aquitaniæ qui videbatur clerus, antequam ei crederetur (vtpote ſub tyrannis agens) magis æquitationi, bellicæ exercitationi, miſſilium librationi, quàm diuino cultui operam dare nouerat. Regis autem ſtudio vndecunque adductis magiſtris, tam legendi quàm cantandi ſtudium, necnon diuinarum & mundanarum intelligentia literarum, citius quàm credi poterat coaluit: præcipuè tamen affectu illorum ducebatur, qui ſua pro domini amore cuncta relinquentes, contemplatiuæ curabant fieri participes vitæ, Nam antequã Aquitani:

Vaſconũ perfidia.

Ludouici pietas.

Cleri reformatio.

tania ſub eo regnaret, collapſus erat in ea huiuſcemodi ordo. At ſub eo adeò cõualuit, vt etiam ipſe aui fraternum Carlomanni imitari geſtiens memorabile exemplum, ipſe quoque theoricæ comprehendere niteretur culmina vitæ. Sed huius voti ne compos fieret, obicem ſe præbuit refragatio patris, vel potius diuinæ nutus voluntatis: quę tantæ pietatis virum, noluit ſub ſuæ cura ſolius ſalutis deliteſcere: Sed potius per eum, & ſub eo, multorum ſalutem adoleſcere. Et quidem multa (vt dictum eſt) ab eo ſunt in eius ditione reparata, immo ædificata monaſteria: ſed præcipue hæc, Monaſterium ſancti Filiberti, Monaſterium ſancti Florentij, Monaſterium Karroffi, Monaſterium Concas, Monaſterium ſancti Maxentij, Monaſterium Menatæ, Monaſterium ſancti Magniloci, Monaſterium Muſciacum, Monaſteriũ ſancti *Sauini, Monaſterium Maſciacum, Monaſterium Nobiliacum, Monaſterium ſancti Theotfridi, Monaſterium ſancti Paſcentij, Monaſterium Doſoræ, Monaſterium Solẽniacum, Monaſterium puellare ſanctæ Mariæ, Monaſteriũ puellare ſanctæ Radegundis, Monaſterium de Vera, Monaſterium de vtera in pago Tholoſano, Monaſterium Vadala in Septimania, Monaſterium Anianæ, Monaſterium Galiinæ, Monaſterium ſancti Laurentij, Monaſterium ſanctæ Mariæ quod dicitur Nirubiue, Monaſterium Caunas: & cætera plurima: quibus veluti quibuſdam lychnis, totum decoratur Aqui-

Monaſteria inſtaurata aut ædificata per Ludo.

**Sabini.*

taniæ regnum. Hoc eius exemplum non mod
epiſcoporũ multi, ſed & laicorum quàm pl
rimi æmulati, collapſa reſtaurabant & nou
certabant monaſteria inſtituere: quod cerne
oculis eſt. In tantam denique res publica fel
citatem Aquitanici profecerat regni, vt prof
ciſcente quò libet rege, vel in palatio reſiden
te, vix aliquis reperiretur ſe cõquerens aliqu
iniuſtè perpeſſum. Tribus enim diebus rex, p
ſingulas hebdomadas, rei iudiciariæ interera
Quadam tempeſtate miſſo Archambaldo c
mentarienſi, imperator dum ei quædam feren
da filio, referendáque commiſiſſet, & ille ord
nationem hanc, vt viderat, rediens patri ret
liſſet, adeò exultaſſe dicitur, vt præ nimia al
critate lachrymis fluxerit, & circunſtantib
dixerit, O (inquit) ſocij, victos nos gratulem
ab iuuenis huius ſenili ſagacitate. Vnde qu
ſeruus fuit domini fidelis in commiſſo, prud
in augmentando ſibi tradito talento, conſtit
tus eſt poteſtatem habens in cuncta patrisf
milias domo.

Iuſtitiæ regis ſplendor.

Ludouici laus.

De rerum ſumma per mortem fratrum ad Ludouicum ſpectante: quam tamen ne patri ſuſpectus eſſet adire Ludouicus noluit: paulò pòſt tamen à patre vocatus imperij inſignia ab eo ſuſcepit. Cap. IX.

PEr idem autem tempus mortuo iamprider
Pipino Italiæ rege, nuperrime autem Caro
lo iti

o itidem fratre res humanas relinquente, ſpes vniuerſitatis potiũdæ in eum aſſurgebat. Quũ enim ab eo miſſus eſſet, pro quibuſdam neceſſariis patrem conſulturus, Gerricus Capis prælatus, íſque in palatio moraretur, præſtolans perlatorum reſponſum, monitus eſt tam à Frãcis quàm à Germanis diceret regi vt ad patrẽ veniret, eíque propius aſſiſteret: videri ſibi dicentes, quòd cùm pater iam in ſenilem vergeret ætatem, & acerbè ferret liberorum infortunatam defectionem, citam illius hæc portẽderent corpoream ſolutionem. Quod Gerricus cùm regi, rex verò conſiliariis, retuliſſet, quibuſdam & penè omnibus viſum eſt ſalubre ſuggeſtum. Sed rex altiori cõſilio, ne forte per hoc ſe patri ſuſpectum redderet, agere diſtulit: hæc tamen diuinitas, pro cuius timore & amore facere id noluit, vt ſibi moris eſt amatores ſui ſublimius quàm cogitari poteſt nobilitare, prudentius ordinauit. Pacem porrò petẽtibus his quos bello fatigare ſolitus erat, rex articulo duorum annorũ præſtituto, libenter indulſit. Interea imperator Carolus conſiderans ſuam ſenectutem ad finem deuexam, & verens ne forte ſubtractus reb⁹ humanis cõfuſum relinqueret regnum, quod erat, deo donãte, nobiliter ordinatum (ſcilicet ne aut externis quateretur procellis, aut inteſtinis vexaretur ſciſſionibns) miſit ad filium, eúmque ab Aquitania euocauit. Quem veniẽtem clementer ſucepit: tota æſtate ſecum tenuit: de his quibus eum

Ludouico defunctis fratribus rerum ſumma decernitur.

Ludouici prudentia.

Caroli imperatoris prudentia.

indigere putauit inſtruxit: qualiter videlice ſibi viuendum, regnandum, regnum ordinandum, & ordinatum tenendum foret, monuit. Et tandem imperiali eum diademate coronauit, & rerum ſummã penes eum futuram eſſe Chriſto fauente, innotuit. Et hoc peracto negotio, reditum ad propria conceſſit. Qui menſe Nouembri à patre regrediens Aquitaniam repetiit.

Ludouicus imperio præficitur.

De Caroli imperatoris morte & filij ſucceßione: & mißis ab eo ad purgandã & puniẽdam infamiam ſororum: quorum VVarmarius ab Hodoino cæſus & Lãbertus grauiter vulneratus eſt: De Ludouici in imperio confirmatione: De teſtamento Caroli & eius executione: Mulierum excluſione: Legatorum auditione: Iuſtitiæ adminiſtratione: Ordinũ regularium & Benedictinorum regulis: De clericis manumittendis priuſquam ſacerdotium adeant: De ſumptibus eccleſiaſticorum & præcipue monachorum ſancti Germani: eorúmque publico inſtrumento. Cap. X.

PAter verò, veluti morti propinquus, crebris & peregrinis vrgeri cœpit incommodis. Nam mors, veluti quibuſdã nuntiis, aduẽtum ſuum iam iámque futurum, talibus prænuntiabat indiciis. Tandem itaque vitiis paſſionum inter ſe compugnãtibus, & valentiam eius inpugnantibus, naturæ imbecillitas ceſſit, & lecto

Carolus decumbit.

to decubuit.Et in dies atque in horas propin-
uior morti,prout voluit ſuis ſcripto diſtribu- *Moritur.*
s, diem vltimum clauſit: Francorúmque re-
no penè ineluctabilem luctum reliquit. At
erò in eius ſucceſſore veridica probata eſt
riptura: quæ in talibus tribulantium conſo-
ns animos dicit, Mortuus eſt vir iuſtus, &
uaſi non eſt mortuus: ſimilem enim ſibi reli-
uit filium hæredem. Obiit autem V. Kal. Fe-
ruarias idem piiſſimus imperator Carolus,
nno incarnationis domini noſtri Ieſu Chri- *Annus mortis.*
i DCCC. XIIII. Quo in tempore Ludouicus
nperator concilium populo generale quaſi
uodam indixerat præſagio in purificatione
nctæ Dei genitricis Mariæ, in loco cuius vo-
abulum eſt Theothuadus. Defuncto autem
atre piæ recordationis, miſſus eſt Rampo ad
um ab eis qui ſepulturam eius curarunt, libe-
s ſcilicet & proceribus palatinis, vt & mor-
em eius maturè cognoſceret, aduentúmq; ſuũ
ullo modo comperendinaret. Qui cùm Au-
elianam deueniſſet ad vrbem, Theodulfus e-
ıſdem vrbis epiſcopus (vir vndecunque do-
tiſſimus) cauſam eius aduentus perſenſit, &
elociſſimè miſſo tabellario imperatori inno-
eſcere ſtuduit: hoc tantummodo ei ſuggeren-
um iubens, vtrum præſtolaretur venientẽ in
rbem, an in itinere aliquo ſibi occurreret vẽ-
ıro ad vrbem. Quam cauſam ille protinus cõ-
ıentatus agnouit, & ipſum venire ad ſe iuſſit.
nde aliũ atque alium huiuſce rei triſtes ſuſci-

piens nuntios, poſt quintum diem ab eoden loco pedem mouit, & cum tanto, quantũ paſ ſa eſt anguſtia temporis, populo iter arripuit. Timebatur enim quàm maximè Vvala, ſumm apud Carolum imperatorem habitus loci: n forte aliquid ſiniſtri contra imperatorem mo liretur. Qui tamen citiſſimè ad eum venit: & humillima ſubiectione ſe eius nutui, ſecundur conſuetudinem Francorum, commendãs ſub didit. Poſt cuius ad imperatorem aduentum æmulati eum omnes Francorum proceres, cer tatim gregatímq; ei obuiam ire certabant. Tã démque ad Hariſtalliũ proſpero peruenit iti nere: & die triceſimo poſt quàm ab Aquitani promouit palatio, feliciter Aquiſgrani peder intulit. Mouerat autem eius animũ iamdudum quamquam natura mitiſſimum, illud quod ſororibus illius in contubernio exercebatu paterno: quo ſolo domus paterna inurebatu neuo. Cui mederi volens incommodo, ſilẽs & cauens ne quod per Odilonem & Hiltruder olim acciderat, reuiuiſceret ſcandalum: miſ Walam & Warnarium necnon & Lamberti ſed & Ingobertum, qui Aquiſgrani veniente talibus, ne accidere poſſent, cautela proſpice rent: & quoſdam, ſtupri immanitate & ſuper biæ faſtu, reos maieſtatis, cautè ad aduentu vſque ſuum aſſeruarent (nam aliqui eorũ cu ſupplices veniam inter iter agẽdum popoſci ſent, emeruerunt) ſimul & præcipiens, vt po pulus ibidem conſiſtens, abſque metu ſem ibide

Vvala ſuſpe-ctus.

Neuus. i. macula domus imperialis filiæ laſciuæ.

ibidem opperiretur venturum. At verò Warnarius comes, inſcio Wala & Ingoberto, accito nepote Lamberto Hodoinū, iam dicto obnoxium crimini, ad ſe venire mandauit, quaſi comprehendendum & regiæ vindictæ obiectandum. Cuius ille inſidias (vtpote à mordente acriter conſcientia monitus) præuidit: & quia declinare detrectauit, & ipſe experiri metuit, & ipſi Vvarnario vltimam cladem importauit. Nam ad eum, ſicut ille mandauerat, veniens, & ipſum Vvarnarium confecit, & Lampertum cruris læſione non pauco tempore debilem reddidit, & ad vltimum ipſe confoſſus gladio interiit. Quæ cùm nuntiata imperatori fuiſſent, animum illius à miſericordia exitium flexit amici: intantum, vt Tullius quidam talium, qui penè iam imperatoris clementia venia dignus videbatur, luminum amiſſione mulctaretur. Venit ergo imperator Aquaſgrani in palatium: & à propinquis atque multis Francorum milibus cum multo fauore eſt receptus, imperatórque ſecūdò declaratus. Quibus expletis, ſtudioſis ſepulturæ paternæ gratias egit: ac propinquis luctus acerbitate confectis, conſolationis cōgruæ cōtulit leuamen. Sed & quod deerat inferiis genitoris, promptiſſimè ſuppleuit. Nam recitato parerno teſtamento, nihil relictum eſt paternorum bonorum, quin ſecundum eius partiretur prçceptionem: nihil enim ab eo inteſtatum eſt relictum. Sed quod eccleſiis diſtribuēdum cenſuit, me-

Vvarnarij cædes.

Ludouicus confirmatur in imperio.

Iuſta inſtaurãtur Carolo.

Teſtamenti executio.

tropolitanorum ſubdiuiſit ſuperſcriptione no-
minum: quarum partes fuere viginti & vna
Quod autem ornatui conducebat regio, po-
ſteriori reliquit ætati. Statuit etiam quid, ſecū-
dum morem Chriſtianorum, filiis filiorúmqu
filiis & filiabus, necnon & ſeruis ancillíſqu
regalibus, Sed & in commune quod omnibu
diſtribueretur pauperibus. Quæ cuncta domi-
nus imperator Ludouicus, vt ſcripta relegi
executione operis compleuit. His peractis, im-
Mulierum è palatio excluſio. perator omnẽ cœtum (qui permaximus erat
fœmineum palatio excludi iudicauit, præte
pauciſſimas quas famulatui regali cõgruas ex-
Sorores imperatoris ad propria cõcedunt. ſtimauit. Sororum autem quæque in ſua, quæ
patre acceperat, cõceſſit. Quæ autem necdu
tale quid conſecutæ erant, ab imperatore me-
ruerunt, & ad imperata ſeſe verterũt. Poſt hæ
Legati auditi imperator legatos ad patrem deſtinatos, ad ſ
autem venientes, ſuſceptos diligenter audiui
dapſiliter curauit, ſumptuoſè muneratos remi-
Iuſtitiæ adminiſtratio. ſit. Eodem anno generalem cõuentum Aqui-
grani habuit: & per vniuerſas regni ſui partes
fideles ac creditarios à latere ſuo miſit, qui æ
qui iuris tenaces exiſtentes peruerſa corrige-
rent, omnibúſque congruum ius æquo libra-
Bernardus. mine penderent. Bernardum etiam nepoten
ſuum, iamdudum regem Italiæ, ad ſe euocatũ
& obedienter parentem, amplis muneribu
donatum ad proprium remiſit regnum. Bene-
Grimoaldus uentanorũ itidem principem Grimoaldũ, no
quidem venientem, ſed oratores ſuos mitten

ter

tem, pacto ſacramentis conſtrinxit, vt ſingulis annis ſeptem millia ſolidorum auri arcæ inferret publicæ. Eodem etiam anno duorum filiorum ſuorum alterum quidem Lotharium in Baioariam, Pipinum verò in Aquitaniam miſit: tertium autem Ludouicũ puerilibus adhuc conſiſtentem in annis ſecum detinuit. Sed hæc iam ſuperius dicta ſupprimantur. Hoc etiam tempore Saxonibus atque Friſonibus ius paternæ hæreditatis, quod ſub patre ob perfidiã legaliter perdiderãt, imperatoria reſtituit clementia: Quod alij liberalitati, alij aſſignabant improuidentiæ: eò quòd hæ gentes naturali aſſuefactæ feritati, talibus deberẽt habenis coerceri, ne ſcilicet effrenes in perduellionis ferrẽtur procacitatem. Imperator autem eos ſibi artius vinciri ratus quò eis beneficia largiretur potiora, non eſt ſpe ſua deceptus. Nam poſt hæc eaſdem gentes ſemper ſibi deuotiſſimas habuit. Sed ea quæ iam dicta ſunt omittentes, reliqua proſequamur. Imperator generalem habuit conuentum Aquiſgrani: in quo quantum feruoris circa diuinũ cultum pectore geſtaret, in arca toto declarauit adniſu. Congregatis enim epiſcopis nobiliſſimóque ſanctæ eccleſiæ clero, fecit componi ordinaríque librum, canonicæ vitæ normam geſtantem: in quo totius illius ordinis perfectio continetur, ſicut recultus ipſe fatetur. In quo etiam inſeri iuſſit cibi potúſque, atque omnium neceſſariorum ſummam: vt omnes tam viri quàm ſancti-

Tributũ Beneuentanum.

Filiorum dimiſſio.

Saxonibus Friſonibúſque ius hæreditarium reſtitutum.

Pietatis ſtudia.

Canonicorũ norma.

moniales ſub hoc ordine Chriſto ſeruientes nullis præpediti neceſſitatibus, libera ſeruitu te domino omnium militare meminiſſent. Quem librum per omnes ciuitates & mona ſteria, canonici ordinis, ſui miſit imperij, pe manus miſſorũ prudentium, qui illum in om nibus ſupradictis facerent tranſcribi locis, de bitáque atque conſcripta exigerent ſtipendi miniſtrari. Quæ res magnum eccleſiæ contri buit exultationis tripudium, & piiſſimo impe ratori, debita cum laude, immortale monimẽ tum. Itidémque conſtituit idem deo amabili imperator, Benedictum abbatem, & cum e ſtrenuæ monachos per omnia vitæ, qui per o mnia monachorum euntes redeuntéſque mo naſteria, vniformem cunctis traderent mona ſteriis (tam viris quàm ſanctimonialibus fœ minis) viuendi ſecundùm regulam ſancti Be nedicti incommutabilem morem. Defuncto quoque Irunnone, Hilduinus beati German eccleſiæ abbas præficitur. Conſiderans etian piiſſimus imperator non debere Chriſti mini ſtros obnoxios eſſe humanæ ſeruituti, ſed & multorum auaritiam abuti miniſterio eccleſia ſtico ad proprium quæſtum, ſtatuit vt quicun que ex ſeruili conditione conciliante ſcienti & morum probitate ad miniſterium aſciſce rentur altaris, primùm manumittantur à pro priis dominis, vel priuatis vel eccleſiaſticis, & tunc demum gradibus initiantur altaris. Vo lens etiam vnamquamque eccleſiam haber proprio

Benedictinorum regula.

Abbates S. Germani.

Clerici manumittendi.

roprios ſumptus,ne per huiuſcemodi inopiá
ultus negligerentur diuini, inſeruit prædicto
dicto vt ſuper ſingulas eccleſias manſus tri-
ueretur vnus,cum penſatione legitima & ſer-
o atque ancilla. Vt autem pateſcat, qualiter
er ſingula cœnobia ordinauerit ſtipēdia mo-
achorum, hic ſubdidimus quomodo pro-
rio edicto,victualia cœnobitarum aſſignaue-
it ſancti Parrhiſienſis Germani. Eſt autem hu-
uſmodi. In nomine domini Dei & ſaluatoris
oſtri Ieſu Chriſti,Ludouicus & Lotharius di-
ina ordinante prouidentia imperatores Au-
uſti. Si ea quæ fideles imperij noſtri, pro ſtatu
c vtilitate eccleſiarum ac ſeruorum Dei,fide-
ter ac deuotè ob Dei amorē in locis ſibi cō-
niſſis ſtatuerunt,noſtris confirmamus edictis,
oc nobis proculdubio ad æternam beatitu-
inem, & totius regni à deo nobis commiſsi
utelam, manſurum eſſe credimus & retribu-
orem dominum in futuro habere cōfidimus.
gitur notum ſit omnibus fidelibus ſanctæ Dei
ccleſiæ ac noſtris, præſentibus ſcilicet & fu-
uris: quia vir venerabilis Hilduinus mona-
terij ſancti Vincentij ac ſancti Germani ab-
as,necnon & ſacri palatij noſtri archicapella-
us, noſtræ ſuggeſsit ſerenitati, quòd pro Dei
mnipotētis amore, & futuro eiuſdem cōgre-
ationis cauendo periculo,ne aliqua ſucceſſo-
um ſuorum negligentia aut parcitate, ordo fu
uris temporibus perturbaretur monaſticus,
ipendia eorum quæ annuatim in cibo & po-

Diploma donationis victus monachorū ſancti Germani.

tu accipere debebant, necnon & quaſdam villas ſpecialiter neceſsitatibus illorum deſeruiēdas conſtituiſſet ac deputaſſet, atque per literarum ſeriem & largitionis ſuæ chartam ſua aliorúmque bonorum hominum manibus roboratā, eis conceſsiſſet ac delegaſſet: quatenus nulla occaſione, nec reipublicæ ſeruitio, quiſquam ex ſucceſſoribus ſuis impedimentum in futuro inferre poſſet, pro quo à via rectitudinis, & obſeruatione regulari, oberrare neceſſe eſſet: ſed deputatis ſibi rebus & ſtipendiis cōtenti, abſque neceſsitate & inopia regularem normam tenere, & ſine præuaricatione, quantum humana ſinit fragilitas, obſeruare quiuiſſent. Vnde humiliter petiit ac poſtulauit celſitudinem noſtrā, vt pro rei firmitate ſuper eandem conſtitutionem, auctoritatis præceptum noſtræ, pro diuino intuitu ac ipſorum ſanctorum reuerētia, fieri iuberemus: per quod deinceps ſtabilis & inuiolata permaneret. Nos verò petitioni illius (quia neceſſaria & rationabilis erat) aurem accommodantes, & qua voluntate ac ratione talia clementiæ noſtræ ſuggeret perſpicuè intelligentes, veluti poſtulauerat fieri adiudicamus. Quapropter ſtatuimus atque iubemus ſecundum quod in illiu ordinatione cōtinetur, vt dentur eis annis ſingulis de tritico puro modij mille quadringēt & quadraginta: & in ſuſceptionem hoſpitum modij centum octoginta, quæ ſimul ſunt modiorū mille ſexcentiviginti: de vino modior du

duo millia. De legumine modiorũ centũ octo-
ginta. De caſeo penſas centum ſexaginta. De
pinguedine aut modii viginti, aut porci quin-
quaginta, quales meliores inuenire poſſunt.
De butiro modiorũ quatuor. De melle carra-
da vna ex modiis octo, ſicut ex cenſu de villa
Lucarias perſoluitur: & menſalẽ de duodecim
villis melle & cera, id eſt vnoquoq; mẽſe ſex-
aria quatuor mellis: & ceræ libras duas. De
ſale modiorum centum. Volatilia cum ouis de
duobus feſtis, id eſt paſcha, & natiuitate domi-
ni. Ad veſtimenta etiam, & omnes eorũ neceſ-
ſitates ſecundũ regularem inſtitutionẽ procu-
randas, conſtituimus illis eaſdẽ villas, quas ipſe
per ſuam conceſſionẽ eis viſus eſt condonaſſe:
id eſt, Antoniacũ cũ ipſa capella, vel quicquid
ad ſuũ opus prẹſentialiter habuit, vel quicquid
inde homines per precarias tenent, vel quic-
quid per beneficiũ illius aliqui adhuc habẽt, &
illic pertinere videtur: vt poſt eorũ diſceſſum,
ad vſus fratrũ reuertantur. Alterã, cuius voca-
bulũ eſt Cella quæ dicitur villaris, cum omni-
bus appendentiis ſuis quantũ ipſe præſenti tẽ-
pore ad ſuũ opus illic habuit: & quicquid ho-
mines per precarias, & per beneficia illius te-
nent, & illic pertinere videntur. Tertiã quæ vo
catur matriolas cũ omni integritate ſua. Quar-
tam quæ vocatur Caticãtus. Quintã, cuius vo-
cabulum eſt Nouigentus, cum omni integrita-
te. Sextam, cuius vocabulũ eſt Spinogilũ, cum
ipſa capella, & quicquid inde ad ſuum opus ha

buit. Septimũ locellũ qui vocatur Valedronis
Octauã quæ dicitur Agmantus, vna cũ ipſa ſyl-
ua quæ vocatur Vſta. Has ergo villas, cum ap-
pendentiis & reditibus ſuis, vt diximus, ad om-
nes eiuſdẽ cõgregationis, tam infirmorũ quan
ſenũ, neceſſitates faciẽdas & ſuſtentacula mor
talis vitæ miniſtrãda, Imperiali auctoritate &
indulgentia per hoc præceptũ confirmationi
noſtræ, ſiue prædictus venerabilis abba in ſu
cõfirmauit conſtitutione, ſtabili iure eis cõce
dimus ac cõfirmamus. Præcipientes, vt nullu
abba per ſucceſſiones, quod ſalubri egit conſi
lio ſubtrahere aut minuere audeat, aut ad vſu
ſuos retorqueat, aut alicui in beneficio tribua
ſed neque ſeruitia ex eis exactet neque parau
redos, aut expenſas ad hoſpitum ſuſceptione
recipiat: neque vllas in aliqua re exactiones i
de exigat, abſq; ineuitabili neceſſitate: præt
menſuras in principali Eccleſia beati Germa
& in ponte Pariſius longo à tẽpore diſpoſita
Et ſi augeri adiudicauerit, & numerum mon
chorũ in maius augeri, amplificari pecunia m
iori licentiã habeat. Hæc enim, vt putamus, a
vſus centũ viginti manachorũ ſufficiunt: diſtr
hendi autẽ, aut minuendi eas, quas pro domi
ſtatuimus amore, nequaquã præſumat. Sed
facere præſumpſerit, & poſt diſceſſum noſtr
hanc noſtrã confirmationẽ, quam ſuprà dic
venerabilis viri Hilduimi rogatu cõſtitutio
fecimus, violare voluerit, querela ad ſucceſſ
res noſtros, qui tunc tẽporis nobis ſuperſti
fuerint, deueniat, ipſiq; agnita auctoritate n

ſtra,ſtatuta noſtra defendant,& ſuæ auctoritatis præcepto cõfirment qualiter futuris tẽporibus, fratres in cœnobio ſuprà dicto regulam beati Benedicti ſeruantes,abſq; perturbatione liberè Deo deſeruire queant, nobíſque merces exinde in perpetua recõpenſetur æternitate. Et ut hæc auctoritas, quam ob amorẽ Dei & animæ noſtræ remediũ ſtatuimus, firmiorẽ obtineat vigorẽ, & deinceps incoluulſa valeat perdurare, manus noſtræ ſubſcriptione eam ſubter firmauim9, & annulo noſtro ſigillare iuſſimus. Data Id. Ian. anno, Chriſto propicio, xvi. Imperij domini Hludouici ſereniſſimi augusti, Indictione ſeptima. Actum Aquiſgrani, palatio regio, in domini nomine feliciter.

De Ludouici modeſtia & cleri per eum à luxu ſæculari abſtinentia: Abodritorum motu compreſſo: De Ludouici cum Iudith nuptiis: cum fratribus reconciliatione & pœnitẽtia: Ducum ob rem in Hiſpania malè geſtã depoſitione: & Baldrici depreſſione Berhardique erectione. Cap. XI.

HÆc erat ſãcti Imperatoris exercitatio, hic quotidianus ludus, hæc palęſtrica agonia, ſpectante deo, quò eius vita in ſancta doctrina & operatione clarius eniteret: qui in pomparũ ſublimitate conſtitutus, imitando Chriſtũ humilitate altius eminebat. Denique tunc cœperunt deponi ab epiſcopis & clericis cingula, baltheis aureis & gẽmęis cultris onerata, exquiſitæq; veſtes, ſed & calcaria talos onerantia relinqui. Moſtro enim ſimile ducebat, ſi eccleſia- *Ludouici modeſtia.* *Cleri in cultu continẽtia.*

ſticæ deputatus familiæ, conaretur aſpirare ad ſæcularis ornaméta glorię. At verò nõ tulit hãc ſanctã deoq; dignã Imperatoris deuotioné humani generis inimicus, vndiq; ſe impetenté, & ab omnibus eccleſiæ ordinib⁹ ſibimet bella indicenté: ſed cœpit totis viriũ copiis ſe expugnãté oppugnare, & per mẽbra ſua, Chriſti fortiſſimũ bellatoré vi & aſtu quo potuit laceſſere. Nam his ritè ordinatis, poſtq̃ Imperator in eodẽ placito filiũ primogenitũ Lothariũ, Imperatoré appellari & eſſe voluit, & duorũ filiorũ ſuorũ, Pipinũ in Aquitaniã, Ludouicũ in Baioariã miſit (vt ſcilicet ſciret populus cui⁹ deberet poteſtati parere) ſtatim ei Abodritorũ defectio nuntiatur: qui cũ filiis Godefridi amicitias iungentes, Saxoniã Transalbianã vexabant: cõtra quos imperator ſufficiẽtes copias dirigens, eorum motus deo fauente cõpreſsit. Verũ hæc ſuperius iam digeſta latius, ſufficiat hîc tantũmodo prælibaſſe. Eodẽ itidẽ tẽpore defuncta Hirmengarde regina (vt iam ſuprà notauimus) monitu ſuorũ vxoriã meditabatur inire copulam. Timebatur enim à multis ne regni vellet relinquere gubernacula. Tandemq; eorũ voluntati ſatisfaciens, & vndecunque adductas proceri filias inſpiciẽs, Iudith filiã Welponis nobiliſsimi comitis in matrimonium duxit. Sequenti quoq; tẽpore dominus imperator cõuentũ generalem coire iuſsit, in loco cuius vocabulum eſt Attiniacus: in quo cõuocatis ad concilium epiſcopis, abbatibus, ſpiritualibuſque viris necnon & regni ſui proceribus, primo qui

Abodritorũ defectio.

Iudith ducitur à Ludo.

Fratrum reconciliatio.

lem fratribus reconciliari ſtuduit, quos inui-
os attōderi fecerat: Deinde omnibus quibus
liquid læſuræ intuliſſe videbatur. Poſt hæc *Ludouici pœnitentia.*
utem palàm ſe erraſſe confeſſus eſt: & imita-
us Theodoſij imperatoris exemplum, pœni-
entiam ſpontaneam ſuſcepit, tã de his, quàm
uæ in Bernardum nepotem (vt ſuprà relatum
ſt) geſſerat proprium: & corrigens ſi quid ta-
ium vel à ſe, vel à patre ſuo geſtum reperire
licubi potuit, eleemoſynarum etiam largitio-
e plurimarum, ſed & ſeruorum Chriſti ora-
ionum inſtantia, necnon & propria ſatisfa-
tione, adeò diuinitatem ſibi placare ſtudebat,
uaſi hæc quæ legaliter ſuper vnumquémque
ecurrerant, ſua geſta fuerint crudelitate.

Cùm igitur conuentus habitus eſſet publicus
Aquiſgrani, vbi cùm in aliis tum maximè fer-
ebat res (vt ſuprà dictum eſt) in marcha Hi-
panica nuper ignominioſè peracta. Hac ven-
ilata & enucleatiſſimè inueſtigata, ij reperti
unt huius culpæ auctores qui ab imperatore
ræfecti ſunt duces. Hos ergo ſolummodò ho-
oribus ademptis, luere iuſſit imperator cul- *Ducũ ob rem malè geſtam depoſitio.*
am huius ignauiæ. Itidem Baldrico duci Fo-
oiulienſi dum obiiceretur, & probatũ eſſet, *Baldricus.*
ius ignauia & incuria vaſtatam à Bulgaris re-
ionem noſtram, pulſus eſt ducatu: & inter
uatuor comitatus eſt eiuſdem poteſtas diſſe-
ta. Et quidem imperatoris animus natura mi-
ericordiſſimus, ſemper peccantibus miſeri-
ordiam prærogare ſtuduit. At verò ij quibus
alia præſtita ſunt, quomodo clementia illius

abuſi ſunt in crudelitate, poſt pauca patebi cùm claruerit quomodo pro vitæ beneficio, ſummam ei, quantum in ſe fuit, importauerint cladem. Statuit itaque imperator Vvarmatiam, ad celebrandum populi generalem conuentum menſe Auguſto, properare: in quo conuentu comperiens clandeſtinas circa ſe, eorum quos vitæ reſeruauerat machinationes more cancri ſerpere, & multorũ animos, quaſi per quoſdam cuniculos, ſollicitare, ſtatuit ſibi contra eos quoddam propugnaculum erigere. Nam Berhardum, eatenus Hiſpaniæ partium & limitum comitem, cameræ ſuæ præfecit: quę res non ſeminarium diſcordiæ extinxit, ſed potius augmentũ creauit. Sed cùm nec dum ij qui tali peſte tabeſcebant, vulnus ſuum detegere poſſent (vtpote quibus nulla copia ad peragendum quæ concupierant ſuppeteret) in aliud hæc differre tempus ſtatuerunt: imperator autem, his vt oportunitas dictabat explicitis, Rhenum tranſiit: Franconofurd villam petiit: ibíque quandiu bonum viſum eſt, & hyeme propinquantia frigora ſiuerunt, venationi indulſit: ac deinde circa feſtum ſancti Martini ad Aquaſgrani ſe vertit. Ibique & ipſam feſtiuitatẽ, & ſancti Andreæ, nęcnon & natiuitatis dominicæ cum reliquis, vt decebat peregit çelebriter.

Berhardi ſublimatio. al. Bernhardi

De ſeditioſorum in Ludouicum conſpiratione: & eiuſdem apud Pipinum criminatione: Iudith reginæ in monaſterium intruſione: Lo-

ne: Lotharij aduentu in Franciam. Heriberti excæcatione: Odonis exilio: Hilduini abbatis eiectione: Coniuratorum mitiſſima animaduerſione: & Iudith purgatione. Cap. XII.

CIrca tempus porrò quadrageſimale, cùm imperator loca mari circumiacentia peragraret, factionis iniquæ principes vltrà ferre non valẽtes, occultatum diu vulnus detegunt. Nam primũ inter ſe primores fœdere quodam coniurant: Deinde ſibi minores aggregant (quorum pars mutationis ſemper cupida, more canum auiúmque rapacium, alienum detrimentum ſuum quærunt fieri ſuppletionis augmẽtum) Freti ergo multitudine & aſſenſu plurimorum, filium imperatoris Pipinum adeunt, prætendentes abiectionem ſui, Berhardi inſolẽtiam horum deſpectionem & cæterorum: aſſerentes etiam eum (quod dictu nefas eſt) thori inceſtatorem paterni: Porrò patrem adeò quibuſdam eluſum præſtigiis, vt hæc non modò non vindicare, ſed nec auertere poſſet. Oportere ergo dicebant bonum filium indignè ferre dedecus paternum: reſtituere patrẽ & menti & dignitati: & quòd hæc agentem non ſolùm fama proſequeretur virtutis, ſed etiã amplificatio regni terreſtris: hoc prætexebant nomine culpam. His ergo allectus incitamentis iuuenis, cum eis & ſuorum multis copiis per Aurelianenſem vrbem, ſublato inde

Seditioſorum coniuratio.

Suggeſtio fraudulenta.

Odone & reſtituto Matfrido, Werimbriam vſque venerunt. At verò imperator, vt eorum conſpirationem contra ſe & vxorem Berhardũque obſtinatiſſimè cõperit feraliter armatã, Berhardum quidem fugæ præſidio ſe committere permiſi, Vxorem autem Laudini eſſe & in monaſterio ſanctæ Mariæ cõſiſtere voluit, ipſe autem Compendium petiit. Porrò ij qui cum Pipino Vverimbriam venerunt, miſſo Vvarino & Lamberto aliiſq; quàm plurimis, Iudith reginam ex ciuitate monaſteriíque baſilica eductam ad ſe vſque perduci fecerunt, Quam vſque adeò, intentata poſt diuerſi generis pœnas morte, adegere vt promitteret ſe (ſi copia daretur cum imperatore loquendi) perſuaſuram quatenus imperator abiectis armis comiſque reciſis monaſterio ſeſe conferret, ſe etiam impoſito velo capiti itidem facturam. Quam rem quanto plus cupiebant, tantò facilius crediderunt. Miſſis enim cum ea ſuorum aliquibus, ad imperatorem vſque deduxerunt. Cui cùm ille ſecretius ſecũ loquẽti licentiã præſtitiſſet, permittẽte illo, vt mortẽ euadere poſſet, ipſa velũ ſuo capiti ſuperpoſuit: de attonſione porrò ſua, imperator tẽpus deliberandi popoſcit. Tãto enim imperator, aliis benignè ſemper viuens, iniuſto odio laborabat, vt tæderet eos vitæ ipſius qui niſi illius beneficio viuerẽt iuſtè & legaliter vita caruiſſent. Redeũte ergo ad ſe regina, aliis quidẽ malis temperarũt, adclamatione autẽ conſentiẽtis vulgi exilio eam depor-

al. Lauduni.

Iudith fit monialis.

deportari, & in monaſterio ſanctæ Radegundis iuſſerunt retrudi. Circa Maium porrò mẽſem filius imperatoris Hlotharius ex Italia venit, cúmque Compendij repperit. Ad quem venientem tota ſe illa contulit factio imperatoris inimica. Ipſe tamen nihil tunc temporis patri intuliſſe viſum eſt dedecoris: probauit autem quæ geſta erant. Denique Heribertus Berhardi frater luminum amiſſione mulctatus eſt contra votum imperatoris, Odo conſobrinus illius armis ablatis exilio deportatus, tanquam eorum quæ Berhardo & reginæ adclamabantur conſocij & fautores. In talibus ergo conſiſtens ſolo nomine imperator, æſtatem tranſegit. Cùm autem inſtaret autumnalis temperies, ij qui imperatori contraria ſentiebant, alicubi in Francia conuentum fieri generalem volebant. Imperator autem clanculo obtinebatur, diffidens quidem Francis, magíſque ſe credens Germanis. Obtinuit tamen ſententia imperatoris, vt Neomagum populi conuenirent. Verens porrò ne multitudo contrariorum, ſuperaret paucitatem fidelium ſuorum, iuſſit vt vnuſquiſque ad idem veniens placitum, ſimplici vteretur commeatu. Præcepit etiam comitem Lambertum, finium ſibi deputatorum cuſtodiam habere: Heliſachar item abbatem iuſtitias direxit facturum cum eo. Tandem ergo Neomagum ventum eſt: omníſque Germania eo confluxit imperatori auxilio futura. Imperator autem volens ad-

Lotharij aduentus.

Heribertus excæcatur.

Odonis exilium.

Hilduinus cõ filio eiicitur. huc vires aduerſariorum attenuare, Hilduinũ abbatem culpans interrogauit, cur cùm ſimpliciter venire iuſſus ſit, hoſtiliter aduenerit? Qui cum negare nequiret, continuo ex palatio exiri iuſſus eſt, & cum pauciſſimis hominibus iuxta patris Bruunam in expeditionali hyemare tabernaculo. Vvalach abbas iuſſus eſt ad monaſterium redire Corbeiæ, ibíque regulariter obſeruari. Hæc cùm hij qui imperatori aduerſaturi erant peruiderent, ad deſperationem vltimam infracti viribus ſeſe verterunt. Denique per totam noctem coeuntes, atque ad habitaculum Lotharij imperatoris filij conuenientes, hortabantur aut bello confligendum, aut aliquo ſecedendum abſque imperatoris voluntate. In qua deliberatione cùm expendiſſent noctem, manè imperator filio mandat, ne inimicis communibus credat, sed ad ſe tanquam ad patrem filius veniat. Quibus ille auditis, licet dehortantibus qui circa illum erant, ad patrem venit. A quo non eſt aſpera increpatione inuectus, ſed modeſta lenitate correptus. Ingreſſo autem illo inter penetralia regiæ domus, diaboli inſtigatione vulgus contra ſe cœpit ſurere proceſſiſſetque furor vſque ad mutuam cædem: niſi imperatoria proſpexiſſet prudentia. Dum enim illi inter ſe tumultuantes penè in veſanum ruerẽ furorem, imperator ad cunctorum, cum filio proceſſit aſpectum. Quo facto omnis illa conquieuit feralis commotio: Imperatoria enim aud

al. Brunnam.

Lotharij ad patrem acceſſus.

Vulgi tumultus.

audita oratione, omnis faceſſit popularis tumultus. Poſt hæc imperator omnes illos huius impiæ conſpirationis principes, ſub priuata cuſtodia præcepit adſeruari. Quos poſtea ad iudicium adductos, cum omnes iuris cenſores filiíque imperatoris, iudicio legali, tanquã reos maieſtatis, decernerent capitali ſententia feriri, nullum ex eis permiſit occidi: ſed vſus (vt multis viſum eſt) leniori quàm debuit pietate, ſibi tamen conſueto benignitatis & clementiæ more, laicos quidem præcepit locis opportunis adtonderi, clericos verò in conuenientibus itidem monaſteriis cuſtodiri. His peractis, ad hyemandum imperator Aquaſgrani ſeceſſit. Habuit autem per idem tempus ſecum ſemper Lotharium filium ſuum miſit interea in Aquitaniam, coniugémque reuocauit, fratríſque illius Conrardum & Rodulfum iamdudum attonſos. Quam tamen coniugis honore non eſt dignatus, donec ſe legali præſcripto modo ab obiectis purgaret. Quod poſtquam geſtum eſt in purificatione ſanctæ Mariæ cunctis diiudicatis ad mortem vitam conceſſit. Ac Lotharium in Italiam, Pipinum in Aquitaniã, Ludouicum in Baioariam ire permiſit: ipſe verò quadrageſimale tempus, paſchæque ſolennitatem, in eodem loco celebrauit.

Animaduerſio mitis in coniuratos.

Iudith purgatio.

De tranſmarinorum legatorum muneribus: Berhardi purgatione & prouocatione ad ſingulare certamen: Pipini caſtigatione à patre & fuga eius: Baioariæ motu: Ber-

hardi depoſitione: Pipini cuſtodia & temporis intemperie. Cap. XIII.

PAſchalibus ergo peractis ſolennibus, ad In-gelinheim imperator perrexit. Ipſo dein-que tempore, conſuetæ non immemor miſe-ricordiæ (quæ ſicut de ſe ait Iob, ab initio cre-uit cum illo & de vtero matris videtur cum i-pſo egreſſa) eos quos dudum exigentibus me-ritis per diuerſa deputauerat loca, euocat- bonis propriis reſtituit: & ſi qui adtonſi fu-rant, vtrum ſic manere an in habitum redi- priſtinum vellent facultatem contribuit. D-hinc imperator in partes Rumerici mõtis p- Voſegum tranſiit: ibíque piſcationi atque v-nationi quàm diu libuit indulſit, & filium L-thatium in Italiam direxit. Porrò autum- tempore in Theodonis villam conuenire g-neraliter ſuum populum præcepit: in quo l-co tres legati Sarracenorum, à tranſmari- venere partibus (quorum duo Sarraceni, -nus Chriſtianus fuit) afferentes ſuæ granc- munera patriæ, odorum ſcilicet diuerſa gen-ra & pannorum. Qui pace petita & accep- remiſſi ſunt. Affuit etiam & Berhardus, q- modo prædicto fugiendo ſe ſaluans, diu in- nibus Hiſpaniæ exulauerat. Is ergo imperat-rem adiens, modum ſe purgandi ab eo qu-rebat more Francis ſolito, ſcilicet crimen o- iicienti ſemet obiicere volens armíſque imp-cta diluere. Sed cùm accuſator (licet quæſitu-

Ablegatorũ & attonſorũ reuocatio.

Legatorum tranſmarinorum munera.

deeſſ

leeſſet, ceſſantibus armis, purgatio facta eſt uramentis. Præceperat porrò imperator, vt huic placito filius eius intereſſet Pipinus: ſed ille conuentui ſemet ſubtraxit: poſt placitum autem aduenit. Imperator autem volens ob hanc inobedientiam, plurimámque in eo caſtigare morum inſolentiam, ſecum eum morari iuſſit, & vſque natalem domini ſecum Aquiſgrani tenuit. Sed ille vltra ſuum ſe velle teneri grauatus, fugam capeſſit & inſcio patre in Aquitaniã conceſſit. Imperator verò in hybernis, vt cœperat, Aquiſgrani permanſit. *Pipini inſolentia.* *Pipini fuga.*

Hyemis ſanè rigore tranſacto & vernali ſucceſſu reducto, nuntiatum eſt imperatori quoſdam excitatos motus in Baioaria: ad quorum compreſſionem feſtinus abiit, ad Anſburgum vſque peruenit: inſurgentia ſedauit: continuo rediit: conuentúmque publicum Aurelianis fieri iuſſit: ibíque ſibi Pipinum occurrere mãdauit. Qui licet inuitus, occurrit. Sed conſiderans imperator quorundam malorum conſilia hominum, filij animos tam minis quàm promiſſionibus ad deteriora feſtinãtium peruertere, maximéque Berhardum verens (cuius conſilio vti tunc Pipinus dicebatur) qui & ipſe tunc in Aquitania morabatur, Ligeri tranſmeato cum commeatu ſuo, ad Iucuntiacum venit palatium in territorio Lemouico ſitum. Quo ventilata vtriuſque cauſa Berhardus quidem cùm inſimularetur infidelitatis, nec tamen vſque ad congreſſionem probator pro- *Baioariæ motus.* *al. Hausburg* *Berhardus imperatori ſuſpectus.*

Exautoratur Pipinus custo dia tenetur. cedere vellet, honoribus eſt priuatus: Pipinum verò propter morum correptionem prauorum, ſub cuſtodia priuata Treueros perduci iuſſit. Quò cùm duceretur, & indulgentius haberetur, à ſuis cuſtodiæ noctu ſubducitur: & vſque ad imperatoris ab Aquitania reditum, quaqua verſum valuit & voluit peruagatur. Et tunc quidem imperator inter filios ſuos Lotharium atque Carolum, quandam diuiſionem regni conſtituit. *Regni diuiſio* Quæ tamen ingruentibus impedimentis (quæ dicenda ſunt) pro voto minimè ceſſit: & opportuno tempore viſum eſt imperatori ab Aquitania ſecedere. Sed poſt paucum tempus, idem ad feſtum ſancti Martini populum conuocauit, filiúmque Pipinum fugientem, ad ſe quoquo modo reuocare voluit, ſed ille id refugiebat. *Hyems dura* Aſperrima hyemis incubuit inclementia, Primò quidem pluuiarum inundantia plurimarum, deinde humectationem terræ glaciali aſtringente rigore: quæ adeò noxia fuit vt ſubtritis pedibus equinis, rarus quiſque foret qui vectatione equorum vteretur. Fracto ergo multo exercitu laboris incommodo & improuiſo excurſu Aquitanorum ſubinde, & moleſtè ferente, ſtatuit imperator ad villam, cuius vocabulum eſt Reſtis, venire, ibíque Ligeris amne tranſmeato, in Franciam hyematum redire. Quod & fecit, licet minus honeſtè quàm decuit.

Filioru

Filiorum Ludouici in ipſum arma: Gregorij papæ in Franciam aduocatio & aduocationis cauſa: Iudith exilio: Ludouici captiuitate: indicta pœnitentia: inſignium & armorum exutione: De Ludouici beneuolis & armis à diuerſis pro eo ſumptis: de eiuſdem reſtitutione & vxoris reuerſione. Cap. XIIII.

HVmano porrò generi pacíque contrarius diabolus, nequaquam ab infeſtatione imeratoris feriabatur, ſed per ſatellitũ ſuorum erſutias, filios ſollicitabat: perſuadens illis uòd pater eos vltro perdere vellet, non conderantibus ꝙ qui mitior omnibus eſſet exteris, immanis non poterat effici ſuis. Sed quia orrũpũt mores bonos colloquia mala, & laidum etiam duritiam mollis aquæ guttula ſæius illiſa terebrare ſolet, tandem ad id ventũ t, vt filios imperatoris in vnum cum copiis uibus poterãt & coire facerent, Gregoriúmue papam aduocarent, ſub ornatu quaſi qui atri ſolus filios reconciliare deberet, vt poſt.rei tamen veritas poſt claruit. Imperator è ontrariò, menſe Maio Vvarmatiam venit cum lida manu: ibíque quid agendum ſibi foret u deliberauit. Miſſiſque deſtinatis, Bernardo ilicet epiſcopo cum reliquis, filios hortabar ad ſe redeundum. Sed & papam Romanæ dis conueniebat, ſi more præceſſorum aderat orum, cur tantas necteret moras non ſibi oc-

Filiorum in patrem arma

Gregorij papæ in Franciã aduocatio.

currendo? Cùm verò rumor vſquequaque dif-
fuſus, ſereret de cæteris quod verum erat, de
papa verò Romano quòd ideò adeſſet, vt tam
imperatorem quàm epiſcopos excommunica-
tionis irretire vellet vĩculis, ſi qui inobediẽte
eſſent ſuæ, filiorúmque imperatoris voluntati
parũ quid ſurripuit epiſcopis, imperatoris pre-
ſumptio audaciæ, aſſerentibus nullo modò ſe
velle eius voluntati ſuccumbere: ſed ſi excom-
municaturus adueniret, excommunicatus abi-
ret, cùm aliter ſe habeat antiquorum auctori-
tas canonum. Tandem ergo ventum eſt, in fe-
ſtiuitate ſancti præcurſoris Chriſti Ioannis, i
locum qui ab eo quod ibi geſtũ eſt perpetu
eſt ignominia nominis notatus, vt vocetur cã-
pus mentitus: Quia enim ij qui fidem impera-
tori promittebant mentiti ſunt, locus in qu
id contigit, teſtis nequitiæ in ſuo nomine re-
manſit. Cùm autem haud procul inde aciebu
ordinatis conſiſterent, iamiámque ruendũ i
arma putaretur, nunciatum eſt imperatori ad-
uenire papam Romanum. Quem veniẽtem, i
ipſa acie imperator conſiſtens ſuſcepit, lic
indecentius quàm debuit: imputãs ei, quòd ij
ſe ſibi talem ſuſceptionem præparauerit, q
inuſitato modo ad ſe venerit. Ductus autẽ p
pa in habitationem caſtrẽſem multis aſſerti-
nibus perdocuit ſe tantum iter non ob aliu
ſuſcepiſſe, niſi quia dicebatur quòd in exorab
li contra filios diſcordia laboraret: ideóque
cem in vtranque partem ſerere velle. Aud
ve

Nota de regis excõmunicatione.

Campus mendacij.

Aduẽtus papæ cauſa.

verò parte imperatoris, manſit cũ eo aliquot
liebus. Remiſſus autem ab imperatore ad fi-
ios, vt pacem mutuam necteret: cum penè o-
nnis populus, partim donis abſtractus, partim
promiſſis illectus, partim minis territus, ad
eos populúmque cum eis conſiſtentem more
orrentis deflueret, nequaquam, vt fuerat iuſ-
us, eſt redire permiſſus. Tot ergo copiis inibi
dductis, & imperatori ſubductis, adeò defe-
tio in dies inualuit, vt in feſtiuitate ſancti Pau
i plebei contra imperatorem, adulando filios
ius, irruptionem facere minarentur. Quibus
mperator viribus obniti non valens, filiis mã-
auit ne ſe populari exponerent direptioni:
Qui remandant, vt caſtris relictis ad ſe veniat:
e autem maturrimè obuiam ipſi proceſſuros.
Quibus altrinſecus ſibimet occurrentibus, im-
erator filios admonuit equis deſilientes & ſi-
i occurrentes, vt promiſſionis ſuæ memores,
am ſibi quàm filio & vxori illibata quæ olim
romiſerant conſeruarent. Quos congruè re-
pondentes oſculatus eſt, & ad caſtra illorum
ſt profectus. Quò peruenienti vxor ſubduci-
ur, & ad Ludouici tabernacula cõuertitur, ip-
um verò Lotharius ad ſua cum Carolo ad-
nodum puero deduxit, & cum pauciſſimis in
apilione ad hoc deputato conſiſtere fecit.
Præter hæc autem, iam populo iuramentis ob-
tricto imperium inter fratres terna ſectione
artitur, Vxor patris à Ludouico rege recepta,
xilio iterum deportatur in ciuitatem Italiæ

Patris filiorúmque occurſus.

Iudith abducitur.

Ludouicus cuſtoditur.

Imperium diuiditur.

Iudith exulat

Tartonam. Gregorius papa talia cernens, cum maximo mœrore Romam regreditur: & duorum fratrum, Pipinus in Aquitaniam, Ludouicus in Baioariam reuertitur. Porrò Lothari' patre aſſumpto, & ſeorſum cum deputatis equitante atque ptiuatim manente, in Merlegium villam deuenit: ibíque prout libuit commorans, & quæ viſa ſunt ordinans, ac populũ abſoluens, ſed & cõuentum populo Compendij indicens, Voſagum per Mauri monaſterii tranſiit, & Mediomatricum (qui alio nomin Metti vocantur) peruenit. Qua vrbe relicta Viridunum appulit, & Sueſſionum vrbẽ adiit Ibíque in monaſterio ſancti Medardi patren ſub arcta cuſtodia eſſe præcepit: & Carol Prunnæ commendato, nec tamen attonſo, ipſ venationi inſtitit: donec autumni tempore, i eſt Kalend. Octob. ſicut conſtitutum erat, patrem ſecum ducens Compendium venit. Ibíque conſiſtenti, legatio Conſtantinopolitani imperatoris, Marcus archiepiſcopus Epheſi & Protoſpatharius imperatoris, ad patrẽ miſſa occurrit: munera ſibi deputata obtulit: patri miſſa ſubtraxit. Quam ille, licet ad patrem miſſa ad ſe tamẽ venientem ſuſcepit, audiuit: tragœdiamque reportantem, penè inauditam, remiſit. In eodem conuentu cùm mult inſimularentur deuotionis in filium, quidan verbis ſimplicibus, quidam iuramentis obiecta diluerunt. Miſeratio tamen huiuſcemoc rei & talis rerum permutatio, exceptis aucto ribu

Ludouicus ſub cuſtodia tenetur.

Legatio Conſtantinopol.

Tragica materia.

bus, omnes habebat, vnde verentes, ſceleris
onſpiratores inauditi, ne verſa vice retrolapſa
errentur quæ geſta erant, callido (vt ſibi vi-
um eſt) cum aliquibus epiſcoporum vtuntur
rgumento, vt pro his de quibus iam pœnitu-
inem geſſerat imperator, iterum publica pœ- *Ludouico iterum pœnitentia inducitur.*
itentia, armis depoſitis irreuocabiliter quo-
āmodo eccleſiæ ſatisfacere iudicaretur: cùm
e forenſes quidem leges contra vnam culpā
emel commiſſam, bis inueniant vindictam:
c noſtra lex habeat, non iudicare deum bis in
lipſum. Cui iudicio pauci contradixere: plu-
es aſſenſum præbuere: maxima pars (vt aſſo-
et in talibus) ne primores offenderent, ver-
otenus conſenſêre. Adiudicatum ergo eum
bſentem & inauditum, nec confitentem, ne-
ue conuictum, ante corpus ſancti Medardi
onfeſſoris & ſancti Sebaſtiani martyris ar- *Arma deponit.*
na deponere, & ante altare ponere cogunt:
ulláque indutum veſte, adhibita magna cu-
todia, ſub tectum quoddam retrudunt. Exple-
o hoc negotio, feſto ſancti Martini populus
icētia accepta, pro talib⁹ geſtis mœſt⁹ ad pro-
ria reuertitur. Lotharius autem patrem ſuū
ecum ducens, Aquaſgrani hyematum regre-
litur. Intra huius hyemis durationem, gre-
atim populi tam Franciæ quàm Burgundiæ,
ecnon & Aquitaniæ ſed & Germaniæ coe-
ntes, calamitoſis querelis de imperatoris *Populi querela.*
nfortunio querebantur: & quidam in Fran-
iā Eggebardus comes & Vvillelmus Comes *al. Eggardus*

ſtabuli, quos poterant ſibi in vnione volun-
tatis de reſtituendo imperatore coadunabant
A Germania porrò Hugo abbas in Aquitani
miſſus à Ludouico, & ab eis qui illuc confu-
gerant (à Drogone ſcilicet epiſcopo & reli-
quis) Pipinum in hoc ipſum inſtigabat. Porrò
Berhardus & * Vvarinus in Burgundia conſi-
ſtentem populum ſuaſionibus accendebant
promiſsionibus alliciebant, iuramentis aſtrin-
gebant, & in vnum velle fœderabant. Hyem
autem exacta & vere iam roſeam faciem præ-
tendente, Lotharius patre aſſumpto per pa-
gum Haſbamenſem iter arripuit, & Parrhiſio-
rum vrbem petiit: vbi obuiam ſibi fore cun-
ctos fideles præcepit. Cui Eggebardus come
& alij alius pagi proceres, cum magna coact
manu, obuiam pro liberatione imperatori
pugnaturi, proceſſerunt: Perueniſſetque re
ad effectum, niſi piiſſimus imperator cauen
& multorũ periculum ſimul & proprium, a
hoc incepto, præcepto & obteſtatione eo
inhibuiſſet. Tandem ergo peruentum eſt a
monaſterium ſancti Dionyſij martyris. Pipi-
nus verò ab Aquitania cum maxima manu ex-
iens, & ad Sequanam vſque veniẽs, cum pon-
tes deſtructi nauéſq; alto demerſæ trãſitũ pro-
hibuiſſent, ſubſtitit. Porrò Vvarinus & Berha
dus comites, plurimis ſociorum ex Burgundi
partibus coactis, ad Maternam fluuium vſqu
peruenerũt, & ibi partim atrocitate atq; intẽ-
periè aëri

Ludouico fauente.

** Guarinus aut Vverinus*

Armati pro imperatore.

erie aeris retardati, partim pro colligēdis ſo-
iis ſuſpenſi,in villa Bonogilo & iis quæ circū-
acent prædiis aliquot conſedere diebus. In-
tabat ſanè ſanctæ quadrageſimæ tempus: Cu-
us hebdomada prima, feria quinta, miſſi ſunt
ab illis legati, Rebaldus abbas & Gautſelmus
comes, ad Lotharium filium imperatoris, po-
ſtulantes vt eis abſolutus cuſtodiæ vinculis im-
perator redderetur. Quorum ſi pareret poſtu-
lationi, ipſi quoque ei, cauſa apud patrem ſa-
lutis & honoris, olim diſpoſiti forent: Sin ali-
ter, etiam ſi neceſſe eſſet cum ſui periculo eum
requiſituri, & reſiſtentibus ſibi in hac re, cum
armis deo iudice eſſent obuiaturi. Sane huic
mandato reſpondet Lotharius filius impera-
toris, nullum mortaliū plus ſe vel compati pa-
ternæ calamitati, vel congaudere proſperitati:
nec debere ſibi imputari culpam ſenioratus ſi-
bi ablati, cum ipſi eum deſtituiſſent ac prodi-
diſſent: atque carceralem næuum iure ſibi in-
hiberi, cùm conſtaret hoc actum iudicio epi- *ali. Patri in-*
ſcopali. Cum hac ergo ſatisfactione, prædicti *hiberi.*
remiſſi ſunt legati ad eos qui ſe miſerāt: & præ-
cepit vt Warinus comes, & Odo, necnon &
Fulgo, & Hugo abbates, ad ſe venirent: quate-
nus cum eis deliberaretur, quomodo petitio
eorum impleri poſſet. Præcepit etiam iiſdem
Lotharius, vt miſſi ſibi in craſtinum dirigeren-
tur, qui tempus aduentus prædictorum ab eo
cognoſcerent virorum, & ſic ad condictam
diē ſibi occurrerēt, de cauſa ſupradicta tracta-

turi. Etenim mutato conſilio, cum his qui eius fauore ducebantur relicto patre in monaſterio ſancti Dionyſij, ipſe Burgundiam petiit: Viĕnam vſque peruenit: ibidémque ſtatiua facere delegit. At verò ii qui cum imperatore remanſerant, eum ad recipiendas imperatorias hortabãtur infulas. Sed imperator quanquam modo quo prædictum eſt eccleſiæ eliminatus cõmunione, nequaquã tamen præpropere voluit acquieſcere ſententiæ. Sed dominica quæ in craſtinum aduenit, in eccleſia ſancti Dionyſij, epiſcopali miniſterio voluit reconciliari: & per manus epiſcoporum armis cõſenſit accingi. In qua re tanta exultatio excreuit populi, vt etiam ipſa elementa viderentur & iniuriam patienti compati, & releuato congratulari. Etenim vſque ad illud tempus tanta incubuerat procellarum vis, pluuiarúmque vehementia, vt extra ſolitum, aquarum ſuperexcreſceret abũdantia, flatúſque ventorum imperuiabiles redderet fluminum alueos. Sed in illius abſolutione ita quodammodo coniuraſſe viſa ſunt elementa, vt mox & venti ſæuientes miteſcerent, & cœli facies in antiquam & multo tempore inuiſam, ſerenitatem rediret. Imperator ergo ab eo loco iter cœpit: ſed nequaqum filium perſequi abeuntem, licet multis hortantibus, voluit. Inde ergo Namtogilum, ac poſt venit Cariſiacum villam regiam: vbi conſiſtens opperiebatur filium Pipinum, & eos qui trãs Maternam reſidebãt: Sed & eos qui trans Rhenũ, ad Lu-

Ludouicus reſtituitur priſtinæ dignitati.

Auræ mutatio.

d Ludouicum filium eius confugium fecerāt: ed & ipſum filium, qui ad eũ veniebat, Ludo- icum. Quò coſiſtenti medio quadrageſimæ empore, arridente etiam lætitia ipſius diei & fficij, & hortante cantilena eccleſiaſtica ac di- ente, Lætare Hieruſalem, & diem feſtum agi- e omnes qui diligitis eam, maxima multitu- lo fidelium ſuorum ibidem occurrit, congra- ulans lætitiæ communi. Quos imperator be- ignè ſuſcipiẽs, & pro fidei integritate gratias gens, Pipinum quidem filium in Aquitaniam um lætitia dimiſit, cæteros autem ad loca ſibi ongrua redire lætus permiſit. Ipſe autem A- uaſgrani peruenit: ibíque Iudith Auguſtam, *Iudith reuerſio.* b Italia reducẽtibus Rataldo epiſcopo & Bo- ifacio: ſed & Pipinum recepit filium. Porrò arolum iamdudum ſecum habebat.

De Neuſtriæ. i. Nortmanniæ incubatoribus: & clade quam imperatoriis militibus cum Odonis cæde intulerunt: de Cabilloni munitione: obſidione, deditione, direptione, flagratione, & baſilicæ ſancti Georgij miraculoſa conſeruatiane: Procerum capitali ſupplicio. Gerbergæ ſubmerſione: Lotharij deditione & Ludouici pietatis & iuſtitiæ operibus.

Cap. XV.

IBidem paſchæ ſolennitatem cùm ſolita de- uotione peregit: poſt cuius celebritatem, per Ardennam ſyluam venatione ſeſe exercuit: &

poſt ſanctæ Pentecoſtes feſtiuitatem, in partes Romerici montis venationi atque piſcationi operam dedit. Sanè recedente filio imperatoris Lothario à patre, & in partes prædictas abeunte, remanſerāt in Neuſtriæ partibus Lambertus comes & Matfridus, cæteríq; quāplurimi qui eaſdem partes propria vi tenere nitebantur. Quam rem ægre ferentes Odo comes & alij multi imperatoris fauentes partibus, contra eos arma corripiunt: eóſque pellere illis nitebantur locis, aut certe cum eis congredi. Quæ res cum ſegnius quàm decuit administraretur, & minus cautè circunſpiceretur, nō minimam eis intulit calamitatem. Dum enim ex inſperato illis hoſtes ſuperuenerunt, illi autem minori quàm res poſtulabat cautela vterentur, inſiſtentibus terga hoſtibus nudauerunt: ibíque & ipſe Odo, cum fratre interiit Vuillelmo, plurimíſque aliis: cæteri ſalutem in fugæ ſubſidio poſuerūt. Quo negotio peracto, hij qui victoria potiti ſunt, cùm neque ibi conſiſtere poſſe ſatis tutum videretur, neque Lothario ſe iungere valerent, verentes ne aut ibi conſiſtētibus imperator ſuperueniret, aut certè ad ſuos properantibus in itinere obuiaret, ad Lotharium quantocyus mittunt, vt eis ſuppetias ferret, quos tāti diſcriminis circumuallaret metus. Qui audito eorum periculo & rebus geſtis, eis deliberauit ſuccurrere.

Neuſtriæ quæ nunc Nortmannia eſt occupatores.

Odonis cædes

Qua tempeſtate Vuarinus comes, cum plurimis ſociis, caſtrum Cabillonū vtcunque communi

Cabillonum munitur.

nuniuit: vt ſi quid ab aduerſariarum partium ſtudioſis moliretur noui, ſibi ſuíſque foret receptaculo, ac munitioni. Quod cùm compertum Lothario foret, improuiſus illuc aduenire diſpoſuit: quod tamen facere nequiuit. Aduenit tamen, & oppidum circundedit: quæ verò in circuitu ciuitatis erant, incendio conſumpta ſunt. Pugnatum eſt acriter diebus quinque, & tandem ad deditionem primùm vrbs recepta eſt, poſtea autem, verſa vice, crudelium more victorum, primò quidem direptionibus eccleſiæ vaſtatæ, theſauri deprædati, & communes ſunt direptæ copiæ. Ad vltimum verò ciuitas voraci depaſta eſt incendio: præter vnam baſilicam paruam, quæ ſtupendo miraculo, cum hincinde cincta fuerit ſæuientibus & lambentibus flammis, tamen nõ potuit aduri. Fuit autem conſecrata deo, in honorem beati Georgij martyris. Nec tamen Lotharij voluntas fuit vt ciuitas ſuccenderetur. Adclamatione porrò militari, poſt captam vrbem Gozſelinus comes, itémque Samila comes, necnõ & Madallemus vaſſallus dominicus, capite plexi ſunt. Sed & Gerberga, filia quondam Vvillelmi comitis, tanquam venefica aquis præfocata eſt. Quæ dum geruntur, imperator cum filio Ludouico Lingonum ciuitatẽ aduenerat: in qua vrbe huiuſcemodi ſuſcepit nuntium, qui eum valde reddidit mœſtum: & Lotharius quidem eius filius, à Cabillono iter ſuſcepit ad Auguſtidunum: indéque Aurelianam peruenit ad

Pugna acris.
Cabillonum diditur.
Diripitur.
Incenditur.
Miraculum de baſilica B. Georgij.
Proceres capite plexi.
Cerberga merſa.
Lotharij profectio.

vrbem: deinde in pagum Cenomannicum, in villam cuius vocabulum eſt Matualis, deuenit. At imperator cum ſuis, maximíſque copiis, ſimul & Ludouico filio, eum proſequitur. Quo audito, Lotharius iámque receptis ſuis non multo interuallo à patre caſtra fixit: ibíq; quatuor diebus legatis intercurrentibus moratum eſt. Quarta ſanè nocte, Lotharius cum ſuis omnibus referre pedē in poſteriora cœpit. Cōtra quem pater imperator compendioſo itinere obambulabat, vſquequo peruentum eſt ad fluuium Ligerim prope caſtrum Bleſenſe, quo Ciza fluui9 Ligeri cōfluit. Quò poſitis hincinde caſtris, occurrit etiam patri Pipinus filius cum quanto potuit apparatu militari. Fractus ergo viribus Lotharius, ſupplex ad patrem venit. Quem ille coërcitum verbis, & obligatum tam ipſum quàm proceres eius, quibus voluit ſacramentis, in Italiam remiſit: oppilatis anguſtiis itinerum quæ in Italiam tranſmittunt, ne quis tranſire poſſet ſine licentia cuſtodientium. Quibus peractis, Aurelianos vſq; cum filio peruenit Ludouico: ibíq; tam filio, quàm aliis, reditu ad propria indulto, Parrhiſios ipſe venit. Habuit autem eo tempore, circa feſtum ſancti Martini, conuentum generalem in Attiniaco palatio: vbi cùm multa perperam molita purgare decreuiſſet tā in eccleſiaſticis quàm in publicis rebus, tum præcipuè fuerunt iſta. mandauit filio Pipino per Hermoldum abbatem, res eccleſiaſticas quæ in regno eius erāt

Pipini aduētus.

Lotharius ſupplex in Italiam remittitur.

Ludouici pietatis & iuſtitiæ ſtudia.

qua

quas vel ipſe ſuis attribuerat, vel ipſi ſibi præripuerant, abſque cunctatione eccleſiis reſtitui. Legatos etiam per ciuitates & monaſteria tranſmiſit, ſtatúmque eccleſiaſticum penè collapſum, in antiquum ſtatum erigi iuſſit. Itémque præcepit vt nuntij per ſingulos comitatus irent, qui immanitatem prædonum atque latronum qua inaudita emerſerant, cohiberent: & vbi eorum maior vis incubuerat, etiam eorum comites vicinos, & epiſcoporum homines, ad tales euincendos & proterendos ſibi aſciſcerent: & de his ſingulis, ſibi in proximo placito generali, Warmatiā renuntiarēt: quod futurum tranſacta hyeme, & ſuadente vernali gratia, indixit. Tranſegit ergo imperator maximam partem hyberni temporis Aquiſgrani. Indéque profectus eſt ad Theodonis villam, ante natalem domini: quam feſtiuitatem Mettis cum ſuo fratre Drogone celebrauit.

De Ebonis epiſcopi degradatione: & Agoberti archiepiſcopi depoſitione: & plenaria Ludouici imperatoris reſtitutione: & cum vxore ac Vvula reconciliatione: eiuſque pia in filium Lotharium vt à ſpoliatione eccleſiæ deſiſteret dehortatione: & procerum Lotharij per peſtem abſumptione. Cap. XVI.

SAnè ſolēnitatem purificationis ſanctæ Mariæ, in eadem Theodonis villa agendā conſtituit: vbi etiam populus, cui præceptum fue-

rat,occurrit. Quo conſiſtens, contra quoſdam epiſcopos de ſui deiectione conquerebatur. Sed cùm quidam in Italiam confugiſſent, quidam vocati obedire noluiſſent, ſolus Ebo eorum qui impetebantur affuit. Qui cùm rationis reddendæ cauſa, ſuper talibus vrgeretur, cauſabàtur ſe ſolùm, relictis omnibus in quorum præſentia hæc facta fuerant, vrgeri. At verò cùm cæteri epiſcopi obtenderent neceſſitatem præſentiæ, excuſarent autem voluntatem innocentiæ, idem Ebo, tandem moleſtè ferens talibus extædiari, conſilio petito aliquorum epiſcoporum, ipſe in ſe quãdam confeſſionem prædicauit, confimauítque ſe & indignum ſacerdotio, & inreuocabiliter eo abſtinere iudicauit: Quod & epiſcopis, & per eos imperatori, contradidit. Quo facto Agobertus Lugdunenſis epiſcopus, qui euocatus ad ſatisfactionem venire diſtulit, cùm ter eſſet euocatus, ab eccleſię ſemotus eſt pręſulatu: cæteris vt diximus in Italiam fugientibus. Sequenti verò dominica quæ ſacræ quadrageſimæ initium præcedebat, in Mettenſem ciuitatem dominus imperator, ſed & epiſcopi, necnon & populus vniuerſalis illius conuentus, venit, & inter miſſarum celebrationem, ſeptem archiepiſcopi ſeptem reconciliationis eccleſiaſticæ orationes ſuper eum cecinerũt: atque omnes populi, hoc viſo, pro plenaria reſtitutione imperatoris, multas deo gratias reddiderunt. Pòſt que omnia Theodonis villã tam dominus imperatoris

Ebo ſacerdotio abit.

Agobertus in ordinem redigitur.

Ludouicus eccleſiæ recõciliatur.

peratot, quàm qui eius populus erant, reuerſi ſunt:& dominico ſacro quadrageſimæ tempore inchoante, vnumquenque ad propria redire præcepit. Ipſe autem quadrageſimæ tempus ibidem exegit:ſed & paſchæ ſolẽnitatem Mettis celebrauit.

Poſt ſolennitatẽ porrò paſchalem atque penthecoſtes venerabilem diem, ciuitatẽ Vangionum (quæ nuc Watmatia vocatur) ſecundũ cõdictum, ad celebrandum conuentum generalem, adiit: vbi ei etiam filius Pipinus occurrit: nec Ludouicus alter ei filius defuit. More autem ſuo, imperator nequaquã conuentũ iſtum à publica vtilitate vacare paſſus eſt: diligenter namque in eo examinare ſtuduit, quid quique legatorum in diuerſas partes directi egerint. Et quia aliqui comitum in reprehenſione & exterminatione latronum ſegnes reperti ſunt, diuerſis ſententiis eorum ſegnitiem, condigna inuectione, caſtigauit: filióſque opprimentes bonos, & quos meritò ab oppreſſione releuarent, corripiẽs interminatus eſt etiam ſeueriorem in eos ſe libraturum ſententiam, qui huic admonitioni non eſſent obtemperaturi. Cúmque ab hoc placito populum dimitteret, & ſequens in Theodonis villa poſt Paſcha conſtituiſſet, ad hyemandũ Aquaſgrani ſe cõtulit: filióque ſuo Lothario mãdauit, ut nobiles quoſque ſuorum ad eundẽ locum dirigeret: quatenus reconciliationis mutuæ inter ſe & illũ, ratio inueſtigaretur. Auguſta Iudith cùm conſi-

Vangiones nunc ſunt Vvarmatij.

Eius filius.

Verbalis animaduerſio in oppreſſores bonorum ac diſſimulatores.

liariis imperatoris, cognito quòd valetudo bo-na(vt videbatur) imperatoris corpus mox deſtitueret, & mors ingrueret, & ſibi & Carolo filio periculum immineret, niſi aliquem fratrũ ſibi aſciſcerent, coniectantéſque nullum filiorum imperatoris tam cõuenientem huic rei ſicut Lotharium, hortati ſunt imperarorẽ, vt ad eum nuntios pacificos mitteret, & ad hoc ipſum inuitaret, Qui vt paci ſemper ſtudens, ſempérque dilector pacis atque amator vnitatis, quærebat non modo filios, ſed & inimicos ſibi charitate vniri, libenter aſſenſus eſt. In condicta porrò villa, & in tempore præfinito, affuere miſſi à filio quos ipſe præcepit plurimi: inter quos etiam Wala primus affuit. Cauſa autem prædicta ventilata, atque ad calcem perducta imperator cum coniuge rocõciliari voluit: primùm ipſi Walæ dimiſſis quæcunque in eum commiſerat delictis, multa alacritate & benignitate cordis, mandauit per eum & cęteros filio miſſos, vt quãtocyus veniret: Quod ſi faceret, conſultiſſimè ſibi futurum ſciret. Qui redierũt, & filio rem retulerunt. Sed ne mandatum imperatoris ad effectum perduceretur morbus febríſque interceſſit: & Vvalam quidem rebus humanis abduxit, Lotharium verò lectulo deiiciens, maximo tempore languere fecit. Imperator verò clementiſſimus natura vt filium aduerſa valetudine correptũ audiuit per nuntios fideliſſimos (ſcilicet Hugonem fratrem ſuum, ſed & Adalgarium comitẽ) eum

Reconciliatio Ludouici cum coniuge.

Vvala.

Vvalæ mors.

viſita

viſitauit, atque eius omnia incommoda reſcire ſtuduit: imitatus videlicet beatum Dauid, qui multis inuectionibus laceſſitus à filio, mortem tamen eius ægerrimè tulit. At verò poſtquam deſæuiente languore conualuit, nunciatum eſt imperatori de eo, quòd conditiones ſacramẽtorum dudum promiſſas irrumperet: maximéque eccleſiam ſancti Petri, quam tam auus eius Pipinus quàm pater ei⁹ Carolus, necnon & ipſe in tutelam ſuſceperant, homines eius crudeliſſima clade vexarent. Quæ res animum illius mitiſſimum adeò exaſperauit, vt quodammodo extraordinariè, vt videbatur, legatos dirigeret: nullum penè ad tantum iter conficiendum ſpatiũ tribuens, miſit ad Lotharium, commonens, nè talia fieri permitteret: monens vt memor eſſet, quod quando ei regnum Italiæ donauit, etiam curam ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſimul cõmiſit: & quam ab aduerſariis defenſandam ſuſceperat, nequaquam à ſuis diripi permitteret: Commonẽs etiam ſacramentorum ab eo nuper promiſſorũ, ne forte obliuiſcens aut paruipendens, diuinitatem offenderet: quod ſibi non impunè futurum nõ ignoraret: Simul & iubens parare ſibi ſtipendiarias annonas ſtatiuáſque congruas, per omne iter quod Romam trãſmittit: dicebat enim ſe limina beatorum apoſtolorum inuiſere velle. Quod ne fieret, irruptio Nordmannorũ in Friſiam impediuit. Ad quorum inſolentiam comprimendam pergens, miſit ad Lotharium

Lotharium præmonet pater.

Fulconem abbatem & Richardum comitem, necnon & Adrebaldum abbatem: Quorum Fulco & Richardus reſponſum ſibi ab Lothario referrent, Adrebaldus porrò Romam pergeret, Gregorium papam de neceſſariis conſulturus, & voluntatem imperatoris cæteráque ſibi iniuncta perlaturus. Sed Lotharius de his conuentus, necnon & de rebus quorūdam eccleſiarum ablatis quę in Italia ſunt, quibuſdam annuit, quædam ſe non poſſe ſeruare reſpondit: & Fulco quidem atque Richardus imperatori à Friſia, poſt fugam Nordmannorum, reuertenti talia nunciant in Franconofurd palatio: vbi ipſe autumnalem exercēs venationem, hyematum Aquaſgrani ſeſe conuertit. At verò Adrebaldus Romā (vt iuſſum ſibi fuerat) peruenit: Gregorium papam ægrotantem repperit, & maximè fluxu ſanguinis: qui licet ſenſim, continuè tamen ex naribus effluebat. Sed tanta animi alacritate & gaudio, ad verba imperatoris, & compaſſionem eius recreatus eſt, vt profiteretur ſe penè incommoditatis propria oblitum. Itaque & miſſum ad ſe opulentiſſimè curauit apud ſe conſiſtentem, & ditiſſimè munerauit recedentem: mittens cùm eo duos episcopos, Petrum Centumcellenſis vrbis, & Georgium regionarium Romanæ vrbis ſimu episcopum. Lotharius porrò vt audiuit memoratorum epiſcoporum ad dominum imperatorem aduentum, miſit Leonem (qui tum apud illum magni loci habebatur) Bononiam qu

qui magno intentato terrore, vltrà progredi epiſcopos prohibuit. Adrebaldus tamen, epiſtolam imperatori deſtinatam ab eis occultè ſuſcepit: & cuidam ſuorum, ſub obtentu mendici, quouſque Alpes tranſiret, ferendam commiſit: ac poſt imperatori porrexit. Ea tempeſtate quanta lues mortalis, populum qui Lothariũ ſecuti ſunt inuaſerit, mirabile eſt dictu: in breui enim, id eſt à Kal. Septembribus vſq; ad feſtũ S. Martini, hi primores eius vita exceſſerunt, Ieſſe olim Ambianenſis epiſcopus, Helias Trecaſſinæ vrbis epiſcopus, Walo Corbiẽſis monaſterij abbas, Matfridus, Hugo, Lãberus, Godefridus itemq; fili⁹ eius Godefrid⁹. Agũbertus comes Pertenſis, Borgaretus quondã præfectus venatoribus regalibus. Sed & Richardus vix euaſit: Nam pòſt nõ multũ & ipſe moritur. Hi enim erant, quorum deceſſu dicebatur Francia nobilitate orbata, fortitudine (quaſi neruis ſuccisis) euirata, prudentia (his abeuntibus) euacuata. Sed illis ſubrutis, oſtendit deus quàm ſalubre, quàm laudabile, ſit obſeruari quod ex ore eius probatur procedere, Non glorietur (inquiens) ſapiens in ſapientia, nec fortis in fortitudine ſua, nec diues in diuitiis ſuis. Sed & imperatoris animum quis mitetur dignè, quanta hunc temperantia diuina gubernauerit clementia. Etenim hoc ſuſcepto nuntio nihil in ſe exultauit, nec morte inimicorum lætatus eſt, ſed pugno pectore tonſo, lacrymiſque oculis oppletis, deum illis propi-

Peſtis acerba. *Procerum mors.*

tiùm fieri cùm ingenti gemitu precatus eſt
Hoc eodem tempore Britonum impetus e
motus: ſed tam facile conquieuit, quàm impe
rator in eum ſpem poſuit: cui veraciſſimè dic
tur, Subeſt enim tibi domine cũ volueris poſſe

De reſtitutis eccleſiæ per Pipinum per eundem ablatis: de Lugdunenſis & Viennenſis epiſcoporum diſceptatione: de cauſa Gothica nomine Berhardi & Beringarij agitata: De diri cometæ apparitione: & prudenti Ludouici regis ſuper eo reſponſione: de Caroli filij Ludouici ex Iudith inſignibus & Neuſtriæ adeptione: Berhardi accuſatione peculatus: De altero comite: & Pipini obitu.

Cap. XVII.

IN ipſis etiam diebus in quibus purificati
beatiſſimæ ſemper virginis Mariæ celebr
tur, conuentus quidam magnus, ſed præcipu
epiſcoporũ, Aquaſgrani conuenit: in quo cù
de aliis vtilitatibus eccleſiæ neceſſariis, tu
præcipuè de his rebus queſtum eſt quas Pip
nus & ſui multis intulerunt eccleſiis. Nam Hi
duinus ibi affuit abbas vtpote ſacri capell
nus palatij, conquerens de quibuſdam prædi
pertinentibus ad eccleſiam ſancti Parrhiſie
ſis Germani, ſitis in Aquitania, quæ Pipin
rex eidem abſtulerat eccleſiæ. Ob quam re
imperialis auctoritatis commonitorium,
communis ordinatur cõſilii: quibus comm
neretur Pipinus & ſui, cum quanto ſui peric

Pipinus eccleſiæ ablata reddit.

lo r

o res eccleſiaſticas peruaſerint. Quæ res pro-
ſperum ſuſcepit exitum. Nam Pipinus monita
ij patris ſanctorúmque virorum libenter ſu-
cipiens, obedienter paruit: & omnia inuaſa
eſtitui, etiam per annuli ſui ſcripto impreſſio-
em, huiuſmodi conſtituit. Pipinus gratia Dei
ex Aquitanorum: Si locis venerabilibus deó-
ue dedicatis opem ferimus, eorúmque ſynce-
iſſimis famulatoribus congrua beneficia præ-
tamus, atque ab intrinſeca incurſione & in-
uietudine regali auctoritate eos immunes ef-
icimus, id nobis & ad mortalem vitam tẽpo-
aliter tranſigendam, & ad æternã feliciter ca-
iendam profuturum aliquãdo credimus. No-
erit itaque, ſagacitas ſeu vtilitas fidelium no-
trorum tam præſentiũ quam & futurorũ, quia
dierunt nos monachi ſancti Germani eximij
õfeſſoris iuxta Parriſius ciuitatẽ, quibus præ-
ſt Hilduinus venerabilis abba, & humiliter
eprecati ſunt manſuetudinẽ culminis noſtri,
t villas eiuſdem Eccleſiæ ſancti Germani quæ
nfrà ditionen regni noſtri conſiſtunt, quarum
æc ſunt vocabula, Vernogilus, Cixiacus, Lixi-
iacus, Noueridus, Caſiliacꝰ, Quinciacus, Vil-
a Buſlana, cum omnibus appendentiis earum,
uas partim piæ ſanctæque memorię dominus
c auus noſter Karolus inuictiſſimus Auguſtus
n ſua eleemoſyna eidẽ reddidit Eccleſiæ, par-
im in proceſſu temporũ dominus & genitor
oſter Hludouicus ſereniſſimus imperator eiſ-
em fratribus perpetualiter confirmauit, & ad

ſtipendia eorundem monachorũ in integrum deputauit, Nos quoque ob amorẽ & honorem Chriſti ſimiliter per noſtrum præceptum eaſdem confirmaremus villas, vt eorum ſumptibus ac ſtipendiis per noſtram inde confirmationem deſeruirent. Nos verò eorũ petitionĩ, ob diuini cult⁹ amorẽ, & animæ noſtræ ſalutẽ, libenter annuimus, & hoc noſtræ regiæ poteſtatis pręceptum fieri decreuimus. Per quod & ſtatuimus, & perpetuò manſurũ fore domino adiuuãte volumus, vt eædem villæ cum omnibus ad eas iuſtè legaliterq́; pertinentibus vel aſpicientibus, in aui noſtri & genitoris necnon & noſtra eleemoſyna, in vſus vel ſtipẽdia memoratæ eccleſiæ monachorũ tam præſentium quam & futurorũ confirmatæ permaneant. Ita videlicet vt abſq; vllius, cuiuſlibet ordinis vel poteſtatis, in regno noſtro degẽtis inquietudine & præiudicio, ſub eorũ dominio, diſponẽte & ordinante ipſius eccleſiæ abbate, omni tẽpore teneant atq; poſſideãt: quatenus cum cæteris rebus ſibi deputatis huius noſtri beneficij iuuamine ſuffragati, liberius & expeditius omnipotentis Dei miſericordiã pro memorato auo & genitore noſtro, necnõ & nobis, cõiuge, proleq́; totiuſq́, regni ſtatu iugiter exorẽt. Illud etiã ad cumulũ mercedis noſtræ pertinere non ambigimus vt eaſdẽ villas ſub tuitionis noſtræ immunitate conſiſtere faceremus. Quapropter pręcipimus atq; iubem⁹ vt null⁹ iudex public⁹, vel quilibet ex iudiciaria poteſtate, aut vllus ex fidelibus noſtris tã præſentibus quã & futuris,

in eaſdē villas vel in eadē loca quæ eis iuſtè & legaliter ſubiecta ſunt, ad cauſas audiendas, vel freda aut tributa aut telonea exigēda, aut māſionaticos vel paratas faciendas, aut fideiuſſores tollendos, aut homines ipſius eccleſiæ tam ingenuos, quàm ſeruos ibidem commanentes diſtringendos, nec vllas redibitiones, aut illicitas occaſiones ingeri audeat, aut ea quæ ſuprà memorata ſunt exigere præſumat. Sed liceat rectoribus ipſius eccleſiæ atque monachis, eaſdem villas cum omnibus ad eas iuſtè pertinētibus vel aſpicientibus, ſub tutionis atque immunitatis noſtrę defenſione, remota totiꝰ iudiciaria poteſtatis inquietudine, quieto vel libero ordine poſſidere, atque pro memoratis genitoribus noſtris, noſtræque coniugis proliſque incolumitate, ſeu etiam totius regni à Deo nobis collati, eiuſdémque clementiſſima miſerationne per immenſum conſeruandi ſtabilitate, cœleſtem deprecari opem. Et quicquid de præfatis villis, iuxta legis mūdanæ cenſuram, ius fiſci exigere poterat ad integrum eidem conceſſimus eccleſiæ: vt monachis ibidem Deo famulantibus, ad Dei ſeruitium peragendū, noſtræ mercedis cauſa augmentum ſit & ſupplementum. Et vt hoc à fidelibus noſtris melius credatur & diligentius conſeruetur, manu propria ſubterfirmauimus, & annuli noſtri impreſſione ſignari iuſſimus. Data IIII. Id. Aug anno XVII, imperij domini Hludouici sereniſſimi Auguſti, & XV. regni no-

ſtri actum in Auiziaci villa.

Proximum huic placito conuentum imperator in pago Lugdunenſi habuit, tẽpore æſtiuo, in loco qui vocatur Stranacus, cum Pipino & Ludouico filiis. Nam quòd Lotharius non affuit, inualentia ægritudinis ſupradictæ obſtitit in eo cauſam eccleſiarum Lugdunẽſis atque Viennenſis vacantium ventilari fecit, eò quòd epiſcopi dudum illarum, Agohardus quidem epiſcopus Lugdunẽſis iuſſus ad rationem non venerat reddendam, Bernhardus autem Viennenſis affuerat quidem, ſed rurſus fugam inierat. Sed hæc quidem res imperfecta remanſit propter abſentiam epiſcoporum. Sed & cauſa Gothorum ibidem ventilata eſt: quorum alij partibus Berhardi fauebant: alij fauore ducebantur Beringarij, Huronici quondam comitis filij, Sed Beringario immatura morte prærepto, apud Berhardum poteſtas Septimaniæ quàm maxima remanſit, legatis illuc miſſis qui ea qui indigebant correptione, in meliorem componerent ſtatum. His peractis, & iam filiis populóque dimiſſis, imperator, autumnali venatione peracta, ad feſtum ſancti Martini Aquaſgrani rediit, & hyemem ibidem exegit: natalémque domini, item paſchalem ſolennitatem, iuxta morem debitum & ſibi ſemper familiariſſimum, ibidem celebrauit.

Stramiacus.

Diſceptatio inter Lugdunenſem & Viennenſem eccleſias.

Cauſa Gothorum.

Cometes ſemper dirum portentum.

At verò mediante feſtiuitate paſchali, dirum ſemper ac triſte portentum, ibidem co-

mete ſydus in ſigno virginis apparuit, in ea parte eiuſdem ſigni, qua penulam eius ſubter caudam ſerpentis ſimiliter coruúmque confringunt. Quod cùm non more errantium ſeptem ſyderum Orientem verſus peteret, per viginti quinque dies (quod mirum eſt dictu) idem ſydus & Leonis & Cãcri necnon & Geminorum tranſiens ſigna, in capite tauri tandẽ ſub aurigę pedes igneum globum iubarúmque prolixitatem depoſuit: quas vſquequaque porrexerat antea. Quam rem cùm primum imperator talium ſtudioſiſſimus conſpexiſſet, conſtitit: & antequam quieti membra committeret, accito quodam itémque me qui hæc ſcripſi & qui huius rei ſcientiam habere credebar, percontari ſtuduit quid ſuper ea mihi videbatur. Cui cùm tempus peterem quò faciem ſyderis conſiderarem, ac per hæc rei viritatem inueſtigarem, & cognitam in craſtinum nuntiarem, imperator ratus (quod erat verum) tempus me redimere velle, ne cogerer triſte aliquid reſpondere, perge (inquit) in mœnia huic domui contigua, & nobis quæ proſpexeris nuncia: noui enim à me hanc ſtellã nequaquã præterita veſpera viſam, vel à te mõſtratam: Sed ſcio hoc ſignum cometarum eſſe, de quo iam præteritis locuti ſumus diebus: Quid autem tibi portendere videatur edicito. Cúmque aliqua dixiſſem, & tacuiſſem. Vnum eſt (inquit) quod adhuc ſilentio premis: Mutationem enim regni, mortémque principis,

hoc monſtrari portento dicunt. Cúmque ego teſtimonium prophetæ in mediū protuliſſem, quo dicitur, A ſignis cœli ne timueritis quæ pauent gentes, ille ſola vſus magnanimitate & prudentia, non alium inquit timere debemus, præter illum qui noſtri & huius creator eſt ſyderis: ſed eius clementiam non ſatis mirari & laudare poſſumus, qui noſtram inertiam, cum ſimus peccatores & impœnitentes, talibus dignatur admonere indiciis. Quia ergo & me & omnes communiter hoc tangit oſtentum, omnes pro poſſe & ſapere ad meliora feſtinemus: ne forte miſericordiam illo prærogante & noſtra impœnitudine impediēte, nos illa inueniamur indigni. His dictis, & ipſe pauliſper mero indulſit, & omnibus id facere iuſſit, & vnumquenque ad ſua ſe colligere præcepit: noctémque illam (vt relatum nobis eſt) penè peruigilem, ac dei laudibus & obſecrationibus oneratam luci ſuperuenienti præſentauit. In cuius crepuſculo miniſtros aulicos vocauit, & eleemoſynas quàm largiſſimè pauperibus, ac ſeruis dei tam monachis quàm canonicis, porrigi iuſſit: miſſarúmque ſolennia per quoſcunque potuit celebrari fecit: non tantum ſibi metuens, quantum eccleſiæ ſibi creditæ proſpiciens. Quibus ritè diſpoſitis, vti ordinauerat, venatum in Ardennā perrexit: Quod (vt dicebat) vltrà ſolitum ei proſperrimè ceſſit, omniáque quæ illo tempore illi placuere, proſpero euentu cucurrerunt. Præterea inſiſten-

Sapiens Ludouici ſuper comete dictū.

ſtente Auguſta & miniſtris palatinis, quādam partem imperator filio ſuo dilectiſſimo Carolo Aquiſgrani tradidit. Sed quia inofficioſa remanſit, à nobis quoque ſilentio premitur. Quam rem auditam cùm fratres eius ægrè tuliſſent, mutuum iniêre colloquium: Sed nil ſe contraire poſſe videntes, & cœptum diſſimulantes, motum patris, qui ex hoc accidiſſe videbatur, facillimè compoſuere, in his imperator tota æſtate conſiſtens, indixit generalem conuentum autumni temporis (id eſt Septembrio mediante) in Cariſiaco. In quo loco & tempore, filius eius Pipinus ab Aquitania ad eum venit: & ipſi conuentui interfuit. Vbi dominus imperator filium ſuum Carolum armis virilibus, id eſt enſe, cinxit: corona regali caput inſigniuit: partémque regni quam homonymus eius Carolus habuit, id eſt Neuſtriam, ei attribuit. Itaque dominus imperator inter filios, quantum ſibi poſſibile fuit, coagulo beneuolentiæ firmato Pipinum in Aquitaniam, Carolum autem in portionem regni ipſi attributam dimiſit: & præſentes quidem Neuſtriæ prouinciæ primores Carolo & manus dederunt, & fidelitatem ſacramento obſtrinxerunt: abſentium autem quiſque poſtea itidem fecit. In eodem loco & tempore penè omnes Septimaniæ nobiles affuerunt, cõquerentes aduerſus Berhardum ducem illarũ partium, eò quòd ſatellites illius rebus tam eccleſiaſticis quàm priuatis, abſque vllo reſpectu

Carolus inſignia accipit regalia.

Neuſtriæ præficitur.

Berhardus accuſatur.

diuino humanóque, pro libito abuterentur. Vnde petierunt vt dominus imperator ſub protectionis ſuæ eos ſuſciperet munimine & poſt hæc tales miſſos in eandem terram dirigeret, qui & poteſtate & prudentia, de ablatis æquo libramine penderēt, & auitam eis legem conſeruarent. Ad quod peragendum miſſi ſunt, ſecundū poſtulationē eorū & domini imperatoris electionem, Bonifacius comes & Donatus itidem comes, ſed & Adrebaldus Flammacēſis monaſterij abbas. His ritè peractis, imperator ab eo loco diuertit: & venationi autumnali iuxta morem operam dedit: & ad tempora hyemalia exigenda ſe Aquaſgrani collegit. Qua hyeme idque Kalend. Ianuar. ſæuus cometæ ignis in ſigno apparuit Scorpij, nō multò poſt ſolis occubitum. Cuius minacem vultum non multo pòſt exceſſus Pipini eſt ſubſecutus.

Flauiniacēſis

Cometes

Pipini obitus

De Lotharij in cōuentum VVarmatianum aduentu: et cum patre conciliatione: & de imperij diuiſione ibidem facta. *Caput* XVIII.

INterea Iudith Auguſta, conſilij quod pridem cum cōſiliariis aulicis cæteríſque regni Francorum nobilibus inierat nequaquam immemor, perſuaſit imperatori quatenus ad Lotharium filium ſuum legatos mitteret, qui eum ad patrem inuitarent, ea conditione vt ſi fratris ſu

tris ſui Caroli dilector & adiutor tutórque & protector eſſe vellet, veniret ad patrem & ſciret ſe ab eo omnium perperam geſtorum indulgentiam adepturum, ſimul & medietatem imperij, excepta Baioaria, conſecuturum. Quę res tam Lothario, quam ſuis, per omnia vtilis viſa eſt. Venit ergo iuxta condictum, ad Vvarmatiam poſt paſchæ ſolennitatem: quem pater cum multa alacritate ſuſcepit: & dapſiliter ſuos curare præcepit: & ſicut mandauerat vniuerſa peregit: intantum, vt ei datis triduo induciis, vniuerſum imperium ſuum cum ſuis ipſe diuideret, ſi ita liberet: ita tamen vt partium electio penes imperatorem & Carolum facienda maneret: Sin aliter verò, partitionem imperatori & Carolo faciendam relinqueret. Itaque Lotharius cum ſuis diuiſionem regni domino imperatori pro ſuo libitu committunt: affirmantes ſe hanc diuiſionem nequaquam exequi poſſe, propter ignorantiam locorum. Igitur imperator æquo, vt ſuis ſibíque viſum eſt, libramine omne ſuũ diuiſit imperium: præter Baioariam, quam Ludouico reliquit, atque ideo in partem eorum nemini ceſſit. His peractis, & filiis vniuerſóque populo euocatis, data ſibi optione Lotharius à fluuio Moſa auſtralem ſibi tenendam delegit partem: occiduam verò Carolo fratri habendam reliquit: & vt haberet, coram cuncto populo ſe velle verbo ſignauit. Imperator ergo lætabatur in his: & cunctus populus talibus fa-

Lotharij ad conuentum Vvarmatianũ acceſſus.

Imperij diuiſio.

ctis applaudens, omnia ſibi placere dicebat. At verò Ludouici animum non parum hæc geſta læſerunt. Imperator porrò pro his geſtis gratias deo referebat: filióſque monebat vt vnanimes eſſent & ſe mutuò tuerentur: & Lotharius quidem iunioris fratris curam gereret, cuius ſe ſpiritualem eſſe patrem meminiſſe deberet: Carolus autem tanquam patri ſpirituali, & fratri ſeniori, debitum deferret honorem. Cúmque hæc tanquam veræ pacis peregiſſet amator, & inter fratres mutuam dilectionem, & inter vtriuſque filij populum, quantum ſibi poſſe datum eſt, alternum ſeuiſſet amorem, lætus Lotharium in Italiam lætum dimiſit, multis ditatum muneribus, donatum benedictionibus paternis, & monitum ne obliuiſceretur ſaltem nuper à ſe promiſſorum. Egit ergo natalis domini atque Paſcha celeberrimæ ſolennitates.

De Ludouici iunioris ob dictam diuiſionem motu bellico: & eiuſdem per patrem caſtigatione: Aquitanorum de principe habendo tumultu: de Ludouici iunioris in Germania contra patrem motu: de eclipſi ſolis maxima: Ludouici imperatoris ægritudine & piis in ea operibus: de eiuſdem legationibus & memorabili tranſitu, ſepultura, & tempore ac annis mundi: de bello per eclipſim figurato inter filios Ludouici in Burgundia commiſſo: & Caroli Calui

li Calui regni & imperij adeptione.
Caput XIX.

LVdouicus verò audiens huiuſmodi patris erga fratres ſuos voluntatem, & regni inter eos diuiſionem, non tulit. Ideóque quicquid regni trans Rhenum fuit ſibi vindicãdum ſtatuit. Quod cùm imperatori delatum eſſet, in tranſactam feſtiuitatem Paſchalem differendum iudicauit. Qua peracta, nequaquam procraſtinandum in talibus ratus, cum multis viribus Rhenum quidem Magontiámque tranſiit, & * Treuiros venit: ibíque aliquandiu ob colligendum conſedit exercitum. Quo exacto, vſque Hodonnam perrexit: ibíque filius, quanquam inuitus, ſupplex venit, & increpatus ab eo, malè ſe egiſſe confeſſus, emendaturúmque ſe perperam geſta profeſſus eſt. At imperator conſueta & ſibi ſemper amica vtens manſuetudine, & filio indulſit, & eum verbis primùm (vt dignum fuit) paulul ùm aſperis increpauit, poſt autem lenioribus delinitum in regno reliquit: atque in redeundo, Rhenum, in loco qui Confluens dicitur, trãſmeauit, in Ardenna venationem ſolitam perácturus: in qua cùm exerceretur, nuntij ad eum certiſſimi venerunt, affirmantes (quod verum erat) aliquos Aquitanorum ſuam expectare ſententiam, qualiter res ordinaretur Aquitanici regni: alios autem indignè ferre, eò quòd audierint Carolo idem à patre tradi-

Ludouici cõtra partitionẽ regni conatus

* *Triburas.*

Confluens.

Aquitanorũ diſceptatio.

tum regnum. Nam imperatore de talibus ſolicito, Ebroinus nobiliſſimus Pictauenſis epiſcopus Flateram aduenit: nuntians tam ſe quàm cæteros primores eiuſdem regni, imperatoris expectare voluntatem, & imperantis exequi velle iuſſionem. Erant enim in hac couſpirantes voluntate maximi quique procerum: quorum eminẽtes erant, ipſe Ebroinus venerabilis epiſcopus, Reginardus comes, Gerardus itidem comes & gener quondam Pipini, necnon & Rotharius ſimiliter comes Pipini gener: ſed & alij complures erant horum ſequentes voluntatem, & nullo poterant pacto ſeiungi. At verò altera pars populi, quorum vel maximus fuit Euienus quidam, aſſumentes filium quondam Pipini regis, Pipinum itidem nomine, quaquauerſum poterant vagabantur (ſicut moris talibus eſt) prædationi atque tyrannidi operam dantes. Precabatur ergo præfatus antiſtes Ebroinus imperatorem, ne in longum differret hunc morbum ſerpentem: ſed maturè mederetur per ſuum aduentum incommodo tali, antequam tanta lues plurimos inficere poſſet. Imperator porrò præfatum epiſcopum in Aquitaniam, cum multis gratiarum actionibus, remiſit, dans ei regimen abbatiæ ſancti Germani Parrhiſienſis (nam Hilduinus abbas vita deceſſerat) Et quæ viſa ſunt ſuis fidelibus mandauit: & vt ſibi autumni tempore aliqui eorum Cabillonum occurrerent, imperauit: Eò enim generalem in-

al. Emenus.

dixit

dixit conuentum. Nullus porrò ſuccenſeat imperatori, quòd dictante crudelitate nepotem ſuum regno priuare voluerit: cùm ipſe morem gentis natiuum nouerit, vtpote connutritus illis: & quia leuitatis atque aliis ſtudentes ſunt vitiis, grauitati atque ſtabilitati penitus renunciarunt: & vt talem Pipinum patrem eius facere poſſent, penè omnes qui ob cuſtodelam illius miſſi erant ſicut ſibi olim à patre Carolo dati fuerant, ab Aquitaniæ finibus eliminauerunt. Poſt quorum abſceſſum, quanta & qualia emerſerint malorũ vitiorúmque monſtra, & publica & priuata in eodem regno moderna quoque præſentium ſtudia, repræſentant. Volebat piiſſimus imperator piè & rationabiliter educari puerum, ne vitiis proſtitutus, nec ſibi nec aliis præeſſe & prodeſſe poſtea poſſet: cogitans illud quòd quidam, qui filiis in teneriori ætate adhuc poſitis tradere regnum nollet, taliter ſe excuſaſſe legitur, Ego non quòd inuideam ex me genitis, honorificè eos haberi veto, ſed quia noui hæc adoleſcentibus ſtudia, ferociæ nutrimenta ſuggerere. Imperator, vti condixerat, tempore autumnali Cabillonenſem petiit vrbem: & tam eccleſiaſtica quàm publica ſuo more diſpoſuit. Deinde ad regni Aquitanici ordinationem ſeſe conuertit. Mouit nanque ab eodem loco, cum regina, & filio Carolo, & valida manu: & Ligeri amne tranſmiſſo, Aruernorum vrbem petiit. Ibique fideles ſuos oc-

currentes, benignè iuxta morem ſolitum, ſuſcepit, & Carolo ſuo filio, cum ſolitis sacramẽtis, cõmendari fecit. quoſdam qui occurſum debitum fidelitatémque ſibi impendere denegarunt, & inſuper latrocinando tum exercitui obambulabant, & quaſcunque poterant prædas exercebant, comprehenſos legali iuſſit ſubdere quæſtioni. Hæc eo agente, natalis domini feſtiuitas rediit: eandémque ſolennitatem Pictauis cum debito & ſolito celebrauit honore: ibidémque moranti, & quæ vtilitas poſcebat diſponenti, nuntius illi aduenit, dicens, Ludouicum filium ſuum, aſſumptis quibuſdam Saxonibus atque Thoringis ſecum, Alemanniam inuaſiſſe. Quæ res maximum ei peperit incommodum. Etenim cùm iam ſenili grauaretur ætate, & phlegmatis abundantia (quæ hyeme augmentatur) vltra ſolitum pulmo eius grauaretur, pectúſque quateretur, acceſſit etiã hic triſtis nuntius, cuius relatu adeò affectus eſt amaritudine (quãuis eſſet penè vltra humanum modum natura mitiſſimus, fortitudine magnanimus, pietate cautiſſimus) vt in apoſtema pituita excreſcens dureſceret, & intra vitalia vlcus lethale cõcreſceret. Inuictus tamen eius animus, dum turbari tali peſte eccleſiam dei; populúmque Chriſtianum vexari comperit, nec faſtidio ceſſit, nec dolori fractus ſuccubuit. Sed poſtquam ſanctum quadrageſimale ieiunium, cum vxore & filio Carolo inchoauit, aduerſus hanc tempeſtatem ſedan-

Ludouici iunioris in Alemannia motus.

ſedandam ſe obiicere tulit: & qui ſolitus erat hoc tempus pſalmorum decantatione,orationum inſtantia, miſſarum celebratione, eleemoſynarũ liberalitate, cum ſumma deuotione totũ reddere ſolenne, vt vix vno aut duobus diebus propter exercitationem equitationi indulgeret, nunc propter diſcordiam fugandam, pacémque reuocandam, nullum diem habere voluit feriatum. Paſtoris enim boni ſequens exemplum, pro vtilitate gregis ſibi cõmiſſi, non refugiebat etiam proprij corporis perpeti iacturam. Vnde non ambigendum eſt, ei redditum præmium, quod ita laborantibus promiſit ſe daturum maximus pater princépſque paſtorum.

Cum maxima igitur fatigatione, impugnãtibus valetudinem ſuam prĕmiſſis caſibus, peruenit imminente ſacratiſſima Paſchali ſolennitate Aquaſgrani: ibíque eã cũ ſolita deuotione celebrauit. Qua explicita, cœptũ accelerauit explere negotium. Nam Rheno tranſmeato, Thoringiam cõtinuato itinere petiuit: vbi Ludouicum morari per id tempus didicit. In qua cùm eum conſcientia morari non pateretur (vtpote iam patre propinquante) rebúſque diffideret, ſalutem in fugæ ſubſidio poſuit, redempto enim itinere, per Sclauorum rerram in propria rediit. Quò illò redeunte, imperator generalem conuentum in vrbe Vangionum (quæ nunc Vvarmatia dicitur) congregari præcepit. Et quia res Ludouici taliter ſe ha-

Ludouici imperatoris ad pacandos Germaniæ motus ſtudiũ.

bebant, Carolus autem filius eius cum matr in Aquitania verſabatur, imperator ad filium ſuum Lotharium in Italiam miſit, iubens vt eidem placito intereſſet: quatenus cum eo de hac re & de aliis deliberaret. Quo in tempore deliquium ſolis contigit, tertia die letaniæ maioris inſolito modo: in tantum enim lucis receſſu, tenebræ præualuerunt, vt nihil à noctis veritate differre viderentur. Stellarum nanque ratus ordo ita cernebatur, vt nullum ſydus hebetudinem lucis ſolaris pateretur: quin potius luna, quæ ſe ei aduerſam præbuerat, paulatim Orientem petendo, corniculatim illi lumen à parte Occidentali reſtitueret, in morem ſui quando prima vel ſecunda cernitur, & ſic per augmenta totam venuſtatem tota rota reciperet. Quod prodigium licet naturæ adſcribatur, tamen lamentabili exitu conſummatum eſt. Portendebatur enim per hoc, maximum illud lumen mortalium quod in domo dei ſupra cãdelabrum poſitum omnibus lucebat (piiſſimę recordationis imperatorem dico) maturrimè rebus humanis ſubtrahendũ: mundũque, eius abſceſſu, in tenebris tribulationum relinquendum. Cœpit ergo faſtidio tabeſcere & nauſeanti ſtomacho ad cibum potúmque intendere: crebris ſuſpiriis vrgeri: ſingultibus quati: ac per hoc virtute deſtitui. Natura enim ſuis deſerta comitibus neceſſe eſt vt victa fatiſcat. Quod cernens iuſſit ſibi parari habitacula æſtiua, atque expeditionalia, in inſula quadam

Eclipſis ſolis maxima.

Ludouici imperatoris lentus morbus.

am contigua Magontiæ ciuitati: ibíque viri-
us deſertus lectulo ſeſe committit. Porrò
uis eius explicet pro eccleſiæ ſtatu ſollicitu-
inem, vel pro eius concuſſione mœrorem?
Quis enarrare lachrymarum flumina, quæ pro
cceleratione diuinę fundebat clementiæ, non
nim ſe receſſurum dolebat: ſed quod futurū
ouerat, gemebat, dicens, ſe miſerum, cuius
xtrema talibus clauderentur miſeriis. Ade-
ınt autem eius conſolationi venerabiles an-
ſtites, & alij ſerui dei quamplurimi: inter
uos erant, Iethi venerabilis Treuerorum ar-
hiepiſcopus, Ocgarius Maguntiæ ſimiliter ar-
hiepiſcopus, ſed & Drogo frater domini im-
eratoris Mettenſis epiſcopus, necnon ſacri
alatij archicapellanus. Quem quanto ſibi
ropinquiorem nouerat, tanto ei familiarius
a omnia & ſemet credebat. Per eum quidē
uotidie confeſſionis ſuæ munus, ſacrificiúm-
ue ſpiritus contribulati & cordis humiliati
quod deus non deſpicit) offerebat. Cibúſque
us erat ſolūmodo per quadraginta dies do-
inicum corpus: laudante eo iuſtitiam dei, &
icente iuſtus es domine, vt quia quadrageſi-
æ tempus non ieiunans exegi, ſaltem coactus
em tibi ieiunium exoluā. Iuſſit autem eidē
enerabili fratri ſuo Drogoni, vt miniſtros ca-
erę ſuę ante ſe venire faceret: & rem familia-
quę conſtabat in ornamētis regalibus, ſcili-
et coronis, & armis, vaſis, libris, ſacerdotali-
úſque veſtibus, per ſingula deſcribi, iuberet.

Ludouici pia ſtudia & opera in extremis.

Legata filiis à Ludo. imperatore.

Cui prout ſibi viſum fuit, quid eccleſiis, quid pauperib⁹, poſtremo quid filiis largiri deberet edixerat, Lothario ſcilicet & Carolo, & Lothario quidẽ coronã, enſem auro gemmíſque redimitum eo tenore habendum miſit, vt fidẽ Carolo & Iudith ſeruaret, & portionem regni totam illi conſeruaret & tueretur, quam deo teſte & proceribus palatij ille ſecum & ante ſe largitus ei fuerat. His ritè peractis, gratias deo egit, quòd nihil ſupereſſe proprium cognouit. Inter hæc dum tam venerabilis antiſtes Drogo, quàm cæteri pontifices in cunctis quæ agebantur deo grates perſoluerẽt (vtpote quia videbant quòd eum quem chorus virtutum ſemper comitatus fuerat, nunc perſeuerantia ſubſequens, quaſi cauſa hoſtiæ totum eius ſacrificium vitæ deo prorſus acceptũ reddebat) vnum erat quod gaudium eorum obfuſcabat. Verebantur enim ne fortè filio Ludouico implacabilis eſſe vellet, ſcientes quòd vulnus frequenter inciſum, aut cauterio aduſtum, acerbiorem ſuſtinenti propagaret dolorem: ſiſi tamen de eius inuicta patientia, qua ſemper vſus eſt, per Drogonem fratrem eius (cuius verba ſpernere nolebat) animum eius leniter pulſant. Qui primum quidem amaritudinem ſui monſtrauit animi: At verò parumper deliberans, & viribus quantuliſcũque collectis, enumerare conabatur quot & & quantis ab eo afflictus ſit incommodis, & quid contra naturam & domini præceptum

talia

ulia agendo commeruerit. Sed quia ipſe (in-
uit) ad me venire ſatisfacturus nequit, ego
uod meum eſt, vobis teſtibus & deo, omnia
uæ in me peccauit illi remitto. Veſtrum autẽ
rit illum monere, vt ſi ego illi toties perperã
eſta indulſi, ille tamen ſui non obliuiſcatur:
ui canos paternos deduxit cũ dolore ad mor-
em, & in talibus communis patris dei præce-
ta mináſque contempſit. His peractis & di-
is (erat enim veſperè ſabbati) præcepit vt
nte ſe celebrarentur vigiliæ nocturnæ: & li-
no ſanctæ crucis pectus ſuum muniretur: &
uandiu valebat manu propria tam frontem
uàm pectus eodem ſignaculo inſignibat. Si
uando autem laſſabatur, per manus fratris
i Drogonis nutu id fieri poſcebat. Manſit
go tota illa nocte omnis virtutis corporeæ
ops, ſolius ſobrietatis animi compos. Poſte-
die, qui erat dominicus, iuſſit miniſterium
taris præparari, & per officium Drogonis
iſſarum officia celebrari: necnon per manus
us iuxta morem, communionem ſacram ſibi
ri: & poſthæc cuiuſdam potiunculæ calidæ
uſtum præberi. Quo paululum prælibato,
ecatus eſt fratrem & ſimul aſtantes vt curan-
s operam darent corporibus: ſe tandiu præ-
laturum, quandiu illi refici poſſent. Inſtan-
autem migrationis articulo, iuncto pollice
m articulis (hoc enim facere conſueuerat ſi
ando fratrem nutu vocabat) Drogonem
cerſiuit. Quo veniente, & reliquis ſacerdo-

Memorabilis Ludouici migratio.

tibus, verbis quibus potuit & nutibus ſemetipſum commendans, benedici petiuit : & quæ ſolent agi, in egreſſu (ſicut mihi plures retulerunt) conuerſa acie in ſiniſtram partem, indignando quodammodo, virtute quanta potuit dixit bis, hutz hutz, quod ſignificat foras, foras. Vnde patet quia malignum ſpiritum vidit : cuius ſocietatem nec viuus nec moriēs habere voluit. At verò eleuatis ad cœlum oculis, quanto huc minacius intuebatur, tanto illuc lætius intendebat : ita vt nihil à ridente differre videretur. In talibus ergo vitæ præſentis terminum ſortitus, ad requiem feliciter (vt credimus) commigrauit : quia veraciter dictum eſt à veridico doctore, non poteſt malè mori qui bene vixerit. Deceſſit autem

Anni regni Ludouici.

XII. Kalend. Iulij, anno vitæ ſuæ ſexageſimo quarto : & Aquitaniæ quidem præfuit per annos triginta ſeptem, Imperator autem viginti ſeptem. Anima porrò emiſſa: corpus eius Drogo, frater imperatoris & epiſcopus Mettenſis, cum aliis epiſcopis, abbatibus, comitibus, vaſſis dominicis, plurimáque frequentia tam cleri quàm populi, ſumptis imperatoris reliquiis, cum magno honore Mettos tranſportari : & in baſilica ſancti Arnulfi, quo & mater eius condita erat, nobiliter ſepeliuit. Obiit

Locus ſepulturæ.

autem anno domini DCCCXL. Eodem anno

Eclipſis ſolis.

facta eſt eclipſis ſolis, feria quarta ante aſcenſionem domini, hora diei nona, pridie Nonas Maij. Vertente autem anno, in die aſcenſioni

is domini fit bellum Fontaneum in Burgun- *Bellum inter fratres in Burgundia geſtũ.*
ia à quatuor filiis ipſius Ludouici, Carolo
cilicet, Lothario, Ludouico, & Pipino: vbi
ultus effuſus eſt ſanguis humanus. Ex quibus *Carolus Caluus rex Francorum & imperator.*
arolus, qui appellabatur Caluus, regnum
rancorum, & poſtmodum imperium Ro-
anum obtinuit. Lotharius verò partem
ranciæ ſibi vendicauit quæ vſque in hodier-
um diem ex ſuo nomine, Lotharij regnum *Lotharingia.*
ppellatur. Ludouicus autem Burgundiam ſi-
i vendicauit, vnctúſque eſt in regem. Pipi-
us autem Aquitaniam poſſedit.

De Nortmannorum in Parrhiſiacos ſæuitia & ducis eorum miraculoſo per ſanctum Germanum interitu: De tranſlatione ſancti Vincentij: & Georgij ac Aurelij martyrum. Caput XX.

ANNO DCCCXLVI. gens Nortmannica Gal- *Nortmãnorũ irruptio.*
liam irrumpens, Parrhiſios vſque venit:
onaſteriúmque beati Germani Parrhiſiis de-
pulata eſt. Quorum dux, Ragenarius no-
ine, ſub principe Borico hãc deuaſtationem
ragens, dum ante dictum principem ſuum
ricum ſe iactaret opulentiſſimum regnum
roli adquiſiſſe, et monaſteriũ almi Germani *Miraculũ per S. Germanũ in morte Ragenarij.*
uaſtaſſe, & quod ibi maiorem mortui quàm
ii numerum haberent, nullúmque ſibi re-
tiſſe præter Germanum ſenem mortuum,
ntinuò virtutem beati viri expertus conci-

dit, ac poſt triduum expirauit: nec ſolùr ipſe, verùm etiam & cæteri raptores & viola tores ſancti loci, dyſenteriæ morbo perierun

Tranſlatio S. Vincentij. Anno DCCCLV. diuina reuelatione co pus beati Vincentij à Valentia Hiſpaniæ ciu tate, per qnendam monachum, Andaldur nomine, deportatum eſt, & apud monaſte rium beati Benedicti, quod caſtrum vocatu ſitum in pago Albienſi, conditum.

Tranſlatio Georgij & Aurelij. Anno DCCCLVIII. defuncto Ebroin antiſtite atque abbate, ſucceſſit Hilduinus ſ cũdus in abbatiæ regimine. Cuius temporib ſanctorum martyrum Georgij & Aurelij co pora, à duobus monachis eccleſiæ ſancti Ge mani delata Corduba, in præfato cœnobio ſa cti pontificis ſunt condita.

De ægritudine ac interitu Lotharij regis: & de Caroli Calui ad imperium electione cum denuntiationibus & formulis verborum ad electionem pertinentium & eiuſdem Caroli coronatione.

Caput XXI.

Lotharij morbus. LOtharius autem Roma lætus promouen vſque Lucam ciuitatẽ venit: vbi febre co ripitur, Graſſante clade in ſuos, quos ſub culis ſuis coaceruatim mori conſpiciebat: ſ iudicium dei intelligere nolens vſque Place tiam VIII. Idus Auguſti peruenit: ibíque d minica die ſuperdiurnans, circa horam no

in

opinatè exanimis penè effectus eſt : & ob-
uteſcens, in craſtinum hora diei ſecunda mo- *Lotharij mors & ſepultura.*
tur : & à paucis ſuorum, qui à clade reman-
ſerant, in quodam monaſteriolo ſecus ipſam
uitatem terræ mandatur. Quod Carolus a-
ud Siluanectenſem ciuitatem degens (vbi tã
iſe quàm vxor eius theſauros quos in quibuſ-
unque rebus habuerant per loca ſancta in ſuã
eemoſynam diſpenſantes, à piſtis reuerſi,
omino de cuius manu illos acceperant reddi-
erunt) non incerto comperiẽs nuntio, ab ip-
ciuitate mouens Attiniacũ venit. Vbi à qui-
uſdam epiſcopis, & ab aliquibus primoribus
gni quõdam Lotharij, legatos directos ſu-
epit, vt ibi reſideret, & in regnum quod Lo-
arij fuerat non intraret, donec frater ſuus
udouicus rex Germaniæ, ab expeditione ho-
ili de Vvinidis (cum quibus præſenti & præ-
rito anno ſæpe comminus ſui congredien-
s, aut nihil aut parum vtilitatis egerunt, &
mnum maximum retulerunt) reuerteretur,
in palatio Engilinheim reſidens ad eum nũ-
os ſuos dirigeret, & ei mandaret quò & quã-
ſimul conuenirent, & de regni ipſius diui-
one tractarent. Plures autem ſaniore conſi-
o illi mandauerunt, vt quantocyus, quoquo
odo poſſet, vſque Mettos properare ſatage-
t : & ipſi tam in itinere, quàm ad ciuitatem
ſam, ei occurrere maturarent. Quorum cõ-
ium Carolus acceptabilius, & ſibi ſalubrius
ſe intelligens, iuxta eorum ſuggeſtionem

agere feſtinauit: & veniens vſque Virid
num,plurimos de eodem regno,ſed & Hait
nem ipſius ciuitatis epiſcopum,ſibi ſe comm
dantes ſuſcepit. Indéque in Mettenſem vrbe
Nonis Septemb. veniẽs, Aduentium ipſius c
uitatis epiſcopum, & Franconem Tungrẽſe
præſulem, cum multis aliis in ſua commend
tione ſuſcepit: ſicq́ue v. Idus ipſius menſis
epiſcopis qui affuerunt, coeuntibus omnib
in baſilica ſancti Stephani, hæc quæ ſequũt
denuntiata & geſta fuêre hoc modo.

al. dccclviiii. Anno incarnatiõis dominicæ DCCCLXVI
indictione ſecunda v. Idus Septemb. Mettis
eccleſia ſancti Stephani martyris, hæc quæ ſ
quuntur capitula Aduentius, ipſius ciuitatis
piſcopus, corã rege & epiſcopis qui affueru
publicè populo & ſcripto & verbis denũtiau

Forma denuntiationis in cœtu maiorũ & epiſcoporum.

Vos ſcitis fratres, & multis in plurimis r
gnis eſt cognitum, quantos & quales euent
tempore ſenioris noſtri quem hacten⁹ habu
mus pro cauſis notiſſimis communiter ſuſt
nuimus: & quãto dolore quantáque anguſti
de illius infauſta morte nuper cordibus pe
culſi ſumus: vnde vnicum refugium & ſingul
riter ſalubre conſilium, rege & principe n
ſtro deſtituti ac deſolati, nobis omnibus e
conſiderauimus, vt ieiuniis & orationibus
eum nos conuerteremus qui eſt adiutor in o
portunitatibus, in tribulatione, & cuius
conſilium ac regnum, & vt ſcriptum eſt, c
voluerit dabit illud, & in cuius manu cor
ſu

nt regum, & facit vnanimes habitare in do-
o ſoluens medium parietem, & faciẽs vtraq;
nũ deprecantes ipſius miſericordiã, vt daret
obis regem ac principem ſecundũ cor ſuum:
ui in iudicio & iuſtitia nos in omni ordine
: profeſſione regeret, ſaluaret atque defen-
eret, pariter voluntatem & corda omnium
oſtrum vnanimiter in eum inclinaret atque
iret: quem ipſe ad ſalutem totius eccle-
e & populi prædeſtinatum habebat, ſecun-
um miſericordiam ſuam.

Quia denique ille qui voluntatem timentiũ
facit, & deprecationes eorũ exaudit, in con-
rdi vnanimitate præelegit hunc regni huius
eredem eſſe legitimum, cui nos ſponte com-
iſimus, dominum videlicet præſentem hunc
incipem noſtrum Carolum, vt nobis præſit
proſit: videtur nobis, ſi vobis placet, vt ſicut
oſthæc vobis manifeſtabimus, ſigno certiſſi-
o demonſtremus illum à deo electum, & no-
s datum principem: vt eidem largitori deo
ſuis beneficiis non ſimus ingrati, ſed gratia-
m actiones illi referentes, quatenus & eum *Caroli Calui electio.*
obis datum principem ad ſalutem & defen-
onem ſuæ ſanctæ eccleſiæ, & ad auxilium at-
e profectum omnium noſtrûm, cum pace &
nquillitate nobis conſeruet diutius, & nos
eli deuotione illi obſequentes, atque ob-
uatione fruentes, ſub illius adminiſtratio-
in ſuo gubernet ſeruitio.

At ſi illi placet & neceſſarium vobis vide-

tur: hortamur vt ex eius ore audiamus quod à Chriſtianiſſimo rege fideli & vnanimo huius populi vnicuique in ordine ſuo conuenit audire ac deuota mente ſuſcipere.

Denuntiatio ac promiſsio Caroli Calui

Poſt hæc rex Carolus hæc quæ ſequuntu per ſe in eadem eccleſia cunctis qui affuerun denunciauit. Quia ſicut iſti venerabiles epiſcopi, vnius ex ipſis voce dixerunt, & certis indiciis ex noſtra vnanimitate monſtrauerunt & vos acclamaſtis me dei electione ad veſtran ſaluationem & profectum atque regimen & gubernationem huc aduenisse, ſciatis me honorem & cultum dei, atque ſanctarum eccleſiarum domino cõſeruare adiuuante, & vnumquenque veſtrum, ſecundum ſui ordinis dignitatem & perſonam, iuxta meum ſcire & poſſe honorare & ſaluare, & honorabilite ſaluatum tenere velle: & vnicuique in ſuo ordine, ſecundum ſibi competentes tam eccleſiaſticas quàm mundanas, legem & iuſtitian conſeruare: in hoc vt honor regius & poteſtas, ac debita obedientia atque adiutoriur ad regnum mihi à deo datum continendum & defendendũ, ab vnoquoque veſtrũ, ſecundur ſuum ordinem & dignitatem atque poſſibilitatem, mihi exhibeatur, ſicut anteceſſores ve ſtri iuſtè, fideliter & rationabiliter meis ante ceſſoribus exhibuerunt. At poſt Hincmaru Remorum archiepiſcopus, hæc quæ ſequunti capitula, iubente ac poſtulante Aduentio ip ſius ciuitatis epiſcopo, & cæteris epiſcop

Treu

Treuerorum prouinciæ (Haitone ſcilicet eccleſiæ Viridunenſis epiſcopo, & Arnulfo Tullenſium antiſtite) conniuentibus prouinciæ Remorum epiſcopis, coram epiſcopis & rege cunctis qui affuerunt in eadem eccleſia publicè denuntiauit.

al. cōhibētibus

Ne alicui fortè videatur incongruè, ac præſumptuoſè me ac prouinciæ noſtræ venerabiles coepiſcopos, facere, quoniam de altera prouincia, ordinationi & cauſis huius prouinciæ nos immiſcemus, ſciat nos contra canones ſacros non agere: quoniam Remenſis & Treuerenſis eccleſiæ, in hac regione Belgica, cum ſibi commiſſis eccleſiis ſorores & cōprouinciales habentur, ſicut auctoritas eccleſiaſtica & antiquiſſima demonſtrat conſuetudo: ac per hoc vnanimi conſenſu & ſynodalia iudicia * exercere, & quæ à ſanctis patribus conſtituta ſunt debent concorditer cuſtodire: hac priuilegij conditione ſeruata, vt qui Prior de Remenſi & Treuerenſi epiſcopo fuerit ordinatus, Prior etiam habeatur. Er lex diuinitus inſtituta præcepit dicens. Si trāſieris per meſſem amici tui, colligens ſpicas manu confricabis ad manducandam: falce autem non metas. Meſſis eſt populus, vt dominus monſtrat in Euangelio dicens, Meſſis quidem multa, operarij autem pauci: Rogate ergo dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. Quia vos pro nobis epiſcopis orare debetis, vt vobis digna poſſimus loqui. Meſſis amici eſt

Denuntiatio Hincmari epiſcopi Remenſis & Treuerenſis epiſcoporum ſocietas.

** exercere.*

populus in prouincia alteri metropolitano commiſſa: Vnde vos hortando (quaſi manu operis confricando) ad dei voluntatem & veſtram ſalutẽ, in corpus vnitatis eccleſiæ valemus & debemus traiicere: in parrochianos autem prouinciarum aliis metropolitanis commiſſarum, falcem iudicij non mittimus: quia nec eſt vnde, nec noſtrum eſſe conſideramus.

Eſt & alia cauſa: quia iſti venerabiles domini & cõfratres noſtri prouinciæ iſtius epiſcopi, non habentes metropolitanum epiſcopum exiguitatem noſtram ſic in ſuis, ſicut & in ſpecialibus noſtris cauſis, nos fraterna charitate iubent & commonent agere. Eſt ne ita domini fratres? Et reſponderunt ipſi epiſcopi ita eſt. Præter ea quæ dominus epiſcopus & frater noſter Aduentius, vobis ex ſua & cæterorum noſtrorum, & ſuorum fratrum ac venerabilium epiſcoporum voce dixit, in hoc etia animaduertere poteſtis voluntatem dei eſſe vt præſens dominus & rex noſter (qui in partem regni quam hactenus tenet & tenuit: & nobis ac eccleſiis noſtris & populo ſibi commiſſo vtiliter præeſt & præfuit, & ſalubriter prodeſt & profuit) inde ad hunc locum domino ducente peruenerit, quòd etiam & vos eius inſpiratione confluxiſtis, & ipſi vos ſpõte commendaſtis: cuius inſtinctu, animalia omnia in arcam Noe, ſignificantem eccleſiæ vnitatem, nullo cogente conuenerunt. Quia ſanctæ memoriæ pater ſuus dominus

Ludo

Ludouicus pius imperator, ex progenie Clo-
douei regis Francorum per beati Remigij ca-
tholicam prædicationem cum integra gente
conuerſi, & cum tribus Francorum millibus,
exceptis paruulis & mulieribus, in vigilia
ſancti paſchæ baptizati, & cœlitus ſumpto
chriſmate (vnde adhuc habemus) peruncti &
in regem ſacrati exortus, per beatum Arnul-
fum (cuius idem Ludouicus pius auguſtus ori-
ginem duxit carnis) & à Stephano papa Ro-
mano, ante ſanctæ dei genitricis Mariæ altare
Remis in imperatorem eſt coronatus: & demũ
factione quorundam terreno imperio deſtitu-
tus, vnanimitate epiſcoporum, & fidelis popu-
li, ante ſepulchrũ ſancti Dionyſij eccleſiæ ſan-
ctæ eſt redditus: & in hac domo, ante hoc al-
tare protomartyris Stephani, coronatus per
domini ſacerdotes, acclamatione fidelis po-
puli (ſicut qui affuimus vidimus) corona regni
eſt imperio reſtitutus. Et quia, vt in hiſtoriis
ſacris legimus, reges quando regna obtinue-
runt, ſingulorũ regnorũ ſibi diademata impo-
ſuerunt, non incongruum videtur, ſi veſtræ
placet vnanimitati, vt in obtentu regni vnde
vos ad illum ſponte conueniſtis, ſacerdotali
miniſterio ante hoc altare coronetur, & ſacra
vnctione domino conſacretur. Quod ſi vo-
bis placet, propriis vocibus conſonate, & in
hoc conclamantibus omnibus, dixit idem epi-
ſcopus, Agamus ergo vnanimiter domino gra-
tias, decantantes, Te deum laudamus: & poſt

Clodouei citat conuerſionem.

hæc cum benedictione ſacerdotali idem re
eſt coronatus . Indéque Florikingas venien
quæ ordinanda ſibi viſa ſunt ordinauit. Indé
que in ſaltum Ardennæ, animalium venatio
ni ſe contulit. Ludouicus autem frater eiu
pacem ſub quadam conditione apud Vvin
dos obtinere procurans, ad quam confirman
dam filios ſuos cum marchionibus terræ ipſiu
direxerat , infirmus in Ragenſburg ciuitat
remanſit: & mittens miſſos ſuos ad Carolum
mandauit illi de firmitatibus quæ inter eos fa
ctæ fuerunt: ſed & de portione regni quond
Lotharij. Vnde Carolus illi congruam reſpon
ſionem mandauit.

Coronatio Caroli Calui.

Vvinidorum pax.

Ratiſpona.

De Baſilio Michaelem imperatorem occidente, imperium occupante, & filiam Ludouici poſtulante: Déque templi diui Michaelis in monte Gargano à Sarracenis direptione. Cap. XXII.

INterea Baſilius, quem Michael Græcoru
imperator ſibi in conſortiũ imperij aſciu
rat, eundem Michaelem dolo interfecit: & im
perium ſibi aſciuit. Qui patriciũ ſuũ Abbara
cũ ccc. nauibus miſerat, & vt Ludouico cõt
Sarracenos ferret ſuffragium , & filiam ipſi
Ludouici ſibi deſponſatam de Ludouico ſuſc
peret, & ſibi in coniugio copulandam duc
ret. Sed quadam occaſione interueniente, di
conuenit Ludouico cum eodem patricio d
fili

Baſilius Michaelem imperatorẽ necat & imperat.

ilia ipſius. Vnde idem patricius moleſtus Co-
inthum rediit. Et reuertēte Ludouico ab ob-
ſidione Sarracenorum de partibus Beneuenta-
nis, iidem Sarraceni de Baira egredientes, &
hoſtem Hludouici poſt tergū ſequentes, pluſ-
quam duo millia caballorum ipſius hoſtis pre-
lati ſunt: & cum eiſdem caballis duos ex ſeip-
ſis ordinantes cuneos, ad eccleſiam ſancti Mi-
chaelis in monte Gargano perrexerunt: &
clericos, ſed & multos qui ad orationem illuc
conuenerant, deprædantes, cum multa præ-
da ad ſua redierunt. Quod valde & impera-
torem, atque apoſtolicum, ſed & Romanos,
turbauit.

hoſtem.i. exercitum.

Templū Michaelis in Gargano à Sarracenis diripitur.

De Vvinidis victis: Rotlandi epiſcopi à Sarracenis captione, & pretioſa ſed doloſa quia iam mortui redemptione: Britonum cum Nortmannis adhuc impiis pactione: de apoſtatæ ſupplicio: Cœnobij ſancti Germani apud Parrhiſios à Nortmannis direptione & incendio: & vrbium contra eos munitione. Caput XXIII.

LVdouicus, Ludouici regis Germaniæ filius,
cum Saxonibus contra Vvinidos (qui è re-
gione Saxonum ſunt) bellum committens, cū
multa ſtrage hominum ex vtraque parte, quo-
quo modo victoriam eſt adeptus: indéque
proſperè eſt reuerſus. Rotlandus Arelatenſis
archiepiſcopus abbatiam ſancti Cæſarij apud

Vvinidi vincuntur.

Rotlādus abbatiam emit.

Ludouicum imperatorem & Engilbergã non vacua manu adeptus, in inſula Camaria nimis vndecunque inclytiſſima (in qua res ipſius abbatiæ plurimæ coniacent & in qua portũ Sarraceni habere ſolebãt) caſtellum opere tumultuario de ſola terra ædificans, audito Sarracenorum aduentu in illud ſatis inconſultè intrauit: & applicantibus ad ipſum caſtellũ Sarracenis, amplius quàm trecentis ſuorum interfectis, ab eiſdem Sarracenis eſt captus, & in eorum naues deductus eſt ac religatus. Vnde C L. libris argenti, & C L. mantellis, & C L. ſpathis, & C L. mancipiis, præter ea quæ in placito data ſunt, ad redemptionem eius conceſſis, interea idem epiſcopus in nauibus moritur XIII Kalend. Octobris. Sarraceni autem ingenioſe accelerantes de redemptione illius, quaſi non poſſent ibi amplius immorari, ſi illum vellent recipere, redemptores illius redemptionem pro eo dare accelerarent, edicunt, Quod & factũ eſt: & Sarraceni ſuſcepta omni redemptione, miſerunt eundem epiſcopum ſedentem in cathedra, indutum veſtimentis ſacerdotalibus cum quibus captus fuerat, & velut pro honore deportauerunt eum è nauibus in terram. Redemptores autem illius volentes eum alloqui, & congratulari ei, inuenerunt eum mortuũ. Quem cũ maximo luctu exportantes ſepelierunt x. Kal. Octobris, in ſepulchro quod ſibi ipſe parauerat. Salomon dux Britonum pacem cum Nortmannis ad Ligerim reſidentibus

ditiſsma.

Rotlandus epiſcopus capt⁹ à Sarracenis.

Britones cum Nortmannis paciſcuntur adhuc infidelibus.

tibus, fecit: & vinum ſuæ partis de pago Andegauenſi, cum Britonibus ſuis collegit. Hugo abbas & Gaufridus cum Trāſſequanis, confligentes cum Nortmannis ad Ligerim reſidentibus, LX. circiter inde interfecerunt: & capientes quendam apoſtatam monachum, qui relicta Chriſtianitate ſe ad Nortmannos contulerat, & Chriſtianis infeſtiſſimus erat, decollari fecerunt. Ea tempeſtate, ſecunda irruptione Nortmanni Parrhiſios venerunt, & beati Germani monaſterium depopulati ſunt, cellarióque fratrum igne immiſſo, cum præda vndecunque adquiſita redierunt. Carolus verò ciuitates trans Sequanam ab incolis firmari rogauit, Cenomannos ſcilicet ac Thuronos: vt præſidio, contra Normannos, populis eſſe poſſent. Nortmanni autem hoc audiētes, multam ſummam argēti, frumenti quoque & vini, ac animalium, ab incolis ipſius terræ quæſierunt, vt cum eis pacem facerent.

Nortmanni cæduntur.

Apoſtatæ ſupplicium.

S. Germani cœnobium diripitur.

Vrbium contra Nortmānos munitiones.

De *Caroli Calui concubinatu cum* Richilde: De *legatis Adriani papæ & eius mandatis ad Carolum*: De *Caroli vana credulitate de ægritudine* Ludouici *fratris eius.* Cap. XXIIII.

Carolus in villa Duciaco, VII. Idus Octob. certo nūtio cōperiens obiiſſe pridie nonas Octobris Hirmintridem vxorem ſuam in monaſterio ſancti Dionyſij, vbi & ſepulta eſt, ex-

Hirmintrudis obitus.

equente Boſone filio Buuini quondam comitis hoc * miſſaticum, apud matrem & materteram ſuam, Teubergam Lotharij regis relictam, ſororem ipſius Boſonis Richildem nomine, mox ſibi adduci fecit, & in concubinam accepit. Qua de re eidem Boſoni abbatiam ſancti Mauritij, cum aliis honoribus, dedit: & ipſe Aquaſgrani in palatium, eandem concubinam ſecum ducens, feſtinare accelerauit: quatenus reſiduos illius partis homines, qui Lotharij fuerant, ibi, ſicut ei mandauerant, in ſua diuiſione ſuſciperet: denuntians ſe abinde in palatium, quod Gundulfi villa dicitur, ad feſtum ſancti Martini venturum, vt de prouincia & de ſuperioribus partibus Burgundiæ ad ſe venturos ſuſcipiat. Veniens autem Aquaſgrani nullum obtinuit quem ante non habuit: & inde, vt denuntiauerat, ad Gundulfi villam peruenit: vbi legatos Adriani papæ, Paulum & Leonem epiſcopos, ſuſcepit cum epiſtolis miſſis ſibi & præſulibus ac regni primoribus in his Galliarum partium regionibus conſiſtentibus: in quibus continebatur, vt regnum quondam Lotharij, quod Ludouico imperatori ſpirituali filio eius hæreditario iure debebatur & quod ad eum poſt mortem ipſius Lotharij rediit, vel homines in eo degentes, mortalium nullus inuaderet, nullus commoueret, nullus ad ſe conaretur inflectere. Quod ſi quis præſumeret, non ſolùm per ſuæ auctoritatis miniſterium infirmaretur, verùm etiam vin-

** nuntium.*

Richildis cõcubina.

Legati Adriani papæ. Interminatio eiuſdem.

vinculis anathematis obligatus, nomine Chriſtianitatis priuatus, cum diabolo omnino locaretur: & ſi quis de epiſcopis tam nefariæ temeritatis auctorem vel tacendo fugeret vel nõ reſiſtendo conſentiret, non iam paſtoris ſed mercenarij nomine ſe norit fore cenſendum: & quia iam non pertineret ad eum quicquam de ouibus, non pertineret ad eum conſequenter de paſtoralibus dignitatibus. Cum quibus epiſcopis & nuntius Ludouici imperatoris venit, nomine Boderardus, de his nihilominus ſatagens. Carolus autem abſolutis apoſtolici & imperatoris legatis, pellectus vanis ſuaſionibus falſorum nuntiorum, qui ei ſuggerebant quòd frater ſuus Ludouicus viciniſſimus morti foret, iter in Elſatias partes arripuit: vt Hugonem Liutfridi filium, & Bernardum & Bernardi filium, obtineret, ſicut & fecit: indéque Aquaſgrani remeans, ibidem natiuitatem domini celebrauit.

Nũtij falſi de ægritudine Ludouici.

al. Eliſatias.

Anno DCCCLXX. inde ad Rorici Nortmanni colloquium, apud Nouiomagum palatium perrexit: quem ſibi fœdere copulauit: & in die feſtiuitatis ſeptuageſimæ, prædictam concubinam ſuam Richildem, deſpõſatam atque dotatam in coniugem ſumpſit: & præter ſpem à fratre ſuo Ludouico Germaniæ rege ſibi nuntiãtes legatos accepit, vt ſi quã ocyſſimè Aquiſgrani non egrederetur, & regnũ quondã Lotharij penitus non deſereret, idémque regnum ſicut Lotharij homines tempore

Fœd⁹ cũ Rorico Nortmanno.

Nuptiæ concubinæ.

Literæ minaces Ludouici regis.

obitus eius habebant, eis tenere pacificè non concederet, ſine vlla retractatione illum bello appeteret. Vnde inter eos nuntiis diſcurrentibus, eo vſque cauſa perducta eſt, vt vtrinque huiuſmodi ſacramenta fierent: Sic promitto ex parte ſenioris mei Caroli, quòd ſenior meus fratri ſuo Ludouico regi, talem portionem de regno Lotharij regis conſentit habere, qualem aut ipſi iuſtiorem & æquiorem aut communes fideles eorum inter ſe inuenerint: nec eum in ipſa portione, vel in regno quod antea tenuit, per aliquam fraudem vel ſubreptionem decipiet aut fors conſiliabit: ſi frater ſuus Ludouicus eandem firmitatem & fidelitatem, quam ex parte ſenioris mei Caroli habeo promiſſam, ſeniori meo ex ſua parte quandiu vixerit inuiolabiliter ſeruauerit. Et hac infirma firmitate patrata, Carolus Aquiſgrani egrediens, vno itinere Compendium venit: ibíque Paſcha domini celebrauit: Indéque menſe Maio ad Attiniacum palatium venit: vbi & duodecim legatos fratris Ludouici, pro diuiſione regni accepit: qui ſuperciliosè tam de ſanitate corporis Ludouici quàm de proſperitate (quia Reſtitium Vvinidum ſibi diutino tempore infeſtiſſimũ tam dolo quàm bello captum vicerat) elati, minus debito ſacramenta inter eos facta duxêre ſeruãda. Quæ diuiſio multifariè multíſque modis hinc atque illinc agitata, & per diuerſos nũtios alterutrũ directa, ad hũc finem ex Caroli mandato peruenit,

Pacta regum

Legati Ludouici.

Caroli de regni diuiſione ſententia.

uenit,vt in illud regnum quod inter eos, ſecũdum ſacramenta præſtita, diuidendum erat, pacificè conuenirent, & ſicut cum conſenſu & vnanimitate communium fidelium ipſorũ inuenirẽt, ſecũdum ſacramenta inter eos præſtita illud regnum diuiderent. Interea pòſt de multis impetitus (præcipuè autem de inſubiectione regiæ poteſtati, & inobedientia erga ſuum archiepiſcopum) Hincmarus Landunenſis epiſcopus, vt ſe ab impetitis expediret, in ſynodo epiſcoporum decem prouinciarum libellum propria manu ſubſcriptum porrexit hæc continentem. Ego Hincmarus eccleſiæ Landunenſis epiſcopus, à modò & deinceps domino ſeniori meo Carolo regi, ſic fidelis & obediens, ſecundum miniſterium meum ero: ſicut homo ſuo ſeniori, & epiſcopus per * rectũ ſuo regi eſſe debet: ac priuilegio Hincmari Metropolitani prouinciæ Remorum eccleſiæ, ſecundum ſacros canones & decreta ſedis apoſtolicæ ex ſacris canonibus promulgata, pro ſcire & poſſe me obediturum profiteor. Et ſubſcripſit. Carlomannus etiam regis Caroli filius, & plurimorum monaſteriorũ abbas reputatus, quoniam inſidias erga patrem ſuum infideliter moliretur, abbatiis priuatus in ciuitatem Syluanectenſem eſt cuſtodiæ mancipatus.

Hincmari incuſatio.

Purgatio eiuſdem.

** ius et æquũ*

Carlomãnus priuatur abbatiis.

De legatis per quos tandem regni Lotharij diuiſio facta eſt inter Carolum & Ludo-

uicum: & de vtriuſque portione, quæ barbaris & vulgatis exprimitur vocabulis. Caput XXV.

al. Belgiuagorum.
Legati Caroli ad Ludouicũ ob regni diuiſionem.
**Frãcfordiã.*

CArolus rex legatos ſuos, Odonem ſcilicet Belgiuacorum epiſcopum & Odonem ac Harduinum comites, ad fratrem ſuum Ludouicum ad * Franconofurt dirigens, petiit vt ad regnum Lotharij diuidendum ſimul conuenirent: ipſéque Pontigonem petens, ibidem eos legatos accepit, nuntiantes vt ipſe ad Heriſtallium veniret, & frater eius Ludouicus ad Smarnam venturus eſſet: & in meditullio eorundem locorum Kalend. Auguſti colloquerentur: & vnuſquiſque eorum quatuor epiſcopos & decem conſiliarios & interminiſteriales & vaſſalos x x x. tantummodo, ad idem colloquium ducerent. Quò Ludouicus pergens Flamereſheim in pagum Ribuarium venit: & de quodam ſolario vetuſtate confecto, ſubligis fractis, cum quibuſdam ſuorum cecidit: & aliquantulum periclitatus, in breui conualuit: inde Aquaſgrani peruenit: & diſcurrentibus inter vtroſque fratres & reges nuntiis, tandem v. Kalend. Auguſti ad locum colloquij conuenerunt: & hoc modo regnum quondam Lotharij inter ſe diuiſerunt. & hæc eſt portio quam ſibi Ludouicus accepit.

Straſtburch.

Coloniam. Treueros. Vtrecht. i, Traiectum. Straburch. i, Argẽtinam. Baſileam. Abbatiam Sueſtre. Berch. Nui Monaſterium. Caſtellũ Indam.

dam. Sanctum Maximinum. Ephcermacum. *Ephterniacū.* Horream. ſanctum Gandulfum. Fauerniacum. Polemniacum. Luxouium. Literam. Balmam. Offonis villam. Meiem. Monaſterium ſancti Deodati. Bodonis monaſterium. Stiuagium. Romerici montem. Morbachum. ſancti Gregorij Mauri monaſterium. Eboreſheim. Homouua. Maſonis monaſterium. Homburch, S. Stamphim. Straburch. Eroſtein. Sācti Vrſi *Stapnl.* in Saladoro. Grandiuallem. Altam petram. *Straſtburch.* Iuſtiniani Vallem. Cluſi caſtellum. Carnones, *Iuſtinnam.* Heribodeſheim. Abbatiam de Aquis. Homchirche. Auguſtchirche. Comitatū Teſtebrāt. Bauiam. Harmarias. Moſam ſubteriorem de *Bania.* iſta parte. Item Moſam ſuperiorem quantum *Maſan.* de iſta parte eſt. Lingas quantum de iſta parte *Liugas.* eſt. Diſtrictum Aquenſe. Diſtrictum Trectis. Inribuarias. Comitatus. v. Mogenenſium. Bedagouuam. Nithacouuam. Sarachouuam ſubteriorem. Bleſitchouua. Selme. Albechennam. Suentiſcum. Calmontem. Sarachouuam ſuperiorem. Odornenſe quod Bernardus habuit. Solocenſe. Baſiniacum. Eliſcouue. Vvarach- *Vvaraſchſtu-* ſtudingum. Emaus. Baſalchouuam. In Eliſa- *dingum.* no Comitatus 11, De Friſia duas partes: de regno quod Lotharius habuit, Super iſtam portionem propter pacis & charitatis cuſtodiam, ſuperaddimus iſtam adiectionem, ciuitatem Mettenſem, cum abbatia ſancti Petri, & ſancti Martini, & comitatu Moſlenſi, cum omnibus villis in eo cōſiſtentibus, tam dominicatis

quàm etiam vaſſalorum. De Arduenna ſicut
Vrta. flumen Vrca ſurgit inter Biſlaue & Tumbas, ac
Biſlane. decurrit in Moſam: & ſicut recta via pergit in
Bedenſi, ſecundum quod commues miſſi no-
ſtri rectius inuenerint: excepto quod de Con-
duſtrio eſt ad partem Orientis trans Vr-
cam, & abbatias Prannam & Stabolam cum
omnibus villis dominicatis & vaſſalorum.

Et hæc eſt portio quam Carolus de eodem
** Biſontium.* regno ſibi accepit. Lugdunum * Veſontium.
Viennam. Tungros. Tullum. Viridunum. Ca-
Vzetia. maracum. Viuarias. Vzotias. Montem Falco-
Gildini monaſterium. nis. Sancti Michaelis. Suldum monaſterium.
Sanctam Mariam in Biſintiono. Sancti Mar-
tini in eodem loco. Sancti Augentij. Sancti
Leudenſi. Marcelli. Sancti Laurentij. Lendenſi. Senno-
Sennonem. nam. abbatiam Mellam. Molburium. Laubias.
Niellam. Sancti Gaugerici. Sancti Saluij. Criſpinno.
Hunulfuirt. foſſas Marilias. Humulfiurt. Sancti Seruatij.
Sunniacum. Malinas. Ledi. Suniuacum. Antonium. Con-
Ticliuinni. datum. Merrelecchi. Ticliuium. Luttoſam.
Calmontem. Sanctam Mariam in Deonant.
Vvaſlor. Echam. Andanam. Vvaſloos. Altum montem.
Comitatum Texandrum. In Brachanto comi-
tatus IIII. Cameracenſem. Hamonem. Lonien-
ſem. In Aſbauio Comitatus IIII. Moſam ſupe-
Maſau. riorem de iſta parte Moſæ. Moſau ſubterioré,
Maſau. quantum de iſta parte eſt: Linga, quod de iſta
Lingas. parte eſt Moſæ, & pertinet ad Verſatum. Scar-
Veoſatum. pomulæ. Viridunenſe. Dulmenſe. Ælon. Vva-
Vvaurenſe. renſe. comitatus II. Moſnunſe. Caſtritium.
Moſininſe.

Con-

Cōdruſt. De Arduēna ſicut flumē Vrca ſurgit inter Biſlane & Tombas, ac decurrit ex hac parte in Moſam: & ſicut recta via ex hac parte Occidentis pergit in Hodenſe, ſecundū quod miſſi noſtri rectius inuenerint. Tullenſe aliud: Odornenſe quod Temarus habuit. Barrenſe. Portēſe. Salmoringū. Lugdunēſe. Viēnēſe. Viuarias Vzetiū. De Friſia tertiā partē. Et poſtridie, ſcilicet IIII. Idus eiuſdē mēſis, ſimul iterū conuenerunt: & vale dicentes ſibi mutuò ab inuicem diſceſſerunt. Ludouicus videlicet Aquaſgrani rediens: & Carolus Liptinos vxorē ſuam ſibi obuiam venire iubens, partem ipſius regni quam accepit, ſicut placuit ſibi diuiſit. Indéque per monaſterium ſancti Quintini ad Syluacum, & inde per Cariſiacum Compendium veniēs, autumnalem venationem in Cotiæ ſaltu exercuit.

De vulneris quod ex caſu Ludouicus acceperit difficili curatione: de legatis papæ & imperatoris ad eum miſſis & ad fratrem remiſſis: de Reſtitij Vvinidi captiuitate & excæcatione: De filiorum Ludouici diſcordia & paciſcendi die. Cap. XXVI.

LVdouicus læſionem contuſionis, quam ex ſupradicto caſu de ſolario perpeſſus fuerat, minus neceſſariò curari à medicis ſuſtinens, computreſcētem ab eiſdem medicis ſecari fecit: vnde & longiori quàm ſperauerat tempo- *Vulnus Ludouici exciſū.*

re Aquiſgrani decubuit: vbi & penè deſperatus, vix mortem euaſit: ibíque apoſtolici Adriani legatos (Ioannem & Petrum itémque Ioannem epiſcopos & Petrum cardinalem eccleſiæ Romanæ preſbyterum) ſed & oratores Ludouici imperatoris (Vincbodum epiſcopum & Bernardum comitem) ſuſcepit, ſibi denuntiantes vt de regno Lotharij nepotis ſui, quod fratri ſuo Ludouico imperatori debebatur, non ſe intromittere pręſumeret: & in breui abſolutos, ad fratrem ſuum Carolum eos direxit: & ipſe mox vt aliquantulum conualuit, ad Reghimſburg pergens, Reſtitium Winidorum regulum à Carlomanno per dolum nepotis ipſius Reſtitij captum, & aliquandiu in cuſtodia detentum poſt iudicium excæcari & in monaſterium mitti præcepit, eiúſque filios Ludouicum & Carolum ad ſe venire mandauit. Qui ſentientes, ſatagente matre, inclinatiorem voluntatem patris erga Carlomannum quàm erga ſe, ad illum venire detrectarunt.

Legati Adriani papæ & Ludouici imperatoris.

Reſtitius excæcatus intruditur monaſterio.

Filiorum Ludouici diſſentio.

Ludouicus ad placitum ſuum, quod Franconofurt condixerat, ante quadrageſimæ initium venit: & ſatagentibus legatis, inter eum & filios ſuos vtrinque factæ ſunt firmitates, vt vſque ad futurum Maium menſem & ipſi ex parte patris ſecuri manere poſſent, & illi deuaſtationem regni, quàm inceperant, dimitterent, & pacificè vſque ad idem placitum degerent. Et hoc ita patrato negotio, Ludouicu ad Reghimſburg rediit.

Paciſcēdi dies fratribus condicta.

Reghinisburch.

De regi

De regni Lotharij noua diſceptatione per legatos papæ & Caroli regis: De Carlomanni è cuſtodia ereptione: & ſubterfugio ac ſeditione in patrem: De Viennæ obſidione & captione: Carlomanni fraudulenta deditionis ſimulatione: De conſciorum eius condemnatione: & excommunicatione: De honoribus in Beuſonem ſeu Boſonem fratrem Richildis impenſis.
Caput XXVII.

CArolus peracta venatione autumnali, ad monaſterium ſancti Dionyſij feſtiuitatem ipſius ſancti celebraturus perrexit: vbi ipſa die inter miſſarum ſolennia, præfatos apoſtolici legatos, cum epiſtolis ad ſe & ad epiſcopos regni ſui directis terribiliter ſibi regnũ quõdam Lotharij, quod fratri ſuo imperatori debebatur, interdicentibus, moleſtè ſuſcepit: & deprecantibus eiſdem legatis cum quibuſdam fidelibus ſuis, Carlomannum filium ſuum à cuſtodia ex Syluanectenſi ciuitate abſoluit, & ſecum manere præcepit. Ipſos autem legatos domini apoſtolici & imperatoris vſque Remos deduci fecit: & vndique plurimos fidelium ſuorum illuc conuenire faciens, & per octo dies ibidem immorans, eoſdem abſoluit: & ſuos oratores, Anſegiſum videlicet presbyterum monaſterij ſancti Michaelis abbatem & Etharium laicum, Romam cum epiſtolis ad dominum apoſtolicum, ſed & pannum ad al-

Legatorum minæ.

Carlomãnus cuſtodia eximitur.

Legati regis.

tare ſancti Petri de veſtimentis ſuis aureis cõpoſitum, cum duabus coronis aureis gemmis ornatis, miſit & ipſe Lugdunum vſque peruenit. Vnde Carlomannus noctu à patre fugiens, in Belgicam prouinciã venit: cõgregans ſecum plurimos ſatellites ac filios Belial, tantam crudelitatem & deuaſtationem ſecundum operationem Sathanæ exercuit, vt credi non poſſit, niſi ab ipſis qui eandem depopulationem viderunt atque ſuſtinuerunt. Quod Carolus nimium ægrè tulit: non tamen iter ſuum deſeruit: ſed Viennam, in qua Bertham vxorẽ Gerardi erat obſeſſurus, quantocyus adiit (nam Gerardus morabatur in altero caſtello) in qua obſidione circumiacentes regiones nimis fuere vaſtatæ. Carolus autem ingenioſè inter eos qui in Vienna erant illam cuſtodientes, diſſentionem mittens, magnam partem eorum ſibi conciliauit. Quod ſentiens Bertha, ad Gerardũ direxit. Qui veniens Carolo ciuitatem reddidit, in quam idem rex vigilia natiuitatis domini intrans, natiuitatem domini ibidẽ celebrauit. Anno DCCCLXXI. Carolus Vienna in poteſtatem ſuam ſuſcepta, à Gerardo ſibi obſides dari pro aliis caſtellis ſuis miſſis tradendis coegit: & tribus nauibus Gerardo datis, per Rhodanum cum ſua Bertha & mobilibus ſuis, à Vienna permiſit abſcedere: & ipſam Viennã Boſoni, fratri vxoris ſuę commiſit. Ipſéque per Altiſſiodorum & Senones, ad monaſterium ſancti Dionyſij quantocyus

Carlomanni perfugiũ & ſeditio.

Berthæ in Vienna obſidio.

Vienna deditur.

Viẽna Boſoni traditur.

cyus potuit venire maturauit. Quod audiens Carlomannus, cum ſuis complicibus ad Moſonium perrexit, & ipſum caſtellum, cum villis circumiacentibus deuaſtauit. Vnde quatuor nuntios ſuos fictè ad patrem ſuum direxit, mandans quòd ſine honoribus ad illum, fidei ſuæ credens, venire, & deo & illi de quibus commiſerat ſatisfacere vellet, tantùm vt eos qui cum eo erant miſericorditer tractaret, qualiter ſalui eſſe valerent. Non tamen à malo cœpto vel aliquantulum deſtitit. Carolus autem rex ad eundem filium ſuum Carlomannũ, cum duobus ex Carlomanni nuntiis (nam alios duos ſecum retinuit) Gauzlium abbatem monaſterij ſancti Germani, & Baldoinum comitem ipſius Carlomanni ſororium miſit: mãdans illi conuenientiam qua ad eũ ſecurè poſſet venire, ſi vellet. Ipſe autem Carlomannus dolosè ſimulans ad patrem ſe venturum, alios nuntios impoſſibilia quærentes ad eum direxit: & ipſe in partes Tullẽſes perrexit. Carolus autem iudicium quærens de talibus qui ſuum filium, ſcilicet diaconum & eccleſię ſanctæ miniſtrum à ſe domino traditum, furati fuerunt, & tanta ac talia flagitia atque facinora & depopulationes in regno ſuo fecerunt poſt iudicium mortis, omnia quæ illorum erant infiſcari præcepit: & ordinatis * ſcaris qui eundem Carlomannum cum ſuis complicibus à regno propellerẽt, iudicium epiſcopale de illis expetiit: & quoniam apoſtolus præcipit cum hu-

Ficta Carlomanni ſubmiſsio.

Conſciorum Carlomanni condemnatio.

** Scaræ turmæ ſunt.*

iuſmodi nec cibum ſumere, eoſdem epiſcopi, in quorum parochiis tanta mala commiſerant ſecundum ſacros canones priuarunt communione: ſicut in epiſtolis continetur, quas inde, iuxta ſacras regulas, ad alios epiſcopos tranſmiſerunt. De Carlomanno autem (quia diœceſeos Senonenſis erat diaconus, & poſt præſtita per duas vices ſacramenta periurus erat, ſicut pater eius publica annuntiatione omnibus qui affuerunt intimare curauit) & tantam rebellionem & infidelitatem contra illum, & tanta flagitia in regno ſuo commiſerat, iudiciũ epiſcoporum illius prouincię expetendum decreuit: & ſic ad monaſterium ſancti Dionyſij imminente quadrageſimali tempore, vſque ad ſanctum Paſcha ibidem immoraturus, regreditur: & ſabbato ante palmas illuc aduenięs ibi Paſcha domini celebrauit. Poſt Paſcha obuiã Engilbergæ imperatrici, ſicut ei per ſuos nuntios mãdauerat, ad ſanctũ Mauritiũ perrexit. Sed certo cõperiens nuntio, eandẽ Engilbergam apud Trientum cum Ludouico rege Germaniæ menſe Maio locuturam, à condicto deflexit itinere, & Syluacum venit. Ibique Adalardus, ex parte Ludouici fratris ſui veniens, petiit vt cum eodem fratre ſuo Ludouico locuturus ſecus Treiectũ veniret: cum idem Ludouicus Reghimſburg poſt emiſſam hoſtẽ cum Carlomanno filio ſuo aduerſus Vvinidos, Aquaſgrani rediret. Carolus autem filio ſuo Ludouico Beuſonem, fratrem vxoris eius, camera

Hoſtẽ copias armatas vocat.

Beuſonis ſeu Boſonis honores.

merarium & oſtiariorum magiſtrum conſtituit. Huic & honores Gerardi comitis Biturigenſis dedit: cum Bernardo itémque Bernardo marchione in Aquitaniam eum miſit, & diſpoſitionem ipſius regni ei commiſit: Bernardo autem Tholoſæ comiti poſt præſtita ſacramenta, Carchaſonem & Rhedas concedens, Tholoſam remiſit.

De mutua Ludouici regis Germaniæ filiorúmque circunuentione: & de eiuſem cum Engilberga imperatrice contra Carolum factione & conſpiratione: De Synodo octaua Gonſtantinopoli acta, & quæ in ea de imaginum adoratione diſcuſſa ſint: de Ludouici coronatione & Engilbergæ inſolentia & rebellione: De Rorici Nortmanni in Carolum fide & Adriani papæ obitu. Caput XXVIII.

PRædictus autem Ludouicus rex Germaniæ filios ſuos Ludouicum & Carolũ ad ſe vocans, vt eos cum Carlomanno pacificaret, doloſè illis minari fecit. Sed & iidem filij ſui & homines eorum doloſè nihilominus Ludouico ſacramenta præbuerunt: & volens idem Ludouicus pater, vt iidem filij ſui cum fratre ſuorum Carlomanno aduerſus Vvinidos pergerent, obtinere non potuit: vnde hoſtem quam maximam potuit cum Carlomanno direxit: & ipſe, vt prædictum eſt, apud Trientum *Mutua patris filiorúmque circunuentio.*

Ludouici cũ Engilberga contra Carolum factio.

cum Engilberga loquens, partem regni Lotharij quam contra Carolum accepit, neglectis ſacramentis inter eos pactis, ſine conſenſu ac conſcientia hominum quondam Lotharij qui ſe illi commendauerant, clàm reddidit. vnde vtrinque ſacramenta, prioribus ſacramẽtis quæ cum fratre ſuo pepigerat diuerſa & aduerſa, inter eos ſunt facta. Quibus patratis, Engilberga nuntium ſuum ad Carolum miſit: mandans ei, ſicut & prius, vt ad ſanctum Mauritium illi occurreret. Carolus verò compertis iis quæ inter eam & fratrem ſuum acta fuerãt, noluit illuc ire: ſed nuntios ſuos ad eam direxit, qui nihil certi ab ea ei renuntiauerunt.

Legati Adriani papæ ad Baſi. imperatorem.

Adrianus papa, ſecundum quòd Nicolaus prædeceſſor ei⁹ diſpoſuerat, legatos ſuos, Donatum ſcilicet Hoſtienſem epiſcopum & Stephanum Nepeſinum epiſcopum & Martinum diaconum ſanctæ Romanæ eccleſiæ, ad Baſilium imperatorem & ad filios eius Conſtantinum & Leonem Auguſtos Conſtantinopolim direxit: cum quibus & Anaſtaſius bibliothecarius Romanæ ſedis, vtriuſque linguæ, Græcæ ſcilicet & Latinæ peritus, perrexit: & ſynodo congregata (quam octauam vniuerſalem ſynodum illuc conuenientes appellauerunt) exortum ſchiſma de Ignatij depoſitione & ſocij ordinatione ſedauerunt, ſocium anathematizantes, & Ignatium reſtituentes. In qua ſynodo de imaginibus adorandis aliter, quàm orthodoxi doctores antea diffinierant, ſtatuerunt:

Octaua ſynodus.

runt: & quædam pro fauore Romani pontificis, qui eorum votis de imaginibus adorandis annuit, & quædam contra antiquos canones & contra ipſam ſuam ſynodum, conſtituerunt, ſicut qui eandem ſynodũ legerit patẽter inueniet. Ludouicus autem imperator, in vigilia Pentecoſtes Romam apud ſanctum Petrum venit: & poſtridie coronatus ab Adriano papa, poſt celebrata miſſarum ſolennia vnà cum eo ad Lateranenſe palatium, cum pompa equitando coronatus perrexit. Et exercitu collecto, Roma iterum in partes Beneuẽtanas perrexit. Et quia primores Italiæ Engilbergam propter ſuã inſolentiã habebãt exoſam, in loco illius filiam Winigiſi imperatori ſubſtituẽtes, obtinuerunt apud eundem imperatorem, vt nuntium ad Engilbergam mitteret, quatenus in Italia degeret, & poſt illum non pergeret. Sed eum in Italiam reuerſurum expectaret. Ipſa autem non obediens illius mandato, poſt eum ire maturauit: & Vvibodum epiſcopum ad Carolum, quaſi amicitiæ gratia, miſit: putans neſcire Carolum quę inter illam & Ludouicum regem Germaniæ pacta fuere: Vvibodus autem ad pontem * Liadi ad Carolum venit. Nam illuc, pro quibuſdam in Burgundia cauſis componendis, perrexerat: vbi ei nuntiatur ab hominibus Bernardi filij Bernardi, Bernardum qui Vitellus cognominabatur occiſum eſſe & eius honores prædicto Bernardo ſunt dati.

Imagines non adorandas ſentit hic auctor.

Ludouici imperatoris coronatio.

Engilbergæ inſolentia.

* *Lindi.*

Carolus autem à Burgundia ad Gundulfi villam, placitum illuc antea condictum habiturus Kal. Septẽbribus reuertitur: vbi aliquantiſper immoratus, cùm quæ ſibi viſa fuere diſpoſuiſſet, venandi gratia Ardennam petiit: & Octobrio menſe, nauigio per Moſam vſque Treiectum veniẽs, cum Rorico & Rodulpho Nortmannis (qui obuiam ei nauigio venerãt) locutus, Roricum ſibi fidelem benignè ſuſcepit, & Rodulfum infidelia machinanrem & ſuperflua expetentem dimiſit inanem. Tum contra ipſius inſidias, fideles ſuos ad munitionem parauit: indéque per Attiniacum itinere equeſtri reuertẽs, natiuitatem domini in monaſterio ſancti Medardi celebrauit. Adrianus papa defungitur Ioannes archidiaconus Romanæ eccleſiæ, XIX. Kalend. Ianuarias in locum illius ſubſtituitur.

Rorici Nortmanni fides.

Adriani papæ obitus.

De Carlomanni degradatione pernicioſa conſultatione: & vt excæcetur ſententia.

Caput XXIX.

ANno DCCCLXXIIII. quia multi erãt in regno Caroli & in aliis regnis, qui expectabant vt per Carlomannum filium eius adhuc rediuiua mala in ſancta eccleſia, in regno eius, & in aliis regnis, remergerent (de quibus regio miniſterio cum conſilio fidelium ſuorum ſecundum morem prædeceſſorum & progenitorum ſuorum regum leges paci eccleſiæ & regni ſoliditati congruas promulgauit, & ab omnibus obſeruari decreuit) epiſcopo

ſcopos apud Syluanectenſem ciuitatem,in qua idem Carlomannus morabatur, conuocauit: vt ſecundum ſacros canones à quibus nulla (vt dicit Leo) áut negligentia aut præſumptione licet eis diſcedere, epiſcopale miniſterium de illo exequerentur, quod ſanè ipſi fecerunt, deponentes illum ſecundum ſacras regulas, ab omni gradu eccleſiaſtico, laica ſibi communione ſeruata. Poſt quod factum, antiquus & callidus aduerſarius illum & ſuos complices ad argumentum aliud excitauit: nempe quòd liberius ad nomen & ad potentatum regiũ cõſcẽdere poſſet, quia ordinẽ Eccleſiaſticũ nõ haberet, & qui epiſcoporũ iudicio eccleſiaſticũ gradũ amiſerit, etiã tonſurã eccleſiaſticã mittere licentius poſſet. Vnde complices illius poſt depoſitionem eius ardẽtius ſe cœperant iterum coniungere, & alios in ſocietatem ſuam, etiam de aliis regnis, quos valebant abducere: quatenus vbi primum locum inuenire poſſent, illum à cuſtodia (in qua ſeruabatur, donec videretur ſi ſe à malis ſuis cõuertere vellet) educerent, & ſibi regem conſtituerent. Quapropter neceſſe fuit, etiam de quibus ab epiſcopis iudicatus non fuerat in medium deuocare, & ſecundum ſacrarum legum decreta, pro admiſſis ſuis iudicio mortis addictum, minori ſententia (vt locum & ſpatium pœnitentiæ haberet, & grauiora admittendi locus & ſpatium, ſicut meditabatur, non daretur) luminibus, acclamatione cunctorum qui affue-

Carlomanni degradatio.

Malorum cũ Carlomanno conciliabula.

Carlomannus excæcari iudicatur.

runt, orbari: quatenus pernitioſa ſpes pacem odientium, de illo fruſtrata foret: & eccleſia dei ac Chriſtianitas, in regno eius, cum infeſtatione paganorum, ſeditione exitiabili perturbari non poſſet.

De Diabolo qui viſibiliter Carolum filium Ludouici tentauit, ſecutus eſt & vicit, victum poſſedit, poſſeſſum vexauit: De Beneuentanorum ad defectionem ſollicitatione & inſidiis Adelgiſo poſitis.

Cap. XXX.

LVdouicus Grmaniæ rex, ante natiuitatem domini ad Franconofurth palatium venit ibíque natiuitatem celebrauit, & placitũ ſuum ibidem, circiter Kalend. Febr. condixit: quo filios ſuos Ludouicum & Carolum, & cum aliis ſuis fidelibus homines qui de regno quõdam Lotharij illi ſe commendauerunt, præcepit venire. Et dum ibi degeret, venit ad Carolum filium eius diabolus, transfigurans ſe in angelum lucis: & dixit illi, quòd pater eius, qui illum cauſa Carlomanni fratris ſui perdere moliebatur, deum offenſum haberet, & regnum in breui amitteret: & eidem Carolo dominum illud regnum habendum diſpoſitum habere & quòd illud in proximo obtineret. Ipſe autem Carolus timore perterritus, eccleſiam eſt ingreſſus quæ domui in qua iacebat adhærebat quò eum diabolus eſt inſecutus: eique iterum dixit, Cur times & fugis? nam niſi ex deo venisset,

Diaboli ſuggeſtio.

Diabolus Carolũ ſequitur

niſſem, tibi annuntians quæ in proximo ſunt futura, in hanc domũ domini, te ſequens non intrarem. His & aliis blanditiis ei perſuaſit, vt communionem à deo ſibi miſſam, vt aiebat, de manu illius acciperet, ſicut & fecit: & poſt buccellam ipſe introiuit in eum Sathanas. Veniens autẽ ad patrem ſuũ, & reſidens in cõcilio eius cum fratre, & aliis fidelibus, tam epiſcopis q̃ laicis patris ſui, ſubito inuaſus ſurrexit & dixit, quod ſeculum vellet dimittere: & quòd vxorem ſuam carnali commertio non contigerit, & diſcingens ſe ſpatha, cadere illam permiſit: & cũ vellet ſe baltheo diſcingere, & veſtitu exuere, cœpit vexari. Comprehenſus autem ab epiſcopis & ab aliis viris, turbato patre, & omnibus qui affuerunt vehementi ſtupore percuſſis, ductus eſt in eccleſiã: & Liutbertus archiepiſcopus induens ſe ſacerdotalibus veſtibus, miſſam decantare cœpit. Cum autem ventum ad locum Euangelij fuit, cœpit magnis vocibus, patria lingua, VEH clamare: & ſic continuis vocibus VEH illud clamauit, ſque dum miſſa celebrata fuit. Quem pater ius epiſcopis & aliis fidelibus ſuis committens, per ſacra loca ſanctorum martyrum deduci præcepit vt illorum meritis & orationibus à dæmone liberatus, ad ſanam mẽtem domino miſerante redire præualeret. Deinde diſpoſuit illum Romam dirigere: ſed quibuſdam entibus interuenientibus, iter illud dimiſit. *Carolum poßidet.*

Ludouicus imperator Italiæ in Capua reſi- *Ludouicus*

Capuæ agit. Imperator Græcus Beneuentanos tentat.

dens (mortuo iam Lamberto caluo, & appulſo patricio imperatoris Græcorum, cum exercitu, in ciuitatem quæ Hydrontum dicitur, in auxilium Beneuentanorum qui cenſum quem imperatoribus Frãciæ eatenus dabant, illi perſoluturos ſe promittebant) quoniam aliter Adelgiſum obtinere non poterat, mandauit apoſtolico Ioanni compatri Adelgiſi, vt ad eũ apud Capuam veniret, & ſibi Adelgiſum reconciliaret: volens oſtentare, quòd tanquam intercedente beati Petri vicario, ipſum Adelgiſum reciperet: de quo iurauerat, quòd nunquam de illis partibus rediturus eſſet, antequam illum caperet: quum reuera virtute ſua eum obtinere non poſſet.

De Nortmannis Andegauos occupantibus: & Carlomanni cæcati ad Ludouicum Germaniæ regem perfugio contra Carolum patrem: De Andegauorum obſidione: Rodulfi Nortmanni cæde: de Vvinidorum motu & pacatione: De Nortmannorum cum vrbe Andegauenſi deditione: De hyeme niuoſa: æſtate ſicca: & Salomonis Britonum ducis cæde. Caput XXXI.

Nortmanni Andegauos occupant.

CArolus exercitum Britanniam verſus denuntiat, vt Nortmanni qui Andegauos ciuitatem occupauerant, non autumarent ſe aduerſus eos illuc iturum, nec ad alia loca, in quibus ita conſtringi non poſſent, aufugerent.

Dun

Dum autem illuc pergeret, in ipſo itinere nun-
tiatum eſt ei, quòd factione fratris ſui Ludo-
uici Germaniæ regis, Carlomannus cæcus per
homines quōdam ſuos, conſentientibus duo-
bus pſeudomonachis, de Corbeia monaſterio
ſublatus & ad Ludouicum fuerat cohibendus,
ac interueniente Adalardo in ſuam contrarie-
tatem perductus. Vnde non magnoperè eſt
Carolus perturbatus: ſed iter cœptum pera-
gens, cum exercitu collecto ciuitatem Ande-
gauenſem (in qua Nortmāni depopulatis qui-
buſdam vrbibus, euerſis caſtellis, eccleſiis &
monaſteriis incenſis, & agris in ſolitudinem
redactis, iam diuturno tempore reſidebant)
obſedit, & ſepe fortiſſima circundedit: Salo-
mone duce Britonum vltra Meduanam flu-
uium, cum copiis Britonum in eius auxilio
reſidente. & dum Carolus rex in hoc negocio
occupatus erat, Salomon filiū ſuū, Vvigonem
nomine, ad eum cum primoribus Britonum
miſit. Qui filius eius ſe Carolo commendauit:
& fidelitatem coram fidelibus ſuis illi iurauit.

Carlomanni perfugium.

Andegauorum obſidio.

Interea Rodulfum Nortmannorum ducem,
qui multa mala in regno Caroli exercuerat, in
regno Ludouici cum quingentis & eo amplius
complicibus ſuis occiſum Carolo reſidente
ſecus Andegauenſem ciuitatem non incerta
relatione nuntiatur. Multitudo autem locu-
ſtarum per Germaniam & Gallias, maximè
autem in Hiſpaniam adeò ſe eff̄udit, vt Ægy-
ptiacæ plagæ potuerit comparari.

Rodulphi Nortmanni cædes.

Vvinidorum motus.

Ludouicus rex Germaniæ apud Mettenſem ciuitatem placitum ſuum tenere diſponens, nuntium accepit quòd niſi citiſſimè filio ſuo Carlomanno in marcha contra Vvinidos ſubueniret, illum vlterius non videret. Qui ſtatim verſus Reghimſburg pergens, Carlomannum cæcum Liutberto archiepiſcopo paſcendum in monaſterio ſancti Albani apud Magontiam commendauit: euidenti demonſtrā indicio qualiter illi diſplicuerũt mala quæ id Carlomannus in ſanctam dei eccleſiam, & i populum Chriſtianum ac contra patrem ſuun egit quandocunque vel vbicunque præualuit Ad Reghimſburg autem perueniens, per miſ ſos ſuos, Vvinidos ſub diuerſis principibus cõ ſtitutos modo quo potuit ſibi reconciliau Legatos autem ab illis qui Behim dicũtur cu dolo miſſos, ſuſcipiens in carcerem miſit.

Vvinidorum pacatio.

Nortmãnorũ deditio. Conditiones pacis.

Carolus ergo viriliter ac ſtrenuè obſidion Nortmannorum in gyro Andegauenſis ciuit tis exequens, adeò Nortmannos perdomui vt primores illorum ad illum venerint, ſeſ que illi cõmendauerint, & ſacramenta qual iuſſit egerint, & obſides quot & quãtos quæſ uit illi dederint, vt de ciuitate Andegauẽſi cõ ſtituta die exirent & in regno ſuo quandiu v uerent nec prædam facerent nec fieri conſe tirent: petentes vt eis in quadam inſula Liger fluuij, vſque in menſem Februarium reſidere mercatum habere liceret. Et in menſe Febru rio quicunque ex eis iam baptizati eſſent,

Chr-

Chriſtianitatem de cætero veraciter tenere vellent, ad eum venirent: & qui adhuc pagani Chriſtiani fieri vellent, ipſius diſpoſitione batizarentur: cæteri verò ab illius regno diſcederent, vlterius (ſicut dictum eſt) ad illud in malum non redituri.

Poſt hæc vnà cum epiſcopis & populo, cum maxima religionis deuotione, corpora ſanctorum Albini & Lizinij quæ effoſſa timore Nortmannorum de tumulis ſuis fuerant, cum muneribus magnis ſuis in locis reſtituit. Sícque eiectis ab Andegauorum ciuitate Nortmannis, cum acceptis obſidibus Carolus menſe Octobrio per Cenomannos & Ebrocenſe oppidum, ac ſecus caſtellum nouum apud Pitres Ambianos Kalend. Nouemb. peruenit. Indeque apud Audriacam villam ac circumcirca venationem exercens, ad monaſterium ſancti Vedaſti peruenit: ibíque natiuitatem domini celebrauit. Anno DCCCLXXIIII. hyems prolixa & fortis, & niuis tanta fuit nimietate perfuſa, quãtam nemo ſe vidiſſe meminerit. Carolus in purificatione ſanctæ Mariæ cum ſuis conſiliariis placitum in monaſterio ſancti Quintini tenuit: & ieiunium quadrageſimale in monaſterio ſancti Dionyſij peragens, ibidem Paſcha dominicum celebrauit. Generale quoque placitum Idibus Iuniis, in villa Duziaco tenuit: vbi & annua ſua dona accepit. Indéque per Attiniacum & conſuetos manſionaticos Compendium adiit. Æſtas longa

Reliquiæ repoſitæ.

Hyems & nix plurima.

Aeſtas longa

ſiccitatem fœni,& meſſium inopiam reddidi

Salomonis Britonis cædes.

Salomon dux Britonum , qui nuntiabatu interea dubiis nuntiis quandoque quidem in firmus quandoque autem mortuus, certa rel tione Carolo apud Compēdium nuntiatus e hoc ordine mortuus: videlicet inſecutus à pr moribus Britonum Paſcuitano & Vrbar atque Vvigone filio Ruulni , necnon & Fra cis hominibus (quos valde afflixerat) & ca to ac cuſtodiæ mancipato filio eius Vvigor fuga lapſus in Paucherum ſeceſſit: & quodd monaſteriolum ingreſſus vt ſe liberare va ret, circumuentus à ſuis , quòd à nemine B tonum quicquam mali ſuſtinere deberet , t ditus eſt Frācis hominib⁹ (Fulgoaldo & ali ſicq́ue ab iis excæcatus , poſtridie mortuus repertus dignam vicem ſortit⁹ , qui domin ſuum Heriſpoium, in eccleſiam eius perſe tionem fugientem & inuocantem dominu ſuper altare occidit.

De Ludouici & Caroli regum & fratrum colloquio : Richildis abortiuo partu : De Ludouici imperatoris Italiæ morte: & Caroli ob id in Italiam profectione : & filiorum Ludouici contra eum miſſorum vanis conatibus : De Ludouici in fratrem molitione , & procerum Franciæ perfidia : De Caroli à papa ſuſceptione & coronatione: Boſonis ducatu & nuptiis: ſynodíque indictione. Cap. XXXII.

Ludou

LVdouicus rex Germaniæ ad fratrem ſuum Carolum, filiũ ſuum Carolum cum aliis ſuis miſſis direxit: petens vt ſimul loquerẽtur ſecus Moſellã. Ad quod placitũ cũ Carolꝰ pergeret, vẽtris ſolutione detentus ad illud placitũ ſicut fuerat condictũ, peruenire non potuit. Vnde collocutio eorum, Caroli ſcilicet & Ludouici, ſecus Moſam apud Heriſtallium circa Kal. Decemb. fuit. De qua collocutione Carolus per monaſteriũ ſancti Quintini rediens, natiuitatẽ domini Cõpendij celebrauit: & Ludouicus eandẽ ſolennitatẽ Aquiſgrani agẽs, inde ad palatium Frãconofurd vltra Rhenũ rediit. *Ludouici & Caroli colloquium.*

Anno DCCCLXXV. Carolus circa initiũ quadrageſimæ monaſterium ſancti Dionyſij adiit: vbi & Paſcha domini celebrauit & Richildis vxor eius noctu ante quartam feriam Paſchæ aborſu filium peperit, qui baptizatus mox obiit. Illáque dies purificationis ſuæ poſt parturitionem in eodem monaſterio expectãte, Carolus ad Bariuum perrexit: indéque ad letanias celebrandas, ante aſcenſionem domini ad monaſterium ſancti Dionyſij rediit: & in vigilia Pentecoſtes Compendium venit. *Baruium.*

Ludouicus ex Germania menſe Maio in Triburis placitum ſuum tenuit: & quia ibi quæ meditatus fuerat perficere non potuit, iterum placitum ſuum in menſe Auguſto ad eundem locum deſtinauit.

Carolus verò menſe Auguſto ad Duziacum ſecus Ardennam peruenit: vbi certo nuntio

Ludouici imperatoris Italiæ mors.

Ludouicum nepotem ſuum Italiæ imperatorem obiſſe comperit. Quapropter inde mouens ad Pontigonem peruenit, & quoſcunque potuit de vicinis ſuis conſiliariis obuiam ſibi venire præcepit: & à quibuſcũque valuit ſuppetias in itinere ſuo accepit: & inde Lingonas peruenit: & eos quos ſecum in Italiam ducere prædeſtinauit expectauit. Sícque Richildem vxorem ſuã per ciuitatem Remenſem ad Syluacum remittẽs, & filium ſuum Ludouicum in partem regni, quã poſt obitum Lotharij nepotis ſui contra fratrem ſuum accepit, dirigens Kal. Septembribus iter ſuum incœpit: & pe ſancti Mauritij monaſterium pergens, mõten Iouis tranſiit: & ſic Italiam ingreſſus eſt.

Carolus Italiam adit.

Filij Ludouici ab eo contra Carolum miſſi.

Ludouicus rex Germaniæ frater eius, filiu ſuum Carolum in Italiam vt fratri ſuo aduerſa retur tranſmiſit. Quem Carolus rex fugam a ripere & inde abſcedere coegit. Ludouic autem rex Germaniæ iterum alium filium ſ Carlomannum, cum quibus potuit in adue ſitatem frarris ſui in Italiã direxit. Quod pr noſcens Carolus rex, obuiam ei cum validi manu perrexit. Et quia Carlomannus præn uit ſe patruo ſuo non poſſe reſiſtere, pacem p tens cum eo locutus eſt, & ſacramentis vtri que firmatis ad propria rediit. Ludouicus go rex Germaniæ perſuadẽte Engilranno q dã Caroli regis camerario & domeſticiſſi (ſed ſuaſione Richildis reginæ ab honori deiecto & à ſua familiaritate abiecto) cum

erc

ercitu & filio cognomine ſuo Ludouico vſque ad Attiniacum venit. Ad quem obſiſtendum, primores regni Caroli (iubente Richilde regina) ſacramento ſe confirmauerunt, quod non ſeruauerunt: ſed ex ſua parte regnum Caroli peſſundantes hoſtili more deuaſtauere. Similiter & Ludouicus cum ſuo exercitu idem regnum peſſundedit: Sícque natiuitatem domini in Attiniaco agens, per placitamentum primorum regni Caroli deprædatione facta cum quibuſdam comitibus ex regno Caroli, qui ad eum ſe contulerant rediit: & per Treuerorum ciuitatem tranſiens, ad palatium vltra Rhenũ Franconofurd peruenit: ibidémque dies quadrageſimæ & Paſcha domini celebrauit: vbi & certo nuntio Emmam vxorẽ ſuam apud Regnimſburg palatium obiſſe nuper poſt natiuitatem domini comperit. Carolus autem quibuſdam de primoribus ex Italia ad ſe non venientibus, pluribus verò receptis, Romam inuitante papa Ioanne perrexit: & XVI. Kal. Ianuar. ab eo cum gloria magna in eccleſia ſancti Petri ſuſceptus eſt.

Ludouicus in Carolum venit.

Procerũ Franciæ perfidia.

Emma regina obit.

Carolus à papa ſuſcipitur.

Anno DCCCLXXVI. in die natiuitatis domini idem Carolus beato Petro multa & pretioſa munera offerens in imperatorem eſt vnctus & coronatus, atque imperator Romanorum eſt appellatus, & Nonis Ianua. Roma exiens Papiam rediit: vbi & placitum ſuum habuit: & Boſone vxoris ſuæ fratre duce ipſius terræ cõſtituto, & corona ducali ornato, cum

Carolus imperij accipit inſignia.

Boſo dux Mediolanenſium

collegis eius quos idem dux expetiit in eodem regno relictis per montem Iouis & per monaſterium ſancti Mauritij rediens, vt Paſcha domini apud monaſterium ſancti Dionyſij celebrare valeret, iter accelerauit. Quod audiens Richildis degens apud Syluacum, pridie Nonas Mart. mox illi obuiam mouit: & cum ſumma feſtinatione per Remos, Catalaunos & Lingonas, vltra Veſontium in loco qui dicitur Warnarij Fontana pridie Idus Mar. venit: cum qua imperator per Veſontium ac Lingonas, Catalaunos & Remos ciuitates & per Compendium palatium tranſiens, ad monaſterium ſancti Dionyſij peruenit: ibíque Paſcha domini celebrauit. Quò accerſiens legatos apoſtolici, Ioannem Tuſcanenſem & Ioãnem Arretinum atque Anſegiſum Senenſem, illorum conſilio medio futuro menſe Iulio generalem ſynodum, auctoritate apoſtolica & ſanctione ſua apud Pontigonem indixit: quo per Remos & Catalaunos ciuitates peruenit.

Synod⁹ generalis indicitur.

Boſo verò, poſtquam imperator ab Italia in Franciam rediit, Berengarij Eurardi filij factione, filiam Ludouici imperatoris Hyrmengardē, quę apud eum morabatur iniquo conludio, in coniugium ſumpſit.

Boſo filiã imperatoris ducit.

De Synodi in Gallia actæ celebritate: De Anſegiſi ambitione ad primatum fauente imperatore Carolo: De eiuſdem Caroli inſolentia: De pacto cum Ludouico fratre: De Formo-

De Formoſi damnatione: Iterum de ſuper primatu Anſegiſi lectis literis: De Frotharij Burdegalenſis petitione: & de imperatoris in habitu Græcanico luxu.

Cap. XXXIII.

VNdecimo Kalend. Iul. indictione IX. epiſcopis & cæteris quibuſque clericis veſtibus eccleſiaſticis indutis & domo ac ſedilibus palliis protenſis, atque in gremio ſynodi & proſpectu imperialis ſedis, lectorio ſuppoſitis ſacroſanctis euangeliis, venit dominus imperator Carolus in veſtitu deaurato habitu Franciſco, cum legatis apoſtolicæ ſedis in ſynodũ: & cantoribus antiphonam, Exaudi nos domine, cum verſibus & gloria patri cantantibus, poſt kyrie eleiſon, & data oratione à Ioanne Tuſcanenſi epiſcopo, reſedit dominus imperator in ſynodo & legit Ioannes Tuſcanenſis epiſcopus epiſtolas à domino apoſtolico miſſas: cum quibus & legit epiſtolam de primatu Anſegiſi Senenſis epiſcopi, vt quoties vtilitas eccleſiaſtica dictauerit, ſiue in euocanda ſynodo, ſiue in aliis negotiis exercendis, per Gallias & Germanias apoſtolica vice fruatur: & decreta ſedis apoſtolicę per ipſum epiſcopis manifeſta efficiantur: & rurſus quæ geſta fuerint eius relatione, ſi neceſſe fuerit, apoſtolicæ ſedi pandantur: & maiora negocia ac difficiliora quæque ſuggeſtione ipſius à ſede apoſtolica diſponenda & enucleanda quærantur. Pe-

Synodalis celebritas.

Anſegiſi in primatu ambitio.

tentibus autem epiſcopis vt eis permitteretur ipſam legere epiſtolam quibus erat directa, non adquieuit imperator: ſed reſponſum quæſiuit ab eis, quid de his iuſſis apoſtolicis reſponderent. Quorum reſponſio talis fuit: vt ſeruato ſingulis metropolitanis iure priuilegij ſecundum ſacros canones & iuxta decreta ſedis Romanæ pontificum ex eiſdem ſacris canonibus promulgata, domini Ioannis papæ apoſtolicis iuſſionibus obedirent. Et cùm imperator & legati apoſtolici ſatagerent vt abſolutè archiepiſcopi reſponderent ſe obedituros de primatu Anſegiſi ſicut apoſtolicus ſcripſit, aliud niſi quod prædictum eſt, reſponſum ab eis extorquere non potuerunt: excepto quòd Frotharius Burdegalenſis epiſcopus quoniam à Burdegala ad Pictauos indéque ad Bituricum fauore principis contra regulas ſe contulit, per adulationem reſpondit quod imperatori placere cognouit. Tunc motus imperator dixit, quod domin⁹ apoſtolicus ei ſuas vices cõmiſit in ſynodo, & quod iſdem præcepit ille exequi ſtuderet: & accepit ipſam epiſtolam inuolutam, vna cum Ioanne Tuſcanenſi & Ioanne Arretino, & dedit illam Anſegiſo & iuſſit ſellam plectilem poni ante omnes apiſcopos Ciſalpini regni ſui, iuxta Ioannem Tuſcanẽſem qui ad dextrã illius ſedebat: & præcepit Anſegiſo vt ſupergrederetur omnes ante ſe ordinatos, & ſederet in eadem ſella: Remorum archiepiſcopo reclamante audien

Caroli imperatoris inſolẽtia in ſynodo

audientibus omnibus, hoc factum ſacris regulis obuiare. Imperator tamen in ſententia ſua permanſit: & petentibus epiſcopis vt liceret eis ſaltem exemplar ſibi de epiſtola directa ſumere, nec hoc vllo modo impetrauere: & ſic ſoluta eſt ſynodus in die illa. Decimo Kalēd. præfati menſis iterum conuenerunt epiſcopi: in quo conuentu lectæ ſunt epiſtolæ à domino apoſtolico laicis miſſæ, & lecta eſt electio domini imperatoris, ab epiſcopis & cæteris Italici regni firmata: ſed & capitula quæ in palatio Ticinenſi conſtituit, ab omnibus confirmari fecit: quæ & epiſcopis Ciſalpinis confirmare præcepit & ſic ſoluta eſt ſynodus in illa die. Quinto Nonis Iulij conuenerunt iterum epiſcopi ſine imperatore: & habitæ ſunt contentiones de preſbyteris, ex diuerſis parochiis clamantibus ad legatos apoſtolici, & ſic ſoluta eſt ſynodus in hac die.

Lectæ literæ cõfirmationis imperatoris.

Quarto Non. eiuſdem menſis iterum conuenerunt epiſcopi: & imperator in ſynodo reſidens audiuit oratores fratris ſui Ludouici regis, Vvillebertum archiepiſcopum Coloniæ & Adalardum ac Menigardum comites: per quos petiit partem de regno Ludouici imperatoris, filij Lotharij fratris eorum, ſicut ei competeret ex hæreditate & illi firmatum erat ſacramento. & legit Ioannes Tuſcanenſis epiſtolam à Ioanne papa epiſcopis regni Ludouici directam: & dedit exemplar Vvilleberto archiepiſcopo, vt deferret illud præfatis

Pactũ cũ Ludouico rege Alemanniæ.

epiſcopis: & ſic ſoluta eſt præfata ſynodus in illa die. Sexto Idus Iulij conuenerunt epiſcopi: & circa horam nonam venerunt legati domini Apoſtolici, Leo epiſcopus & apocriſarius ac nepos apoſtolici atque Petrus Foriſempronij epiſcopus, deferentes epiſtolas imperatori & imperatrici, & ſalutationes apoſtolici ad epiſcopos: & ſic ſoluta eſt ſynodus in illa die.

Quinto.

Formoſi damnatio recitatur.

Sexto Idus Iulij conuenientibus epiſcopis, lecta eſt epiſtola apoſtolici de damnatiõe Formoſi epiſcopi (Gregorij nomenclatoris) & conſentientium eis: & præſentata ſunt imperatori ab apoſtolico miſſa dona: inter quę fuerunt pręcipua ſceptrum & baculus aureus. Sed & imperatrici dona ſunt ab eo miſſa, pallia & armillæ cum gemmis: & ſic ſoluta eſt ſynodus in illa die. Pridie Idus Iulij conuenerũt epiſcopi, & miſit imperator vicarios apoſtolici, increpare durius archiepiſcopos & epiſcopos qui pridie non venerant, ſicut præcepit. Illis autem canonicè rationabilem reddentibus rationem, ſopita eſt increpatio: Et lecta eſt à Ioanne Tuſcanenſi iterum epiſtola, iubẽte imperatore, pro primatu Anſegiſi: & quæſita eſt ab epiſcopis denuo inde reſponſio. Et reſpondentibus ſingulis archiepiſcopis, quòd veluti ſui anteceſſores illius anteceſſoribus regulariter obedierunt, ita eius decretis vellen obedire, tunc facilius eſt illorum admiſſa reſponſio, quàm fuerat in imperatoris præſentia: & ſic iterum poſt multas contentiones d

Reſponſio de primatu Anſegiſi.

pre

preſbyteris diuerſarum parochiarum reclamantibus ad legatos apoſtolici, lecta eſt proclamatio Frotharij Burdegalenſis archiepiſcopi, quia non poterat conſiſtere propter infeſtationem paganorum in ciuitate ſua, vt liceret ei Bituricenſem metropolim occupare. Cuius petitionibus vnanimitas epiſcoporum nullatenus adquieuit. Et iubentibus legatis apoſtolici, vt XVII. Kalend. Auguſti cõuenirent epiſcopi manè, circa horam nonam venit imperator Græcanico more paratus & coronatus, deducentibus eum apoſtolicæ ſedis legatis more Romano veſtitis, ad epiſcopos eccleſiaſticis veſtimentis indutos: & cæteris ſecũdum modum primæ horæ diei (quando inchoata eſt ſynodus) præparatis, vt prius cantata antiphona, Exaudi nos domine, cum verſibus & gloria, poſt kyrie eleiſon data oratione à Leone epiſcopo, reſederunt omnes: & legit Ioannes Arretinus quandam ſcedulam ratione & auctoritate carentem. Poſt quam legit Odo Belgiuagorum epiſcopus quædam capitula à legatis apoſtolici & ab Anſegiſo & eodem Odone ſine conſcientia ſynodi dictata, inter ſe diſſona, & nullam vtilitatem habentia, verùm & ratione & auctoritate carentia: & ideo hîc non habentur ſubiuncta. Iterum mota eſt interrogatio de primatu Anſegiſi: & poſt multas ab imperatore & legatis apoſtolici contra epiſcopos querimonias habitas, tantùm in nouiſſimo quãtùm & in principio ſynodi exinde

Frotharij petitio.

Imperator in veſtitu Græcanico.

Anſegiſus obtinuit. Poſt hæc perrexit Petrus epiſcopus Foriſempronij & Ioannes Tuſcanẽſis ad cubiculum imperatoris: & adduxerunt imperatricem Richildem coronatam in ſynodum: & ſtante illa iuxta imperatorem, ſurrexerunt omnes, & ſtantes quique in gradu ſuo, incœperunt laudes Leo epiſopus & Ioannes Tuſcanenſis epiſcopus: & poſt laudes actas in dominum apoſtolicum & dominum imperatorem & imperatricem & cæteros, iuxta morem, data oratione à Leone Gaumenſi epiſcopo, ſoluta eſt ſynodus. Poſtea imperator legatos muneratos apoſtolicos, Leonem & Petrum, remiſit Romam, & cum eis Anſegiſum Senenſem epiſcopum & Adalgarium Auguſtidunenſem epiſcopum. Interea baptizati ſunt quidam Nortmannni ab Hugone abbate & marchione: & propter hoc ad imperatorẽ adducti: & munerati ad ſuos redierunt: & vt antè, ita & poſtmodum, vt Nortmanni more pagano peregerunt. At imperator v. Kalend. Auguſti mouit à Pontigone, & III. Kalend. venit Catalaunos: ibique, propter quandam moleſtiam corporalem, moratus eſt vſque Idus Auguſti.

De Ludouici regis Alemannorum obitu: Nortmannorum ad Sequanam graſſatione: De Ludouici iunioris, hoc eſt filij Ludouici defuncti religioſo animo, & noua iudicij forma: de imperatoris in eum dolo: De imperatoris

peratoris fuga & militum ac procerum eius cæde aut captiuitate & ſpoliatione turpi quidem, ſed ob perfidiam principis merita: De Richildis in fuga partu: De imperatoris donationibus impiis quibus abbatias dedit, & filij eius ac Richildis morte: De abbatiæ ſancti Germani longa per comites Parrhiſienſis peculatione.

Cap. XXXIIII.

DEcimonono Kalend. Septembris imperator venit Remos: indéque recto itinere venit ad Syluacum: & v. Kalend. Septembres miſit legatos apoſtolici, Ioannem itémque Ioannem & Odonem epiſcopum, cum aliis nuntiis ſuis ad fratrem ſuum Ludouicum, & filios eius, ac epiſcopos atque primores regni ſui. Quibus miſſis, in via inperatori Cariſiaci nuntiatum eſt præfatum Ludouicum regem in Franconofurd palatio v. Kalendas Septembres obiiſſe, & IIII. Kalend. eiuſdē menſis in monaſterio ſancti Nazarij ſepultum fuiſſe. Imperator autem directis oratoribus ſuis ad primores regni quondam fratris ſui, Cariſiaco mouit: & ad Sathanacum villā peruenit: diſpoſitum habens Mettenſem ciuitatē adire, & epiſcopos ac primores regni quondam fratris ſui ad ſe venientes recipere, & repentè mutato conſilio perrexit Aquaſgrani: indéque Coloniam venit, & apoſtolici legati cum eo: prædantibus omnibus, ſine vllo diui-

Ludouici regis Alemannorum obitus

Nortmãni Sequanã intrãt.

no reſpectu, qui cum illo ibant. Nortmanni verò cum centum circiter nauibus magnis (quas noſtrates barcas uocant) xvi. Kalend. Octobris Sequanam intrauerunt. Quod cùm apud Coloniam imperatori nuntiatum fuiſſet, nihil pro hoc à negotio quod cœperat immutauit. Ludouicus autem nepos eius cum Saxonibus & Thoringis, ex altera parte Rheni fluminis contra eum venit: & oratoribus ad patruum ſuum imperatorem directis, benignitatem eius expetiit: quam non impetrauit. Tunc ipſe ac comites eius ieiuniis & letaniis miſericordiam domini petierunt, irridentibus eos illis qui erant cum imperatore. Ludouicus autem Ludouici regis filius, decem homines cum aqua calida, & decem cum ferro calido & decem cum aqua frigida, ad iudicium miſit coram eis qui cum illo erant, petentibus omnibus vt deus in illo iudicio declararet, ſi per ius & æquum ille habere debere portionem de regno, quam pater ſuus illi dimiſit ex ea parte quam cum fratre ſuo Carolo per conſentionem illius & per ſacramentum accepit. Qui omnes illæſi reperti ſunt. Tunc ipſe Ludouicus cum ſuis, ad Andranacum caſtrum Rhenum tranſiuit. Quod cùm imperatori nuntiatum fuiſſet, Richildem imperatricem cum Hilduino abbate & Francone epiſcopo ad Hariſtallium miſit: ipſe autem ſecus Rhenum hoſtiliter contra nepotem ſuum perrexit: præmittens ad eum nuntios, vt quoſdam de ſu

Si plus per rectum ille habere, &c.

Andrunacũ.

de ſuis conſiliariis obuiam cõſiliariis ſuis mitteret, & tractaret de pace inter eos habenda. Quod Ludouicus humiliter & obedienter ſuſcipiens, ſecurus manſit quòd bello aggredi non deberet, donec ipſa conuentio finiretur. Imperator verò Nonis Octobribus diſpoſitis ſcaris ſuis noctu ſurrexit, & vexillis leuatis, per ſtrictas & arduas vias, quin potius inuias, ſuper nepotem ſuum ac ſuper eos qui cum illo erant ſubitò irruere moliens, ſecus Andranacum peruenit: fatigatis hominibus & equis de graui & ſtricto itinere & pluuia quæ ſuper eos nocte tota effluxit. Et ecce ſubitò nuntiatum eſt Ludouico & ſuis, imperatorem cum valida manu hoſtiliter ſuper eum uenire: ipſe autem cum eis quos ſecum habuit è regione ſtetit: & irruentibus imperatoris cuneis ſuper eos, & illis fortiter reſiſtentibus, exercitus imperatoris terga vertit: & fugiẽdo ſuper imperatorem venit. Sed imperator cum paucis vix fuga lapſus euaſit. Multi autem qui effugere poterant impediti ſunt: quoniam omnes ſaugine imperatoris & aliorum qui cum eo erant, ſed & mercatores, & qui ſcuta venlentes imperatorem & exercitum ſequebantur, in anguſto itinere fugientibus viam clauſerunt. Fuerunt autem in ipſa congreſſione occiſi Ragenarius & Hieronymus comites, & multi alij. Capti autem in eodem campo & ſylua vicina fuerũt, Ottulfus epiſcopus, Gauzlinus abbas, Aledrannus comes, Bernardus

Sarcinæ.

comes, Adalardus comes, Ebroinus comes, & plures alij. Omnes autem ſauginas & ea quæ mercatores portabãt, exercitus Ludouici accepit: & ĩpleto dicto quod ait propheta. Væ qui prædaris nam & ipſe prædaberis, omnia quæ prædatores qui erant cum imperatore habuerunt, ſed & ipſi etiam Hludouici exercitus præda fuerunt: adeò vt qui adminiculo equorum effugere potuerunt, animas ſuas haberẽt pro ſpolio. Cæteri autem ita ſunt à villanis deſpoliati, vt fœno & ſtramine inuoluti verenda celarent, & nudi profugerent quos inſequentes occidere noluerunt, & facta eſt plaga magna in populo prædatore. Richildis verò audiens VII. Idus Octob. de fuga exercit⁹ imperialis & ipſius imperatoris, ab Heriſtallio mouit: & fugiens ſubſequenti nocte galli cantu in via peperit filium: quem poſt partum homo ſuus ante ſe portãs, fugiẽdo vſq; ad Antennacum detulit. Imperator autem VII. Idus Octobris veſperi ad monaſterium ſancti Lamberti peruenit. Ad quem Franco & Hilduinus abbas à Richilde VI. Id. redierunt: & cum eo fuerunt vſque dum poſt Richildem ad Antennacum peruenit. Inde Duziacum adiit: vnde ad Antennacum rediit: & placitum ſuũ in Salmontiaco XV. die poſt feſtum ſancti Martini condixit. Ludouicus, Ludouici regis quondã filius, de Andrunaco per Sintiacum Aquaſgrani rediit ibique trib⁹ diebus ſtetit: indéque obuiam fratri ſuo Carolo apud Confluentem veni

Sarcinas.

Hoſtis.

Richildis fuga.

In fuga part⁹

Confluentes.

venit: vbi ſimul locuti, Carolus verſus Mettos, indéque in Alemanniam infirmus rediit, Ludouicus verò vltra Rhenum perrexit. Carlomannus frater eorum nec ad eos nec ad patruum ſuum Carolum imperatorem ſicut mãdauerat, venit occupatus in belligeratione contra Vvinidos. Carolus imperator Conradum & alios primores, ad Nortmannos qui in Sequanam venerant miſit: vt quocunque modo poſſent fœdus cum eis ferirent, & ad condictum placitum ei renuntiarent. Dominus imperator Carolus ad placitum ſuum in Salmontiacum, ſicut coudixerat, venit: ibíque homines de parte regni quondam Lotharij, quam frater ſuus Ludouicus contra eum acceperat, ad ſe poſt fugam de Andrunaco venientes ſuſcepit: & quibuſdam abbatiolas, ſicut erant, integras dedit, quibuſdam de abbatia Martiniana, quam diuiſerat, beneficiola donauit: & ſic ad ſe venire permiſit. Copias quoque contra Nortmannos, ſecus Sequanam vt in procinctu eſſent diſpoſuit: ipſe autem ad Vizinniacum villam veniens grauiter paſſione pleureſis eſt infirmatus, adeò vt viuere deſperaret. Ibíque natalem domini celebrauit.

Abbatiæ dono datæ.

Marciana.

Virzinniacũ.

Anno incarnatiõis dominicæ DCCCLXXVII. conualeſcens ex infirmitate Carolus, per Cariſiacum Compendium venit. Vbi dum moraretur, filius eius, qni anrequam Richildis ad Antennacum veniret in via natus fuerat infirmatus & à Boſone auunculo ſuo de fonte ſu-

Richildis filij mors.

ſceptus, Carolus nominatus defungitur: & ad monaſterium ſancti Dionyſij ſepeliendus defertur. Ea tempeſtate Gauzlinus abbas cœnobij ſancti Vincentij ſanctique Germani dominum adiit imperatorem: petens quatenus ſtipendia monachorum ſub eo degētium, per priuilegij ſui auctoritatem diſponeret: ne per ſuccedentia tempora, auaritia abbatum de iis quæ auctoritas regia ſtatuerat aliquid mutilaret. Quod quamuis ſimplici animo egerit, cupiditas tamen principum Francorum ſubſequentiū, in hac ordinatione oculum aperuit. Nam quamuis prudentiſſimus abbas Irmino omnium redhibitiones villarum ſancti Germani (videlicet vſque ad vnum ouum ac pullum vel etiam ſcindulam) ſcripto ſub vno comprehendit, & quantum monachi in proprios vſus haberēt, quantúmque abbas ad exercitum regis vel in proprium ſibi vendicaret: diſpoſuit tamen vigore decedente regum Robertus comes Parrhiſiorum qui marchio Francorum vocabatur (frater videlicet Odonis regis) necnon Hugomannus, quin etiam vſque ad tempora Roberti regis, ea quæ abbates accipiebant ſibi addixerunt: & ſtatuentes decanos monachis, ſibi nomen abbatis vſurpauerunt: Ea verò quæ tunc ſibi ex rebus eccleſiaſticis vendicarunt, propriis militibus diſtribuerunt, & iuri eccleſiaſtico ſubtraxerūt.

Comites Parrhiſienſis redditus abbatiæ S. Germani ſurripuerunt.

Eſt autem priuilegium huiuſmodi. In nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, Carolus Dei grat

gratia rex. Si ea quæ prædeceſſores noſtri ſuperna dignatione illuminati, ac ſuorum fidelium deuotis ammonitionibus inſtigati, pro ſtatu ac vtilitate eccleſiarum ſiue ſeruorum dei ſtatuere decreuerunt, noſtris confirmamus edictis hoc nobis proculdubio ad ęternam beatitudinem regníque noſtri tutelam profuturum eſſe credimus, atque exinde apud dominum retributionem in poſterum habere confidimus. Igitur notum ſit omnibus fidelibus ſanctæ Dei eccleſiæ, ac noſtris præſentibus ſcilicet ac futuris, quia vir venerabilis Gorlinus abba monaſterij almi confeſſoris Chriſti Germani & ſancti Vincentij martyris, necnon & monachi eiuſdem congregationis, deuotiſſimi oratores noſtri ſuggeſſerunt ſerenitati noſtræ, vt pro Dei amore & futuro eiuſdem congregationis ſuffragio, ne aliqua ſucceſſorum noſtrorum negligentia ordo in ea monaſticus futuris tẽporibus perturbaretur (vt ſæpe manifeſtum eſt contigiſſe) ſuper quaſdam villas neceſſitatibus eorum per proprium confirmationis præceptum genitoris noſtri Hludouici sereniſſimi Auguſti eidem congregationi deputatas, ſuper alias etiam à memorato fideli noſtro Gorlino abbate pro eorum ſtipendiis, quæ annuatim in cibo & potu accipere debebant, noſtro conſenſu & auctoritate illis collatas, firmitatis noſtræ præceptum fieri deberet per quod tam ea quæ præ manibus habere videbantur, quàm etiam ea quæ à lar-

gitate noſtra in præſenti illis confirmabantur, firmius ac ſecurius per ſuccedentia tempora tenerent ac poſſiderent. Nos verò neceſſariis illorum petitionibus clementiæ noſtræ aurem accommodantes, veluti poſtulauerũt fieri adiudicauimus, confirmantes eis regali teſtamento has villas quarum hæc ſunt vocabula, in pago Parrhiſiaco Antoniacum, & Spinogilum, & villulam Caticantum. In Senonico Agmantum. In Milidunenſe Matriolas, quam inclytæ memorię auus noſter Carolus ad ligna ſubminiſtranda clementer memorato contulerat cœnobio, Nouigentum etiam. In Meldenſi Cellam, & in Pinciacẽſi quæ dicitur Villaris, & villam nihilominus ſupra mare, videlicet ad veſtimenta & calceamenta eorum, nec non & per plures neceſſitates in diuerſis monaſterij officinis ſupplendis, dormitorij ſcilicet, cellarij, domus infirmorum, piſcatoria quoque ac per neceſſaria medicinæ adiumenta, & ad viginti modia ſaponis picémque e mendam, ad vaſa vinaria componenda, & a cæteras loci neceſſarias vtilitates à decan procurandas, & inſuper ad reconcinnandá v recooperiendam domum infirmorum, cella riíque & reliquarum officinarum habitacul ex antiqua conſtitutione decano deputata. In ſuper ad refectiones dominicis diebus, & d putatis ſolennitatibus ſanctorum, fratrib amminiſtrandas. Pro ſtipendiis autem victu libus quæ eis à parte abbatis perſolui deb bant

bantur, ſicut in præfato genitoris noſtri præcepto continetur ac noſtro delegamus eis, vnà cum conſenſu & voluntate Gorlini abbatis omniúmque fratrum eiuſdem congregationis, has villas infrà ſcriptas, Calau in pago Stápinſe, cum integritate & hoſpitiis ſuis quæ ſunt in alba terra: villulam quoque Rubrum in eodẽ pago, Theodaxium nihilominus cum omni integritate in Pago Parrhiſiaco. Et Banniolũ in pago Senonico cum hoſpitiis quæ ſunt in villa quæ vocatur Campiniacus. Cubinium etiam in pago Laumenſe. In partibus quoque Auſtraſiorum in pago ſcilicet Albanio villam vel abbatiam Thuinas dictam, ſicut & in præcepto à genitore noſtro ſibi conceſſo nobis oſtenderunt, cum omnibus appenditiis ſuis, quicquid in præſenti illuc proſpicit & de cætero adquirentur. Et clauſum quod eſt ſitum propè monaſterium ipſius ſancti præſulis. Acceperunt autem has villas pro modiis frumẽti mille trecentis viginti, & pro centum octoginta leguminum modiis, & pro caſei penſis centum ſexaginta, & pro modiis viginti adipis, & pro viginti ſextariis butyri, & pro quatuor ſextariis mellis, & duabus ceræ libris omni menſe, pro modiis etiam ſalis centum, & & pro bracis viginti per duodecim modia, & pro horto tam æſtate quam hyeme qui neceſſarius eis habetur. Quoniam hæc omnia ab abbate minus plenè illis perſoluerentur ſtatuimus quoque vt ex iſtis ſtipendiariis villis,

al. Balbanio.

per ſuccedentia tempora dormitorium fratrũ, & cella nouitiorum recooperiantur. Reliqua verò cœnobij ædificia de abbatia recooperiẽda ſunt exceptis ſupra dictis à parte fratrum reemendandis. Vinum autem in potum quotidianum refectionis, ex Theodaxio & villa noua, tam de vineis dominicis quàm partionibus fratribus dari cenſuimus. Sin autem ex eiſdẽ vineis ad numerum duum millium modiorum non peruenerint, tunc idem numerus ex reliquis abbatiæ villis in fratrum & hoſpitum vſus in refectorio edentium iuxta veterem conſuetudinem ab abbate percompleant. Duobus etiam fratribus in eadem villa noua laborantibus, quæ dari ibidem conſuetudo fuit dentur & torcularia iuxta ſolitum reemendentur, & vaſa vinaria præparentur, vinumque ex more ad monaſterium deferant. Vineas quoque in præfata villa decreuimus ab eiſdẽ excoli, vindemiari, à quibus olim cultæ fuerunt & vindemiatæ, ſiue ſint indominicatæ ſiue in beneficium quibuſlibet datæ. De melle quineti carriala vna ex modiis octo cum ſoluta cer ſicut de villa Lucarias perſoluit vſibus fratrum ab abbate tribuant. Prædia denique bonorum hominum largitate donata, vna cur clauſo ſecus monaſterio ſito eiſdem fratribu ſtabili iure conceſſimus. Refectiones deniqu miſſa S. Germani v. Kalẽd. Iunij & dedicatio ne eccleſiæ vel anniuerſario domini Childeberti regis & feſtiuitate ſancti Vincentij, cœr

dom

domini,ſeu vigilia ſancti Paſchæ, & de volatilibus cum pulpaſtis in natiuitate domini tribus diebus & in Paſcha ſimiliter tribus, inrefragabiliter eis ab abbate eis miniſtrari ſufficienter decreuimus. Charitates etiam in eiſdem feſtiuitatibus ex antiquo more bis ipſis à parte abbatis dẽtur. De ſupradictis verò villis ſtatuimus illis in reliquis natiuitatis domini & Paſchæ diebus volatilia cũ pulpaſtis à decano ſubminiſtrari, excepto quod Theſaurario & aliis miniſterialibus facere conſtitutum eſt. Item ordinamus ipſis alias refectiones à decano præberi, videlicet de Calau in feſtiuitate tranſlatione ſancti Germani, & de Theodaxio in feſtiuitate ſancti Dionyſij. Præterea decreuimus vt de villa quæ vocatur Boſpacium in pago Laudunenſi, quam eiſdem fratribus per regiæ auctoritatis præceptum ad locum refugij pietatis noſtræ clementia miſericorditer conceſſerat Idibus Iunij quando Deus nos naſci in mundo voluit, & VIII. Idus Iunij quando rex regum in regno nos vngi in regem pia dignatione diſpoſuit, refectio eis à decano ſpecialiter exhibeatur. Quæ commemoratio poſt obitum noſtrum, depoſitionis die cum me dominus vniuerſæ carnis viam ingredi iuſſerit conuertatur. Concedimus igitur has villas in hoc noſtro præcepto ſuperius nominatas cum eccleſiis & appenditiis ſuis, cum redibus ac mancipiis, cum precariis ſeu beneficiis exinde datis, cúmque omnibus ad ſe per-

al. vpltklkb⁹.

al. vpltklka.

al. pxlpbſtis.

tinentibus, ipſius congregationis fratribus ad multiplices eorum neceſſitates ſupplendas, regali auctoritate per noſtræ cōfirmationis præceptum ſtabili ac perpetuo iure concedimus atque firmamus, præcipientes regia poteſtate, & per ſanctam inuiolabilem trinitatem atque examen tremendi iudicij, angelorúmque ac ſanctorum omnium reuerentiam cōiurantes, vt nemo abbatum per ſucceſſiones quod noſtro roboratum eſt edicto ſubtrahere vel minuere audeat, aut ad vſus ſuos retorqueat, vel alicui quicquam in beneficium inde tribuat, ſed neque ſeruitia ex eis exactet, vel parauedos aut expenſas ad ſuas vel ad hoſpitum ſuſceptiones recipiat, ſiue manſionaticos inde exigat, ſicut nec conſuetudinis vnquam fuit: Suprà ſcripta autem ad centum viginti monachorum ſunt ordinata, ex quo nil vnquam cuiquam abbatum licebit ſubſtrahere. Augere verò ſi fortè voluerit, multiplicatis ad vſus eorũ opibus accumulentur diuini ſeruitij cultores. Qui verò noſtro tempore aliter facere præſumpſerit, & poſt diſceſſum noſtrũ ſiue quandiu aduixerimus hanc noſtram confirmationem violare voluerit, à Deo, cuius extitit cōtemptor, pœnis æternalibus ſe damnandum cognoſcat. Ad corroborandum etiam noſtræ celſitudinis præceptum, ſuper eodem priuilegium epiſcopale, per ſemet à cunctis eccleſiæ filiis æternaliter obſeruandum fieri & firmari decreuimus. Et vt hæc auctoritas, quam ob

De

Dei amorem ac remedium animæ noſtræ ſtatuimus atque corroborauimus, firmiorem obtineat vigorem, & deinceps incõuulſa perdurare queat, manus noſtræ conſcriptione eam ſubter firmauimus, & annulo noſtro ſigillari iuſſimus. Data XII. Kalend. Maij indictione quinta, XXXII. regnante Carolo glorioſiſſimo rege, & in ſucceſſiõe Hlotharij regis anno III. Actum monaſterio S. Dionyſij.

De Caroli imperatoris à ſummo pontifice Romam accitu: Tributi exactione: Caroli in Italiam profectione: & ſynodica electionis eiuſdem in imperatorem confirmatione: De Carlomanni motu in patruum: Procerum in imperatorem coniuratione, ac eius fuga: De Caroli imperatoris per Iudæum intoxicatione, morte, ſepultura, tralatione: ac Carlomanni ægritudine.

Cap. XXXV.

CArolus igitur imperator Compendij, vbi quadrageſimam peregerat, Paſcha domini celebrauit: & legatos apoſtolici Ioannis, Petrum epiſcopum Foriſempronij & Petrum epiſcopum Senogalliæ, ſuſcepit: per quos tam verbis quam literis eum apoſtolicus Ioannes Romam vocauit, quatenus (ſicut promiſerat) ſanctam Romanam eccleſiam à paganis, quibus infeſtabatur, eriperet atque defenderet, Kalendis igitur Maij epiſcopos Remẽſis pro-

Carolus imperator Romam accitur.

uinciæ, ſed & aliarum prouinciarum, Compendium conuocauit: & eccleſiam quam in eodem oratorio conſtruxerat cum multo apparatu, in ſua & legatorum apoſtolicæ ſedis præſentia ab eiſdem epiſcopis conſecrari fecit. Inde placitum generale Kalend. Iunij habuit: vbi per capitula, qualiter regnum Franciæ filius ſuus Ludouicus cnm fidelibus eius & regni primoribus regeret, vſque dum ipſe Roma rediret, ordinauit: & quomodo tributum de parte regni Frãciæ quam ante mortem Lotharij habuit, ſed & de Burgundia, exigeretur diſpoſuit: ſcilicet vt de manſis indominicatis ſolidus vnus: de vnoquoq; mãſo ingenuo quatuor denarij de cẽſu dominico, & quatuor de facultate Mãſuarij: de manſo verò ſeruili, duo denarij de cenſu dominico, & duo de facultate Manſuarij. Et vnuſquiſque epiſcopus de preſbyteris ſuæ parochiæ ſecundum quòd cuique poſſibile erat: à quo plurimùm quinque ſolidos, à quo minimùm quatuor denarios epiſcopi de ſingulis preſbyteris acciperent, & nuntiis dominicis redderent: ſed & de eccleſiarum theſauris, prout quantitas extitit loci, ad idem tributum exoluendum acceptum fuit. Summa verò tributi fuerunt quinque millia libræ argenti ad penſam. Illi verò tam epiſcopi quàm & alij qui trans Sequanam ſunt de Neuſtria, tributum illis Nortmannis qui in Ligeri erãt, ſecundum quòd ſibi ab eis fuit impoſitum, vndecunque valuerunt reddere procurarunt

Tributi exactio.

Tributum Nortmãnis penſum.

Carolus in Italiam proficiſcitur.

Domi-

Dominus autem imperator Carolus de Cariſiaco Compendium, indéque per Sueſſionas ad Remenſem ciuitatem: & ſic iter ſuum per Catalaunos & Pontigonem atque Lingonas peragens, cum vxore & maxima auri & argenti caballorúmque ac facultatum aliarum copia de Francia Italiã petiit: & veniens vltra Lirim vſque ad vrbam, obuium habuit Adalgarium epiſcopum, quem menſe Februario Romam direxerat pro agenda ſynodo à papa Ioanne. Cuius exemplar idem Adalgarius pro munere magno imperatori detulit. Summa verò eiuſdem ſynodi, poſt multas & multiplices laudes imperatoris, hæc eſt: vt electio & promotio ad imperialia ſceptra anno præterito Romæ celebrata, extunc & nunc & in perpetuum firma & ſtabilis maneat. Quam ſiquis perturba-re aut violare tentauerit, cuiuſcunque ſit ordinis, dignitatis, aut profeſſiõis, anathemate vſque ad ſatisfactionem teneatur omni tempore adnoxius. Patratores & incitatores huius cõſilij, ſi quidem clerici fuerint, deponantur: Laici verò & monachi, perpetuo anathemate feriantur: vt quia ſynodus anno præterito apud Pontigonem, hinc habita ſecus Andranacum, nil profuit, vſquequaque iſta debeat præualere. Nuntiauit etiam inter alia idem Adalgárius imperatori; quoniam Ioannes papa obuiam illi Papiam veniret. Quapropter præmiſit Odracum ſecũdi ſcrinij notarium, Goiramnum comitem & Pipinum atque Heribertum,

al. Iurim vſque ad vrbã.

Synodica cõfirmatio electionis Caroli imperat.

ad procuranda ipſius papæ ſeruitia. Ipſe autem feſtinatò perrexit ire ad eum. Quem obuiam habuit apud Verſellas ciuitatem: & recepto eo cum honore maximo, perrexit ſimul vſque Papiam: vbi eis nuntiatum eſt non incerta relatione, Carlomannum Ludouici fratris ſui filium cum maxima multitudine bellatorum ſuper eos venire. Quapropter relinquentes Papiam venerunt ad Tardunam: & conſecrata Richildis à papa Ioanne imperatricem mox retrorſum fugam arripuit, cum theſauro, verſus Moriennam. Imperator autem aliquandiu vna cum papa Ioanne in eiſdem locis immorans expectauit primores regni ſui, Hugonem abbatem, Boſonem. Bernardum Aruernum comitem, itémque Bernardum Gothiæ marchionem, quos ſecum ire iuſſerat. At hi vna cum aliis regni primoribus (exceptis paucis & epiſcopis) aduerſus eum conſpirantes coniurauerant, & comperiens eos non venturos vbíque audierunt ipſe & papa Ioannes appropinquare Carlomannum, imperator poſt Richildem fugam arripuit: & papa Ioannes verſus Romam concitè feſtinauit. per quem Carolus imperator imaginem ſaluatoris in cruce fixam, ex auro multi ponderis fabrefactam & gemmis precioſis ornatam, ſancto Petro direxit. Carlomannus verò mendaci nuntio audiens, quòd imperator & papa Ioannes ſuper eum cum multitudine maxima bellatorum venirent, & ipſe fugam arripuit per viam q

Carlomanni motus in patruum.

Procerum in imperatorem coniuratio.

Imperatoris fuga.

Carlomanni ſtulta fuga.

ver

venerat: ſicque Deus more miſericoriæ ſuæ conuentum illum diſſoluit. Carolus autem imperator febre correptus puluerē bibit, quē ſibi nimium dilectus ac creditus medicus ſuus Iudæus, nomine Sedechias, tranſmiſit, vt ea potione à febre liberaretur. Inſanabili veneno hauſto, inter manus portantium tranſito monte Ciniſio, perueniens ad locum qui Brios dicitur, miſit pro Richilde quæ erat apud Moriennam, vt ad eum veniret: ſicut & fecit. Et vndecimo die poſt venenum hauſtum mortuus eſt, pridie Nonas Octobres. Quem aperientes qui cum eo erant, ablatis interaneis & infuſo vino ac aromatibus quibus poterāt, impoſitum locello cœperunt ferre verſus monaſterium ſancti Dionyſij, vbi ſepeliri ſe poſtulauerat. Quem præ odore non valentes portare, ſepelierunt eum in baſilica beati Euſebij martyris in ciuitate Vercellenſi, vbi requieuit annis ſeptem. Poſt hæc autem per viſionem delatum eſt corpus eius in Frāciam, & honorificè ſepultum in baſilica beati Dionyſij martyris apud Parrhiſios. Carlomannus verò penè vſque ad mortem infirmatus, & lectica delatus ad propria, per annum ita iacuit, vt à multis fuerit deſperatus.

Imperatorem Iudæus veneno inficit.

Caroli imperatoris mors.

Sepultura. Tralatio.

Carlomanni infirmitas.

De Ludouici iunioris qui Caroli erat filius ambitione & ambitu: De Richildis in Francia rapinis: de regni inſignibus ab Ludouico receptis & coronatiōe eiuſdem.

Caput XXXVI.

Ludouici Caroli filij ambitio.

LVdouicus autem accepto nuntio in Audriaca villa de morte patris ſui Caroli, quos potuit conciliauit ſibi, dans eis abbatias & comitatus, ac villas ſecūdum vniuſcuiuſque poſtulationem. Et iter agens per Cariſiacum & Cōpendium vſque Aruernum, quatenus ad ſepulturam patris ſui, vt putabat, apud monaſterium ſancti Dionyſij martyris perueniret: ubi audiuit patrem ſuum Vercellis ſepultum, & regni primores tam abbates quàm comites indignatos, quia quibuſdam honores dedera ſine illorum conſenſu, & ob id aduerſum ſi conſpiraſſe, repetito itinere reuerſus eſt Cō pendium. Ipſi autem primores cum Richild diripientes omnia quæ in via illorum erant vſque ad Auennacum monaſterium peruene runt: & conuentum ſuum vſque ad monten Vvitmarium condixerunt: indéque legato ſuos ad Ludouicū direxerunt. Sed & Ludoui cus legatos ſuos ad eos direxit: & diſcurrenti bus inter eos nuntiis ad hoc peruentum eſt vt Richildis & ipſi primores ad eum Com pendium venirent, & ſuum conuentum ad Ca ſinum in Cotia condixêre. Richildis Com pendium ad Ludouicum veniens in feſto ſan cti Andreæ, attulit ei præceptum, per quo pater ſuus illi regnum ante mortem ſuam tra diderat: & ſpatham quæ vocatur ſancti Petri per quam eum de regno inueſtiret: ſed & re gium veſtimentum, & coronam, ac fuſtem e

Richildis & procerum rapinæ.

aur

auro & gemmis. Et diſcurrentibus legatis inter Ludouicum & regni primores, & pactis honoribus ſingulis quos petierunt, VI. Idus Decembris conſenſu omnium tam epiſcoporum & abbatum, quàm regni primorum cæterorúmque qui affuerunt, conſecratus & coronatus eſt in regem Ludouicus ab Hincmaro Remorum epiſcopo, & epiſcopi ſe ſuáſque ecclesias illi ad debitam defenſionem, & debita priuilegia ſibi ſeruanda commendauerũt: profitentes ſecundum ſuũ ſcire & poſſe, iuxta ſuũ miniſteriũ, cõſilio & auxilio illi fideles fore. Abbates etiam, & regni primores ac vaſſi regij, ſe illi commendauerunt, & ſacramento ſecundum morem fidelitatem promiſerunt.

Ludouicus accipit regni inſignia.

Ludouicus coronatur.

Canonica priuilegia.

Accipit ſuæ fidei commendantes.

Anno DCCCLXXVIII. Ludouicus rex ſeus Sueſſionas in monaſterio ſancti Medardi, natiuitatẽ domini celebrauit: indéque ad Auriacam villam perrexit: & Paſcha domini in monaſterio ſancti Dionyſij celebrans, ſuadente Hugone abbate & marchione, perrexit vltra Sequanam, tam pro auxilio Hugonis contra Nortmannos, quàm eò quòd filij Gozfridi caſtellum & honores filij Odonis quondam comitis inuaſerunt: & Immo frater Bernardi Marchionis Ebroicenſem ciuitatem vſurpans, multas deprædationes circumcirca in illis regionibus exercebat. Inſuper & Eiricum, more Nortmannico, deprædari præſumpſit. Et veniens Ludouicus vſque Turonos, infirmatus eſt vſque ad deſperationem vitæ: ſed miſeran-

te domino, aliquantulum conualeſcens, ſata-gentibus quibuſdam conſiliariis ſuis & amicis Gozfridi venit ad eum iſte Gozfridus, adducens ſecum filios ſuos: ea conditione vt caſtellum & honores quos inuaſerant, Ludouico regi redderent: & poſtea per conceſſionem illius haberent. Tunc Gozfridus partem de Britonibus ad regis fidelitatem conuertit: ſed ipſi demum fecerunt ut Britones.

Britonum fidem notat.

De Ioannis papæ in Franciam Trecas vſque profugio: & ſynodo per eum conuocata: & iis quæ in ea fuerunt agitata: & de Boſonis filia Carlomanno nubente.
Caput XXXVII.

Ioannis papæ in Franciam Trecas vſque profugium.

IOannes Papa iraſcens contra Lambertum & Adalbertum comites, quia villas & ciuitatem eius deprædati ſunt, vbi eos horribiliter excommunicauit, Roma exiit ferens ſecum precioſiſſimas reliquias: & cum Formoſo epiſcopo Portuenſi, nauigio Arelatum in die ſanctæ Pentecoſtes appulit: ſuóſque nuntios ad Boſonem comitem miſit, & per eius auxilium vſque Lugdunum venit, & inde legatos ſuos ad regem Ludouicum Turonos miſit: mandans vt ei obuiam veniret quò ſibi commodum foret. Ludouicus autem mittens obuiã ei quoſdam epiſcopos, petiit vt vſque Trecas veniret, ibíque ab epiſcopis iſtius regni ſtipendia ſibi dari fecit. Et quia propter ſuam infirmitatem

ar

ante non potuit, Kalēdis Septembribus apud Trecas ad eum venit. Interea Ioannes papa generalem ſynodum cum epiſcopis Galliarum & Belgicarum prouinciarum agens, qualiter Lambertum & Adalbertum, Formoſum quoque & Gregorium nomenclatorem ac complices illorum Romæ excommunicauerit regi fecit in ſynodo, & conſenſum epiſcoporum in eadem excommunicatione quæſiuit: vnde qui affuerunt epiſcopi petierunt, vt ſicut ipſe excommunicationem quam fecerat per ſcripturæ lectionem recitari fecit in ſynodo: ita & eis concederet, vt per ſcripturam illi ſuã conſenſionem proferrent, & concedente ita fieri papa Ioanne, in craſtinum epiſcopi hoc, quod ſequetur, diploma papæ in ſynodo porrexerunt.

In ſynodo recitantur excõmunicationis perſecutorum papæ literæ.

Domine ſanctiſſime ac reuerendiſſime pater patrum, Ioannes catholicæ atque apoſtolicæ eccleſiæ (ſanctæ videlicet Romanæ primæ ſedis) papa, nos filij, famuli, ac diſcipuli veſtræ auctoritatis Galliarum & Belgicarum epiſcopi, his quæ ſuper vulnera dolorũ veſtrorum maligni homines ac miniſtri diaboli addentes in ſanctam matrem noſtram ac magiſtram omnium eccleſiarum commiſerunt, cõpatimur, & dolori veſtro conſlentes condolemus: atque iudicium veſtræ auctoritatis, quod priuilegio beati Petri & ſedis apoſtolicæ, in eos & complices eorum iuxta ſacros canones ſpiritu Dei cõditos & totius mundi re-

Reſponſio epiſcoporũ Galliæ ad poſtulata papæ.

uerentia conſecratos, ac ſecundum eiuſdem
ſanctæ Romanæ ſedis pontificum prædeceſſo-
rum veſtrorum decreta protuliſtis) voto, vo-
ce & vnanimitate noſtra, atque auctoritate
ſancti ſpiritus (cui⁹ gratia in epiſcopali ordine
ſumus conſecrati) gladio ſpiritus ſancti, quod
eſt verbum Dei, eos interimentes perſequi-
mur: ſcilicet quos, ſicut prædiximus, excom-
municaſtis excommunicatos tenemus: quos
ab eccleſia abieciſtis, abiicimus: quos anathe-
matizaſtis, anathematizatos eſſe iudicamus: &
quos regulariter ſatisfacientes veſtra auctori-
tas & apoſtolica ſedes receperit, recipiemus.
Sed vt in ſacra hiſtoria de plaga Ægyptiaca di-
gnè à Deo illata legimus, quod non erat do-
mus in qua non iaceret mortuus, & non erat
qui alium conſolaretur, quoniam in domo
ſua vnuſquiſque quod lugeret habebat, nos i
noſtris quoque eccleſiis lugenda lugemus: &
ideo veſtra auctoritate nobis ſubueniri, cum
omni mentis humilitate depoſcimus: petente
vt promulgetis capitulum veſtræ auctoritatis
qualiter nos erga eccleſiarum noſtrarum per
uaſores agere debeamus: vt cenſura apoſtoli
cæ ſedis muniti, robuſtiores ac promptiores
domino opem ferente, contra peruerſos eccle
ſiaſticarum rerum ac facultatum raptores a
vaſtatores ſacrique miniſterij epiſcopalis con
temptores, nos ſucceſſoréſque noſtri perſiſte
re concordi ſententia valeamus: vt iuxta egre
gij prædicatoris vocem, & veſtræ auctoritat
pr

promulgationem, traditi Sathanæ ſpiritu, ſalui fiant in die domini noſtri Ieſu Chriſti.

Quod diploma Ioãnes papa ſuæ excommunicationi aſcribi fecit: & ſua manu confirmãs, ab omnibus epiſcopis in ſynodo ſubſcribi fecit. Deinde ipſo iubente lecti ſunt in ſynodo canones Sardicenſis concilij, & decretum papæ Leonis de epiſcopis ſedes ſuas mutantibus: ſed & Aphricani canones, vt non fiant epiſcoporum tranſlationes, ſicut nec rebaptizationes, vel reordinationes, pro Frothario Burdegalenſi epiſcopo: qui à Burdegala Pictauos, indéque ad Bituricẽſem ciuitatem exiliiſſe dicebatur. Et poſt hæc coronatus Ludouicus à papa Ioanne VII. Idus Septemb. inuitauit eũdem papam in domum ſuam: & opiparè paſcens, honorauit eum multis donis, ipſe & vxor ſua: & remiſit ad Trecas ciuitatem. Et poſtea per oratores ſuos orauit eundem papam, vt vxorem illius in reginam coronaret: ſed obtinere non potuit. Frotharius autem & Adalgarius epiſcopi attulerunt in conuentum epiſcoporum papæ Ioanni præceptum, per quod pater ſuus Ludouico regnum tradiderat: petentes ex ipſius parte, vt priuilegio ſuo ipſum præceptum confirmaret. Tunc papa Ioannes protulit exemplar quaſi facti præcepti à Carolo imperatore, de donanda abbatia ſancti Dionyſij Romanæ eccleſiæ. Quod compilatum conſilio præfatorum epiſcoporum, & aliorum conſiliariorum Ludouici regis, à pluri-

Conciliorum ſtatuta in ſynodo lecta.

Ludouici coronatio.

De legato Caroli.

Fictitium legatum & donatio ſancti Dionyſij.

mis credebatur: vt à Gozlino ipſam abbatiam, velut ex ratione, tollere & ſibi habere poſſet: & dicebat papa Ioannes, vt ſi vellet Ludouicus rex vt ſuper illius præceptum priuilegium faceret, ſuo præcepto illud patris ſui præceptũ firmaret. Quod argumentum ſicut factio & non ratio imperfectũ remanſit. Quarto Idus denique præfati menſis Ludouicus rex, quorundam primorum compulſus petitionibus, venit ad apoſtolici manſionem: & cum eo familiariter locutus, vnà cum illo reuerſus eſt ad conuentum epiſcoporum in hexedram iuxta manſionem apoſtolici. Et poſt excommunicationem Hugonis, Lotharij filij & Limnonis ac complicum eorum, vim facientibus quibuſdam epiſcopis & conſentiente rege, dixit papa Ioannes, vt Hedenulfus ſua auctoritate ordinatus epiſcopus ſedem ſuam teneret, & epiſcopale miniſterium ageret: & * Hicmarus cæcus, ſi vellet miſſam cantaret, & partem de rebus epiſcopi Laudunenſis haberet. Et cùm Hedenulfus apud eundem papam peteret, vt eum ab illa ſede abſolueret, dicens ſe eſſe infirmum, & velle intrare monaſterium, obtinere non potuit: ſed præceptum eſt illi ab eo, conſentiente rege atque epiſcopis * Hicmari fautoribus, vt ſedem ſuam teneret, & epiſcopale miniſterium ageret. Qui fautores Hicmari audientes quod papa Ioannes dixerit, vt ſi vellet Hicmarus cæcus miſſam cantaret, & rex conſenſerit vt partem de epiſcopio Laudunenſ

*Hincmarus

al. epiſcopij.

* Hincmari.

dunenſi haberet, inſperatè aliarum prouinciarum epiſcopi, ſed & aliarum regionum metropolitani, ſine præceptione papæ, Hicmarum veſtimentis ſacerdotalibus indutum in præſentiam ipſius papæ adduxerunt: indéque ſublatum cantantes in eccleſiam illum duxerunt: & ſignum benedictionis ſuper populum dari fecerunt. Sícque ſynodus illa ſoluta eſt.

In craſtino Ludouicus rex inuitatus à Boſone ad domum illius perrexit cum quibuſdã primoribus conſiliariis ſuis, & paſtus ac honoratus ab illo ſed & ab vxore ipſius, deſponſauit filiam Boſonis Carlomanno filio ſuo: & cum conſilio ipſorum conſiliariorum ſuorum diſpertitus eſt honores Bernardi Gothiæ marchionis, per Theodoricum Camerarium & Bernardum comitem Aruernicum, & per alios ſecretè diſpoſitos. Papa verò Ioannes Trecis mouens Cabillonum petiit: indéque per Moriennam iter agens per clauſtra montis Ciniſij, Italiam, à Boſone & vxore illius deductus, introiuit.

Boſonis filia nubit Carlomanno.

al. Cluſas.

De pace inter Ludouicum regem & Ludouicum conſobrinum eius, & de pactionibus ſeu conditionibus pacis firmioris ſanciendæ. Cap. XXXVIII.

LVdouicus rex à Trecis Compendium reuerſus, audita renuntiatione legatorum ſuorum, quos ad conſobrinum ſuum Ludoui-

Pax Ludouici regis cũ Ludouico conſobrino eius.

cum pro pace inter ſe obtinenda direxerat, cum quibuſdam cõſiliariis ſuis venit vſque ad Heriſtallium: Kalend. Nouemb. ſimul conuenientes apud Marſuam, vtrinque pax firmata eſt inter eos & condixerunt placitum in purificatione ſanctæ Mariæ, vt ſimul iterum conuenirent, Ludouicus Caroli filius ad Gundulfi villam, & Hludouicus Hludouici filius circa eundem locum, in commoditate ſua. In ipſo quidẽ placito hęc quæ ſequuntur inter eos, cõſenſu fidelium ſuorum, ſeruanda conuenerunt.

Pacta regum Conuentio quæ inter glorioſos reges Ludouicum filium Caroli imperatoris, itémque Ludouicum filium Ludouici regis, in loco qui vocatur Furoni Kalend. Nouemb. ipſis & cõmunibus fidelium ipſorum fauentibus, & conſentientibus facta eſt.

Anno DCCCLXXIX. indictione duodecima, ſicut inter patrem meum Carolum & patrem veſtrum Ludouicum regnum Lothari diuiſum fuit, volumus vt ita conſiſtat: & ſi aliquis noſtrorum fidelium de regno, patris ſu purpriſam habet, iuſſu noſtro illud dimittatur *Purpriſum.* De regno verò quod Ludouicus imperator in Italia habuit, quia nondum ex illo aliqua diuiſio facta eſt, quicunque modò illud tenet ita teneat, donec (domino volente) ſimul venientes cum communibus fidelibus noſtris inueniamus & definiamus, quod ex hoc meliu & iuſtius viſum fuerit. De regno Italiæ, qui modò nulla ratio eſſe poteſt, omnes ſcian qui

quia partem noſtram de illo regno & requiſiuimus & requirimus, & domino auxiliante requiremus. Iſta, die ſequenti, ſtatuta ſunt.

Quòd (quia firmitas amicitiæ & coniunctionis noſtræ modò quibuſdam præpedientibus cauſis eſſe non potuit) vſque ad illud placitum, quo ſimul vt conueniamus ſtatutum habemus, talis amicitia inter nos maneat, domino auxiliante de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta, vt nemo ſuo pari vitam, regnum, aut fideles ſuos, vel aliquid quod ad ſalutem ſiue proſperitatem ac honorem regni pertinet, diſcupiat aut fors conſiliet.

Vt ſi in alterutrius noſtrum regnum, Pagani ſiue pſeudochriſtiani inſurrexerint, vterque veraciter ſuum parem, vbicunque neceſſitas fuerit, ſi ipſe rationabiliter potuerit, aut per ſemetipſum aut per ſuos fideles & conſilio & auxilio, vt optimè poſſit, adiuuet. Quòd ſi ego vobis ſuperſtes fuero, filium veſtrum Ludouicũ adhuc paruulum & alios filios veſtros quos dominus vobis donauerit, vt regnũ paternum hæreditario iure quiete tenere poſſint, & conſilio & auxilio, prout melius potuero, adiuuabo: ſi autem vos mihi ſuperſtites fueritis, filios meos Ludouicum & Carlomannum, & alios quos mihi diuina pietas donare voluerit, vt regnum paternum quietè tenere poſſint, ſimiliter & conſilio & auxilio, quàm optimè potueritis, adiuuabitis.

Vt ſi aliqui ſuſurrones, detractores & qui paci noſtræ inuident & quietum regnum eſſe non permittunt, inter nos lites & contentiones & diſcordias ſeminare voluerint, neuter noſtrum recipiat aut libenter acceptet: niſi fortè hoc ad rationem, coram nobis vtriſque & fidelibus noſtris perducere voluerit. Si verò hoc noluerit, cum neutro noſtrum aliquam ſocietatem habeat: ſed vterque illum, ſicut mendacem & falſarium, & inter fratres volentem ſeminare diſcordias, communiter à nobis abiiciamus: ne de cætero quiſque talia mendacia auribus noſtris inſerere audeat.

Vt communiter, quo citius potuerimus, legatos noſtros ad Carlomannum & Carolum glorioſos reges dirigamus: qui eos ad placitum quod VIII. Idus Februar. ſtatutum habemus inuitent, & vt nullatenus venire differant obſecrent: & ſi ſecundum quod optamus venire voluerint, cõmuniter nos, ad Dei voluntatem & ſanctæ eccleſiæ ſaluationem, ac communem honorem noſtrum & profectum ac ſaluamentum totius populi Chriſtiani nobis commiſſi, domino cooperante ita coniungamus, vt de cætero in eo qui vnus eſt vnum ſimus, & vnum velimus, & idipſum dicamus ſecundum apoſtolum, & faciamus omnes: & non ſint in nobis vlla ſchiſmata.

Si autem illi obſecratione noſtra vocitati & inuitati, aut legati eorum ad præfatum placitum venire diſtulerint, nos (ſecundum quod ſtatu-

ſtatutum habemus) illuc omnino venire, & nos ſecundum dei voluntatem coniungere omni modo non omittamus: niſi fortè ineuitabilis neceſſitas euenerit, pro qua id fieri nullatenus poſſit: & ſi hoc acciderit, ad tempus vterque pari ſuo hoc reſcire faciat: & propterea amicitia noſtra nec minuatur, nec immutetur, donec (domino volente) congruo tempore perfectè confirmetur.

Vt res eccleſiarum, in cuiuſcunque regno caput fuerit, tam de epiſcopatibus quàm de abbatiis, ſine vlla contradictione rectores ipſarum eccleſiarum illas poſſideant: & ſi aliquid ibi iniuſtum factum à quoquam eſt, in cuiuſcunque regno illæ res conſiſtunt, legaliter exinde ſecundum iuſtitiam reddere faciant.

Et quia per vagos & in tyrannica conſuetudine irreuerentes homines, pax & quies regni perturbari ſolent, volumus vt ad quemcunque noſtrum talis venerit vt de his quæ egit rationem & iuſtitiam ſubterfugere poſſit, neuter noſtrum illum ad aliud recipiat vel retineat, quàm vt ad rectam rationem & debitam emēdationem perducat, & ſi rationem rectam ſubterfugiat, vterque in commune in cuius regnum venerit illum perſequamur, donec aut ad rationem perducatur, aut de regno expellatur vel deleatur.

Volumus vt ij qui meritò proprietatem ſuā in regno noſtro perdiderint, ita iudicentur ſi-

cuti temporibus anteceſſorum noſtrorum inuentum fuit. Qui verò dicunt ſe iniuſtè proprietatem ſuam perdidiſſe, veniant in noſtram præſentiam, & ſicut iuſtum eſt, ita illis iudicemus & ſua recipiant.

De obitu Ludouici filij Caroli: de concordia facta inter Boſonem & Theodoricum: de fraudulentis conatibus Goſlini abbatis Ludouic. Ger. in Franciam concitantis: de oblatis eidem Ludouico cauſa pacis: & eorum acceptatione ac reditu Ludouici in patriam: De Goſlini Conradíque graſſatione & filiorum Ludouici coronatione: De vxoris Boſonis ambitione & eius coronatione: & de Hugone Lotharij filio regnum paternum attentante.

Cap. XXXIX.

SIcque Ludouicus Ludouici filius ad ſua reuerſus eſt: & Ludouicus Caroli filius per Ardennam veniens, DCCCLXXIX. anno incarnationis dominicæ in Longlaro natiuitatem domini celebrauit: & aliquandiu in Ardenna demorans, indéque iter agens, circa purificationem ſanctæ Mariæ ad Pontigonem venit: & volens ire Auguſtidunum, ad comprimendam rebellionem Bernardi Marchionis vſque ad Trecas perrexit. Sed quia ingraueſcente infirmitate ſua (dicebatur enim veneno infectus) longius ire non potuit, filium co-

cognominem ſibi Ludouicum baiulatiõi Bernardi comitis Aruernici ſpecialiter committens, Hugonem abbatem & Boſonem & præfatum Bernardum cum filio ſuo, ſed & Theodoricum cum ſociis ſuis, Auguſtidunum miſit: quatenus ipſum comitatum ad opus Theodorici, cui antea illud dederat, euindicarẽt. Ipſe autẽ cum magna difficultate per Adiodrũ monaſterium Cõpendium venit: & ſentiens ſe ab infirmitate liberari non poſſe, per Odonem *Bergiuacenſem epiſcopum & Albuinum comitem, coronam & ſpatam, ac reliquum regiũ apparatum filio ſuo Ludouico miſit: mandãs illis qui cum eo erant, vt eum in regem ſacrari ac coronari facerent. Ipſe autem IIII. Idus Aprilis in die paraſceue iam veſperi obiit & in craſtina, ſcilicet in vigilia Paſchæ, in eccleſia ſanctæ Mariæ ſepultus fuit. Audientes autem Odo & Albuinus illum eſſe defunctum, quæ portauerant Theodorico Camerario dederunt, & cum feſtinatione reuerſi ſunt. Illi autem qui cum Ludouico filio regis erant, audita morte patris ipſius infantis, mandauerũt primoribus qui in illis regionibus erant, vt apud Meldenſem ciuitatem conuenirent obuiã eis, vt ibi tractarent quid de cætero agere deberent. Inter Boſonem autem & Theodoricum (mediante Hugone abbate) conuentum eſt, vt Boſo comitatum Auguſtidunenſem haberet, & Theodoricus abbatias quas Boſo in iſtis partibus habebat in commutationem ac-

** Belloua-cenſem.*

Ludouici filÿ Caroli obit⁹.

Pactio Boſonis cũ Theodorico.

Goſlini abbatis conatus doloſus.

ciperet. Goſlinus autem abbas memor inſidiarum ac iniuriarum ſuarum quas à ſuis ęmulis tempore præcedenti ſuſtinuerat, fiſus de familiaritate quam cum Ludouico Germaniæ rege & cum vxore illius atque cum primoribus illius terræ (quando captus in bello apud Andrunacum & trans Rhenum ductus fuerat) obtinuit, cœpit cogitare qualiter talionē ſuis aduerſariis redderet: & Conradum Parrhiſiaci territorij comitem, ſpe falſa de præcellenti poteſtate eum deludens, & quædam ſubtilia media qualiter id exequi poſſet enarrans, ſibi coniunxit: & antequam illi qui cum filio regis erant ad cōdictum placitum apud Meldos venirent, accelerauerunt dicti Goſlinus & Conradus quoſcunque poterant epiſcopos & abbates atque potentes homines ad conuentum vocare, vbi Thara Naram influit: eo quidem ſub obtentu, vt quia rex defunctus erat vnanimiter tractarent de regni pace atque vtilitate. His autem qui conuenerunt perſuaſerunt vt Ludouicum regem Germaniæ in hoc regnum conuocarent, & eius largitione honores quos hactenus obtinere non potuerant, ſine vlla dubitatione haberēt. Et miſerunt nuntios ſuos ad prædictum Ludouicum, & ad vxorem eius, mandantes vt vſque Mettas venire accelerarent: & illuc omnes epiſcopos & abbates, ac primores huius regni obuiam ei adducerent. Sicque per Syluacum & ſecus Axonam, multas deprædationes ac rapinas facientes, vſque

ad

ad Viridunum venerunt. Veniente autem Ludouico Mettas, ad illum iterum legatos miſerunt, vt vſque ad Viridunum veniret: quatenus commodius populum ipſius regni ad illũ perducere poſſent. Veniens autem Ludouicus vſque ad Viridunum, tanta mala exercitus eius in omnibus nequitiis egit, vt Sarracenorũ mala facta illorum ſtrages vincere videretur. Audientes autem Hugo & Boſo ac Theodoricus & illorum ſocij quæ Goſlinus & Conradus cum ſuis complicibus machinabantur, miſerunt Galtherum epiſcopum Aurelianenſem & Goirannum ac Anſcherum comites ad Ludouicum apud Viridunum, vt ei offerrent partem de regno Lotharij iunioris quam Carolus circa fratrem ſuum Ludouicum ipſius Ludouici patrem acceperat, vt accepta illa portione regni in regnũ ſuum rediret, & quod reliquum de regno patris ſui Caroli Ludouicus habuit, eius filios poſſidere conſentiret.

Ludouicus Germaniæ rex Viridunũ venit.

Exercitus Germanici inſolentia.

Ludouicus itaque & ſui, acceptam habentes talem oblationem, cum dedecore Goſlinũ & Conradum ac complices illorum reiecerũt: & accepta regni parte ſibi oblata, Ludouicus ad palatium ſuum Franconofurth rediit. Audiens autem hæc vxor illius ſatis moleſtè tulit: dicens quòd ſi ille eò veniſſet totum hoc regnum haberet. Anguſtiantes autem Goſlinus & Conradus ad ipſam reginam fecerunt confugium: querimoniam agentes qualiter eſſent decepti. Et acceptis nuntiis, ad ſocios ſuos qui

Oblata Ludouico Ger.

Ludouicus ad ſua rediit.

eos de parte Ludouici confortarent, ſed & ad alios, quaſi obſides reuerſi ſunt, rapinas & deprædationes facientes quocunque peruenire potuerunt: renuntiantes ſociis ſuis Ludouicũ quamprimum cum exercitu magno venturũ: quoniam ad præſens venire non poterat, quia nuntiatum eſt ei non incerta relatione fratrẽ ſuum Carlomannum paralyſi percuſſum, & iam morti vicinũ cum abiret deceſſiſſe, ſuúmque filium ex concubina nomine Arnulfum partem regni illius occupaſſe, & ideo in illas partes feſtinus pergeret, ſicut & fecit: ſopita verò ſicut potuit, in illis partibus commotione, reuerſus eſt ad vxorẽ ſuam. Audientes verò Hugo abbas & cæteri primores qui cum filiis quondam ſenioris ſui agebant, Ludouicũ cum vxore ſua in has partes venturum, quoſdam epiſcopos miſerunt ad Ferrarias monaſterium: & ibi eos conſecrari ac coronari in reges fecerunt. Interea Boſo (perſuadente vxore ſua quæ nolle ſe viuere dicebat ſi filia imperatoris Italiæ & deſponſata imperatori Græciæ maritum ſuum regem non faceret) partim comminatione conſtrictis, partim cupiditate illectis, pro abbatiis & villis eis promiſſis & poſtea datis epiſcopis illarum partiũ perſuaſit, vt ſe in regem vngerent & coronarent. Hugo etiam filius iunioris Lotharij ex Vvaldrada, collecta prædonum multitudine regnum patris ſui eſt molitus inuadere.

Goſlini & Conradi graſſatio.

Coronatio filiorum Ludouici.

Muliebris ambitio.

Boſo coronatur.

Hugo Lotharij filius regnum tentat.

De Carolo

De Carolo Ludo. Ger. regis regnum Langobardorum obtinente: Nortmannorum ſtrage: Ludo. Ger. regis in Franciam aduentu: de altera Nortmannorum clade & vice quam rependerunt: de regni Francorum inter hæredes diuiſione de motu eorum & Ludo. Germa. in Hugonem Lotharij filium & in Boſonem: de Viennæ obſidione & Caroli in imperatorem coronatione: De Ludouici in Nortmannos victoria & ſubſequente eiuſdem fuga: de Ludouici filij regis Germa. & Ludouici regis Francorum morte. Caput XL.

CArolus Ludouici quondam regis Germaniæ filius in Langobardiam perrexit: & ipſum regnum obtinuit. Cum quo apud Vrbam, antequam montem Iouis tranſiret, Ludouicus & Carlomannus loqui perrexerunt. Et illo eunte in Langobardiã, ipſiſque reuerſis ab eodẽ itinere, nuntiatũ eſt eis quòd Nortmanni qui erãt in Ligeri, terreno itinere terras illas deprædabantur. Et ſtatim moti in illas partes, in die feſtiuitatis ſancti Andreæ eos inuenientes, multi ex Nortmannis occiſi, & plures in Vigenna fluuio abſorpti perierunt: & exercitus illorum Deo volente cum victoria incolumis remeauit.

Carolus Lu. Ger. filius Lãgobardiæ regnum obtinet

Nortmannorum ſtrages.

Anno DCCCLXXX. incarnationis dominicæ, Ludouicus rex Germaniæ vnà cum vxore ſua, ab Aquiſgrani in has partes iter arri-

Ludo. Ger. in Galliã venit.

al. Duziacum puit: & vſque ad Cluziacum venit: vbi Goſlinus & Conradus illi obuiam venerunt, quam plurimis iam de illorum complicibus ab illorum ſocietate retractis. Indéque Ludouicus & vxor ſua ad Attiniacum: indéque ad Hercuriacum: & ſic vſque ad Ribodi montem peruenerunt. Et videntes quod Goſlinus & Conradus quod ei polliciti fuerant præſtare nequiuerunt, & ipſe ac vxor ſua quæ ſperauerũt obtinere non poſſent, pactis amicitiis cum filiis Ludouici regis Francorum, & condicto placito futuro menſe Iunio ad Gundulfi villam, reuerſi ſunt in patriam ſuam: & in itinere inueniens Ludouicus Nortmannos, domino opem ferente magnam partem eorum cum exercitu ſuo occidit: ſed in Saxonia magnum damnum in fidelibus ſuis per Nortmannos ſuſtinuit.

Nortmanni rurſum cæſi vicē repēdũt.

Regni diuiſio

Filij autem Ludouici quondam regis Francorum profecti ſunt Ambianos: & ſicut fideles illorum inuenerunt, regnum paternum inter ſe diuiſerunt: id eſt vt Ludouicus quod de Francia reſiduum erat ex paterno regno, ſed & Neuſtriam cum marchiis ſuis haberet: & Carlomannus Burgundiam & Aquitaniam cũ marchiis ſuis obtineret: & quique de primoribus ſecundum cõuenientiam in cuius diuiſione honores habuerunt illi ſe commendarent. Inde Compendium remeantes, ibi paſcha celebrauerunt: & poſt hæc per Remos & Catalaunos, ad placitum condictũ mediante Iunio apud

Ludouici portio.

Carlomanni pars.

apud Gundulfi villam obuiam ſuis cōſobrinis venerunt: quò Ludouicus infirmitate detētus venire non potuit: ſed pro ſe legatos ſuos direxit. Carolus autem à Langobardia rediens illuc venit. In quo placito communi conſenſu inuentum eſt, vt ipſi reges Ludouici quondam filij ad Attiniacum redirent cum ſcara Ludouici Germaniæ regis,& Hugonem Lotharij iunioris filium impeterent. Quò venientes quia Hugonem non inuenerunt, ſororium illius Theobaldum bello aggreſſi ſunt: & multis interfectis eū in fugā verterunt: indéque cū exercitu ex regnis ſuis, vna cum ſcara Ludouici regis Germaniæ prædicti reges, ordinatis qui regnum ſuum contra Nortmannos in Gāto reſidentes cuſtodirent, in Burgundiam verſus Boſonem per menſem Iulium à Trecarum ciuitate perrexerunt: Carolo rege illuc cum exercitu ſuo in Boſonem venturo. In quo itinere eiectis de caſtro Matiſcano Boſonis hominibus ipſum caſtellum ceperunt: & eum comitatum Bernardo, cognomento plantæ piloſæ, dederunt: perrexerúntque ſimul Carolus, Ludouicus & Carlomannus ad obſidendā Viennam in qua Boſo vxorem ſuam cum filia & magnā partē de ſuis hominibus relinquens, fugam ad montana quædam arripuit.

Teutboldum

Hoſte.

Viennæ obſidio.

Carolus autem, qui ſe vnà cum conſobrinis ſuis Viennam obſeſſurum promiſerat, mox vt quædam ſacramenta vtrinque inter eos facta fuerunt illis valedicens, ab ipſa obſidione re-

Obſidio partim ſoluitur.

ceſſit: & in Italiam perrexit: indéque citato itinere Romam veniẽs, à Ioãne papa in die natiuitatis domini in imperatorẽ vngi obtinuit.

Carolus fit imperator.

Anno incarnationis dominicæ DCCCLXXXI. remanente Carlomanno cum ſuis circa Boſonis ſeditionem, Ludouicus frater eius reuerſus eſt in partem regni ſui contra Nortmannos: qui vaſtantes omnia in ſuo itinere Corbeium monaſterium & Ambianenſem vrbem aliáque ſancta loca occupauerunt: de quibus non modicam partem occiſis, cæteríſque fugatis, & ipſe Ludouicus vna cum ſuis retrorſum, nemine hoſtium perſequente, fugam arripuit diuino manifeſtante iudicio: quia quod in Nortmannos fuerat actum, non humana ſed diuina virtute patratum extiterit. Iterũ nanque Nortmannis regredientibus in partem regni ſui, idem Ludouicus cum quibus potuit copiis eis obuiam ire perrexit, & caſtellum, materia lignea, quorundam conſiliariorum ſuorum hortatu in loco qui dicitur Stromus clauſit, quod magis ad nunimem Paganorum, quàm ad auxilium Chriſtianorum factum fuit: quoniam ipſe rex Ludouicus inuenire non potuit cui id caſtellum ad cuſtodiendũ committere poſſet.

contra.

Nortmanni graſſantes cæduntur.

Ludouici. poſt victoriã fuga.

Caſtellum inutile.

Indéque reuerſus anno DCCCLXXXII. apud Compendium natiuitatem domini ſed & ſanctum Paſcha celebrauit: vbi nuntiatum eſt ei quòd conſobrinus ſuus Ludouicus, Ludouici regis Germaniæ filius, inutiliter ſibi & eccleſiæ ac regno viuens morti ſubcubuit. Venientes au

Ludouici filij Lu. Ger. mors

tes autem primores partis illius regni quæ ipſi Ludouico in Lotharingia data fuerat, quatenus quæ pater & auus illorum habuerunt eis concederet, voluerunt ſe illi commendare: ſed conſilio primorum ſuorum, propter ſacramẽta quæ inter eum & Carolum facta fuerunt, nõ eos in commendationem recepit, ſed & ſcarã hoſtilem, cui præfecit Theodoricũ comitem quaſi in adiutorium illorum contra Nortmãnos diſpoſuit: & ipſe vltra Sequanam, perinde ac ſi recepturus Britonum principes & bellatores, contra Nortmannos vſque Turonos perrexit. Vir plenus omnibus immunditiis & vanitatibus infirmatus eſt corpore & lectica deportatus vſque ad monaſterium S. Dionyſij menſe Auguſto ibi mortuus eſt & ſepultus.

Locario.

Ludouicus Francorũ rex quem ſugillat moritur.

De Nortmannorum circa Coloniam graſſatione: Viennæ deditione: Nortmannorum ad maritima receptione: Caroli imperatoris in eos & præcipuè in Sigefridum profuga largitione: Parrhiſiorum à Nortmannis obſidione: & eorundem repulſione: & templi ſancti Germani per eoſdẽ violatione: & eorum Laudunum vſque & Remos graſſatione: Hincmari ſeu Higmari cum reliquis fuga: Remorum miraculoſa conſeruatione: & Nortmannorum partim occiſione, partim elapſu & ſæuitia.

Caput LXI.

PRimores autem regni expeditum nũtium miſerunt ad Carlomannum: mandates vt relictis qui Viennam obſiderent & ſeditioni Boſonis reſiſterent, ipſe quàm ocyſſimè ad eos venire feſtinaret: quoniam ipſi hoſtiliter præparati erant in occurſum Nortmannorum qui ciuitates Coloniam & Teueros cum monaſteriis ſibi contiguis iam incenſas, & monaſteria ſancti Lamberti in * Leudica & proximè, & inde Aquigranenſe etiam palatium, omniáque monaſteria parochiarum Tangrenſis videlicet, Ambianenſis, Cameracenſis, & parte Remenſis parochiæ ſuę ditioni addicta & parte cum caſtello Moſouienſi incẽſa, & Vvalam Mettenſem epiſcopum contra ſacramentum, auctoritatem & epiſcopale miniſterium, armatum & bellantem occiſum, & ſociis eius fugatis habebant. Ipſi autem parati erant illũ recipere & ſe illi commendare: ſicut & fecerunt. Dum autem in eodem procincto degerret, menſe Septembrio nuntiatum eſt illi certo nũtio, quia capta Viẽna vxorem Boſonis & filiam eius Richardus frater ipſius Boſonis ad comitatum ſuum Auguſtidunẽſem adductam habebat. Sed & Aſtingus & complices illius Nortmanni, à Ligeri egreſſi partes maritimas petierunt. Carolus autem nomine imperator contra Nortmannos venit cum multo exercitu vſque ad illorum firmitatem. Quò veniens concidit cor eius, vt placitamento Godefridum cum ſuis ad baptiſmum ſuſciperet, & Fri-

* Leodio.

& Friſiam alióſque honores quos Roricus habuerat exciperet: interueniente quorundam obtentu. Sigefrido etiam & Vvrmoni illorúmque complicibus plura millia argenti & auri, quæ de theſauro ſancti Stephani Mettenſis aliorúmque ſanctorum locis arripuit, dedit: & ad deuaſtationem ſui regni atque conſobrini ſui partim, ſicut & antea fecerant, reſidere permiſit. Idem nanque Sigefridus cum quadraginta millibus Nortmānorum Parrhiſianam vrbem obſederat. Sed reſiſtente Goſlino prædicto præſule ipſius vrbis & abbate cœnobij ſancti Germani, necnon Hugone tūc comite, poſtea Francorum rege meritis ſanctæ Dei genitricis Mariæ almíque Germani ſuffragiis prędictis principibus opem ferentibus, vrbem iam dictam nō valētes accipere abſceſſerunt. Tunc etiam corpus beatiſſimi Germani in arciſterium eiuſdem ſancti pontificis, in ciuitate prædicta ſitum, à monachis delatum fuit. Eccleſiam verò eius in ſuburbio poſitam pagani omnibus complentes ſpurcitiis deuaſtauerūt: & plurimis ipſorū virtute ſancti præſulis, extinctis confuſi abierunt. Vnde prædictus Odo gauiſus miraculis quæ in prædicta obſidione à ſancto præſule Germano patrata viderat, adeptus culmine regio vaſculū in quo nunc ſanctiſſima pontificis membra Deo diſponente requieſcunt, auro & gemmis honorificè componi fecit.

Odone tunc comite.

Carolus autem Hugoni Lotharij iunioris fi-

lio facultates eccleſiaſticas Mettenſis epiſcopij quas ſacri canones futuro epiſcopo reſeruari præcipiunt, ad conſumendum commiſit. Angilbergam verò Ludouici Italiæ imperatoris vxorem, quam in Alemanniam traduxerat, per Leudardum Verſellenſem Ioanni papæ ſicut petierat Romam remiſit: & ſic reuerſus Vvarmatiam placitum ſuum Kalend. Nouemb. habiturus, à Nortmannis receſſit. Ad quod placitum Hugo abbas quibuſdam ſociis ſecum aſſumptis profectus, Carolum adiit pro petitiõe partis regni quam frater ſuus Ludouicus in locarium acceperat: vt ſicut ipſe Carolus olim promiſerat, Carlomãno reſtitueret. Vnde nil certi obtinuit: ſed abſentia illi⁹ in regno magnũ detrimentũ fecit: quia Carlomãnus nõ habuit, quibuſdam regni primoribus ab ipſius auxilio ſe retrahentibus, vnde Nortmãnis poſſet reſiſtere. Quapropter vſque Laudunum caſtellum venerunt: & quæ in agro ipſius caſtelli erant deprædati ſunt: & incenderunt diſponentes Remos venire, indéque per Sueſſionas & Nouiomagum pergentes ad pręfatum caſtellum expugnandum redire, & regnum ſibi ſubiicere. Quod pro certo audiens Hincmarus epiſcopus cuius homines de poteſtate Remenſis epiſcopij cum Carlomanno erant, vix noctu cnm corpore S. Remigij & ornamentis Remenſis eccleſiæ, ſicut infirmitas corporis eius poſcebat, ſella geſtatoria deportatus, & canonicis ac monachis atque ſanctimo-

Nortmanni Laudunũ vſque graſsãtur

Hincmari fuga.

ctimonialibus hac illácque diſperſis, vltra Matronam in quandam villam quæ Sparnacus nominatur vix fuga elapſus peruenit. Scara autem Nortmannorum plenum exercitum præueniens, vſque Remenſem portam peruenit. *al. plenitudinem illorum.* Quæ iis quæ extra ciuitatem inuenit deprędatis villulas quaſdam incendit: ſed ciuitatem, quam nec murus nec humana manus defendit, Dei potentia & ſanctorum merita, ne illam ingrederentur, defenderunt. *Remorũ miraculoſa protectio.* Carlomannus autem aduentum Nortmannorum audiens, cum quibus potuit copiis eos aggreſſus, magnam partem de iis qui prædam ducebant occidit: ſed & partim in Axona necati ſunt: maximè autem ex illis qui Remos adierant, volentibus ad ſocios ſuos redire, prædã excuſſit. *Nortmannorum cædes.* Maior verò & fortior pars de Nortmannis, iu quadam villa quæ vocatur Auallis ſe reclufit: vbi eos illi qui erant cum Carlomanno ſine periculo ſuo aggredi nequiuerũt: vnde circa veſperam pedetentim retro reuerſi, in vicinis villis ſe collocauerunt. Nortmãni verò mox vt luna eis alluxit, ab ipſa villa egreſſi itinere quo venerant redierunt. *Nortmannorum elapſio.*

Ea tempeſtate Aſtingo cum Nortmannis vbique ſæuiente, multa corpora ſanctorum à propriis locis in Franciam delata ſunt. *Nortmannorum ſæuitia.* Tunc etiam corpus beatiſſimi Leutfridi abbatis à Nortmannia in quibuſdam partibus Franciæ circumquaque delatum, ad vltimum vnà cum oſſibus beati Goffridi fratris ſui, necnon & *Reliquiarum tralatio.*

corpore ſanctiſſimi Turiani Dolenſis eccleſiæ archipræſulis, apud monaſterium ſancti Germani in ſuburbium Parrhiſienſe, vbi Deo diſponente adhuc requieſcunt, tranſlata ſunt.

De Ludouici regis filij Carlomanni ignauia, coniugióque ſacrilego: Danorum in Neuſtriam aduentu, & effero propoſito, eorumdémque per Hugonem abbatem inſigni clade: De abbatibus ſancti Germani: Caroli Simplicis infantia: Odonis Andegaui in tuenda & gubernanda eiuſdem infantili ætate egregie nauata opera, & Caroli regno: De Nortmannorum à Burgundia per Richardum ducem expulſione: Terræmotu: Nortmannorum à Carnoto non ſine magna cæde depulſione: Comete: & fame valida: Prodigioſis in cælo aciebus: Diſcordiáque Caroli ſimplicis cum primoribus Francorum: De Richardi Burgundi morte: Roberto abbate diui Germani: Abbatiíſque beneficio Caroli regis, cœnobio S. Germani addictis.

Caput XLI.

Ludouicus ignauus, aut fayneant.

VErùm Carlomanno rebus humanis exempto filius eius Ludouicus ſucceſſit: qui Nil-feciſſe prænomen ſortitus eſt: ſiue quòd regno potitus nil ſtrenuè geſſit: ſeu quòd ſanctimonialem quandam, ſicuti è maioribus accepimus, kale monaſterio puellarum abſtra-

ctam

ctam coniugio copulans ſuo, peccatum quo nullum maius eſſe noſcitur perpetrarit. Huius in diebus, effera memoratorum natio Danorum, Neuſtriis tertiam inflictura cladem aduenit: intuliſſétque maiorem ſuperioribus cladem, ni Hugo ſupradictus per Gallias abbatis honore præditus, eorum compeſcuiſſet temerarios auſus. Siquidem parua manu innumeras hoſtium phalanges ita fudit, vt vix nuntius ſuperuiueret. Qua plaga humiliati Dani, Gallias per aliquot ſpatium temporis quietas reliquerunt. Ea tempeſtate Goſlino epiſcopo & abbate defuncto, Ebolus nepos eius abbatiæ ſuſcepit regimen. At Hugone vltimos vitæ ſuæ claudente ſoles, Ludouicoque principe poſt adminiſtratum regnum per aliquod temporis ſpatium diem obeunte, Carolus filius eius, qui ſimplex poſtea dictus eſt in cunis æuum agens patre orbatus remanſit. Cuius ætatem Francię primores incongruam (vt erat) exercendæ dominationi arbitrati, maximè cum iam reſidiui Nortmannorum nuntiarentur motus, conſiliũ de ſummis ineunt rebus. Supererant autẽ duo filij Roberti comitis Andegauorum (qui fuit Saxonici generis vir) ſenior ex his Odo dicebatur: Robertus alter, patrem nomine referens, Ex his maiorem natu Odonem Franci, Burgundiones Aquitanienſéſque proceres congregati in vnum, licet reluctantem, tutorẽ Caroli pueri, regníque elegêre gubernatorem: quem vnxit Galtherius archiepiſcopus Seno-

Carolus ſimplex adhuc infans.

num. Qui mente benignus, & reipublicæ hoſtes arcendo ſtrenuè præfuit, paruulum optimè fouit, eíque ſemper extitit fidelis. Quo obeunte, recepit regnum Carolus puer, qui vocabatur ſimplex, filius Ludouici. Sub ipſo tempore venerunt Nortmanni in Burgundiam ad ſanctum Florẽtinum: occurrit autem illis Richardus dux Burgundiæ cum ſuo exercitu in territorio Tronoderenſi, irruenſque in eos percuſſit multitudinem ex eis in ore gladij, & reliqui fugerunt. Tempore illo factus eſt terræmotus, circa cœnobium ſanctæ Columbæ virginis, quinto Idus Ianua. Itémque obſidentibus Nortmãnis Carnotinam ciuitatem, prænominatus Richardus & Robertus princeps frater Odonis regis irruerunt in eos: peremptíſque ex Paganis ſex millibus octingentis, à paucis qui remanſerunt obſides ceperunt, XIII. Kalend. Auguſti in ſabbato: auxiliante illis ſuperna clemẽtia per interceſſionem ſanctæ Dei genitricis Mariæ. Poſt hæc autem mediante menſe Martio apparuit ſtella à parte circij, emittens radium magnum ferè diebus quatuordecim. Sequenti autem anno fuit fames magna per totam Galliam.

Prodigia acierum in cœlo viſarum.

Diſcordia regis cum principibus.

Deinde poſt quinque ferè annos, Kalend. Februa. igneæ acies viſæ ſunt in cœlo diuerſorum colorum, quod mirum fuit, alternatim ſe inſequentes. In ipſo anno fuit magna diſſentio inter regem & principes eius. Ob hanc cauſam plurimæ ſtrages perpetratæ ſunt Chriſtiani po-

ni po-

ni populi : ſed fauente Deo omnis illa contradictio ceſſauit. Tertio autem anno poſt hanc perſecutionem, defunctus eſt Richardus dux Burgundiæ Kalendis Septemb. ſepultúſque in baſilica ſanctæ Columbæ virginis, in oratorio ſancti Symphoriani martyris. Poſt hæc defuncto Ebolo abbate, Robertus ſupradictus princeps, cupiditate magis ductus quàm cura animarum ſollicitus, abbatiam ſancti Germani accepit, ſéque abbatem poſt ſupradictum Hugonem abbatem vocitari fecit. Itaque defuncto Hucboldo, qui poſt Ebolum in regimine ſucceſſerat, idem Robertus comes (vt dictum eſt) abbatis nomen aſſumpſit: ſtatuēs decanos qui curam haberent monachorum. Quorum primus nomine Remigius extitit: quo obeunte Abbo ſucceſſit: ipſóque decedente, Goſmarus archiclauis decaniam habuit. Prædictus itaque Robertus comes & abbas Carolum regem adiit, petens quatenus abbatiam ſanctæ Crucis, ſanctíque Audoeni quam beatus Leutfridus rexerat, cuius ſacratiſſima membra apud monaſterium ſancti Germani quieſcebant, ipſam videlicet abbatiam iam dictam cœnobio ſancti Germani addiceret regali priuilegio. Cuius petitionibus rex annuens Carolus, eandē abbatiam regali præcepto gratia beati Leutfridi cœnobio addixit S. Germani.

Richardi Burgundi mors.

Eſt autem huiuſmodi. In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Carolus diuina propitiante clementia rex Francorum. Quoniam

Deus omnipotens, qui eſt rex regum, noſtram ſui muneris celſitudinem dignanter prætulit ſuo & regno & populo, idcirco oportet nos non modo præeſſe verùm potius ſanctis prodeſſe Eccleſiis, ac præſertim dirutis, quibus feritate Paganorum pulſa exiſtũt corpora ſanctorum, hactenus debita veneratione carentium. Quapropter comperiat omnium ſanctæ Dei eccleſiæ fidelium noſtrorum quin etiam præſentium ac futurorum ſolertia, quia Robertus venerabilis marchio noſtri quidem regni & conſilium, & iuuamen nobiſcum ſimúlque abbas monaſterij ſancti Vincentij martyris, egregij quoque pontificis Parrhiſiorum Germani, adiens noſtram ſublimitatem vna cum comite Heriberto, eximióque epiſcopo Abbone ſuggeſſit, tam pro veneratiõe ſanctorum cinerum, Audoeni ſcilicet archiepiſcopi necnõ beatorum confeſſorum Leutfredi fratríſque eius Agofredi, quàm etiam pro noſtra totiúſque ſalute regni, concedere abbatiã quæ nuncupatur crux ſancti Audoeni monachis prælibati confeſſoris Germani, quatenus ab hinc & deinceps prædictorum membra ſanctorum, diu officio diuino carentium, ab eiſdem cœnobiis reuerenter ſuſciperentur, cultúque diuino ſecus beatos artus Germani collocata honorarentur. Quorum ſcilicet noſtrorum fidelium congruis petitionibus annuentes, donauimus & ſubiecimus illam abbatiam, cuius caput eſt in Madriacenſi pago ſuper fluuium

uium Auture, ſancto Germano eiuſdem monachis ad eorum iugiter menſam præter partem ipſius abbatiæ, quàm annuim⁹ Nortmannis Sequanenſibus, videlicet Rolloni ſuíſque comitibus pro tutela regni. Idcirco autem res prædictæ abbatiæ cum omnibus villis, terris cultis & incultis, vineis, pratis, ſyluis, aquis, aquarúmque decurſibus, farinariis, cum mancipiis, & colonis& cũ omnibus aliis appẽditiis ibidẽ, excepta portione Nortmannorũ, tradere, & ſubdere, & cõfirmare decreuimus, ad victum, veſtitum, ſeu etiam cæteros vſus congregationis ſancti Germani: quatenus ſingulis annis IIII. Idus Feb. anniuerſarium noſtræ dilectiſſimæ coniugis Friderunæ cum vigiliis miſſarúmque oblationibus frequentent: diem quoque noſtræ vnctionis v. Kalend. Februar. ſolennitatem ſanctæ Agnetis cum ſumma refectione celebrent. Poſt obitum verò noſtrum mutentur, & orationum & refectionum præſidia in diem noſtræ migrationis, & ſuper hanc ceſſionis auctoritatem hoc noſtrũ regale præceptum fieri iuſſimus: per quod decernimus atque iubemus vt nullus quilibet fidelium ſanctæ Dei eccleſiæ præſentium, & futurorum, de prænotatis rebus inquietudinem aut refragationem, vel præiudicium, ſeu violentiam, nec ipſe abbas eius cœnobij, facere temptet: ſed potius ſine vlla ſubtractione, vel diminutione atque diuiſione, liceat eaſdẽ res eidem congregationi cum omni integrita-

te inuiolabiliter abſque vlla calumnia & contradictione ſecuriter, ac perpetualiter poſſidere & frui. Ergo hæc noſtræ auctoritatis præceptio vt firmiter continuationis vigorem obtineat ac veraciter per curricula annorum ſuccedentium credatur, manu propria ſubterfirmantes annulo etiam noſtro eam iuſſimus inſigniri. Datum II. Idus Mart. indictione VI. anno XXVI. regnaute Carolo rege glorioſiſſimo, redintegrante XXI. Largiore verò hæreditate indepta VI. Actū compendio palatio.

De Roberti principis rebellione, tyrannide, & cæde: Sociorúmque eius peruicacia: De Caroli ſimplicis regis captiuitate & in carcere obitu: De Ludouico rege ex Angla nato in Angliam cum matre profugiente: De Hugone Magno & Rodulfo Burgundo: Ludouici regis reuocatione & coronatione & prodigiis cæleſtibus.

Caput XLII.

MOrtuo autem prædicto duce Richardo ſecundo anno poſt mortem eius rebellauit Robertus princeps contra Carolum ſimplicem: & quia pars ei regiminis, quam germanus ſuus Odo Francorum rex tenuit, non redhibebatur, palàm tyrannidem inuaſit. Qu magis cupiens eandem tyrannidem exercere à quibuſdam epiſcopis diademate ſe regio coronari, ac ſceptro regni inſigniri, ac inungi

partin

partim blanditiis partim minis extorſit. Sed
nequaquam huius prę́ſumptionis lætos habuit
exitus. Nec dum enim expleto anno factum
eſt bellum apud Sueſſionenſem ciuitatem, in-
ter Carolum ſimplicem & ipſum Robertum,
vbi ipſe Robert⁹ à ducibus Caroli interfectus
eſt: licet exercitus eius victoriam obtinuerit,
ipſe tamen nefariæ temeritatis pretium luit.
Nec tamen ſocij defectionis eius territi perfi-
diæ deſeruere contumaciam. Carolo itaque
a cæde reuertente, occurrit ei Herbertus co-
mes Virmandenſis iniquorum nequiſſimus:
& fictæ pacis ſimulatione deceptum, in * Par-
ronanſe caſtrum hoſpitandi gratia compulit:
& ſic eum dolo captum tenuit, vinculíſque ir-
retitum tenebroſo domicilio recluſit. Habe-
bat enim idem Robertus ſupradictus ſororem
huius Herberti: de qua natus eſt Hugo Ma-
gnus. Et quia ſtatus regni ſine principe ageba-
tur in incertum, ideo Carolus poſitus in cu-
ſtodia Rodulfum filium Richardi ducis Bur-
gundionum, quem de ſacro fonte ſuſceperat,
cum conſilio Hugonis magni (filij ſupradicti
Roberti) & procerum Francorum in regem
ordinari præcepit: vnctúſque eſt in regem Ro-
dulfus Sueſſionis. Carolus autem poſt longam
carceris macerationem defunctus eſt in ipſa
cuſtodia, & ſepultus in baſilica ſancti Furſei:
relinquens filium Ludouicum ex Headhgina,
Anglorum regis filia, ſuſceptum. Qui calami
tatis paternæ procella ſemet inuolui metuens,

** Peronenſe, Peronna caſtro.*

ad Anglos Saxones maternæ affinitatis inuitatus gratia ſe contulit: arbitratus ſe tutiorem manere in tranſmarinis regionibus quàm inter ſuos ſodales. Regnauit autẽ prædictus Carolus ſimplex annos viginti ſeptem. Rodulfo autem regnante, Pagani iterum Burgundiam vaſtauerũt. Factúmque eſt bellum inter Chriſtianos & Paganos in Kalomonte, peremptis à Paganis ex Chriſtianis multis millibus. Sub hoc etiam rege Rodulfo, Hugo magnus abbatis nomen poſt obitum patris ſui Roberti ſupradicti ſumpſit: & ſub eo, per ſucceſſiones, hi fuerunt monaſterij ſancti Germani decani videlicet Armarus: quo obeunte, ſucceſſit Goſbertus: deinde Abbo. Ii ergo fuere, regnante Rodulfo ſub Hugone magno Francorum duce & monaſterij ſancti Germani abbate.

XIII. Rodulfus autem rex defunctus, qui XII annis gubernauit Franciæ ſceptrũ, & valde ſeuerus extitit in coercẽdis ſanctæ Dei eccleſiæ prædonibus: & magna ex parte fecit manere quietos proteruos impetus Danorum: ſepultus eſt in baſilica ſanctæ Colũbæ virginis.

Poſt cuius obitum, Hugo magnus vnà cum Francis accerſens Guliermũ archiepiſcopum Senonum, miſit illum ad Headhginam vxorem iam dicti Caroli ſimplicis, quæ fugerat ad patrem ſuum regem Anglorum: qui ſub ſacramenti titulo, datis obſidibus, reduxit eam in Franciam vnà cum filio. Igitur XIII. Calend. Iul. vnctus eſt in regem Ludouicus, filius Caroli

roli ſimplicis, apud Laudunum. Secundo autem anno poſt hæc XVI. Kalend. Martias, circa Gallorum cantum vſque ad illuceſcentẽ diem, ſanguineæ acies per totam cœli faciem apparuerunt. Sequenti autem menſe IX. Kalend. April. Hungari adhuc Pagani, Franciam, Burgũdiam atque Aquitaniam ferro & igne depopulari cœperunt.

De Hugonis magni rebellatione: Caritate annonæ: Ludouici captiuitate & morte: Lotharij coronatione: De Hugonis à Pictauis reiectione ope diui Hilarij & eiuſdem morte: De ducibus Burgundiæ: De Hugone altero duce Francorum: de Anſegiſi epiſcopi electione: de Othone primo cum Saxonibus Trecas obſidente & Saxonum ſtrage: De Helponis vanitate: & Brunonis eius ſocij ad ſuos reditu.

Caput XLIII.

POſt hæc rebellauerũt Francorum proceres contra Ludouicum regem: ſuper omnes autem Hugo Magnus. In ipſo anno facta eſt fames valida per totum regnum Francorum ita vt modius frumenti vænundaretur viginti quatuor ſolidis. Cuius tempore, fuerunt hi decani monaſterij ſancti Germani ſub abbate Hugone, Herricus videlicet, ac deinde Hubertus. inde non poſt multos dies captus eſt idem Ludouicus rex filius Caroli ſimplicis, do-

Hugonis magni rebellio.

Caritas annonæ.

Ludouici captiuitas.

lo, in Baiogas ciuitate à Nortmannis, multis Francorum interfectis, conſentiente Hugone magno. Poſt hęc Maio mēſe feria ſexta pluit ſanguis ſuper operarios. Et in ipſo anno menſe Septembrio, Ludouicus rex, totum tempus vitæ ſuæ plenum ducens anguſtiarum & tribulationum, diem clauſit extremum: ſepultúſque eſt Remis in baſilica ſancti Remigij, relictis duobus liberis ſuperſtitibus Lothario atque Carolo: quos ei Gitberga ſoror Othonis, Romanorum poſtea imperatoris, genuerat. Regnauit autem annis ſexdecim. Sequenti quoque menſe pridie Idus Nouemb. Lotharius filius eius, iam iuuenis vnctus eſt in regem Remis: & Hugo Magnus factus eſt dux Francorum. Carolus verò frater Lotharij, æuo iùnior, priuatis in rebus ſenuit. Secundo anno poſt hæc menſe Auguſto, obſedit ſupradictus Hugo Magnus Pictauos: ſed nihil ei profuit: dum enim obſideret eandem vrbem, quadam die intonuit dominus terrore magno, diſrupítque turbo papilionē eius à ſummo vſque deorſum: ſtupórque magnus inuaſit illum cum exercitu ſuo, ita vt vix euaderent: ſtatímque in fugam verſi receſſerunt ab vrbis obſidione. Fecit autem hoc dominus, per interceſſionem beati Hilarij, qui ſemper tutor & defenſor eſt illius vrbis. In ipſo anno defunctus eſt Giſlebertus dux Burgundiæ, relinquens ducatum Othoni, filio Hugonis Magni: habebat nanque Otho filiam illius Giſleberti in coniugio.

Sanguine pluit.

Ludouici mors.

Lotharius coronatur.

Secundo

Secundo anno obiit Hugo Magnus dux Francorum, apud Dordingam villam XVI. Kal. Iul, ſepultúſque eſt in baſilica beati Dionyſij martyris Parrhiſiis. Cui ſucceſſerunt filij eius, Hugo videlicet, Otho & Hainricus nati ex filia Othonis regis Saxonum. Hugo effectus eſt dux Francorum: & Otho dux Burgundionũ. Defuncto Othone duce Burgundionũ, ſucceſſit Henricus frater eius. Sub ipſo tempore oritur contentio inter Anſegiſum epiſcopum Trecarum & Rotbertum comitem. Eiectus verò de ciuitate epiſcop⁹ Anſegiſus à Roberto comite, perrexit in Saxoniam ad Othonem imperatorem, adducénſque Saxones, menſe Octobrio obſedit Treeas ciuitatem lõgo tempore. Venientes autem contra prædictos Senones, occurrerunt illis Archembaldus arhiepiſcopus & Ramardus comes vetulus cũ exercitu maximo, in loco qui vocatur Villare, interfectíſque Saxonibus cum duce ſuo, Helpone nomine, Senonenſes extiterunt victores. Dixerat enim Helpo incenſurum ſe eccleſias & villas quæ ſunt ſuper* Nenam fluuiũ vſque ad ciuitatem, infixurúmque lãceam ſuam in portam ſancti Leonis. Interfectus autem cum populo ſuo à Senonenſibus, deportatus eſt in patriã ſuam Ardẽnam à ſeruis ſuis: ſic enim iuſſerat mater ipſius Helponis, nomine Warna. Planxerunt autem eum planctu magno Raimardus comes & Archembaldus archiepiſcopus: cõſanguineus enim illorum erat.

Hugo minor dux Frãcorũ.

In prædam.

Rainardus comes.

** Venenam.*

Videns autem Bruno dux, ſocius eiuſdem Helponis qui obſederat Trecas, quòd mortuus eſſet H lpo ſocius ſuus, cum ſuis reuerſus eſt in patriam ſuam.

De Lotharij regis ſtrenuitate in repellendo Othone ab Aquiſgrani, ſeu Aquiſgranis: De Othonis à Parrhiſiis expulſu & exercitus eius ſubmerſione & ſtrage: De Lotharij cum Othone pace non approb nda: De rectoribus & abbatibus ſancti Germani: De Lotharij obitu & filij eius Caroli qui vltimus de ſtirpe Caroli magni breui regno: De Hugone qui rex inungitur Francorum: & abbatibus ſancti Germani.

Caput XLIIII.

DEinde poſt nõ multos dies Lotharius rex congregans exercitum copioſum valde, renouauit in ditione ſua Lotharium regnum: veniénſque ad palatium quod vocant Aquaſgrani, vbi commanebat Otho imperator cum vxore ſua, hora prandendi, ingreſſúſque palatium nemine contradicente, comederunt & biberunt quicquid illi ad vſus ſuos parauerũt. Otho verò imperator cum vxore ſua & populo fugiens reliquit palatium. Deprædato itaque Lotharius rex palatio, & tota prouincia, reuerſus eſt in Frãciam cum pace, nemine perſequente. Poſt hæc Otho imperator congregans exercitum ſuum venit Parrhiſios: vbi interfe-

terfectus eſt nepos ipſius Othonis cum aliis pluribus ad portam ciuitatis, incenſo ſuburbio illius. Iactauerat nanque ſe extollendo dicens, quòd lanceam ſuam infigeret in portam ciuitatis Parrhiſiorum. Conuocans igitur Lotharius rex Hugonem ducem Francorum & Henricum ducem Burgundionum, irruénſque in eos, fugientibus illis, perſecutus eſt vſque ad Sueſſionenſem ciuitatem. Illi autem ingreſſi fluminis alueum, quod dicitur Axona, neſciẽtéſque vadum plurimi ibi abſorpti flumine perierunt: & multo plures conſumpſit aqua quam gladius voraſſet: vt etiam aqua redundaret cadaueribus mortuorum. Aqua enim impleuerat ripas ſuas. Lotharius verò rex conſtanter perſequens illos tribus diebus & tribus noctibus, vſque ad fluuium quod fluit iuxta Ardennam ſiue Argonam, interfecit ex hoſtibus maximam multitudinem. Deſinens autem perſequi illos Lotharius rex reuerſus eſt in Franciam, cum magna victoria. Otho autem imperator cum his qui euaſerant, cum magna confuſione, reuerſus eſt ad propia. Poſt hæc non appoſuit vltra Otho rex vt veniret, aut ipſe vel exercitus eius in Franciam. In ipſo anno pacificatus eſt Lotharius rex cum Othone rege Remis, contra voluntatem Hugonis & Henrici fratris ſui: contráque voluntatem exercitus ſui: dedit autem Lotharius rex Othoni regi in beneficio Lotharium regnum: quæ cauſa magis contriſtauit corda principũ Fran-

corum. Anno quarto Lotharij regis, ſub abbate Hugone & duce Francorum Galtherius archicuſtos extitit decan⁹ cœnobij ſancti Germani. Quo decedente Albertus ſucceſſit: inde Hugo dux ad maiora animum applicans, nutu diuino dimiſſa ſancti Germani abbatia, quia iam penè ad nihilum (dum non eſſet qui curam eius tam exterius quàm interius ageret) redacta fuerat, ſummis precibus tam regis Lotharij quàm prædicti Hugonis Francorum ducis conſtituit venerabilem Cualonem abbatem: qui inter cætera quæ eidem eccleſiæ contulit bona pratum ſub ipſo monaſterio ſitum à dominatione ſancti Germani alienatum cupiditate prædictorum ducum & abbatum, prædictæ eccleſiæ reſtituit: & ab omni inquietudine tam regum quàm omnium mortalium immunem reddidit. Anno DCCCCLXXVI. obiit Lotharius ſenex plenus dierum: ſepultúſque eſt in baſilica beati Remigij Remis. Cui ſucceſſit Ludouicus filius eius iuuenis. Anno DCCCCLXXXV. obiit Ludouicus rex iuuenis qui regnauit in Francia annis IX. Sepultus verò eſt in baſilica beati Cornelij martyris Cópendij, cui ſucceſſit Carolus frater eius filius Lotharij regis. Eodem anno rebellauit cótra Carolum Hugo dux Francorum, eò quòd accepiſſet Carolus filiam Herberti comitis Trecarum. Collecto igitur Hugo exercitu copioſo valde, obſedit Laudunum, vbi commanebat Carolus cum vxore ſua. Exiens verò Caro-

Pratum nunc pre aux clercs nuncupatum.

Carolus fil. Lothary regnat vltimus de ſanguine Caroli magni.

Carolus de ciuitate, fugauit Hugonem cum exercitu ſuo: incenditque hoſpitia vbi manebant hoſtes. Cernens itaque Hugo dux quòd minimè poſſet Carolum vincere, cōſilium habuit cum Aſcelino traditore vetulo, qui erat epiſcopus Lauduni & conſiliarius Caroli. Itaque tradens Aſcelinus epiſcopus Laudunum quadam nocte quieſcentibus cunctis Hugoni duci Francorum, vinctus eſt Carolus cum vxore ſua, & ductus in cuſtodiam Aurelianos. Nondum autem ipſe Carolus erat vnctus in regē reſiſtente duce. Manens verò Carolus in cuſtodia Aurelianis in turri, genuit illi vxor ſua duos filios Ludouicū & Carolum. Eodē anno vnctus eſt in regem in Remenſi ciuitate Hugo dux, & in ipſo anno Robertus fili⁹ eius rex ordinatus eſt. Hic deficit regnum Caroli magni.

Abbate autem Gualone defuncto tempore ſupradicti Lotharij regis, Albericus ſecundus ſucceſſit, perdurans vſque in tertium annum ordinationis duorum regum, Hugonis videlicet ac Roberti. Cui ſucceſſit piæ memoriæ dominus abbas Morardus.

Hugo dux inungitur rex Francorum.

De Arnulfi Remenſis epiſcopi ab Hugone perſecutione, degradatione & Geberti Gaguino Gelberti philoſophi in eius locum ſuffectione: De Seguini epiſcopi Senonenſis fortitudine & magnanimitate: Arnulfi expulſione & reſtitutione: Geberti depoſitione, & poſt ad papatum vſque aſſum-

ptione: Hugonis regis obitu: Roberti regno: Seguini pietate & Renardi cuiuſdam obitu. Caput XLV.

IN illis diebus in Remenſiũ ciuitate erat archiepiſcopus, vir bonus & modeſtus, frater Lotharij regis ex concubina, nomine Arnulfus. Hugo autem rex inuidebat ei, volens exterminare progeniem Lotharii regis. Congregánſque in vrbe Remenſi ſynodum, in eũ locum idem Hugo rex inuitauit archiepiſcopum Senonicæ vrbis, nomine Seguinum, cum ſuffraganeis ſuis, in quo concilio fecit degradare dominum Arnulfum archiepiſcopũ Remorum, dolo nepotis ſui, quem tenebat in carcere: dicens non debere eſſe epiſcopũ nãtũ ex concubina. In loco verò eius conſecrari fecit dominum Gebertum monachum philoſophũ. Qui Gebertus magiſter fuit Roberti regis, filij iſtius Hugonis, & domini Leutherici archiepiſcopi, ſucceſſoris venerabilis Seguini. Arnulfum autem fecit mancipari cuſtodiæ in Aureliana ciuitate. Venerabilis autem Seguinus archiepiſcopus non conſenſit in degradationem Arnulfi, neque in ordinationem Geberti, iuſſio autem regis vrgebat. Alij verò epiſcopi licet inuiti tamen propter timorem regis degradauerunt Arnulfum, & ordinauerunt Gebertum. Seguinus autem plus timens Deum quàm terrenum regem, noluit conſentire nequitiæ regis: ſed magis quantum potuit redar-

redarguit ipſum regem. Propter quam cauſam ira regis contra eum efferbuit: cum magno itaque dedecore expelli iuſſit Arnulfum de eccleſia beatæ genitricis Mariæ Remenſis, & ſic alligatum retrudi in carcerem. Alligatus autẽ in carcere Aurelianæ ciuitatis, vbi detinebatur nepos eius Carolus, mãſit ibi annis tribus. Nuntiantur hæc omnia præſuli Romano. Qui valde indignatus ſuper hoc facto, interdixit ſacris omnibus epiſcopis qui Arnulfum deiecerant & Gebertum ordinauerant. Miſit quoque Leonem abbatem à ſede apoſtolica ad dominum Seguinum archiepiſcopum vrbis Senonicæ, qui vice ſua in vrbem Remenſem ſynodum congregaret. mandans illi vt ſine dilatione reuocaret de carcere Arnulfum, & degradaret Gebertum. Collecto igitur concilio iterum in vrbe Remenſi, ex iuſſione apoſtolici, reuocatus eſt Arnulfus de cuſtodia, & cum honore magno receptus in propria ſede. Gebertus autẽ intellegens quod iniuſtè pontificalem ſuſcepiſſet dignitatem, pœnitentia ductus eſt. Altercationem verò Geberti pontificis & Leonis abbatis valde vtilem plenius inuenies in geſtis pontificum Remorum. Poſt hæc dominus Gebertus electus eſt pontifex in vrbe Rauenna ab Othone imperatore & à populo eiuſdem vrbis. Reſidentéque eo in eadem vrbe pontifice quamplurimos annos, defunctus eſt papa vrbis Romæ. Statímque omnis populus Romanus ſibi dari adclamat dominũ *Gerbertus.*

Gebertum: aſſumptus itaque de vrbe Rauenna, ordinatus eſt pontifex in vrbe Roma. Anno ab incarnatione domini DCCCC. XCVIII. obiit Hugo rex: ſepultúſque eſt in baſilica beati Dionyſij martyris Parrhiſiis. Cui ſucceſſit, Robertus filius eius, regum piiſſimus & maximè modeſtus. Anno domini DCCCCXCIX. venerabilis Seguinus archiepiſcopus, ab imo cœpit reſtaurare cœnobium ſancti Petri Milidunenſis: & monachos ibi mittens, abbatem eis perfecit Galtherium nomine.

In ipſo anno, tradidit Galtherius miles & vxor eius caſtellum Milidunum Odoni comiti. Congregans verò Robertus rex exercitum copioſum valde, & Burchardus comes ad quem caſtrum pertinebat, conuocánſque ſimiliter Nortmannos cum duce ſuo Richardo, obſedit caſtrum Milidunum. Capto igitur caſtro ſuſpenſus eſt Galtherius & eius vxor in patibulo. Burchardus autem comes recepit caſtrum Milidunum ſicuti antè poſſederat. At Renardus comes vetulus Senonum, poſt multa perpetrata mala defunctus eſt, & ſepultus in baſilica ſanctæ Colũbæ virginis: cui ſucceſſit Frotmundus filius eius, habens in coniugio filiam Rainaldi comitis Remorum.

De Seguini tranſitu: Leotherici epiſcopatu: Henrici Burgundi obitu: Burgundico bello: De Ramardo perſecutore eccleſiæ: Abbatibus ſancti Germani, & Genealogia multo-

multorum nobilium. Cap. XLVI.

ANno domini M. indictione XIII. XVI. Kalend. Nouemb. tranſiit ad Chriſtum venerabilis Seguinus Metropolitanus epiſcopus. Poſt tranſitum verò eius, ſtetit eccleſia Senonica ſine benedictione ſacerdotali anno vno. Adclamabat autem omnis populus ſibi ordinari dominum Leothericum, nobiliſſimis ortum natalibus, tunc archidiaconum omniũ bonitate cõſpicuum: ſed reſiſtebant quamplurimi clerici, cupientes epiſcopalem conſcendere gradum: præcipuè verò Frotmundus comes filius Renardi vetuli, natus ex mala radice, hoc non permittebat fieri, eò quòd haberet filium clericum nomine Brunonem, volens eum facere epiſcopum. Dei autem nutu congregati ſuffraganei epiſcopi Senonicæ eccleſiæ, cum voluntate & auctoritate apoſtolica, ſublato omni timore humano, ſolenniter ordinauerunt dominum Leothericum in ſede pontificali, vt præeſſet eccleſiæ Senonenſi.

Anno M.I. obiit Henricus dux Burgundiæ ſine filiis: rebellauerúntque Burgundiones cõtra regem Robertum, nolentes eum recipere. Ingreſſus itaque Landricus comes Niuernis Autiſſiodorum tenuit ciuitatem. Anno domini M.III. Robertus rex aſſumptis Nortmannis cum duce ſo Richardo & exercitu copioſo valde vaſtauit Burgundiam, obſidens Autiſſiodorum multis diebus. Burgundiones *Burgundicũ bellum.*

autem nullo modo ei ſe ſubdere volentes, vnanimiter ei reſiſtebant. Obſedit etiam Auallonem caſtrum tribus ferè menſibus: & famis neceſſitate illud cepit: túncque reuerſus eſt in Frãciam. Mortuo autem Frotmundo comite Senonum, ſucceſſit ei Ramardus filius eius, infidelium nequiſſimus. Hic perſecutionem intulit eccleſiis Chriſti & fidelibus eius, quanta non eſt audita à tempore Paganorum, vſque in hodiernum diem. Archiepiſcopus autem Leothericus nimis anguſtiatus pro hac re, quo ſe verteret omnino neſciebat. Totum verò ſe domino cõmittens, in orationibus & vigiliis orabat Chriſtũ, vt ſibi ſuperna pietas dignaretur auxiliari. Igitur anno à paſſione domini M.XV. indictione XIII. X.Kal. Maij capta eſt ciuitas Senonũ ab archiepiſcopo Leotherico, per conſiliũ Rainaldi Parrhiſiẽſis epiſcopi, & regi tradita Roberto. Ramardus autẽ comes fugiens nudus euaſit. Frotmundus verò frater eius & cæteri milites de ciuitate, ingreſſi in turrim quæ eſt in ciuitate obtinuerunt eam. Rex autem oppugnans eam diebus multis, cepit eã, & fratrem Ramardi comitis Frotmundum: quem duxit in carcerem Aurelianæ ciuitatis: vbi & defunctus eſt. Anno domini. M.XIIII. obiit Morardus piæ abbas memoriæ: qui eccleſiam beati Germani à paganis ter incẽſam, euertens à fundamentis nouam reædificauit: turrim quoque cum ſigno, multáque alia ibi conſtruxit. Cui ſucceſſit Ingo magnæ nobili-

Comites Senonum.

tatis

tatis in ſeculo. Qui poſt annum decedens XII. dum monachi ſæpefati cœnobij ſeculari modo vitam ducerent, piiſſimus Robertus rex vnà cum ſua vxore, videlicet Conſtantia regina acceſſens dominum Guliermum abbatem Diuionenſis cœnobij, ei abbatiam dedit beati Germani: qui eam regulariter inſtituens, anno domini M. X X X. vita deceſſit. Poſt quē prædictus rex cum regina Adraldum abbatem conſtituit. In tempore regis Roberti Bema fuit de dominio ſancti Germani. Ipſe firmauit Montifortem & Sparnomum. Quandam quoque dominam de Nouigento habuit vxorem: de qua vnum filium habuit nūcupatum Amalricum. Idem Amalricus duos filios habuit ſcilicet Simonem & Amalricum Simon procreauit Amalricum de Monteforti, & Bertradam vxorem Guillielmi comitis comitiſſam Andegauenſem. Amalricus genuit Simonem comitem Montisfortis, & filiam quandam comitiſſam de Mellento. Bertrada habuit filium Fulconem comitem Andegauēſem, poſtea Hieroſolymitanum regem. De Fulcone procreati ſunt: Balduinus rex Hieroſolymitanus, & Amalricus poſt eum rex Hieroſolymitanus, & Gaufridus comes Andegauenſis, & vxor Terrici comitis Flandrenſis, Gaufridus genuit Henricum Anglorum regem. Soror eius comitiſſa habuit duos filios, Philippum ſcilicet comitem Flandrēſem, & Matthæū comitem Bolonienſem: & vxorem Hugonis de Bo-

Genealogia regū Hieroſolymitanorum

Comites Flandriæ.

al. Hugonis de Oſio.

Theobaldus Filans ſtupas. ſaio. Tempore Roberti regis, Theobaldus cognomine Filans ſtuppas, Foreſtarius eius firmauit montem Lethericum. Ipſe habuit vnum filium nominatum Guidonem, qui accepit in vxorem dominam de Feritate & de Gõmet. idem Guido genuit ex ea Millonem de Brayo, & Guidonem Rubeum: comitiſſam quoque Reiteſte, & Bonamuicinam de Pontibus: Helizabeth etiam vxorem Ioſcelini de Cortinaco: inſuper dominam de Pinſat: & dominã de ſancto Galerico. Milo genuit Guidonem Truſſellum, Theobaldũ Laboſe & Milonem quem Hugo de Creteyo furtim ſtrangulauit, Ramaldum epiſcopum Trecenſem, matrem Simonis de Breiis, matrem Guidonis de domina Petra, matrem Augonis de Planceyo, matrem Milonis de Erueio, matrem Salonis vicecomitis Senonenſis. Guido genuit Hugonem de Creteyo & Biotam, matrem Vvaſtinenſis vicecomitis Guidonis, matrem Heruberti de Belion, vxorem Anſelli de Garlanda. Beatricem de Petrafonte. *al. Humberti de Beliou.* Tempore Roberti regis, Atho filius cuiuſdam Gaſtellarij de caſtro Ramardo militari honore ſe fecit ſublimari, ipſe firmauit caſtrum Cortinaci. Idem accipiens in vxorem quandam nobilem dominam, genuit ex ea Ioſcelinum de Cortunaco. *al. Cortinaco* Ioſcelinus deſponſauit filiam comitis Gaufridi Foerolem, ex qua genuit vnam filiam, quæ duos filios habuit, Guidonem & Ramardum comitem de Iohegneio. Poſt mortem

tem vxoris ſuæ idem Ioſcelinus accepit Helizabeth filiam Milonis de monte Letherico: de qua habuit Milonem de Cortunaco: Ioſcelinum comitem Edeſſæ: Gaufridum Chapalij. Milo genuit de ſorore comitis Niuernenſis Vvillermum, Ioſcelinum & Ramandum. Ramādus genuit vxorem Petri fratris domini regis & vxorem Aualonis de Seluiaco.

al. filiam Guidonis.

al. & Rainaudum.

De Roberti regis obitu & prole: Parrhiſianæ vrbis conflagratione: De Philippo rege & nuptiis eius cum Bertha Flandrenſi: De abbatibus ſancti Germani & cœnobio ſancti Martini de campis.

Cap. XLVII.

ANno M. XXXI. incarnationis dominicæ obiit Robertus rex: qui dum viueret in ſæculo, geuit tres filios & vnam filam: ſcilicet Henricum, qui poſt eum vnctus eſt in regem, & Robertum ducem Burgundiæ, atque Hugonem Autiſſiodorenſem epiſcopum, Adalaidem etiam Rainaldi comitis Niuernenſis vxorem. Tertio verò anno Henrici regis, & M. XXXIIII. dominicæ incarnationis, vrbs Parrhiſiaca flagrauit incendio. Idem rex Henricus neptem Henrici Alemannorum imperatoris duxit in vxorē: ex qua filiam vnam procreauit, quæ infra luſtrum defuncta eſt, matre eius paulo pòſt ſubſequente. Poſt cuius obitū, rex ſibi quærens coniugij ſolatium, ad Rute-

Roberti regis obitus.

Henricus rex

Parrhiſianæ vrbis conflagratio.

norum regem Galtherum, cognomine Saueir, Meldenſem epiſcopum direxit: poſtulans vt ei ſuam mitteret filiam: Quod & factum eſt. Huius nomen erat Anna. Conuocata igitur regni ſui procerum multitudine, ſicut decebat tantum virum, illam celebriter duxit in vxorem. Hæc autem Deo deuota, plus de futuris quàm de præſentibus cogitans, in æterna vita mutuum multipliciter recipere credens, apud Syluanectum eccleſiam in honore ſancti Vincentij conſtruxit. Cum qua rex feliciter viuẽs, ex ea genuit tres filios, Philippum videlicet, Robertum & Hugonem cognomine magnũ. Iſte Hugo genuit Rodulfum Viromandorum comitem. Procedente verò tempore anno M. XLII. fames valida cœpit, quæ VII. annis durauit. Philippus autem, maior regis filius, viuente patre & iubente, anno domini M. LIX. vnctus eſt in regem. Rex autem Henricus anno ſequente obiit. Igitur rex magnificus Philippus, cui tempore ſuo multa adriſit proſperitas, accepit ſibi vxorem Bertam Balduini comitis Hollandæ filiam, Roberti verò comitis Flandrenſis ſororem. Genuit autem ex ea Ludouicum & Conſtantiam Boamundi Antiochiæ principis vxorem. Rex autem videns dominium ſuum, per inſolentiam prædeceſſorum ſuorum, eſſe diminutum & ferè adnihilatum, cupiénſq; illud reaugere, à quodã milite, Harpino nomine, emit Bituricas pretio ſexaginta milliũ ſolidorum. Poſtea verò motum eſt bellum,

Fames VII. annorum.

Philipp⁹ rex.

lum, inter Gaufridum barbatum Andegauenſium comitem & fratrem eius Fulconem Rechin comitem * Waſtinenſium. Conquerens ſiquidem prædictus Fulco de fratre ſuo, ſuper eò quòd ei paruam terræ partem dediſſet, regē adiit, & fideliter compromiſit quòd totum Vvaſtinenſe ei relinqueret, ſi de bello ſibi non noceret. Rex autem ſuper hoc accepto conſilio, quod petebat conceſſit. Inuadens igitur Fulco fratrem ſuum, per auxilium Andegauenſium & Turonenſium baronum, hominū multa ſtrage facta, eū in cāpo deuicit, cepit & vſque ad ſinem vitæ ſuæ in carcere tenuit. Qua peracta expeditione, Vvaſtinenſe ſicut promiſerat regi Vverpiuit. Rex autem iurauit ſe ſeruaturum conſuetudines terræ illius. Aliter enim nolebant milites ei facere ſua *hominia. Poſtea aliquot intercurrentibus annis, malitia creſcente, concupiſcentia inualeſcente, rex Vilcaſſinum occupauit, ſuo illud adiungens dominio. Firmauit etiam contra Hugonem Domni-Martini comitem, caſtrum quod dicitur Mommeliandum. Anno M. L X I. obiit Adrialdus abbas ſuſcepítque Hubernus poſt eum abbatiam. Qui poſt quinquennium decedēs, hoc eſt anno domini milleſimo LXVI. Roberto, abbati quondam ſancti Gandregiſili, abbatiam reliquit. Quo etiam anno, VII. Kalend. Maij, cometes apparuit ferè diebus v. magnum iubar emittens contra occidentē. Nec multo pòſt, in ipſo videlicet anno, die

al. Guillielmū Rechin.
** Guaſtinenſium.*
al. Guillielmus.
Guillielmus.
** homagia.*
Dammartin.

feſto Michaelis, comes Nortmannorum Vvillermus mare tranſiit & Anglorum regnum inuaſit. Anno domini M. LXXII. obiit Robertus abbas, cui ſucceſſit Petrus, regis Philippi cancellarius natione Appulus, qui anno domini M. LXXXII. decedens, domino Iſembardo abbatiam dimiſit. Illo in tempore rex ammonitus diuina inſpiratione, ab eccleſia beati Martini de campis, clericos deo & altari minus honeſtè ibi ſeruientes remouit: & eũdem locum iuriditioni monaſterij ſancti Petri Cluniacenſis tribuens, ibidem monachos inſtituit, ſancto Hugone præfatum monaſteriũ Cluniacenſe videlicet regente.

De Vrbano papa, qui in Claromontenſi concilio expeditionem Hieroſolymitanam perſuaſit, & de eius expeditionis ducibus, feliciq́ue exitu. Caput XLVIII.

ANno incarnationis dominicæ M. XCV. fœlicis memoriæ papa Vrbanus, vir deuotus Deo, vita & moribus egregius, ad partes Gallicanas deſcendit, & in Aruernia apud Clarũmontem concilium coadunari fecit: in quo aſſiſtentibus trecentis decem tam epiſcopis quàm abbatibus, ipſe ſicut erat vir magnæ eloquentiæ, quomodo ſe deberent habere & ſubditos regere eos plenè inſtruẽs, & de pace per prouincias eorum reformanda & tenenda ammonens, deſolationem terræ Dei, Orientalis

Concilium Claromontenſe.

tali:

talis ſcilicet plagæ in qua ſaluator noſter natus eſt & paſſus, ſicut à multis vera relatione cognouerat lachrymabiliter manifeſtauit: & vt Chriſtianitati quam Turci, gens ſcilicet Perſica, deuaſtabant ſuccurreretur ſuſpirando prædicauit. Quod verbum audientium cordibus diuinitus intimatum plurimùm inualuit. Podienſis enim epiſcopus Annarus amore diuino ſuccenſus, crucem domini accipiens, ad partes illas ire decreuit, & cum illo multi baronum: ſcilicet Hugo magnus regis Philippi frater. Boamūdus Appulus Roberti Guiſchardi filius natione tamen Nortmannus, Godefridus regni Lotharienſis dux, Raimundus comes prouincialium, Robertus Nortmannorum comes filius Guillermi Anglorum regis, Stephanus comes Bleſenſis, Robertus comes Flandrenſium, & cū eis multitudo maxima equitum & peditum. Deus autē videns voluntatem eorum bonam, ſuam eis largitus eſt gratiā. Poſt multa enim pericula & poſt multos labores quos pro eius amore libenter ſufferebant, terram Turcorum intrantes & eos valde debellantes, Antiochiam, Hieruſalem & multas alias ciuitates & caſtra ceperunt: & ſepulchrum domini ab impiis, qui illud inhoneſtè tractabant, liberauerunt. Quo peracto, quidam noſtrorum ad ſua ſunt reuerſi, quidam in partibus illis ad populum Dei tuendum remanſerunt. Illi verò qui in itinere vel in bello mortui ſunt, ſanctis angelis Dei ſociati, creatori ſuo inſa-

al. Atmarus

Godefridus comes Flandrenſis.

al. militum & peditum.

tiabiliter gratias referūt, quoniā digni inuenti fueruut pro nomine Chriſti mortem pati.

De Berthæ à Philippo repudio: alienæ raptu: Philippi excommunicatione, reſipiſcentia, obitu, ſepultura: de abbatibus ſancti Germani: De Ludouici regis coronatione contentioſa: Victoria in Hannonem variam vaccam, & in Aruernos ac Aquitanos.
Caput XLIX.

PRocedente verò tempore, idem rex Philippus, ſuggeſtione diabolica, Bertham reginam repudiauit: & ei ſubtrahens ſui præſentiā, ad caſtrum quod dicitur Monſteriolum, ſupra mare ſitum, quo illam dotauerat, eam deſtinauit: & (quod turpe eſt dicere, turpius autem facere, nec ad tantum pertinet virum) libidini deſeruiens, Fulconi Rechin Andegauenſium comiti ſuam abſtulit vxorem nomine Bertrardam: cum qua pluribus annis adulterans, genuit ex ea duos filios & vnam filiam, Philippū ſcilicet & Florum & comitiſſam Tripolitanam. Cùm igitur hoc nefandiſſimó more vitam ſuam duceret, & nullius ammonitione ab eo deſiſtere vellet, dominus papa eius ſaluti prouidens & timens ne animam eiuſdem ſaluator exigeret, ipſum & totam terram ipſius anathematis vinculo obligauit. Quam ſententiam rex, motus diuina gratia, timens, & ad terminum vitæ ſuæ pro-

al. Gullielmo Rechin.

propinquans reſipuit, veniámque poſtulans eã dimiſit. Iſembardus autẽ abbas anno M.CIII. ab hac vita diſceſſit. Cuius in loco Rainaldus ſubſtitutus eſt, nepos eiuſdem videlicet.

Rex verò Philippus cũ ferè ſexagenarius eſſet, apud Milidunum caſtrum ſuper fluuium Sequanæ, præſente domino Ludouico eius filio, Anno domini milleſimo. C V I. vniuerſæ carnis debitum ſoluens extremum diem clauſit. Cuius nobilibus exequiis interfuerũt viri venerabiles, Vvalo Parrhiſienſis epiſcopus, Syluanectenſis, Aurelianẽſis, & alij viri religioſi complures: qui nobile regiæ maieſtatis cadauer ad eccleſiam beatæ Mariæ perferentes, celebrantes ei exequias ibidem pernoctauerunt. Sequente verò mane, lecticam palliis & quocunque funebri ornatu decenter ornatam, ceruicibus ſeruorum ſuorum maior impoſuit filius: & filiali affectu, quemadmodum decebat, modò pedes modò eques, cum iis quos habebat baronibus, lecticam flendo adiutare ſtudebat. Cum autem ad nobile monaſterium beati Benedicti ſuper Ligerim fluuium, multo comitatu deportaſſent (quoniam ibidẽ ſe deuouerat) in eodem monaſterio ante altare poſitũ, prout decentius potuerunt, hymnis & precibus animam domino commendantes, corpus honorificè ſepelierunt. Ludouicus autem præfati regis Philippi filius, quoniam in adoleſcentia eccleſiæ amicitiam liberali defenſione promeruerat, pauperum & orphanorum cauſam ſu-

Philippi obit⁹

Exequiæ regiæ.

Ludouic⁹ rex

ſtentauerat, tyrannos potenti virtutte perdomuerat, Deo annuente ad regni faſtigia, ſicut bonorum voto aſciſcitur, ſic malorum & impiorum votiua machinatione, ſi fieri poſſet, excluderetur. Conſulti ergo proceres, & potiſſimũ dictante venerabili & ſapiẽtiſſimo Iuone Carnotenſi epiſcopo, vt ad refellendã impiorũ machinationem citiſſimè Aurelianos conueniant, eiúſque exaltationi operam dare maturè feſtinent. Senonenſis igitur archiepiſcopus Dembertus inuitatus, cum cõprouincialibus, videlicet Vvalone Parrhiſienſi epiſcopo, Manaſſe Meldenſi, Ioanne Aurelianenſi, Iuone Carnotenſi, Hugone Niuernenſi, Hymbaldo Altiſſiodorenſi, acceſſit. Qui in die inuentionis ſancti protomartyris Stephani, ſacratiſſimæ vnctionis liquore delibutum regem, & miſſas gratiarum agens, abiectóque ſæcularis militiæ gladio, eccleſiaſtico ad vindictam malefactorum eum accingens, diademate regni grataner coronauit: necnon & ſceptrum & virgam, & per hæc eccleſiarum & pauperum defenſionem, & quæcunque regni inſignia approbante clero & populo deuotiſſimè contradidit. Necdum poſt celebrationem diuinorum feſtiuas depoſuerat exuuias, cùm ſubito mali nuntij baiulatores à Remenſi eccleſia aſſiſtunt, literas cõtradictorias deferentes, & auctoritate apoſtolica, ſi tempeſtiuè veniſſent, ne regia fieret vnctio interminantes. Dicebant ſiquidem primæ regis coronæ primitias, ad ius

Cõſecratio & coronatio regis Aureliæ facta.

ad ius eccleſiæ Remenſis pertinere: & à primo rege Francorum (quem baptizauit beatus Remigius) Clodoueo, hanc prærogatiuam illibatam & inconuulſam obtinere. ſi quis eam temerario auſu violare tentauerit, anathemati perpetuo ſubiacere: ea ſiquidem occaſione archiepiſcopo ſuo venerabili & emeritò viro Viridi Rodulfo, qui domini regis, eò ꝙ abſque eius aſſenſu electus & inthronizatus fuerat ſede Remenſi, grauiſſimas & periculoſas incurrerat inimicitias, pacem impetrare, aut regem non coronari ſperabant. Qui quia intempeſtiuè venerunt, ibi muti ad propria loquaces redierunt: aut ſi quid dixerunt, nihil tamen vtile retulerunt. Ne igitur quacunque terrarum parte, locorum anguſtiis virtus regia coarctari videatur (ſcitur enim lõgas regibus eſſe manus) accelerat ad eum de finibus Bituricenſium vir peritus, linguæque venalis Alardus Vvillebaldi: qui ſatis rhetoricè priuigni ſui querelam deponens domino regi humillimè ſupplicat, rogãs quatenus nobilem baronem, Hannonem nomine, variam vaccam cognomine, Burbonenſem dominum, iuſtitiam recuſantem imperialiter in ius traheret, nepotẽ maioris fratris Herchenilbaldi ſcilicet filium exhæredantem, tam præſumptuoſa audacia compeſceret & Frãcorum iudicio eorum quis quid habere debeat determinaret. Rex itaque tam amore iuſtitiæ, quàm eccleſiarum & miſeratione pauperum ne hac occaſione, bel-

Remenſis epiſcopi ſuper coronatione & inunctione regis contentio.

Hanno varia vacca.

lorum malitia pullulante, pauperes deuexati alienæ ſuperbiæ luerent pœnam, cum præfatum Hannonem fruſtra in cauſam vocari feciſſet (recuſabat enim de iuſtitia diffidens) nulla remiſſus voluptate aut pigritia, ad partes Bituricenſium cum exercitu multo tetendit: Germiniacum eiuſdem Hannonis munitiſſimum caſtrum diuertens, multo conflictu impugnare cōtēdit. Videns autē præfatus Hāno nullo modo ſe poſſe reſiſtere, iā & perſonæ & caſtri ſpe ſublata hanc ſolā ſalutis ſuæ reperiēs viam pedibus domini regis proſtratus & multorum ammiratione ſæpius reuolutus, vt in ſe miſericorditer ageret efflagitans, caſtrum reddit: ſeipſum regiæ maieſtatis arbitrio totum exponit: & quanto ſuperbius ſe ſubduxerat, tanto humilius his edoctus iuſtitiæ ſe reduxit. Rex verò retento caſtro & eodem Hānone in Franciam, litis cauſa reducto, Francorum iudicio aut concordia, auunculi & nepotis litem tam iuſtiſſimè quàm piiſſimè diremit: multorúmque oppreſſiones & labores ſumptuoſo ſudore conſumpſit. Hæc & his ſimilia in partibus illis crebrò clemētiſſimè, pro quiete eccleſiarum & pauperum patrare conſueuit: quæ quia ſi ſtylo traderentur tædium generarent, ſuperſedere dignum duximus. Ea etiam tempeſtatis temperie Aruernorum pontifex Claromontenſis, vir honeſtæ vitæ & defenſor eccleſiæ illuſtris, & pulſatus & pulſus Aruernorum ſuperbia noua & antiqua, quæ eis aſ-

Aruernorū ſuperbia irriſa.

eis aſcribitur hoc verſu

Aruerníque auſi Latios ſe fingere fratres,

ad dominum regem confugiens querelam eccleſiæ lachrymabilem deponit: comitem Aruernenſem ciuitatem occupaſſe: eccleſiam beatæ Mariæ epiſcopalem decani ſui fraude multa tyrannide muniuiſſe. Renitentis etiam pedibus prouolutus, ancillatam eccleſiam exancillari, tyrannum effrenatum comprimi regiæ maieſtatis gladio, ſuppliciter efflagitat. Rex autem, vt cõſueuerat eccleſiis prõptiſſimè opitulari, cauſam Dei grataanter aſſumens, ſumptuoſéque, dum verbis & maieſtatis ſuæ ſigillo tyrannum corrigere non valet, facto maturans militares colligit vires: mouétque in Aruerniam recalcitrantem copioſum Francorum exercitum. Cui Bituricas aduẽtanti, regni optimates Carolus comes bellicoſus Andegauenſis, Fulco comes potentiſſimus Britanniæ, Conanus comes egregius Niuernenſis, multíque alij regni proceres manu magna militari regni debitores occurrunt, in Aruernos iniuriam eccleſiæ & regni vlciſci feſtinantes. Terram itaque hoſtium depopulantes, cum ciuitati Claromõtenſi propinquarent, Aruerni præſidio ciuitatis, quia quàm optimè erat munita, relictis mõtanis acutiſſimis caſtellis ſe commiſerunt. Vnde Franci conſultè eorum deridentes ſimplicitatem, & ad vrbem tendere differentes, vt aut ciuitatem dimitterent *Carolus deeſt*

ne caſtella amitterent, aut ſi remanerent, victualia interim conſumerent, ad caſtrum optimum, Pontum nomine, ſuper fluuinm Hilerim diuerterunt. vbi circumquaque tentoria figentes ęquè plana & ardua diripiunt, gigantea audacia in cœlum tendere niſi, dũ minutiſſima montium cacumina præripiunt: prędas non tantum pecorum, ſed & pecoralium hominum, ſuperfluo etiam educunt: inſtrumenta impugnatoria turri eiuſdem caſtelli applicantes, ſaxorum molarium impetu, ſagittarúmque impluuio multa eos ſtrage ad deditionem compellunt. Quo audito, qui ciuitatem tenebant timore perculſi, ſimile aut grauius quid expectantes, fugam parant: ciuitatem exeunt: eámque regis arbitrio relinquũt. Rex autem & Deo eccleſiam, & clero turres, & epiſcopo ciuitatem, pace inter eos & comitem & ſacramentis & obſidum multiplicitate firmata, victor in omnibus reſtituit. Verùm temporum luſtro peracto, cùm Aruernorum comitum perfidia leuitate ſolueretur reſidiua, epiſcopi & eccleſiæ calamitatis reſidiuam reportat querimoniam. Qui ſe caſſo labore adeò defatigatum dedignans, collecto multo maiore exercitu terram repetit Aruernorum, iámque grauis corpore & carneæ ſpiſſitudinis mole ponderoſus cum aliis quãlibet pauper etiã, tanta corporis periculoſa incommoditate equitare nec vellet nec poſſet, ipſe contra multorum amicorum diſſuaſionẽ, mira

al. munitiſſima.

al perfida.

al. calamitas.

mira animoſitate rapiebatur: & quod ipſi etiã iuuenes horrebant, æſtiuos Iunij & Auguſti tolerans calores, impatientes caloris deridet, cũ ſępius eum anguſtis paludum locis fortiſſimis ſuorum lacertis ſuſtentari oporteret. Erant in eius expeditione, comes præpotens Flandrenſis, Carolus comes Andegauenſis, Fulco comes Britanniæ tributarius regis Anglici Henrici: de Nortmannia exercitus, barones & regni optimates complures, qui etiam Hiſpaniam perdomare ſufficerent: tranſiens itaque difficiles Aruernorum ingreſſus & obuiantia caſtella, Claromontem peruenit. Cùm autem abortiuo & oppoſito ciuitati caſtro montis Ferranni exercitum applicaret, milites qui caſtrum defendere habebant, Francorum mirabilem exercitum ſuis diſſimilem formidantes, loricarum & galearum repercuſſorũ ſole ſplẽdorem admirantes, ſolo viſu hærent: & exteriorem refutantes * immunitatem, in turre & turris procinctu vix etiã ſeſe contulerunt. Applicitus autem * immunitatis relictæ domibus flammiuomus ignis, quicquid erat præter turrim & procinctum eius in cineres diſſoluit. Et prima quidem die propter æſtuantem incendio ſubito villam, extra eam tentoria fixerunt, ſequente intro ſopitis flammis reportauerũt. Rex verò ſummo manè, hoc vno facto & eos cõtriſtauit & ſuos exhilarauit: quoniam cum tentoria Francorũ vna de parte turri propinquiora, multo bello multis ſagittarum & ia-

*defenſionem

*defenſionis.

culorum emiſſionibus, ita vt etiam præmiſſis inter Francos & hoſtes armatorum præſidiis Francos clypeis operiri oporteret, laceſſere tota nocte non deſiſterent, ſignificauit militari viro & egregio baroni Amalrico de Monteforti, vt eis ex obliquo inſidias ponens, ne procinctum impunè egrederentur prouideat. Qui talibus callens intentamentis, ſumit arma, eóſque equorum velocitate ex obliquo Francis impedientibus, inopinatè quoſdam intercipit, regíque celeriter remittit. Qui cùm redimi ſe multo auro rogarent, imperat eos emancari, mancos autem & pugnos in pugnis referentes intrò ad ſocios remitti. Quibus cæteri territi, deinceps Francos quietos ſinebant. Cúmque machinarum & inſtrumentorũ ſtructura demorante, tota Aruernia voluntati & arbitrio exercitus pateret, dux Aquitanię Willermus exercitu Aquitanorum fretus aduenit, quem cùm in montanis caſtrametatus, in plano Francorum intueretur rutilare phalanges, admiratum exercitus tãti magnitudinem pœnituit pro impotentia ad naufragandum veniſſe: mittenſque pacificos regi nuntios, vt ei tanquam domino ſuo loquatur, aſſiſtit orãs hoc modo. Dux tuus Aquitaniæ, domine rex, multa te ſalute omníque optat potiri honore, non dedignetur regię maieſtatis celſitudo, ducis Aquitaniæ ſeruitium ſuſcipere, ius ſuum ei conſeruare: quia ſicut iuſtitia exigit ſeruitium ſic & iuſtum exigit dominium. Aruernenſi comi

In tentoriis.

Pugnos .ſ. dexteros in ſiniſtris.

comitem quia Aruerniam à me, quã ego à vobis habeo, habet, ſi quid commiſit, curiæ veſtræ veſtro habeo iudicio repræſentare. Hoc nunquam prohibuimus: hoc etiam modò offerimus: & vt ſuſcipiatis ſuppliciter efflagitamus: & ne ſuper his celſitudo veſtra dubitare dignetur, multos & ſufficientes obſides dare parati ſumus & paratos habemus. Si ſic iudicauerint regni optimates, fiat. Sin aliter: ſicut ſuper his iudicabunt. Igitur rex cum optimatibus regni conſultans, dictante iuſtitia, fidem, iuramentum, obſidúmque ſufficientiam ſuſcipit: Aurelianis pacem patriæ & eccleſiis reſtituit: diẽ inter eos, pręſente duce Aquitanię ſuper agendis Aurelianis (quod huc vſque renuerat) ſtatuit: exercitúmque glorioſè reducens, in Franciam victor remeauit.

Deeſt Aurelianus.

De Caroli comitis Flandriæ ſtrenua rerum adminiſtratione & cæteris virtutibus: de eiuſdem nefandiſſima apud Brugas cæde, & cædis clariſſima per Ludouicum regem vltione: de Vvilhelmi comitis Flandriæ ſuſceptione & abbatibus ſancti Germani. Caput L.

EGregium Ludouici regis factum, & quo nobilius ab adoleſcentia vſque ad vitæ limitem nullum perpetrauit, vitando faſtidium cum multa egeat narratione, breui memorare, non quomodo ſed quid fecerit ſignificantes,

propoſuimus. Famoſus comes vir potẽtiſſimus Carolus, de amita domini regis Ludouici Danorum regis filius, cùm ſucceſſiſſet iure conſanguinitatis fortiſſimo comiti Balduino Hieroſolymitani Roberti filio, Flandriæ terram valde populoſam tam ſtrenuè quàm diligẽter adminiſtrabat, eccleſiæ Dei illuſtris defenſor, eleemoſynarum liberalitate conſpicuus, iuſtitiæ tutor inſignis. Qui cum debito honoris adepti, potentes quoſdam genere humiles, opibus elatos, dominio eius lineam conſanguinitatis abſentare ſuperbè innitentes (erant enim de fęce conditionis ſeruilis) iudicio curiæ conuenienter ſatis repeteret, ipſe videlicet Brugenſis eccleſiæ præpoſitus, & eius viri ſuperbiſſimi & famoſi proditores crudeliſſimè ei inſidiabantur. Cùm igitur quadã Dei Brugas veniſſet, ſummo mane eccleſiæ Dei aſſiſtens, pauimento proſtratus librum orationum manu tenens orabat, cum ſubito Burchardus quidam, nepos præpoſiti præfati, ſatelles truculentus, cum aliis de eadem ſceleratiſſima radice, & aliis traditionis peſſimè complicibus, oranti, immò Deo loquenti, tacitè retrocedit & cautè gladio euaginato, collum terræ proſtrati comitis leuiſſimè tangens, & paululum erectum ferientis gladio ſe inopinatè dirigeret, enſem ei applicans vno ictu impius pium ſeruus dominum, ſceleratiſſimè detrũcat. Qui autem aſtabant necis impiè cooperatores, ſanguinem eius ſitientes, tanquam canes in reli

Carol⁹ comes Flandriæ Danorum regis filius.

al. Brochard⁹ Guaguino.

cta ca

&ta cadauera debacchantes,innocẽtem laniare gaudebant : ſummoperè gloriantes quòd opere complere potuerant quem conceperãt dolorem, & quam pepererant iniquitatem : vtpote malitia ſua excæcati, quoſcunque caſtellanos, quoſcunque nobiliores comitis barones,ſiue in eadem eccleſia ſiue in caſtro offendere poterant,infeliciſſimo miſeræ mortis genere imparatos nec cõfeſſos,trucidabãt. Quibus tamen valde prodeſſe arbitramur, quòd pro fidelitate domini ſui taliter mactati, in eccleſia orantes ſunt reperti : cum ſcriptum ſit, vbi te inuenero ibi te iudicabo. Comitem verò truces in eccleſia ipſa tumulantes, ne honorificè extra deplangeretur & ſepeliretur, & pro glorioſa vita & glorioſiore morte deuotus populus in eius vltionem incicaretur, eccleſiam ipſam ſpeluncam latronum ſtatuẽtes, tam ipſam quàm comitis domum eccleſiæ inhærentem muniuerunt : & quibuſcunque paratis victualium alimentis, & ſeipſos exinde protegere,& comitatum ſibi addicere ſumma ſuperbia deliberant. Tanti igitur & tam ſcelerati horrore facti attoniti qui his non conſenſerant Flandriæ barones, lachrymabiles exequias perſoluentes, notam proditionis euitant dum hoc domino regi Ludouico, nec ei tantùm, ſed fama volante, per vniuerſum orbem denuntiant.Rex autem & amore iuſtitiæ, & conſanguinitatis affectu in vltionem tantæ proditionis excitatus, nec regis Anglici, nec

comitis Theobaldi bello detentus, Flandriam animoſus intrat: vt nequiſſimos atrociſſimè perdat, toto animi & operis niſu exæſtuat. Comitẽ Flandriæ, Vvilhelmum Nortmannum, filium Roberti Hieroſolymitani Nortmanniæ comitis (ad eum enim iure conſanguinitatis ſpectabat) conſtituit. Vt autem Brugas deſcẽdit, non veritus terræ barbariem, nec fœdam proditoriæ conſanguinitatis lineã, ipſos proditores in eccleſia & turre obſeſſos coarctat, victualia præterea, quæ diuino nutu eorum etiam vſui importuna repugnabant, prohibet. Vt autẽ fame, peſte, & gladio, aliquãtiſper eos contriuit, eccleſiã relinquentes, turrim tantùm vt eos turris ſaluaret retinuerunt. Iam verò de vita eis deſperantibus, cùm in luctum verteretur cithara eorum, & organum eorum in vocem flentium, nequiſſimus Burchardus conſenſu ſociorum fuga elapſus, Flandriam exire volens nec valens, ſola iniquitate propria prohibente, infirmitate cuiuſdam amici & familiaris reuerſus interceptus, regis imperio exquiſito miſeræ mortis genere, alta rota ſuperligatus, coruorum & alituum rapacitati expoſitus, deſuper oculis defoſſus & tota facie dilaceratus, inferius ſagittis & lanceis & iaculis millies perforatus, miſerrim interfectus in cloacam proiectus eſt. Bertholdus verò caput iniquitatis, cum ſimiliter effugere decreuiſſet, cùm huc illúcque ſatis licenter deambulaſſet ſola ſuperbia reuerſus (dice

Vvilhelmus comes Flandriæ.

al. Bertodus Gaguino.

b:

bat enim ſuis quis ego, aut quid ego feci?) etiã capitur, & regis arbitrio expoſitus, merita & miſerrima morte eſt dãnatus: furcis enim cum cane ſuſpenſus, quoties canis percutiebatur, in eum iram retorquens totam faciem eius morſicando deuorabat. Aliquando etiam in eam, quod horribile dictu eſt, ſtercorabat: ſicque miſerã vitam, miſerior miſerrimo morte perpetua terminauit. Quos autem in turri incluſerat multis anguſtiis ad deditionẽ cogẽs ſigillatim vnum poſt alium, corã ſuis, fractis ceruicibus deiecit. Quendã etiã eorum nomine Iſaac, in monaſterio quodam timore mortis tonſoratum, demonachatum patibulo affixit. Potitus itaque Brugenſi victoria, rex cum ſuis Ipras optimum caſtrum, contra Vvilhelmum baſtardum proditionis fautorem, vt etiã in eum vlciſcatur, ire accelerat. Brugenſes tam minis quàm blanditiis, directis ad eos nuntiis, in ſocietatem allicit. Dúmque Vvilhelmum cum trecentis militibus obuium haberet, altera pars regalis exercitus in eum irruit, altera ex obliquo alia porta audacter caſtellum occupat: eóque retento Vvilhelmum à tota Flãdria exhæredatum exterminat: & quia proditione ad poſſidendam Flandriam aſpirauerat, meritò in tota Flandria nihil obtinuit. His ergo & diuerſis vltionum modis, & ſanguinis multi effuſione lota & quaſi rebaptizata Flandria, Vvilhelmo Nortmanno comite conſtituto, rex in Franciam Deo auxiliante victor

Guilhelmus notus exulat.

remeauit. Anno incarnationis dominicæ, M.CVIII. Rainaldus monaſterij ſancti Germani abbas præ ſimplicitate abbatiam dimiſit,& loco eius Guillermus eſt ſubſtitutus. qui duobus annis monaſterium rexit: ſed prauo conſilio deceptus ad epiſcopũ Parrhiſienſem pergens & ei profeſſionem faciens, benedictionem ab eo accepit. Quod audientes præfati monaſterij fratres, timentes ne per hoc eccleſiæ ſuæ minueretur libertas, reuertentem à profeſſione noluerunt recipere. Sed clauſis ianuis validè reſiſtentes, eum ab abbatiæ dignitate penitus remouerunt: prædictúmque Rainaldum reuocantes, eum iterum ſibi præfecerunt abbatem. Qui anno M.CXVI. obiit, et ſucceſſit Hugo ſancti Dionyſij monachus: per quem libertas eccleſiæ prænominatæ reſtituta eſt, ordo reformatus, veterata domus renouata. Cum Chriſto ſit ei locus æternæ requiei.

De Ludouici groſſi regis prole numeroſa & obiter de bono prolis, cuius carentia imperatoria domus & Anglicana graue detrimentum accepit: déque Lotharij imperatoris præclaris facinoribus: De Ludouici iunioris cum Alienoride Guilhielmi Aquitaniæ ducis filia matrimonio.

Caput LI.

REx autem Ludouicus duxit vxorem Adalaidem, filiam Humberti comitis de Mo-

rian

riana,de qua genuit vi. filios & vnam filiam: Philippum, qui vnctus eſt in regem: de quo contigit ſingulare & vlterius inauditum Franciæ regni infortunium. Cum enim ipſe floridus & amœnus puer, bonorum ſpes timórque malorum, quadam die per ciuitatis Parrhiſiẽſis ſuburbium equitaret, obuio porco diabolico offenſus equ⁹ grauiſſimè cecidit, ſeſſorémque ſuum nobiliſſimum puerum ſilice conſternatum, mole ponderis ſui conculcatum contriuit. Quo dolore ciuitas & quicunque audierunt, conſternati ſunt (ea ſiquidem die exercitum ad expeditionem aſciuerat) vociferabantur, flebant & eiulabant: tenerrimúmque colligentes puerum, penè extinctũ in proximam domum reportant. Nocte verò inſtãte, proh dolor, ſpiritum exhalauit. Illo in tempore morabatur Altiſſiodori papa Innocẽtius: quẽ vt patrẽ ſuũ ſpiritualem petiit rex piiſſim⁹, vt alium filium ſuum Ludouicum inungeret & coronaret. Conuocata igitur procerum regni & cleri multitudine, vir piæ recordationis Innocentius ſummus pontifex Remos acceſſit: & Ludouicũ adoleſcentẽ pium & modeſtum, unxit in regem & coronauit. Tertius autẽ regis filius Henricus eſt appellatus, poſtea Remenſis archiepiſcopus ordinatus: quartus verò Robertus comes Drocẽſium: quintus Philippus clericus: ſextus Petrus qui duxit vxorẽ filiam Rainaldi de Cortenaico & terram ipſius habuit cum ea, quia non erat alius hæres

ſuperſtes. Soror autem iſtorum regis filia fuit Conſtantia vxor Raimundi comitis ſancti Ægidij pro qua in regno Francorum multa facta eſt ſtrages hominum. Cùm enim Henricus rex Anglorum ei & viro ſuo præfato comiti vellet auferre Tholoſam, rex Ludouicus Ludouici regis filius ei valde reſiſtens, multos de ſuis amiſit, ſed de parte aduerſa plurimis interfectis ſemper glorioſè triumphauit. Nunc autem ad hiſtoriam reuertentes, & de patre rege loquẽtes, ad laudem ipſius præclara eius opera huic ſcripto breuiter inſeramus. Debellans igitur Hugonem de Puteolo, qui contra eum inſurrexerat, Puteolum cepit & ſubuertit, & Iamuillam firmauit ne aliquando ſucceſſione temporum ſibi vel hæredibus ſuis dominus de Puteolo, vel aliquis de partibus illis poſſet reſiſtere: firmauit etiam montem Caluulum & Lorretz & Gres. Moretum verò & Caſtellariũ Boiſſas, Euram & Cambim à Fulcone vicecomite Vvaſtinenſi emit. Corbiolum quoque & Firmitas, mons Lethericus & caſtrũ fortè acceſſerunt ei. Hæc enim oppida aſſiduis bellis perurgentibus, ſuis rectoribus deſtituta fuerant. His & aliis plurimis dominium ſuum augens, pacem circunquaque, ſuperbos debellãdo reformans XXX. annis regnum Franciæ viriliter rexit. Trigeſimo igitur vnctionis ſuæ anno, ætatis verò LX. incarnationis autem dominicæ, M. CXXXVI. Parrhiſiis feliciter obiit.

al. Corboilũ.

Igitur glorioſus glorioſi regis filius Ludouici Ludo-

uici Ludouicus, lugubri tanti patris demigratione celerrimo comperta nuntio, ducatu Aquitaniæ conſultè tutóque locato, anticipare feſtinans quæ regibus decedentibus conſueuerunt emergere ſcilicet rapinas, ſcādala & motiones, celeriter in Aurelianenſem regreſſus ciuitatem, cùm ibidem comperiſſet, occaſione communionis, quorundam ſtultorum inſaniā contra regiam moliri maieſtatem, compeſcuit audacter non ſine quorundam læſione: indéque Parrhiſianam tanquam ad propriam remeans ſedem (eam enim, ſicut in antiquis legitur geſtis, reges Francorum regiam habere conſueuerunt) de regni adminiſtratione & eccleſiæ defenſione, pro ætate, pro tempore, glorioſè diſponebat. Felicem ſe fore tota exiſtimabat patria, eò quòd tantæ ſunt reliquiæ homini pacifico nobiliſſimo patri: ſiquidem ad robuſtiſſimam totius regni defenſionem, nobiliſſima proles ſuccederet, pios foueret, impios abdicaret. Imperium ſiquidem Romanorum, regnum etiam Anglorum, in defectu ſucceſſiuæ prolis multa incommoda, ferè vſque ad ſtatus ſui ruinam ſuſtinuiſſe conſpicantes, quantum dictorum regnorum indigenas ſuper his dolere audiebant, tantum regni & regis ſucceſſibus omnium & ſingulorum cōmoditatibus applaudebant. Defuncto etenim abſque hærede imperatore Romanorum Henrico, in ea quæ maxima & generalis eſt habita Maguntiæ curia ferè LX. millium mi-

Hæredū penuria regnorū pernicies.

litum tanta emerſit, hac occaſione, controuerſia, vt cùm dux Alemāniæ Fredericus, eò quòd defuncti imperatoris Henrici nepos eſſet, regnum obtinere nitebatur, in ſcandalo & diuiſione regni, Maguntinus & Coloniéſis archiepiſcopi & ſuperior pars optimatum & procerum regni eum reiicerent, & ad ducem Saxoniæ Lotharium ſe conuertentes, regio eum diademate Aquiſgrani cum ſumma cleri & populi exultatione coronarēt. Quod & ſi nobile factum, non ſine læſione multorum coſtitit, cum ipſe præfatus dux Frederius ſolio regni depulſus, cum Conrado fratre, qui tamen præfato Lothario decedenti in regnum ſucceſſit, cum parētibus & reliquis fautoribus ſuis, multa diſpendia, bella, incendia, pauperum depredationes, eccleſiarum deſtructiones, damna innumera ſimilia perpeſſus ei intulerit. Qui præfatus Lotharius cùm multa egregiè geſſerit, tum hoc ſupremum & dignum laude atque admiratione magnanimitati eius aſſignatur: quòd regnum Alemannorum nullo hæreditatis iure ſortitus, ſtrenuè adminiſtrauit: Italiam poteſtati ſuæ ſubiugauit: Romani coronam imperij ab Innocentio papa Romæ, repugnātibus Romanis, aſſumpſit: Capuanam & Beneuentanam pertrāſiens prouinciam, Apuliam in ore gladij perdomuit: regem Siculum fugauit: Barenſem ciuitatem & circumiacētem patriam occupauit: plenóque potitus trophæo, à partibus illis rediens morte communi præ-

ni præuentus, ad uatiuum ſolum & proprios ducat⁹ Saxoniȩ penatês relatus, tãtis laboribus finem egregium deſtinauit: nec minus infauſtè de regno Anglorum, hac eadem occaſione contigiſſe meminimus, cum defuncto ſtrenuo & famoſiſſimo rege Hẽrico, quia hærede mare carebat, Bolonienſis comes Stephanus nepos eius, frater iunior Palatini comitis Theobaldi, ex inſperato regnum ingreſſus, non reputans quòd comes Andegauenſis filiam præfati regis Henrici auunculi ſui (quæ & imperatrix Romanorum fuerat) coniungem & ex ea filios habuerat, coronam eius aſſumpſit. Quæ pernicioſa factio, zelo & diuerſitate baronum, comitum atque optimatum regni, tanta terram copioſam & fructiferam à malitia inhabitantium in ea calamitate extinxit, vt terram vaſtitate, præda, rapinis, homines mortibus ferè ad tertiam, vt aiunt, partem circunquaque per totum regnum exterminaret. Quæ quidẽ pericula, Francorum ſolatia exiſtebant: cùm illi ex defectu hoc ſuſtinerent: Franci verò tantæ & tam egregiæ prolis ſucceſſione congratularentur & congauderent. Sed vt ad propoſitum redeamus, regis Ludouici circiter XIIII. aut XV. annorum, ab adoleſcentia, tam natura quàm induſtria de die in diem proficiebat. Ea tempeſtate Vvilhelmus dux Aquitaniæ, ad ſanctum Iacobum peregrè profectus, moleſtia corporis ibi correptus viam vniuerſæ carnis ingreſſus eſt. Ipſe duas filias tantùm

habebat: quarum altera vocata fuit Alienor: altera Aaliz. Terra autem Aquitaniæ domino ſuo deſtituta, abſque hærede mare remanſit. Idcirco rex Ludouicus totam Aquitaniam in manu ſua tenuit. Alterámque de duabus prædictis ſororib⁹, ſcilicet Alienoridẽ natu maiorem, matrimonio ſibi ſociauit: alteram verò, videlicet Aaliz iuniorem, Radulfo comiti Viromandenſi in vxorem donauit. Rex autem vnam filiam ex Alienoride coniuge ſua ſuſcepit, nomine Mariam. Porrò euoluto non lõgo dierum curriculo, Gautherius de Montegaio ſuperbia diaboli inflatus, aduerſus regem inſurgere tentauit: terramque ipſius (non tamen impunè) præſumptuoſè inquietare conatus eſt. Quod rex, vtpote magnanimus, non æquo animo perferens, exercitu vndecunque adunato, aduerſus Montemgaium conuolauit, caſtrúmque cum omni municipio deſtruxit.

Ludo. Alienoridẽ ducit.

Gaucherius.

Anno ab incarnatione domini noſtri Ieſu Chriſti M.CXLV. felicis memoriæ Hugo abbas ſancti Germani Parrhiſienſis, qui prius monachus ſancti Dionyſij extiterat, dominica de ramis palmarum de præſenti ſæculo migrauit. Huic ſucceſſit Gillo eiuſdem eccleſiæ monachus.

De cruce ab Ludouico iuniore cum proceribus & epiſcopis aſſumpta, ob calamitatem quam res Chriſtiana acceperat capta Edeſſa: Déque Conrardo imperatore etiam

crucem aſſumente, & quanto tempore Ludouicus crucem tulerit, & quando Hieruſalem adiit ac rediit. Cap. LII.

EOdem anno graue infortunium quoddã, in Hieroſolymitanis partibus Chriſtianis contigit. Nam Parthi diabolico inflati ſpiritu, Edeſſam vrbem valido bellorum impulſu aggrediẽtes, non ſine magna ſtrage ſuorum eam ceperunt: de qua expugnatione nimium intumeſcentes, omnes Chriſtianos illius regionis ſe vaſtaturos eſſe comminati fuerunt. Cuius infortunij fama poſtquam ad aures piiſſimi regis Ludouici peruenit, zelo ſancti ſpiritus imbutus ad pietatem commotus eſt. Qua de cauſa in paſchali ſolennitate eiuſem anni, apud Vizeliacum magnum colloquium tenuit vbi archiepiſcopos, epiſcopos, abbates quoque plures etiam optimates & barones ſui regni congregari fecit: inter quos fuit Bernardus Abbas Clareualenſis. Itaque ipſe & pontifices ibidẽ in conſiſtorio aſſiſtentes, prædicauerũt de terra in qua dominus noſter Ieſus Chriſtus corporaliter conuerſatus, pro redemptione generis humani paſſionem crucis ſuſtinuit. Quorum prædicationibus & ammonitionibus rex Ludouicus diuina inſpirante gratia inflammatus, crucem accepit, & poſt eum Alienor vxor eius. Quod videntes optimates ibidem adſtãtes, poſtea crucem acceperunt, Simon Nouiomenſis epiſcopus, Godefridus Lingonen-

Edeſſa capta à Parthis.

Ludouicus crucem aſſumit in Parthos cum regina, epiſcopis & proceribus.

ſis epiſcopus, Arnulfus Luxouiẽſis epiſcopus, Herbertus abbas ſancti Petri Viui Senonenſis, Theobaldus abbas ſanctæ Columbæ, Anfulſus comes ſancti Ægidij, Terricus comes Flandrẽſis, Henricus filius comitis Bleſenſis Palatini Theobaldi qui tunc temporis viuebat, Vvilhelmus comes Niuernenſis, Reinaldus frater eius comes Tornodorenſis, Robertus comes frater regis, Iuo comes Sueſſionis, Guido comes de Pontino, Vvilhelmus comes Garenna. Archembaudus de Borbonio, Ingerrannus de Coteio, Gaufridus de Rancono, Hugo Lizenanto, Vvilhelmus de Cortiniaco, Rainaldus de Monteargiſo, Iterius de Toteio, Gautherius de Montegaio, Eurardus de Britolio, Droco de Monceio, Manaſſes de Bugliis, Anſellus de Triegnello, Guarinus frater eius, Vvilhelmus Buticularius, Vvilhelmus Anguillon de Triea, & plures alij equites: infinita etiam multitudo peditum. Eodem quoque tẽpore Conrardus imperator Alemanniæ, audita Chriſtianorum deſolatione, crucem accepit: & Ferricus dux Saxoniæ nepos eius, poſtea imperator. Amatus etiã comes Morianæ auunculus regis Ludouici: in quorum comitatu multi fuerunt. Porrò Pontius venerabilis Viceliacenſis abbas, propter reuerentiam ſanctæ crucis quam rex cum ſociis accepit, in loco quodam videlicet in decliuo montis in quo conſiſtorij prædicatio fuit, hoc eſt inter Eſcuanum & Vizeliacum, eccleſiam in honorem ſanctæ

al. Alphõſus

Conrardus Alemannus imperator crucem accipit.

ſanctæ crucis conſtruxit: in quá populo recta fide conueniente, dominus multa miracula operatus eſt. Interim rex Ludouicus toto anno, à Paſchali ſolennitate qua crucem accepit, vſque ad aliud paſcha, & inſuper vſque ad pẽtecoſten, antequam ad Hieroſolymitanas partes proficiſceretur, cum cruce ſuſcepta in regno ſuo commoratus eſt. Cùm verò hæc ita agerẽtur, Senonenſis ciuitatis Burgẽſes aduerſus abbatẽ S.Petri Viui Herbertũ in irã concitati, quia communiam eorum diſſolui fecerat, eum truculenter necauerunt. Ob cuius vltionem, rex quoſdã homicidarum illorum de turre Senonenſi præcipitari fecit, quoſdam autem Parrhiſiis detruncari. Abbas autem Gilo eccleſiam ſancti Germani Parrhiſienſis illo anno integro rexit: poſt cuius anni completionẽ, quoniam tanti regiminis oneri nõ ſufficiebat, paſtoralem curam dimiſit: in cuius loco Hugo Prior Criſpeienſis ſubſtitutus eſt. Anno ab incarnatione domini M. C X L V I. glororioſus rex Ludouicus regio comitatu, vt decebat, honorificentiſſimè circundatus, iter quod vouerat peragere cupiens ſeptimana poſt pentecoſten de Parrhiſiẽſi ciuitate egreſſus eſt: vnde profectus in itinere multos labores ſuſtinuit: & tandem Hieroſolymam peruenit poſtquam autem ad ſepulchrum domini orationes compleuit, & cum debita reuerentia crucem dominicam adorauit, de partibus illis regrediens ſanus & incolumis ad propria remeauit. De-

Rex annum ante expeditionem crucẽ tulit.

Rex Ludouicus Hieroſolymam petit.

nique poſt illam regreſſionem ipſe genuit vnam filiam ex Alienoride coniuge ſua, nomine Aaliz.

De Nortmannia per Ludouicum Henrico Anglorum regi reſtituta & eiuſdem Henrici ingratitudine: De diuortio Ludouici cum Alienoride ob conſanguinitatem & matrimonio eiuſdem cũ Henrico Anglo: Item de matrimonio eiuſdem Ludouici cum Conſtantia Hiſpana, & filiæ eius Margaritæ cum Henrico filio Henrici Angli: De interitu Conſtantiæ in partu, & tertiis nuptiis Ludouici cum Ala Bleſenſis comitis filia. Cap. LIII.

Nortmanniã Anglo reſtituit.

PRocedente autem nõ longo temporis ſpatio, Gaufridus comes Andegauorum & Henricus filius eius, qui poſtea regnum Anglorum obtinuit, regem Ludouicum adierũt: & ei de Stephano Anglorum rege conquerentes, monſtrauerunt quòd ipſe eis iniuſtè iura ſua auferebat, videlicet regnum Angliæ & ducatum Nortmanniæ. Vnde rex volens omnes iuſtè ac rationabiliter, ſicut regiam maieſtatem condecet, manu tenere, & vnicuique iùs ſuum conſeruare, cũ magno exercitu Nortmanniam aggrediens manu forti eam cepit: quam Henrico filio comitis Andegauorum reddidit: & eum pro eadem terra in hominẽ ligium accepit. Ille itaque pro collato ſibi adiuto-

iutorio, Gaufrido patre ſuo concedente, Vilcaſſinum Nortmannum, quod eſt inter iſtam & Andeglam, regi Ludouico totum immune dedit. In qua terra continentur hæc caſtella & firmitates, Giſortium, Neelfa, Stripiniacum, Dangutium, Gamachie, Harachiuilla, Caſtrũ nouum, Baudemont, Braium, Tronutium, Buſchalia, Nogentem ſuper Audelam & quædam alia. Hoc modo, quo prædictum eſt, adquiſiuit & reſtituit perfido Henrico Normanniã rex Ludouicus, non præuidens perfidiam, quã poſtea ille cõtra ipſum machinatus eſt. * Nam poſt modicum tempus contigit quod vulgari prouerbio dicitur, quia quantò magis exaltatur iniquus, tantò amplius aduerſus benefactorem ſuum ſe extollit. Siquidem Henricus Nortmanniæ per manum regis dux effectus, vltra modum ſuperbiens, ante dominum regẽ ſuum Ludouicum defecit à iuſtitia. Quamobrem rex ad iram nimirum concitatus, tantam indignationem grauiter ſuſtinens cum magno exercitu in Mouium profectus eſt: paucíſque diebus in obſidione moratus, potenti virtute caſtrum illud cepit, aliud quoque caſtrum ſcilicet Nominmarcheium ſimiliter captum ei abſtulit. Porrò videns verſutus ille Henricus dux Nortmannorum, quòd potentiſſimo regi Ludouico nullatenus reſiſtere poſſet, ad ſimilitudinem doloſæ vulpis, conuertit ſe ad refugium doleſæ fraudis ſolitæ: ſiquidem fingẽs ſe humiliatum eſſe, vt quoquo modo amiſſa

Iean. Andelam.

Tornutium. Andelam.

** Hæc verba et quædã alia deſunt in exemplari manu ſcripto.*

al. Vernoniũ.

al. Nonuermarcheium.

recuperaret, falſò aſſerebat quòd contra dominum ſuum regem, ſuperbiæ calcaneum deinceps non eleuaret. Cuius falſis aſſertionibus rex Ludouicus deceptus, ſicut ſemper benigniſſimus extitit, etiam tunc benignitatem ſuã ei exhibuit. Nam duo prædicta caſtella quæ illi abſtulerat eidem reſtituit. Sequenti tempore præterita non longa annorum euolutione, acceſſerunt ad regem Ludouicum quidam propinqui & conſanguinei ſui:& conuenerũt eum, dicentes quòd inter ipſum & reginam Alienoridem coniugem ſuam linea conſanguinitatis erat, quod etiam iuramẽto firmare promiſerunt. Audiens hoc rex, noluit eam contra legem catholicam vlterius vxorem habere. Proinde Hugo Senonenſis archiepiſcopus conuocauit vtrunque, videlicet regem Ludouicũ & reginã Alienoridem, ante præſentiam ſuam apud Baugentiacum. Qui conuenerunt eò ex præcepto ipſius die veneris ante dominicam de ramis palmarum: vbi etiam interfuerunt Samſon Remenſis, Hugo Rothomagenſis, & cuius nomen non teneo Burdegalenſis, archiepiſcopi: quidam quoque ſuffraganei ipſorum, necnon optimatum & baronum regni Franciæ non minima pars. Quibus congregatis in caſtro ſupramemorato, prædicti conſanguinei regis iuramentum quod facturos ſe fore promiſerãt executi ſunt: videlicet quòd rex & regina Alienoris, ſicut ſupra taxatum eſt, affinitate conſanguinitatis propinqui erant: & ſic

ſic inter eos matrimonij copula ſoluta eſt.

* Anno incarnationis dominicæ, M. C L I I I. dimiſit abbatiam Hugo Criſpeienſis quæ vno anno ſine paſtore fuit. Quo completo Gautfridus abbas ſubſtitutus eſt. Qui poſt duos ferè annos curam paſtoralem reliquit egritudine cogente: cui ſucceſſit Theobaldus.

Omnia hæc deſunt vſque ad hæc verba Quo peracto.

Quo peracto Alienoris terram ſuam Aquitaniam celeriter requiſiuit. Quam ſine mora Henricus dux Nortmanniæ, qui poſtea in regem Anglorum ſublimatus fuit, vxorem ſibi accepit: rex autem Ludouicus duas filias quas de Alienoride ſuſceperat maritis deſponſauit: primam, ſcilicet Mariam, Henrico comiti Palatino Trecenſi: iuniorem verò, videlicet Aaliz, fratri eius Theobaldo comiti Bleſenſi.

Proinde rex volens ſecundum diuinam legẽ viuere, quæ præcepit vt vir adhæreat vxori ſuæ & ſint duo in carne vna, propter ſpem ſucceſſiuæ prolis quæ poſt ipſum regnum Franciæ regeret, Conſtantiam filiam imperatoris Hiſpaniæ coniugio ſibi iunxit: & Hugo Senonẽſis archiepiſcopus, Aurelianis eam in reginam inũxit: & cum ipſa regẽ coronauit. Qui poſtquam per aliquod tempus pariter permanſerunt, rex genuit ex ea vnam filiam nomine Margaritam. Diſpoſitione verò Romanæ eccleſiæ, eadem Margarita ſotiata fuit matrimonio Henrico, filio Henrici regis Anglorum & Alienoridis vxoris ſuæ: qui poſtea in ſolio regni Angliæ ſublimatus fuit. Vilcaſſinenſem

Rex Ludouicus Conſtantiam Hiſpanam ducit.

autem terram dedit rex Margaritæ filiæ ſuæ in matrimonio: quam Henricus rex Anglorum, pater illius Henrici, ipſi immunẽ conceſſerat.

Eodem tempore, Gautfridus de Giemaco quãdam filiam ſuam Stephano de Sancero in vxorem dedit. Quod aſtuto conſilio fecit: Opinabatur etenim quòd ipſe eum ab infeſtatione Niuernẽſis comitis tutari poſſet. Quin etiam ipſe Gautfridus, eidem filiæ ſuæ Giemacum in matrimonio donauit. Quod videns Herueius filius eiuſdem Gautfridi, caſtrũ quod ſibi hæreditario iure contingebat taliter donari prohibuit: quã ipſius prohibitionem pater ſuus irritam faciens, Stephanum de Sãcero prædicto caſtro inueſtiuit. Ea propter Heruei9 regem adiit, & ei ſuper patre ſuo conqueſtus eſt, eo quod ita eum exhæredabat: proclamabat etiam de Stephano, qui prædictum caſtrũ, quod ad ipſius hæreditatem ſpectabat, contra ſuam voluntatem ſuſceperat, atque illud ſine ſuo aſſenſu tenebat. Rex igitur hoc audiens, ſicut ſemper fuit amator iuris & æqui, tantam iniuriam fieri, Herueiúmque ſuo iure deſtitui diutius ſuſtinere non potuit. Enimuerò exercitu collecto, aduerſus Giemacum conuolauit: quod Stephanus de Sancero militibus munierat: ſed ſeipſum abſentauerat. Itaque rex cum militia ſua caſtrum viriliter aſſiliens, abſque mora illud cepit, atque Herueio reddidit. Quo completo vnuſquiſque ad propria remeauit. Deinde rex genuit vnam filiam de

Conſtanti

Conſtantia regina quæ nominata fuit Adelaidis: in cuius partu dum laboraret, in ipſa hora diem extremum clauſit: vnde rex nimiũ cum omni regno ſuo contriſtatus eſt.

Regina Conſtantia dolore part⁹ interiit.

Poſtquam verò per ſolatia optimatum ſuorum, triſtitiam aliquantulum obliuioni tradidit, conſilio & monitu archiepiſcoporum & epiſcoporum aliorúmque ſui regni Baronum, vxorem deſponſare diſpoſuit. Siquidem mente aſſiduè habebat illud ſcriptum, quia melius eſt nubere quàm vri: præterea timebat ne regnum Franciæ ab hærede, qui de ſemine ſuo egrederetur, gubernari deſiſteret. Igitur tam ſaluti ſuæ quàm protectioni reipublicæ in poſterum prouidens, Alam filiam Theobaldi Palatini comitis Bleſenſis in matrimonium ſibi aſciuit. Idem Theobaldus ab hac vita iam deceſſerat: de cuius ſemine ſuperſtites erant quatuor filij & quinque filiæ: Henricus videlicet comes Palatinus Trecenſis: & Theobaldus comes Bleſenſis: Stephanus comes de Sancero: Vvillermus archiepiſcopus Senonenſis: duciſſa Burgundiæ: comitiſſa Barri: vxor Willermi Goiet quæ prius fuerat duciſſa Apuliæ: comitiſſa Pertici: poſtremo Ala natu minima, quam dominus noſter adeò ſublimauit, vt ſuper fratres ſuos & ſorores ſuas dominatũ obtineret, quæ ſubiecta ipſis antea fuerat. Ipſa autem tã natura quàm induſtria laudabilis extitit: Nam ſapientiæ fulgore irradiauit, elegania corporis præpolluit, mũditia caſtitatis emi-

cuit, & quia tot virtutũ floribus decorata fuit, tãto honore meruit ſublimari. Sicut enim prędictũ eſt, sereniſſimo regi Ludouico maritali lege ſolẽniter fuit ſociata. Et Hugo Senonẽſis archiepiſcopus, ad feſtum S. Brixij, Parrhiſiis in eccleſia beatæ Mariæ virginis eam inunxit, regémque cum ipſa coronauit: miſſam etiam eodem die ibidem celebrauit: Stephanus Senonenſis canonicus, qui poſtea fuit Meldenſis epiſcopus, epiſtolam legit: & Guilhelmus Senonenſis archidiaconus, poſtea Altiſſiodorenſis epiſcopus Euangelium: Matthæus præcentor Senonenſis & Albertus cantor Parrhiſienſis chorum tenuerunt, & cantum in proceſſione impoſuerunt.

De diſcordia generorum Drogonis Monceiani: *de ſchiſmate inter* Alexandrum *tertium & V*ictorem *ſeu* Octauianum *antipapam: quem* Fredericus *imperator impiè defendit cum multo malo ſuo.* Cap. LIIII.

HIs peractis, euoluto longo temporis interuallo, creſcente de die in diem malitia & inualeſcente cupiditate, Miulo de Petraforti, & Drogo de Merloto, qui duas filias Drogonis de Monceio vxores habebant, diſcordiam inter ſe conceperunt. Miulo nanque de Petraforti Drogoni de Merloto medietatẽ Monceij, quæ ex matrimonio mulieris eius illi contingebat, iniuſtè abſtulit. Vnde ille regi Ludouico

Niuilo. *Niuilo.*

uico querimoniam faciens, vt de tanta iniuria vltor eſſe dignaretur ſuppliciter rogauit. Petitione cuius exaudita, rex volens omnes tam fortes quàm debiles æquanimiter in iuſtitia tenere, exercitu congregato, aduerſus Monceium caſtrum profectus eſt. Quod manu belligera cepit: turrémque cum omni municipio dirui fecit, & Drogoni de Merloto medietatẽ caſtri, quæ iuris illius erat reſtituit. Deinde paucis diebus tranſactis Miulo defunctus eſt: *Niulo.* vxorem cuius rex Ingerranno de Triea maritauit: & dimidiam partem Monceij cum eadẽ ei coniuge ei donauit. Ea tempeſtate horribile ſchiſma ortum eſt in Romana eccleſia. *De ſchiſmate Ro. eccleſiæ Alex. III. pa. Victor antipapa.* Quæ cùm ſuo pontifice viduata eſſet, diuina cooperante gratia cardinales vnanimiter elegerunt in antiſtitem, bonæ memoriæ, Alexandrum tertium. Porrò Victor, qui & ipſe Octauianus appellatus fuit, arrogãtia plenus atque terrenis honoribus admodum inhians ſine canonica electione Romanæ eccleſiæ pontificiũ ſibi præſumptuoſè voluit vſurpare. Nam clerici eius, fautores ipſius abuſiuæ electionis tantummodò extiterunt: verùm cardinalium ſeu epiſcoporũ, duobus exceptis, conſortio & ſuffragio caruit. Omnes enim tã cardinales quàm epiſcopi domino papæ Alexãdro equanimiter conſenſerunt. Proinde venerabilis papa Alexander ad Gallicanas partes proficiſcens, apud Montem Peſſulanum tranſmeauit. Cuius aduentum poſtquàm ad aures domini Ludouici *Alex. III. in monte Peſſulanũ migrat.*

regis fama detulit, conſilio quid ſuper hoc faceret exquiſito, memorandus rex dominum Theobaldum abbatē ſancti Germani Parrhiſienſis ad ipſum deſtinauit. Denique negotio domini regis peracto, cum gratia domini papæ totiúſque Romanæ curiæ remeare diſpoſuit. Dúmque in itinere regreſſionis eſſet, apud Claromontem graui moleſtia corporis correptus eſt. Ipſe verò in extera regiōe morari diutius nolens, vt erat ægrotus ad Vizeliacum feſtinauit, & in eccleſiam beatæ Mariæ Magdalenæ, in qua ab adoleſcentia alitus fuerat & habitū religionis ſuſceperat & profeſſionē fecerat, tertia die ante feſtum eius S. Mariæ venit.

Anno igitur ab incarnatiōe domini MCLXII. infirmitate ingraueſcente, abbas Theobaldus poſtridie feſtiuitatis ſanctę Marię Magdalenę, in eadem eccleſia migrauit à ſæculo: in cuius locum Hugo monachus ſanctę Mariæ Vizeliacenſis ſubſtitutus eſt. Eiſdem diebus, Ludouicus rex Alexandrum papam in paſtorem cū omni regno Frācię ſuſcepit. Cuius rei fama circūquaque regiones peruolante, Conſtantinopolitanus & Hiſpan⁹ imperatores, rex Angliæ, rex Hieraſolymitan⁹, rex Siciliæ, rex Hūgariæ, omnéſque reges Chriſtianorum, ſequentes regis Ludouici exemplum, cum debita reuerentia eūdem ſuſceperunt: excepto Federico Alemanniæ imperatore: qui cōſueta tyrannide furens, prædictum ſchiſmaticum Octauianū cōtra leges & iura manu tenuit, & omni vita illi⁹ ſicut

Alex. III. ab Ludonico rege ſuſcipitur & ferè à cæteris regibus.

Octauianus ſeu Victor à Federico ſuſcipitur.

ſicut papā eum habuit. Quo defuncto, Guidonem Cremonēſem, vnū ſcilicet de duobus cardinalibus eidē ſchiſmatico adhęrentibus, nefandus ille imperator ſucceſſorē eius ſubrogauit. Cuius inhortationibus idē imperator Romam, vt eā perderet, profectus eſt: vbi maxima ſtrages ſuorū nō vi Romanorū, nec aliorū mortalium, ſed ſola diuina vltione facta eſt. Mirabile dictu, cōtigit ꝙ dominus ſuper exercitū eiuſdem nefandiſſimi tyranni manū vltionis extēdēs, per aëris corruptionē feruētē, pluuiā ſuper ipſos effudit: vnde infinita multitudo tā militū q̃ peditū inexpugnabili gladio diuinæ virtutis perculſi, morte miſerabili vitā finierunt. Inter quos fili⁹ Cōradi imperatoris interiit, & Rainaldus Coloniēſis archiepiſcop⁹: cuius corpus fruſtatim diuiſum, & in feruenti aqua decoctū saléq; cōditū Coloniā vſque ſui deportauerūt. Imperator verò ꝑ timore flagelli diuini ab eadē obſidione recedens, in Tuſciā fugitiuus peruenit. Vnde egrediēs & Lōbardiā pertrāſiens, ab incolis eiuſdē regionis viriliter fugatus ad Suſam feſtinauit. Exinde cū paucis ſociis furtiuè fugiēs Alpes tranſmeauit. Siquidem amiſſa multitudine in eadē obſidione epiſcoporū & baronū ſuorū ita perterritus & confuſus extitit, vt vlterius ibi morari nō audens, miſerabili fuga Alemanniam repetiuerit.

Cremenſem. Guido Cremonenſis Antipapa.

De graſſatoribus & perſecutoribus eccleſiarū & pauperū ab Ludouico ſubactis: & pace eccleſiis & monachis per eū nō ſemel reſtituta. Cap. LV.

QVoniam in dies creſcit malitia, regiā celſitudinē decet regno prouidere, & ab impugnatorib⁹ ſubiectos ſibi protegere. Niſi enī regia poteſtas protectioni reipub. attētius inſiſteret fortiores vltra modū impotentes opprimerēt. Quod etiā eodē tēpore cōtigiſſe vera enarratione manifeſtū eſt. Nā Claromōtenſis comes, & nepos eius comes Podiēſis Guilhelm⁹, atq; vicecomes de Polinato, inſtinctu diaboli exagitati, rapinis miſerā vitā agere cōſueuerāt: depopulabantur etenim eccleſias, peregrinos impediebant, pauperes opprimebāt. Quā eorū tyrānidem Claromōtenſis & Podiēſis epiſc. & abbates prouinciæ illius, diuti⁹ ſuſtinere nō valētes, quoniā ipſis reſiſtendi per ſe vel per ſuos vim nō habebāt, prudēti vſi cōſilio regē Ludouicū adierunt: cui querelā ſuper eiſdem tyrānis deponētes, crudeles eccleſiis illatas iniurias inſinuauerūt, & eū piiſſimis precibus ad vindictā pauperū & captiuorum exhortati ſunt. Vnde piiſſim⁹ rex audita tyrannorū p̄dicta nequitia, ſine mora congregauit exercitū: & in virga vltionis, ad quā non erat difficilis, aduerſus illos aduerſarios militauit. Cū quibus manu belligera cōgrediens (factū regia maieſtate dignū) in ore gladij eos expugnauit: & expugnatos cepit: captos etiā ſecū abduxit: quos captiuos tandiu tenuit, quoadúſque firma fide promiſerunt, ꝙ ab inquietatiōe eccleſiarū, pauperū & peregrinorū deinceps perpetuo ceſſarēt. Expleto hoc

inſigni

inſigni opere nõ lõgo tẽpore póſt, quoddã execrabile factũ & noſtris tẽporib⁹ inauditũ, per diuerſas regiones circũquaque diuulgatũ eſt. Etenim Guilhelm⁹ comes Cabillonẽſis diaboli veſtigia ſequẽs, qui dominũ tẽtare pręſumpſit, eccleſiã Cluniacẽſem atrociter perſequebatur. Ipſe ſiquidẽ infinitos ꝑdões, vulgò dictos Brabãtiões, qui nec deũ diligũt nec viã veritatis cognoſcere volũt, ad crudelitatem ſuę tyrannidis explendam colligẽs, ſceleratis ſatellitibus fretus aduerſus prædictam eccleſiam, vt eam deprædaretur, prædo profectus eſt. Monachi verò in eadem eccleſia deo ſeruientes, non ferro aut clypeo protecti, ſed ſolùm diuinis armis & eccleſiaſticis veſtimentis induti, cum ſanctorum reliquiis & crucibus tyrãno obuiam cum magna multitudine populi proceſſerunt. Illa autem ſatellitum prædictorum peſſima turba, monachos ſacris veſtimentis ſpoliauerunt: & more ferarum, quæ fame vrgente ad cadauera concurrunt, quingentos & eò amplius Burgenſium Cluniacenſium, atrociter ſicut oues mactauerunt. Fama verò illius inauditi ſceleris diuerſas regiones circumluſtrans, ad notitiam piiſſimi regis Ludouici peruenit: qui tantum flagitium in ſanctam eccleſiam grauiſſimé ferens, ad vltionem nefandiſſimæ cladis exuberanti feruore ſancti ſpiritus animatus eſt. Quid plura? bellicoſorum francigenarum fortiſſimas phalanges ad ſe regali edicto conuocauit. Quibus fulcitus, aduerſus prædictum tyran-

Brabantiones

num, ad eius exterminationem, feſtinauit. Idem autem nequiſſimus comes Cabillonenſis cognito regis aduentu, præſentiam ipſius non audens expectare, relicta terra ſua profugus abiit. Dum verò rex greſſu concito per partes Cluniacenſis prouinciæ tranſmearet, mulieres, viris ſuis viduatæ, virgines & nati patribus orbati, obuiã ei proceſſerũt. Cuius pedib9 prouoluti, flẽtes & eiulãtes lugubri clamore ærumnas ſuas ei oſtenderũt: & piiſſimis precibus regiam maieſtatem exorantes, ut eis manum conſilij & auxilij miſericorditer porrigeret, piiſſimum regem totúmque exercitum eorum calamitatibus, ferè vſque ad lachrymas compatientes, magis ac magis ad perditionem ſceleratæ gentis animauêre. Nec mirum: videres enim ibi pupillos adhuc pendentes ad vbera matrum: virgunculas plorantes, & paterno ſolatio ſe deſtitutas miſerabiliter clamãtes. Audires totum aërem vagitibus infantum reſonantem. Ne longius verba protrahantur, rex propoſitum peragere ſatagens, cum exercitu ſuo terram nefandi comitis Cabillonẽſis nullo præpeditus obſtaculo audacter intrauit: atque Cabillonenſem ciuitatem & montem ſancti Vincentij, inſuper omnem illius tyrãni terram in ore gladij perdomitã, cepit: & eiuſdem terræ mediam partem duci Burgundiæ donauit: reliquam partem comiti Niuernenſi contradidit. Quoſcunque autem ex ſupradictis Brabantionibus, diuinam volũtatem contemnenti-

Cabillonenſe territorium vaſtatur & vicinis donatur

nentibus diabolíque ſequacibus, capere potuit, in vindictam eccleſiæ dei furcis ſuſpendi fecit. Quorum vnus vitam ſuam redimere infinita pecunia volens, non impetrauit: ſed eadem pœna plexus eſt. Peracta denique condigna vltione, nefandiſſimæ ſtragis & perſecutionis, quæ ſanctæ dei eccleſiæ Cluniacenſi inferebatur, rex tanto potitus tropheo cum gaudio remeauit. Igitur quia regiæ maieſtati cõgruit, eccleſias dei contra quoſlibet perſecutores protectionis clypeo defenſare, benigniſſimus rex nolens eas, iuſtitia per negligentiam ſuam deficiente, à raptoribus deuaſtari, egregiè vindicatis Cluniacenſis eccleſiæ iniuriis, Vizeliacenſem nihilominus eccleſiam ab impugnationibus aduerſariorum liberauit. Contigit enim quòd Vizeliacẽſes Burgenſes communiam inter ſe facientes, aduerſus dominum ſuũ abbatẽ & monachos ſuperbia inflati inſurrexerũt, eoſq; diutiſſimè infeſtatione maxima afflixerunt. Communiter ſiquidem coniurauerant, quòd eccleſiæ dominio vlterius non ſubiacerent. Quod quidem aſſenſu & conſilio comitis Niuernenſis fecerant: qui eidem eccleſiæ aduerſabatur. Abbas verò & monachi acerrimis infeſtationibus Burgenſium coacti, turres monaſterij ad ſuam defenſionem munierunt: quos de foris Burgenſes pluuia ſagittarum & immiſſione balliſtarum aſſiduè perurgebant: & tandiu incluſos armata manu tenuerunt, vt carentes panis edulio, tantummo-

do carnibus vitam ſuam ſuſtētarent, pars quoque monachorum excubiis noctis inſiſtebat: pars laſſata membra ſopore aliquantulum recreabat. Cúmque tanta vexatione coarctárentur, abbas videns quòd iniqui homines ab impietate ſua nullatenus deſiſtētes, magis ac magis eos aſſiliebant, per quorundam amicorum ſuorum conductum clam monaſterium exiuit: & regem Ludouicum Corbeiæ demorantem celeriter adiit. Cui querelam ſuam deponens, ſuper iniuſta inquietatione Vizeliacēſis communiæ ei proclamauit. Quo per inſinuationē abbatis agnito, rex, ſemper promptus ad eccleſiarum protectionem, Lingonenſem epiſcopū ad comitem Niuernenſem, qui prædictam cōmuniam manutenebat, deſtinauit: & mandauit ei vt pacem eccleſiæ reformaret, & communiam diſſipari faceret. Comes verò regio mandato obtemperare negligens, in ſua peruerſitate homines Vizeliacenſes perdurare nō prohibuit. Cuius contumacia auribus regis relata, ipſe tantam indignationem comprimere dignè cogitans, exercitum congregauit. Quo adunato, aduerſus prædictum comitem equitabat. Quod ille audiens epiſcopum Autiſſiodorenſem ad regem dirigens, mandauit ei quòd ſecundum ſuam voluntatem de prædicta communia faceret. Deinde ipſe apud caſtrum Moretum regi obuiam veniens, ei fiduciauit quòd communiæ deinceps non conſentiret: ſed eam penitus diſſiparet. Vnde rex fiducia

ducia comitis accepta, quod exercitu dimiſſo, Autiſſiodorum cum eodem comite venit: vbi Vizeliacenſes Burgenſes conuocati, iuramento affirmauerunt quòd ad voluntatem Pontij abbatis ſucceſſorúmque eius ſe haberēt, communiámque relinquerent, & ad eam deinceps non iterarent. Proinde, regis decreto, iidem Burgenſes Pontio abbati quadraginta millia ſolidorum donauerunt: & ita pax eccleſiæ reſtituta eſt. Expleto deinde paucorum annorum curriculo, Vvilhelmus comes Niuernēſis eidem eccleſiæ aduerſari cœpit. Nam quaſdam indebitas conſuetudines in ea clamabat: quas Vvilhelmus abbas Vizeliacenſis & monachi ſe debere ei inficiabantur. Vnde comes, poſtpoſita dei reuerētia, monachis alimēta ſubtraxit. Illi autē victualibus carētes regem Ludouicum pedeſtres adierunt, & ei Parrhiſiis occurentes, ſolo tenus proſtrati lachrymis obortis querelā ſuā ſuper iniuriis à prȩfato comite ſibi illatis ei depoſuerunt. Idcirco rex compatiens monachis lachrymabiliter conquerentibus, Vizeliacenſi eccleſiæ firmiſſimam pacem reſtitui fecit.

De præmio à deo ob tanta merita Ludouico collato, vtpote Philippo filio: de cuius generatione, natiuitate & regeneratione agitur hoc capite vltimo. Cap. LVI.

IGitur propter hæc & alia multa opera iuſtitiæ, quæ piiſſimus rex Ludouicus prædictæ

eccleſiæ, & pluribus aliis intuitu diuinæ maieſtatis exhibuit, necnon propter vltionem, quã in hoſtes Cluniacẽſis eccleſiæ & plurium aliarum eccleſiarum multoties exercuit, diuina bonitas tot bonorum operum remuneratione condignam ei contulit. Rex enim diuinæ gratia largitatis ex Ala nobiliſſima regina vnũ filium genuit. Anno incarnationis dominicæ. MCLXV. ſabbato in octaua aſſumptionis B. Mariæ virginis, nocte dum matutina ſynaxis celebraretur, hæc nobiliſſima proles proceſſit ad ortum. Cuius natiuitatis gaudium deferens nuntius, ad ſanctum Germanum de pratis veniens, hos felices rumores enarrauit hora eadem qua monachi incipiebant cantare propheticum canticum, Benedictus dominus deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Quod diuino oraculo contigiſſe manifeſtis indiciis coniici poteſt. Fama verò tam deſideratæ prolis circunquaque percurrens, omnes Francigenas maximo gaudio expleuit. Quippe qui ſucceſſionem maſculini ſex⁹, de ſemine regis Ludouici procedentẽ diu multúmque deſiderauerant, qui poſt glorioſi patris deceſſum, ſolium regiæ maieſtatis obtineret. Quod deſiderium attulit eis dominus: nec ſunt fraudati à deſiderio ſuo. Itaque regia prole exorta, poſtridie ortus ſui, hoc eſt die dominica, pater eius rex Ludouicus filium ſuum baptiſmatis ſacramento confirmari fecit: Ad quod exequendum Mauritius Parrhiſienſis

Philippus gignitur.

ſienſis epiſcopus,mãdato regis, ſacerdotalibus veſtimentis ſe induit: & regiam ſobolẽ in eccleſia ſancti Michaelis de platea ſolenniter baptiſmate regenerauit. Hugo etiam abbas ſancti Germani Parrhiſienſis patrinus puerum ſuper fontẽ baptiſmatis in vlnis ſuis tenuit: Herueus quoque abbas ſancti Victoris, & Odo quondam abbas ſanctæ Genouefæ patrini extiterunt: Conſtantia ſoror regis Ludouici, vxor Reimundi comitis ſancti Egidij, & duæ viduæ Parrhiſienſes matrinæ extiterunt: qui vocatus fuit Philippus.

FINIS ANNALIVM FRANCORVM REGVM AD NATIVITATEM Philippi Auguſti, qui in catalogo regum quadrageſimus primus recenſetur: collectarum magna quidem ex parte ab Aimoino monacho.

INDEX IN HISTORIAM AIMOINI MONACHI, de rebus geſtis Francorum, locupletiſſimus.

A

Abdellæ Mauritani ex Africa ad Carolũ magnum profectio p. 454
Abroditi Francorum auxiliares ſemper fuere. p. 456. 458. pagis Saxonum Tranſalbianis à Carolo Magno donantur. p. 466. ab eodem aduerſus Danorun Vvltzorúmque excurſiones defenduntur. p. 474. Dux eorum Traſco in emporio Reric proditione à Danis interficitur. p. 479. à Hludouico R. deficiunt. pa. 498. 499. 584. Eorum Rex regno ab eodem mulctatur, regnumque alij datur. p. 502. 516. 519. Dux illorum pariter. p. 529. 531
Accuſatio Clotharij R. ad exercitus Auſtraſior. Neuſtraſior. & Burgundion. in Brunichildem reginam: eorumque in eam damnatio ac ſententia. p. 309. 310. 311.
Adalaidis Comitis Morianæ filia Ludouici groſſi R. vxor. p. 768.
Adoptionis priſcus Francor. ritus per barbæ tactũ. pa. 63. eiuſque præciſionem. p. 361. 362.
Agẽnum à Chilperico R. Sueſſionen. inuaſum. p. 208.
Agger ingens ad Aruſeum orientalis Saxoniæ lacũ miraculoſè erectus, Hludouico. C. M. F. rege. p. 512.
Aimoinus vſque ad Pipinum Caroli M. patrẽ ſcripſit. p. 2. Quæ tamen à Hludouici Dagoberti F. regno interiecta ſunt, imperiti cuiuſdam diaria ſunt, Theodorico Dagoberti Iunioris filio rege cõfecta. p. 378. 390. 393. Reliqua autem Aulici cuiuſdam Annales ſũt, Carolo M. rege. p. 471. & Hludouico Ca. M. F. rege conſcripti. p. 527. 541. 619. Quod autẽ hiſtoriam præcedentem ſe ex Adhemari Commentariis retuliſſe ait. pa. 541. niſi de intertextura Diariorum illorum accipias, ſuſpicionẽ iniicit: ni fortè malis Aimoinũ poſtea etiam Pipinum Car. M. patrem exceſſiſſe, eundemque monachũ atque aulicum. Auget ſuſpicionem
quod

quod hæc librorum ſeries ac textura non admodum cum Aimoini diſtributione conueniat. p.2.
Ala Theobaldi Comitis palatini Bleſenſis filia Ludouici R. tertiis nuptiis vxor. p.783
Alaricus Gothorum rex ad Pictauium à Clodoueo ſuperatur. p.62.66.
Albigenſes vini frumentique tributo à Hludouico Aquitaniæ R. leuantur. p.554.
Alces. p.6.
Alemannorum in Vltraiuranos excurſio. p.299.
Alienigena Francis, dedecus, Siccariũ flagitium, vectigalia exoſa, intulit. pag. 289. 290.291.292.293. Semper ablegandus. p.29.30.31.
Alienor Aquitaniæ ducis filia Ludouico regi cum Aquitaniæ ducatu nubit. pag. 774. ab ea diuertit. p.780.
Alueus ingens à Carolo magno inter Radantiã & Alomum amneis effoſſus, vt à Danubio in Rhenum nauigaretur. p.449.
Amalberga Chlodouei neptis Hermenfrido Thoringorum regi nubit. p.92.
Amalongi Langobardi ingens robur ac ſtratagema aduerſus imperatoriũ exercitum. pag.362.
Amalricus rex gothorũ vxorem ſuam Clodouei filiam indignè ac probroſè habet. p. 89. vide p.205.206.
Ametegis vallis Langobardorum, Guntranno regi Francor. ceßit. p.322.
Amingus & Leutharuis Theodoaldi duces in Italia interiere. p.140.
Andegauis à Childerico capitur. p.33.
Angli cura Gregorij Papæ chriſtiani effecti. 269.270.
Anna Ruthenorum regis filia, Henrici primi Francor. regis vxor. p 750.
Annua dona Regi Francor. à ſubditis in Conuentibus generalibus dari ſolida. p.534. 539.671.
Aquæductus obſeßis diligenter obſeruandi. p.62.
Aquiſgrani quare nunc vocetur Ais la chappelle. p.539.
Aquitania Francis reſtitit. pa. 15. Eius vrbes amnéſque clari. p.14. à Gothis inuaditur. p.27.35 à Chrannio in Clotharij patris perniciem ſollicitatur. p. 130. Ariberto in appanagiũ à Dagoberto R. fratre datur. p.335. Ariberti morte recipitur. p.348. A Carlomanno & Pipino fratribus, quum defeciſſet, redigitur. p.401. A Pipino R. ſubigitur. p.410.411.412. 413.414.

nus, dictio vulgo facta. pag. 789.

Brachij in collum cuiuſdam iniectio, ſymbolum dominationis. p.151

Brachium D. Dionyſij à Clodoueo abſciſſum. p.379.

Britannia cur ita dicta. p.437. cum francis bellum gerit. p. 274.281. à francorum regibus partim in deditionẽ accipitur, partim ſubigitur, ac tributaria fit. pa.437. 459. Perfida à Carolo M. mulctatur. pag.484. Rebellis à Hludouico R. tota ſubigitur, obſidéſque dat. p.501. 522. 523. fideifraga, inquieta, p. 525.526.614. Eius Comites, bellique motus. p.177.194. Perfida. p.702.

Britannæ Comes Fulco, Henrici Angliæ regis tributarius. p.761.

Brittanni cum francis manus conſerunt. p.274.281.

Brunichildis à Theodeberto R. Auſtraſiorũ nepote expulſa egena errat. p.285.

Brunichildis Merouco Chilperici R. ſueſsionenſis filio ſecundis nuptiis nubit. 169.

Brunichildis quæ & Bruna Atanahildis gothorum hiſpanienſium regis filia Sigeberto regi Metenſi nubit. 150.

Brunichildis reginæ nefarij mores, impietas. p.150.152.164. 170.178.205.206.231.258. 284. 286. 287. 289. 292. 294.295.296.298.300.303 305.306. 307. 308. Supplicium. p.309.310.311. Palatiũ in Lecenna ſylua. p.14.

Buccellenus Theodeberti dux Belliſſarium bello ſuperat, necátque. p.124. idem à Narſete ſuperatur. p.140.

Bulgari nullos legatos ad frãcorum RR. ante Hludouici Car. Magn. F. regnum miſere. p. 521. Eorum fœdus amicitiaque ab eodem rege ſpernitur. pag.521.523.525. 528. Sclauos Pannonicos ſedibus ſuis pellunt. pa.535. A Dagoberto loca vacantia incolenda petunt. p.350.

Burgundia, pars Lugdunenſis galliæ, Francis reſtitit. p.15. A Francis rapinis incendióque vaſtatur. pag.55.77.78. 79.81. Tributaria à Clodoueo fit. pa.62. A Clothario Sueſsionen. & Childeberto Pariſien. RR. denuo ſubigitur. p.88. Auſtraſiorum regno, Guntranni R. Aurelianen. deſignatione ac teſtamento accedit. p.257.

Burgundiones francorum in prælio congreſſum ferre nequibant. p.80.

Burgundiones Proregum, Palatiíque Principum imperio

repudiato, ſoli Regi ſe parituros prædicant. p.331.
Burgundiones regnante Guntrãno, in Hiſpania à Gothis trucidati. p.273.

C

CAbilonenſis comitis ditio ac terra duci Burgundiæ ac comiti Niuernẽſi ex æquo à Ludouico R. donatur. p.790.
Cachanus Hunorum lingua rex dicitur. p.317. aliter tamen. p.430.
Cadurci à Theodorico Clodouei filio ſubiguntur p.67.
Camaria inſula, vulgò Camargues, Sarracenorum portus p.646.
Campania Tulẽſis. p.300. Catalaunenſis. p.308. Remenſis. p.164.170.181.278.
Campaniæ ducatus. pag.207. 385.
Campus, Langobardorum lingua Regia eſt. p.453.
Campus mentitus qui, & cur ita dictus. p.596.
Canonibus nouum caput à rege Chilperico additur. p.190.
Cantabria à francis poſſeſſa. poſtea francorum regibus tributaria facta. p.328.
Carlomanus Auſtraſius Palatij princeps vltrò monachus fit. p.401.402.
Carlomannus Carolo Caluo R. patri inſidiatur. p.651.
Carlomannus & Pipinus fratres Aquitaniam, Alemãniam, Baioriam ac Saxoniã, quæ à francorum ditione defecerant recipiunt. p.401.
Caroli magni in traiiciendis fluminibus militaris ars. pa. 444.
Carolus Auſtraſius Pipini filius Palatij Auſtraſij comes, Clotharium Auſtraſiorum regem facit. p.390. qui mox obiit. eadem pag. Chilpericum francor. R. infeſtat fugatque. p.388.389. 390.
Carolus Auſtraſius Pipini filius Princeps palatij, Saxoniam, Alemanniam, Sueuiam, citraque Danubium Bagauriam, Aquitaniam, Friſiam, Burgundiam, Prouinciam, Galliam gothicam ſeu Lingothiam bellator peragrat ſubigítque. pag.391. 392.393.394.395.397.398. vtraque francorũ regna A. XXV. rexit. Carlomanno & Pipino filiis regna francica diuidit. p.399. Huic aduerſus Langobardos Romanæ ſedis tutela cum magnis muneribus legatione honorificentiſſima à Papa Gregorio offertur. p.398.
Carolus Caluus Ludouici R. F. francor. rex. p.634.
Carolus Lotharij F. Ludouici

frater, rex poſtremus ex ſtirpe Caroli magni ab Hugone duce francor. regno ſpoliatur p.740.741.742.743.

Carolus Magnus. R. Aquitaniam in ordinem redigit. p. 416.542. Mortuo fratre rerum ſolus potitur. pa.417. 541.542. Saxones vndecies vincit. vide dictionem Saxones. Regis Langobardorum filiam vxorem ducit. p.416. mox repudiat. pa.418. Bellum Langobardis, Papæ hortatu infert. p.418.419. conficit. p.420. Denuò. p.422. Filiam Conſtantino Imp. in vxorem denegat, eiuſque exercitum iniuriæ huius vindicem, in Calabria ſternit. p. 439.442.443. Felicis vrgelli epiſcopi hæreſim de adoptione Chriſti in Synodo damnat. p.447.448.449. 450. Claues ſancti Petri, vexillumque vrb. R. eiuſque ditionem à Leone Papa accipit. p.452. Ab eodem Romæ in imperatorem coronatur, móxque adoratur. pag. 462. à pop. Rom. Auguſtus à Deo Coronatus, Magnus & Pacificus imp. Rom. ſalutatur. Idē Patritius Rom. pa. 462. Duces Venetiis ac Dalmatiæ præficit. p.469. Danorum in Abroditos excurſiones repreßit. pa.474. Regem Norddanhumbrorum Britanniæ, regno pulſum reſtituit. pa.475.476. Imperator Réxque à Legatis Michaelis Imp. Conſtantinopol. appellatur. pa.486. obiit onnos natus LXXI. Regnauit. A. XLVII.

Carolus qui Magnus, ac Carlomannus fratres, à Pipini patris obitu reges à francis creantur. p.414. regnumque diuidunt. p.415.

Carolus Romæ in Romanor. Imp. coronatur. p.675.

Carolus Simplex R. pa.727. Regn. A. XXVII. p.734.

Caſtella duo extructa ſuper Albim à Carolo Magno in Sclauorum excurſiones. p.476. Contra Danos autem trans Albim ciuitas cum præſidio. p.478.479. Delbanda arx in eoſdem Sclauos trans Albim à Saxonibus extructa. p.514.

Celticæ vrbes amnéſque celebres. p.12.13.

Ceſpis terræ ingens in Thoringia miraculoſè abreptus, Hludouico. C. M. F. rege. p.512.

Chararici regnū ac theſauri, à Clodoueo diripiuntur. p.68.

Childeberti ſepulchrum eiuſque epitaphium. p.132.

Childeberti ſueßionēſis ac Clotharii

tharij Pariſienſis regum ſoror Amalrico Gothorũ regi nubit. p.89.

Childebertus Auſtraſior. rex à Fredegunda cruenta ſtrage ſuperatur. p.280. eiuſque filij p.284. Regn. A.XXIII. p.282.

Childebertus rex Metent. à Guntranno Burgundiæ R. patruo, hæres in publico Auſtraſiorum ac Burgundionum Conuentu nuncupatur. p.191.

Childebertus Rex Pariſienſis Honeſtus appellatus A. XLIX. regnauit. p.132.

Childebertus Sigeberti filius Rex Metenſis ab Auſtraſiis creatur. p.169.

Childebertus Sigeberti R. Metenſis filius à Guntranno R. Aurelirnenſi adoptatur. p. 177.178.

Childebertus Theodorici filius, rex francor. à Clodouei fratris obitu. p.386. regnátque ann. XVII. p.387.

Childerici viſio Regni francorum fatalem decurſum denotans. p.34.35.

Childerico rege exacto: Egidius patricius Romanus à francis rex inſtituitur. p.30.

Childericus Auſtraſior. R. à francis, exacto Theodorico, in regem eleuatur: poſtea cum vxore grauida, ob eius tyrannidem necatur. p.380. 381. Regn. A.V. M.VI. pa. 390.

Childericus Merouei filius, quartus francor. rex. pa.28. regn. A.XXIIII. p.48.

Chilperici pactum cum francis, ne Pariſios iure dominantis ingrederetur. ab eo violatum, eiuſque portio commiſſa. pa. 228.

Chilpericus, clericus, Daniel nuncupatus, à francis rex creatur. p.388. Regn. A.V. M.VI. p.390.

Chilpericus R. ſueſionenſ. aſtu Fredegundis vxoris à Landerico interficitur. p.233. Mores eius deteſtandi. p.231 233.234.

Chilpericus R. ſueſionenſ. legatos amicitiæ cauſa ad Iuſtinum Imp. mittit. p.177.

Chilpericus R. Sueſionenſis, liberis ob Tyrannidem in populum, diuina vltione orbatur. p.198.199.200.

Chrannius Clothario patri hoſtis. p.130.133.

Chrannius perduellis Cabilonenſem vrbem capit. 131.

Chrannus à Clothario patre in Britannia ingenti ſtrage ſuperatur & cum coniuge ac filiabus crematur. pa.134. 135.

Chriſma Francorũ regum cælitus miſſum. p.59.

Claſsis in oceano gallico à Car. Magn. R. aduerſus Nortmannos piratas inſtituta. pa.460.484.507.563. vide Dictionem Dani: in mediterraneo verò aduerſus Mauros piratas. p.473. vide Dictionem Mauri.

Clauſula literarum patentium regiarum De laduis & conſeil, olim à francorum regibus ſummiſsius vſurpata. p. 117.

Clodio Crinitus Faramundi filius ſecundus rex francor. p.27. Cameraco ac Tornaco Romanos pellit. p.28. regnauit ann.XX. p.28.

Clodoildis Theodorico R. frãcor. nubit. p.386.

Clodomiri virtus ac ferocitas. p.80.81.

Clodomirus rex Aurelianenſis cum burgundionibus dimicans occiditur. p.81.

Clodouei congiarium Turonis. p.67. In Diui Martini ſacerdotes ſcomma. p.68.

Clodouei filij quatuor paternum regnum in quatuor regna erciſcuntur. p.74. Clotharij filij quatuor poſtea itidem. pa.145.146. vide Dictionem Monarchia.

Clodouei regni limites. p.54.

Clodouei vindicta de milite ſumpta. p.50.

Clodoueus ab Anaſtaſio imp. Conſtantinopolitano amicus Impp. Patritiuſque Rom. appellatur hinc Coſ. & Aug. poſtea. p.67.

Clodoueus ann. XVI. regnauit. p.380.

Clodoueus Ceruæ ductu Vigennam cum Gothis pugnaturus tranſnat. p.66.

Clodoueus Childerici filius, quintus francor. rex. p.48. regn. A. XXX. eiuſque epitaphium. p.72.

Clodoueus de baptiſmo ſuſcipiendo proceres regni exercitúmque concione conſulit. p.57.58.59.

Clodoueus ex voto, primus francorum RR. Chriſtianus Remis baptizatur. p.56.

Clodoueus Theodorici filius rex francor. A.II. regn.386.

Clotharij Mornarchæ iam ſenio confecti ingens animus, viſque militaris. p.339.340.

Clotharius ann. L I. regnauit. p.144.

Clotharius Chilperici filius regnum paternum cernit. pa. 236.237.

Clotharius Chilperici filius, ſolus è regia ſtirpe legitimus regni hæres, reiectis nothis Theodorici fratris filiis. pa. 306.307.308.309.

Clotarius Clodouei primogenitus à Francis rex, fratribus poſthabitis creatur. Regn.

A.IIII.p.380.primogenituræ ratio habita. p.498.
Clotharius Dagobertũ ex Berthetruda prima vxore filiũ regno Auſtraſiorum viuus donat, nonnullis locis exceptis. p.323.
Clotharius monarcha de ſalute ac dignitate à Godino ſubdito ſibi ipſius iureiurando cauet.p.330.vide p.385. & 551. Hludouicus R. Caroli M.F. itidem. p. 606. vide dictionẽ Iuriſiurandi.ſet & obſidib⁹ rex à ſubditis.763.
Clotharius trigeſimo ſui regni anno monarchiam adeptus eſt. 319. A. XLIIII. regn. p. 332.
Clotſinda R. Clotharij filia Alboino R. Langobardorũ nubit. p.173.
Cœlum ardens Chilperico ac Childeberto RR. p. 201. 209.240.241.271. 285.
Comes, quòd committeretur.i. delegaretur. p. 538. 544. 609. varia poteſtate olim. Hinc comites vrbiũ.p.179. 221. 222. 224. 229. 235. 422.468.513.470.& Comitatus, vrbes ipſæ.p.607. & prouinciæ. p. 299. 653. 654. Latius. p. 482.483. 489. Comites regni limitũ ſeu markarũ. p.492. 502. 514.536. Comes domeſticorum.p.509. Comes ſtabuli ac Cuſtodum equorũ.p.215 231.294.214.Comes dom⁹ regis ſeu palatij principis. vide dictionẽ Maior dom⁹.
Comes ſtabuli. p.215. 231. qui & Comes cuſtodum equorum regiorum p.214. 294. 316. vulgò Comiſtabilis regalium præpoſitus equorum p. 262. Exercituum regiorum ducendorum ordinariã poteſtatem nõ videtur olim habuiſſe.p.262. 430. expeditionibus maritimis claſſibúſque regiis interdũ præficiebatur.p.473. Hludouico rege.p.599.600.601.602. ea poteſtate & exteri reges vtebantur. p.408.
Comitatus Aleſatij, Sugitẽſis, Turonenſis, ac Campanenſis Theodeberto R. Auſtraſiorum, à Theodorico fratre rege Aurelianenſ. vi ceßi. p.299.
Commerciana puella, X. menſibus cibo omni abſtinens p. 520 triennio alia. p.527.
Commereium Galliæ & Hiſpaniæ trans Pyrenæos è regione Oſcæ et Cæſarauguſtæ caſtelláque illius. p.479.
Concilium Claramontenſe. p.752.
Concubinæ. RR. Francor. vide dictionem Matrimonij.
Confugium ad regẽ, victis aſylum. p.329.

*Coniurationes filiorum in patres reges, Chranni in Clotharium R. patrem. p.*130. *vltio. p.*134. 135. *Pipini in Carolum M. R. patrem. p.* 448. *vltio eadem pag. Pipini, Hlotharij ac Hludouici fratrum, in Hludouicũ Car.* M. F. R. *patrem. p.*552. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. *leuis vltio. p.*550. 591. 594. 606. *vide dictionem Regum.* 657. 658. 659.

Conſiliarij principum auari, ingẽs principibus pernicies. p. 322. 292. 69. 553.

Conſtantia, *Hiſpaniæ regis filia Ludouici regis ſecundis nuptiis vxor.* p. 781.

Conuenæ Gundoaldis Antiregis perfugium ad internecionem igne delẽtur. p. 266.

*Conuentuum. i. ſtatuum generalium Franciæ atque adeò Pletorum origo: p.*16. *Nam Francis de rep. niſi in concilio agere fas non erat. p.* 20. *hinc expedita regni regũmque negotia, grauéſque controuerſiæ conuentibus permiſſæ. p.*57. 58. 59. 117. 191. 236. 298. 307. 309. 310. 311. 331. 354. 357. 358. 359. 375. 376. 381. 383. 384. 385. 390. 399. 412. 424. 440. 441. 451. 458. *olimq; à RR. Francor. nonnunquam bis in anno habiti. p.*503. 508. 509. 534. 538. *at annuatim ſemper habiti. p.*408. 409. 411. 412. 413. 416. 430. 450. 380. 469. 487. 491. 498. 500. 501. 503. 505. 506. 509. 510. 511. 513. 514. 515. 525. 526. 528. 529. 530. 531. 536. 538. 539. 584. 607. 609. 621. *conuentus generalis Aquitaniæ rege* Carolo M. *patre, à Ludouico filio Aquitaniæ rege habiti p.*550. 551. 552. 555. 558. 567.

*Coronæ donarium. p.*71. 658.

Coroſolitum Britanniæ *inſulæ profugorum colonia. p.* 437.

Cotia *ſylua.* 144. 388.

Crochi W*andalorũ regis ignominioſa captiuitas ac deductio.* p. 147.

Crotildis Burgundionum regis filia Clodoueo nubit. p. 51. 52. 53. 54. 55.

D

D*Agobertus* Childeberti *filius* Theodorici *nepos.* R. *Francor. p.*387. *ann. V. regnat.* p 388.

*Dagobertus Clotharij F. Monarchiam Francor. iure hæreditario cernit. p.*334. *Ariberto fratri regni prouinciam quandam, vulgò Appanagium, dat. p.*335. *à Gomatrude vxore ſterili diuertit.*

tit. p.341.

Dagobertus Sigeberto ac Hludouico filiis in generali Frãcor. conuentu regnum reſignat. p.357. Regn. A. XLIIII. p.363.

Dani piratæ ac prædatores à Theodeberto profligantur. p.77. vide dictionẽ Claſsis.

Datæ diplomatum regiorum, nullo loco, die verò ac anno à rege regnante tantùm conſtabant. p.119.

Decertatio Guntranni Aurelianenſis regis cum Childeberto de regni prærogatiua. 241.242.

Denteleni ducat⁹.p.286.300. 304.tãdem Neuſtriis Auſtraſiorum conſenſu à Dagoberto reſtitutum. p.354.

Deſiderius rex Langobardorũ à Carolo magno captiuus in Galliam ducitur. p.420.

Detonſio inque monaſterium detruſio, pœnæ amiſsionis regni, dignitatis iuríſque ſucceſsionis in regnum genus Francis olim fuit. p.68. 100. 101. 170. 238. 379. 380. 381. 388. 404. 442. 501. 588. 591. 592. vide dictionem Reges.

Deutheria Metenſis regina filiam perdit. p.106.

Diſbargum Thoringor. prima ſedes regni Francor. p.27.

Diuinationis genus olim Francis vſitatum. p.65.131.181.

Diuionenſis caſtri ſitus, murorum firmitas: Aureliani Imp. opus. p.125.

Druidæ. p.15.16.

Ducatus dignitati accedunt duodecim comitatus. p. 403.

Ducum inter ipſos odium ac inuidia, exercitus calamitas p.431.

Duellum innocentiæ probatio Francis vſitata. p.593.598. 326.

Dunenſis lacus feruore piſces elixi, rege Theodorico Childeberti F. p.284.

Dyſenteriæ per Galliam graſſatio. p.202.

E

ECcleſiæ Dionyſiacæ laminæ argenteæ, egenis famæ Franciam premente iuſſu Clodouei regis erogantur. p.375.

Eccleſiæ Galliarum à Francorum exercitu expilatæ. p. 48.163. à Vvãdalis poſtea. 394.

Eccleſiæ Galliarum fiſco tertiam fructuum partem edicto Clotharij pendere iuſſæ. p.128.

Eccleſiæ Galliæ à Dagoberto earum quas ab eo acceperant rerum hæredes in publico Francorum conuentu teſtamento fiunt. p.357.359.

Engoliſma à Clodoueo ſubigitur. p.67.
Engoliſmenſem Comitatum Nantinus à rege emit. p. 196.
Epiſcopus ab epiſcopis conſenſu regis iudicatur. p.183.184. 185.186.187.188.189.190. 192. 211. 212. 222. 246. 447.500.660.
Epitaphium D. Germani à Chilperico rege compoſitũ. p.172.
Excluſæ Italiæ, præſidiis à Bernhardo R. firmatæ. p. 499. 606. *in monte Ciniſio.* p. 707.
Excogitatorum tributorum, merces. p.128.198.199.197
Expeditio Hieroſolymitana, vulgò la croiſade. p. 752. 753.775.776.

F

FAma ex ſcelere petita. p.146.
Fames Burgundiam opprimit. p.47. *Annona Editij leuatur.* p.48. *Franciam.* p.375. *cura Clodouei R. leuatur.* p. 375. *alia.* p.522. *alia in omni Gallia.* p.728. 735. *alia ingens annorum* VII. *Henrico* I. *rege.* p.750.
Faramundus Marcomiri ducis filius primus Frãcorum rex. p.27.
Faſtrada franca Radulphi comitis filia Caroli magni tertiis nuptiis vxor. p.434. 552.
Felth campos patentes ſignificat. p.104.
Finium regundorum controuerſia inter Hunnos & Carolum magnum R. belli ſeminariũ. p.444.445. 446. *inter Bulgaros & Francos.* p.525.528.
Fiſcalini ſerui. p.113.229.230.
Fiſcus Iſciacenſis ſeu Iſciacus. p.117.
Flandriæ comitũ origo. p.747.
Flandri rebelles à Ludouico R. plectuntur. p.765.766.767
Foderi militaris collatione Aquitanici plebeij à Ludouico Aquitaniæ R. leuantur. p. 554. *Frãciſci à Car. Magno.* p. 554.
Fœdera Francorum RR. cum exteris Clodouei cum Gundebaldo R. Burgundiæ. p. 51. *Sigeberti R. Metten. cũ Hunis.* p.157.161.162. *eiuſdem Sigeberti ac Chilperici R. Sueßionen. cum Burgũdiæ R.* p.165. *eiuſdem Chilperici cum Iuſtino Imp. Cõſtantinopol.* 177. *item cum Britonũ Comite.* 183. *Childeberti R. cum Langobardis.* p. 205. *Guntranni R. Aurelianen. cum Imper. Conſtantinopol.* p. 271. *Eorundem Guntranni ac Childeberti, cum Langobardis.*

bardis. p.274. Francorum cũ Langobardis. p.284. 287. eorundem RR. cum Langobardis, quo comiter illorum Maieſtas, adiecto annuo tributo. à Langobardis obſeruabatur. p. 321. 322. Dagoberti R. cum Heraclio Imp. Conſtantinopol. p.344. Dagoberti R. cum Brittannorum R. quo Britannia prouincia Franco. facta eſt. p. 356, Caroli Magni R. cum Hunis ſeu Auaribus. p. 430. Francorum cum Abroditis, æquo fœdere. p. 456. Caroli Magni cum Hirena Imperatrice Conſtantinopol. p. 464. 465. Mox cum Nicephoro Imp. Conſtantinop. p.466. denuò cum eodem Nicephoro. p. 482.483. cũ Abulaze Mauro Hiſpaniæ R. p.482.486. cum Danorum rege Hemmingo pace tantummodò iurata ac in armis ſeruata. p.482. 483. mox per decemuiros confirmata. p. eadem. Cum Michaele Imp. Conſtantinopol. p. 486. cum Danis rurſus. p.488. cum Leone Imp. Conſtãtin. p.490. Ludouici R. cum eodem Imp. Leone. p.490. cum Leone papa. p.495. cum Paſchale papa. p. 497. cum filiis Godefridi Danis. 499. cum Abulamo Mauro R. Hiſpaniæ. p.507. cum filiis Godefridi Danis iterum. p. 526. cum Michaele Imp. Conſtantinop. p. 535. eiuſdem Ludouici Aquitaniæ tantum regis, cum Adefonſo Galleciarũ R. p.555. cum Bahaluc montanorum Sarracenorum duce. p. 555. Caroli Calui R. cum Ronco Nortmanno. 649.

Fœdus Caroli Auſtraſii palatii principis cũ Eudone Aquitaniæ duce. p. 390. cum Langobardorum rege. 398.

Fœdus Ludouici Fr. R. Caroli F. & Ludouici Germaniæ R. Ludouici. F. 708.709. 710.

Fœmineũ Dominatũ primates Franciæ auerſantur. 306.

Foreſtis regia. p.118. Foreſtari° regis. 748.

Forsconciliare Gallica dictio, malum captioſúmque conſilium dare. 650.709.

Framea. 99.

Francia dicta quæ & germania. 94.

Francia omnis à priſcis Frãcis in Auſtriam Neuſtriãque prouincias diuiſa fuit. 14. 117.

Frãci. i. feroces, à Valẽtiniano, qui Sicãbri antea appellãtur. p. 24. 94. Libertatis ergò ad Rheni ripas poſthabita Sicãbria migrant. 25. Imp. Theodoſii acies in germania ſternunt. p. 26 Alamannos acie ſuperant. p. 56.

inter Saxones & Alemannos habitauêre. 94.

Franci neſcij vinci, victoriíſque aſſueti. 93.

Franciſca, Francorum ſpata ac enſis. 50.

Frãcorum ad Rhenum migrationis duces tres. 26.

Francorum antiquus ritus in creando rege, eleuantes eum clypeo. p. 240. *vnde Eleuare verbum in regũ Francorum creationibus hiſtoricis vſurpatum.* 380. 381.

Francorum appellationis dubia cauſa. 24.

Francorũ hiſtoria ante Aimoinũ diſiecta vagabatur. 1.

Francorũ reges, regiíque liberi, olim criniti erant. p. 27. 238. 339.

Francor. RR ſpolia cum exercitu ſorte ſtipendij loco partiebantur. 48. 49. 50. 165.

Francorum RR. ſuſpectos regni affectati aut rerum nouarum omnes captata occaſione necabant, aut tonſos in monaſterium trudebant. 61. 69. 70. 78. 79. 91. 92. 93. 94. 96. 100. 102. 103. 105. 168. 177. 348. 350. 400. 422. 442.

Fratres regum quibus appanagium datur regiis ornamentis vti non debent. 335. 403.

Fredegũdis reginæ nefarij mores. p. 153. 154. 155. 166. 167. 170. 180. 187. 189. 197. 200. 214. 230. 231. 232. 233. 236. 245. 247. 248. *eius virilis atque animoſa concio ad Clotharij filij ſui milites.* p. 278. 284. *Childericum R. maritum proditione per Landericum adulterũ necat.* p. 233. *Childebertum R. Auſtraſior. cum filiis cruenta ſtrage ſuperat.* 280. 284.

Fredum vocaculum gallicum. 617.

Frontiaca arx opus Caroli magni. 416.

Fuga ridicula Clodouei Chilperici R. Sueßionenſis filij buccinis acti. 162.

Fulgur cum inaudito ſtrepitu per cœlum errans regnante Chilperico. p. 201. *ſereno cœlo cadit domo hominéſque ſternit.* 520.

G

Galliæ varia partitio, eiúſque prouinciarum limites. 9. 10. 11.

Gallica πολυψυχία. 17.

Gallici duo Mutij Scæuolæ. 166. 167.

Gallicus equitatus ſummo ſemper in pretio habit⁹. 90. 120

Gallicus dies noctem ſubſequẽtem continet. 19.

Gallicus Martius campus. 50.

Galli exuuias ſpoliaque hoſtiū Marti ſacroſanctè deuouebant. 18.
Galli in publicis priuatíſque rationibus Græcis literis vtebantur. p.17.210.
Galli odio tributi, rege Chilperico, ſolum vertunt. p. 197. *veteri Francorū exēplo.* p.25
Gallis aſtronomiæ, geometriæ, phyſicæ ac Theologiæ ſtudia antiquiſſima fuere. 17.
Gallorum cadauera cremabātur olim, vnde feu tel, locutio gallica, originem habet. p.20.
Gallorum hominum duo genera, nobiles ſiue equites, qui nunc gentiles homines dicūtur, & plebei, qui nunc roturieri nuncupantur. p.15. 17.197.
Gallorum, origo, religio, mores, inſtituta, perſonarum iura. p.11.15.17.18.19. 113. 118. 197. 229. 230. 547. 578.617.696.
Callorum vota inhumana. p. 18. *Numina.* p. 18. *ius ſocietatis bonorum inter virū & vxorem.* p.19.369. *poteſtas vitæ necíſque in vxores ac liberos.* p.19. *Funera nefanda.* p.20. *Leuis damnoſáque credulitas.* p.20. *Ingens virtus.* p.9.12. 21. *Lex de rumore ac fama ſapientiſſima atq; vtiliſſima.* p.20
Galſonta Atanabildis Gothorum Hiſpaniēſium regis filia Chilperico Sueſſionenſi regi nubit. p.152.153.
Gentiliacum villa. p.411.412.
Germaniæ in quinque populorum conuentus diſtributio. p.3. *longitudo, latitudo, amnes clari.* p. 4. *Germanorū educatio, mores, inſtituta.* p. 7.8.9.
Gitberga Othonis Imp. ſoror, Ludouici R. vxor. p.736.
Glaciei moles Auguſtuduni de cœlo cecidit Ludouico rege. p.525.
Gomatrudis ſoror Sichildis reginæ, Dagoberto regi Auſtraſiorum nubit. p.327.
Gothi Hiſpanienſes à Childeberto R. profligantur p.90. 206. *Cātabriam inuadunt, ditione ſua ad Pyrenæum perducta.* p.329.
Gothorum in Francos fraus. p.63.
Gothorum ſuos reges necandi couſuetudo. p.116.368.
Gregorij chronicon. 61.
Griffo in Saxonia ac Baioaria nouas res moliens à Pipino fratre palatiorū Frāciæ principe, ſuperatur captiuúſque ducitur. p.403.
Grimoaldus Pipini filius Auſtraſii Palatij princeps, Dagoberto regni hærede tonſo ac pulſo filium ſuum Au-

ſtraſior. regẽ creat. poſtea necatur. p.379. Diarium tamẽ aliter. p.386.387. Pipinus Childerico Francor. R. tonſo. regnum inuadit. p.403. 404.

Gũdeaca Clodomiri regis Aurelianenſis vxor. p.81.

Gundoaldus Clotharij R. filius falsò creditus ad Imp. Conſtantinopo. profugit. p.238. 261. factione Deſiderij ac Mummoli Antirex Franc. declaratur. p. 240. proditione eiuſdem Mummoli, capitur, interficitur. p.263. 264.265.266. eius expeditio regni vſurpandi cauſa. p.253. 254. 255.

Guntrannus R. Aurelianenſis ac Burgundiæ, annos xxxIII. regnauit. p. 276.

Guntrannus. R. Aurelianen. vltro Childebertũ regni ſui ſucceſſorẽ deſignat. p. 257. teſtamento poſtea hæredem facit. p.271.

H

Hæredũ penuria regnorum pernicies. p.771.

Haſtæ traditio Francis olim ſignum ſucceßionis in regnũ p.257.

Headhgina Anglorũ regis filia Caroli ſimplicis vxor. p.733.

Heluetij reliquos gallos virtute præcedunt, eorúmque limites. p. 11.

Henricus Roberti F. Francor. rex. p.749.

Hercinium iugum, ſeu Hercinia ſylua. p.4.5.

Heriſtallia caſtra Caroli magni. p.454.

Hermemberga regis Hiſpaniæ filia Theodorico regi Aurelianenſi nubit. p.294.

Heruli, vide dictionem Langobardi.

Hlotarius Hludouici R. primogenitus, à patre in generali Frãc. cõuẽtu coronatur, nominisq; atque Imp. cõſors fit, cæteris fratribus regibus appellatis. p.498.579.584.

Hlotarius Hludouici R.F. Caroli M.N. à Paſchali papa Romæ rex coronatur, imperatórque & Auguſtus appellatur. p.517.579.

Hludouicus Aquitaniæ R. in generali Frãc. cõuentu à Carolo M. patre coronatur imperialiſq; nominis cõſors fit. p.487. 571.572. regnauit in Aquitania. A. xxxvII. in Frãcia verò Imp. A. xxvII. 634.

Hludouicus Caroli magni fili9 Aquitaniæ rex. p.428.

Hludouic9 Car. M. F. rex Frãcor. Imp. II. p..490 à Leone papa Remis diademate coronatur. p. 495. Nimiæ clemẽtiæ accuſatus. p.540.553. 577. Ter in hebdomada, ius ipſe dicebat. p.570.

Hieroſo-

Hieroſolymitanorũ regum genus atque origo. p.747.

Hildegardis Sueua Caroli magni ſecundis nuptiis vxor. p. 418.

Hermingarda Nigranni Comitis filia Hludouici Aquitaniæ R. Car. M. F. vxor. 555.501.

Hirmintrudis Caroli Calui R. vxor. p.647.

Hiſpania à Childeberto & Clothario diripitur. pa.90. 115.206. *A Hludouico Aquitaniæ denuo.* p.556.561. 562.563.564.565.566.567.

Hiſpaniæ rex Hadefonſus, Regis Francorum Caroli Magni Maieſtatem officioſè obſeruat. p.454.455.456.457.

Horologium Clepſydræ ſummi artificij Carolo magno à Perſarum rege dono datum. p.472.

Hoſtis, pro exercitu, vocabulum gallicum. p.645.661.662. *Set & Hiſpanicum, hueſte.*

Hringus Hunorum lingua, Regiam ſonat. p.452.

Hugo francorum Rex, pulſo Carolo. p.741.

Huni, qui & Auares. p.161. *Galliam rapinis, igne ac cædibus latè vaſtant.* p. 28. *à Sigeberto Auſtraſiorum* R. *funduntur.* p.156. *Fœdifragi denuo à Carolo Magno.* p. 442.452.453. *Thoringiam infeſtantes, à* Brunichilde *pecunia repelluntur.* pa. 283. *Langobardos profligant.* p. 317.318. Colonias *inter Sabariam & Carnuntum, Caganóque ſuo priſca regia inſignia, à Carolo Magno impetrãt.* p.468. *à Carolo Magno illorum controuerſiæ diiudicantur, pacantur.* p.484.

Hyemes aſperrimæ ac rigentiſſimæ & prolixæ, Clothario rege. p.127. *Pipino R.* 412. *Hludouico Car. M. F. R.* p. 511. 512. 521. 594. *Carolo rege.* p.671.

I

Immunitatis Redhitionum, Madriolarum aliarúmque villarum nonnullarum, portuſque Balſiaci *donatio à* Carolo *Magno* Cœnobio *ſancti germani vulgò de pratis facta.* pa.545.546.547. 548.579.580.581.582.

Impp. in PP. *R. vrb. ſtatum ius ac poteſtas.* p.46.111.112. 136.269.317.458.461.462. 492.493.497.518.519.524. 525.535.

Incendia vrbium Burdegalẽſe & Aurelianenſe. p. 201. *Cabilonenſe.* p.374.605. *Pariſienſe Henrico. I. rege.* 749

Indolis regiæ, regiique animi vis in Grimoaldo. p.319. *Is Langobardor. Rex poſtea euaſit.* p.361.

Inferendales vaccæ, quid. pag. 352. *Inferendale vinum.* 197
Ingoberga Chereberti Pariſiẽſis regis vxor. p.147.
Inguinaria lues Maßilienſis ac prouincialis. p.284. *Italica.* p.268.
Ingundis Childeberti *regis ſoror, captiua in* Siciliã *portatur.* p.206. *vide.* p.89.
Ingundis Childeberti *regis ſoror filio regis Gothorum Hiſpanienſium nubit.* p.205.
Initiacenſe *prædium.* p.60.
Inſignia regalia francorum regum. p.700.713.756.
I*nundationes in gallia Chilperico* R*ege.* p.201. *In Italia Pelagio Papa* p.268. *In Burgundia Guntranno rege.* p. 270. *Hludouico* Car. *M.* F. *rege, in* Gallia. p.508.594. 602.511.
Irmingardis Hugonis Comitis filia Hlotario Hludouici. R. *F. nubit.* p.510.
Irminſul Idolum Saxonum à Carolo *magno euerſum.* 417
Iudæi in Gallia. p.217.220. *à* Dagoberto R. *Heracly Imp. hortatu exterminati.* p.346.
Iudæo. Car. *Magnus in Legatione ad* R. *Perſarum vtitur.* 463. 464. *Carolus rex Iudæo medico utitur, à quo veneno necatur.* p.669.
Iudith Huelpi comitis filia, Hludouico R. *nubit.* p.503.
Iuriſiurandi in eccleſiis patrati vetus francorum religio. 130.180.330.383.408. *Nexus.* p.550. *purgatio innocẽtiæ.* p.518.593.598.461.462. *vide Dictionem Clotharius. Per aquam calidam, ferrum candens, aquámque frigidam vetus ritus.* p.684.
Iuriſiurandi relligio ſpecie per fraudem rata habita. p.318. 362. *& ſimulata.* p.383.
Iuſtini Imp. ad Chilpericũ R. *Sueßionenſ. munera.* pag. 177.
Italia Ciſalpina à Theodeberto Metenſi R. *tributaria fit* p.120.
Italiæ rex Maieſtatem Regi *Francorum nexu obſeruabat ab eóque mulctabatur.* 499 500.506.511.514.517.576 611. *vt & Aquitaniæ rex* p.617.625.627.628.
Italiæ rex Pipinus à Carolo Magno patre præficitur. p 469. *Bernhardus poſtea Pipini* F. C. N. p.487

L

L*and germanicè, patri latinè.* p.104
Langobardorũ ducis filia Alemannorum regi nubit. pa 319.
Langobardæ mulieres fœtidæ quare ſint appellatæ p.318
Langobardorum, qui & Heruli, ex Scandinauia *ortus* p.10

p.103. Migrationes, Duces, Reges. *p.*104.105.135.141. 174.204.275. 287. 321. 324. 325. 361. 398. 406. 418. 419. 420. 422. 428. *A Childeberto hortatu Imperat. Conſtantinopol. bello petuntur. p.*205.206.281. *Tributum* XII. *M. Solidor. regibus francorum ad Clotharium monarcham vſque ſoluerunt. pa.*321.322. *Eo à* Clothario *conſiliariorum eius ſordibus ac corruptela liberantur. p.*322. *Francorum* Regis *numen ac tutelam, amicitiæ Imp. Conſtantinopol. præferunt. p.*321. 322. *A Carolo Magno ſubiguntur. p.*420.422.438.

Lapidum in Pyrenæis montibus ingens euulſio. pa. 201. *Lapidibus cum grandine pluit. p.*520.

*Lecenna Sylua Aquitaniæ. p.*14.

*Legatio Heraclij Imp. ad Dagobertum de Iudæis exterminandis. p.*343.

Legatorum ius ac Sacroſanctitas καὶ παῤῥησία. *p.*63. 65. 243.244.245.348. 349. *eorum litui ſacri priſcor. francor. more. p.*256. *dolo tamen miſſi à populis* Behim *in carcerem à Ludouico Germaniæ rege truduntur. p.*607.

*Legatorum violatorum, vltiones. p.*62. 63. 64. 65.183. 220. 230. 245. 256. 281. 349.400.401.455.456.

Leo Papa à Romanis *violatus ad Carolum Magnum Lippiam perducitur:* Romam *reducitur. p.*458. *Iureiurando publicè purgatur. p.*461. 462.

*Leudi regis. p.*277.292.322. 332. 392. *vide Dictionem vaſſi.*

Lex Romanor. *de iis quibus vt indignis, in iudiciis publici francorum* Conuentus *obſeruata. p.*354.

*Limes inter Daniam & Saxoniam vallo miræ longitudinis à Danorum rege ſtatutus. p.*475.

Limitanei milites ſeu cuſtodes, ſeu Comites, *ſeu Præfecti.* 475. 480. 498. 499. 502. 509. *qui & Markæ Comites dicti. pag.*514.528.529. *Markiones.* 537. *vide dictionem Marka.*

Literæ θ. φ. χ. ω. *à Chilperico* R. *Sueſſionenſ. edicto gallicis additæ. p.*210. *vide. p.*17.

*Lindevvitus inferioris Pannoniæ dux rebellis. p.*503.504. *trium exercituum expeditionibus coercetur. p.*505.506. 508.509.510.513.

*Liuones à Car. Magn. ſubiguntur. p.*474.484.

Liutberga Deſiderij Lãgobar-

dorum regis filia Taſſilonis ducis Baioariorum vxor.pa. 441.

Liutgarda Caroli magni vxor. p.460.

Locotitium. p.117.

Locuſtarum acies ac pugna in campo Ramaniaco. *pa.*131. *nimietas, in germania, gallia & Hiſpania.* p.669.

Lotharij regnum, Regis *Lotharij Ludouici filij nomen retinuit.* p. 655. Carolo Caluo *francorum regi à Lotharij fratris obitu ſubditorum electione defertur.* p.637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. *De eo à Ludouico germaniæ* R. *cum* Carolo Caluo *fratre diu diſceptatur.* p. 648. 649. 650. 657. *Tandem inter eos diuiditur. pa.* 650. 651. 652. 653. 654. 662. *Amplius.* p. 708. *A Lothario* R. *rurſus francor. ditioni ſubigitur.* p.738. *vide dictionem Lotharius.*

Lotharius R. *Othoni Imp. Lotharij regnum in beneficium dat, renitentibus francis. pa.* 737.

Ludi in Circis à Chilperico *Sueßionis & Pariſiis exhibiti.* p.216.

Ludouicus Car. *F.* R. *francor.* p.700. 701. *à* Papa Ioanne. *Trecis coronatur,* p.705.

Ludouicus Caroli *ſimplicis F.* R. p. 733. 734. Regn. *A.* XVI. p.736.

Ludouicus Lotharij. F. Regn. *A.* IX. p.740.

Ludouicus Philippi F francorum rex. p. 755. Regn. A. 770.

Luxuria *libidinéſque regum ingentium calamitatum cauſæ.* p. 26. 27. 29. 69. 296. 298. 324. 343.

M

MAgdunum *caſtrum, olim Mediolanenſe.* 223.

Maguntia à Crocho *Vvandalorum rege deleta.* p.146.

Maior domus regis, qui & Maior Palatii, & Comes domus regis, & Comes Palatij principis, & Præfectus aut Præpoſitus aut Rector Palatii Regni, & Gubernator Palatii, & *Princeps* Regiminis *aut Palatii dicitur, eiuſque iuriſdictio, ingens Authoritas ſummáque Poteſtas.* p.150. 151. 232. 289. 319. 321. 329. 331. 364. 367. 368. 369. 370. 371. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 388. 390. 391. 392. 393. 399. 401. 402. 403. 404. *Prouinciis* Regniſque *particularibus tanquam Prorex præficiebatur, à* Clothario *quidē Auſtraſia*

ſtraſiæ. p.320. 341. *à Sigeberto itidem.* p.379. *Burgũdiæ ab eodem Clothario cum adiectione, Ne quoad viueret ei ſuccederetur.* p. 320. 331. *Neuſtriæ* p.369. *Comes Palatij Carolo Magno rege.* p. 430. *Hludouico Caroli F. rege,* 517

Mallum, 369

Manna de cœlo in Aginenſi agro pluit Ludouico Car. M.F.rege, 538

Maßilia à Childeberto in Gũtrannum capitur, 218.219. 222.225.228

Marka, limes eſt. Markiones limitum Præfecti. pa.526. 534. 536. 537. 550. 644. *Foroiulienſis.* 442. 502. *Biſpana* 509. *Hiſpanica atque Britannica.* 514. *vide Dictionem Limitanei. Markio Gothiæ.* p.698. *Markio francor. ſeu Regni.* p. 688. 730. *Markiæ,* 718

Markam Hiſpaniæ nimiâ ducum francor. tardatione Sarraceni vaſtant. p. 533. 534. *mora ducum mulctata.* p.536 *vt & Comitum Markæ Pannonicæ,* 536

Matrimonij iura à priſcis frãcorũ principibus paßim violata. p. 33. 105. 106. 107. 147.153.154.169.170.184. 294. 295. 296. 300. 320. *Hinc pactum ſolemne ortum de non priuanda futura ſpõſa regio honore.* p.294.295. 153. 418. *nam Cõcubinæ regibus francor. in vſu erant.* 88.105.106.147.148.149. 152.154.214.215. 231.287. 288. 296. 300. 306. 343. 342.648.754

Mauri ingens perſpicacitas qua francorum traiectio detecta, 564

Mauri piratæ Inſulas Baleares deprædantur. p. 457. *Corſicam, Sardiniã, ibíque à Caroli Magni claſſe profligantur.* p. 473. 477. *Corſicam ſubigunt.* p.480. *vaſtant,* 482.486.507

Mauritii Imp. Conſtantinopol. Legatio à Childeberto R. francor. contempta, 205

Medici Guntranni R. Aurelianen. ab eo malè mulctati, 202

Moroueus Clodionis affinis tertius francor. rex, 28

Meroueus ſibi ſiccarium ſubornat, 181

Metenſe regnum Clothario Sueßionẽſi regi à Theodebaldo teſtamento legatur, 177

Metis galliæ ciuitas à Crocho Vvandalorum rege vaſtata, 146

Metis ſedes regia Theodorici Clodouei filij, 74.146

Milidunum cum totius regionis ducatũ Clodoueus Au-

reliano concedit, 54
Modium terræ Theodoricus ob Italiam Imperatori Cõſtantinopolitano dependebat, 45
Molendina regalia, 244.213
Monarchia franciæ à Clodouei Chriſtiani R. regno, ad Clotharij Chilperici filij regnum ſecta in plura regna fuit. p.319. à Dagoberto rurſus in duo diuiſa. p.353.354. 358.369. à Carolo Magno & Carlomanno fratribus, denuo. p.415. in vnũ rediit. p.417.542. Rurſus à Carolo Magno in tria regna. p. 469. Rurſus in vnum Hludouico Car. M. F. rege. p. 490. Rurſus ab eo diuiſa. p. 498.509. ab eo in tria diuiſa. p.597.623. A filiis eius verò ab eius obitu, in quatuor, 635
Mons marcomirus, 332
Muliebre conſilium prudentiſſimum, 86.87.166.167. 278.279
Muliebris auiditas vltionis. p. 55.77.79.80.173.174.213. 214.215. 245. 247. 248. 280. 284. 292. 294. 296. 298.330.441
Mulierum caterua à Hludouico R. Car. M. F. ab Aula regia pulſa, 576
Muri ciuitatum diuinitus procidentes. Engoliſmæ Clodoueo. p.67. Metis Crocho. p. 146. Sueßionis. 220

N

Nantildis ſãctimonialis Dagoberti regi nubit, 413
Narbo Gothorum metropolis, 396
Nemauſi Biterrarũ atque Agatæ muri à Carolo Auſtraſio palatij Comite diruuntur, vrbéſque incendio vaſtantur, 397
Neuſtria & Auſtria Auſtraſiáve (quæ nunc Alemãnia, p.399. cuius regia ſedes Metis. p.74.146.) prima ditionis Francor. partitio fuit. p. 14. ſuis Limitibus diſtinctæ. p.14.15. Neuſtraſii tamẽ & Franci Childeberto rege. p. 117. Auſtraſij Franci ſuperiores. 164.168.254.256. & Franci oriẽtales. p.426. 430.437.440.494. Diuerſæ ab his prouinciæ erant, Thoringia, Burgũdia ac Prouincia. p.326.349.353.354. 364.367.380.399. Set & Francia & Aquitania Car. M. R. p.545.621.634. Franci & Germani. p.571.589. aliter, 696
Nicea Prouinciæ Narbonenſis à Mauris vaſtatur, 489
Nobiles vini inferendalis tributo à Chilperico R. Sueſ-

ſionen.ſubiiciuntur, 197
Nuptiæ inceſtæ morte à Clothario monarcha damnatæ, 329

O

OBſides fœderibus pacis accedebant. p.97.129.183.223.537 etiam inter frãcos.p.384.fœderéque violato ſeruituti addicebantur. p. 97.etiam inter priuatos accipiebantur. p.760.inter regem & ſubditos, 763
Olla Vulcani ad Liparam, cur ita dicta, 76
Orientales Saxones. p.435.frãci.426.430.437.440.507. Sclaui. p.492.partes orientales regni franciæ. pa.514. Abroditi, 516
Oſca Hiſpanorũ Carolo Magno deditur, 454.459
Oſcarus amnis, 125

P

PAcis conditiones ab hoſte Gallis oblatæ ab iiſque reiectæ, magno exitio gallis ſæpe fuêre, 129.389.390. 684.685 686.
Pœnæ francis in vſu. Pedũ abſciſionis. p.247.294. Excæcationis. p.437.500.575. 589. 656. Patriæ Libertatiſque amiſſionis in pertinaces rebelles, 424.466
Pariſienſe Childeberti regnum Clothario rege Sueſſionenſi fratri obuenit, 132
Pariſienſe regnum in controuerſiam vertitur inter Guntranum R. Aurelianen. & Childebertũ R. Auſtraſior, 235.236
Pariſij, ſedes regia francorum. 59.60.145.771
Pariſius ſedes regia Childeberti Clodouei filij, 74.146
Patrinorum ſeu Suſceptorum erga filiolos pietas,105.106. 155.156.188
Perſarum Rex Legatos ad Carolum Magnũ cum eximiis muneribus mittit.p.463.Iterum etiam cum artificioſiſsima clepſydra, 472
Petrogarium à Chilperico R. Sueſſionenſi inuaſum, 208
Pharus Bononiæ Galliæ à Carolo Magno reſtituta, 484
Philippus Henrici.I. F.viuentè patre in francorum regem vngitur, 750
Phytoniſſa à Guntranno R. Aurelianẽſi conſulitur,180. 181
Pictauẽſes Arbaſſeni ac Andegauẽſes à Britonibus profligantur, 183
Pipinorum gens regiæ francor. ſtirpi fatalis exitialiſq;, 379. 382.383.385.387.388.389. 390.399.402.403.404

Pipinus Auſtraſius vtriuſque francorum Palatij princeps fit. p. 402. Zacharia Papa de Regni titulo in Childerici R. poſterorúmque eius perniciem conſulto, Childericum ex priſca ſtirpe regia poſtremum francor. R. ex Papæ reſponſo, tõdet, regnúmque inuadit, Sueßionis. p. 43. 404. A Stephano PP. in regem cum Carolo & Carlomanno filiis Cariſiaci vngitur, ab eóque in Langobardos concitatur. p. 404. 405. Langobardos ad rerum Romanæ eccleſiæ abreptarum reſtitutionum armis cogit. p. 406. 407. Gentiliaci ſynodũ ſuper cõtrouerſia orientalis occidentaliſque eccleſiæ habet. p. 413. Regn. A. XV. M. IIII. D. XX. Palatij vero principatum geßit, A. X. 404

Pipinus Caroli Magni filius Langobardorum rex, 428

Pipinus Caroli magni filius Romæ à PP. Adriano baptizatur, ínque regem cum Hludouico fratre vngitur ac coronatur, 428

Pipinus dux Auſtraſius Theodoricum R. ac Berchariũ Palatij Comitem ſuperat. mortuóque Berchario Maior domus palatij fit. p. 385. 387. Cum rege ſuo, ſubditus ipſe, capitulatur. p. 385. vide p. 330. & 551

Pipinus & Martinus duces incidẽtibus Auſtraſiæ interregnis, Auſtraſiis imperitabant, 382

Placitum. p. 63. 236. 242. 243. generale. p 357. 371. pro Cõuentu generali frãcor. p. 510. 516. 517. 537. 540. 593. Aliter, 673. 708. 710

Põpelonis muri à Carolo Magno euertũtur. p. 425. Pompilonenſes fidei Caroli Magni denuo ſe tradunt, 470

Pons ciuitatis Pariſienſis, 118. 113. 221. 582.

Præceptio ſeu præceptũ. i. diploma regium. vnde dicti les ſecretaires des commandemens, 116. 148. 554

Præfectus regalium venatorũ, Le grand veneur, 613

Prætoria præſidia ac cohortes antiquis regibus galliæ, non ita in vſu fuêre, 246

Pratum quod vulgò. Le pre au clers, 740

Predenecenti Abroditorum gens Bulgaris finitimi Daciam Danubianam incolunt, 523

Primatus Galliarum Germaniæque Archiepiſcopo Senonenſi attributus, 677. 678. 679

Principum familiares auari ingens ipſis malum, 69. 292. 322. 553

Prodigiorum ſignificationes, 202.209.35.126.127.181.241.268.275.276.399.465.520.521.534.602.618 619.620.622.630.728.735.752

Proditio grata principibus at proditores exoſi, 69.70.174.263.266.267.268.317.318.714.715

Prouincia Burgundionũ à Langobardis vaſtatur: profligãtur, 174.175

Pudicitiam nouo aſtu, Giſulfi Langobador R. filiæ tutantur, 318

Pugna Tulbiacẽſis inter Theodoricum & Theodebertum RR. fratres cæde inaudita, 301.302

Purpriſa, verbum gallicum, 708

R

Ragnacharius Camaraci dominus à Clodoueo vincitur necatúrque, 68.69

Redhibitionum gallicarum ſpecies ac vocabula, 546.548

Referendarius regis olim, qui nunc Cancellarius Franciæ dicitur, 377

Rege minore natu, de ſummis regni rebus in publicis cõuẽtibus à Francis agebatur, 380

Regẽs ſiue rector Franciæ, impuberiſq; Caroli ſimplicis tutor, primorum Franciæ electione creatur, vngitúrque, 727.728

Reges Franciæ principatum palatiorum gerentibus Pipinis ac Carolo Auſtraſiis, nomine contenti omni regni adminiſtratione carebant, 403

Reges Francorum non tã ſucceſſione vnde Agnati, quã Francorum electione ac conſenſu olim creabantur, 27.29.30.240.380.490. *pulſi aliquando à quibus creati*, p.388.390. *ac interfecti*, 381

Regicidæ morte ac poſteritate à Guntrãno R. Aurelianen. mulctati, 248

Regina filium regem, rege genitum habens ſupplicio dedi non debet, p.243. *ſeditione tamen interfecta fuit*, 381

Regina mater regi filio minori natu conſors adminiſtrationis à Francis data, 306.311.380

Regis infantia, regni afflictio ac calamitas, 368.379.380.387.388

Regnorum Aurelianen. Auſtraſij & Pariſien. fines, fœdere Theodeberti Theodorici, ac Clothariij RR. poſiti, 286

Regum antiquorum ac palatij

principum doloſa fides & crudelitas, p.62.91.93.94. 96.100.103. 105.106.177 178.179.181.221.223.298 299.304.350.372.373. 382.383. fratrum etiam inter ipſos diſcordia, odium, inſidiæ ac veſana animoſitas, 89. 90. 92.97.102. 103.112.130.131.156.162. 163.164.165.166.169.170 194.202. 207. 222. 228. 231. 233. 241. 286. 290. 291.295.300,301.302.310 vide dictionem Coniurationes.

Remenſis eccleſiæ de iure regũ vngendorum diſceptatio, 756.757

Reric Abroditorũ nobile Emporium à Danis euerſum, 475

Renus centum inſulis clarus, eiúſque ortus 4

Richildis Buuini comitis filia, Caroli Calui R. concubina, p.648. poſtea vxor, 649

Richildis Caroli R. vxor, 673

Rigundis Chilperici R. filia cum dote immenſa Hiſpaniæ regi nubit, p. 229.230. huic immenſóque eius comitatui, proficiſcenti, à Francis ſubditis commeatus edicto præbiti, p.231. à Deſiderio duce Toloſano intercepta theſauris dotéque ſpoliatur, 237

Riparum Sequanæ quantum nauigiis piſcatoribúſque cedat, 118

Ritus Francorum infidelitatis ſponſione, 408

Robertus Antirex in Gallia, 732.733.

Robertus Hugonis F. Francor. rex, p.741.744. à Burgundionibus tanquam rex heterogenes non agnoſcitur, 745

Rodulphus Richardi Burgundionum ducis F. Antirex in Gallia. p.733. Regn. A. XII. 734

Rogationum, quæ letaniæ, cauſa, origo, 72

Romæ ornamenta Conſtantinopolim à Conſtante Imp. tranſlata, 362

Romana eccleſia à Foca Imp. omnium eccleſiarum caput declaratur, 317

Roſæ menſe Ianuario, arboréſque eodem anno bis fructũ ferentes, 229

Rotæ ſupplicium olim Francis in vſu fuit, ſecus tamẽ quàm nunc graſſatores plectuntur p. 226. aliter etiam Ludouico rege. 766

Rotheni à Theodorico Clodouei filio ſubiguntur, 67

S

SAbelliana hæreſis à Chilperico R. Sueßioneſi in

Gallia edicto promulgatur, 210

Sambucus vuas tulit, 126

Samo francus mercator à Sclauis rex eligitur, 323.324

Sanguis Toloſæ manauit, Pariſiis de nube fluxit, p. 35. 209. *Turonis de pane,* 220

Saltus Vodrenſis, p.377. *Brigenſis,* p. *ibidem.* *Pyrenæus,* 425.

Saltz palatium Caroli M. ad Salam amnem in Baioaria, p.553. *incendio abſumptum,* 445.466

Sarraceni Septimaniam inuadunt, deprædantur, 449

Sarraceni ſuaſu Eudonis Aquitaniæ ducis in Frācos Aquitaniam vaſtant, à Carolo palatij Auſtraſij comite ad Turonos funduntur, p.391. 392. *Iidem ab eodem Auenioni trucidātur, demum in Corbaria valle ad Narbonem ingenti ſtrage excinduntur.* 395.396.397

Sarracenus Benelarabi Hiſpanus ſe ſuáſque ciuitates Carolo magno vltrò permittit, 424.425

Sauara in Sequanam influens, 118

Saxones à Childerico R. Aurelianis ſuperantur, p. 32. *Sigebertus rex eorū à Clodoueo necatur, regióq; diripitur,* p.61. *à Clothario ad Vviſerā ſubiguntur,* p.129. *Clotharium eundem cruenta pugna vincunt,* p. 129. *in Galliam erumpentes à Gūtranno Aurelianen.* R. *retūduntur, illis per Galliam ad Mettenſe regnum iter conceditur. Eorum fraus in Gallos mercatores,* p.157. *Cum Dagoberto* R. *Auſtraſiorū pugnam rebelles ineunt,* p.338. *à Clothario ſuperantur, quique eius ſpathæ longitudinem excedunt omnes trucidantur,* 340. *Tributū quingentarum vaccarum inferendalium annuū Frācorum* R. *pendebant,* p.352. *eo tributo liberati, ea lege vt Sclauos rebelles mulctarēt, vt vicinum Francorum limitem tutarentur,* p. 352. 353. *à Carolo Auſtraſio palatij principe ſubiguntur,* p. 391. *à Pipino* R. *profligantur,* p.404. *Honorario trecentorum equorum tributo ab eodem dānantur,* p.409. *à Carolo magno armis perdomantur, ac ad fidem Chriſtianam adiguntur,* p. 417. 418. *ſecūdùm,* p.419.420. *tertiùm,* p. 421. *quartùm,* p. 422.423.424. 426. 427. 428. *quintùm,* p.430.431. *ingentique numero per ſupplicium cæduntur,* p.432. *ſextùm,* p. 433. 434. 435.

436.444.448.449. *ſeptimùm*, p.450.451, *octauùm*, p.452. *nonùm*, p.453. *decimùm*, p.454.455.456. *Saxones, gens perfida ac fœdifraga*, p.420. *vndecimùm*, p.465. *transferuntur cum vxoribus ac liberis in Franciam ab eodem*, p. 466. *triginta trium annorum obſtinatiſsimo bello, prorſus ſubiguntur*, p. 557. *à Ludouico R. Car. M.F. patriæ reſtituuntur*, p. 577. *Trecis à Senonibus vincuntur*, 737

Saxonici ſuper arma iuriſiurandi ritus, 353.409

Scara verbum Francicum *pro turma*, 352.659

Sclaui, qui & Vvinidi, p.323. *Francis parebant*, p. 348. 349. 352. 430.431. *Dagobertum rebelles ſuperant*. 349. *ille expeditionem in eos parat*, p. 352.353. *vide dictionem Vultzi & Behemi, à Ludouico Burgundiæ rege vincuntur*, 637. 644, 645

Sententia Theodorici inſignis ſuper fraude Francis à Gothis facta, 64

Seuſium Langobardorum ciuitas Guntranno regi Francorum belli iure ceſsit, 321

Sicambriam in finibus Panniorum Antenor *Troia profugus condidit*, 23

Sicambris ob Alanos *à Mæotide pulſos à Valentiniano Imp. decennio tributi immunitas data*, 24

Sichildem Clotharius *Francor. monarcha ſecundis nuptiis vxorem ducit*, 323

Sicilia à Buccelleno Theodeberti regis duce ſubigitur, 120

Sigebertus à patre Dagoberto rex Auſtraſiis *præficitur*, 353

Sigebertus R. Metenſis *ann.* XIII. *regnauit*, 167

Sigiſmundus Burgundio Clodomiri Aurelianenſis *regis captiuus, ab eo cũ filiis trucidatur*, 79

Siſemus à Carolo *Magno Legatis Hirenæ imperatricis conceditur*, 456

Siſenandus, Sentila *exacto*, Dagoberti *R.* Francor. *ope & armis, rex Hiſpaniæ efficitur*, 351

Solidatus *Auſtraſii regni*, XII. VIR. Francor. *arbitratu, à* Clothario *Monarcha, regi Auſtraſior. redditur*, 327. 328

Sorabi campos Albiæ *& Salæ interiacentes incolunt*, 430. *Magnámq; Delmatiæ partem obtinent*, p.513. *à Car. Magn. ſubiguntur*, p.470. *rebelles à Hludouico* R. *domantur*, 494

Spurij

Spurij in regnum paternum cũ legitimis ſucceſſêre, p.74. 88.ídque ad Clothary Chilperici filij regnum viguiſſe videtur, p.306. 307.308. 309 iterũque regnante Dagoberto obtinuiſſe, 342.353

Stellæ in Lunam ingredientis portentum, 126.181.471. *in ſolem,* 471

Stipendiaria annona plebs Frãcica *à* Carolo *Magn.Ludouici* Aquitaniæ R. *exemplo leuatur,* 554

Strages mutua exercituũ Frãcorum ad Doromellum vicum, 286

Stratagemata atque actus Ptolomæi *aulicũ,* 42.43. *Thoringorum in* Francorũ *equitatum,*93.*priuatum Leonis* 98. *Leudegiſili in ſubditos obſeſſos,*262.263.*Landerici aut certè* Fredegundis *reginæ,p.*279. *filiarum Giſulfi Langobardorum regis,* 318. *Duellicũ Heracly Imp.*Cõ*ſtantinopol.* 345. *Saxonum in* Francorũ *exercitũ,* 421. *Ludou.regis in obſeſſos,*762

Sueßionis ſedes regia Clothary *Clodouei filij,* 74.146

Sueßionis ab Egidio Romano *Siagrióq; filio vſurpatur,* 32 *à* Clodoueo *illis eripitur,*48

Suanobildis Baioaria Caroli Auſtraſii vxor, 400

Symbola antiqua Francorum *barbæ tactus adoptiõis,* 63. *brachij collo alterius impoſitio dignitatis ac prærogatiuæ,p.*151. *haſtæ traditio, in regnum ſucceßionis,* 257

Synodus à Conſtantino *Imp. Helenáque* Conſtantinopoli *habita,damnatur à Synodo à* Carolo *habita,* 450

T

Tectoſages Hercinia accolæ, 4

*Terræmotus Viennæ, p.*71.72 Burdegalis,*p.*201. *Andegauis,p.*220.*Italiæ,Galliæ ac* Germaniæ,*p.*463. *Aquiſgrani,p.*465.520.539. *Conſtãtinopolis diebus V. p.* 493. *Santonis,*493.*In gallia,*728

Teſtamentum Dagoberti,eiúſque exemplaria quatuor, ab illo,filiisque ſuis ac Franciæ *optimatibus in generali* Cõ*uentu obſignatũ, p.*357.358. *Caroli Magni,* 469

*Theodebaldus Theodeberti filius rex Metenſis, p.*126. *regn.*A. VIII. 127

Theodeberti R. *Auſtraſiorũ filia regi Langobardorum nubit,* 287

Tgeodeberti regis Auſtraſiorũ interitus, 302

Theodebertus rex Metẽſis ann. XIII.*regnauit,* 126

Theodorici regis Aurelianen. interitus, 305

Theodorici regis Metenſis ſor-

dida auaricia, 97

Theodoricus Clodouei filius rex Metenſis filiam Sigiſmundi Burgundionis vxorẽ duxit, 88

Theodoricus Clotharij fratris in regno ſucceſſor: Mox à Frãcis regno pulſus, p 380. regn. A XIX. 386

Theodoricus Dagoberti iunioris filius Kalæ monaſterio educatus Chilperico obeunte rex à Francis creatur, 390

Theodoric⁹ Metis ann. XXIIII. regnauit, 106

Theodoricus R. Meten. regn. A XXIIII. 106

Theſauri inopinatò reperti, 149. 176. 209

Thoringi à Clothario & Childeberto RR. profligãtur, 92. ſtupẽda ſtrage ad amnẽ One ſtrudh à Theodorico R funduntur. p. 93. ſubigũtur, 94. à Clothario diripiuntur. 129

Tituli antiquorũ regum Francorum in ſuis præceptis. i. literis patentibus, Childeberti quidem, p. 117. Caroli Magni autem, p. 545. Hludouici verò eius filij, 579

Toletana ſpolia à Childeberto reportata, 90. 91

Toloſa Gothorum regia, p. 35. à Clodoueo R. cum theſauris Alarici R. diripitur, 67. ab Ariberto contra pactum conuẽtum cũ R. Dagoberto fratre ſedes regni fit, 335

Torgoti, ſiue Torchoti Thraciæ populi, 25

Treuerorũ vrbs Lucij Romani factione Francis deditur, 26

Truecana clades, 280

Turbo Auſtralis inauditus regnante Chilperico, 202

Turris Pariſienſis, 118

V

VArui rebelles à Childeberto R. Metenſi ſubiguntur, 281

Vaßi regis, Vaſſaticum, 441. 408. 544. 652. 653. 654. vide dictionem Leudi.

Venatio Frãcis conſueta ac familiaris, p. 66. 144. 231. 233. 235. 365. 465. 466. Venatio regia Autumnalis, p. 505. 508. 509. 514. 518. 527. 530. 567. verna. 525

Venenũ amentiã inferens, 325

Venetiæ cum ducibus ſe Pipino Caroli Magni filio Italiæ R. dedũt, p. 480. Nicephoro Imp. Conſtãtinop. à Carolo Magno redduntur, 482

Venetum vrbs Britanniæ beneficium Chilperici R. Sueſſionen. ac ei tributaria, p. 183 Britanniæ inſulæ profugorũ colonia, 437

Venna piſcatio ad Sequanam, 118

Ver-

Vernona caſtrũ regnante Theodorico ædiſicari cœptum, 300
Veſperæ Baioarianæ, vt & Sicilianæ, 350
Victuriacum à Munderico in Theodoricum regem Metenſem vſurpatur, 91
Vilcaßinum Coronæ Franciæ quæſitum à R. Philippo, p. 751. Nortmannicum Vilcaßinum à R. Ludouico, 779. filio autem regis Anglorum ab eodem cum Margarita filia in dotem datur, 782
Villæ regiæ, familiæ domuſque regiæ annonam præbentes, 553. 554. 611
Vvini inferendalis tributum quæſtoribus exitiale ſublatũ poſtea, 197. 198 199
Viridunum rebellans à Clodoueo domatur, 60. Tributum VIII. M. *ſolidorum ad opera publica illi à Theodeberto Auſtraſior. R. condonatur,* 126
Vltraiurani Francorum regi parebant, 320
Vltrogotha Childeberti regis Pariſienſis vxor, 132
Vrbes ab igne cæleſti, lupis atrcis impetitæ Vienna, p. 71. 72. Burdegalæ, p. 220. Fiuhſazi pagi Saxoniæ, 520
Vri, 6
Vvaſcones à RR. Auſtraſio & Aurelianenſi iure belli Ducem accipiunt, p. 287. Nouas res molientes à Dagoberto domantur, p. 355. 360. In Pyrenæi ſaltu Frãcor. exercitum cædunt, p. 425. 524. 543. Leues, p. 551. ob defectionem à Hludouico Franc. R. domantur, p. 494. 495. 567. Denuò 504. 505. Ferociẽtes à Hludouico Aquitaniæ tunc tãtùm R. talionis pœna plectuntur. 558. 568
Vvaſconum antiqua veſtiendi ratio, 550
Vuæ, pampinſque menſe Decembri in vineis Guntranno regnante, 240
Vvalderada Langobardi regis filia Theodebalbo regi Metenſi nubit, 127
Vvandalorum in Gallia incendia, vaſtationes, cædes, graſſationes, 394
Vvangiones, qui nunc Vvarmatij, 609
Vvaſtinẽſis regio regi Philippo à Comite Fulcone ex pacto conuento Vverpitur, 751
Vvelatabi, vide dictionem Vvltzi.
Vverpire verbũ Gallicum, pro tradere, p. 751. contrarium deuuerpire.
Vvillelmus Nortmannorum

Comes Angliam inuadit, 752
Vvinidi, qui & Sclaui Hunis ſubditi, p. 323. vide dictionem Sclaui.
Vvinomadus aſtu Childericũ Francis conciliat, reſtituit, 29.30.31.32
Vvirciniacum villa, 427
Vviſegarda regis Langobarrum filia Theodeberto Theodorici regis Metenſis filio nubit. 103
Vvultzi ſeu Vviltzi qui & Vvelatabi Sclauorum gens Frãcis, Abroditiſq; Frãcorũ auxiliariis inimica, à Carolo Magno ſubiguntur, in fidem recipiuntur, p.444. 458. ad Danos contra Abroditos deficiunt à Carolo retunduntur, p. 475. ab Abroditis diripiuntur, p. 478. obſides Carolo Magno dant, p. 487. De regni controuerſia Hludouici R. Car. M. F. ſententiæ parent. 516
Vxorum Viricidarum pœna à priſcis Gallis inſtituta, 19

X

Xerxes Auaris animi magnitudo, 41

Z

Zati Sarracenus exilio à Car. Magn. damnatus, 464

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO,

Prior numerus paginam libri, Poſterior paginæ lineam ſignificat.

Pagina 16.linea 8.contagione.pag.17.lin.8.perdiſcendo. p.19.lin.18.cõmunicant.22.22.ducens. 41.4.ſupradictos. 49. 28.parati. 53.8. Chriſtianę. 55.11.peremerat.67.8.Aruernos.73.27.idem.84.vlt.aſſiduus.89.vlt.Aruerna.107.15.Beliſarij.15.huiuſmodi.22.Zelus.118.11.inſulis.168,11.conſors.177.4.ſcriptum.177.8. potentiſſimè. 188. 12. ac. 196.23.pendẽs.214.17.alia.215.20.eam.219.25.epiſcopus. 224.30.alas.217.30.vinculis. 234. 28.Bleſenſibus.235.23.ei.260.21.piſtorum.291.3.initum. 358.22.reliquis.363.23. XLIIII. 393. 22.quod.398.25.magnificóq;.423.10.eſſet. eodem 20.præuerteret.eod.27. fraudulentis.428.28. coronam.429.19.eſſet.453.15.Tridun.458.14.Wiltzis. 474. 22.vectigales.475.13.alias illi.478.20.concilium.eod.26. concilio.522.27.Britanniæ.524.28.præſulum.559. 18.ma- ꝺ ria.577.27.pectoris geſtaret in arca.582.9.ſicut.585.17. Attiniaci. 588.6.permiſit.eod.22.loquendi.590. 24.furere.609.17.deprehenſione.614. 21.abſtulerint.692. 23.ſolita.698.10. in imperatricem.727.20. recidiui. 760. 23. recidiua. eodem 24. recidiuam. 761. 18. repercuſſarum. 764. 25.vt. 773. 1. natiuum.

a controversie about election of popes referred to the kinges sentence 45 A m[illegible]
[illegible] apologue de [illegible] 45 The punishement of Paschasius for adheringe to
an Antiquary [illegible] 47 Clowis gaue to one Aurelian his trusty
seruant castru melunum cu totius ducatu regionis iure beneficij 54
chrysma per columbam delatum 59 warre for wronge offered to an embassa
dour 63 sudore cu sanctis 68 Rashe speech against princes 68 The
great waste princes make by dread of their allies and kinsmen 70 Prin
is [illegible] no traitors though they make proffitte of the treason 70 Missam
solemnias 72 The pope crowneth Justine at Constantinople 75 Sigis
and imploreth the aide of the martires that he maie be rather plag
in hoc seculo quam futuro 79 his head was after striken of and his
bodie cast in a ditch but it was after honourablie buried in the
church of S. Maurice and the rest founded and endowed by him self
and the Gondomir that offered this cruell measure slaine within a
while after 80 Bellisarius conjecturinge that et in feminis inuen
itur sapientia nec prouatur infirmior sexus [illegible] profundarum in
[illegible] — [illegible] opened his greife to Antonina his wife who not only
gaue him sound aduise but offered hir selfe a partie in martiall exe
cution 80 87 Bellisarius hauinge [illegible] geuen his worde that Rome
vandalorum should neither be [illegible] [illegible], catena [illegible]
[illegible] 87 [illegible] 89 Amalberga [illegible] sibi aula regni du
[illegible] 93 [illegible] walkinge alone
in psalmis [illegible] quid [illegible] murmurabat 95 Qui pane alitur hordi
aceo [illegible] [illegible] they that sought the empire of [illegible]
[illegible] to remoue Bellisarius uppon [illegible]
that they might preuaile the sooner p. 109 The empresse writeth
to pope Siluerius for the restitution of Anthimus which he refuseth 111
Antonina patricia falso accusat B. Syluerium 112 Bellisarius obeyeth
the prince in an acte against his conscience as appeareth by protestatio
[illegible] Chrodhildis goinge to the tombe of S. Martine maketh hir
praier to [illegible] 113 god hard hir praier 113 Assumpta cruce cu Letan
ia 115 vincentij reliquiae 116 Gothi eam olim virtu hoc in con
[illegible] [illegible] regis proprius displicuerit a suis interi
[illegible] 116 Monasteriu S. vincentij pro requie animae Childeberti 11[illegible]
[illegible] laus D. Benedicti 123 The summones of a giltie conscience
128 A strange example of gluttonie ibid. A bishoppes encounter against the kinges raskinge of churches 128 Pope vigilius
ius accounteth himselfe to haue spoken male et insipienter 130
the empresse proclaimeth the pope traytor and causeth him
to be arrested at masse 130 the writers of [illegible]

he died vah vah quam magnus est rex ille coelestis qui sic humi-
liat sublimes reges terrae. 44 Si feli famosus in orbe cupis tu magn-
arum aedificia aedium a maioribus extructa destrue the counsell of crochus
to his sonne 140 Sibilla propheciel of Brunehaule 152 th
[illegible] foraine complaint that princes make their profession of their
takinge armes and then shake handes togither 155 an onlie pre-
sence stedfast in adversitie 157 Mater [illegible]
ti non [illegible] 173 primo duces in longob. gente decennio crea-
ti sunt et unusquisque ducum suam regebat civitatem 174 crucis [illegible] qua-
[illegible] et [illegible] munimus ut quod [illegible] conculcamus 170 thesa-
uros reperta sub crucibus [illegible] the bishops had the scriptures [illegible]
at [illegible] dinner 179 [illegible] mary a longum diabolo exquiri debe-
ent 180 [illegible] sacris non contradicens canoni-
bus vestram audientiam represento the [illegible] of chilperic to the bishops
against Pretextatus 183 the courtiers wold have broken downe the doo-
res to have slaine the bishop while the kinge was enforcinge agai-
nst him 184 the ende of princes that disobeiel priestes in godlie causes
185 corvus corvi oculum non eruet 186 [illegible] quis corri-
piet nisi qui se praedicat peccatorem vindicem 188 limbus aureus [illegible]
[illegible] cutt in peces wearas it wear tokens of confederacie for the kin-
ges deposition 188 Ep. osculatur pedes Regis 189 the frenshe bisho-
pes appeale to the pope havinge the kinges letteres 192 Peccator-
um confessio in aure sacerdotis 194 suspension of the church
by [illegible] 195 poenitentia in [illegible] comunioni restituatur
195 Engolismensis a comitatu a rege [illegible] 196 the
counte of Angolesme destroyenge the howse [illegible] si haec eccl-
[illegible] saltem deserta [illegible] 197 The torment of a giltie
conscience at the last moment [illegible] tormenta [illegible] Heraclius
illata patris [illegible] 197 Audiant ista qui sacerdotibus [illegible]
[illegible] inurias irrogant [illegible] Fredegund her [illegible]
inge the weight of goddes finger [illegible] repentance 200 [illegible]
[illegible] sanguis effluxit 201 the quene complaineth of the [illegible]
[illegible] could not cure her and the kinge to [illegible] her
[illegible] made them awaie by one meane or other 2[illegible]
thus archbishop [illegible] podagra infirmitati [illegible] pedib-
us suis [illegible] sanguinem pessimum incurrit 203 [illegible]
[illegible] cum hac puella concessum vivere [illegible] foeliciter the words of
the Emp Mauritius 203 Erat hoc sane mirabile [illegible]

gobardorũ, nulla' struebantur insidiae vnusquisq; quo libebat securus sine timore pergebat 204 one cunerie can beare but one religion 205 Nullus pontifex absq; iussione principis ordinat us 207 The straight edict of an Hermite 208 The right bush winge of a treasure found by chaunce where a mã digged a graue 209 chilperik professeth himselfe a sabellian 210 but finding all his bishops agaynst him ab ea quieuit intentione 210 Dalmati us suã ecclesiã saepe destruendo eã meliorare nititur imperfectam reliquit 211 Grey Turon accused of treason and cleared 212 Reconciliatus ecclesiae 213 Hac hora percussit deos omnes chilp. filios nec erit ex his qui nũc viuũt vllus in regno eius successor 210 Aliquas a fratre ciuitates auferens nouos comites praefecit praecipiens dans vt eorũ tributa sibi inferrentur These uro 22 Quaecunq; oculi viderãt manus rapiebãt 224 spoylinge of the armie of chilperik. The successe of him that tooke petitiones ad promerendã regis et reginae gratiam 225 The clearnesse of chilperik from simonie 229 comes et maior domus Reginae Landericus 232 chilperik that wold saie priuately in his chamber to those that weare about him with an enuious harte Ecce diuitiae nrã ad ~~reges transierunt~~ ecclesias transierãt soli nune epĩ regnãt soli his defertur honor was beastlie slaine by the practise of his owne wife and Landerik cap 57 Nullũ vnquã perfectũ diligit a nullo dilectus est 57 The manner of inaugeratinge a kinge amongst the franches was super clypeũ efferendo 240 The authors trinced Lintelis et herbis 242 Reginã praecipit ab eo auferri baltheũ 245 The behauiour of a knaue that lies in waite to mischefe princes 247 His reward Ibid the reason of punishinge the offspringe of traitors qui artem, ausus, interficiendorũ regũ du ~~rol~~ regno tollerentur francorũ 249 os S. sergij martiris 250 Nec contemnatis ut puerũ sed reueremini vt dominũ 259 Nemo papa creabatur iniussu principis constantinopolitani 259 Gregorie labores against himselfe to the emperour that he might not be pope 36 childebert againe made heire apparent by gontran 271.

Gothi Hispani ad fidem traducti omnis libri Arriani combusti 272
Defuncto Authari Theudelinda quae satis placebat Longobardis permissa
consilium Agilulphū qui et Ago dictus est virū strenuissimū, et sibi ma-
ritū et gentis Longob. regem elegit cap 80 fo liv 6 gsly. dedic-
ated his fower booke of dialoges. ordo psallendi in gallia
277 notwithstandinge Brunchilda receaved certaine reliques
of S. Peter and S. Paule from S. Gregorie yet her uncle was viol-
ent 283 wherby we learne that outwarde grace is nothinge wi-
thout inward grace ./. Brunechilda tutrice to her nephewes
283 Fredegondes authoritie 279 Corbus comes palatij prin-
cipis 289 Bertoaldus vir sapiens et cautus moribus regis cognatus fuit
in praelio fortis, et in commisso fidelis 289 crescente conjuratione inu-
vitij betwene Protadius and Brunechilde crevit simul et desiderium
honoris augmentandi 299 when Protadius onlie opposed himselfe against
the conclusion of peace Animas virorum contra protestantes eũ solũ esse qui
saepius eorũ refragaretur alteratrũ sermocinabantur opportunius fore unũ tradere mo-
rti quã totũ exercitũ periclitari wherupon he was sodainlie slaine as
he play at tables 293 Homo gradiens fide plenus, incelus in fabulis
293 qui praedecessoris sui territus exemplo amicitiã cũ universis servare
stude se ac famulabilẽ praebuit 293 S. Columbanus toulde Brunechilde th-
at the sonnes of Theodorie should not possesse their fathers scepter
quia de lupanoribus emerserint cap 95 Brunechilde was afraid
ne omni exterrenij dignitate pelleretur a regno si rex posthabitis mer-
etricis delinimentis aliquãs regalis foeminae potiretur conjugio 296
therfore she gave countenance to the kinges entertainment of queanes and
made him put awaie his lawfull wife the kinge of Spaines daughter. she
conveied another pretie wench of trust into the bedde of her other nephew
Theodobert aye a meretricibus quaestã in good forme et egregia 300 the
worse swinge her whelpes to hunt, Hominem ait quae vobis filij expe-
tant per alienos qua ... nisi per paucos qui ex vestro sũt gr...
the Apology is used by the bishop of Mence encouraginge Theodoric to pursue
his brother 301 when Brunech. sette one Theodoric to warre with him
tolde he was not his brother but a gardeners son when he would have
married the daughter of Theod. Brunech. fearinge a blowe by that ma-
tch declaimed against incest 305 one reason of rejectinge
the sonnes of Theodorie because ex materno latere minus nobi-
les erat 2 another because the grandmother recomended them as
a continuance of her owne authoritie wherby she meante to tyr-
ize 310 other mynions are bloudie buildinge of churches avales no ...

It was the office of an Archbi. to give the kinge mappam a

extergendas manus 312 Aenea Servatoris imago 314 Bonifac

obteined of Phocas ut ecclesia Ro omnium ecclesiarum caput statueret

quia constantinop primam se omnium ecclesiarum scribebat 317 Princes lo

the treason but not the traitor 318 [illegible] pertimescens ne quos proximi

peperisset, ipsi si eius poteretur amplexibus minime parceret 318 R

Ja betrays the state of Friuli to Cacanus stupri mercede sibi pollicita 3

warninge that betrayed the sonnes of theodoric durst not trust

eachother without an othe that duringe his life he should never put him

of his magistrate mushyppe 32[illegible] Theudelinda that made hir husband

Agoe ore Agilulphus emperour raigned afterward ten yeares wi

hir son [illegible] 325 The states of Burgundie prohibite nullius potesta

dei et regis super velle dominari 331 Pro timore sua somnia

desideria 338. Vae mihi misero cuius regni temporibus ta

fuit humani sanguinis effusio 32[illegible] the parents present at the b

ime of their childe 342 Dagobert spoileth other churches to

riche S. Denises 343 Phocas threwe the treasure of the state

into the sea [illegible] placari [illegible] 344 Crucis ador

345 Heraclius drowned by counterfeitnesse et propheciae 346 th

uncertaintie the poets [illegible] in ascribinge the gifte of prophecie

to Cassandra with this exception that no man should believe her is

aight after heraclius becomes an Eutichian he marries his neece 3

Non est possibile ut servi christi cum canibus socientur sanguine

349 Jus hospitii violatum a francis 350 men deprived for not reu

enginge their fathers death 354 Exercitus Burgundiae cum 12 Ducibus 35

Pro anima nostra regni sacrificium offertur salutare 358 They

that breake the willes of others are sure that their owne shall nev

be kepte 360 Taso cominge in uppon hope to be adopted losteth his

361 [illegible] havinge not onely his beard slightly cutte as was pro

sed in hope of adoption but besides his heade from his shoulders 362 C

stans the emperour of constantinople offered the first daie he cam

aureum pallium S petro and for 12 daies after spoiled it continually eu

to the pluckinge of the tiles from the churches but within a wh

after he was slaine by women 363. Theodorus an Archbish. and

Adriane an abbote sent into England by pope vitalian to strength

en the faith planted by gregorie 363 precationes pro anima

365 Mine author confuteth their opinion that [illegible]

vel sanctis profert aurum et argentum sumptuosis [illegible] dispergi

entia nulla ... 300 Hantilde the queene hath a thirde parte of hir
husband Dagoberts treasure 309 It auailleth not to come armed to
the kinges presence 373 poena periurij 374 silver taken from the
shrine for reliefe of the poore in time of famine 375 Dionisius patron 376
the abbeie of S. Denyse exempted from all bishoplie iurisdiction ibid
Referendarius by the description sette downe 377 the same that chauncelor
Regula abbatis Columbani 377 At the counsell Audoenus wold a[illegible]
Ebroinus was the de Fredegunde tibi sit memoria 381 Colosse et fallaci
ter super vacuas causas vi iuratus 383 for princes beware howe they
vse put such in truste and arme them with their swordes as haue once
ouerthrowe them 385 Filium suum Pipinum misit Luitprando Langobardo re
gi ut more suo eius crinem capillum primus attonderet ac pater illi
spiritualis existeret 398 the pope sendeth reliques to Charles with
request that he wold defende him a Longobard tyrannide 399 Grifo
item more ducem [illegible] comitatibus donauit 402 The bishoppe
of Wirzburge was sent to Rome to p. Zacharie ut consuleret
pontifex de causa regum qui in illo tempore fuerunt in Francia qui nomen
tantum regis sed potestatem nullam habebant. the pope made answere melius
esse illum vocari regem apud quem summa potestas consisteret dataque autho
ritate sua iussit Pipinum institui 403 Carlomannus beinge a monk
there came by the commaundement of his prince to thwarte the
suite of pope steven for aide out of Fraunce against the Lombardes
405 The grekes that made a question about images doubted also of
the glorious Trinitie 412 A fugitiue deliuered by Lupus Duke of
Gascoigne to Carolus 410 Bertrada sent ambassador to make a ma
tch betwene hir son Charles and the k. of Lombardies daughter 410
Cunctantibus sibi diaconem receptis et in eis francorum comitibus constitu
tis 422 Aemulation the cause of a fowle overthrowe 431 Of
the rebellious Saxones 4500 traditi carolo et iussu eius
omnes uno die decollari 432 Fardin the b. of Orgell abiured
his heresie at Rome whither he was sent by the bishoppes 448 leg
ati pontificis prouinciali [illegible] concilio 450 saxones in campo
qui Smertzebelus vocatur [illegible] 451 The pope requireth one from
the kinge to receiue the othe of obedience at Rome to the kinge 452 Con
stantinus Irene filius propter morum eius insolentiam captus et oculis
privatus est [illegible] 456 The pope receiueth the kinge with [illegible]
Imp ab eodem pontifice more antiquorum principum adoratus est 402
There that accused the pope after his acquitinge of himselfe by othe
ut maiestatis rei capitis damnati sunt 402 Tectum beati petri basili
cae cum suis trabibus magna ex parte decidit 403 order taken
Charles in his life time that his children might knowe their

partes to prevent bloudshed and continued afterward 407
The kinge of Northumberland cometh for aide to Charlemaine
475 by the meanes of the pope and the emperor he was res-
tored to his kingdome, Associated of Lotharius with his father 495
The emperour Lothaire maketh the partition betwene his sonnes and
causeth all the states to sweare to it 509 [illegible] consensione atque religi-
one 517 Those that offende against the pope are condemned [illegible]
maiestatis 518 Leadragus [illegible] culpabilis propter [illegible] par-
tem suorum ad regnum redire permissus 519 puella ab omni cibo per [illegible]
menses abstinens 520 Imago virginis vetustate deformata repente
novis illuxit coloribus 520 contention amonge the people about
election of the pope vicit nobilium pars 522 The Grekes goe for re-
solution to Rome about the pointe of images 525 The faste of a
maide after the comunion receiued 3 yeares togither 527 organs
brought into the Frenshe church by one George a preste who tooke upon
him organum more Graecorum componere in respecte whereof the emperour
reioysed much that this instituted light in his time [illegible] 530 The opinion
which the Church holdeth of Relickes 532 Nordmanni wear ab-
out Denmark 535 Regni tangere corpus [illegible] morbis
524 Bituricae civitati primo Humberto [illegible] post [illegible]
praefecit comiti 520 Liberalitas [illegible] ad [illegible]
tudine [illegible] 525 Beneficium monasterii [illegible] nomine [illegible]
concessum 545 [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
fidelimus 547 The ende of [illegible] religious [illegible] 548
sanctis [illegible] suffraganeis 549 A [illegible]
ione suscepere 549 [illegible] marchionibus qui [illegible]
[illegible] 550 [illegible] [illegible]
[illegible] 559 Ludouicus [illegible]
[illegible]
[illegible] 571 A notable example to proue that [illegible]
[illegible] 577 The [illegible]
[illegible] 577 Regula
S. Benedicti monachis [illegible] 573 Palatii imperialis Archic-
apellanus 577 What was allowed to the abbeis of S. Vince-
nt and S. Germain 580 ad usum 120 monachorum 582 Bishop-
s put from wearinge gold and [illegible] verus [illegible] sim-
ul [illegible] si ecclesiasticae dignitatis [illegible] conarentur aspirare
ad secularis ornamenta gloriae 584

STILLMAN DRAKE

p. fortu... uiationi significat ꝑ ...
... geo huia de tonibus peccatorum. ut sic adi
... tulit ... huia dñicu. ys. a. ... les q'am

feci. hunc ... quod q uille e ... dignu
uenabile e apud dm. Sed e ... falche...
ad hunc hoies ... dicimus Jacedo ...

STILLMAN DRAKE